

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

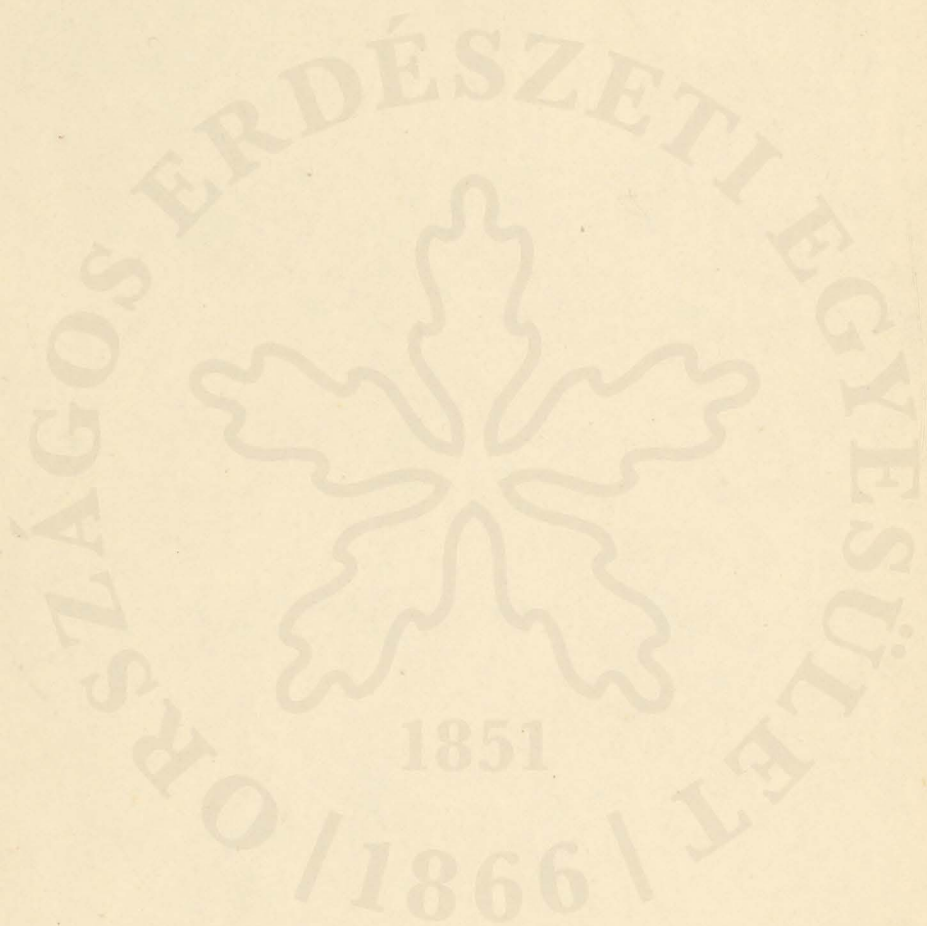
21

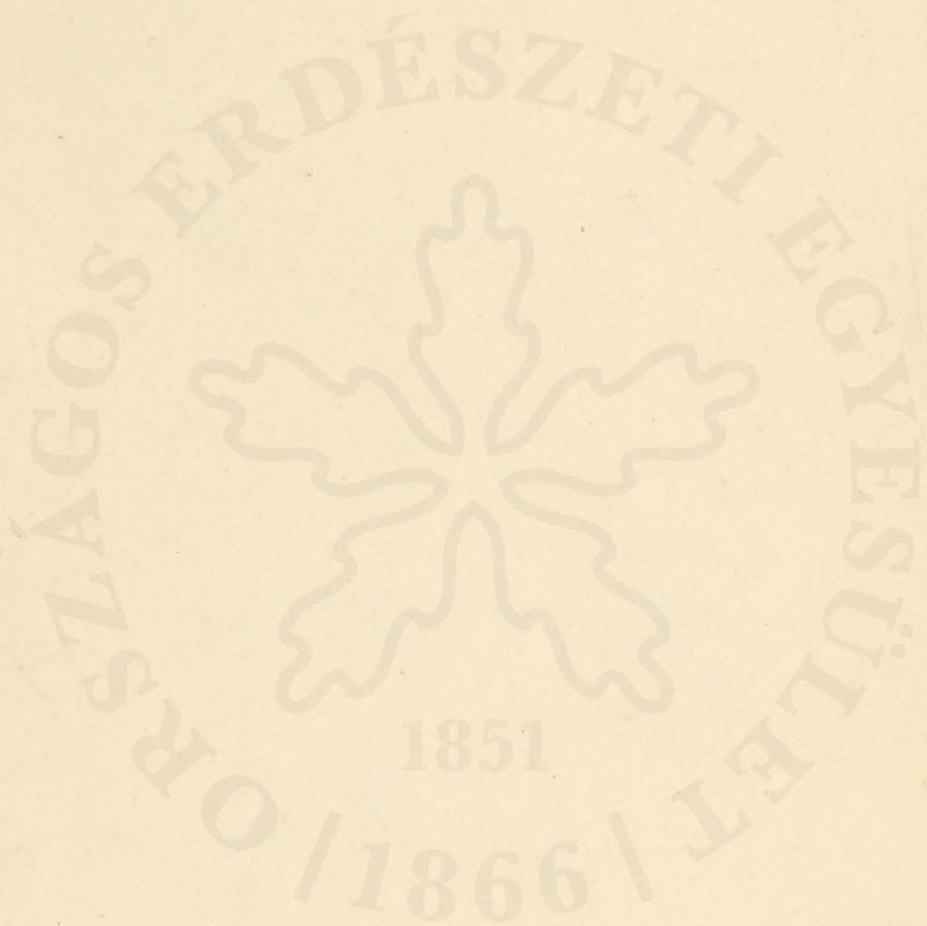
22

KÉZDIVÁSÓRHELYI BENKŐ PÁL

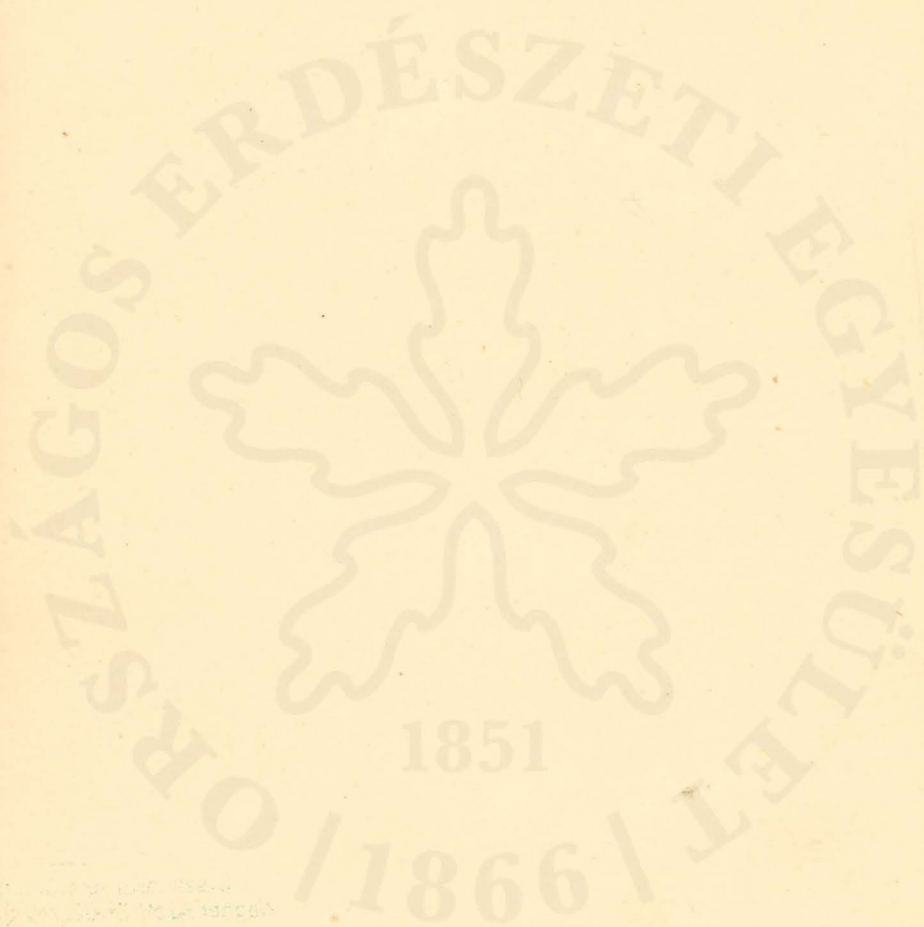
A VADÁSZAT

5

A VADÁSZAT

GYAKORLATI SZAKKÖNYV

ÍRTA

KÉZDIVÁSÁRHELYI BENKŐ PÁL

KIR. GÁZDASÁGI FŐTANÁCSOS

*Barlócsay István kedves
barátomnak és segítő társamnak*

G. 1935 júl. 22. vadász üdvövel:

Jenkő

Országos Erdészeti Egyesület Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtár	
Leltári szám:	271/2008.
Csopori szám:	I.
Raktári jelzet:	S. III. II.

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA, BUDAPEST 1955.

Foto Kallós Oszkár Budapest

VITÉZ NAGYBÁNYAI HORTHY MIKLÓS
MAGYARORSZÁG KORMÁNYZÓJA

Előszó.

Tény, valóság az, hogy a magyar a világ első sportembere. Ha a világversenyeket nézzük és látjuk, hogy ott legtöbb — minket érdeklő — számban az elsők között vagyunk, igen gyakran megközelíthetetlen elsők, akkor vessünk számot még azzal is, hogy kis nemzet vagyunk, hozzá szegények, kik nem százmilliók közül választjuk versenyzőinket, nincs fedezetünk a hosszú, költséges begyakorlásra, tehát csakis a kiváló tehetségre számíthatunk.

A vadászat, az a legnemesebb férfias sport, melynek gyakorlására sok kedvező alkalmunk van s melyben világviszonylatban is letagadhatatlanul elsők vagyunk. Nem akarom — hosszadalmas is lenne — felsorolni azoknak a neveit, kik galamblovó világversenyeken, külföldi, trópusi vadászatokon szereztek sok dicsőséget a magyar vadászpuskának és tudománynak, csupán azt említem meg, hogy utóbbi időben sok alkalmunk nyílt a nyugati nagy államok jobb vadászaival együtt áldozni Diana istenasszonynak s Európa legbüszkébb nemzetének fiai jelentették ki, hogy tudomásuk volt a magyar vadász fölényéről, de azt, hogy ily nagy a különbség, nem gondolták. Pedig közepes lövők, vadászok voltak a vadászon, nem mestereink.

Mi úgyszólván születünk vadásznak, egymástól tanuljuk el a vadászat tudományát, vadászirodalmunk is szegény. Bár vadászlapjaink anyagi nehézségekkel küzdve is igen sok tanulságos cikket tárnak elénk, gyönyörű vadászkönyveink vannak, sajnálattal állapíthatjuk meg azt, hogy *36 év óta olyan könyv nem jelent meg, mely a hazai vadászismereteket összefoglalta volna*. Jelentek meg kisebb munkák, melyek a vadászati ismeretek egyes részeit világították meg, de olyanra, mely a hazai vadfajok természetrajzi fontosabb adatait, vadóvást, vadászati módokat, vadászpuskákat s más — különösen kezdő vadásznak — nélkülözhetlen ismereteket tárgyalt volna, hiába vártunk.

Több vadásztársam kérésére, nehezen vettem kezembe a tollat, hogy egy szerény, hézagpótló vadászkönyvet írjak; éreztem, hogy sok magyar vadász többet tud nálamnál, de még lustább író, mint én. Így bízva örökölt vadászképességemben, egy emberi élet lefolyása alatt gyűjthető elméleti és gyakorlati ismereteimben, jó barátaim támogatásában és olvasóim jóindulatában, útnak indítottam e kis munkát.

A könyv megírásánál a következőkre gondoltam: Nagy, terjedelmes könyvet — ha tudnék — sem írhatok, mert előállításuk sokba kerül s nem jut hozzá sok szegény vadászcimborám. A nagy könyvben alig talál rá az ember arra, amit keres. Lehetőleg olcsó, kis könyvben akartam összefoglalni a magyar vadász legszükségesebb tudnivalóit, számolva az elmaradhatatlan kritikával is; kihagytam azokat a — legtöbb vadászt nem érdeklő — természetrajzi adatokat, melyek más könyvekben könnyen fellelhetők. Ehelyett a puskák, lövészek ismertetésére fektettem nagyobb súlyt, mert azt láttam a gyakorlatban, hogy kitűnő vadászok, jó lövők a puskáról, lövészerről aránylag keveset tudnak.

A magyar vadász sok idegen szót használ, mely fogalmak meghatározására jó magyar szavaink vannak. A lehetőségig melőztem az idegen kifejezéseket; legyünk nyelvünkben is magyarok.

A rövidségre való törekvés mellett is egyes, kisebb vadászat rövid elmondását megengedhetőnek találtam, nehogy a könyv unalmas legyen. Minden igyekezetem odairányult, hogy könyvemmel hasznára legyek kedves vadásztársaimnak és szeretett magyar hazámnak. Boldog lennék, ha célomat csak kis részben is elérhetném.

Gödöllőn, 1935. év május hó.

Benkő Pál.

A vadászatról általában.

A vadászat oly régi, mint az ember. Már az ősember is vadászott, vadásznia kellett, mert különben nem élhetett volna. Az ember gyomor-szerkezete mindenevőségre vall, nem élhetett kizárólag növényekkel, húst is kellett fogyasztania, melyet inkább a vadászat juttatott, mint a halászat, mely utóbbinál a zsákmány megszerzése feltétlenül nehezebb lehetett a megfelelő eszközök hiányában, mint a szárazföldi állat kézre-kerítése.

Ha a húseleséghez jutni vágyás nem kényszerítette volna az ősembert vadászásra, kényszerítette a test védelmére szolgáló kezdetleges ruha, melyet a vad bőre szolgáltatott.

Az ősember vadászata természetesen nem hasonlított a mai kultúr-ember vadászatához sem a cél, sem a kivitel tekintetében. *A mai ember elsősorban kedvtelésből, egészségi okokból vadászik* — rendes körülmények között —; s csak másodsorban jó számításba a vad, mint táplálék, mint ruhaanyag, mint pénzre váltható érték. Igen, mert a sok szelídített állat ellát hússal, ruházati anyaggal; míg az ősember állattenyésztéssel nem igen foglalkozhatott.

A vadászat módja ejtethet gondolkozóba sok olvasót, kik nem tudják elképzelni, hogyan vadászhatott az ősember, mikor még puskája sem volt. Nem volt a mai értelemben vett löfegyvere, de volt sok más, a kor-nak megfelelő gyilkolószerszáma, mellyel a nálánál erősebb, nagyobb vadat is le tudta győzni, mert a primitív fegyvert hatásossá tette az ember szellemi fölénye, ügyessége, ravaszsága, mely utóbbiakkal a vad nem rendelkezett.

Az akkori ember az idő viszontagságaiban nőtt fel, a létért való küzdelem megedzette, fizikailag megerősítette. Markos legények voltak, a barlangi medvével fel merték venni a harcot, sőt le is győzték azt. Nem úgy mint mi, agyonkényeztetett kultúrgyarlóságok, kiket egy kis — ablakon bejövő — jó levegő már fekvőbeteggé tesz; kik csak hatalmas löfegyverekkel merünk az akkorinál gyengébb vadfajokkal harcba szállni; s még ezzel a golyószóróval is fa mellé állunk, hogy ha a szükség kívánja, annak ágaira kapaszkodjunk s így a bozontos ellenféllel való közvetlen érintkezést elkerüljük. Hiába, akkor gyarlók voltak a fegyverek, de erősek, bátrak az emberek s ha ezeket a kemény embereket még az éhség

is hajtotta, ki mertek kezdeni — életük kockáztatásával is — bármely vadállattal, melyre szükségük volt.

A legősbibb állatokról a palaeontológiai leletekből szereztünk tudomást. Feltételezzük, hogy nem voltak olyan vadak, félénkek, mint a mostaniak. Ezt a felfogásunkat az támasztja alá, hogy kevés volt az ember, sok a vadállat, tehát aránylag keveset kellett igénybe venni a szükséglet kielégítésére. Nem voltak úgy hajszolva, vadítva, mint most, mikor az emberiség száma nő, a vadat pedig a kultúra is megfosztja búvóhelyeitől, csakis az embertől való félelem mentheti meg az újkori puska nagy távolságra is halált hozó golyójától.

Földünk legelhagyatottabb részein, melyek az időjárás mostohasága miatt ember által alig látogatottak, a vadállatok nem félnek az embertől. Csakis akkor lesznek tartózkodók és kerülnek az embert, ha ez bántotta őket. A Tűzföld rettenetes viharoknak kitett, tengerbe nyúló zátonyain tanyázó fókák, pingvinek egy lépésre bevárják az embert, mert kevés ember juthat oda, nem is ismerik, hogy az ellenségük. Ezek az állatok azonnal menekülnek ott, hol vadászni szoktak rájuk. Az őz, fácán, nyúl megszokja a robogó vonatot, attól néhány lépésre megáll; ellenben a csendesen közeledő vadásztól elmenekül, mert ezzel szomorú tapasztalatai vannak. Így képzelhető el az, hogy az ősember közelébe juthatott, kövel, bottal verhette agyon a neki szükséges vadállatot.

Az ember fejlődésével, szaporodásával mindig több és több állatot igényelt, többet vadászott rájuk, jobban nyugtalanította őket, mire az állatok is félénkebbek lettek. Az emberi ész mindig újabb és jobb vadász-eszközöket talált fel, melyekkel a vigyázóbb vadat is kézre tudta keríteni.

A buzogány, parittyá, lándzsa, íjj, nyíl ma sem lekicsinylendő fegyverek. Egyes vad népek úgy tudnak ezekkel a kezdetleges eszközökkel bánni, hogy bámulatba ejtik az újkori puskák modern vadászát. A sokféle tör, fogószerszám mind élő tanuja az emberi találékonyságnak.

Az ember fejlődésével lépést tartott vadászati módok az állatokra is hatással voltak. Az ügyetlenebbek, melyek az évezredek alatt folyton változó klimatikus viszonyokat sem bírták, elvesztek, némelyeknek híre sem maradt. Amelyek tudtak alkalmazkodni az időjárás minden változásához, s a fejlődő vadász furfangja ellen is képesek voltak védekezni, ha mással nem, vadabbságukkal, azok megmaradtak. Így jutottunk el — hosszú időn át — a mai állapotba, mikor az ember rettenetes öldöklő szerszámokkal rendelkezik, minden állatot ki tudna irtani, amit — sajnos — meg is tettek a világ egyes részein; de határt szab az emberi ész, belátás; *s aki elébb a vad féktelen irtásával rontotta az élő állatok harmóniáját, az ma telepíti, gondolzza, védi a hasznos vadat, szigorú törvényekkel akadályozza azok lelketlen és esztelen pusztítását.*

De hát mint az állatok eltérnek nagyságban, színben, szokásokban, úgy az emberek is földrészek, országok szerint csoportosulva, gondolkozásban és sok egyebekben különböznek egymástól. Így van az, hogy míg egyik állam a vadvédelemre gondot fordít, a másik még az őszál-

potnál tart; megfog, lelő, kipusztít mindent, ami állat, él és mozog, legyen az emlős, madár, vagy hüllő.

Fájó szívvel olvassuk az amerikai, afrikai vadeldorádók gyors kipusztításának történetét; elszorul a szívünk, ha arra gondolunk, hogy azok a tömeges vadirtók, kik a hasznos vad ezreit pusztították meggondolatlanul, egy istenadta őskultúrát semmisítettek meg, anélkül, hogy azt újjal pótolni igyekeztek volna, és hogy azok nem vadállatok voltak, hanem Isten képeire teremtett földi emberek; a nagy természet dicső koronái.

A jobb gondolkozású népek már régebben belátták, hogy a féktelen vadászattal minden vadat hamar ki lehet irtani, mely pusztítás az emberiségre csak káros lehet, így nemcsak tilalmazással védték a vadat, hanem a hasznos vad tenyésztését szorgalmas munkával, anyagi áldozattal is elősegítették. Így jutottunk el oda, hogy az idők folytán elpusztult ősi vadkultúra újra cserélődött ki, olyanra, amely a mai ember igényeinek is megfelel s a természetrendjét sem érinti károsan.

Párhuzamot tudnék vonni a vadászat és erdészeti között. A régi ember az erdőt csak vágni, pusztítani tudta, újra erdősítésre nem gondolt, sőt azt esztelen legeltetéssel lehetetlenné is tette, míg a szükség álljt nem paracsolt. Ma minden kultúrállam erdőgazdaságról beszél, hol nem csak irtjuk, de ültetjük is a fát; így van ez a vadászattal is. *„Tenyészteti, nevelni kell a vadat, hogy legyen mire vadászni.”*

Hazánk e téren a kultúrállamok között is jó elől jár. Nálunk a klíma, talaj és gazdasági viszonyok engedte vad elegendő számban és minőségben van. A nagy vadfajok közül a szarvas nemcsak számban, de minőségben is írgység tárgyát képezi; más nagyobb vadjaink is szépek, hasznos kisvadfajokban pedig egyes vármegyéink gazdagnak mondhatók. *Ennek okát abban kell keresnünk, hogy fajunk magas kultúrérzékkel bír és hogy nagybirtokosaink évszázadok óta hoznak tekintélyes áldozatot a magyar vadtenyésztés érdekében.* Ez a helyes gondolkozás hozta létre a vadászat szabályozására alkotott törvényt is, mely a vadászat gyakorlását jogosultsághoz köti, nem enged szertelenséget, mely az emberben még lappangó ősi vadságot engedné felülkerekedni s mely vadírtásra vezetne.

Nem vagyok bálványimádó, a magyarnál külön embert a világon nem ismerek, igazságérzetem azonban parancsolja, hogy kalapot emeljek az angol nép előtt. Míg más, szerencsés gyarmatosító nép a vadírtáson kezdte, jobb esetben nem törődött meghódított területén a vaddal, addig az angol, ahova a lábát beteszi, ott vadászrendet teremt. Ez a szerencsés igazi kultúrnemzet nemcsak a vad lelövésének korlátozásával, vadkíméleti területek felállításával óvja vadjait, hanem az elejtési módokat is a lehetőségig szabályozza. Amelyik vadból csak mérsékelt számban van, annak elejtésére olyan módot és eszközt talál ki, amely a vadásznak kitűnő élvezetet nyújt, anélkül, hogy sok vad esnék áldozatul. Az angol úri vadász „kinézi” azt, ki sörétfecskendő automatával jelenik meg s nem elégszik meg azzal, amit egy pár jó kétszövű puskával löni lehet.

Milyen más ebben Franciaország. Ott — a nagybirtokot kivéve — nincs vadászati korlát. Ki a vadászjegyet kiváltotta, az egész ország területén mindenütt, mindenre vadászhat. Ezért fővaduk az üregi nyúl és vándormadarak, melyeket nem kell tenyészteni. Hasonló e tekintetben Olaszország is. Itt sem igen törődnek azzal, hogy a madár énekel-e, vagy nem; lövik, írtják, ha még oly kicsi is, hogy egy lyukas fogban elvész. A hatalmas Mussolinitől várjuk a kedvező változást.

A francia fegyverárjegyzékekben mindenütt, mint kitűnő vadász-eszközt, ajánlják a csónakra szerelhető hosszúcsővű ágyút. Ha ezzel az ágyúval néhány kiló sörétet a vízivadtömegbe repít a vadírtó, hamar megtelik a piac az átvonuló víziszárnyasok ezreivel. Hát még az alatos hálózó, ki százzámra veri agyon a hálóba kergetett vadrécéket! *Nemzetközileg kellene — legalább a vándormadarak vadászatát — szabályozni, amíg nem késő, mert egyes madarak száma, a kiméletlen írtás miatt, rohamosan fogy.*

Nálunk csakis az vadászhat, ki az állammal szemben leróttá a fegyver- és vadászati adót. Ezzel a „vadászjegy”-gyel is csak akkor mehet vadászni, ha vadászterülettel rendelkezik.

Magyarországon önálló vadászterületet képez minden 200 kat. holdat meghaladó kiterjedésű terület, bármily művelési ághoz tartozik s a tulajdonosa is lehet magános, község, birtokosság, egyház, vagy más jogi személy. E területen a vadászat jogát a tulajdonos, vagy bérelője gyakorolja. A községi, közbirtokossági tulajdont képező területeket jelenleg nyilvános árverésen 10 évre kell bérbeadni. Az egyes vadfajták lelővéseinek tilalmát törvényes rendelkezés évről-évre állapítja meg. Ezek a főbb tudnivalók, a részleteket a vadásztörvény, miniszteri rendeletek és felsőbbbírósaí döntvények tartalmazzák.

A vadásztörvény határain belül is csak nagyobb kiterjedésű területek alkalmasak arra, hogy azokon vadat tenyésszünk. Így a fővad részére 10—15 ezer hold összefüggő, erdőkkel, patakokkal változatos terület a legkisebb, melyen befektetéssel érdemes fővadat telepíteni. A kisebb területről könnyen kimegy, a szomszédoké lesz. Még a hasznos kisvadnak is 8—10.000 hold szükséges, hogy alkalmas „vadászterületegysége”-t alkosson, melyen a tenyésztett vad meg is marad.

Az alföldi nagyközségek határai 10.000 holdon felül vannak, ott lehet rendes vadászatot és vadgazdálkodást folytatni; valamint ott is, hol a 2—3000 holdas kis határok bérelői jószomszédi viszonyt tartanak fenn; mindenik tenyészti, gondozza a vadat, egyik sem akar a másikon élni.

Az 1000 holdnál kisebb terület teljesen a szomszéd vadászterülettől függ. Ha a szomszédok nem tenyésztk, hanem állandóan írtják a vadat, akkor mi csak nekik dolgozunk.

A párszázholdas vadászterület inkább mezei sétára való, vagy arra, hogy a szomszédból átszivárgott vadat megszerezzük; ott vadat tenyészteni csakis akkor érdemes, ha a szomszéd is tenyészt és azzal jó viszonyban vagyunk.

A bérlet alá kerülő vadászterületek értékét, a nagyobb lakott helyekhez való közelség, forgalmi eszközök kedvező járása, a határ nagysága, vadtenyésztésre alkalmassága, a jelenlegi vadállomány és jó szomszédok határozzák meg. Nem szokták figyelembe venni a bérlők, pedig a legfontosabb tényezők egyike, a közeli nép erkölcsét. *Hol a lakosság születte vadorzó, ott a területért minden pénz drága.*

Általában sík vidéken kevesebb, hegyesvidéken több a vadorzó. Azok a jó 800 holdas hegyvidéki területek, melyeken — a hirdetés szerint — minden vad bőségesen van, a tapasztalat szerint szarvas, őz, vadisznó minden évtizedben vált át rajta véletlenül, ellenben a község lakóinak 50%-a vadorzó s a határ kóborkutyával, macskával van tele.

A bérlők által kipusztított, de vadnak alkalmas nagyobb vadászterülettől nem kell félni, pár év alatt dús kisvadállományt teremthetünk azon egy kis igyekezettel, befektetéssel.

Az ország majdnem minden vidékén vadásztam, a vadászati viszonyokat tanulmányoztam. *Ott van sok hasznos vad, hol a hatóság jó, a nép törvénytisztelő, a gazdasági kultúra pedig magas fokon áll.*

A magyar vadász még ma is, mikor a megélhetési viszonyok leromlottak, a vadászatot úri kedvtelésből, szívet, testet erősítő, életet hoszszabbító sportból űzi és csak harmadsorban üzleti érdekből. Pedig a vadászat, ha gazdasági ágnek vesszük is, megállja a helyét. Nem vitatom, nagy vadjaink kárt tesznek a mezőn, erdőn, talán a pontos számítás területekre billentené a mérleg serpenyőjét, de bátran merem állítani, hogy észszerűen folytatva, nem tömegre, hanem minőségre törekedve, számításunkat megtaláljuk a nagyvadtenyésztésnél is.

A kisvad egészen más. Ez alig tesz kárt, s ha valamit tenne, húsával, bőrével megfizeti; legtöbbször még életében is sok hasznot hajt a gazdának a kártékony rovarok, gyommagvak összeszedésével. Sok község, vagy birtokosság háztartásában számottevő tétel a vadászterület bére.

A vadászat nemzetgazdasági szempontból is fontos tényező. Kiviteli mérlegünkön nagy összegek szoktak állni, melyek élő és löttvadért folynak be évenként. Ezeket a tételeket még fokozhatjuk, ha a vadászat nemes sportját a helyesen irányított vadgazdálkodással összeegyeztetjük.

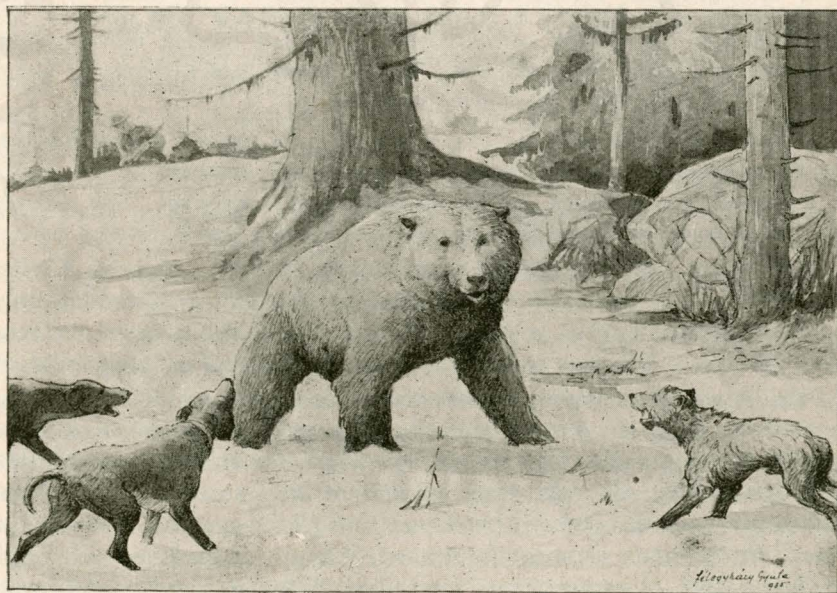
Mielőtt az egyes vadfajok ismertetéséhez fognék, mint öreg vadász megemlítem, hogy a vadászat nem tartozik az olcsó mulatságok közé. A puska, töltény, vadászjegy, területbér, kocsi, vonat, hajtó, borraivalók, ruhakopás és még sok más, bizony évenként szép summába kerül; nem is tudnám olyannak ajánlani, kinek más, még költségesebb szenvedélyei vannak. *Ha azonban arra gondolok, hogy hány — foglalkozásánál fogva szobához kötött — embertársam pusztul el élete delén, mert rövid földi életét a szoba egészségtelen levegőjével szabatta még kurtábbra; vagy hogy a könnyelmű kártyás egy éjjel többet veszít, mint amennyibe egy évi vadászat kerül, úgy nyugodt lélekkel merem ajánlani azoknak az embertársaimnak, kiknek viszonyaik a vadászatot megengedik.*

I. RÉSZ.

A Magyarországon előforduló fontosabb vadfajok rövid ismertetése, telepítése, gondozása és vadászata.

Medve.

Ursus arctos L. — Der Bär.

A nagykiterjedésű, sűrűségekkel, szakadékokkal is változatos hegy-vidéki erdők lakója. Legnagyobb, legerősebb ragadozónk, mely hatalmas erejének tudatában is félénk, nagyon óvatos állat, mintha féltene a bőrét,

melyre előre inni szoktunk, s a végén nyomának látásával maradunk. Igen, a medve bőre oly vadásztrófea, melyért hetekig hónapokig bújjuk az erdő rengetegét igen sokszor anélkül, hogy találkoznanánk ezzel az érdekes állattal.

Tizenöt évig voltam Háromszék megyében olyan hivatali állásban, mely igen sok erdei kiszállással járt, s bár aránylag bőven volt ott medve, kerestem az alkalmat, alig néhányszor találkoztam vadászaton kívül „Mackóval“, és mindig olyankor találkoztam, mikor nem volt puska nálam, vagy a vállamon levő töltött mauser lekapására nem volt idő. Oly szempillantás alatt lépett át az úton előttem egyik sűrűből a másikba, hogy gondolni sem lehetett lövésre. *Nagyon kerüli az embert, friss nyomát látjuk csak legtöbbször.*

Egy jól kifejlett medve magassága: 100—130 cm. Testhossza: 200—220 cm. Ebből a farokra 6—8 cm esik. Súlya — hízottság szerint — 150 kilótól 350 kilóig is terjed. Színe barna, igen gyakran oly sötét, hogy feketének mondható. Különben a medve színe a kor és évszak szerint is változik. A világos rozsdabarnától a sötétszürkés-feketéig minden változatban előfordul. A nyakon igen gyakori a fehér nyakörv, különösen a fiataloknál. Idősebb korban a fehér nyakörv legtöbbször eltűnik.

A medve feje aránylag kicsi, vastag bőrrel, dús szőrrel borított. „A medve, instálom, megdühödött, kétlábra állt, kucsmáját felvágva, bögre rontott felém!“ — szokta mondani a székely, ki nagyon respekálja a medve erejét, de viszont komoly esetben a „hosszúnyelű fészicskével“ szembeáll hatalmas ellenfelével.

A medve rendes járása lassú, cammogó; nem hinné az ember, mily pehelykönnyen is tud mozogni, ha kell. Az embert néhány lépés után eléri, ha utána ered.

Szerencsére sokkal gyávább, mint amilyen erős. Egy 4—5 mázsás tehénnel párszáz méter távolságra el tud menni; egy gyengébb tinót egy ütésre földre teper. Az erősebb szarvasmarhát kergeti, és ha utóléri, hátára kapaszkodik, a nyakát elmarcangolja és azután hurcolja sűrűbe, vagy vízmosásba, hol nem háborgatva enni kezdi.

A medve — kivált fiatal korban — igen könnyen mászik fára és kitűnő úszó. Az öreg medve ritkábban megy fára, legfeljebb gyümölcsért. Erős, hegyes körmei segítségével nagy meredekségeken is jól felmegy, különösen ha kutyák hajtják. Mellő lábaival jól tud fogni. Ezekkel tépi le a málnát, áfonyát s rázza le a vadalmát; ezekkel markolja meg a tuskót, követ, melyekkel megdobálja a kellemetlenkedő kutyákat.

A medve nem mondható rosszindulatú ragadozónak, rablásra is inkább az éhség kergeti; *az embert ok nélkül nem támadja meg, inkább színlelt haraggal elkerüli.* Ha málna, gomba, mogyorószedők fekvő helyéből felzavarják, dörmögve szidja őket, de nem hallottam esetet, hogy valakit ok nélkül megtámadott volna. Az erdőn járók nem is félnek tőle. Szellemi képességét régebben túlbecsülték. *Lusta, nemtörődöm állat rendes körülmények között; az a nagy érdeklődés, melyet sétái*

alkalmával mutat, inkább az ingyenkedés miatt van. Megkopogtatja a fát, hogy nincs-e bogár benne, letépi a madárfészket, ha eléri, mert ebben is valami ennivalót sejt. *Szenvedélyes apróvad-vadász.* A nyulat nem tudja megfogni, a kölykeket keresi fel. A siket- és nyírfajdot, császármadarat állandóan üldözi, de eredménytelenül.

Gyanakvó, bizalmatlan természetű állat. Ha békés emberrel találkozik, vagy látja, úgy tesz, mintha nem törődne vele, de azért utána néz, talán kellő távolságra el is kíséri észrevétlenül, s csak amikor teljesen meggyőződött arról, hogy az embernek nincs rossz szándéka, megy tovább. *A medve különben kiszámíthatatlan, mindenik más és más jellem.* Ugyanazon vidéken — hasonló körülmények között — felnőtt medve egész életében növényevő marad, a másik húsevő lesz és veszélyezteti a legelőn levő állatokat. (Vérmedve.)

A húsevő, vérengző medvét — tapasztalat szerint — leginkább a nyomorúság téríti erre a rossz útra, s tőle eltanulják a fiatalok is. *Gazdag táplálékkal, különösen gyümölccsel dús területen kevés a vérengző medve.* A medve — köztudomás szerint — téli álmat tart. De nem úgy, mint azt sokan tudni vélik, hogy novemberben elfekszik, egész télen a talpát nyalja, ebből él, majd február 2-án kijön barlangjából, széjjel néz, s ha meglátja saját árnyékát, visszamegy, mert soká lesz a tavasz. — *A medve, mikor már semmi ennivalót nem talál, s az idő is téliesre fordult, az előre elkészített téli szállására megy, hová egy kis vadgyümölcsöt is elraktároz.*

A medve téli szállását rendszeren a távol fekvő, emberek nem járta, csendes helyen választja, odvas fák alatt, sziklaüregben, melyet falevéllel, mohával kibélel. Itt tartja téli álmát, úgyszólván semmit sem mozog, hogy életműködése a lehető legkevesebb anyagvesztéssel járjon. Így önmagát fogyasztva tölt jó néhány hetet, úgy leromlik, hogy alig bír kivánszorogni barlangjából tavasszal. Kijöve nem sokat törődik az árnyékkal, hőmentes helyeken keresgél bárminemű táplálék után. Ilyenkor vetemedik aztán húsevésre is.

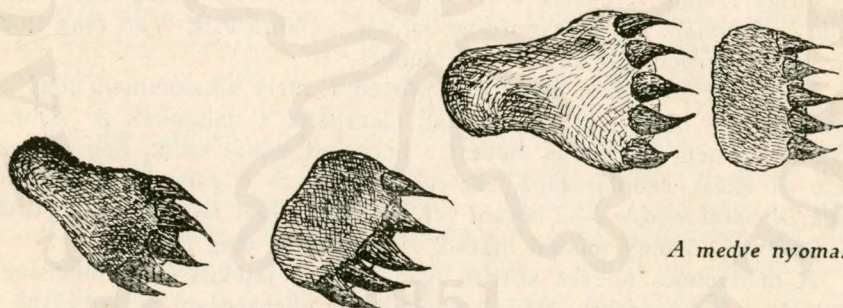
Mikor tavasz felé fogytán van a gazdák takarmánya „*idő előtt*” (április közepén szokták hegyvidéken) kihajtják a csordát az erdei legelebre. A déli oldalakon némi fű is mutatkozik, meg a rügyező fák is eleségét képezik a lábas jószágoknak. A csilingelő marhacsorda a medve figyelmét is felhívja, a csorda felé közeledik s azt észrevétlenül addig kíséri, míg egy elmaradt, vagy eltévedt gyengébb állatot külön nem kap. Ezt hamar leüti, félreeső helyre vonszolja. A kihajtott, össze nem szokott állatok bőségesen nyujtanak alkalmat ilyen medveakcióra. Csordakihajtáskor sok pásztor örökdi a marhák felett, viszont minden állat fél az erdőn, haza akar menni, eltéved s könnyen lehet a medve marta-léka. *A vért kóstolt medve húsevő lesz és azután nyáron, ősszel, mikor más eleséget is bőven kapna, bizony hús után néz, rablásra vetemedik.*

A medve mindenevő. Fogazata, gyomra is erről tanuskodik. Megeszi a füvet, rügyes faágat, mindenféle gyümölcsöt, hangyát, rovarlácat,

gyíkot, kisebb emlőst, madarat; de igen szereti a zabot, tejes tengerit, mely utóbbiért messze földről eljár. Bély Tivadar, Istenben megboldogult, bodolai (Háromszék m.) nagybirtokos minden évben pár hold csalogató vetést létesített az erdő szélén levő kitűnő vadászháza mellé. Ebben volt zab, burgonya, tengeri. Oly időben vetették, hogy novemberben fejlődött a szem rajtuk. Szép medvejárások voltak itt, a falutól 1½ km-nyire eső gyönyörű erdős, ligetes paradicsomban. Volt éjjel, mikor 9—10 darab különböző korú medve is megjelent a vetéseken, hová a gondos házigazda lóhullát is tétetett ki, hogy a mackóknak kedvébe járjon.

A medve nyáron és ősszel a befüggő erdőkben tanyázik, ottlétét azonnal meg lehet állapítani a rózsabogyókkal ékesített „vizitkártyá”-jából, melyekkel bőségesen teleszórta az erdei utak mentét és tisztásokat. Kóborlásaiban útbaejti az erdei méhcsaládokat, kirágja az odvas fát, hogy a mézhez jusson. Természetesen a méhek sem nézik összetett kézzel, rátámadnak, jól összeszurkálják az inyencet. Ő azonban tűri, legfeljebb elmegy a sűrűségbe, hol ledörzsöli magáról a méheket, vagy fürödni megy és így szabadul tőlük. A kellemetlenséget hamar feledti, újra visszamegy mézért, míg a méhek megsokallják, elhurcolkodnak onnan.

A medve talpnyalása nem táplálkozási folyamat, mint sokan hiszik, hanem hámló talpbőrének eltávolítását célozza. Az új bőr is hamarabb fejlődik, ha nyalogatja.

A medve nyoma.

A medve nyomát semmi más állat nyomával nem lehet összetéveszteni. Az első talpa egészen kerek, elől a nagy, éles körmök helyével. A hátsó talpa teljesen hasonlít az emberi láb lenyomatához, csak kissé elől szélesebb és a nagy körmök jól meglátszanak a nyomon. Ezt igen szépen lehet látni a felázott agyagföldben, méginkább a hóban. Igen, a hóban is, mert van medve, melyik nem tart téli álmat. Egész télen kóborol eleség után, csakis akkor pihen rövidebb ideig, mikor a talpán bőrváltás van.

A medve látása jó, hallása és szaglása kitűnő, kedvező légáramlat mellett 300—400 lépésről már megérzi az izzadt ember szagát. Az erdő csendjében — hol gyarló fülünkkel meghalljuk 100 méterekről a rovar

halk zümmögését — elképzelhető, hogy mily messziről veszi észre a zajongó hajtókat, beszélgető vadászokat a medve. Csakis kitűnő hallásának és szaglásának köszönheti, hogy még él, különösen a keleti Kárpátokban, Brassó, Csik és Háromszék megyékben.

Mintegy 25 év előtt élt Esztelnek községben (Háromszék m.) két testvér, kik szenvedélyes medvevadászok voltak. A „*Nemere*“ havason találkoztam velük, kérdésemre elmondták, hogy medve után járnak három nap óta. Ők, ha medvről hallottak, feltarisznyázták magukat egy hétre és medvebőr nélkül nem jöttek haza. Megnéztem puskáikat. Bizony gyarló, kakasos, olcsó „*Pléhpuskák*“ voltak. (Mi a sörétpuskát pléhpuskának csúfoltuk, ha nagy vadra ment valaki ilyennel.) Az esőben, harmatban, ködben megrozsdásodott flintákat Horváth uramék petróleummal tisztították, a petróleum szagát a medve kedvező légáramlattal kilométerekről megérzi, ezért kellett nekik — kik nagyon ügyesek voltak a medve megkerítésében — hetekig menni a medve után. Nem figyelmeztettem őket erre a körülményre, mert így is nagy ritkaság volt a medve a Horváth-testvérek környékén.

A medve társas életet él. A nőstény bocsáival, sokszor a kétévesesekkel is, mindig együtt jár. A hím külön barangol, csak párzás idején keresi fel a nőstényt. A párzás ideje a vidék klímája szerint változik. *Nálunk május, júniusban párzik a medve,* a párzás 5–6 hétig tart s hasonlóan megy végbe, mint a kutyáknál, csak hogy a medve nem „szerelemirigy“, nem verekszik a nőstény miatt. *A vemhességi idő körülbelül 7–8 hónap.* Így a szaporodás január hónapra esik. Van eset, hogy már decemberben fiadzik az anyamedve.

Párzáskor több hím követ egy nőstényt, mely alkalommal, hogy ne tanuljanak — ideje előtt — rosszat, elkergetik a fiatalokat. A vemhes anyamedve nem tűri maga mellett a bocsokat, sokat eszik, hogy legyen ereje az ellés, szoptatáshoz. *Az ivarérettség 5–6 éves korban jelentkezik. A fiatal medve 1–2 bocsot vet,* később 3–4-et, sőt 5-öt is. Az öreg, 15–20 éves nőstény meddő marad. *A medve 50 évig is él.*

A medvebocs féléves korban igen kedves, játékos állat, megismeri gazdáját, sőt az ember után leggyűlöltebb ellenségével, a kutyával is megbarátkozik. *A fiatal korban hűséget, ragaszkodást mutató medve később elkuvaszodik, goromba lesz.* Bár ő ragaszkodik a házhoz, nem tűrhető meg, bűdös is, akár a róka. Gróf Mikes Ármin zabolai kastélyában is volt 20 évvel ezelőtt egy szépen fejlett, szelíd medve, melyet a személyzet játékra, ölelkezésre kaptatott. A medve az idegen látogatókkal is játszani akart, kik nem ismerték s halálra rémültek, annál inkább, mert a kastély fenyőerdő szélén van s így bárki azt gondolhatta, hogy civilizálatlan medvével van dolga. Ki kellett írtani egy nem sikerült mozifelvétel keretében.

A medvét nem szokták telepíteni, felkeresi a neki való területet és ott minden emberi beavatkozás nélkül meghonosul. A medve csak csendes, összefüggő erdőrengetegben marad meg, 20–30.000 holdasból még

elszökik. Gondozása abban áll, hogy vadgyümölcsöt, vadrózsafát ültetünk — ha nem volna — és kései zabot, tengerit vetünk részére; valamint elhullott állatot is vitetünk ki arra a helyre, hol gyakran megfordul. *A lelövésnél ügyelnünk kell, hogy fejletlen medvét, bocsort ne löjünk.*

A medvének különös betegségei nincsenek, de ott, hol a „Kolumbácsi légy“ (Simulia columbacensis) uralkodik, ettől sokat szenved. Némelyek szerint bele is pusztul a kolumbácsi légy inváziójába.

Vadászata.

A medvét késő ősszel és télen vadásszák, mert ilyenkor szebb, tartósabb a bőre.

A medve vadászata izgalmas és nem veszélytelen. Habár túl vagyunk azokon a gyerekmeséken, hogy a medve üldözi az embert, de ha ez földre veti magát és nem szuszog, kihallgatás után bántatlanul hagyja, mégis *a legnagyobb óvatosság szükséges a medve vadászatához.* Hol sok medve van és a terep alkalmas, ott „hajtókkal“ szokták a medvét vadászni. Másik mód volna a „kutyákkal“ való hajtás, harmadik, mely legbiztosabb, a „les“. Én egy negyedik módját is megpróbáltam a medve vadászatának, az éjjeli „megközelítést“. Sorra veszem.

A medvehajtáshoz nem kell sok hajtó, elég 4—5 igen ügyes, csendes, hozzáértő hajtó is, kik kora hajnalban, kis, könnyű fejszével, láncra tett bátor kopóval mennek a kijelölt helyre és ott hosszú vonalat képeznek, egymástól — az erdő sűrűsége szerint — 60—100 lépésre állnak fel. Ha 20—25 igen jó hajtó felett rendelkezünk, még jobb. De inkább 4—5 jó, mint 100 megbízhatatlan hajtó! Mikor az indulásra kijelölt óra elérkezett, a hajtók csendesen megindulnak a puskás vonal felé, mely tőlük pár kilométer távolságra szokott lenni. — Itt állnak a puskások a kijelölt helyeken, egymástól különböző távolságokon. Csak sűrűségben kell állni, mert kopár tisztáson, vagy legelőn, kaszálón, a legritkább esetben megy a hajtott medve. A hajtók induláskor egy-egy kurjantással jelzik egymásnak az indulást, melyre a medve esetleg már fel is kel és ballag a hajtók előtt elég nagy távolságban. Ezért kell a puskás vonalnak kedvező légáramlatban, emberfeletti csendben lenni. Pipának, cigarettának semmi helye a puskás vonalban. Mozdulatlanul ülni a vadászszéken!

A hajtók lassan mennek, a fejsze nyelével a fát időnkint megkopantják, az egyenes hajtóvonalat megtartják, s ha valamelyik a medve nyomára talál, a kutyával azon megy. Az a fő, hogy a medve ne féljen nagyon a hajtóktól és a puskást ne is gyanítsa. Így telik az idő gyakran órákig, míg egyszer csak hatalmas dördülés rázza meg az erdő szűzies csendjét, melyet a hegyoldalak megsokszoroznak. Ha a lövés után keserves medveordítás következik: akkor a golyó erős csontot ért, legalább is mi a székelő földön így tartottuk. Ha a lövés után csend volt, akkor

közelből szíven, vagy agyonlőve, helyben maradt a medve, avagy elhibázódott; ha pedig több lövés esett egymás után és semmi medvehang nem volt, akkor sorozatos hibázás vagy jelentéktelen helyen való találatlaltal van dolgunk.

Medvére jó golyós puská való. Itt a modern, kétesövű, kakasnélküli, 450—500-as expressznek adom az előnyt az ismétlő puskákkal szemben. Ugyanis a lövéseket oly gyorsan kell leadni, hogy azt ily gyorsan semmi féle ismétlővel elérni nem lehet; s a golyós automatákban ma még ott, hol a bőrünkre is mehet a játék, nem bízom. Ami a lövedéket illeti, medvére a jó keményólmogolyó is megfelel; a burkolatos golyók 9 mm-en felül már ugyancsak kitűnőek. Habár a medve általában nem kíván oly erős lövést, mint egy fenyvesben tanyázó nagy vadkan, mégis öreg medvére nem lehet holmi 320-as amerikai automatával elindulni. *A nagyobb kalibert itt azért tartom megfelelőbbnek, mert kevésbé pontos lövés után, lágy részeket érve is, pillanatnyilag több bénító hatást gyakorol, mint egy 6.5 mm burkolatos golyó, akár ólomheggyel, mely után a medve az embert még megtépázhatja. A medvét — ha csak lehet — soha se löjjük szembe, legfeljebb, ha megáll előttünk s a mellét mutatja. A jó lapockalövés itt is hamarabb helybenhagyja, mintha a koponyáról lesikló golyó a vastagbőrbe fúródik. Lesen már más, ott pontosan a homlok közepére tehetjük 20 lépésről a golyót, melyre mint egy üres zsák esik össze a legnagyobb medve is.*

Nagyszabású medvevadászatokat szoktak tartani Erdélyben, a görényi havasokban, hol sok, jó hajtóval 2—3 nap alatt 30 medvét is lőnek.

A medve a vadászt csak a legritkább esetben támadja meg. Ahány kellemetlen eset előfordult gyakorlatomban, 99%-ában a vadász ügyetlensége volt az oka. *A lelőtt medvéhez — nem lévén az ürjmadár — nem szabad azonnal odaszaladni. Készentartott puskával várjunk pár percig, hogy nem szedi-e össze magát még, mely esetben azonnal lőni kell.* A lelőtt és magához tért medve a közelében álló embert megtámadja. Mancsával leüti és a „vékonyába“ harap.

Igy történt ez a békebeli világban, mikor medve pusztította az oltszemi (Háromszék m.) községi csordát. Kimentünk a helyszínére, hol nagy óvatossággal megrendeztem a medvevadászatot. A község érdemes bírāja, a herkules természetű Szabó Mózes is egy elkobzott puskát vett magához és olyan „népies lövedékkel“ — mivel ők szokták — megtöltötte, s azzal vált el, mikor felállítottam: „*Ide jöjjön, aki Istene van!*“ s mosolygott. Csak mellékesen említtem meg, hogy „*Mózi bá*“ olyan legény volt, hogy a községi bikát a két szarvánál fogva földre teremtette. De azért őt, mint nem vadászembert, oda állítottam, hol hamarabb jöhet a levélhordó, mint a medve. A medve mégis ráment, le is lőtte, de itt hibázta el a dolgot. A földön haláltusáját vívó medvéhez szaladt és: „*No kell-e több tinó, súly egyen meg!*“ pírongatására a medve felugrott, egy erős pofonnal azt a nagy embert a földre vágta, s a csípőtaján úgy beleharapott, hogy hónapokig nyögte.

Nem nevezhetem hajtóvadászatnak azt a hatóságilag rendezett büntető expedíciót, melyet minden tavasszal megszoktak rendezni, de melyen soha medve a hajtásba nem került. A csordakihajtáskor rendszeren 1—2 tinót a rosszabbakból leüt a medve, mire a vármegye fő- vagy alispánja hivatalos hajtóvadászatot rendel el. Egy ilyen vadászatra jötünk össze a „Bálványosvár“ melletti „Bálványosfüreden“ (Háromszék m.) mintegy 50 puskás, a megye minden részéből; továbbá Al- és Fel-torja, Karatna, Volál községek lakói, mint hajtók cca. 600-an. A hajtás előtti napon táboroztak vadászok, hajtók az erdőben, még pedig oly vidáman, hogy a medvék a harmadik vármegyébe menekültek a mulatság elől. Volt ott hús, szeszecital bőségesen és mivel április utolsó napjaiban éjjeleinkint elég hideg szokott lenni, nagy máglya-tüzek mellett mulatva töltötték az éjszakát. Másnap a puskások egy része tökrészen feküdt galyakból tákolt ágyán, fel sem lehetett verni, viszont a hajtók-ból is sokan szökdöstek haza. Maradt azért puskás is, hajtó is elegendő. Mi puskások a „Várel“ nevű gerincet álltuk el, a hajtók lementek a „malmokig“ (10 km.), onnan indult a nagyhajtás. A hosszú várakozás alatt, átlumpolt éjszaka után, a puskás urak nagy része mély álomba merült, gyönyörűen végig álmodta a Bálványosvár históriáját, másik unalmában tüzet rakott, úgy várta a medvét.

Mikor dél felé a hajtók irtóztató lármával megérkeztek kiderült, hogy összesen 1, írva is egy darab mókust láttak, semmi egyebet. Most aztán ennek a nagy napnak az áldomását meg kellett inni. Volt ott sütés, főzés. „Végül is nem azért hoztuk ki a sok jó ennivalót, hogy haza vigyük“; pohárköszöntőre, dalra fogtuk. Az ilyenkor elmaradhatatlan „célbalövés“ sem hiányzott. Minden patron ellövődött, minden kalap lyukas lett! Késő esteli órákban mentünk haza a nagy ünnepélyről. Nem is jött a medve vissza hosszú időkg, úgy elmulattuk onnan.

A medve nagyon fél a kutyától és lelkéből gyűlöli azt. Míg a vad-disznóra alig lehet kutyát kapni addig a medvét nyúlász kopók nagy része is hajtja. Bár ez sem kevésbé veszedelmes a kutyára, mint a disznó, a medvétől nem nagyon fél a kutya. Mégis jó erős, fogas kutyák valók medvére; az afféle síma szőrű „Linkák“, „Bokrászok“ szalonba valók. A vadászok különben körülállják azt a sűrűséget, melyben a medve lehet és 2 jó kutyát ráeresztenek. A medvét „állóra csaholja“ eleinte a kutya, éppúgy ugat, mintha embert látna. Majd a medve futni kezd, utána a kutyák. A hajtás igen hasonlít a nyúl hajtáshoz, a kutyák éppen úgy szólnak. Közben még egy kutyát utánuk eresztünk. A fáradtakat hívjuk, szeretnénk láncra venni, de nem jönnek. E közben — lehetőleg a medve váltóin állva — várjuk a medve közeledését és elébe vágunk, ha ki akar törni. Ha a bekerített helyről kitört; akkor minden épkézláb kutyát utána eresztünk, hogy a medvét megállítsák. Ha kevés a kutya és gyengék, akkor úgy elmegy a medve, hogy nem látjuk többé. — Ha pedig jók a kutyák, akkor a medve a mienk. Az elfáradt medvét az a 7—8 erős kutya úgy körülfogja, hogy nem tud menekülni. Véde-

kezik úgy, a mint tud. Neki-neki ugrik a legszemtelenebbnek, s jaj ha eléri, mert maga alá kapja, szétszaggatja. Erre a kutyák is kissé megrettennek, de azért csak nem hagyják békén a mackót. Végre is vagy a hajtás megy a vadász közelébe, vagy a vadász lopakodik a medvéhez, mely nem veszi könnyen észre, ellévén foglalva a kutyákkal, és lelövi a medvét.

Itt hangsúlyoznom kell, hogy könnyelmű lövéstől óvakodjunk, mert ha a lövésre a medve esik, vagy megtántorodik, egyszerre az összes kutya rázudul. Ilyenkor tehet legtöbb kárt kutyáinkban a medve. A megváltó lövést nem adhatjuk rá, mert a kutyák rajta vannak; viszont még lehet annyi ereje, hogy szétszakítja a legjobb kutyánkat, vagy ránk támad.

A sepsiszentgyörgyi erdőre mentünk ki hárman könnyű nyúlász kopókkal, hogy a kórházba akkor érkezett legelső sebesültjeinknek nyulpecsenyével kedveskedjünk. A város parkerdejében (a szélső háztól 1 km.) különösen kezdenek ugatni a kutyák, azt hittük tekenőt vajú cigányokra találtak. A hajtás megindul a sűrűségben felfelé, hol Schmidt Richard szövőgyári igazgató állt drilling puskájával. Észrevette, hogy nem lehet nyúl, talán őzek lesznek, a két sörétes csőbe is „Brenneke” golyót tett. A sűrűben szaladó három medvéből kettőt, a két nagy, kövér bocsot lelőtte, az anyamedve elszaladt.

A brassómegyei festői szép csángó hegyek befüggő erdeiben lőtt őzhajtásban egy szép kifejlett medvét Köpe István hosszúfalusi vadász darabos söréttel. A medvék a „Teszla”, „Dong”, „Csukás” havasokról szoktak lejönni a falu feletti legelős erdőbe a gyümölcsre. Itt lesből sok medvét lőttek a csángó vadászok.

A kopóval való medvevadászatnál fontos azt megjegyezni, hogy a medve a „váltóját” beszokta tartani, tehát azokat kell elállni.

Legkevesebb veszéllyel jár és legkiadósabb medvevadászat a „les”. — Ha a medve állatot ütött le, annak csak kis részét fogyasztja el akkor; egy közeli gödörbe húzza a megmaradt részt és gallyakkal, falevéllal primitív módon befedi. Erre a dögre — ha valami közbe nem jön — a következő este, vagy éjjel, ellátogat. — Most az a fontos, hogy nappal a dögötől 15—20 lépésnyire, szél mentére, kevés zajjal ügyes leshelyet készítsünk. Ki kell ülni, ha árnyékos az idő és a dög csendes, félre eső helyen van, már d. u. 4 órakor. Itt ülve kisebb ágtörési zajra hamar észrevevesszük a közeledő medvét, mely lassan, jobbra-balra szemlélődve meg-megállva, szimatolva közeledik a döghöz. Ha odaért, a már célba tartott puskával, kivárjuk a legjobb pillanatot, mikor oldalát fordítja felénk, ekkor adjuk le a jól irányzott lövést. Támadástól félnünk nem kell, egész nyugodtan lőhetünk. Szoktak élő rossz lovat is — kiscsengetyűvel a nyakán — rövid pányvára a les elé kikötni, melyre a medve elmegy és ott meglőhető. A dögöt már nem találja meg oly hamar, ha nem ő ütötte le.

A havasi juh- és marhacsordának valóságos átka egy rákapott medve, melyet nem egészen olyan könnyű lelőni, mint, előbb elmondtam.

Ugyanis a kitanult medve csak sötétben jár, mikor nem tudunk rá célozni. Későn jön és hajnalodás előtt már el is távozik. 20 lépésnyire van tőlünk és tehetetlenek vagyunk vele szemben. Különösen zivataros, mennydörgős időben szokott a nyájra törni. Ilyenkor a pásztorok tüzelni nem tudnak, egész éjjel talpon vannak, lármáznak; a kutya ugatnak és mindennek dacára reggelre 1—2 juh hiányzik.

Lehet, hogy más is gyakorolta, én addig senkitől sem hallottam, magamtól, véletlenül jöttem rá az elmondandó medvevadászati módra.

1912 év november 11-én történt, hogy Béldy Tivadar, bodolai nagybirtokos meghívására, az ő erdejébe, inkább az erdő szélén vetett éretlen tengeri földjére, medvelesre mentem. A 14 holdas tengeri tábla közvetlen az erdő szélén, a község felőli oldalon terült el, melyben — állítólag — minden éjjel több medve szokott lakmározni. Későn értem a kastélyba, sok vendég volt, vacsorázni kellett, s bár reszkettem már, hogy indulhassak, még le akartak beszélni, hogy nem érdemes, sötét van már stb. Mihelyt lehetett indultam Alexi oláh erdőpásztorral, kinek egy özönvízelőtti hosszú „Werndl” puska lógott a vállán. A mikor a „Tatrag” széles, köves, száraz medréhez értünk, honnan már csak 10—15 lépésnyire volt a tengeri tábla széle, megálltam, hallgatóztam. Egész tisztán lehetett az éj csendjében hallani, hogy a medvék a táblában vannak, törik a tengerit. — Alexi kijelentette súgva, hogy ő közelebb nem megy, mert őt a medve már megpofozta. Ott hagytam, magam pedig nagy patkó alakú kanyarulattal, térdig érő lóherében, mely csupa víz volt, a tengeri-tábla és erdőközötti keskeny kaszáló széléhez mentem, mert úgy hallottam, hogy a medvék az erdő felé tartanak. Hason csúszva iparkodtam a medvék elé vágni, a mi nem ment könnyen. Mindegyik meg vártam azt a pillanatot, mikor a medve — mely tőlem 80—100 lépésre lehetett — a tengerit suhogtatja, majd recscsenti és én akkor csúsztam előre. Életem legizgalmasabb pillanatai voltak ezek. Egy erősebb lélegzetvétel, és nincs medve. A hold szépen világított, de én az erdő árnyékában voltam, itt is tűrhető volt a világítás. Tőlem mintegy 80 lépés távol egyik medve bebillegett az erdőbe. Már csak kettő törte a tengerit, egymástól lehetek 50—60 lépésnyire. Majd a második is bement az erdőbe. Tehát még csak egy nem lakott jól, ennek kellene eleibe mászni. Sokáig mély csend, azt hittem az én harmadikom is ott hagy, de nem, újra suhogtatja, töri a tengerit. Most kockáztattam valamit, de többet csúsztam egy fogásra, mint eddig, attól féltem, hogy bevált a más kettő után a harmadik is. Úgy is volt, tőlem 40 lépésre kilépett a tengeriből, megállt hallgatózni, mely pillanatot felhasználva rásütöttem a nagy 12-est. Fekete porral volt töltve, leragadt a füst a gyepe és lelki szemeim előtt ott feküdt az ölyves medve, mely a lövésre egy keserveset bögött. Oszlik a füst, bámulva látom, hogy nincs medve. Ellenben nagy csörtetéssel távoztak; úgy látszik a két hamarabb beváltott medve az erdő szélén várta a harmadikat. Kilépek a távolságot a fűzfa bokorig, mely mellett medvém állott, 40 lépés.

A lövésre oda somfordált az én oláhom is, azon a véleményen van, hogy a medve halálos lövést kapott, mert úgy bőgött. Kérdi, hogy menjünk-e utána? — Sötét, sűrű erdőben, éjjel 12 óra tájban sebzett medvét nyomozni ostobaság; haza mentünk. Nem tudtam aludni, alig vártam a hajnalt. A helyszínére mentem két hasítást látok a gyepon, nézem a történeimet, minden golyós patronom meg van, csupán egyetlen, életemben legeslegutolsó, postával töltött töltény hiányzott. Az éjjel tévedésből ezt sütöttem a medvére. Sok vér volt a bokrokon, de kilométerekre járva nem találtam a medvét. Nem volt időm, reményem sem, hogy megkapom, eljöttem. Hogy milyen jó lett volna egy jó kutya, azt tavaszi szalonkázáskor tudtuk meg, mikor megkerült egy vízmosásban, használhatatlan állapotban a nagy, nőtény medve.

Bátran merem bárkinek ajánlani ezt a módot aki a légáramlatot megfigyelni és a földön észrevétlenül csúszni jól tud. *De soha se a semmitérő postával, repeszgolyóval (rózsa), vagy hasonló lövedékkel, hanem becsületes vontcsövű puskával!* Engem is „öreg vadászok“ bíztattak arra, hogy a második lövés okvetlenül posta legyen, különösen sötétben. A posta talán 10—15 lépésig hatásos lövést adhatna le, de ennyiről a jó 8-as sörét is learatja a karvastagságú keményfa nyerságát. *Nagy vadra golyó dukál!*

Hallottam a „kihívás“-ról is, mikor felkeresi a vadász a medvét, bottal a hátára üt, mellyel felingerli, a medve kétlábra állva támad, mikoris, a bátor vadász mellbelövi. Nem hiszem ezt a mesébe való dolgot, a medvével tréfálni nem lehet, hisz az sem bizonyos, hogy egy botütés után kétlábra áll, s kitartja a mellét: „Ide lőjj, ha mersz!“ A medve támadása igen gyors, nem kell neki kétlábra állni, mint az oláh cigány agyon kínzott satnya medvéjének, egy oldalrafordulás közben pillanat alatt leüti az embert, ha úgy kerül az alkalom. Gróf Teleki Sámuel kitűnő afrikai vadászunk, mikor egy nagy medvével kellemetlensége volt, azt mondta: „Veszedelmesebb egy ilyen medve, mint az afrikai nagyvad!“

Mikor a keleti front állt, s a szovézsai áttörést előkészítő sokszáz ágyú pergőtüze a széles kárpáti rengetegek vadjait kizavarta, igen gyakran lőttek a gabonákban is medvét. Egy szép napon a sepsiszentgyörgyi dohánygyár kerítése melletti kukoricából lőtt Császár Gyula odavaló vadász egy nagy medvebocsot. A babszedő asszonyok figyelmeztették rá. Ettől pedig az ágyúzott erdőség 60—70 kilométerre volt.

Sokaktól hallottam, hogy a nőtény medve a bocsait körömszakadtáig védi. Mások úgy tudják, hogy csakis a kis bocsokért önfeláldozó. Több esetet tudok, midőn az odvasfából kiszedett medvebocsokat a favágók elhozták háborítatlanul, pedig a nagymedve alig 100 lépésnyire volt tőlük. Elekes Béla néhai háromszéki főispán, törvényszéki bíró korában, a berecki erdőn fáról lőtt le egy szép medvebocsot, melyet az anyamedve az „arányosító bizottság“ láttára elhagyott. Hiszem, hogy van eset, midőn az anyamedve védi bocsait, azonban azt az elszántságot, dűht, mit a

malacait védő kocánál látunk, medvénél sem én, sem ismerős vadásztársaim soha nem tapasztaltuk.

A medve legtöbbször csak szorult helyzetében támad emberre, kutyára. A favágókat is azért túrta, mert emberek és többen voltak. *Hogy ok nélkül leggyűlöltebb ellenségét, a kutyát sem támadja meg, több ízben tapasztaltam.* Őszi szalonkázáskor, mikor az előpataki (Háromszék m.) erdő, málna- és vadrózsabokrokkal benőtt sűrűségeiben a vizslával vadásztam, egész közről köpködött, a szalonkát kereső öreg „Ripp”-re, mely ijedten szaladt felém. Rövid dörögéssel elintéződött a találkozás. Egy vadkoca legtöbbször — hasonló esetben — felhasítja a vizslát. A kedves olvasó felvilágosítására említem meg, hogy az ilyen találkozás oly pillanat alatt játszódik le, hogyha nem 12-es sörét, hanem golyó lett volna puskámban, akkor sem tudtam volna a medvére lőni, nem is láttam a sűrűségtől.

Mondanom sem kell, hogy medvevadászaton más vadra, például rókára lőni nem szabad. Vagy a rendező útasítása szerint csak akkor szabad más, nagyobb vadra is lőni, ha már lövések hangzottak el.

A sebzett medvét, ha úgyhisszük, hogy jóhelyen találtuk, ne üldözzük azonnal, elég egy óra múlva menni utána jó vérebbel. Vannak medvevadászok, kik semmit sem várnak, mennek utána, vagy eleibe kerülnek, attól félnek, hogy a medve nagy távolságra menekül és elvész. Hogy melyik a jobb módszer, azt a terep- és egyéb ott lejátszódó körülmények mondják meg. Azt tapasztaltam, hogy a felijesztett medve, ha rálövéldöztek, de még elég erős, igen messze megy, nem áll meg az első sűrűségben.

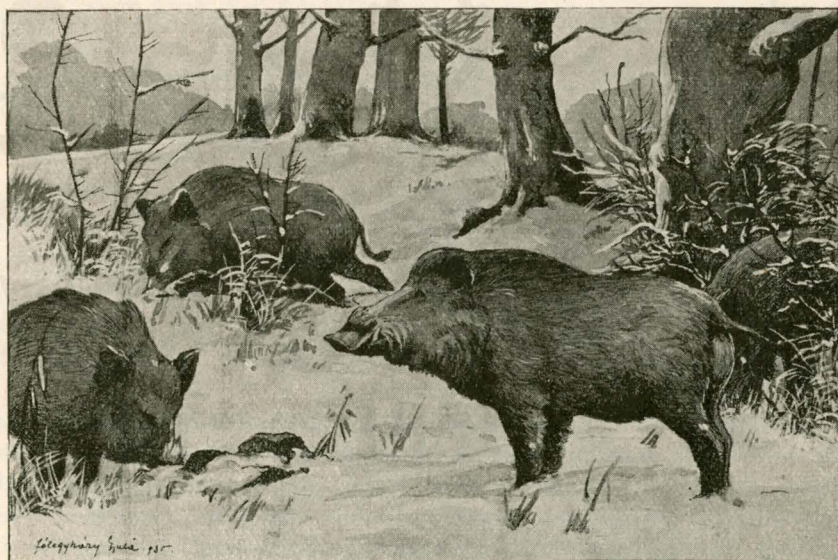
A kultúra áldozata lesz a medve is nemsokára. Az erdők tarolásával, a löfegyverek tökéletesedésével mindig több lesz a medvebőr és kevesebb a medve. Szaporátlan állat különben is. Keveset szaporít, öreg korában semmit, sőt igen gyakori a meddőség fiatalabbkorban is, bocsaira nem vigyáz eléggé, legtöbb vadász nem nézi, csak medve legyen, az embriót is kilőné meleg helyéről. Egyes, nyugati államokban már rég kipusztult az utolsó medve is.

A fiatal, kövérmedve húsa igen jó, különösen a hátsócombok. A hájból orvosságot szoktak készíteni. A medvebőrt a fejfelé szokták kidolgoztatni, s vagy falra akasztják, fejfelé, vagy szőnyegnek használják. Gyönyörű, 215 cm hosszú, fekete medvebőr díszítette „Albertini” tusnádfürdői fürdőigazgató falát, melyet a „Nagycsomád” hegyen lőtt.

Vaddisznó.

Sus scrofa L. — Das Wildschwein.

Erdőségeink egyik leghatalmasabb vadja, mely úgy nagyságával, mint bozontos szőrözetével kellő hatást gyakorol a szemlélőre. Színe barnásfekete, testnagysága a nem és kor, valamint a jóltápláltság szerint különböző. A jól kifejlődött „kan“, vagy „koca“ testhossza (farkával

mérve) 150—175 cm, melyből a farokra 20—25 cm esik. Magassága a vállnál 80—95 cm. Testsúlya 150—200 kilogramm, *rendkívüli példányok a 200 kilót meghaladják.* Alakja hasonló a házi sertéséhez; ettől abban különbözik, hogy a feje aránytalanul nagy, a mar magas és a hátvonal erősen lejt a farok felé. Teste aránylag rövid, magas. Szőrözte goromba; a mar felett hosszúszájú, erős sörtével. A „Sörte“ egyenes, vastagszájú, 12—15 cm hosszú szál, a vége többfelé van hasadva és világosabb színű.

Ahol az erdőn szelíd sertések is járnak, gyakori a kereszteződés. Egyik télen a Gödöllő környékén tartott udvari vadászaton néhány tarka vaddisznó került terítékre. Szép, nagy példányok is voltak köztük. Ezek alakja teljesen a vaddisznóé volt, csupán nagy, szennyes-fehér foltok árulták el, hogy mangalica kantól valók. (Némelyek szerint „albinizmus“).

A vaddisznó erős testalkatú, nagy utat is bíró állat — szelíd rokonaival szemben —, mely kitenyészettettsége arányában veszít menőképességéből. Gyakran halljuk a parasztkodást egymástól távolieső községekből, hogy náluk a vaddisznó így, meg amúgy el van szaporodva, s hogy mindent tönkretesz; a végén kisül, hogy egy konda vaddisznó az, amely hol egyik, hol egy ettől 10 km-re fekvő másik község határában jelenik meg.

A kifejlett hímeket „vadkan”-nak, vagy „agyaras”-nak hívják, a nőtényt „kocá”-nak. A „malacok”-at, ha már meg erősödtek s a 20 kiló súlyt elérték, kétéves korig „süldők”-nek nevezzük. — „Paizs”-nak nevezzük a vaddisznó lapockáján levő erősebb bőrt, melyre szurkos fenyvesben dörzsölődve „szurokpáncél” rakódik. A háton lévő hosszabb szőr (sörte) „sörényt” alkot. A vaddisznó a pagonyban, vagy sűrűségben „tanyázik”, magának fészket, vagy „katlant” tűr. A hajtókutyák „felverik”, esetleg „megfogják”, a kutyákat „felhasogatja”, vagy „szétveri” és a hajtásból „kitör”. — A magánosan járó „kivert” kant „remeté”-nek hívják.

Szép, fiatal vadkan.

A vaddisznó — kivéve az északi államokat és sűrűn lakott erdő-, nádasnélküli helyeket — egész Európában található. Ázsia déli és nyugati részében, Afrika északi szélén, hol alkalmas helye van, mindenütt előfordul. A különböző államokban élő vaddisznók kisebb-nagyobb mértékben eltérnek egymástól színben, testnagyságban.

Legkedvesebb tartózkodási helye az olyan erdő, melyben sűrű, tövises, hozzáférhetetlen helyek vannak, s ezekben, vagy közelükben nedves

mélyedések, kisebb tócsák, itt szívesen elfekszik az egész konda. Az is fontos, hogy táplálék bőven legyen. A makkért messze földre elmegy. Szívesen turkál gyökerek, föld alatt élő gomba és apró állatkák után az erdőben, valamint igen nagyrabecsüli az erdő szélén lévő tengeri, burgonyavetéseket, melyekben rengeteget pusztít. Mindenevő lévén, az apró vadban is sok kárt tesz, azoknak kicsinyeit felfalja. Ezért olyan területen, hol sok a vaddisznó, rendszeren kevés a kisvad. Kivételt képeznek az olyan helyek, hol a mezőgazdaságilag művelt területek dús vadállománya betakarítás után kisvaddal megtölti az erdőt is. Több esetet láttam, midőn a vaddisznó az üregi nyúl lyukján turkált, szerette volna megközelíteni. A sebzett szarvast, őzet üldözi, ha szükség parancsolja, saját malacait is felfalja, sőt az oszlásnak induló dögöt is megeszi.

Altalában nedves, mocsaras vidékek közelében, hol tengeri, burgonyaföld is bőven van, nőnek szép nagyra a vaddisznók, míg száraz vidéken aprók maradnak. *Olyan helyekről, hol nemcsak száraz a vidék, de a táplálék is kevés, elvándorol.* Dacára, hogy erdei vadnak tartják, nem köti magát az erdőhöz. Szívesebben van a nádas, mocsaras, fátlan helyen, mint a száraz, dombos erdőségben. A tengerszín feletti magasság sem bántja, ha a megélhetés jó. A Kaukázusban 3000 m magas erdőségekben is otthon érzi magát.

A vaddisznó kisebb-nagyobb falkákban él. Egy falkában sokszor 50 darab is van. Kocák, kanok, süldők és malacok együtt járnak. A nőivar jól megvan együtt, nem így a kanok. Ezek még jobban — mint a szelíd disznónál látjuk — verik egymást. Az erősebbek elverik a többieket, a kondával járnak, a mások, mint száműzöttek, különválva élnek s csak a párzás idején próbálkoznak a kocákhoz csatlakozni. Ilyenkor nagy verekedések vannak. Lökdösik, harapdálják egymást, fel akarják hasítani, de nem megy. A vastag szőr, bőr nagyon védi őket. Végül is kibékülnek. Az egyforma erős belátja, hogy nem győzheti le ellenfelét; tehát kelletlenül bár, de megtűri. A sokkal gyengébb kitér az erősebb elől és titokban közeledik szíve választottja felé, melyet állandóan lökdös az ormányával s gyöngéd érzelmeit meglehetősen markáns módon adja tudtul.

Nappal lustálkodnak, rendszeren sűrű, ember által megközelíthetetlen helyeken, honnan csak szürkületkor, mikor a környezet lecsendesedett, jönnek elő. Szép lassan, óvatosan haladnak, felhasítva a gyepet, mely alatt finom szaglásukkal szarvasgombát vagy férget gyanítanak. Gyakran megállnak és csendben figyelnek, szimatolnak, hogy nem jő-e valaki. Ha ember közelednék, erős fújással elszaladnak.

Ha tengeri, burgonyaföldre rákaptak és ott nagyobb veszélyt nem gyanítanak, úgy nekibátorodnak, hogy a tüzelés, kolompolás, még a lövöldözés is sokszor eredménytelen marad ezzel a — máskor oly félénk, elővigyázatos — állattal szemben.

Párzási idejük kezdete november végén, decemberben van. Ha a zord idő korán beáll, már október hóban kezdik a párzást és eltart január

végéig is. Ilyenkor a magános „*remete*”-kanok is odacsatlakoznak. A vemhességi idő 120 nap. A fiatalabb és gyengébb kocák 4–6, az idősebb és jó kondícióban levő koca 10–12 malacot vet. Általában hosszabb ideig hordja a vemhét és kevesebbet ~~malacozik~~ a fiatal koca.

Malacozás előtt a gondos koca falevelekből, vékony galyakból, mohából és fűből puha, meleg fészket készít, melyben 10–14 napig gondosan őrzi kedves kis csíkos, eleven, játékos malacait. Csak igen rövid időre megy el táplálék után nézni éjnek idején. Két hét után már a malacok is az anyjukkal járnak egész éjjel, sőt ha az élelemkeresés gondja parancsolja, még nappal is. Pajzán népek, mulatságos mozdulatokat tesznek anyjuk körül, de minden neszre az anyjukhoz szaladnak.

A vaddisznó szereti, félti malacait és jaj annak, ki egy malacot fel találna venni, mert annak visztására a feldühödött koca — félelmet nem ismerve — rohan az emberre. A malacos koca mindig veszélyesebb, mint a kan, vadászat közben is hamarabb támad vadászra, hajtóra.

A vaddisznó 1½ éves korában ivarérett, teljes kifejlődéséhez — jó táplálkozás mellett — 4–5, normális viszonyok között 5–6 év szükséges. Élettartamát 25–30 évre teszik. Más betegségtől nem sokat szenved, de a „sertésvész”

nagyon megtizedeli. Egy nagyobb vészes elhullás után megmaradt egyedek hosszú ideig immunisak lesznek. Legnagyobb veszedelem a vaddisznónak — mint sok más vadnak is — az erős, havas tél. Ha a föld megfagy s a disznó nem tud túrni, ha a hó vastagon borít minden táplálékot, akkor lesz a szegény vaddisznónak válságos a helyzete. Egy ideig saját zsírából él, de hetek múltán lesóványodik, lapos lesz, mint a deszka és erőtlen. Ilyenkor egy farkas elbánik a legnagyobbal is. Háromszék megyében ezelőtt 20–22 évvel, egy erős télen kuvaszkutyákkal fogdostatták össze a lesóványodott, éhhalállal küzdő vaddisznókat. Nem is volt néhány évig ott mit keresni.

A vaddisznó ellenségei a farkas, róka. Utóbbi szívesen jár a malacos koca után, hogy egy őrizen pillanatban elkaphasson egy egészen kis malacot, mellyel a sűrűben elinalna.

A vaddisznó megtelepítése — alkalmas helyen — nem jár nehézséggel; gondozása abban áll, hogy ellenségeit gyérítjük és erős télen a

Lerontotta a tél.

disznókat etetjük. Etetésére legjobb az árpa, makk és tengeri, mely utóbbi a hideg ellen is védi, továbbá a répa, marhakáposzta. A vaddisznó hamar megszokja az etetést. Órapontossággal jelenik meg a „szórón“. Sűrű vesszőfonadék mögül, vagy magas lesről, meg lehet ismerni az állományt.

Vadászata.

A vaddisznó kitűnő vadászobjektum. Az a vad tekintet, bozontos alak, mely nem egészen veszélytelen, fokozza az igazi vadászban a szenvedélyt. Egy szép vadkan-agyar sem utolsó trofea. Ezért akinek alkalma van, szívesen vadászik vaddisznóra. A vaddisznót nem védi a törvény, bármikor szabad löni. Mindazonáltal vadászata az őszi lombhulláskor kezdődik és egész télen, míg a disznók jó húsban vannak, tart.

Hazánkban a vaddisznót „hajtókutyák“kal, vagy „hajtókkal“ szokták — rendes körülmények között — vadászni, „lesen“ lövik, vagy cserkészve, nagy hóban.

Ha a tél korán beköszönt, még pedig — mint mondani szokás — „öles hóval“, akkor a jó húsban lévő s szép szalonnát hordó vaddisznók járását minden hajnalban megfigyeltetjük. Ha beváltottak a sűrűbe, melyet amúgy is vaddisznótanyának ismerünk, akkor a vadászok körül állják a vaddisznós sűrűséget. Egy vadász okvetlenül a bemenő nyomra álljon, mert igen valószínű, hogy a disznó, a kutyák által felriasztva, azon a nyomon menekül. A felállásnak oly csendben kell történnie, hogy a disznók idő előtt semmit se vegyenek észre. Tudni kell, hogy a disznónak látása gyenge, hallása kitűnő, szaglása csodás.

Most következik a vadászat kezdete. A legjobb vaddisznós kutyát egyedül eleresztjük, mégpedig nyakló nélkül, nehogy a nyakán levő szíjz nál fogva a sűrűben fennakadjon. A kutya pár perc alatt a disznónál van és ugatni kezdi. Ha egy nagy remetekannal van dolgunk, a kutya pedig — ami a legjobb — kisebb termetű, a kan fel sem kel, legfennebb felül, számba sem veszi a kutyát. Ekkor a legközelebb álló vadász (előzetes megállapodás) a vaddisznó nyomán óvatosan bemegy — ha tud — a vaddisznóhoz és fektében (ültében) lövi le azt. — Ha a sűrűség — legtöbbször így van — nem engedi a közeledést, akkor a másik kutyát is ráeresztjük. A disznó végül is megúnja a kutyák szemtelenkedését, felugrik, nekiszalad hol egyik, hol másik kutyának s ebből hamar olyan csetepaté lesz, hogy zeng belé az egész erdő.

Egy öreg, töredezett agyarú kan még nem is olyan veszélyes a kutyákra, mint egy fiatal, 4—5 éves, mozgékony, élesagyarú; mert utóbbi a sűrűben könnyen eléri az őt közlről ugató kutyát és felhasítja. Leggyakrabban a kutya torkát szokta felvágni a kan, mely vágás a bőrt nyitja meg, ez összevarható s a kutya életben marad. Rosszabb, ha a

belét vágja ki, mert akkor a kutyánk rámegegy. Az így felvágott, kigyógyult kutyából vagy még szívósabb, jobb disznós kutya lesz, vagy pedig soha az életben vaddisznóhoz nem közeledik.

A kutyák folyton kellemetlenkednek a vaddisznónak, végül is megindul, hogy otthagyja őket. De ezek is utána erednek, ugatják, sőt a fülén is csüng némelykor egy vakmerő szálkásfoxi-korcs. Ha egyiknek nekiszalad, a másik már a nyakán van, így folyik a küzdelem sokszor órákig, mert a vaddisznó esetleg a vadász felől szagot kap és nem megy puskára. De ha közel is van a vadász, sokszor nem tud löni a kutyák miatt. — Végül, mikor a vadász lövéstávolságra kapta a vaddisznót, s kutyát sem veszélyeztetet lövésével, akkor adja le lapockára a jól irányzott lövést. — *A könnyelmű lövéstől tartózkodni kell itt is, mert a sebzett vad minden erejét összeszedve támad a kutyákra és könnyen elbánik velük.*

A vadász lehetőleg fa mellé álljon, nem azért, hogy arra felmásszon, mert ha baj volna, akkor ettől úgy is elkésett, hanem azért, hogy mozdulatlan állva a vaddisznó ne lássa; vagy ha a disznó támadna, félreugorhasson előle. A vaddisznó ugyanis nem tud gyorsan fordulni s leggyakrabban futtában vág oldalt agyarával az ember combja felé, hol már a 10 centiméterek is számításba jönnek. *Igen ritka eset, hogy a vadkan visszaforduljon és üldözőbe vegye az embert. Örül, ha elszaladhat.*

Ez a vadászati mód elég izgalmas, mert a kedves erdő mélyén folyik; változatos a terep és hajtókutyák, no meg a vaddisznók száma, minősége szerint és végül igen eredményes szokott lenni s nem kerül oly sokba, mint a hajtatás.

Itt a legfontosabb a vaddisznók után a kutya. Sok haszontalan, kártékony dög van, melyet „szólókopó“ s más néven szoktak agyondícsérni a Felvidéken; a jó disznós kutya igen kevés. A disznós kutyának nem szabad, míg vaddisznó van az erdőben, más vad után menni. A jó disznós kutya nem hagyja el a felvert vaddisznót, hanem reggeltől-estig hajtja. Nem kell étel sem neki, míg disznót hajt, s ha elfárad, s rövid időre a hangos hajtást abba is hagyja, nem távozik messze a disznótól, újra támadja.

A vaddisznós kutyát nevelni kell. Erre igen alkalmas a kisebb testű kuvasz és valami jó bundás kopó keresztezéséből származó olyan kölyök, mely erős testalkatú és már kis kölyökkorában, ráuszítás nélkül támadja a szelíd disznót. A símaszőrű, hosszúlábú kopó nem alkalmas vaddisznóra, még ha hajtja is, mert a goromba tövis meghasogatja, nem is szólva arról, hogy a vaddisznó az ilyen „finom kutyát“ az első negyedóránban kihalítja.

Legalkalmasabb disznóra a szálkásszőrű foxterrier és törpe kopó után nyert, sikerült korcs. A foxi tisztavérben nem kitartó. Otthagyja a vadászatot s hazaszökik. Viszont a kitartó kopóba feltétlenül kell az a krakélerség, bátorság, melyből a szálkásfoxi áll. Az ilyen kis kutyát a vaddisznó csak igen ritka esetben tudja felvágni, fölötte vág el leg-

többször s a kutya ügyes és mindig figyel hátrafelé is, hogy legyen hely az elugrásra a disznó támadása esetén. *Sajnos, a legkiválóbb disznós kutya 8—9 kölykéből alig kerül 1—2, melyből jó kutyát lehet nevelni.*

Gyerekkoromban fekete porral festettük be a jó „kárpáti házi disznóinkat“ (akkor nem voltak kultúrfajták) és ezekre úszítottuk a vad disznós kutyajelölteket, hogy azután a vaddisznóra is menjenek. Mondanom sem kell, hogy szegény atyámmal sok kellemetlen esetem volt e miatt, melyben én húztam a kurtát.

Ha több disznó fekszik egy helyen, a jó kutya a legnagyobbval kezd ki, a többit futni hagyja. *Olyan kutya, melyik hol egyik, hol másik disznóra ugat, vagy róka-, nyúl nyomon elmegy, nem való vaddisznóra, ki sem szabad vinni, mert elrontja a vadászatot.*

Elejtés után a felbontott vaddisznó beleiből adni kell a kutyáknak, egyrészt, mert megérdemlik, másrészt jövőre is gondolnunk kell.

A hajtókkal való vaddisznóvadászat ott gyakorolható, hol bőven van disznó, s hol a terep könnyen járható. Itt a vadászoknak kényelmesebb a helyzete, nem kell tuskés bokrok sűrűjében bujkálni, előre készített helyekről lőhetik a rájuk hajtott vaddisznókat. Az ilyen vadászatnál legelső és legfontosabb dolog a csendben való felállás. A vaddisznó ugyanis kiszámíthatatlan. Némelykor az ember elől pár lépésre kel fel, máskor az ember okozta legkisebb zajra már kilométerekről elmegy. Általában nemcsak a vaddisznó, de minden vad, még a hitvány üregi nyúl is az ember hangjától fél a legjobban. Mintha tudná minden vad, hogy legnagyobb ellensége, kitől legjobban kell félnie, az ember.

A vadászatot, a terepet, disznók tartózkodási helyét, járásuk irányát, jól ismerő rendezze, mert ettől függ majdnem minden. A hajtók felnőtt, komoly emberek legyenek, kik a vonalban rendet tudnak tartani s jó, keményfából készült „fütykösökkel“ kezükben álljanak a kijelölt indulási vonalon, honnan az adott jelre, a kijelölt irány felé, szép csendesen megindulnak. A lármás hajtás nem jó. A terep minősége (sűrűség) szerint kell a hajtókat állítani (5—15 lépés), hogy a disznó el ne maradjon; vagy pedig, mikor a puská elöl megszólalt, a vaddisznó a hajtóvonalon vissza ne törjön. Ha a hajtók ritkásan vannak, legtöbbször közöttük törnek vissza a disznók. Igen jó — ha rendelkezésre állanak — a hajtók közé képzett vadőröket osztani be, kik a rendet fenntartják. Az sem rossz, ha hajtás kezdetén a hajtóvonalban egy pár lövés dördül el, mert erre a disznók felriadnak és a puskás-vonal felé indulnak.

A puskásokat útvonalra, vágás szélére, olyan helyre kell állítani, hol ők látják a terepet, őket pedig a vaddisznó nem látja. E célból szoktak karvastagságú leverte cövekekre vesszőfonást készíteni köralakban és mellmagasságban, melyben a vad nem látja a vadászt és könnyen lehet belőle lőni. Ezeket a lőállásokat már hetekkel a vadászat előtt készítjük, hogy a disznók megszokják. *Hogy mennyire állítsuk a puskásokat egymástól, a hely határozza meg.* Ha bőven van puskás, 30—40 lépésre

lehetnek egymástól azon a helyen, hol a disznók átjárni szoktak; viszont a vonal végére, vagy oldalvédeknek sűrűn állni nincs értelme.

A vaddisznóra erős golyópuskát vigyünk. Bár sűrű erdőben, 50 lépésen belül, jól találva, az acélheggyel ellátott „Brenneke“-golyó is megfelel, mégis maradjunk a „Mauser“, „Manlicher-Schönauber“, vagy más hasonló, nagyvadra való puskánál, esetleg egy jó erős „express“ dupla-csővűnél. *A vaddisznóra használjunk teljes acélburkolatú, elől lyukas lövedéket,* mely a tapasztalat szerint leghatásosabb. A vaddisznó elég erős lövést elvisz, kivált a kifejlett példány.

Több ízben vettünk le a fekvő nagy agyaras kemény lapockacsontjáról ellaposodott, lágy ólomgolyót, melyet évek óta hordozott. Volt a golyók között „Brenneke“, „Ideál“, sőt 500-as express is!

Habár a 6,5 mm-es Manlicher-Schönauber — jó kézben — a vaddisznót biztosan öli, mégis inkább ajánlom a 8, 9, 9½ mm-es, esetleg 10,75 mm-es kalibereket, mert ezek nagyobb lövedékei kevésbé jó helyen találva is terítékre hozzák a vaddisznót. Újabban „Magnum“ nagyon erős töltényekkel lövöldöznek a vaddisznóra, melyek hatása kívánnivalót nem hagy. — *Postával, söréttel még malacra löni sem illik, nem vadászos és legtöbbször céltalan. A szembejövő disznóra löni nem célszerű,* mert az erős és keskeny koponyacsontról lecsúszhat a golyó.

A vaddisznót *lesen* is lövik. Ha tengeri, burgonya-, répaföldre kijár, ott lövésre kapható. Magas lesről könnyen lehet elejteni a mezőre szokott vaddisznót. A vadászatnak ez a módja úri vadászok által nem kedvelt dolog. Mikor a termény kinn van, szúnyog is bőven szokott lenni. Ez a lesővadászt nyugtalanítja, legtöbbször a vadászatot is elrontja. A vadász az apró vérszívók ellen nem tud oly csendben védekezni, hogy az óvatos vaddisznót el ne riassza. *A szúnyoghálók mind tökéletlen dolgok.*

Ha valaki jó vaddisznós területén szép agyarpárt akar szerezni, a szúnyoginvázió megszűnése után, az etetőn lövi, alkalmas helyről a kiválasztott „remetét“. Erről a vadászati módról „les“ révén nem akarok sokat mondani, csupán annyit, hogy a szélirányválasztás, csendben ülés meghezozza az eredményt.

A vaddisznó nyoma sárban, hóban könnyen felismerhető. A csülkök sokszor hasonló nyomokat hagynak a szarvaséhoz, de gyakorlott szem hamar megkülönbözteti. Nagy hóban arról is könnyen felismerhető, hogy a hasa vályút húz a nyomok mentén. Ha egész falka vonul nagy hóban, úgy egy nyomon megy az egész konda. Utat vernek az első, erősebbek, a többi már verésen mehet.

A vaddisznó váltóját nem mindig tartja be. A hajtott falka egy-egy sűrűségben megáll, hallgatózik, s ha útja irányában gyanusat hall, vagy érez, másfelé megy. Nehéz testét nem is bírná hegynek felfelé, ezért a legritkábban vág neki a hegytetőnek; *rendesen a hegy oldalán, szerpentinben kapaszkodik fel.* Ha meredek hegyoldalon kénytelen lejönni, úgy rövid szerpentinben, valóságos cikk-cakkban jön lefelé.

Ügyes, türelmes cserkész szél alá menve lövésre kaphatja a vaddisznót. — Vizslával vadászott vaddisznóra a hídvégi (Háromszék m.) erdőben „Görbe Gica“, a gróf Nemes János oláh erdőpásztora. Az egyes bekre nem használható, elrontott angol vizsla messziről húzott a vaddisznótanyára, nyomában ment gazdája. Közelébe érvén, a kutya a vaddisznót ugatni kezdte, a disznó legtöbbször támadott, miközben Gica „Werndl“-kurtályával lelőtte.

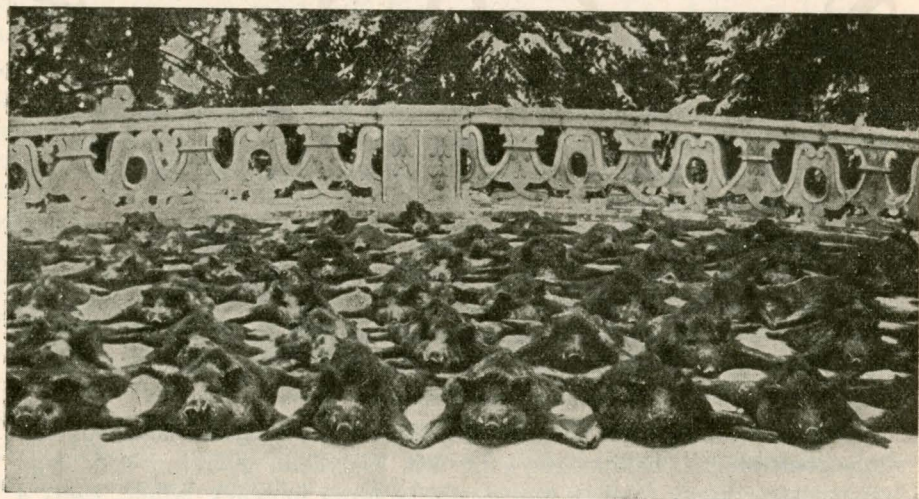
Hallottam arról is, hogy egyes betanított kopók a vaddisznót a vadászhoz csalogatják. Azt hiszem, félelemből fut a kutya a disznótól a gazdája felé; a disznó üldözi a kutyát, így közeledik a puskához, vesztére. Kedvező körülmények között, szél alá menve csapáján, vackából is lehet disznót löni.

A jóerőben levő, fiatal vaddisznó húsa kitűnő pecsenye, sonkája, szalonnája sem utolsó. Füstölve sok ideig eltartható. Természetesen nem szabad araszos szalonnát várni, mint szelíd rokonától. Az 1—2 cm-es vastag zsírréteg már jótápláltságra vall. Legfinomabb húsa van a 25—30 kilós süldőnek. Az öreg kan húsa nem kedvelt. Ennek a heréit ki kell vágni, jó nagy kerülettel, mert különben ehetetlen az egész disznó.

Az agyar az elejtőt illeti, kedves emléktárgy és pedig annál értékesebb, mentől nagyobb, tisztább.

Az isaszegi, szentkirályi, valkói és mácsai erdőkben karácsony táján tartani szokott udvari vadászatokon 100 darabon felül is szokott esni.

A vaddisznót, mint kártékony állatot, a törvény nem védi.

Vaddisznóteríték a gödöllői királyi kastély előtt.

Szarvas vagy gímszarvas.

Cervus elaphus L. — Edelhirsch.

Úgy a hegyvidéki, mint a síki — mocsarakkal, erdőtisztásokkal szag-
gatott — erdőségeink díszé, koronája a mi szarvasunk, mely sok ágra
terjedő családjának is legszebb, legimpozánsabb képviselője. Az észak-
keleti Kárpátok, Maros-Torda erdőségei, a Duna mellett lévő békési
uradalom síki, mocsaras erdei, majd a Bükk és Mátra, Vértes, Gödöllő,
Bakonyhegység és Somogy, Tolna megyék nevelik azokat a szarvasokat,
melyekhez hasonlókat ma Európában nem találunk.

A mi szarvasunk Európa legtöbb, nagyobb erdejében feltalálható,
de az erdeit letarolt, sűrű népességű, vagy szarvas által járhatatlan szik-
lás vidékű országokban nagyon megritkult, elcsenevészedett, vagy tel-
jesen kipusztult. Így Németországban, hol századokkal ezelőtt 15—18
kilós agancsost is lőttek, ma alig van valamire való agancsos, Svájcban
pedig egyáltalán nincsen. Németországban, a moritzburgi kastélyban
őrzik Európa legszebb agancsait.

A szarvas kedvelt tartózkodási helye a lomblevelű és fenyveserdő,
melyben jó füves részek vannak, s ami fő, közelben mezőgazdaságilag
művelt terület is, melynek terményei főtáplálékát képezik. *Tartózkodási*
helyét — ha életviszonyai úgy kívánják — változtatja, különben meg-
települési helyén marad, honnan csapatosan jár legelni.

A szarvas színe nyáron rozsdabarna, télen szürkésbarna, a bika nya-
kán, hátán, mellén mindig sötétebb. Évenként kétszer vedlik. Nyáron
rövid, télen élesebb szőrt kap. A fiatal borjú vörös színű, fehér foltokkal,
a foltok féléves korban rendszerint eltűnnek.

A szarvasbika nagysága vidék szerint változik. Hossza 180—230 cm,
melyből mintegy 15 cm a farokra esik. Magassága vállnál 120—150 cm.
Súlya 150—250 kg, de nem ritka a 300 kilós nagy bika sem. A tehén
sokkal kisebb, főleg súlyban. A 100 kilós tehén már jónak mondható, s
amelyik eléri a 120—130 kilót, ritkaságszámba megy. Szép hosszú teste,
téglányalakú törzse, egyenes háta, erős mellkasa és jól fejlett vállapja
van a bikának. A far szépen legömbölyödő. Nyaka hosszú, karcsú olda-
lán kissé lapos. *Feje aránylag hosszú, az orr felé nagyon keskenyedő,*
a tarkófelőli része magas, kiszélesedett. Homloka lapos, a szemek táján
kissé homorú. Az „orrél” legtöbb esetben egyenes, csak ritkán fordul

elő az ívelt orrával, vagyis a „kosorr“. Szeme élénk, bizalmatlan tekintetű. A szem alatti könnygödör vége lefelé áll, keskeny üreget alkot, melynek belső, csupasz falára pépszerű váladék rakódik.

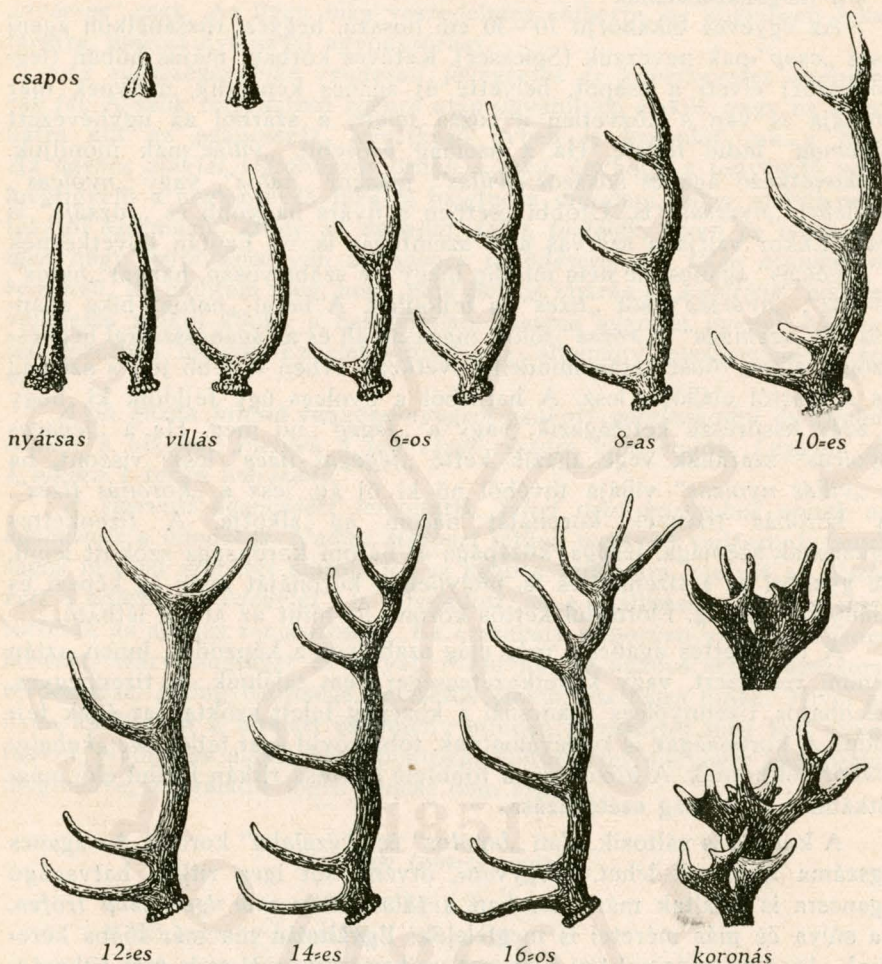
A bika fejdisze az „agancs“. Tehénnek csak kivételesen van agancsa, az is satnya nyárs; viszont szarvatlan „buga“ bika is éppen ilyen ritkán

előfordul. Az agancs a koponya két csontnyúlványán fekszik, a „rózsatőn“. Nagysága, színe és alakja különböző. Az „agancsszár“ hossza 60—125 cm, de rendkívüli példányoknál ennél hosszabb is lehet. Az agancs „terpesztése“, azaz a végek egymástól való távolsága 120 cm-ig megy. Ez is lehet rendkívüli példányoknál nagyobb. Így a bécsi 1910-es vadászkiállításon volt egy tőlünk származó 160 cm terpesztésű agancs, melynek súlya azonban csak 7.5 kg volt. Az agancs súlya 12 kg-ig szokott vál-

takozni; a 10 kilós, szép agancs már nálunk is kezd ritka lenni. A világ-rekordot a Tolna megyében lőtt szálkai 14.5 kilós magyar agancs nyerte a fenti kiállításon.

A gímszarvas agancsának fejlődése.

Az agancs súlya nem mindig függ annak nagyságától. Sokszor látunk szemre szép, nagy hétkilós agancsot, míg a tömör, kisebb agancs is gyakran nyom nyolc kilón felül.

Az agancsszáron levő ágakról legtöbbször a bika életkorára lehet következtetni, azonban ez nem minden esetben megbízható számítás. Van ugyanis eset, midőn a bika nem veti le agancsát valami, talán a herét ért sérülés miatt. Majd „visszarak“, midőn ugyanannyi ágat hoz

mint tavaly, vagy ennél is kevesebbet. Ez rendesen a rossz táplálás, mézhiány vagy betegség következménye. A visszarakott agancs rövidebb, vaskosabb, mint a rendes. Arra is van eset, hogy a többször „visszarakott“ bika egyszer kapitális agancsot kap. Van agancsnélküli öreg bika is, ki tudná hány éves, hiszen a fogak kopása sem vezet mindig célhoz a kor megállapításánál.

Az egyéves bikaborjú 10–30 cm hosszú, hegyes, rózsánélküli agancsát „csap“-nak nevezzük (Spiesser). Kétéves korban, május hóban (legtöbbször) elveti a csapot, helyette új agancs képződik, melynek már rózsája is van s közvetlen a rózsza felett, a szárból az úgynevezett „szemág“ indul felfelé. Ha a szemág erősebb, „villás“-nak mondjuk. A következő agancs sokszor „villás“, máskor „hatos“, vagy „nyolcas“, de lehet „nyársas“ is. Utóbbi esetben a nyárs nagyobb és „rózsája“ is van. Ekkor váltja a szarvas alsó szemfogát is. — Ezután következnek a „nyolcas“ agancs, de nem mindig megy ily szabályosan, hanem „hatos“, „villás“, „nyársas“, sőt „tizes“ is fejlődhet. A fiatal „hatos“ bika agancsának „szemága“ a „rózsza“ fölött magasan áll és az agancsszárral hegyesszöveget alkot. Most aztán minden következő évben lejjebb jön a szemág és a szártól elállóbb lesz. A hatosból a nyolcas úgy fejlődik ki, hogy a szár felsőrésze kettéágazik, vagy a „jégág“ nő meg. Ha a „jégágas nyolcas“ szárának vége ágazik ketté „jégágas tizes“ lesz; viszont, ha a „villás nyolcas“ villája tövéből nő ki új ág, lesz a „koronás tizes“. A koronás tizesnek koronáját három ág alkotja. A tizenkettes agancsnak szemága, jégága, középága és három koronaága szokott lenni, de gyakori az a tizenkettes is, melynek a koronáját négy ág képezi és hiányzik a jégág. Előfordul kettős korona is, mint az ábrán látható.

A tizenkettes agancsig még elég szabályos a képződés, innen aztán semmi rendszert, vagy következetességet nem találunk. A tizennégyes, tizenhatos, tizennyolcas agancsnál a középág felett szoktak az ágak fejlődni. A koronaágak is kettéválhatnak, több rövid ágat fejlesztve „kehelyalakot“ ölthetnek. A középágnak többfelé ágazása ritkán fordul elő, még ritkábban a szemág szétágazása.

A korona is változik. Van „lapátos“ és „kézalakú“ korona. Az agancs ágszáma igen sok lehet. Negyven-, ötven-, sőt igen ritkán hatvanágú agancsra is találtak már; azonban a 18-as, 20-as már igen szép trófea, ha súlya és más méretei is megfelelők. Egyáltalán ma már hiába keresünk olyan nagy és sokágú agancsot, mint régen; a 24-es is már ritkaságszámba megy. — Az agancs elbírálásánál azt a rendellenességet, mely szerint egyik száron hatos, másikon csak ötös volna az ág, vagy talán még kevesebb is, úgy vesszük, hogy a többágú agancsot számítjuk kétszer. Ilyenkor azonban „páratlan hatos“, „páratlan tizes“ stb. kifejezést használunk.

Az agancs fejlődési ideje alatt bársonyos bőrtokban van, mely szőrös felületével, rugalmasságával védi a hosszú ideig érzékeny agancsot. Ezt a tokot a fákon súrolja le a bika.

Az agancsfejlődésben a rendellenesség igen gyakori. Van — igaz, hogy ritkán — többszárú agancs és ezeken a szárazon kiszámíthatlan helyen és fejlődésben az ágak. Az ágak alakja, sőt azokon előforduló kinövések szintén igen sok változatnak vannak alávetve. A sokágú agancs ellentétét látjuk a javakorú bikán gyakran, mely lehetne „nyolcas“ is, és „nyársas“ csak. Az ilyen bika veszedelmes emberre, de különösen bikatársára, melyet nyársával agyonszúrhat.

Az egészséges bika rendszeren jellegzetes és következetes agancsot rak fel. A szűk terpesztésű agancs után ugyanilyen alakút, vagy ha előre, hátra állt az agancsszár, következő évben is hasonlót rak a bika. Az agancs alakját legtöbbször örökli a bika, úgyhogy a tenyésztő vagy megfigyelő a négy-ötéves bikáról megtudja mondani, hogy melyik nagy bikától származik. Hogy az éghajlat, talaj, táplálék, terep és ivararány igen nagy befolyással van az agancs fejlődésére, azt talán mondanom sem kell. Itt említem meg, hogy nem helyes eljárás a „kapitális“ bikákat válogatás nélkül kilőni, s haszontalan, meszes agancsú gyenge bikákat tenyészetben hagyni. Ez elébb-utóbb az állomány elcsenevészedésére vezet.

A jó gazda kitűnő tenyészanyagról szokott gondoskodni és kijelöli azokat a bikákat, melyek a tenyészet részére kímélendők. Legjobb az 1 bikára 1 tehén ivararány.

A szarvast agancsáért tenyésztik, tehát nem közömbös annak az agancsnak a minősége. Nadler Herbert kitűnő nagyvad vadászunk tanulságos bírálási szabályt állított fel az agancs bírálatára, melyet a „Nemzeti Vadászati Védegylet“ is elfogadott és a kiállításain ezek szerint történik az agancs rangsorozása. Ez a szabály szigorúan veszi az agancs hosszát, szárvastagságát és súlyát. Majd jön az agancs színe, ágszáma, terpesztése, gyöngyözöttsége, tetszetős alakja, esetleges hibák. Mivel az ilyen kiállításon a bírálati eredmény minden hozzáértőt meg kell nyugtasson. Nadler az alábbi kérdőpontokat állította fel, melyekre becsülettel megfelelve, a bírálatot jogos panasz nem érheti:

Méretek (cm-ek száma):

- a két szár hosszának átlaga: 2
- a két szemág hosszának átlaga: 4
- a két rózsa körméretének átlaga
- a jobbszár körmérete a szemág és középág között *
- a balszár körmérete a szemág és középág között *
- a jobbszár körmérete a középág és korona között *
- a balszár körmérete a középág és korona között *

*) (ezek a méretek a legvékonyabb részen értendők!)

Az agancs súlya (kilogr. száma):

az agancs homlokesonttal mért súlya $\times 2$

Ágak:

az ágak tényleges száma

Szépség (kalkulusok):

Szín:	$\left\{ \begin{array}{l} \text{fakó, sárga, vagy mesterségesen színezett} = 0 \\ \text{átlagos barna} \dots\dots\dots = 2 \\ \text{sötét, fekete} \dots\dots\dots = 2 \end{array} \right\} = 0-2\text{-ig}$
Gyöngyözés:	$\left\{ \begin{array}{l} \text{síma} \dots\dots\dots = 0 \\ \text{gyengén gyöngyözött} \dots\dots\dots = 1 \\ \text{jól gyöngyözött} \dots\dots\dots = 2 \end{array} \right\} = 0-2\text{-ig}$
A száraz elhajlása: (a két szár közötti legn. belső méret.)	$\left\{ \begin{array}{l} \text{a száraz átl. hosszának bez. 60\%-áig} \dots\dots\dots = 0 \\ \text{" bez. 70\%-ig} \dots\dots\dots 60\text{\%-án felül} \dots\dots\dots = 1 \\ \text{a száraz átl. hosszának 70\%-án felül} \dots\dots\dots = 2 \\ \text{bez. 80\%-ig} \dots\dots\dots = 3 \\ \text{a száraz átl. hosszának 80\%-án felül} \dots\dots\dots = 3 \end{array} \right\} = 0-3\text{-ig}$
Korona:	$\left\{ \begin{array}{l} \text{a korona hiánya} \dots\dots\dots = 0 \\ \text{gyenge, hiányos korona képződés} \dots\dots\dots = 1 \\ \text{három-négyszögű jó korona} \dots\dots\dots = 2 \\ \text{legalább ötágú erős korona} \dots\dots\dots = 3 \\ \text{ötnél többágú kiváló korona} \dots\dots\dots = 4 \end{array} \right\} = 0-4\text{-ig}$
Ágvégek:	$\left\{ \begin{array}{l} \text{tompák, vagy sötétszínűek} \dots\dots\dots = 0 \\ \text{fehérre csiszoltak} \dots\dots\dots = 1 \end{array} \right\} = 0 \text{ vagy } 1$

E számok összeadása után esetleg levonandó, ha a szépség rováására megy (kalkulusok):

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{a szimmetria bántó hiánya, csúnya deformációk, a száraz aránytalan nagy, vagy} \\ \text{aránytalan kis elhajlása, vagy esetleges más} \\ \text{hibák miatt.} \end{array} \right\} = 1\text{-től } 3\text{-ig}$$

Pontozati végösszeg =

A fenti képlet alapján kiszámított pontozati végösszeg száma adja az agancs minőségét. *A 200-as szám az a határ, melynél az agancs a legkiválóbbak közé lép, az ilyen agancsot a „Nemzeti Vadászati Védegylet” aranyéremmel tünteti ki.*

A „Nemzeti Vadászati Védegylet” minden évben tart agancskiállítást, melyen gyönyörű, más államokban ritkán látható, agancsokat díjaznak. Ezekkel a költséges és fáradságos kiállításokkal serkenti a nagyvad területek bírtokosait arra, hogy állományukat fejlesszék, mert úgyis félni lehet attól, hogy a jó nagyvad területeink erdőirtás, bírtokelosztás és más okok miatt pár évtized múlva a nyugati államok sorsára jutnak.

A szarvas nagyon elszaporodva, a mezőgazdaságra és erdészetre kártékony, mert kedveltebb tápláléka a jó fűvön kívül búza, zab, árpa, tengeri s más őszi és tavaszi vetés, melyre legelni kijár és nemcsak leeszi, de le is tapossa azt. Az erdőben falevél, rügy, fakéreg, zúzmó, fagyöngy képezi táplálékát, a fiatal hajtásokat is lelegeti. A répát, burgonyát sem veti meg; ősszel és télen makkal, avarral táplálkozik. *Hol zöld*

takarmány bőven van, kevés ivóvizet igényel, hol azonban ez hiányzik, ott itatóról kell gondoskodni. Sós, szíkes talaj mellett nem szükséges, de ha talajunk sót nem tartalmaz, szarvasaink részére „sózókat“ kell felállítani. Erre a célra teljesen megfelel a — tehénészetekben is használt — „marhasó“, mert ez jóval olcsóbb, mint a konyhasó és lopásnak nincs annyira kitéve. A marhasót agyaggal keverve szoktuk fakeretbe helyezni.

A szarvas látása jó, szaglása és hallása kitűnő. Járása, minden mozgulata nemes, különösen a bikáé. Menése kiadós, ügetése gyors, vágatása széditően sebes. Gyönyörű látvány, mikor egy szép, nagy bika hátraszegett agancscsal, nyílsebesen iramodik, agancsán röpítve egy sereg szederindát. Kitűnő úszó, kilométereket képes, könnyűszerrel úszni. Óvatos, vigyázó állat; különösen az — általa nem ismert — ember elől gyorsan menekül. Az erdész- és vadász-személyzetet megismeri, ettől nem riad oly messze, de a kellő távolságot itt is szereti — különösen a „jóhúsban levő“ — megtartani. Nappal nem szívesen jár, sűrűbe húzódik, pihen. Zimankós, szeles időben sem szeret járni, fél, hogy ellenségét, a zajos idő miatt, nem veszi elég korán észre. Szép, csendes időben már szürkületkor talpon van, sokszor a naplementét sem várva meg és az erdőben ide-oda sétál, tölti az időt hallgatózva, szimatolva, hogy nem gyanít-e ellenséget a környéken. Az erdő szélén rendesen megáll, soká figyel, mielőtt a sík mezőre kimenne. Itt is — ha teheti — a szél irányával szemben halad a legeléssel, hogy szimatot vehessen, melyre azonnal menekül. Ha gazdasági terményekkel jóllakott, visszatér az erdőbe, vagy nádasba, mely utóbbinak szélén szívesen megfekszik. Az erdei kisebb mocsarakat, dagonyákat is felszokta keresni, abban fetreng és virradat előtt a fekvőhelyére vonul. Fekvőhelyül a sűrűségeket keresi nyáron, télen hómentes, napos helyet keres és fekvőhelyét, ha háborgatják, változtatja. Napközben ritkán kel fel, ha nem zavarják, legfennebb, ha a szomjúság bántja a nagy melegben. A legnagyobb sűrűségeket nem csupán azért keresi fekvőhelyül, mert embertől, kutytól itt biztosabban lehet, hanem a bögöly és más alkalmatlan rovarok ellen is itt talál védelmet.

A szarvas társaséletet él, nagy csapatba verődik össze. Egy ilyen falkában különböző korú és ivarú állatok vannak sokszor százan is. Az agancselvetés és az új fejlődése változtat a bika életmódján, tartózkodási helyén. A bika rendszerint március végén, vagy április elején veti el agancsát, sőt az igen nagy bikák már február hóban is, viszont a fiatal, gyenge bikák júniusig is fejükön hordják. Az új agancs fejlődése idején a bika csak tisztásokon jár, ide is fekszik, félti az érzékeny új képződményt.

Május hóban már az új agancs nem oly érzékeny (rendes fejlődés), hogy emiatt a sűrűségeket kerülnie kellene, az idő is kezd melegedni, az árnyék ismét sűrűbe csalja a bikát. Ha jó a fekvőhely és legelő, egész nyáron itt tanyázik. Jó és bőséges takarmány mellett, a rendes időben elvetett agancs helyett fejlődött új, már augusztus hóban megtisztult,

a bika teljes díszben van. Az agancsfejlődés ideje alatt a bikák — legtöbbször erősség szerint — csoportosulva a tehenektől, borjaktól különválva élnek. A nagyobb bikák ritkábban, a fiatalok gyakrabban vannak a tehenek között. Az így összeverődött nagy csapatot egy nagy, öregebb tehén, a „vezértehén“ „vezérsuta“ vezeti, ennek minden tag engedelmeskedik, illetve utána megy.

Nyár végén, szeptember hóban a bikák kezdenek elszéledni, mindegyik a párzásra, rigyetésre gondol, a teheneket keresi. Finom szaglószerével, melyet a földre szegez, könnyen meg is találja a folyató teheneket. Ilyenkor türelmetlen, irigy, elver minden bikát erről a helyről, ha bír vele. A fiatal bika idejében elmenekül, nem így a hasonló erős. A bika bög, ezzel dühét mutatja és elszertné riasztani ellenfelét, mely vagy meghátrál, vagy hasonló dühvel ordítva, bögve kapálja, rúgja lábával és agancsával túrja a földet. A tehenek rendszeren a tisztás szélén egy csoportban állnak, a bika dühtől toporzékolva kiáll a tisztásra, várja az odaajótt bika támadását. Rövid ideig méregetik egymást, majd összezsapnak. Ha egyik jóval gyengébb, az első összezsapás után meghátrál, elszalad. Ha egyenlő az erő, akkor hosszú küzdelem fejlődik ki közöttük. Természetesen fejfel mennek egymásnak, csattognak az agancsok, mindenik felakarja nyársalni a másikat, oly dühösen küzdenek, hogy még lélegzetvételkor is az agancsok egymást szorítják. Az egyforma erős bikáknál annak van előnye, amelyiknek agancságai hosszabbak, hegyesebbek. A „nyársas“, „gyilkos“ bika agancsának kedvező alakjánál fogva könnyen győz, leszúrja a szebb agancsú, értékesebb bikát. Az ilyen „gyilkos“ bikát jobb előre kiirtani, mielőtt erős, szép bikáinkban kárt tehetne és nem kívánatos szaporítási lehetőséghez jutna.

Míg a két nagy bika verekszik, addig a fiatal bikák a teheneknél igen könnyen meghallgatásra találnak. A szarvasnál a párzás rövid ideig tart és így a szerencsés fiatal bika könnyen odébb állhat, míg a „hősszerelmes“ a viadaltól visszatér.

Üzekedéskor a borjak legtöbbször nincsenek a tehenek között, kivérik őket onnan. A bögés esős, szeles időben szünetel. Az öreg bikának rendszeren mélyebb, erősebb hangja van, melyet visszhangoz az erdő szürkülettől hajnalodásig. Egy bika körül gyakran 10—12 tehén is van, melyek hűségesen együtt maradnak a „bögs“ egész ideje alatt. Hajnalban a szerelmes társaság ez erdő sűrűjébe vonul, ott fekszenek meg, a tehenek külön, a bika tőlük nem messzire, majd este újra összekerülnek, míg az üzekedési idő véget nem ért. Az öreg bika gyakran otthagyja teheneit.

Az üzekedés — rendes időjárás mellett — október közepén már végetér, ez alatt az idő alatt a bika nem eszik, leromlik, szőrözete durva lesz, az egész bika kellemetlen szagot kap.

Fiatal korában a szarvas megszelidíthető, ápolóját követi, ahhoz hűségesnek látszik. Vad természete azonban kitör rajta, mihelyt felnőtt és erejének tudatára ébred.

A szavastehen „suta“ vehet mintegy 34 hétig hordja s így május végén vagy júniusban egy, vagy ritkábban két borjút ellik. Leborjazásra a legsűrűbb erdőrészeket keresi fel, hol biztonságban érzi magát. A kis szarvasborjú párnapos korig igen gyarló, esetlen állat, majd 1—2 hetes korában már az anyja körül vígan szaladgál, anyját a többi közé is elkíséri, ilyenkor már nehéz volna elfogni. A tehén nagy szeretettel ápolja és védi kis borját.

A szarvassuta 2—3, a bika 6—10 évig fejlődik testben; a szarvas életkora körülbelül 25—30 év. A kapitális agancsot csakis a 10 évet meghaladott, jöltáplált bikákon keressük, ki tömeglövésre megy, gyarló agancsot kap.

Alkalmas helyre a szarvast nem nehéz megtelepíteni. Befogása, szállítása könnyű és jóhelyen hamar otthon érzi magát. Az állomány feljavítására kiváló tenyésztőből kell bikát szerezni, lehetőleg fiatal korban és távoli helyről. Gondozása abban áll, hogy télen etetjük. Olyan helyen, hol a terület be van kerítve, zab, tengeri, répa, marhakáposzta, csicsókavetéssel kell pótolni azt, amit a mezőgazdasági területek nyújtottak a kerítés felállításá előtt.

A szarvas okozta kárért a tenyésztő kártérítéssel tartozik, ezért kell a jó fővadasterület bekerítéssel védeni. Ez a kerítés, ha elég erős és elég magas, megvédi szarvasainkat az orvvadászok ellen is.

A szarvas, ha nagy az állomány, az erdészetre is káros, ezért a terület nagyságához mért létszámot kell tartani és ezt a létszámot érdemesnek hagyni meg. Minden 100 k. holdra 1 darab szarvas elegendő. Általában a szarvas nem közönséges vad, hanem „fővad“, melynek vadászata csakis a tehetősebb, mondjuk gazdagabb emberek mulatsága lehet csupán. Aki áldozni tud, annak úgyszólván kötelessége is ezért a „fővadért“ áldozatot hozni. Mert nem helyes és meg nem engedhető az, hogy szarvasainkkal a szomszéd gazdák terményeit tönkre tegyük. Ha pedig az évről-évre felmerült károkat becsülettel akarjuk fizetni, úgy ezen a pénzen kerítést emelhetünk, mely után békesség lesz.

A háborúelőtti időkben, a mohácsi-sziget környékén lévő nagyvad területét Frigyes főherceg széles vizesárokka vette körül, ezen az árkon belül, egymástól nem nagy távolságokra, hosszú láncra kutyákat kötöttek

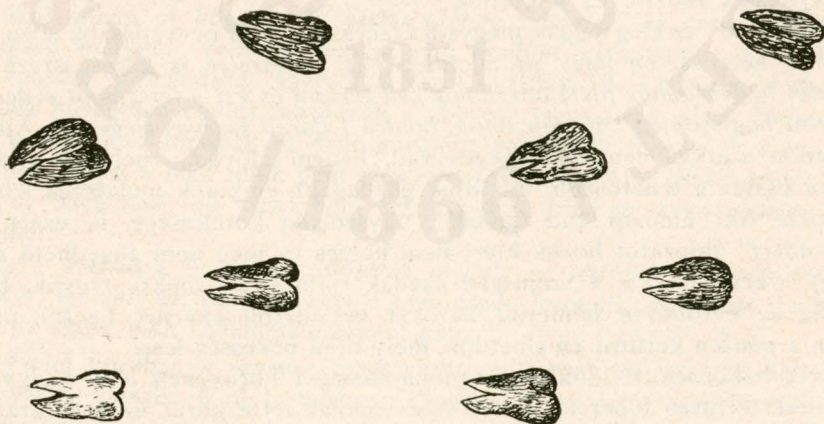
Öreg gím bika.

ki. Ezek, mihelyt a szarvasok a határ felé közeledtek, nagy ugatással rohantak elébük és visszatérítették őket. Ez is helyes eljárás, habár tökéletesnek nem mondható, mert egy „őseember“ kinézésű öreg orvvadász — saját állítása szerint — 127 szarvast lőtt a vizesárkon kívül néhány év leforgása alatt.

A szarvasnak is vannak ellenségei. Így a farkas, medve, hiúz, róka, kóborkutya, sas sok kárt tehet különösen a fiatalokban. Kemény, havas télen az elsoványodott öreg tehén is könnyen esik ragadozók áldozatául. Legnagyobb ellensége azonban az ember. Sok szenvedélyes orvvadász van, ki a „fővad“ miatt képes gyilkosságra is vetemedni. Az ilyen kétlábú „fenevad“ kártételeit csak a koporsó fedele szakítja félbe.

A szarvas rendes körülmények között elég szívós, egészséges állat. Betegségei hasonlóak a szarvasmarha betegségeihez. Állítólag ez is elkaphatja a száj- és körömfájást, marhavészt. A „lépfene“ (Anthrax) legborzasztóbb betegsége, mely gutaütésszerűen is léphet fel, de minden esetben fertőz. Az ily hirtelen elhullott állaton, ha a lépfene megállapítást nyert, *annak semmi részét sem szabad elhasználni. Az egész állatot el kell ásní, mésszel leönteni, elég mélyen elföldelni.* A hasmenés is nagyon megviseli a szarvast, melyet tavasszal, hideg, nedves takarmánytól és a hasnak meghűlésétől szokott kapni. Megkaphatja a „vérhas“ is (dizenteria), mely ragadós betegség és könnyen elpusztul bele. *Kínozza a szarvast a „bagócsleég“ is,* mely petéit a szarvas hátára, marjára, lapockájára rakja a bőr alá. Ez ott helyi gyulladást okoz, majd gennyes lyukon a bagócsleégyléca átrágja magát, kibújik, földre hull, ott bebábozódik. Ennél még veszedelmesebb az „orrbagócs“, mely az orr- és szájjüregbe él, heves gyulladást okoz, nagyon elszaporodva a szarvas elpusztulását is előidézheti.

A *mételykór* is veszedelmes betegsége a szarvasnak, mocsári növényekről legeli le ennek kórokozóját, tehát — *ha módunkban van* — az

A gímszarvas nyoma. Fent bika, lent tehén.

amúgy is szűnyogfészek-pocsétákat szüntessük meg. A tüdőben is élhetnek veszedelmes apró férgek, melyek még a szarvasra is végzetesek.

Mivel a vadhoz nem lehet állatorvost hívni, sem bevinni az állatorvosi főiskolába, megkell elégednünk azzal, hogy „a jól táplált állat rendszeren leküzdí azokat a bajokat, melyekben a leromlott elpusztul; tehát gondozzuk, etessük szarvasainkat!”

Vadászata.

A szarvas, vagy „fővad” vadászata főúri élvezet, ezért áldoznak nagybirtokosaink olyan sokat rá; sőt a közepes tehetségű vadásznak is minden vágya egy szép szarvasagancs. A szép „kapitális” agancsot pedig csakis 10 éves, vagy idősebb jól táplált bika hordja s egy 10.000 k. holdas terület kitűnő állományából csak 2—3 ilyen bikát lőhetünk évenként! De nemcsak mi imádjuk az erdőnek ezt a fönséges díszét, hanem a külföld módos vadászai is ezeket fizetnek egy jó agancsért.

A szarvasbikát akkor löjjük, mikor agancsa már megtisztult. A vadászati tilalom is módot nyújt erre, amennyiben az 1933—34. évi tilalmi idő is október 15-től augusztus 15-ig tart. Tehénre, borjúra szabad vadászni augusztus 15-től február 15-ig. Ezt a, tenyésztési szempontból nem kedvező, hosszabb lelövési időt a nőiivar magas számával, kártételével indokolják. A lövési tilalmakat a m. kir. földmív. miniszter az érdekelt vadászok képviselőinek meghallgatása után, a mezőgazdasági érdekek figyelembevételével szokta évről-évre megállapítani.

A szarvast „cserkészve”, „lesen” és „hajtasban” szokták löni.

A szarvas cserkészése igen élvezetes vadászati mód, de a vadásztól tudáson kívül, ügyességet, türelmet kíván, különben a sok fáradtság kárba vesz. A levegő mozgásának iránya a legfontosabb az óvatos, zajtalan járáson kívül. Mindig széllel szembe kell követni a szarvast, szélmentére soha el nem érjük. Cserkészésnél a vadász büszkesége az legyen, hogy 15—20 lépésről löjje a szarvast szíven; ne pedig 300—400 méteres, lövésekkel dicsekedjék. A biztos kézre, távcsöves jó puskára itt is szükség van, mert a szarvas — a rigetési időn kívül — nem igen várja be az embert; itt is van eset, mikor 150—200 méter távolságból kell löni.

Szarvascserkészéshez kitűnően belőtt, távcsöves, golyópuska kell és nem fölösleges ehhez valamely feltámasztó eszközt is vinni. A kaliber lehet 6.5 millimétertől 10.75-ig ismétlőknél; expresszeknél a 450—500-as felel meg a legjobban. Szarvasra az ólomhegyű burkolatos lövedék a legjobb, mely amellet, hogy a vége szétlapul, nagy lösebet ejt, a lapockacsontot is áttöri. Nem fölösleges tudni, hogy jó prizmás távcső nélkül nem indulhatunk szarvascserkészetre, mert a szarvast lelövés előtt valógati kell.

A szarvasok tartózkodási helyét, nagyjában a számát, minőségét a vadőrszemélyzet — rendes körülmények között — ismeri; de nem árt,

ha már a cserkészzet előtt, eső után a nyomokat megfigyeljük. *A nyomok nagyságáról, egymástól való távolságáról a szarvas nagyságára lehet következtetni.*

Azt is tudni kell, hogy a szarvas mikor, hol jár. Tudjuk, hogy naplemente táján vált ki az erdőből a mezőkre, útját, „váltó”-ját betartja, tehát most arra kell törekedni, hogy kedvező széllel (inkább légáramlat) ettől az útvonaltól 80—100 lépésre, fedezet mellett, csendben elálljunk, mert így az állingálva haladó szarvast már kimenéskor, mikor még világosság van, lövésre kapjuk.

A szarvas gyakran olyan nesztelenül vált ki az erdőből, vagy cserjék fedezete mellett, feltűnés nélkül éri el a tisztást, legelőt, hogy csak ottlétét állapíthatjuk meg. Ilyenkor „gumi”, vagy „nemez”-talpú cserkészcipőben, fák, bokrok között óvatosan, minden ágroppantást kerülve, próbáljuk megközelíteni. Ha lövőtávolságra közelítettük meg, akkor távcsővel megvizsgálva, nehogy nem kívánatos példányt löjjünk, vagy a mögötte állót is fogja a nagy átütőerejű golyó, húzzuk el a rögtönzött ravaszt. *A szarvast lapockán kell löni, hogy a golyó szívet találjon.* A magasabb lövés még nem olyan nagy baj, mint az alacsony, mert könnyen tör gerincet, melyre a szarvas lerogyik. A szíven alul, vagy hátrább már nem olyan jó a lövés, itt olyan nemes rész, melynek találása után a szarvas helyben maradna, nincsen.

A szarvas nyakára, vagy még inkább fejére célozni nem jó, mert könnyen a szép agancsban teszünk kárt. A szarvas jó találat után magasra ugrik és úgy vágódik el, vagy pedig még jó darabig elviszi a lövést. *Tudok esetet, midőn szívlövessel a nagy bika még 100 lépésnyire futott.* A meglőtt és elment szarvast azonnal üldözni nem szabad. Megfigyeljük a lövés helyét, menekülés útját, hol a vérnyomokból sokat megtudunk. *Erős vérzés, élénkpiros színű vérrel, ütőérből ered; tehát számíthatunk, hogy megkapjuk. Ha világos színű, habos a vér, tüdőlövessel van dolgunk.* Gyakran a habos vérrel tüdődarabkák is találhatók a bokrokon. Erős tüdőlövessel még mesze elmehet a szarvas.

A meglőtt és elmenekült szarvas után csak 1—2 óra múlva menzünk. Meg kell várni, míg kimúlik, vagy olyan beteg lesz, hogy menezkülni képtelen. Ha a meglőtt és elfutott szarvas után ideje előtt indulunk, az nagy messzeségből továbbvonul, soká érjük utól, vagy el is veszthetjük. Ha megtalált szarvasunk még él, nyakára adjuk a „kegyelemlövést”, hogy húsa ne rongálódjon.

A terítéken fekvő szarvast — különösen nagy melegben — tanácsos felvágni, mert a gyomorban lévő gázok felpuffasztják. *Az agancsot jó nagy koponyarésszel vágjuk le,* melyből utólag le lehet faragni a nem szükséges részt. Ha nem tudjuk azonnal elszállítani, fagallyal jelöljük meg a szarvast.

A szarvas megközelítése kocsival, vagy helyesebben „szekérrel” könnyebb. Itt olyan fogatot használunk, amely ott járni szokott, amelyet a szarvasok mint ártatlan alkalmatosságot ismernek. *Ne löjjünk a*

szekérről, mert a lovak — ha még oly szelídek is — nem állnak mindig abban a pillanatban meg, mikor kell. Jobb, ha a szekér mellett rejtőzve lépdélünk, míg a szarvast lövésre kapjuk.

Gondozott, nagyvadas erdőben rendes „cserkészutak” vannak, melyekből a ráhullott falevelet, ágakat cserkészés előtt gondosan ki kell tisztíttatni. Ezeket a cserkészutakat csakis a tereppel, szarvasok járá-

sával ismerős, ügyes ember készítheti, mert különben nem lehet rajtuk a szarvast megközelíteni. Ha gyalog járunk a szarvas után, a megállás pillanatában ne lőjjünk, szusszanjunk egyet-kettőt. Fáradt testtel és idegzettel még sörétes puskával is nehéz pontos lövést leadni, hát még golyóval, mely nem mindig keresi a célzott pontot.

A legszebb bikákat a rigyetés, „bögés” idejében lehet lőni. Ezt az időt várja minden nagyvad-vadász, és ilyenkor minden más vadászatot vagy dolgot mellőz, „szarvasbögés”-re megy.

Melegebb vidéken, ha az időjárás is kedvez, a szarvasok már augusztus hóban mozogni kezdenek, sőt a bögés is kezdetét veheti. *A bögés főideje mégis inkább a szeptember hónap hazánkban.*

Rigyetéskor az addig oly elővigyázatos szarvas nem törődik annyira az emberrel, „szerelmi láz” fogja el, keresi a teheneket, üldözi vetélytársait és eközben váratlanul számol be agancsával. Mivel nappal — rendes körülmények között — alszik, a bögést alkonyatkor kezdi és hajnalgig bög. A bika bögésének egyik oka a tehenek odahívása, másik a vetélytárs kikémlélése, esetleg elriasztása.

A folyató tehenek a bika bögésére a bika felé tartanak, úgyhogy egy bika körül 6—8, gyakran 10-nél is több tehen csoportosul egy csendes erdőtisztásra, hol a rigyetés történik. Ilyenkor a borjúkat lehetőleg

eltávolítják a rigyetés helyéről. Minden bika féltékeny „háremére“, ahhoz más bikát közeledni nem enged. A tehenek nélküli bika böggéssel iparkodik tehenekhez jutni és e keresés közben böggve választ kap egy másik bikától. Arrafelé tart, hogy ha másképen nem, erőszakkal is tehenhez jusson, így kezdődik a bikaviadal, melyről már szoltam.

A bikáknak ezt a viselkedését használja fel az ügyes vadász. *Vagy a böggő bika felé megy óvatosan, hogy lövésre kapja, vagy pedig a bika böggését utánozva, a bikát csalja magához közel, hogy elejthesse.* A szarvasbika mély hangon bög. Nehéz leírni, megfigyelni, eltanulni kell a bikaböggés hangját. Van erre eszköz is, de bizony ezzel sem tudja hívni, inkább elriasztja, ki nem tud vele banni. Ha üres edénybe erősen „oá“t kiáltunk, hasonló hangot kapunk a bika böggéséhez. Némelyek szerint a fiatal bika hangja: „öaöö“, az öregé pedig: „eööö“!ó!ó!nek felel meg.

A rigyető bikát közelről sem könnyű lövésre kapni, mert a tehenekkel egycsomóban van egyrészt, másrészt a cserjék, fák miatt, a hiányos világítás mellett annak lőhető része ritkán kínálkozik. Ha az időjárás rossz, esős, zimankós, szeles, nem bög éjjel a bika, de nem is baj, mert a sötétben úgy sem látnánk. Viszont ilyen rossz éjszék után előfordul az is, hogy nappal rigyet a bika. *Rendesen a szürkületi és hajnali böggésre lehet csak számítani.* Ilyenkor is igen jó szolgálatot tesz egy nagy fényerejű céltávcső, mellyel a szabad szemmel alig látható bika körvonalai is könnyen kivehetők.

A szarvas vadászatának egy másik módja a „hajtás“. Szarvas-hajtásnál ritkán minőségre, inkább tömegre megyünk. Így gyakrabban a nagyon elszaporodott tehenekre és borjakra vadászunk. A vaddisznó-hajtással kapcsolatban szokták uradalmakban ezt gyakorolni. Itt ellentétben a bika vadászatával, nem a szép, nagy teheneket, hanem a gyenge, *tenyésztésre nem valót kell ritkítani. A vezértehenet nem szabad löni!*

Gondosan felállított, jó hajtókkal lehet eredményesen vadászni szarvasra, kedvező széllel hajtva. *Csendes hajtással jobban puskára megy a szarvas, mint ordítással.* Ezért a hajtók botjaikkal a fát kop-pantsák, egy halk fütyténtéssel tereljük a szarvast a puskásvonal felé. *Ha visszatör, igen nehéz azt többé a puskásvonalra hajtani. Képes a hajtót legázolni, ki útját állja, de rohan a felvett irány felé. Ilyenkor legjobb utat nyitni neki, legalább nem tesz kárt a hajtóban.*

A szarvast hajtásban szembeelőni már csak azért sem lehet, mert a hajtókat találhatjuk a szarvasnak szánt golyóval. Legjobb megvárni, míg a puskásvonalat átlépte és akkor nyugodtan célózva löni. *A futó szarvasra pontosan löni nagy gyakorlatot kíván.* Igen sok esetben szokott a vadász elkésni s a lapocka mögött tüdőz, vagy gyomorlövést eredményez a csak kevesett késett lövés.

Kisebb erdőben, hol a szarvas biztos tartózkodási és kiváltási helyét ismerjük, magunkra is tereltethetjük a szarvast. Ilyen vadászathoz elez-gendő 2—3 vadász és ugyanennyi ügyes, gyakorlott hajtó. A vadászok

itt is széllal szemben, a szarvas váltóján állnak fel, megfelelő takarás mögé. A hajtók a széllal jönnek szép csendesen s úgy terelik a szarvasat a vadászok felé. A hajtó ügyessége itt domborodik ki, mert a szarvas nem mindig megy egyenesen a vadászokra. Van eset, hogy oldalt vált ki, mikor lassan meg kell kerülni. Zajt csapni nem szabad, legfeljebb halk füttyüléssel tereli a hajtó. Az is előfordulhat, hogy a szarvas vissza felé jön s a hajtók mögé kerül. Ilyenkor nagy kerülővel kell a szarvasat ismét a puska felé hajtani.

Habár a kopóval való vadászat mindtöbbet veszít jelentőségéből, elvértve látjuk ma is a szarvasat kopóval vadászni. Szarvasra kevés, jó kopó kell, melyből egyet kora reggel a szarvas friss nyomára eresztünk, magunk pedig elálljuk a szarvas váltóját. Ha szerencsés a vadász, már az első negyedórában lövésre kapja a kívánt szarvasat. *Ha más váltón megy át, nem szabad elcsüggedni és elhagyni a jó helyet, mert a kutya által hajtott szarvas megjárja minden szokott váltóját.* Ha a kutya, vagy kutyák igen gyorsak, messze elmegy a szarvas. A kopóval való vadászatnak nem lévén barátja, nem is foglalkozom részletesebben ezzel a romantikus, de vadpusztító vadászati móddal. Kedves az erdőben visszahangzó kopózene, azonban a kopó által agyonhajszolt szarvas tüdőgyulladásban pusztulhat el, nem is szólva arról, hogy a kopó nem mindig azt a bikát hajtja, melyet elejteni akarunk s a kellő felügyelet nélkül tartott kopótársaság vadász nélkül is kimegy, nyugtalanítja a nagy vadat, pusztítja az aprót. *A kutyával nyugtalanított területről elvándorol a fővad.*

A „les“ a legkényelmesebb és legeredményesebb vadászati mód szarvasra. E célból a szarvas kijárója közelébe magaslest építünk, vagy a földbe ásott, kényelmes gödörbe ülve, várjuk napleáldozása előtt a szarvasat. *Rendesen a tehenek, gyenge bikák jönnek elől és csak a legvégén a kapitális példány, feltéve, hogy a falkával van.* Itt nyugodtan megvárhatjuk, míg lassan vonul előttünk el, vagy megáll és akkor löjjük, mikor a kedvező pillanat elérkezett.

A szarvasnak agancsán kívül húsa, bőre is hasznosítható. A gyengébb, vagy levetett agancs kés, gomb és bicskanyelek készítésére és sok más célra jó. A szarvasbőr jól kikészítve ruhának igen jó, mely száraz, szeles időben kitűnő szolgálatot tesz. Kellemes, puha mellény, vadásznadrág lesz belőle. A szarvasbőr ágytakarónak is kitűnő, a gyengébb részek kocsimosásra használhatók.

A szarvas egyik tróféáját a „gyöngy“-fog képezi, mely nyakkendő-tűnek, gombnak, kalapdísznek igen kedvelt.

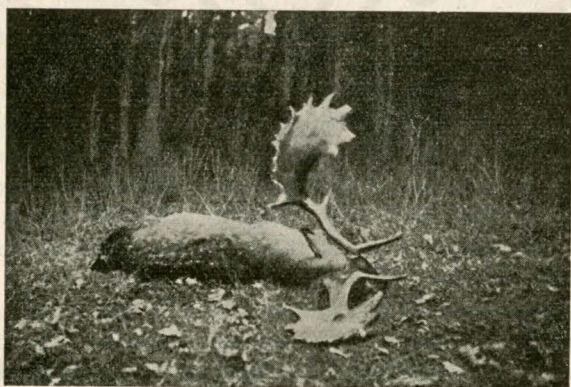
A fiatal szarvas húsa izletes pecsenye. Az öregebbek húsa semmivel sem jobb a marhahúsnál, sőt olyan jó sincs.

Dámvad, dámszarvas.

Dama dama L. — Damhirsch.

A dámszarvas ősidőkben élt már, ásatásoknál maradványai a jégkorszak előtti időkre vezethetők vissza. Majd kiveszett Közép-Európából. Kis-Ázsia, Délkelet-Európa szolgáltatta újra az anyagot az északibb részek felé, ma Európa legészakibb államaiban is mindenütt — hol erre alkalmas a hely — található.

Hazánkban a XII. század óta van. Száma jóval kevesebb, mint a gímszarvasé. Inkább a síki, vagy alacsonyabb hegységi erdőkben sze-

ret tartózkodni, melyekben sok a tisztás. Oly magas hegységi erdőkbe, mint a szarvas, nem megy. Többnyire bekerített vadászterületen találjuk hazánkban.

Színe igen változatos. Van vörösbarna, világosbarna, feketefoltos, továbbá egyszínű sötétbarna, világosbarna, szürke, fehér, szalmasárga (krémszín), fehérlábú fekete és végül tiszta fekete színű. Nyáron rozsdavörös, fehér kerek foltok vannak rajta; télen nincs folt rajta, de a háta sötétebb s a hasi tájon világos szürkésbarna. A hát közepén gyakran fekete csík vonul végig. A szem a színhez alkalmazkodik. A világosnak sokszor vörös a szeme.

A dámszarvas hossza: 130—140 cm, ezenkívül a farka is 25—30 cm hosszú. Vállmagassága: 85—90 cm. Súlya: 100—120 kiló, a női ivar jóval kisebb, különösen súlyban. Törzse erős, nyaka rövid, füle kicsi. Lába vékonyabb, gyengébb, mint a gímszarvasé. *Agancsa lapátalakú.*

Tulajdonságai nagyrésztben megegyeznek a gímszarvaséval. Vadas-kertben talán nem olyan félénk, mint a gímszarvas, azonban idős korában ez is bizalmatlan lesz, kerüli az embert. Fiatal korában könnyen megszelídíthető. — Futása gyors ugrásokból áll. Egyszerre mind a négy lába a levegőben van, farkát felvágja és csak úgy repül keresztül a ledőlt fatörzsökön. Először az első lábát behajlítva térdel le, azután a hátsókra ereszkedik. Az oldalára nem szokott feküdni. *Sárba nem fekszik soha, Lábnyma a kecske nyomához hasonló, csak nagyobb.*

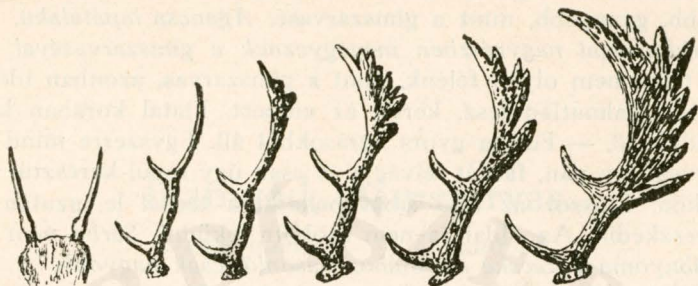
Tápláléka teljesen azonos a szarvaséval, csak hogy míg a gímszarvas a fiatal fa kérgét lehasogatja, addig ez körüljárja.

Állandó lakhelyéhez ragaszkodik, még ha többször üldözik, sem hagyja el. *Váltóit mindig betartja.* Csapatokban jár a tehen és fiatal borjú, míg az idősebb lapátosok kisebb csoportba verődnek nyáron és csak a párzási időben keresik fel a teheneket. *A párzás október végén, novemberben van és mintegy 10—14 napig tart. Párzáskor a dambika is ideges, verekedő, hangja „bőfögés“-szerű. Idősebb korban nagyon rosszindulatú, verekedő lesz, ilyenkor jobb lelőni, mert a megtermékenyítést a fiatal bikák is el tudják végezni.* Egy bikára 10—16 tehenet is számíthatunk, mert a bika egyik háremből a másikba is elvándorol.

A dāmivad vemhét 230—240 napig hordja, ellésre nyugalmas helyet keres és ott 1—2, ritkán 3 borjút ellik. *Az ellési idő június vége, július eleje.* A borjú legtöbbször vöröses-sárga és foltos. A gondos anya kis borját nagyon félti. A borjú csak 3—4 hetes korban tudja az anyját követni, addig sok életveszélynek van kitéve. A bikaborjúnál 7—8 hónapos korban kezd a rózsató fejlődni, mely körülbelül 10 hét múlva van kifejlődve. Ezután mintegy két hónap múlva a „csapok“ is kifejlődnek 15—16 cm hosszúra, de a rózsafőn még a rózsa nem látható. Harmadik évében, május, júniusban leveti ezt a kis csapot és helyette nagyobb (30—35 cm) kap. Ennek tövén a rózsa már megvan s a vége befelé hajlik. Az agancsot szeptember elején szokta lehámozni. A következő agancs már bogas, melynek alsórésze hengeres, a középpág feletti rész pedig ellaposodik és rajta ácsőkevények láthatók. A szem és középpág ekkor még rövid, az agancs csőkevényei csak a negyedik évben szaporodnak és az ötödik évben képeznek „lapátot“. *Az öt évet betöltött dambika „lapátos“ lesz.* A fiatalabb „gyenge“, az idősebb „erőslapátos“ nevet kap. Itt a gímszarvasnál használt ágak szerinti megkülönböztetést nem alkalmazzuk. Az agancs „lapát“ 12 éves korig, míg a dāmivad fogazata, gyomra jó, fejlődik, azután hanyatlik. A „vendégág“ itt nem fordul elő.

A dámszarvasnál is sok rendellenes fejlődést látunk, mint a gímszarvasnál, melynek oka majdnem kizárólag a nemzőszervek sérülése.

A szép dāmvdapát 5—6 kilóig nyom. A világrekordot az Eszterházy-herceg uradalmában, Gyulajon (Tolna m.) lőtt négykilós dāmvdapát tartja, melynek szárhossza 87 cm, a lapátok hossza 52, szélessége 28 cm.

A dāmvdapát fejlődése.

A dāmvdad ellenségei, betegségei a gímszarvaséval egyeznek, élet-tartama 20 évre tehető.

A dāmvdad telepítése nem nehéz, kisebb erdőben is megmarad, mint a nemes szarvas. Fő, hogy ennivalót kapjon és ne háborgassák. Gondozása a téli etetésből, ragadozók irtásából áll. Könnyen elszaporítható, de nem kívánatos, mert különösen az erdőben igen sok kárt tesz. *Esős, havas télen, etetés nélkül, kipusztul.*

Vadászata.

Vadászata a gímszarvaséval azonos, sőt elejteni gyakran könnyebb. A váltóját sokkal inkább betartja, mint a szarvas, így lesből löni nem nehéz. *Leggyakrabban hajtásban és cserkészve lövik.* A magányosan legelésző bikát könnyebben lehet megközelíteni, mint a gímszarvast, csupán a szélirányt kell jól megválasztani. Kocsival, lóval szintén jól megközelíthető. Hajtóvadászaton a kövér bika úgy elfekszik, hogy közvetlenül a hajtók lába alól kel fel.

A dāmvdad oly erős lövést kíván, mint a nemes fővad, tehát ezt is jó, golyós puskával kell löni. Ha golyónk talált, de nem halálosan, akkor a farkát erősen behúzza és úgy ugrik el. *Ha nem találtuk el, vagy jelentéktelen sebet ejtettünk rajta, farkával csettint és azt feltartva szalad el.* Ebben az utóbbi esetben fölösleges az utánkeresés; minden más esetben 1—2 óra múlva (jobb később) vérebbel vagy ennek hiányában vizslával utána kell kerestetni.

Húsa ízletesebb, bőre finomabb, mint a gímszarvasé. A bika húsa a párzás előtti időben, mikor kövér, igen jó, míg a párzás idejében kellemetlen szagú.

A dāmvdapát bírálatára hasonló táblázatot használ a „*Nemzeti Vadászati Védegylet*“, mint a gímszarvas agancsának rangsorozásánál, mely a kiállításokon beszerezhető, azért annak közlését a helyszűke miatt mellőzöm.

Őz.

Capreolus capreolus L. — Das Reh.

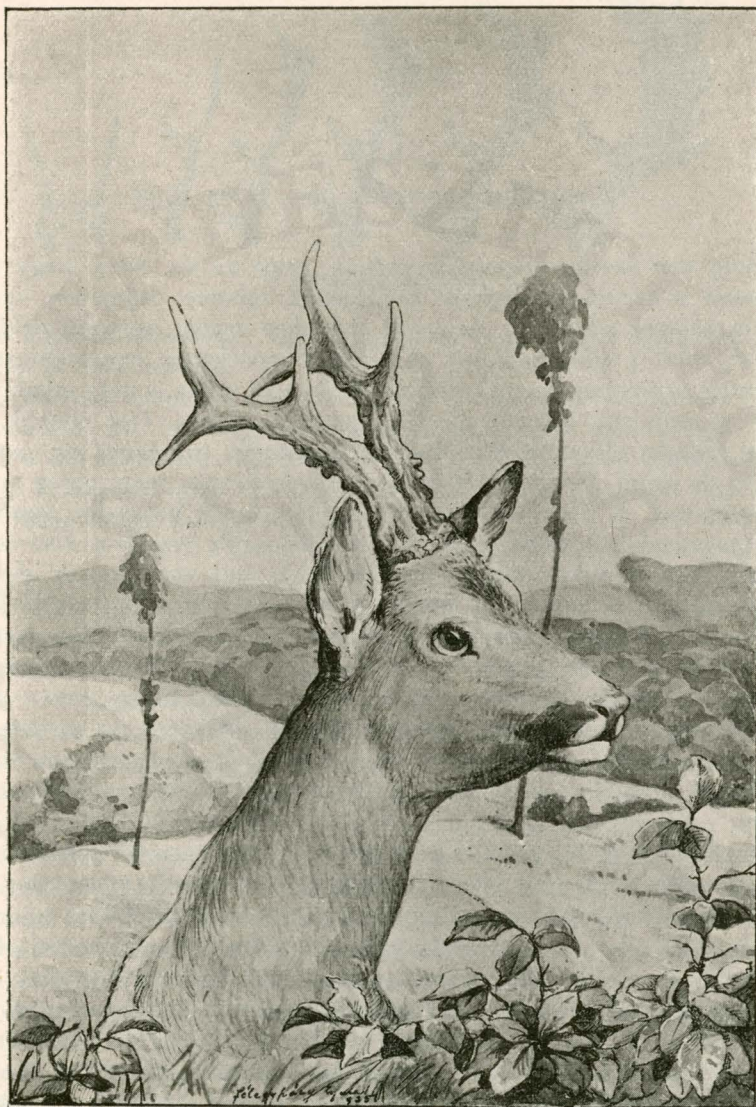
Alig van szebb, kecsesebb vadunk, mint az őz. Szép, nagy fekete szeméből a szelidség sugárzik ki. Hazánk minden erdejében van, hol ki nem irtották. *A magas, hegyeségi erdőkben szebb, nagyobb példányok vannak, mint a síki erdőkben.* Az erdő minőségében nem válogat. Széles, rudas erdőkben éppúgy otthon érzi magát, mint a neki inkább megfelelő vágásokban, bokros, cserjés, ligetes erdőkben. Hol kímélik, télen etetik, nagyon elszaporodik. *Hol sok a szarvas, ott kevés őz van.*

Az őz színe „őzbarna“. Nyáron vöröses, sárgás; télen egész tavaszig szennyes ősz. A nyári szőrözet rövid, ritka, a téli hosszabb, tömöttebb. A végtagok alsó és belső része mindig világosabb. Az állon, alsó és felső ajakon, ezek mindkét oldalán egy kis fehér folt van, míg az alsó ajak közepe mögött is barna folt látszik. A fül szőre sötétebb, belseje sárgásfehér színű. *A farán nagy fehér folt van, mely a szaladó őzet messziről elárulja.* Ez a fehér „tükör“ nyáron sárgás színt kap. A borjak színe vörös, az oldalon sorjában hátrahúzódó, apró, kerek, fehér folttal, melyek az első vedlés után eltűnnek. Egyes vidékeken az őz színe változik, hol sötétebb, majdnem fekete, hol pedig igen világos, ami ritkább.

Az őz hossza mintegy 130 cm, magassága 75—80 cm. Farka satnya, inkább csökevény, alig 2 cm hosszú. *Az őz súlya 15—30 kíló között ingadozik.* Míg a Kárpátokban 30 kilós és ritkán ennél nehezebb őzet lőttünk, addig a silány gyepezetű alföldi erdőkben sok 15—18 kilós, kifejlett őzet találunk. Az őz nősténye, „suta“ mindig kisebb és könnyebb, mint a „bak“. A test szép téglányalakú, a hátvonal egyenes, hátul kissé magasabb, feje rövid, hegyeskedő, nyaka nyulánk, lábai hosszúak, kivált a száresont, mely futásnál a gyorsaságot emeli. A szép, karcsú lábak megfelelő kicsi, hegyes csülökben végződnek. Szeme — mint említetttem — nagy, élénk. A felső szemhéjon hosszú szempillákat látunk, a könnygödör kicsiny. Füle elég nagy, elálló, főként a baknak. A bak fejét szép, arányos agancs díszíti, melynek rózsája széles. A jól fejlett agancs aránylag vastag és szépen „gyöngyözött“.

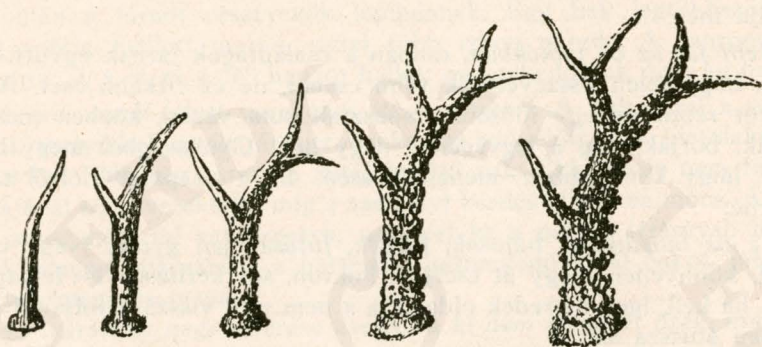
Az agancs, a bakborjú születése évében kezd fejlődni, rózsák nélkül. Ezt a bütökszerű agancsot tavasszal elveti és helyette „nyársas“ (egyágú) agancsot kap. Ritka esetben a nyárs helyett „villás“, sőt „hatos“

agancsot is kaphat. Ezt az agancsot az öregebb bak már október-, novemberben elveti, a fiatal november-, decemberben. Ilyenkor a bakot a hasa alatt lévő szörpamacsról, szétálló füleiről és vastagabb nyakáról lehet

megismerni. Az öregebb agancsa már március-, áprilisban ki van fejlődve, míg a fiatal baké csak április végén, májusban lesz kész és tisztítható. Őzeink rendszeren „hatos”-nál több ágú agancsot nem hoznak. Kivételesen nyolcas, sőt tizes őzagancsot is látunk.

Az őznél a szabálytalan (abnormis) agancsfejlődés igen gyakori. Van három agancsszár, három rózsával, majd lapátszerű, szélein bogokkal. Sokszor látunk egy rózsán egy agancsot, mely rendesen nyárs. A legtorzabb agancsképződmény a „paróka“, midőn az agancs anyaga a homlokcsonton szétterül és szabálytalan csúnya, likacsos képződményt ad. Igen ritkán a sutának is képződik agancsa, de az mindig satnya, fejletlen.

Az őzagancs fejlődése.

Az őz érzékszervei finomak, de meg sem közelítik a szarvasét. Ennek is hallása, szaglása a jobb, míg látása csak közepes. Az ember szagát párszáz lépésről megérzi kedvező légáramlattal, de a mozdulatlan emberhez egész közel megy, csak akkor veszi észre. A vadaskertben felnőtt, embereket látott őz nem félénk; annál óvatosabb a magas hegység sok üldözésnek kitett őze. Nagyszerűen tud futni, de nem elég elővigyázattal. A hajtott őz sokszor ütődik fatörzsnek és leli halálát. Ha jól futó kutya üldözi, kilométerekre szalad, ha pedig rövidlábú megy utána, nem fél, körben szalad, meg-megáll, mintha játszanék a kutyával.

Az őz hangja kellemetlen, ugatásszerű, melyet a bak legtöbbször riasztásra, félelmében használ: „böffen“, szokták mondani. Ha ragadozó, vagy kutya fogta meg, „felbög“, inkább „felsír“.

Az őzbak fiatal korában kedves, játékos állat, öregebb korában engedetlen, dacos, rosszindulatú, verekedő lesz. Szereti a társaséletet, de nem gyöngéd sem a sutákhoz, sem a fiatalokhoz. Zsarnok természetű, rosszul bánik a sutákkal, kegyetlenül a borjakkal. Más állatokkal szemben — ha ezek gyengébbek, mint ő — fölényesen lép fel, agancsát mutogatja, sőt gyakran használja is. Szeszélyes, ingerlékeny állat, sem megszelídító, etető gazdájához, sem családjához nem ragaszkodik. Nagy veszély esetén — nem törődve társaival — elsőnek old kerekét és menekül. Utálatos természet lakozik ebben a gyönyörű állatban.

Gyermekkoromban nekem is volt kis őzem, kedves játszópajtásom volt, mely mindenhová elkísért. Amint nőtt, úgy fogyott hűsége, ragaszkodása is. Mikor nagy lett, agancsa is kifejlődött, elébb minden nőt, majd gyermekeket is megtámadott. Felém is mutogatta az agancsát, de

vesztére, mert jól elpáholtam. Végül is, mikor a kútra vízért menő cse-
lédlánynak nekiszaladt, lelökte, atyám — az addig sokat ígérgetett —
jólírányzott lövéssel ártalmatlanná tette. Igen sok szelídített őzről tudok,
de olyanról, mely öreg kort ért volna a családnál, egyről sem. Az a
tapasztalatom, hogy *legkellemetlenebb a párzási idő alkalmával.*

Az őz-suta is kellemetlen természetű, bogaras állat nagy korában,
de legalább a kicsinyéhez ragaszkodó, sőt önfeláldozó, ha borját róka
támadja meg.

Nem jár az őz falkákban, csupán a családtagok járnak együtt. Elő-
fordul, hogy télen összeverődik több család, de ez ritkább eset. A kis
csapatot rendesen egy idősebb, tapasztalt suta vezeti, közben mennek
a suták, borjak, míg a legvégén a nagy bak. Gyávaságból megy hátul
a bak, hogy könnyebben menekülhessen, ha a csapatot előlről táma-
dás érné.

Az őz mozdulatai bájosak, fürgék, futása igen gyors. Nagy ugrás-
sokkal, könnyedén megy át cserjén, bokron, sőt kerítésen is felkapasz-
kodik, ha kell, igen meredek oldalakra s nem riad vissza a folyótól sem,
könnyen átússza azt.

Az őz nyoma hasonlít a szarvas nyomához, de igen sokkal kisebb.
A bak nyomát a sutáétól nehéz megkülönböztetni. Rendes menésnél
az őz körmei egymással párhuzamosan vannak, míg az iramodó őz láb-
nyománál az ujjak hegye kifelé áll.

Az őz estefelé vonul legelni, hajnalban ismét fekvőhelyére tér.
Fekvőhelye legtöbbször sűrűségben van, de gyakran látni szálas erdőben
is egyik fa mellett feküdni. Fekvőhelyéről a falevelet, ágakat lábával
elkaparja. Nem fekszik pocsétába hűsölni; „váltóját” — *rendes körül-
mények között — betartja.*

Olyan vidéken, hol a magashegységi erdők nyáron elegendő táp-
lálékot adnak az őznek, tanyáját ott üti fel; ha azonban télen fernt nagy
hidegek vannak és nem kap elég ennivalót, lejön a közeli erdőkre,
„befüggőkbe”. Síki erdőben tanyázó őz nyáron kimegy táplálkozni a
vetésekbe, hol rendesen meg is fekszik.

Az őz táplálékában válogatósabb, mint a fővad. A leggyöngébb
faleveleket, gallyakat legeli le az erdőn, mely az erdészetre káros. Egy-
aránt leszedi a lomblevelű és fenyőfélék friss hajtásait. Gazdasági ter-
ményekben is szívesen legel, de itt a vetésekben nem tesz érzékeny kárt.
Kártétele sokkal kisebb mezőn, mint a fővadé. A gyümölcsösben is sok
kárt tesz a fiatal fák megrágásával. *Télen, ha nagy a hó, bár farügyet
ekkor is kap, etetni kell.* Nem elégíti ki ugyanis a még mindig rendel-
kezésére álló „szeder” (Rubus), „fagyöngy” (Viscum), mely utóbbi ren-
desen magasan van, nem éri fel. A seprőrekettye (Spartium) is igen
jó szolgálatot tesz, ha van, az erdőben.

*Hol nagy az őzállomány, télen minden körülmények között etetni
kell.* Rendes etetéssel még kártételét is mérsékelhetjük. E célból a jó,

egészséges szénát fák alacsony ágaira, fenyőfák alá, vagy még jobb fél-szer alá tenni. *A sőt nagyon kedveli.*

Az őz július végén, inkább augusztusban üzekedik. Erre lehetőleg nyugodt — ember nem járta — helyet keres. Minden bak külön jár, keresi a sutát, s ha útjába bak akad, nekimegy, de nem kezd nagyobb verekedést. Az idősebb bak szívesebben udvarol a fiatal őzsutának, mely ha még nem pározott, sokáig ellenáll. *A „borítás“ rövid ideig tart,* mely után a fáradt résztvevők lepihennek. Egy bak legtöbbször pár napig sutája mellett marad, azzal több ízben pászik. A szorongatott suta síró: „i, i, ié, ié, i, ié“ hangot hallat; az üzekedő bak nem ad hangot.

A szarvasnál látott verekedés itt is gyakori. A bak azzal a sutával marad, melyikkel együttjárt az üzekedési idő előtt. Ha idetolakodnék idegen bak, dühösen ráront a sutáját féltő bak. Ekkor már nem törődik a sutájával sem, verekszik, míg a személyi kérdés elintézve nincs. Az idősebb suta, mely fel van izgatva, nem éri be a párbaj látásával, hanem sípoló hangon odacsábítja a háttérben settenkedő fiatal bakot, melynek könnyen megadja magát.

Az ivararány nagy eltérése esetén, a ki nem elégitett özek, más párzási helyet keresnek fel.

Novemberben az özekben újra nyugtalanság észlelhető, sok esetben párzanak is. Sokat vitatták, hogy a nyárvégi párzás, vagy a novemberi-e a szaporodás eszköze. Feltűnő és más állatoknál nem tapasztalt dolog, hogy termékeny párzás után 2—3 hónap múlva a párzás újra kezdődjék. Valóságként említik, hogy az első, augusztusi megtermékenyítésből származó, termékenyített peték decemberig vesztegelnek fejlődés nélkül, s csak decemberben kezdenek fejlődni, ekkor aztán oly gyorsan, hogy 25 nap múlva az embrió összes szervei felismerhetők és májusig csak a teljes kifejlődés van hátra. *A vemhesség öznél 270—280 napig tart.*

Az őz májusban, június elején 2—3, ritkán 4 „gidát“ ellik; a rossz kondícióban levő, vagy fiatal sutánál fordul elő gyakrabban, hogy csak egyet. *A kis őz az első napokban gyámoltalan,* rövid idő múlva anyjával jár. Ha két gida van az alomban, egyik bak, másik suta szokott lenni. A kis öznek az anyja által megválasztott, rejtett helyét a gondos anya hűségesen őrzi. Ha nagyobb állat jár arra, melytől félti, messzire elcsalja, honnan ő sok „cselt“ vetve — ha van — patakon átgázolva (hogy nyoma vesszen) tér vissza kicsinyeihez.

A vörhenyes kis gida, melynek oldalán szabálytalan eloszlásban apró, fehér foltok vannak, kéthetes korában már olyan erős, hogy anyját bárhová el tudja kísérni. Igen kedves, játékos állat, fejlődése a fővadéhoz hasonló. Úgy az agancs fejlődéséről, mint az őz „erkő'cséről“ már előbbieken szóltam. *Teljes kifejlődéséhez 1½—2 év szükséges; élettartamát 15—16 évre teszik.*

Az öznek sok ellensége van. Farkas, hiúz, róka, vadmacska, nyuszt, nyest, menyét, sasfélék, nagy füles bagoly (Uhu). *A keleti Kárpátokban alig van őz, mert a sok ragadozó elpusztítja.* Hogy az orvvadász a leg-

veszedelmesebb ragadozója, azt mindenki tudja, de esetet tudok, midőn orvvadásztól teljesen védett helyen minden igyekezet, mellyel a birtokos őzállományt akart teremteni, kárba vészett. Bély Tivadar bodolai (Háromszék m.) kitűnő erdei vadászterületén soha nem lőtték az őzet és hol 2—3 darab volt, hol ez sem. *A farkas és a hiúz az utolsót is ki-pusztítja*, itt pedig mindkét ragadozó előfordult.

A farkasok hangtalanul hajtják az őzet, egyikük a váltóra hasal valami bokor mellé és a már agyonhajszolt őzet elkapja. A hiúz nagy fa alacsony ágára fekve, leselkedik a gyanútlanul közeledő őzre, ráveti magát és pár másodperc alatt végez a gyenge állattal. — A sasféle, nagybagoly a gidát támadja meg. A kutya mégis a legveszedelmesebb ellensége. *Hol farkaskutya, vagy kopó jár az erdőben, ott őz szaporodásáról beszélni sem lehet.* Legeslegártalmasabb az őztenyésztésre az orvvadász.

Az őz betegségei ugyanazok, mint a szarvasé, csakhogy az őz gyengébb állat, hamarabb pusztul el, mint a fővad.

Sokat szenved az őz a „bagóctól“, melynek kukaca a bőr alatt él; a nagy dongólegyek az orr- és szájuregben okoznak gyulladást. A bél-giliszta, szívóféreg, májmétey nagyon megviseli, sokszor el is pusztítja az őzet. A tavaszi takarmányváltozás is veszélyes gyomormenést okozott okozni, melyben sok gyenge őz elpusztul.

Megtelepítése, alkalmas helyen, könnyű. Ott azonban, hol farkas, hiúz és kutya jár, lehetetlen. A sepsiszentgyörgyi, őznek kitűnő, 8000 kat. holdas erdőben több ízben kíséreltük meg az őz megtelepítését, sajnos, mikor 5—6 darab volt, jött egy erős tél, mely lehozta a farkasokat a „Hargitá“ról és gyönyörű őzeinknek csak a szárcsontmaradványait találtuk meg.

Az őzet kimélni kell addig, míg kellő számra el nem szaporodik, azután válogassuk őket, lövjünk a szép nagy bakokból és pusztítsuk a satnya, elmaradt példányokat, öreg sutákat. *A minőségre és ne a mennyiségre törekedjünk, mert az őz az erdészetre kártékony állat, melyből a kevés jó megtűrhető erdészeti szempontból is, a sok rossznak pedig vadászati szempontból sincs sok értelme.* Teljesen elegendő, ha minden 60—80 kat. holdra egy őz esik.

Mielőtt az őz vadászatának tárgyalásába fognék, tisztázni szeretném azt a sok port felvert kérdést, hogy milyen lövedéket használjunk őzre. Itt is természetesen először afelett kellene döntenie, hogy az őz „kis“ vad-e? Erre a kérdésre dr. Mika Károly azt felelte, hogy „se nem apróvad, se nem nagy vad“. Így a söréttel lövők is némi támaszponthoz jutnak azokkal szemben, kik „feszítsd meg“-et kiáltanak azokra, kik őzet mernének söréttel löni. Bár a jelenlegi (1934. évi) törvényes rendelet kimondja, hogy őzet csakis golyóval szabad löni, mégis megengedhetőnek tartom a dolog feletti elmélkedést, mert ez után az egy évre szóló rendelet után jöhet olyan törvényes rendelet is, mely az őznek söréttel való elejtését nem tiltja.

Nekem ebben az az álláspontom, hogy az őz nemes, csülkös vad, melynek golyó jár. Ezt a felfogásomat a „vadászmorál”-ra alapítom, melyet erősebbnek tartok — úri vadászok között — minden rendeletnél, mely utóbbi sokszor csak papíron marad. Bár ez volt a felfogásom a lapokban megvívott harcok előtt is, életemben talán 2—3 őzet lőttem söréttel, azt sem jószántomból; még sem tudok pálcát törni azok fölött sem, kik bizonyos körülmények között az őzet söréttel lövik.

Cserkészésen, hívásnál, vagy általában ott, hol az erdőn egyedül van a vadász, s a „kilométer puska” nem tesz kárt sem vadászban, sem hajtóban, ott a golyópuskának adok kizárólagosságot. Nem azért, mert a golyó talán humánusabban végez a kedves, nemes vaddal; mert a golyópuska humánus a jó lövő kezében, kevésbé humánus olyan vadász kezében, ki söréttel is gyengén lő, s ki az őznek minden szárcsontját eltöri a rápazarolt 2—3 tár tölténnyel s a lábcsonkokon, bénán menekülő szerencsétlen őzet kocsival, gyalog órák hosszat üldözik az erdőben, míg elfoghatják. Az ilyen humánitásból nem kérek, az őz sem.

Hol az őz úgy elszaporodott, hogy hajtóvadászaton kell belőlük sokat terítékre hozni, hol az erdő tele van vadással, hajtóval; ott nyugodt vadász kezében a jó sörétes puskát őzre is megengedhetőnek tartom. A komoly vadász őzre söréttel nem lő 30 lépésen túl, ily távolságban a 8-as sörét, jó puskából oly sűrűn megy, hogy a nyakon talált őz tűzben múlik ki, a lehető legkevesebb fájdalommal. A sörétlövést csupán ilyen kivételes esetben találnám megengedhetőnek, máskor soha.

Vadászata.

Az őzet „cserkészve” gyalog és szekéren; „les”-en; „csalogatva”; „hajtókkal” és „kopóval” szokták vadászni.

„Cserkészni” rendesen szép, fejlett bakra szoktunk. Ez a vadászati mód igen kedves, élvezetes már csak azért is, mert a gyönyörű erdő üde levegőjében, madárdaltól ékes környezetben folyik le. Sok ügyességet, tudást, türelmet és kitartást tételez fel a vadászban, ki siker esetén kiclésgítve, fájó szívvel hagyja el az erdőt és tér haza a város zajába, tovább robotolni, a zöldasztal mellett.

A cserkészés azért is jó módszer, mert az erdőt bújva, megismerhetjük egész vadállományunkat, és nem hajszoljuk agyon az összes vadjainkat még meg sem riasztjuk az által, hogy a tervezett 1—2 szép bakot kilőjjük. Cserkészni őzre tavasszal, nyáron és ősszel szoktunk. Miután napközben az őz rendesen alszik, a cserkészetre a késő délutáni órákat és a kora reggelt választjuk. A délutáni cserkészés eredményesebb szokott lenni s jobban is megfelel a városi, későn kelő vadászoknak. Különbösen pár napos eső után kellemes őzre cserkészni, mikor a nyomok jól látszanak és így az őz tartózkodási helye könnyen megállapítható.

Esős idő után az őz örömet keresi a szabad tereket, erdőtisztaságot, melyen átázott szőrét száríthatja.

Mint minden cserkészetnél, itt is a szélirány jól megválasztásával kezdem. *Szélllel, légáramlattal mindig szembe haladjunk*, hogy szagunkat, zörejünket ne vigye a levegő a megközelítendő vad felé, mert nem kapjuk lövésre. Bár erdei vadászterületen jó „cserkészútak” vannak, melyeken rendes cipőben is zajtalanul lehet menni, mégis azt ajánlom, hogy *cserkészetre megfelelő „gumi” vagy „nemez” (filc) talpú cipőt használjunk*.

Erdős, bokros helyen, magas terményben a vad megközelítése sokkal könnyebb, mint nyílt terepen, hol semmi bokor, vagy fa nincs, mely mögé bújhatnánk. Ilyenkor szokott a fiatal, vehemens vadász arra gondolni, hogy hasoncsúszva közelítse meg a bakot. A nem éppen kellemes csúszkálás lehet, hogy sikerül, de ezzel úgy kifárad a vadász, hogy reszkető kezével elhibázza a lőtávvolban álló bakot; vagy pedig, mikor hosszszas szenvedés után a közelébe jutott; akkor ugrik el, mert észrevette a puskát emelő vadászt.

Szeles, esős időben könnyebb megközelíteni az őzet, mint csendes, száraz időben; s azzal mindenkinek számolnia kell, hogy mindig a suta áll elől és lövésre, míg a bak gyakran elszalad a legkisebb neszre. Ezért a vadásznak türelmesnek kell lennie, nem szabad a reményt feladni, mert *az elugrott bak pár perc múlva ismét megjelenik, s talán jobban áll lövésre, mint előbb.*

Egy vadászatnál sem oly fontos az, hogy a vadász ruhájának színe a környezet színével egyezzen, mint itt. Fenyveserdőben zöld, zöldes-szürke ruha kell, ugyanilyen színű kalap, vagy sapkával. Csereburás, gyomtól felvert erdőben a rozsdásszürke ruha válik inkább be. A városi gígerlik által kedvelt „Fregoli”-kabát megfelelő szín és szabás mellett itt jó, mert hol felváltva van fenyőerdő és tölgyes, ott aszerint fordítja a vadász kabátja külső, vagy belső felét, mint a terep színe kívánja. *A nadrág mindig szürke legyen, mint a fakérge.* Még a puskacsővére is vigyázni kell, ha nagyon fénylik. Mondanom sem kell, hogy ilyenkor, az „őreg vadászok” nyakában lógni szokott sok mindenféle felszerelésnek semmi helye sincsen. Az ilyen dolgok csak akadályozzák a vadászt a sűrűségekben való zajtalan haladásban. *Jó távcső, tarkókés és puskaféle.* Semmi egyébre nincs itt szükség.

Cserkészés közben, hol az őzet gyanítjuk, lassan, óvatosan menjünk, minden 50–60 lépésre és útkeresztezéseknél, nyiladékoknál álljunk meg egy negyedórára, hallgatózzunk, mert ha nekiindulunk és rendesen megyünk, 10 lépésnyire mehetünk el az őzbak mellett, mely el sem ugrik, mi pedig nem látjuk. *Ha véletlenül meglát az őz, ne álljunk meg, hanem fűtyűrészve, dudolva haladjunk szép lassan tovább*, mire az őz azt hiszi, erdei munkás, gombaszedővel van dolga és nem fut messze. *Az őz kíváncsi állat, minden neki idegen dolgot megbámul.* Könnyen megszokja a zajos közlekedési eszközöket is. Ha vonaton utazunk dús őzes területen,

leten keresztül, gyakran látunk a vonat mellett legelő őzeket, melyek a jövő vonatra néznek, de eszük ágában sincs ettől a zajos járműtől elszaladni.

A „*kocsival való cserkészés*“, járni nem szerető, öreguraknak való; gyakran pedig a jómenő vadász is rászorul, ha eredményt akar elérni. Olyan kitanult, ravasz őzbakot, melyet már sokszor elriasztottak, rápuskáltak, gyalogszerrel nehéz megközelíteni; ilyenkor közönséges „*lőcsős*“ szekérre ülünk, vagy ilyen mellett megyünk. Hogy szekér legyen-e, vagy rúgóval bíró, kényelmesebb vadáskocsi a használni szánt jármű, a vélemények megoszlanak. Szerintem sokkal fontosabb dolog az, hogy a kéréses járműre könnyen lehessen felszállni, méginkább leszállni menetközben, mert a *kocsival, cserkészés közben nem szabad megállni*. Nem fölösleges az sem, hogy azzal a kocsival — a cserkészést megelőző napokon — az őzes területen végigsétáljunk.

A kocsival való vadászatnak nem csupán az az előnye, hogy az őz a kocsit gyakran igen közelre bevárja, hanem az is, hogy kocsiról jobban látjuk a terep minden részét, különösen a fejmagasságú bokor mögött mozdulatlanul álló őzbakot. Ha a kocsit jól megkentük, hogy ne nyikorogjon, gondoljunk a lovakra is. A lovak színe nem sokat határoz. Bár a szürkelovak messzebből feltűnnek, meglátja a csererdő színével majdnem egyező pejlovakat is az őz. Fontosabb az, hogy a *lovak szelidek legyenek, kívánatra azonnal megálljanak és a lövéstől ne féljenek*. Némelyek azt hiszik, hogy a kocsi mellett, az őzzel ellentétes oldalon kell a puskásnak haladnia, hogy az őz a vadászt ne lássa a kocsi mögött. Ez tévedés, mert az őz éppen úgy nem fél a közeledő kocsitól, ha mellette a vadász egyik, mint ha a másik oldalon menne. Az erdőn járó szekér mellett gyakran lát az őz embert, megszokta, nem fél tőle, nem tudja — ha feltűnően nem viselkedik —, hogy az vadász, ki rá veszélyt hoz.

Egy szekérre egy puskás elegendő, kettő sok. Ha azonban nem lehet másképen, két puskás is egy kocsin mehet, mely esetben előre meg kell egyezni a lövés sorrendjében. Nem árt, ha a kocsison kívül még egy ügyes, jószemű ember is van, ki sokszor hamarabb fedezi fel jó szemével a hallgatózó őzet, mint mi a kitűnő prizmás távcsővel. Ezt az embert előnyösen lehet felhasználni az őz terelésére, vagy lelövés esetén az őz letarkozására, kocsira rakására. Ha látjuk már az őzet, lehetőleg úgy közelítsük meg kocsival, hogy az őz balról legyen, mert erre legtöbb vadász jobban tud lőni, mint jobb felé.

Gyakran vezet eredményre az is, ha a vadász az erdőben lévő farkas, vagy más jó fedezék mellé észrevétlenül meghúzódik, a kocsi tovább megy és vissza, a vadász felé tereli az őzet.

Olyan magashegységi erdőben, vagy síkon, hol kocsival nem lehet járni, az őz vadászatnak ez az élvezetes módja nem gyakorolható. Ott sem, hol erre alkalmas csendes ló nem áll rendelkezésre, mert elég az, hogy a ló a fejét megrázza ahhoz, hogy hosszú fáradságunk kárba vesszen. *Nemesvad, könnyelműen ne löjjünk rá, csak akkor löjjünk, ha*

100 méteren belül van, mert bármilyen kitűnő lövőnek, a legpontosabban lövő távcsöves puskával is elég szép teljesítmény, ha az őzet 100 méterig „jó helyen” találja. Sok bőszt vadász van, ki a medvét, vaddisznót következésként 1—2 méterről; az őzbakot 500—600 lépésről szokta pontosan „kupán” löni. Az ilyenekkel nem szabad vitatkozni, mert rendesen még szédítőbb esetekről számolnak be; maradjunk mi csak amellett, hogy cserkesszük 50—100 lépésre be az őzet és szerényen nyugodjunk meg, hogy jól lőttünk, ha ily távolságból löve az őz tűzben esett össze.

A „les” vadászat őzre ott gyakorolható, hol az őznek aránylag kis területen van ennivalója s így azt a helyet mindennap kénytelen felkeresni. Hol nemcsak az erdő, de a mellette lévő legelő, vagy vetés is terített asztala az őznek, hiába lessük, mert csak véletlenül kapjuk lövésre. Ha az erdő mellett kedvelt tápláléka: bíborhere, lóhere, lucerna, balta-cím, borsó s hasonló növény van, ott jóhelyre készített magas lesről könnyen lőhetünk őzet. Sózóra, forrásra, makkot termő fa alá is eljár az őz, itt is lövésre lehet kapni, habár rendesen az öreg bak, melyre vágyunk, oly rendetlenül keresi ezeket a helyeket fel, hogy sokáig kell, unalmasan várni rá és esetleg éppen akkor nem jön, mikor lessük, máskor mindig. Ilyen a les.

A les vadászatra az esti idő alkalmasabb, mint a reggeli. Igaz, hogy ilyenkor a szúnyogok ezrei alkalmatlankodnak, melyek ellen biztos, jó védőszerünk nincs, de hát ez a „les” sel együtt jár s ki nagyobb kényelmet akar, maradjon otthon.

A „hívó”, vagy „csalogató” vadászatot az őz üzekedési idejében lehet eredményesen gyakorolni. Lényege abban áll, hogy a hívó, hangutánzó eszközzel, mely ügyes ember kezében egy fűszál, falevél is lehet, a suta hangját utánozzuk, mire a bak „beugrik”, azaz: oly közel jő, hogy meglőhetjük. Erre a célra szaruból, rézlemezéből, ezüstből, fából igen kitűnő eszközöket készítenek, melyek kereskedésben kaphatók s melyekkel a hívást megtanulni könnyű. Az erdőt sokat járó, jó megfigyelőképességgel bíró embernek nem kell semmi cifra szerszám, a szájával kitűnően tudja csalni az őzbakot. A bolti „csalsíp”-ot úgy szokták készíteni, hogy az — tetszés szerint — mélyebb és magasabb hangra legyen állítható.

Az őzbakot ott lehet könnyen „beugratni”, hol kevés a suta, míg ott, hol még „sok is a nőből”, nem megy semmiféle hívásra.

Az üzekedés kezdetén legcélszerűbb a hajnali szürkülettől délelőtt 9 óráig hívni az őzbakot. Holdvilágos éjjeleken volna a legeredményesebb az őzhívás, de nem elég világos a szép holdvilágos éjjel ahhoz, hogy az őzet megtudjuk különböztetni. E nélkül pedig — még ha tudnánk célozni, pedig nem tudunk — lövöldözni nem vadászos.

Sűrű erdőben igen nehéz az őzbakot puska elé csalni és olyan nesz-telenül jön — a máskor ugráló bak —, hogy meglepetésünkben löni sem tudunk. Ilyenkor jó, ha valaki a szájával tudja hívni és nem foglalja le balkezét a síp, mert gyakran múlik ezen az özlövés sikere.

Hol sok a bak és kevés a suta, ott a *hívásra gyakran két bak is ugrik be*. A fiatal, nem keresett, mindig hamarabb ugrik be, mint a kitanult, öreg, ezért a *szép, erős őzbak elejtése nem is olyan könnyű dolog, mint sokan gondolják*.

Az *őzet „hajtókkal” is szoktuk vadászni*, ez a vadászat inkább mennyiségre, mint minőségre irányul. Az *őzet sokkal nehezebb hajtani, mint más vadat. A hajtók között szeret visszatörni, vagy — ha hosszú a hajtás — oldalt menekül el a puska elől*. Ezért *őzre nem szabad nagy hajtásokat csinálni és lehetőleg sok puskást hívjunk, hogy a hajtók közé is jusson belőlük*. Úgy a puskásoknál, mint a hajtóknál a vonal két végén szárnyakat kell (Flanke) előre nyújtani, hogy az *őzeknek a hajtásból való kiszökését megakadályozzuk*. Magától értetődő dolog, hogy *itt minden puskás csak „kifelé” löhet*, mert a messzehordó golyóspuskákkal könnyen kárt tehetnénk hajtóban, vagy puskásban.

Ha valahol fontos, úgy *itt a legfontosabb a jó, csendes hajtás*. Menőtől nagyobb lármával megy a hajtás, annál kevesebb *őz* esik és több *menekül ki a hajtók között*. Aránylag eredményesebb a kisebb vadászat *őzre*, mikor 2—3 puskás és 8—10 kitűnő, komoly hajtó van csupán. A hajtók lassan füttyürészve, köhécselve haladnak, melyre az *őz* csendesen közeledik a puskások felé, hol meg-megáll, könnyen lelőhető. Sőt egyetlen ügyes hajtóval is puskára lehet az *őzbakot* tereltetni kedvező széllel, ha a váltókat ismerjük és jó fedezet mögött állunk.

A *„kopókkal” való vadászat helye az emberek által nehezen járható, szakadékos, áthatolhatatlan sűrűségekkel bíró erdősrengeteg, hol másképpen nem tudunk az őzhez jutni*. A hajtókkal le nem vadászható ingoványos nádasokban is, hol nem sok más hasznos vad van, megengedhető a kopókkal való vadászat. Igaz, hogy mint *minden kopózás, sok kárt tesz az állományban*, de lehetőleg mérsékeljük azáltal, hogy kevés számú, rövidlábú kutyát használunk az *őzhajtásnál*. Olyankor *kopózni, mikor vemhes őz van a területen, vagy fiatal borjak, nem szabad, a törvény is tiltja!*

Az *eredményes kopózásnak főkélléke a jó kopó*. A kopónak jó orra kell legyen, hogy az *őz nyomán, az őz futása irányában könnyen tudjon haladni, ne veszítse a nyomot, még ha felszáradt a harmat, akkor se*. Amelyik kopó a nyomon visszafelé is hajt, kiirtandó, mert csak a vadászatot rontja. *A kopózást a vad elfekvése után és a harmat felszáradása előtt kell kezdeni*. A kutyákat láncon visszük, melyen a nyakló is erősítve van. Kopóeresztéskor a nyaklót le kell venni a kutyáról, különben valami ágba beleakad, s a kutya megfogódik. Jó, ha a vadász kopóvezető gyereket visz magával, ki a mondott helyen, hol az *őz elfekvés előtt járt, elereszti*. *Ha több jó kopónk van, egyszerre csak egyet eresszünk el, a másikat vezettessük, hogy pihenjen, majd a következő hajtásban engedjük el, mikor a fáradtat vezetékre vesszük*.

A szabadon engedett kopó — friss nyomán — felkeresi és felugratja az *őzet*, mely hosszúlábú, gyors kopó előtt ijedten szalad, gyakran

nagy távolságra, honnan azonban mindig visszatér. Így a *váltókon felállított puskásoknak helyükről nem kell elmozdulni, be kell várni türellemmel, míg az őz visszajön*. Gyakori eset volt Erdélyben, hol — sajnos — sokat kopóztunk, hogy a gyakorlatlan vadász a hajtás után a szomszéd magas hegyre ment át, azt hitte, hogy majd ott lövésre kapja az őzet s mikor agyonfáradva felért a meredek hegy gerincére; akkor vette észre, hogy a kutya az őzet éppen ott hajtja, hol az ő eredeti állóhelye volt.

Rövidlábú kopó (tacsó, daxli) előtt nem fut messze, nem fél ettől a lassan haladó kis kutyától az őz, mert látja, hogy ez őt úgysem éri utól. Ilyennel sokkal eredményesebb az őz vadászat, mint hoszúlábú, gyors kopóval. Gyakran az eleresztett kopó, a már állásban lévő vadászra hajtja, rövid néhány perc alatt az őzet; máskor órákig hajtja, belefárad és mégsem kerül az őz puskacsőre.

Ha az őzre lövés történt, melyről azt hisszük hogy talált is, iparkodjunk a kutyát, vagy kutyákat elfogni a nyomon, mert így megvárhatjuk míg a megsebzett őz beteg lesz, lefekszik, hol pár óra múlva dermedten találhatjuk. Ha a kutyát nem sikerül elfogni, úgy messze kergeti a sebzett őzet, ki is kezdi míg odaérünk; vagy ha több kopó van, szétszedik, elfogyasztják, csak a lábakat találjuk vagy rá sem találunk a lakoma helyére. Az is előfordul, hogy a kutyák egymás iránti irigysége menti meg a már kimultan fekvő őzet számunkra. *Ha a sebzett őz után szaladt kutyák nagyon elhallgatnak, rossz jel, mert ilyenkor — tapasztalatom szerint — eszik az őzet*.

A tűzben összeesett őzhöz azonnal oda kell menni egy jó „*husángal*“, mert a nyomon odaérkező kopók szétszaggatják különben pár perc alatt.

Málnás község erdejébe medvére hívtak az ottani kigazda vadászok, de oly ügyetlenül állítottak fel egy sűrű bükk aljnövésbe, hogy az előttem alig húsz lépésnyire, a „*Herec*“ patak köves medrében elvonnuló medvének csak a „*monológizálását*“ hallottam, a medvét a kender sűrűségű vesszős erdőben nem láthattam. Lövés nélkül menekült el a szép nagy medve. Hogy azután a keresztvizet hogyan szedtem le tisztelt polgártársamról, ki a sűrűbe állított, azt el lehet képzelni. „*Nem baj instálom, őzre menyünk!*“ — mondja vigasztalólag a tettes. Ők elmentek őzre, én felmentem a „*Hentermezőre*“ pihenni, mert innen gyönyörű kilátás nyílt a brassói és fogarasi havasokra. Hiába akartam kitérni az őz vadászat elől, akaratlanul is belekeveredtem.

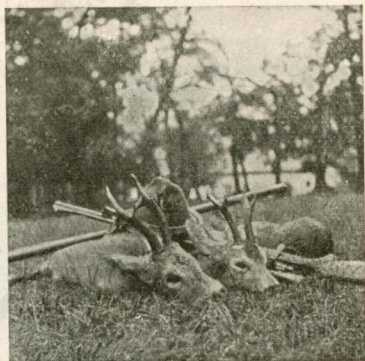
A medvehajtást elrontó falusi vadászok kutyái hamar felugratták az őzet, mely felfelé iparkodott, miközben sok, kemény lövéssel egyik lábát eltörték. Így bénán futott a tisztás szélén szegény őz, melyet 80 lépés távolságból 8 mm golyóval lapockán lőttem, mire összerogyott. A kutyák közeli hangját hallva, futva mentem az őzhöz és felvettem a földről egy vékony bükkfaágat, hogy ezzel elverjem az őzre rohanó kopókat, de megjártam. A bot korhadt volt, az első ütésre darabokra tört,

a kutyákat le akartam rúgni az őzről; egyik a lábamba harapott s csak a már közel ért vadászoknak köszönhetem, hogy nagyobb bajom nem történt. — *Olyan kopót, mely az általa hajtott, vadász által lelőtt vadat nem kezdi ki, keveset láttam.*

A kopózás — hasznos vadra — hál' Istennek kezd teljesen kimenni divatból, mely tagadhatatlanul élvezetes vadászati mód, de kiszámíthatatlan kárral jár. Az őzet agyonhajszolják, tüdőgyulladásban pusztulhat el, a vemhes őzsutát elfogják, megeszik, nem is szólva a szegény gidáról, borjúról, melyet könnyen tudnak elcsípni.

Őzre, kiskaliberű golyóspuskát jó használni, ólomhegyű lövedékkel. Bár a 22-es long karimángyúló töltevény is — ha jóhelyen találja — helyben hagyja, mégis nemesvad, rendes „cserkészkarabély“, „mauser“, vagy „schönauer“ puska való rá, mely késmény csonton is átmegy.

Az őzet szíven, vagy gerincen kell löni, akkor helyben marad, illetve pár méterre jut csak a lövés helyétől. A nyakcsigolya ellövése is halálát okozza az őznek. Ha a nyak főerét szakítja el golyó, erős vérzés után nem messzire összeesik és „megdermed“. Ha a lövés magasan megy és a hát tövisnyúlványait töri le anélkül, hogy a gerinc is szakadna, az őz összeesik, azt hinnők kimúlt.

Őzagancsok.

pár perc múlva felkel, elébb vánszorogva megy, majd sebesen elszalad. Ha golyónk a lapocka mögött találta az őzet, úgy a tüdejét roncsolja össze, mit a nyomában talált világosszínű, habos vér is bizonyít. A tüdő-lövés mérvétől függ az, hogy a sebzett őz még meddig bír szaladni. A fejlövés is halálos, ha az agyat találta; különben elviheti az őz és nyomorékon tovább él. A haslövés is végzetes az őzre, kiváltképen, ha jóllakott őznek a vékonybelei szakadnak el. Ha egyik lábát töri el a golyó, kiépülhet és sántán évekig tengetheti életét. A farlövés, ha erős csontot szakít a golyó, végzetes, mert leroskad, nem tud menni az őz, ilyenkor mielőbb le kell tarkózni, hogy ne szenvedjen.

E rövid ismertetésből is látszik, hogy a meglőtt őz nem mindig marad tűzben; gyenge lövés után még messze el tud menni. Ezért a lövés után, ha nem vagyunk egészen biztosak abban, hogy teljesen elhibáztuk, minden esetben keressünk utána. Az utánakeresést legkevesebb egy óra múlva kezdjük, még jobb, ha 2—3 óra múlva, mert ha még nem betegedett eléggé meg a sebzett őz, könnyen csülökre kap, elmenekül, el is veszhet. Utánakeresésnél a jó véreb megbecsülhetetlen szolgálatot tesz.

Az őz agancsa kedves vadászemlék, húsa kitűnő, bőrét is felhasználják.

Végül, ha számot vetnénk az őz haszna és kára fölött, nem sok maradna a bevételi oldalon, de mégis maradna; azonban a magyar vadász soha sem tekintette a vadászatot üzletnek, azt tartja, hogy a szorgalmas, becsületes kenyérkereső munka után megengedhet magának olyant is, mely nem a zsebet; hanem a lelket táplálja.

Őzet hajtó farkasok.

Zerge.

Rupicapra rupicapra L. — Die Gemse.

A zerge a magas, sziklás hegység lakója, hol az ember ritkán jár. Így a Tátra, Retyezát, fogarasi havasok, Pietros, Bucsecs és Királykő állandó tanyája. A tengerszín feletti 2000 méter magasságban még nem mindenütt van, viszont a henyefenyő zónáján felül is csak ritkán tanyázik.

A zerge színe változó. Szőre éles, durva, nyáron rövid, alig 3 centiméter, szürkésbarna, hegyén rozsdabarna. Télen hosszú, az oldalon 10—12 cm, a hátgerincen 18—20 cm és a vége fehér. Ezek a hosszú, rugalmas szőrök adják a kalapdísznek használt úgynevezett „zergeszakállt“, mert a zergének nincs szakáll. Általában nyáron rozsdavörös, vagy barnaszínű, mely a hason sárgába megy át; a hát közepén feketésbarna vonal húzódik végig; a pofa, a torok halványsárga; a vállon, mellen, lágyékon és combon sötétbarna; a comb sárga sávja egész világos. A fülektől a szemekig, mindkét oldalon, feketés csík

fut végig, mely nagyon elüt a környezet halvány színeitől. Az orrlyukak és a belső szemszöglet között a felső ajkon vöröses sárga foltok vannak. Ez a szín téliro sötétebb, fényesebb lesz, hasán egész fehér, lába lefelé világosabb színű, mint fent, hol vörösesbe megy át. Az orrtól fülig húzódó sáv feketésbarna lesz. A fiatal zergék vörösbarnák, csak a szem körül van világosabb rész. Egészen világosszínű zergét, vagy fehéret ritkán lehet látni.

A zerge hossza: 100 cm körül van, melyből 6–8 cm esik a farokra. Magassága a marnál 70–75 cm, a keresztcsontnál 75–80 cm. Súlya, teljesen kifejlődve 40–45 kiló. Zergénél mindkét nem „kampót” visel. A „zergebak” kampója rendesen nagyobb, erősebb, mint a „zergekecske” kampója. A zerge hasonló a házi kecskéhez, mellyel pározva állítólag nemzőképes ivadékot hoz. Bár sok vadász réti és erdei zergét különböztet meg, melyeknek húsa is különbözik egymástól; megállapítható, hogy ez a különbség nem elég arra, hogy fajta változatról beszélhessünk. Ez is csak az „erdei” és „mezei” nyúl megkülönböztetés jellegével bír és a táplálkozás és tartózkodásra vezethető vissza. A „havasi” és „lomberdei” elnevezés nem enged más fajtára következtetni. Hiszen a zerge télen táplálékkeresés céljából lejön a bükkerdő régióiba, nyáron a legmagasabb részekre is fellátogat, ott a kövek között termő növényeket legeli és játszik, hever az északos oldalakon maradt hófoltokon.

A zerge lábanyoma teljesen olyan, mint a házi kecskéé, csakhogy ennél szabályosabb és a baké nagyobb, mint a zergekecskéé. A nyomából még valahogyan lehet, de távolról látva nehéz a zerge ivarbeli különbségére következtetni. Ha egymás mellett állnak sem lehet a „kampóról” felismerni a bakot. Inkább ki lehet venni jó távcsővel a bakot, melynek feje nagyobb, nyaka vastagabb, kampója erősebb, jobban vissza van hajolva a vége; továbbá a csökén (vaszora) látszik a szörpamacs. A nagyobb bakok mindig leghátul járnak, a „kapitális”-ok külön.

A zergék éjjel sziklás hegyoldal rejtett helyein húzódnak meg, honnan hajnalban vonulnak a legelőre. Ott az üde növényzeten jól laknak, sziklák tövében, henyefenyő alá — még a nap felkelte előtt — leheverednek és kérődznek. Itt maradnak délig, azután ismét legelnek uzsonna idejéig, mikor ismét leheverednek, de ez esetben rövidebb ideig tartózkodnak egy helyen, gyorsabb menetben iparkodnak éjjeli szalásukra.

A zerge, mint fennebb említettem, társaséletet él, kisebb csapatokba verődve egész esztendőben együtt van. A kinőtt zergebakok külön járnak, csak párzás idején csatlakoznak a kecskékhöz.

A zerge látása igen jó, hallása és szaglása kitűnő. Igen óvatos, vigyázó állat, nehéz lőtávolságra kapni. Legeléskor, pihenés ideje alatt őrt állítanak ki, mely a legkisebb veszélyre éles „fütytyel” riasztja menekülésre a csapatot.

A zerge nagyszerűen tud futni és a nehéz terep előnyeit kihasználni. Bámulatba ejti az embert merész ugrásaival; képes 5–6 méteres ugrással menni át a sziklahasadék felett, s ugyanily magasságról fel- és leugrani. Szemtanuk állítása szerint a zergecsapat a sziklákon, de különösen havon tornagyakorlathoz hasonló játékot végez. A sziklán egymást le akarja lökni, majd a meredek, jeges havon lecsúszik egymás után többször. Szaladgálnak, egymást átugorják, vidám pajzánssággal töltik az időt, de ha veszélyt gyanítanak, pillanatra megállva győződnek meg annak valóságáról és menekülnek el.

Erdekes, hogy a juhokat messze elkerülik, más — nem veszélyes — állattal nem törődnek annyira.

A párzás november közepén kezdődik és december elejéig tart. Ilyenkor a bakok is a csapatokhoz csatlakoznak, szarvtómirigyeikből — nekünk — kellemetlen bűzt árasztanak. Nem tartanak ki egy csapat mellett, hanem ide-oda szaladgálnak, a nőtényekkel gorombán bánnak, lökdösik őket. Szilajok, féltékenyek, verekedők, nem törődnek ilyenkor a vadász közeledtével sem. Gyakran megesik, hogy míg az idősebbek párbajoznak, addig a fiatal bakok közelítik meg a nőtényeket.

A zerge vemhessége némelyek szerint 150, mások szerint 180—210 napig tart. Az üzekedési idő is — az időjárás szerint — vagy korábban, vagy később van. A terep magassága, fekvése s más éghajlati viszonyai befolyással vannak úgy a párzás idejére, mint a vemhesség tartamára. A jó kondícióban levő öreg zergenőtény két, ritkán három „gidát” ellik, a fiatal csak egyet. Az ellés jól elrejtett helyen történik; kis gidájára a szerető anya annyira vigyáz, hogy saját, előző évi gidáját sem ereszti közel hozzá. Az anyai szeretetet a gida is hasonló szeretettel viszonzozza. Az orvvadászok által lelőtt anya mellől a kis gida nem távozik el, áldozatul esik.

A kis gidák különben igen kedves teremtések. Mihelyt megszáradtak, követik anyjukat. A gidának vöröses, halványfakó, szőrözete sűrű, finom. Állandóan gidájával foglalkozik a gondos anya. Tanítja legelni, futkározni, ugrálni; állandóan hallatja „mekegő” hangját. Az anyját vesztett gidát egy másik nőtény szívesen veszi örökbe. A zergebak nem törődik a fiatalssággal, nem bántja őket, csak üzekedés idején kergeti el. Gyorsan fejlődik a zergegida, már háromhónapos korában kampója is van, melynek hossza 5—6 cm. A kampók évenkénti fejlődése úgy történik, hogy a homloknyúlvány meghosszabbodik, a kampó tövén félhengeres gyűrűk képződnek, melyek minden évben egymás fölé sorakoznak. Ezekből az „évgyűrűk”ből a zerge korára is lehet következtetni.

A zerge hároméves korában teljesen kifejlődött, ivarérettsége valamivel hamarabb észlelhető. Az idősebb zerge kampója mind nagyobb és jobban hátra van a vége hajolva. A kampó gyűrűs része felett fényes, sima, fekete. A kecske kampója kisebb, az évgyűrűk elmosódottak. A legöregebb bak jól fejlett kampója meghaladja a 27 cm magasságot is, mely már kapitális trófea. *A zerge életkorát 20—25 évre teszik.*

A zergének sok ellensége van. Medve, farkas, hiúz, róka, keselyű, sas és fülesbagoly (nagy uhu). Míg az emlősök a fejlett zergére is veszedelmesek, addig a madarak inkább a gidákra utaznak. Ennek is a legveszedelmesebb ellensége az orvvadász, mely a távoli, emberektől nem látogatott vidéken, különösen párzási időben igen nagy kárt tesz a zergeállományban. A kő- és hóomlás, lavina is gyakran semmisíti meg a zerge egész falkáját.

Betegségét nem ismerik. Ily egészséges, jó levegőben, hol a baktériumok nem tanyáznak, a jól táplált zerge csak az üzekedés idejében rom-

lik le átmenetileg, azután hamar kondícióba jön. A rühkór pusztít a zerge állományban.

A zergének megtelepítése nem járna nehézséggel, de nehéz a befogása felnőtt korában. A fiatalon befogott, felnevelt zergék nem olyan alkalmasak telepítésre, mint a szabadban nevelkedettek. A fiatal zerge megszelídül, de a környezetet nehezen szokja meg. Istállózást nem tűr, a legnagyobb hidegben is kinn a szabadban van, legfeljebb félszer alá fekszik egy kis szalmára. Idővel vadsága felébred, indulatos lesz, nem érzi jól magát, magas tárgyakra mászkál, könnyen támad s csak a gondos etetés és a menekülés lehetetlensége tartja meg rabságában. *A zerge kártétele elenyésző kevés.*

Nagyon hideg, zord télen, mikor a hó mindent elfedett, messzire elkóborol eleség után. A kirakott szénát nem fogyasztja el, ellenben a „szénafü”, tisztásain még ősszel összerakott boglyák jó szolgálatot tesznek. Megkezdik a boglya oldalát, éspedig úgy, hogy mindenik külön lyukat rág.

Vadászata.

A zerge vadászata fáradságos, a vadásztól erős szervezetet, kitartást és jó lövőképességet kíván, de nemes, élvezetes nem csupán az elért trófeáért, hanem a magasfekvésű, gyönyörű szép terep miatt is, melyre puska nélkül, turistabottal kirándulni is isteni élvezet.

Zergére könnyű, meleg ruhába, szeges cipővel, hálósákkal menjünk vadászni, mert a magas hegységben kényelmes megszálló helyet legtöbb esetben hiába keresünk. Ott, a szabad ég alatt, vagy sziklaüregben, jobb esetben sűrű koronájú fenyőfa alá feküdve kell tölteni az éjszakát. A havasi pásztorkunyhók rendszeren oly szegényesek és tisztátlanok, hogy napokig vakarózunk egy ott töltött éjszaka után.

Ilyen havasi vadászatra kiskaliberű, lehetőleg hosszúcsövű, távcsővel felszerelt, jól belőtt puska kell, mert itt 300—400 lépés távolságra is kell löni.

A zergét cserkészve szokták leginkább löni. Erre legalkalmasabb a szeptember, október hónap. Ilyen szép, meleg őszi napon a zerge egész nap jár — a déli forró idő kivételével — és kedvező széllel, jól felhasználva a fedezékeket, lövésre lehet megközelíteni a legelő zergét. *Igen fontos a szél iránya, melyet nehéz követni, mert ebben a magasságban napközben is gyakran változik; a zerge szaglása pedig kitűnő, messziről megérzi az izzadt ember szagát. A zergét ólomhegyű golyóval löjjük lehetőleg legelés vagy figyelés közben. A futó zergét nem könnyű löni.*

Üzekedés idején „hívni” lehet. A bak „barcogó”, vagy a nőstény „mekegő” hangját kell utánozni, melyre a zerge az elbújt vadász felé lőtávolsba jó. Ezt a módot inkább orvvadászok gyakorolják.

A „les“ vadászat nem szokott nagy eredménnyel járni, legfeljebb üzekedés idején, ha tudjuk az üzekedés helyét és ennek közelében jó lesőhelyünk van.

Bár a legköltségesebb, de egyben a legeredményesebb is a hajtóvadászat. Igen fáradalmas úgy vadászra, mint még inkább a hajtókra. A vadászok kedvező szél alá, sziklák mögé, vagy henyefenyő erdőben helyezkednek el, de olyan helyre, honnan nagy területre lehet látni. A hajtók az oldalgerinceken, járható oldalakon vonulnak fel a főgerincre, ott folytatják a hajtást a puskásvonal felé. A zergék a hajtók előtt messze kelnek és megfelelő távolságra haladnak a puskásvonal felé, hol lövésre kaphatók. Van eset, midőn a puskások a gerincen állnak fel, a hajtók egyik oldalról a másikra hajtják át a zergéket, majd vissza hajtják és így a vadászok könnyen juthatnak lövéshez.

A zergevadásatról meg kell jegyeznem, hogy nem lehet cél a zergék tömeges lelövése, mert úgy sem sok van. Inkább óvjuk, hagyjuk elszaporodni. A zerge kellő oltalom mellett hamar elszaporodik. Fő az orvvadászok és állati ellenségek távoltartása.

A zerge húsa kitűnő, bőre jól kikészítve a legfinomabb és legtar-
tósabb; kampója értékes vadásztrófea, melyet dísz tárgyak készítésére is felhasználnak.

Muflon.

Ovis musimon Pall. — Muflon.

A vadjuh-féléknek ez a — hazánkban is megtelepített — fajtája a magas hegységet kedveli, mindazonáltal a közép hegység erdeiben is könnyen meghonosítható. Igen nagyszámban volt Korzika és Szárdinia hegységeiben, hol a kíméletlen vadászás miatt utóbbi időben megapadt.

— *Hazánkba a hetvenes években került. Gróf Forgách Károly a ghymeszi (Nyitra megye) uradalmába telepített 18 darabot, majd Gömör megyébe és más helyekre is telepítettek. A hazai telepítés jó sikerrel járt, szép, fejlett szarvú példányok fordulnak elő ma már a vadaskerten kívül is.*

A muflon színe rozsdavörös, mely szín a fejen, lábon, szájon, háton és farkon hamuszürkébe megy át. A hasa fehér, a hátvonalon fekete csík vonul végig. Télen sötétebb lesz a színe egész a gesztenyebarnáig. A bundáját alkotó

szőrszálak kétfélék, a hosszú szálak vörösek, a vékony, rövidebb gyapjuszálak szürkék, vagy feketék. A szőrzet nyáron rövid, tömött, télen hosszabb, göndörödő.

Nagysága egy jól fejlett juhéval egyenlő. Magassága: 65—70 cm, ritkábban több, hossza: 120—130 cm, melyből 8—10 cm a farkra esik. A kos aránylag nagy szarvat visel, mely 80 cm hosszúságot is elér és töben erős csigát alkot, a koponyán összeér, majd szép ívben hajlik kétoldalt s a hegyei megint befelé görbülnek. A szarv töben háromlúhasábszerű, melynek lapos része elől van. A szarvon, mely a kosnak négyhónapos korában kezd fejlődni, harántredők láthatók, melyekről a kos korára is lehet következtetni. A szarv 12—14 éves kosnál a legszebb. Anyáknál ritkán a szarv csőkevénye előfordul, szarv soha. Egy kifejlett kos 50 kiló súlyt is elér, de ez igen jól táplált, erős kos, mert a muflon átlagsúlya 30—40 kilóra tehető.

A muflon látása, hallása kitűnő. Nagy távolságból észreveszi az embert és menekül. Kitűnően fut a meredek hegyoldalon, sőt a sziklákön is. Rendesen egy öreg anyajuh vezeti a népes falkát; vonulási útját nem tartja be. A nagy hidegeket — ha van mit egyék — jól bírja. Szőre oly zsíros, hogy azon eső, nedvesség nem juthat át a bőrig, így a megfázást nem ismeri.

Táplálékát falevelek, havasi növények képezik, melyeket úgy legel le. Megeszi a „kutyatej“ (Euphorbia), vagy „farkasfütej“féle — mérges nedvet tartalmazó — növényt is. Az áfonya, fenyőfa és rekettye hajtásai, bükk- és tölgymakk fő táplálékát képezik, melyekért messze elvándorol. *Este indul legelni, hajnalban visszatér sűrű — ember által nem háborgatott — fekvőhelyére.* Míg legel a nyáj, egy-két öreg kos éberen vigyáz és jelt ad a menekülésre, ha veszedelmet vesz észre. *A kosok itt is „utóvéd“ szerepét játsszák, mindig a falka végén mennek.*

Az üzekedés nálunk decemberben van és 6—8 hétig tart. A kosok erős küzdelmet fejtenek ki, messziről szaladnak egymásnak, fejüket összecsapják, csak úgy csattognak a szarvak. Hasonló ez a küzdelem a szelíd juh kosainál (berbécs) látott komoly küzdelemhez, csak hogy míg itt a juhász hosszú botjával azonnal közbelép, szétveri a párbajozókat, addig a havason a gyengébb vagy elmenekül, vagy a csatatéren marad. Egymást a szikláról iparkodnak letaszítani, ami az erősebbnek gyakran sikerül s a legyőzött a mélységbe zuhan. A kos másfél éves korában ivarérett. *A muflon vemhét körülbelül öt hónapig hordja. Április, májusban rendesen egy „bárányt“ ellik.* Ha a bárány elpusztulna, a juh ismét párzik, esetleg a tavalyi bárányt veszi maga mellé. Az sem ritka, hogy az anyajuh két báránnyal, egy kisebb és egy nagyobbbal látható.

A kis bárány még születése napján talpraáll, anyját követni tudja. Kedves, játékos állat, más kis báránnyal öklelődik, vidáman ugrál, a legelőn járó házijuh kisbárányára emlékeztet. A muflon juh bárányát nagy szeretettel ápolja és ellenséggel szemben önfeláldozóan védi.

Az ellés miatt tavasszal elszéledett nyáj ősszel ismét összeverődik 15—20-as, sőt 30-as csapatba is, így mennek a legelőre. Ez a csapat az üzekedési ideje után is együtt marad egészen az anyák ellésének idejéig.

A fiatal muflon könnyen szelidül, gazdáját kíséri, igen kedves állat; de ha megnőtt, sok kárt tesz a házban, hol minden iránt érdeklődik és bután lever, elront, amit lehet. A kos megnöve elkuvaszodik, játszi pajkosságból az embernek is nekimegy, különösen, hol kis gyerek van, nem tűrhető meg.

Ellenségei a ragadozó emlősök és nagy madarak. Ezeket és a farkas-kutyát, kopóféléket távol kell tartani attól a területtől, hol muflont tenyészünk. Megtelepítése — alkalmas helyen — nem jár nehézséggel. Gondozása inkább az óvásra vonatkozik, mert a kirakott takarmányhoz nem nyúl. A boglyákban levő szálastakarmányt szívesen fogyasztja; a gyümölcsfák rügyeit és vékony ágait lerágja. Táplálkozásában nem igényes,

megél, hol valami növényzet van. Mivel csak kísérletképen van hazánkban és létszáma nem nagy, kártételéről sincs sok tapasztalatunk.

Vadászata.

A muflon vadászata nem könnyű, mert váltója nincs, össze-vissza kóborol, s ha embert vesz észre, azonnal elugrik, sűrűbe megy. Hajtásból és cserkészve szokták löni. Szél alá kell a puskásoknak felállni jó fedezék mögé, a hajtók pedig szép lassan közeledjenek, mert különben oly gyorsan ugrik át a vonalon, hogy ember legyen, ki lelövi.

Muflonra kisebb kaliberű, de pontosan, messzelövő golyós puskát használunk. A távcső igen jó szolgálatot tesz a pár száz lépésre álló muflonnál, de hajtásban csak alkalmatlan. Ha a hajtott muflon a vadászt meglátja, magas ugrásokba fog, nehéz eltalálni. A jól lőtt muflon azonnal összerogyik, a puha részen lőtt messze elmegy s csak órák mulva szabad utána keresni, mert csülökre kap és messze megy, könnyen elvész. Az utánakeresés is a terep nehézsége miatt körülményes.

Húsa kitűnő, kivéve az üzekedő vén kosét, mely ehetetlen, bűdös. Szarvát, bőrét szintén fel lehet használni.

Mezei nyúl.

Lepus europaeus Pall. — Der Hase.

Nincs a világon még egy állatfaj, mely úgy el volna terjedve, annyi változatban, mint a nyúl (*Lepus*) s nem igen dicsekedhetik állat annyi ellenséggel, mint ez.

A mezei nyúl, mint a neve is mutatja, mezei állat. Ez nem zárja ki azt, hogy erdős vidéken is nem élne meg, sőt gyakran látunk erdők

mélyén nagy, vörös nyulakat, melyek alig jutnak mezőgazdaságilag művelt területre, mégis élnek, bár kevés számban. Ezek a nyulak éppen olyanok, mint a mezőn élők, csupán valamely körülmény juttatta tisztán erdei életre, melyet megszoktak, s nem lévén közel mezőgazdasági terület, kizárólagos otthonukká tettek. Nagykiterjedésű olyan erdőkben, hol kaszálók, erdőtisztások hiányoznak, nem igen van nyúl. A délkeleti Kárpátok rengetegeiben sokat jártam, nyúlak nyomát sem láttam.

Erdős vidéken egyrészt azért kevés a nyúl, mert nincs annyi kedvelt ennivalója, mint a mezőn; másrészt ellensége itt több, melyek elől úgy elrejtőzni, mint a mezei termények között, nem tud. Pedig a nyúl szereti az erdőt, de csak a mező közelében, hová az idő viszontagságai elől gyakran menekül. Így frissen esett nagy hóban minden nyúl a közeli erdőbe megy. Nagy hidegben is szívesen keresi fel az erdős, bokros helyet, hol nincs úgy kitéve szélnek, hidegnek, mint a keményre fagyott kopár határban, hol magát még bekaparni sem tudja.

Habár a nyúl majdnem az egész világon el van terjedve, mégis azt találjuk, hogy egyik helyen szívesebben él, mint a másikon. Itt az okot talajban, égtáj szerinti fekvésben, növényzetben kell keresni elsősorban. Nagyön szereti a tözezes (kotu) talajt, mely télen sem oly hideg és a jól trágyázott, mélyen szántott földeket, melyen jó fekvést, vackot tud kaparni. Száraz időben mélyebb fekvésű agyagföldön, nedves időben a közeli homokbuckán kell keresni.

A nyúl külsejét Magyarországon, a nyulak hazájában, ismertetni majdnem nevetséges. Mindenki ismeri itt a „tapsifülest“. Tudjuk, hogy 60—80 cm hosszú, melyből 5—6 cm a kis kunkor farokra esik; magassága a vállnál 28—30 cm, a farnál jóval több; feje gömbölyded, a homlok kiálló; szeme nagy, kissé kint áll. Füle nagy, felálló, felfelé keskenyedő, finoman szőrözött. Szempillája kicsi, de be tudja szemét hűnyini alváskor. Nyaka rövid, erős; melle szűk, törzse szép, hosszú és téglányalakú. Mellső lába aránylag kicsiny, egyenes; hátsó lába hosszú, erős. Farka, „Bokré-tája“ gömbölyű végű és mindig felfelé tartja. Első lábán 5, hátsón 4, kissé hajlított, erős, hegyes, barnás színű körme van.

A nyúlnak összesen 28 foga van, melyek közül a felső állkapocs két erős metszőfoga a legnagyobb. A nyúl szaglása jó, hallása kitűnő, látása gyengébb. A kor, fejlettség szerint a nyúl súlya 3—7 kilóig terjed. Leggyakrabban látjuk a 4.5—5 kilós nyulat. Sok függ attól, hogy enyhe, jó volt-e a tavasz, és az időjárás, táplálék milyen volt. A májusban született nyúl decemberig 6 kilósra is kifejlődhet. A bérletünket képező boldog községi határban egyik esztendőben — rossz lévén a tavasz — még szeptemberben is aprók voltak a nyulak. Jó, száraz ősz után decemberben a nagyvadászatkor nem volt 4 kilón alóli nyúlunk. A többéves, öreg nyúl rendesen nagyobb, kosorrú és vörösebb színű. A fiatal nyulat ivar szerint megkülönböztetni nem lehet, idősebb korban mozgásáról, viselkedéséről — állítólág — meg lehet ismerni. Ehhez azonban igen nagy gyakorlat keil. Mert sem a kiugrás, sem az első ugrások nagysága, a farokkal való csettintések nem szoktak biztos jelei lenni a külön ivarnak. Igen sokszor szavazott az egész társaság arra, hogy az előttünk fekvő nagyfejű, kosorrú, vörös színű nyúl csak hím lehet, s mikor megnéztük, nőtény volt.

A hím, nőtény, fiatal vagy öreg nyulat sem télen, sem nyáron felugrásáról, futásáról biztosan megismerni nem lehet; csupán azt látjuk, hogy az egyik nagyobb, a másik kisebb. A szín sem ad elég tájékoztatót,

mert nemcsak a fiatal, hanem az idősebb nyúl is szokott világos színű lenni.

A nyúl „vackában” fekszik, vagy „meglapul”, „fekvés”-ét változtatja, ha időváltozás lesz; „legei”, ha meghízott „jónak”, vagy „kövér”-nek, ha pedig sovány, „rossz”-nak mondjuk. A vadász, vagy kutyája „felugratja”, „kiugratja” a nyulat. A nyúl a szántásból „felpattan”, vagy ha fiatal „süldő”, „kicsúszik”. Ha közelből kel, „jól tartott”, szeles időben a nyúl „nem tart ki”, „messze kel”. Ha a róka nyakoncsípte, keservesen „mákog”. Reggel a legelőről az erdőbe „vonul”, ott „megvillan”; a tarlón „baktat”, ha vackához közeledik, „cselt vet”, fején löve „felbukik”. Szőre „gyapjú”, farka „bokréta”.

A nyúl kitűnően tud futni, 5–6 métereket is ugrik. Még a jégen is jól fut, melynek magyarázata az, hogy talpa dúsan szőrözött, ez a szőrözet pedig tapad a jégen. Kavicsos, rossz talajon lekopik a nyúl talpáról a szőr, de kedvező körülmények között újra nő. A nyúl tovahaladását óránként 70–80 kilométerre teszik. *Úszni is kitűnően tud.* Több ízben láttam Gödöllőn, hogy a megijedt nyúl bátran ugrott a halastóba és könnyűszerrel átúszta azt. *300 méteres úszást is láttam nyultól,* ami szép teljesítmény.

A nyúl hallása, szaglása kitűnő, látása elég jó. Némelyek utóbbit gyengének mondják, mivel a mozdulatlan vadászhoz gyakran egész közel megy; viszont azt is tapasztaltuk, hogy a körben már 150 lépésnyire eltér attól a vadásztól, aki készülődik, hogy lelőjje. — Hallása oly jó, hogy a fagyos föld kopogását — bár óvatosan megyünk — 200 lépésről meghallja. Erdőben, ha halkán beszélgetve megyünk egyik hajtásból a másikba, a kannyulak nagyrésze előre kimegy a meghajtandó területre.

Igen félénk állat, azért is kapta a „timidus” nevet. Van is oka félni, hisz mindenki utazik rá, az embertől, a kis menyéttől a vaddisznóig.

Párása, „Bakzás” enyhe időben már január végén kezdődik, *rendes körülmények között február a bakzás ideje.* Ezt havon könnyű látni, nem csupán arról, hogy 4–5 nyúl is egy vonalban halad, hanem a *sötétvörös színű vizelet is elárulja.* Ilyenkor egy szuka után 2–3, sokszor 5–6 kannyúl is megy, valamennyien tépik a gyapját, harapdálják a szukát, mely igen gyakran belepusztul az iránta oly nagy mértékben megnyilvánult szerelembe. Van eset, hogy az agyonkínzott szuka az embert bevárja, nem tud elfutni, az „imposztorok” is csak 30–40 lépésre távoznak, tudják, hogy ilyenkor nem löjjük őket. A szukát vegyük fel és eresszük el a határ egy nyugodtabb részén, hol magához térhet.

Általában a nyulak bakzása ott kezdődik hamarabb a kedvező időjárás mellett, hol ennivaló bőven mutatkozik a leendő nyúlfiak részére, tehát repce, lucerna, lóheretáblák közelében, vagy ahol az őszi vetés dús. Ilyenkor van a legjobb alkalom arra, hogy megfigyeljük az ivararányát. *Hol a szukát egy, legfeljebb két kan követi, ott jó az arány, ahol egy sereg a kan, ott nagy baj van, az állomány teljesen kipusztulhat.* *Ezért a vadászatnál mindig arra törekedjünk, hogy a kannyulakat löjük.*

Egy kannyúlra akár 10 szuka is eshet, a megtermékenyítés biztosítva van, mert a nyúl jó szaglásával felfedezi egymást.

A nyúl vemhességi ideje 30—31 nap. A szuka erőssége szerint 2, 3, 4, sőt ennél több is „fiadzik”. Lelőtt nagy szukában már 10 fiókát is találtunk. A kölykek számát nem lehet ellenőrizni a szabadban, mert a fiókák külön-külön szoktak lenni, egymástól néhány lépésnyire. A nyúl lefiadás előtt alkalmas helyet keres, hol — lehetőleg — védett helyen, bozót, tarló, magas vetés, barázda, trágyakupac, vagy bokor mellett mélyedést kapar, azt saját szőrével béleli ki. A szoptatási idő 10—14 nap. A kis nyúl igen hamar önállósítódik; az anya újra fiadzani akar, nem törődhet a kicsinyekkel. Itt is hangsúlyozom, hogy a nyulakat erős télen január, február hóban etessük, mert erős anya több erős fiat nevel fel, míg a lesóványodottól azt várni nem lehet. A nyúlfiak között igen sok a torzszülött, amit a gyakori rokonházasságnak tulajdonítunk.

Látva azt, hogy a nyúlfióka korán, a télutóban lát napvilágot, elgondolhatjuk, hogy mily óriási százaléavesztéssel nő fel. A száraz, hideg idő még nem árt annyira, mint a nedves, esős, ködös idő. *Kedvezőtlen, havas időben az első fiadás majdnem teljesen elpusztul, s ez az év nyúlállományára döntő befolyással van.* Bár a nyúl teljes kifejlődéséhez nálunk egy év szükséges, zordabb klíma mellett 2—4 hónappal több, mégis elhihető, hogy az első fiadásból való nyúlnak ugyanazon évben már fiai lehetnek, sőt ezek is 3—4 kilósra fejlődnek decemberig. *A nyúl kedvező időjárás, bőséges táplálék mellett gyorsan fejlődik, augusztusban már szép nagy süldőket látunk, melyek szeptemberre fiadhatnak, a fiak pedig decemberig ehető süldők lehetnek.*

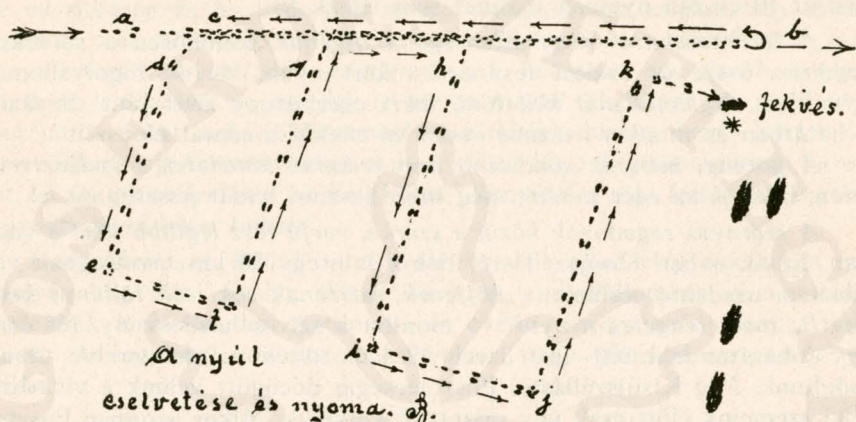
A nyúl nyomát könnyű megismerni, mert hosszúkás, keskeny és elől a körmök mélyen bevágnak a sárba, hóba. A két első láb nyoma egymás mögött, majdnem egy vonalban van, míg a hátsó lábak, „ugrók” nyomai egymás mellett a futás irányával keresztbe, az első lábak nyomai előtt vannak. A nyomok közel vannak egymáshoz, ha „baktat” a nyúl, távol, ha „iramodik”.

Elfekvés előtt a nyúl „cselt vet”. Ez abban áll, hogy a menés irányából jobbra vagy balra kitér és elmegy 30—40 lépésre, majd innen az eredeti futás irányával párhuzamosan 1—2 ugrást tesz, onnan visszamegy az eredeti vonalra, azon ismét megy néhány ugrást és ismét kiugrik, mint előbb. A vonalból 4—5-ször is kiugrik, míg a vonal mellett vackot kapar, megfekszik.

A nyúl növényevő állat. Fűfélékkel, mezei terményekkel él. Nagyon szereti a fák kérgét, különösen az alma-, barack-, akácfa fiatal, még nem repedezett héját, melynek lerágása miatt gyümölcsösben, faiskolában kárt tesz. *Télen, nagy hóban nyomorúságba jut.* Elfed a hó minden vetést, tarlót, gyomot, kénytelen a közeli cserjék kérgét lerágni. Ilyenkor messze elmegy bármily gyarló — hóból kiálló — gyomért. Ha közel van, a szérüskertet ellepi már szürkületkor az éhező nyúlereg. Nem válogat, a szalmát is jóízűen fogyasztja.

Ha hosszantartó, havas télen sokáig nem jut ennivalóhoz, leromlik, elsoványodik a nyúl. Hiába vadásznánk rá, nem tudnók eladni. Ilyenkor csak egy mód van, „etetni“.

Hol kevés, vagy nincs nyúl, s a hely különben alkalmas, oda telepíteni kell. Ha van rá pénzünk, minden 40—50 kat. holdra egy szuka nyúl essék a telepítésnél. Így hamarabb érünk célra. A nyulat lehetőség szerint olyan vidékről hozassuk, mint a mienk, de legyen tőlünk legalább is 20 km távolságra. Megrendelésnél ki kell kötni, hogy legalább is kétszer annyi fejlett, egészséges nőtény legyen, mint kan. Jobb, ha egyötöd rész a kan. Sajnos, több kant szoktak adni, mint szukát. A meg-

érkezett, megpihent nyulakat meg lehet fülén jegyezni, hogy majd le vadászáskor megismerjük. A területnek a legnyugodtabb részén, a határoktól távol és lehetőleg este bocsásuk ki. Mondanom sem kell, hogy ezen a területen rókának, kutyának nem szabad lenni. Ha erdős, bozontos rész is van a benépesítendő területen, itt eresszük el a tenyésznyulakat, mert itt nem szaladnak oly messze. A szállítást és kieresztést február hóban szokták végezni. Ha nagy a hó és tart a hideg, várjunk 1—2 hétig a kieresztéssel.

Nem elég a nyúl telepítése, még ha kelleténél többet is hozattunk; gondozni és ápolni kell azt. Az ápolás legeslegelőször az óvásból áll. A telepítés helyén abban az évben nyúlra ne vadássunk, továbbá minden évben a határ egy részét (felét, harmadát) nyúlpihenőhelynek hagyjuk, ott lehetőleg más vadra se vadássunk. Minden nyúllelenséget el kell távolítani a területről, különben kár minden pénzkiadás. Így a területen kutyát megtűrni nem szabad. Régi tapasztalat az, hogy kutya és nyúl, akár tűz és víz, egy helyen meg nem fér. A pásztorkutyák számát minimálisra kell apasztani s a kutyákat szabályszerű „kolonccal“ látni el. Nem engedni meg semmi szín alatt, hogy farkaskutya, vagy ennek korcsa lábát a területre tegye.

Ha gyakorlatomban valamely gazdaságban megdőbbentő eredménytelenséggel végződött a nyúlvadászat, mindig ott találtam a gazdatiszt-

nél, vagy valamelyik alkalmazottnál a farkaskutyát, mely „sohasem szokott a szobából kimenni“ stb.

A rókát mérsékelt számban inkább elviselhetőnek találom a vadászterületen, mint a nyúlra szokott kutyát. Ott azonban, hol a róka nagy számban van, ez is kipusztítja a nyulat.

Ezelőtt 40 évvel Erdőszádán (Szatmár m.) töltöttem a kéthónapi vakációt. Engedélyem volt vadkacsára vadászni, mely bőségesen tanyáztott a holt Szamoson. Minden alkalommal láttam rókát a vadkacsákra leselkedni. Mikor hajnalban kocsival a szomszéd község határába mentem a cséplőgéphez, 2—3 rókával találkoztam. A gazdatisztek állítása szerint 10 év óta nyúlnak nyomát sem látták itt.

A házimacska is nagy ellensége a nyúlnak, különösen a süldőket fogdossa össze és ezáltal tesz óriási kárt nyúl-, fácán-, fogolyállományunkban. Irgalmaatlanul kell lőni, mert egér ürügy alatt kint tanyázik a határban és minden hasznos vadat és éneklő madarat elpusztít.

A görény, menyét, sündisznó sem érdemel kiméleteket a vadászterületen. Ezek is az egér mellett még több hasznos vadat pusztítanak el.

A szárnyas ragadozók közül a szarka, varjú tesz legtöbb kárt a vadban. Egyik évben Kisújszállástól délre, mintegy 20 km távolságban vadásztam uradalmi területen. „Jöjjenek, hozzanak sok, sok történyt kedves B., mert rengeteg a nyúl“ — mondta a szíves háziasszony. Mi erre egy jóbaráttal 200—200 darab 12 kal. történnel felszerelve útnak indultunk. Míg Kisújszállástól Pusztacsépig döcögött velünk a vicinális, lelki szemeink előtt csak úgy rajzottak a nyulak. Mikor azonban Pusztacséig vasúti állomástól a tanya felé mentünk kocsin, egyetlen nyulat sem láttunk. A kemény, kötött talajon korán megöregedett határszéli akácfákon igen sok szarkafészket láttam, tisztában voltam, hogy a 200 történyből vissza is viszünk. Másnap mindössze három darab nyulat találtunk, ennyi volt az a „tengersok“.

Írtani kell a szarkát, varjút, lehetőleg a fészkelés idején, kilövéldözni a fészkekből őket. Ha ez nem ígér elég eredményt, akkor legutoljára kénytelenek vagyunk a mérgezéshez fordulni, ez aztán rendet teremt nemcsak a szarkák, varjak, de a kóbor kutyák, macskák között is. Ha aztán ezek számát megritkítottuk, évről-évre könnyen lehet az újra oda vetődött kártékonyakat elpusztítani. A gólya is kártékony a vadászatra. Amint lassú méltósággal sétál a mezőkön, igen sok fácán, fogoly, csibe, nyúlfióka kerül a hosszú csőrébe. Ritkításával vigyáznunk kell, mert a nép szent madárnak tartja, sőt gyakran sorolják a hasznos madarak közé, mely hatósági védelemben részesül.

A nyúl gondozása egyebekben abban áll, hogy télen, nagy hó idején etetni kell. E célból igen helyes fészereket készíteni nádból, tengeriszárból, mely alá szénát rakunk időnként. Ez költségesebb etető, mint amikor a szénát karóra kötjük, úgyhogy a földtől (hótól) 50—60 cm magasan álljon, honnan a nyúl könnyen leszedheti. Utóbbinak az a hibája, hogy a hó ráesik, napon beleolvad, már pedig nyúlnak a nedves

széna kész betegség. Ezekután talán nem is kellene mondanom, hogy a hóra lerakott széna csak kedvező, száraz időjárás mellett nyújt egészséges táplálékot a nyúlaknak. Fenyveserdőben a fa törzsére rakott széna a zöld lomb által eléggé védve van. Az etetőkön nem árt időnkint marhasót is elszórni, mert a nyúl is szereti a sót.

Gondozva, óva, nekivaló helyen a nyúl nagyon hamar elszaporodik. Attól félni azonban, hogy túlszaporodik és sok kárt tesz, nem kell, mert ha egy bizonyos létszámot — mely a klímától, talajtól, ennivalótól függ — elért, akkor betegség lép fel köztük, mely meggrítkíthatja soraikat. Kitünő nagy állomány az, ha minden 2—3 kat. holdra esik egy nyúl. De ez ritkaság és ha ilyen sok nyúllal találkozánk valahol, úgy azok egyrésze csak vendégségbe jött erre a területre. Jónak mondhatjuk azt a nyulasterületet, melynek minden 5 kat. holdjáról egy darab nyulat évenként lelőhetünk és magnak is bőven marad. Ha most egy nyúl évi kosztját 3—5 kat. hold föld termésére számítjuk, bizony kevés kárt tesz a mezőgazdasági terményekben a nyúl ahhoz képest, mint amennyi hasznót ad. A gyümölcsfákat be kell kötni; dinnyétől s más féltős növénytől a nyulat távol lehet tartani.

Hazánkban sok kitünő nyulas terület van, akad elég sok olyan is, amelyen alig látni nyulat. Általában szép a nyúlállomány a nagyobb uradalmak területén, hol gondolják és évente rendes vadászatokat tartanak. Az egyházi birtokokon különösen nagy gonddal tenyésztik a nyulat.

Az ország különböző részein a nyúlállomány a községi határokbán is nagyon különböző. *Hol a gazdasági kultúra magasabb, a közigazgatás jobb és így a nép is jobban tiszteli a törvényt, ott a községi határok is jók. Hol a hatóság nem sokat törődik a vadászat érdekeivel, a vad-örzöt nem bünteti méltóképen, ott kevés nyúl van. Igen jók a nyugati vármegyék: Moson, Sopron, Győr, Vas, Tolnának egy része; elég jók a tiszántúli megyék is. Kimondottan rosszak: Somogy, Fehér, Zala, Pest megye déli része s általában a Balaton környéke és a Bakony. Ezekben az utóbbi megyékben csakis uradalmi földeken, vagy jó kezekben levő községi területeken látunk nyulat. Sok az orvvadász. Hol a községben 100 puská is van, s a gazda tavasszal az eke mellett a puskát is viszi a mezőre, ott nem lehet nyúl.*

Míg a sík vidéken inkább meg lehet őrizni a határt; addig hegyes, vidéken majdnem lehetetlen. Jó példa erre Heves megye. E gyönyörű, gazdag vármegye északi részén nincs nyúl; déli részén a legkitünőbb kis vadas községi határok vannak. Szülővármegyémben, Háromszékben is kevés nyúl volt. Ott 20—25 évvel ezelőtt egy falu határát 5—10 koronáért lehetett kibérelni. Ennyit sem ért. Ha ott egy vadász egy évben 10 nyulat lő, ujjal mutatnak rá. Pedig a klíma és más körülmény alkalmas lett volna a nyúltenyésztésre. Bély Tivadar bodolai nagybirtokosnál egy napon 60-nál több nyulat lőttünk.

*Hazánk, ha a szomszéd, nyugati államokkal hasonlítjuk össze, vad-
dús területnek mondható. Bár Németországban is jó nyulas területek
vannak, azért messze elmarad e téren mögöttünk. Igen sok élő és lőtt
nyulat visznek ki tőlünk a nyugati államokba; újabb időben pedig szíves-
sen látott vendégek nálunk az angolok, franciák, németek és olaszok,
kik vadállományunkról dicsérőleg nyilatkoztak.*

*A nyúlnek sok nyavalyája van. Gümőkór (kiváltképen öregeknél),
coccidiosis, nyúlsyphilis, kankó stb. Minden ragályos betegség fog rajta.
Leggyakoribb a májrothadás, fonálféregkór. Az ivarszervek is gyakran
betegek. A herék megduzzadnak, rajtuk genyes daganatok lesznek.
Gyakran látunk nyulat a mocsár szélén, vizes helyen feküdni, ezek több-
nyire kannyulak és betegek, ott vontatgatják lázas nemzőszerveiket a
a mocsár vizében. A beleken is gyakran találunk apró hólyagokat, me-
lyek nem oly veszélyesek, mint a májbetegség, mely legtöbbször halálos.*

*Ha bármennyire ismernénk a nyúl betegségeit, nem tudnánk gyó-
gyítani őket, mert nem állanak rendelkezésünkre. Ezért azt tartom,
hogy ne tartsuk mathuzsálem korig a nyulat, mert nemcsak az öreg nyúl,
de nyúlnál erősebb állatok között is az öregek vannak tele minden
nyavalyával. Tenyészteni és lőni kell a nyulat, hogy ne legyen ideje
megtelni betegségekkel!*

Vadászata.

*A nyúl vadászata. Ez az, hol úgyszólván „félve szólalok meg“, mert
ezt minden vadász tudja, sőt minden vadász jobban tudja a másikinál.
Két csoportra osztom a tudnivalókat aszerint, hogy egyedül akar-e
valaki nyúlászni, vagy társasvadászaton. Legtöbbször jó területen min-
den segítség nélkül lehet néhány nyulat lőni, ha tudjuk, mikor, hol kell
keresni. Ez a „keresővadászat“. Előre kell bocsátanom, hogy akármit is
mond a törvény, a nyulat nagyobb mennyiségben csakis az őszi hideg
idők beállta után szabad lőni. Fejletlen, éretlen nyulat melegben el sem
lehet adni, a bőre is rossz, tehát csakis valami rendkívüli körülmény
miatt vadásszuk le a terület nyulait szeptemberben, vagy október ele-
jén. Igaz vadász felfogása szerint a keresővadászat csakis arra a pár
nyúlra vonatkozik, melyeket a konyhára, vagy jóbarátainknak szántunk.
A keresővadászat káros eljárás, mert sokkal több szuka nyúl esik,
mint kan.*

*A „kereső“-vadászat a legkönnyebb. Ezt a kezdő vadász is gyako-
rolhatja. Tudni kell azt, hogy a nyúl a déli órákban tart ki jobban, így
10 óra előtt el se kezdjük. Jó sikert napos, meleg, csendes időben érhe-
tünk el, mikor a nyúl kitart. Ilyenkor azokon a helyeken, hol a nyúl —
tapasztalat szerint — ebben az időben tartózkodni szokott, végigsétá-
lunk töltött és kézben lövésre tartott puskával, s mikor a nyúl kiugrott,*

előjjük. Kinek nincs tapasztalata arra, hogy mikor, hol szokott feküdni a nyúl, annak nyulas területen is kevés ugrik, s ha hozzá még gyenge lövő is, esetleg nyúl nélkül megy haza.

Tegyük fel, hogy szeptemberben vagyunk, mikor van tarló, álló tengeriszár, répa, szántás a határban, a szomszéd erdőben apró cserjék, bokrok. *Ha az idő meleg, a nyúl árnyéket keres. Bokor tövében, tengeri szélén, répalevél, tőklevél alatt, vagy rétségen tövises gyombokor mellett szokott feküdni, leggyakrabban pedig magas, gazos tarlóban. Esőben az árokpartra, bokor alá, fatövébe, vagy tengeri, burgonyakórók alá fekszik.* Agyagos, felázott szántásban nyulat ne keressünk, mert a lábára ragadt sár a futásban akadályozza, tiszta állat, nem is szereti a sarat. Ilyenkor inkább gyepes területre fekszik, még ha nem is tud elég mély fekvőhelyet kaparni, mert ezen könnyebb a futás. Általában olyan terményben soha nem fekszik, melyben nem tud futni. Így zabosbükönybe, száradó maglucernába, vagy nádba, sohasem fekszik; ellenben ezeknek a szélére szívesen. *Szeles, zimankós időben — ha van közel — sűrű erdőbe, bokros helyre megy, hol „enyhely” van.* Lehengerelt síma vetésbe ősszel csak nagy ritkán fekszik, erre jár legelni, megfeküdni pedig a szomszéd szántásba megy, hol könnyen tud vackot kaparni. Mikor a határ le van tarolva, tengeri-tarló sincs, melybe szívesen feküdnék, keressük a nyulat a mély szántásban, vagy zombékos réten, ha nincs erdő közelben. Az öreg vadászok azt mondják: „betakarítás után a nyúl mindenütt lehet, csak a csizmaszárban nem”.

Ha szálas erdő van közel, akkor is minden nyúl a mezőn van tartós esőben, vagy az azt követő napokon, mert a fáról lecsepegni víz őt izgatja. Ilyenkor nappal is felkel és kimegy az erdőből. Hasonlóképpen csakis az erdő melletti földeken kell keresni a nyulat, ha a dér miatt a lomb egyszerre nagy tömegben hull. *Ha a fák koronájára fagyott hó, jég a napon olvad és potyog, akkor sincs nyúl az erdőben.* E néhány útbaigazítás után a kereső vadász gondolkozzék. Ha egyik helyen nincs, keresse a másikon. A nyúl ugyanis gyakran megréfálja az embert, csak azért sem ott van, hol emberi számítás szerint feküdnie kellene.

A kereső vadász nyitott szemmel keressen és tanulja meglátni feküdtében a nyulat. Fekete szántáson ez nem volna nehéz, de itt mélyen fekszik és elnézünk fölötte. Hol a háttér éppen olyan színű, mint a nyúl, ott nehéz meglátni a fekvő nyulat. Ezért sokszor elmegyünk mellette, majdnem rálépünk s a nyúl — okosan — helyén marad. *Ha a kereső vadász gyorsan megy, akkor kevés nyulat ugrat. Ógyeleget, kullogva kell menni, meg-megállni, mert a nyúl legtöbbször kiugrik, ha a vadász megállt.*

Bármennyire meg vagyunk nyúl dolgában szorulva, vackában ne lövjük a nyulat. Nemcsak azért, mert nem vadászos és nem illik; hanem azért is, mert közelről löve széttepi a sörét. *Legjobb, ha arra a nyúlra rá sem lövünk amelyik, mikor megálltunk közelében, még akkor sem kelt fel, mert az a nyúl nemcsak szuka, de legtöbbször pocakos is.*

Nagy hóban a nyúl úgy bekaparja magát és oly vastag hó borítja, hogy a legjobb szemű vadász sem látja, hol van. Gyakran néhány méter hosszú alagútban van, s mikor szemléljük a hóban az üres lyukat, felveti a havat és kibontakozik belőle. Ha megfagyott a hó és nem lehet zajtalanul menni, akkor nem tart ki a nyúl, messziről elsökök. *Hó nélküli fagyos földön a nyúl soha sem tart ki, 200—300 lépés távolságról már megy.* Természetesen ilyen időben mezőn nyulat löni nem lehet, át kell menjünk szőlőbe, vagy sűrű bokros, zsombékos helyre, hol mégis inkább találunk löhető nyulat.

A kereső vadászatot szokták „vizslával” is gyakorolni. Ez igen káros vadászati mód, mert sok szuka nyúl esik áldozatul. Az erre a célra való igazi jó vizsla úgy is — sajnos — igen ritka. Sok vizsla a nyúl után szalad, nem lehet miatta löni, vagy ha löjjük, nem tudjuk — a vizsla miatt — jól agyonlöni. Szükségből a nyúl után elküldjük a vizslát, mely még jobban nyúlhajszólo lesz. Hibájáért a vizslát szoktuk ütni, verni, de legtöbbször eredmény nélkül. Addig békesség van, míg nyúl nem ugrik fel, ekkor aztán mihelyt a „Pikk” a „rúgtávolságon” kívül érzi magát, nem törődik azzal, hogy a gazdája a tüdejét kiordította, szalad a nyúl után és hangosan hajt. Majd mikor a fél határt alarmírozta s holtra fáradt, behúzott farokkal, gazdájától jó távol sunyít; mintha szégyelné az esetet, s fogadkoznék, hogy „soha többé”; de egy másik nyúlnál újra kitör belőle az öröklött szenvedély.

Vannak tiszteletreméltó kivételek is, nekem is voltak vizsláim, melyek egy lépést sem mentek a nyúl után, csak ha erre parancsot kaptak. Az ilyeneket a nyúlkeresésnél is lehet használni. Bármilyen kitűnő, nyugodt a vizsla, ne eresszük előre, tartsuk magunk mellett. A nyulat könnyen fel tudjuk ugratni magunk; s vizslával csak ritka esetekben apportíroztassunk. A vizsla ma már inkább madarászni való, mint nyúlászni, de azért megértem, ha sok vadász ki sem tudna menni kedves vadászsegédje nélkül.

Akár egyedül, akár vizslával keresünk, *tarlott határban a szántóföldeknek ne menjünk hosszában; hanem keresztben a szántás irányára. így nem ugranak oly távolságról fel a barázdában fekvő nyulak.*

A kereső nyúl vadászat — ismétlem — nyúltenyésztés szempontjából káros, azonban ha azt is számítjuk, hogy céltalanul nem járnók a határt, nem szívók a jó, tiszta levegőt, nem áldozhatnánk a nemes sportnak; el kell fogadjuk annak indokoltságát. *A kárt jóvá lehet tenni az által, hogy egy másik módon sokkal több kannyulat lövünk ki, mint szukát.*

A kopózás. Ez a vadászati mód az, amely miatt én a Székelyföldön oly sokat harcoltam s a végén is kénytelen voltam „a farkasokkal üvöltetni”. Csakis ott engedhető meg a vadászatnak ez a módja, hol nagy erdőségek megfelelő tisztásokkal aránylag kevés, de harcra edzett nyulakkal áll a vadász rendelkezésére; hol nem a nyüllövés a fő; hanem a „kopók isteni zenéje”, melyet egy vérbeli kopász nem ad ezer nyúlért sem

El lehet képzelni, mily unalmas volt nekem ez a vadászat, hol csak kutyaugatás, de soha sem, vagy nagy ritkán — a nekem életkérdést képező — lövöldözés. Mégis lassan beletörődtem, egy-két év alatt valószínűsággal „kopász” lettem. *Itt legfontosabb a kutya. A jó kopónak kitűnő orra kell legyen, hogy a nyúl reggeli csapáján hamar elinduljon, felverje, melyet csak akkor szabad hangosan ugatni, inkább „csaholni”, ha látja is. Az a kopó, melyik a vad nyomán visszafelé hajt, nem ér semmit. Az sem, melyik nem kitarthat, elveszíti a „felvett” nyulat.*

A hosszúlábú sebes kopó nem jó, mert igen messze jár előtte a nyúl. A rövidlábú tacsától nem fél a nyúl, látja, hogy ez soha sem éri utól, játszik vele. Mivel pedig a nyúl mindig a tacsó körül ugrál, a kutya annál lelkiismeretesebben csaholja. Sokan azt hiszik, hogy a kopó a nyulat a vadász felé kergeti. „Hozza már a Linka a túlsó oldalon!” Pedig dehogy hozza, kergeti mindenfelé, merre a nyúl megy. De a nyúlnek az a természete, hogy ahol született, azt a helyet nem hagyja el. Végül is ott ismer minden bokrot, minden fát, ott tud elbújni, vagy elszökni üldözője elől. A nyúl a „váltóját” betartja. Amelyik nyúl a hegynyakon átment egyszer, ott vissza is jön, ha a kutyák hajtják.

A kopászat a vadász részéről nagy terepismeretet igényel. Tudni kell a vad váltóit; különben ott várhat egy hétig, nem lő nyulat. A mezei, menő vadászok által sokszor oly ok nélkül cipelt vadászszéknek kopászatnál van helye. Ez a legfontosabb a puska után. Itt egy jó váltón sokszor órákig kell mozdulatlanul várni, mert gyakran a nyúl a csaholó kopó előtt kilométerre jár, s mindig készen kell lenni, hogy el ne szalasszuk a lövésre kedvező pillanatot.

A kopózás kora reggel kezdődik, mielőtt a harmat felszárad. Ilyenkor megy a vadász fel a hegynyakra, a kopóvezető pedig egyidejűleg a völgybe, hol a nyúl feküdni szokott. A felvert nyúl sokszor egyenesen a vadásznak megy, ki azt lelövi, s mikor a kopó a nyomon odaér, meg is köti, hogy haza, vagy más helyre vigye.

A kopóval való nyúl vadászat a legtöbb tudást igényli. Nem a lövésben, hiszen ez a legkönnyebb; hanem a nyúlnak, kutyának, terepnek, időjárásnak minden csínyját-bíjját ismernie kell, hogy jól és eredményesen szórakozhasson. Isteni élvezet is egy gyönyörű erdőben ülni, ózondús levegőt élvezve hallgatni a hajtást, mely hol közeledik, hol távolodik, hol megszűnik s várunk kell, honnan kerülnek elő nyúl és kopó.

Az anyagi eredmény legtöbbször igen szerény, mert valami miatt nem sikerült a lövés. Sok baj van a kutyákkal is. Van eset, hogy a „legjobb kopó koslat”, tehát nem lehet kihozni; máskor eső után „a talaj bűdös”, nincs szimatja a kopónak. Majd a nyúl, az a kitanult „professzor” lépten-nyomon „megcsalja a kutyákat”. Mert a nyúl sem szalad úgy a vadásznak, mintha zsinóron húznák; hanem eselt vet egymás után ötször is. Majd patakba megy, elvész a nyom, csak a legjobb kopó bogozza ki, nagy köröket csinálva, az ilyen ravasz nyulat.

Szegény Istenben megboldogult Perlaky Zénó, domoszlói földbirto-
kos, ki a Felvidéknek leghíresebb vadásza volt, mikor látta, hogy érték
a kopózáshoz, egészen felvidult. „*Jere, menjünk ki a Mátrára, látom, hogy
igazi vadász vagy, nem mint a Pista, kit 8 órakor alig lehet az ágyból
kihúzni*“. Mentünk a gyönyörű Mátrára a négy kitűnő kopóval. S bár a
nánai orvvadászok nagy odaadással irtották a Mátra keleti köves lejtő-
jéről a nyulat, maradt még elegendő. Kutyát csaptunk, hozta felfelé a
nyulat, lőttük. Majd a vadőr a kutyákat levitte, egyszerre 2—3 nyúl
is jött a kopók előtt. Bízony, nem tudom nem mulattam-e jobban a 3
nyúllövessel, mint amikor 78-at lőttem egy nap, de a körvadászat ösz-
szes kellemetlenségeit nyelmem kellett. Szegény, feledhetetlen öreg
vadászcimborám, mikor a szeme elgyengült, puskát nem mert venni a
kezébe; akkor is kiment a Mátrába, kopászott puska nélkül, elég volt
neki az az isteni muzsika, mit kopói nyujtottak szerető gazdájuknak.

*A kopózásnak igen nagy hátrányai, hogy sok nyúl, melyet agyon-
hajszolnak, tüdőgyulladásban elpusztul; ha megfoghatják a nyulat, szét-
tépik a kopók, s aznap nincs több hajtás.* Mert ne gondolja senki, hogy
a kopó a gazdájának szánta a hajszolt nyulat. Maga akarja megenni,
ami sűrű, bokros erdőben sikerül is. A kopó oly szenvedélyes vadász,
hogyha meg nem kötik, magában is kimegy vadászni. Kimegy bízony
még tavasszal, nyúlfiadzás idejében is, így aztán ott a nyúlállomány
tönkremegy. Az erdélyi szász vadászok pár holdas bekerített udvarban
tartották kopóikat vadásztilalmi időben, hol még nyúlra, rókára taní-
tották is őket.

A „*les*“-vadászatot azok üzik, kiknek nappal nincs idejük s egy-
részt jó levegőt akarnak szívni; másrészt pedig a konyhára egy kis nyúl-
pecsenyét juttatni. A gyenge lövők itt az álló nyulat, ha szerencsájük
kedvez, meg tudják löni. Aki nem tud járni a nyúl után, lesen lövi; van
ki a lesen nem csupán a nyúlért ül; de inkább az orvvadászokat tartja
távol területéről. Legvégül, kinek sem puska-engedélye, sem területe,
sem pedig vadászejnye nincs, az ül ki esténként nyulat löni; kit mi „*orv-
vadász*“-nak szoktunk tisztelni.

A lesvadászat a vadásziidény bármely szakában gyakorolható. Leg-
alkalmasabb idő a lesvadászatra a kora reggel és estefelé. Ilyenkor jár
ki az erdőből, kukoricából, vagy sűrű gázosból a nyúl a rétre, vagy
vetésre. A lövés felette könnyű, mert a nyúl lassan baktat, meg-megáll,
tehát álló célpont a gyenge lövőnek, kezdő vadásznak.

Indokolt a lesvadászat ott, hol az általunk tenyésztett nyulak ide-
gen területre mennek át megfeküdni és így sohasem jutnánk más módon
hozzájuk.

Nyúllesre fa mellé, vagy árokpartba, esetleg „*lesögödörbe*“ szok-
tunk kiülni. Ezeket a leshelyeket repcevetéshez, vagy más — a nyulak
által látogatott — helyre kell csinálni, s rőzsével, náddal, tengeriszárral
kissé eltakarni.

A nyúl alig várja, hogy a nap leáldozzon, sokszor nem is várja, felkel és legelőjére indul. Nagy hidegben, hóban hamar siet ki a nyúl az erdőből és pedig mindig ugyanazon a csapáson. A szénakazal „padká”-jára is kiülhetünk lesbe, hogy a könyhára nyulat lőjjünk.

Nem vadászos, vagy nem eléggé izgató és változatos a nyúlles, azért ezzel, mint nem rendes vadászati móddal, bővebben nem is foglalkozom. Leginkább erdős vidékek orvvadászai számára nyújt némi változatosságot a „hurkolás” mellett.

A társas vadászatok közül ősszel, mikor még fácán, fogoly is kerülhet, leggyakrabban látjuk a „patkózást”. Ez olyankor jár nagyobb eredménnyel, mikor a nyulak elég jól tartanak, tehát ugrásból lehet lőni őket. Fagyos talajon patkózással kevés eredményt lehet elérni, mert a nyúl messze kel és az elől teljesen nyitott hajtásból kimegy. Olyankor szoktunk patkóban vadászni, mikor a puskás is, hajtó is kevés ahhoz, hogy kört csináljunk; 6–8 puskás és 12–16 hajtó pedig már elég nagy területet képes elfogni patkóban. Egy dűlőföld szélességű szokott lenni a patkó, melyhez úgy kell felállni, hogy a határon kezdjük és a patkó nyitott részével előre, a mi területünk felé haladunk. A patkó két sarkán egy-egy jó puskás álljon, utána 40–60 lépés távolságokban két-két hajtó és azután a következő puskás. A felállásnál, valamint a haladásnál is arra kell törekedni, hogy a patkóalak megmaradjon, s a hajtók egymáshoz közelebb legyenek, mint a puskáshoz, hogy a felvert és esetleg jobbra, balra, vagy visszatörő nyúl ne a hajtók között, hanem a puskás mellett próbáljon kimenni.

A patkóban minden puskásnak és hajtónak egyforma csendben kell menni, kiváltképen késő ősszel, mikor a nyúl kissé korán, de még elérhető távolságra kel. Itt az az 5–10 méter, mellyel, csendben menve, közelebb kapjuk a nyulat, már döntő az eredmény szempontjából. Ha nagy zajjal megyünk, a nyúl messze kel, s nem tudjuk megállni, rálövünk, megsörétezzük, de nem lesz meg; legfeljebb, ha egy pórázon vezetett jó erős vizslát menesztünk utána, mely elfogja. Ha patkóalakban a határon végigvonultunk, vagy bezárjuk a patkó két szárát és összejövünk, vagy pedig jobbra, vagy balra átkanyarodunk, a másik dűlőre, hol visszamegyünk.

Előfordul az is, hogy egyik-másik okos vadász, mivel a patkóból sok nyúl kimegy, kört kíván csinálni. Ebben az esetben még kevesebb lesz az eredmény, mert 6–8 puskás és 12–16 hajtóval nem lehet kört csinálni. Kevés puskás, kevés hajtó vagy olyan kis kört fog be, melyből mielőtt zárnának, minden nyúl kimegy; vagy olyan ritkán esnek puskások, hajtók, hogy közöttük megy ki minden nyúl.

Ugyanennyi vadász és puskás csináljon „ráhajtást”. Alljanak fel a puskások fasorra, tengeriszárkúpok mellé, vagy árokba, a hajtók pedig kiflialakba fejlődve, a terület szerint naggyobbrészt hajtsanak a puskásokra. A hajtandó terület ne legyen 800–1000 méternél hosszabb, mert akkor a nyulak egyrésze oldalt kitör. Ez kisebb társaságnak elég szóra-

koztató és eredményes vadászat. A helyeket sorshúzással döntsék el, hogy ne legyen egyik vagy másik vadász részéről jogos panasz arra, hogy rossz helyre állította a rendező. — *Egyik hajtás után a másikba lehetőleg úgy kell menni, hogy a meghajtandó területről a nyulat ki ne zavarjuk.* Célszerű a puskásoknak két részre oszolni és a meghajtandó tábla jobb- és baloldalán, nagy csendben haladni előre, ott felállni az alkalmas, fedett helyen, jelt adni, mire a hajtók jól kipihenve indulnak.

Ezzel a módszerrel 4–5 vadász, kik egymástól legfennebb 80 lépésre álljanak, egy nap — ha alkalmas a terület erre — 1000–2000 kat. holdat képes levadászni. *S a levadászási mód vadtenyésztési szempontból igen jónak mondható. A ritkán, 60–80 lépésnyire menő hajtók nem minden nyulat vernek fel, s az ottmaradtak nagyrésze szuka.* Ilyen hajtás mellett, Boldog község határában, a hajtás végén megvizsgálva 13 kan és 4 szuka nyulat találtunk. Ugratásból löve, az ivararány éppen fordított szokott lenni.

Szerényebb viszonyok között ezt a módszert levadászásnál is lehet gyakorolni. Fődolog, hogy ne zavarjuk minden héten a határ egy-ugyanazon részét. Egy napi eredmény 50–60 nyúl, vagy több, melyet már érdemes eladni. Ha a határ nagy, úgy minden két hétben vadászhatunk a határ más részén. Szórakozunk négyszer, ötször is ahelyett, hogy egy körvadászat nehézkességével, bosszúságaival eltöltött napon arra a télre vége is a vadászatnak.

Ha területünkön sok a kan nyúl, akkor téli fagyos, vagy havas időben tartsunk ilyen ráhajtásos vadászatot több puskással és kevesebb hajtóval. A puskások álljanak az elébb leírt módon egymástól 60 lépésre és minden két puskásra essen egy hajtó. *Igy a hajtók 100–120 lépésnyi nagy távolságban haladnak, mire az éberebb kan nyulak felugrálnak, puskára kerülnek, a szuka nyulak nagyrésze fekvé marad, megmenekül.*

Ezeknek a hajtásoknak az is az előnye, hogy — jól rendezve — hajtó is, vadász is pihenhet. A vadász jobban tud lőni a már messziről látott nyúlra, rejtekhelyéből, mint amikor agyonfáradva, a jó „gőzszántás”-on kénytelen célbakapni a váratlanul felpattant, cikk-cakkban ugráló nyulat. *Ha mezőn csinálunk hajtásokat és nem volna a vadászok részére elbúvó hely, tengeriszárból, rőzséből lehet csinálni talpon álló, hordozható vérteket, melyektől a nyúl nem fél úgy, mintha kiállnánk fényescsövű puskáinkkal a puszta mezőre.*

Nincs szebb a jól rendezett „erdei hajtásnál”. Itt nem kell sem fák mögé, sem árokba bújni; vadász-székünkön kényelmesen várjuk a nyulat, mely a csendben ülő vadászt észre sem veszi. Hol az erdő rendszeresen „nyiladékokkal” (erdei széles gyepes út) el van látva, ott a puskásokat erre a nyiladékokra állítják egymástól 40–50 lépés távolságra. A puskás-vonal két végén, ha van elég puskás, rövid „oldal” (Flanke) képezendő ki előre, ahonnan a hajtás jön, nehogy a nyulak a sarokpuskás előtt, lőtávolon kívül törjenek ki. E célból kell a hajtó-vonal két végére is ilyen oldalsópuskásokat állítani. Gyakran az oldalon örökös pus-

kás, ki bár nem szólhatott, hogy őt számkivetésbe küldték, de rosszul esett neki ez a beosztás, sokkal többet lő, mint a puskás-vonal közepére került, jobban megbecsült puskások. A nyúl járása sokszor kiszámíthatatlan; több megy oldalt, mint a puskás-vonalra, a hajtók között állandóan törnek vissza a nyulak, kiváltképen hosszabb hajtásoknál.

Erdei hajtáshoz aránylag sok hajtó szükséges. A sűrű, bozótos erdőben elmarad a nyulak nagyobb része, ha nincs elég hajtó. Itt legtöbbször a zajos hajtás biztosítja az eredményt. A hajtók bottal látandók el, mellyel minden bokrot ütni kell, közben füttyögtetni, báránybégetést utánozni. Ha nyúl ugrott fel, a hajtó előre kiáltja: „nyúl jobbra!“, vagy „nyúl balra!“ Így a puskás könnyebben meglátja a fák, bokrok között csak meg-megvillanó nyulat. A hajtók közé okvetlenül komolyabb hajtó, vagy vadőr állítandó, mert az erdőben nem olyan könnyű menni, vonalat tartani, mint sík területen. Gyakran a sűrűben elszakad a hajtás, s a nyulak, felhasználva a kedvező alkalmat, ott szökdösnek tömegesen vissza, mikor elül a puska szől, s a lőpor füstje csípi az orrukát. Itt aztán hasztalan a hajtók ordítása, a nyúl irányt vesz és rohan.

A puskások a kijelölt helyen, az útnak a hajtás felőli szélére üljenek, vagy álljanak fel, hogy az úton átugró nyúlra „kifelé“ — a szomszéd vadász veszélyeztetése nélkül — lőhessenek. (Repülő vadnál a nyuladék közepére, vagy hátsó szélére szoktunk állni). Amikor még messze vannak tőlünk a hajtók, „befelé“ a hajtásba is bátran lőhetünk; mikor aztán a hajtók már 120 lépésre közeledtek, ne löjjünk be a még itt használni szokott 10-es söréttel sem.

Hogy hajtás után merre menjen a puskás, a rendező meg szokta mondani, mert itt nem látjuk gyakran egymást, nem tudunk tájékozódni; s igen kellemetlen lenne az eltévedt vadász „happ-happ“-olása, mellyel a jövő hajtást is elrontaná. Gyakran a vadász egy állásban két hajtást is élvez, mert az előtte levő tábla meghajtása után, a mögötte levő hajtódik, mit jómagyarsággal „kontrá“-nak nevezünk.

Erdei hajtásnál a lőtt nyulakat a puskás álló helye mellett sorakoztatják, hajtás után jön a vadas kocsí és sorba fölszedi.

A hajtók indulása előtti „kaszinózás“, bár legtöbb helyen szokás, rendesen az eredmény rovására megy. Semmi szín alatt nem engedhető meg ott, hol róka is várható. Itt a legnagyobb csend ajánlatos, mert a róka leggyakrabban a hajtás kezdetén már a puskás-vonalban van. Ha zajos a puskás-vonal, ekkor oldalt kicsúszik a hajtásból és aznap nem találkozunk vele.

Ha aránylag nagy területet szándékozunk egy nap le vadászni, úgy kifizeti magát a két rend hajtó. Így nincs az az unalmas várakozás, mert míg egyik rend hajtó munkában van, addig a másik a szomszéd hajtásra fel is áll. A puskásoknak aránylag kevés utat kell tenni minden két hajtás után.

Jól rendezett hajtóvadászaton szokás a gyengébb területek vadállományát áthajtani a vadászat előtti napon, vagy a vadásznapi hajna-

lán a megvadászandó területre, hogy az eredmény annál szebb legyen. Magától értetődő dolog, hogy *a vadászat-rendező oly időben rendezi az erdei hajtást, mikor a nyúl az erdőben van.* Erről meg is lehet győződni, ha a nyiladékokon késő délután elsétálunk, vagy lóháton végigjárjuk a levadászandó területet. A nyúl, más vad is, nem fél a lótól úgy, mint az embertől, s felzavarva, pár száz lépés távolságra újra lefekszik.

Ha a hajtást mező vagy rétség felé kell irányítani, a puskásokat ne állítsuk az erdő szélére ki a szabadba, mert a nyúl nem szívesen megy ki az erdőből, inkább a hajtók között tör vissza. Ha pedig a puskások bent az erdőben, ennek szélétől 30—40 lépésre állanak, minden nyúl lövésre megy, megcsendesedik, megáll, mikor már kilát az erdőből.

A nyulakat a hajtás végezte előtt összeszedni, vagy sebzett nyulért bemenni a hajtásba nem szabad. A szomszéd puskás könnyen megsörétezheti az ily meggondolatlan vadászt. *Általában erdőben sokkal jobban kell vigyázni úgy magunkra és lövéseinkre, mint mezőn.* Halk füttyel kell figyelmeztetni és zsebkendő- vagy kalaplengetéssel a szomszéd puskást, hogy „*itt vagyok, ide ne lőj!*” Hogy erdei hajtásnál a puskásvonalban vizslának helye nincs, azt talán mondanom sem kell. A megsörétezett nyulat a hajtókkal, vagy vadőrrel — vezetéken — jövő vizsla majd megkeresi. Ennek sem szabad sok időt igénybe venni. Egy-két rosszul lőtt nyúl miatt a sok vadász és hajtó nem állhat félórakig. Majd a vadászat végén, vagy másnap megbízható emberekkel és jó vizslákkal utána kell kerestetni a sebzett nyulaknak. Az utánkeresést nagyon elősegíti télen a hó, melyben a vérnyomok azt is elárulják, hogy mily mérvű lehetett a sebesülés. Esetleg, ha csak jelentéktelen lövést kapott a nyúl, még ki is heveri. *Itt is áll az a szabály, hogy halálosan sebesített vadat elveszni hagyni nem szabad!*

A téli nagy vadászatnak két módja van leginkább gyakorlatban. Egyik a „kör”-vadászat, másik a „pásztázó”-vadászat, vagy „stráf”. Ezeket inkább mezőgazdaságilag művelt területeken rendezzük. *Erdőben, csakis ritkás, szálas állabban, hol messze látunk, rendezünk pásztázást, kört soha.* A jól gondozott, nyúlban dús területen ez az aratás sok száz nyulat eredményez, melyet egyszerre értékesíthetünk.

Úgy uradalmi, mint méginkább községi vadászterületeken a két vadászmodból gyakrabban a körvadászattal találkozunk. Hol sok a nyúl, egy jól rendezett és főleg „jolsikerült” körvadászat a lövöldözni szerető puskásnak utolérhetetlen élvezetet nyújt. *Körvadászathoz alkalmas nagy, széles terület kell, melyen egy körbe 300—400 holdat, esetleg ennél sokkal nagyobbat is be lehet fogni. A kört olyan hozzáértő rendezze, ki a vadászterület alakját, viszonyait jól ismeri s nem fölösleges egy jó gazdasági térképről erre az alkalomra vázlatot készíteni és azon a köröket kijelölni.* A papíron kijelölt kör vonalát kint a természetben is, anélkül, hogy a nyulakat elkergetnénk, szemléljük meg. Vigyük magunkkal azt a két ügyes csősz, vagy más — helyet ismerő — egyént, akik a körök alakításánál elől fognak menni, „*vezetik a kör szárnyait*”.

Körvadászatra hidegebb időt válasszunk, mikor nem félünk attól, hogy megromlik a nyúl. A száraz, fagyos téli idő is alkalmas; azonban a jó araszos hó 2—3 C. fok hideggel a legjobb. Ilyenkor minden nyulat messziről már látunk s azoknak a körben való ide-odaszaladgálása fokozza az élvezetet. Az enyhe, napos idő nem alkalmas, mert nem kel fel a nyúl és az eredmény gyenge lesz. Legrosszabb az esős, szeles, sáros idő, mikor járni is alig tudunk óriási „sárbockor”-unkkal, s a lőtt nyulakat a hajtók úgy összesározzák, hogy napokig kell szárítani, kefélni, különben senki sem veszi meg.

Körvadászatra, menni tudó, jó lövő, fegyelmet ismerő vadászokat hívjunk. Ennek leggyakrabban — sajnos — az ellenkezőjét látjuk. Te-kintet nélkül annak vadászértékére, egy sereg kedves öreg urat meg-hívunk, kik már előző este kijelentik, hogy nem tudnak szántáson menni. Egyiknek az orvos is tiltja a gyaloglást, mert szívbajos; a másik asztmás, fulladozik; a harmadik sérvről panaszkodik. Pedig a körvadász-at menővadászat, ott nem lehet nem menni, mert ez esetben elromlik az egész.

Körvadászon sokszor találkozunk a fiatal vadászok olyan elegáns csoportjával is, kik közül egy sem született vadásznak, nem is szokott máskor puskát venni a kezébe, csak ilyen ünnepélyes alkalommal. Magától értetődik, hogy az ilyen vadászczimbora vagy nem lő a nyúlra, mert szégyeli a sok hibázást és a nyúl falkákban megy ki mellette; vagy bátrabb, mint kellene, össze-vissza lövöldöz, veszélyeztetve hajtót, vadászt egyaránt. Ezek még hagyján azokhoz a tapasztalt „öreg” vadászokhoz képest, kik egész életüket a kereső vadászattal töltötték, s kiknek a foglászásban, a kukoricából kiugró nyúl lövésében gyakorlatuk van, s erre oly büszkék, hogy hallani sem akarnak arról, hogy a társas vadászat egészen más, ott együtt kell vadászni a többivel, szót kell fogadni a rendezőnek, s külön „egyéni akciókat” — a köz rovására — nem szabad csinálni. Ha ezek tekintélyes társadalmi állásban is vannak, kiket a rendező meg sem mer szólítani, belátásuk pedig nincsen, elrontják az egész körvadászatot. A hibákra még visszatérek, lássuk a hajtókat.

Hajtóknak lehetőleg komoly felnőtt embereket, szófogadó, erős suhancokat fogadjunk. A 10—12 éves gyerekek nem valók körvadászatra. Minden hajtónak 3—4 nyulat tudni kell cipelni, különben megakad a kör. A hajtókat sorszámmal látjuk el és pedig külön azokat, kik a körben jobbra indulnak (piros szám) s külön a balra indulókat (fekete vagy kék szám). Sok helyen e célra bádogból, vagy kemény papírból számok vannak, zsineggel nyakba akaszthatók, melyeket évről-évre használnak. A legügyesebb hajtók közül szokták kijelölni a puskahor-zókat. Ezek nagyobb táblát kapnak, hogy a vadász, kinek segítségére rendelték, könnyen megismerhesse.

A hajtókat a nap reggelén a rendező kioktatja a tudnivalókra. És pedig: a felálláskor ott legyen a rendező mellett, hogy ne kelljen keresni; a kijelölt távolságot a hajtó és szomszéd puskás között meg kell tartania; a rendező rendelkezéseit tovább adja a körben. Nem megy jobban, mint a körvonal kívánja és nem marad el, mindig a kör vonalában van. Ha nyúl jön feléje, nem ordít, hanem botjának emelésével téríti a szomszéd vadász felé már messziről. Nem dobja a botot a nyúl után soha; ezzel csak a még élő nyulat végzi ki úgy, hogy a két hátsó lábánál fogva maga előtt felfüggeszti s a bottal a nyakcsigolyájára üt. A lőtt nyulat gyorsan felkapja és helyére megy, futva, nehogy az üresen hagyott helyén nyúl próbáljon menekülni, melyre a vadász éppen miatta, rá sem tud löni. A távolságot a szomszéd hajtókkal úgy osztja meg, hogy egyenlő legyen hajtó és hajtó között, csupán a puskás mellett legyen nagyobb távolság, „kapú“, hogy a nyúl inkább a vadászra menjen, ki meglövi; mintsem a hajtók között lógjon meg. Ha a kör szűkül, a hajtók nagyon közeledjenek egymáshoz, hogy a vadász mellett még valamennyi tér maradjon. Ha kürttel, vagy kiáltással jelt adtak arra, hogy „hajtók, befelé!“, ne várjon biztatást, egyenletesen haladjon a kör közepe felé.

Hol a hajtók nincsenek kioktatva, vagy lusták, rosszindulatúak, esetleg a lőtt vadat eldugják, hogy majd este hazavigyék, ott nehéz a rendezés és gyenge lesz az eredmény is. A vadász mindig pontosan tartsa számon a lőtt nyulat. Csak olyan nyulat olvassunk, mely kézben van, a meglőtt és elmenekült nyulat sohase számítsuk, mert zavart okoz. A hajtók arra is oktatóndók, hogy a nyulakat a terítékre vigyék és ott sorba, baloldadra fektessék, a vadász nevét bediktálják.

Egy közepes körvadászathoz 15—20 puskás és 4-szer, 5-ször ennyi hajtó elégséges. Hol nagy köröket kell csinálni, oda több puskás és hajtó kell. Így 25—30 puskás és 6-szor, 8-szor ennyi hajtó szép, nagy kört ad. Ezeken kívül igen jó még, ha a körvonal mögött, 250—300 méter távolságra, sebesült nyúlászódó, jólábú suhancokat állítunk fel, a szükség szerint. Egy-két lovas embernek is bőségesen jut tennivalója, részint a kör rendezésében, részint a még elég jól futó sebzett nyúl elfogásában.

Hol a vidék lakóinak az a rossz szokása, hogy a kör mögött ólálkodnak, a sebzett kimenekülő nyulakra, ott kíváncsi a közeli csendőrséget felkérni, hogy rendet teremtsen. Mi Boldogon, bár ez a nép becsületesebbekben, kénytelenek voltunk lovascsendőrök segítségével tartani a körvadászatot, a hivatlan vendégek miatt. Egyes dunántúli megyékben ezek a „varjak“ már annyira merészek, hogy bemennek mélyen az uradalmi területre, s ha a vadász „belelövessel“ fenyegeti őket, olyan testrézsüket mutatják, amelybe az ember igazán szeretne sóval belelőni.

Ezekután lássuk, hogyan is indul a kör. — A rendező, ha sor-számot kaptak a puskások, a páros számúakat balra, a páratlan szá-

múakat jobbra indítja. Lehet fordítva is. Elöl küldi a legkisebb számot, úgy sorba a többi. Mindenekelőtt mértéknek kiállít egy hajtót jobbra, egyet balra, 50—60 lépés távolra, mint a körvonal nagysága és résztvevők száma kívánja. Nem a puskás megy elől, hanem jobbról is, balról is fele hajtó, mint ahány hajtó két puskás közé számítva van. Ez azért van, mert mikor a túlsó oldalon a kör záródik, ott is meglesz a két puskás között a kívánt 5—6 hajtó.

Ha az első puskások elmentek, jobbról is, balról is a kívánt hajtólétszám, mondjuk 6, egyenlő távolságban, egymásután indul és így megy ez addig, míg a túlsó oldalon a kör összeért, itt meg elfogyott puskás, hajtó. Hogyha hamarabb ért össze elől a kör, akkor onnan kiálltanak vissza: „kész!” Ha pedig az indulás helyén fogytak el hajtók és puskások, akkor onnan jön a jeladás arra, hogy a kör áll. Az elől összeérők az adott távolságokban megállanak, kiigazodnak s megvárják, míg a kiindulásnál is készen a kör, mikor a rendező kiadja a jelt a befelé indulásra.

Hóban szánkóval, száraz télen erős bricskával is szokták a vadászokat helyükre juttatni, ami igen kedves dolog és sok időt nyerünk vele.

A kör alakításánál, mivel a bekerített terület nem szabályos kör, hanem igen gyakran négyszög, máskor téglányalak, azok induljanak a „Befelé”-re, kik az alakítandó kör képzelt középpontjától távolabb vannak, és álljanak egy ideig, vagy nagyon lassan menjenek azok, kik amúgy is bennebb vannak, mint az alakítandó kör vonala. — Egy szabályos négyszögnél a sarkoknak kell erősen menni, az oldalaknak állni az első időben! A téglányalaknál a két hosszú oldalnak állani kell, míg a két vége be nem érkezett a kívánt távolságra, különben, ha mind egyszerre indulnak és egyformán haladnak, sohasem lesz kör, hanem „szalag” vagy „hurka”, hol a két vége mulat, a közepe bosszankodik. Ezért kell a vadásznak, hajtónak mindig jobbra-balra nézni, ügyelni arra, hogy kör legyen, a szabályos vagy szabálytalan sok szögből.

A körnek szabályos kialakítását kezdetben lehet és kell végezni, míg a nyulak befelé futnak s nem igen jönnek a puskásra, mert azután nehéz még a legjobb indulattal is szép kört formálni. Pedig ettől függ úgy az anyagi, mint az erkölcsi siker.

A kör kialakítására, rendes menetére igen célszerű, ha egy-két lovas embert indítunk a kör mögött, kiknek csizmaszárába kis nemzeti zászló van, mely tiszteletet parancsol. Az ily komoly rendezőségédnek rang- és korkülönbséget feledve, engedelmeskedjünk, ő az összesnek a javát akarja.

Egy jól alakult körben a puska egyszerre szólal meg a kör minden pontján és egyforma jó lövők hasonló számú nyulat lőnek. Az elrontott rossz körben egyik oldal, hol ritkán vannak és nem mennek rendesen, nem győzi kiszalasztgatni a nyulakat; a másik oldal, hol rohannak és „egymás hegyén-hátán” vannak, nem lő semmit. Ez még csak az az

eset, hol ügyetlenség és nem tudatos komiszkodás miatt romlik el a kör, s megy el a sok sörétezett nyúl. Majd rámutatok azokra az esetekre is, hol az ismert rendetlenkedők kapzsiságból, vagy irigységből rontják el a kört és teszik kockázatossá az eredményt.

Most térjünk vissza oda, hogy megindul a kör, mindenki becsületes, mindenki rendesen megy. A nyúl a befelé vonuló puskás és hajtótól lőtávolon túl kel fel és szalad előre. De mit lát? Ott is emberek vannak. Leül, körülnéz, próbálkozik kimenekülni a körből valahogyan. Gyakran párhuzamosan szalad a kör vonalával, sortüzet is kap ifjú, tapasztalatlan puskásoktól, kik nem tudják, hogy az a futó nyúl 120—150 lépés távolságra van, azt sem, hogy a legkitünőbb sörétes puska lökésszáma 60—70 lépés. Majd újabb nyulak ugrálnak fel, összeverődik 10—15 is, melyek hol itt, hol ott ijesztgetik a puskást, hogy tömegesen reátörnek. — De nem, szétválnak, külön-külön próbálnak szerencsét. Az öregebb, mely már tavaly is volt ilyen kellemtelen helyzetben, kinézi a legügyetlenebb hajtót, vagy azt a sárga kamásli vadászurat, ki tavaly is elhibázta és elszántsággal nekimegy. Most aztán igazán a szerencse dolga, hogy ép bőrrel, sántán menekül-e el, belehibáz-e most véletlenül a tavalyi puskása, vagy éppen az ügyetlennek nézett hajtó dobja kupán rövid, kemény botjával.

Amint a kör szűkül, mind több nyúl próbálkozik. Kettesével, hármasával, sőt ötösével is mennek a nyugodtan viselkedő, ártatlannak látszó puskásra; holott ez a legnagyobb „favágó”. Hatlövetű sörétszórójával csak úgy szedi le őket.

A hajtók is lelkesednek, nekik is kijut a dicsőségből: „*Mi már 31-et lőttünk ebben a körben*” — mondja az egyik; a másik nem nagyon büszke gazdájára: „*Ide hiába jő, ez a vadász úr nem tud löni, mindent elhibáz*”, stb. — hangzik a bántó, szigorú kritika, mely még jobban fokozza a gyenge lövő lámpalázát. Majd a sánta nyulat figyeli az egész hajtósereg, miközben egy nyúl közvetlenül a hajtó lába alól pattan fel és megy hátrafelé. Jön a dorgálás: „*Szamarak vagytok, nem vigyáztok, minden nyúl kimegy mellettetek*” stb. Így folyik vidáman a kör szűkülése, mígnem elhangzik a parancs: „*Nem szabad befelé löni!*” A nyulak még egyre jönnek, a puska szól, a hajtók izgulnak, de nem sokáig, mert nemsokára jön a másik vezényszó: „*Hajtók, befelé!*” Erre a puskások megállanak és várják a bemenő hajtók által felvert, többnyire sebzett, vagy szuka nyulakat. Lelövik valamennyit. A sebzett nyúl annak számít, ki az utolsó lövést tette rá. Sokszor látjuk, hogy egyes buzgó vadászok a vadhordó kocsin lógó nyúlra is szeretnének még egy „*utolsót*” löni, hogy felszámíthassák.

„*Lefűjják*” a kört, a hajtók a nyulakat lerakják, az urak pedig az eredményt bediktálják. Nehéz, nagy számok mennek a jegyzékbe, melynek végösszege ugyancsak meghaladja a „*terítéken*” fekvő nyulak számát. Mindenki esküszik, hogy annyit lőtt, a hajtók sem igen lophattak

el nyulat, mert nagyon vigyáztunk a körmükre, mégis nagy a differencia. Máskor több a vad a bediktálnál, mert a közösen lőtt vadat egyik sem mondja magáénak, ők urak. Most szokott jönni egy kis szünet, pálínkázás, mely akár el is maradhatna, mely után a tervezett csend helyett elég hangos „zsongással“ vonul a társaság a második kör kiindulási helyére.

A második kört, majd a többit is, nem szabad közvetlenül a tervezett kör széléről indítani, mert a megrendezéssel járó zajra a nyulak — ideje előtt — felkelnek. Jobb a már levadászott területről indítani a kört. Most aztán azokat a puskásokat, kik az első körben jobbra mentek, balra küldik, még pedig a nagy számok mennek előre. Így talán megközelíti a rendező az „igazságot“, melyet egyes, keveset lövő puskás oly gyakran kétségbevon. A második kör éppen úgy zajlik le, mint az első, csak hogy itt már a jobb étvágyú urak nagyon szemlélik, hol füstöl a tűz, mert nyúl ide, nyúl oda, az ebéd ideje is itt van már.

Bár teljesen elegendő volna egy kis sonka, szalonna, kolbász, hideg felvágott; sok helyen meleg ételt adnak. Pörkölt, gulyás, székelygulyás szokott legtöbbször a meleg étel lenni, mely — legyünk őszinték — hideg időben nem is megvetendő; mikor még a jó meleg „tormászvirslí“ is nagyon megnyugtató a fázó vadászokat. — Rendszeresen ott vékonyabb a déli koszt, hol nagyobb „estebéd“ lesz a végén. A nagyvadászaton senki sem szokott éhen halni, ilyenkor ünnepélyes pazarlás van. Szoktam is mondani: „Egy járási inségakciót lehetne lebonyolítani ezzel a temérdek ennivalóval!“ Mire E. D. Béla barátom nem késik megjegyezni: „Mentől kevesebb a nyúl, annál több az étel!“

Nem vagyok híve vadászat közben — máskor sem — a nagy lakomáknak. Azt tartom: „Enni otthon is tudunk, itt inkább vadásszunk!“

A köröket reggeltől estig tartjuk, ha van terület hozzá, este legtöbbször hazamegyünk, vagy pedig átöltözködve, díszes estebédhez ülünk. Erre meg szokták hívni a nem vadász ismerősöket, községi vezető egyéniségeket is. Egyik nyugati vármegyénk legjobb vadászterülettel bíró községében egész hosszú kocsisor puskást láttam a vadászat reggelén. Mivel nem voltam ismerős, aggodalommal kérdeztem a soffórt: „Ez mind oda jön?! Több lesz ott a puskás, mint a nyúl!“ — „Nem, kérem, ezek nagyobb része az ünnepély kedvéért jön, kint nem sok kárt tesz.“ — Tényleg, a község legnagyobb ünnepe ott a körvadászat, mely tánccal és két napi ivással van összekötve.

Kisebb uradalmak, bérgazdaságok és gondozott jobb községi határok bérlői rendszeresen a körvadászatot gyakorolják, melyen egy nap alatt 1—2000 darab nyúl is esik. Ha most számításba vesszük, hogy 25—30 puskás lő 1000 nyulat egy nap, melyből egy vadászra átlagban 30—40 nyúl esik, tehát annyi, amennyit egy hegyvidéki vadász egész életében lő; meg lehetnek a lövöldözni szerető vadászok is elégedve a mulatsággal.

A körvadászat volna a legélvezetesebb és legkiadósabb társasvadászat, sajnos, sok mellékkörülmény gyakran elrontja úgy az anyagi, mint az erkölcsi sikert.

Egyik hiba, ha a rendező vagy nem érti feladatát, vagy nem ismeri jól a területet, vagy pedig érélytelen. A kör indulásakor már meg kell mondani minden puskásnak, hogy merre szögletes, merre hosszabb a kör és kérni azokat, kik a kör hosszú tengelyének a két végére esnek, hogy már kezdetben siessenek és vonják magukkal a szomszédságot is. Viszont ahol már felálláskor közel esünk a kör végleges közepéhez, ott állingálni kell, nem szabad sietni. — Ezt már előre meg kell értetni a vadászokkal; különben akad, ki azt mondja: az az oldal áll, mi se menjünk!” — Pedig annak az oldálnak a „köz” érdekében nem szabad sietni.

A kört a rendező felállítja, azután minden vadásznak kötelessége arra törekedni, hogy abból tényleg „kör” is legyen. Ha — pár lépéssel — talán nem is rosszakaratból — valamelyik vadász elmarad, s e miatt a nyulak oda törnek, 1—2 nyúl lelövése után azonnal siessen előre, a kör vonalába, nehogy nagyobb „zsák” képződjék.

Vannak, akik szándékkal maradoznak el és csinálnak zsákot, mert ők akarnak az — egész rovására — mindent meglőni. Láttam urakat, kik a hajtóra rápakkolták összes holmijukat, kezdve a tunikás hosszú bundától (Bártfai bunda), a szódavízgyártó 10 kilós üvegpalackig és lépten-nyomon el-elmaradtak, látszólag keresve a sok holmi között; tényleg pedig, hogy hamarább kialakítsák a „zsákot”. Ők azt hiszik, más nem tudja, pedig tudja, de több tisztelettel van vadásztársai iránt, azért nem gyakorolja. Az ilyen zsákolót minden vidéken ismerik, s rendesen csak „muszáj”-ból hívják meg, de felette örülnek, ha valamely fontos körülmény miatt lemond.

A zsákcsinálásnak ellentéte a „bemenő” vadász. Ezek fékezhetetlen jólábú, magasvérű vadászok, kik a társas vadászatnak még az ABC-jét sem tudják; kik egész életükben egyedül „busíroztak” a mezőkön galoppba menve, s az a felfogásuk: „ha kevés a nyúl, told meg sok lépéssel!” Ők nem látják a kört, a többi vadászokat, rohannak befelé, mint az „eszeveszett”. Hiába kiáltoz a két szomszéd, kiknek egész napját elrontja az ily örült futó, nem törődik, ő mindent meg akar lőni, mi a körben van s nem lő semmit. Az ilyen beszaladó vadász behúzza a kör oldalát, a kör hosszúkás, vesealakú lesz, minden nyúl a kör két végére megy, sem az az oldal, hol ő van, sem a szemben lévő nem jut lövéshez; ellenben a nyúl nagyrésze kimegy a körből, ha véletlenül a két végén gyenge lövők volnának. A házigazda pedig kevés eredményből kell, hogy fedezze a nagyvadászat tetemes költségeit. Mindezt egy-két rendetlen puskás miatt.

A körvadászatnál jó messze- és sűrűnlövő puskát használjunk. Gyakran becsüljük rosszul a távolságot, kiváltképen a kör kezdetén. Itt a „széjjelhordó” nyári foglászpuskák sok sörétezett, dögnék lőtt nyúlra vezetnek, ami nagy kár. Hogy jó kétsövű vagy ismétlőpuskát

használjon-e a vadász, ízlés dolga. — A jó „Browning“ nagy előnyt nyújt, mikor 4—5 nyúl egyszerre támad a vadászra. A jó kétesövű puskával, esetleg pár puskával is igen sok nyulat lehet lőni egy nap alatt, s nem végzetes hiba, ha egy-egy kimegy lövés nélkül, magnak is jó, ha marad. *Téli körvadászatán, ha 50 lépésen túl is akarunk lőni, okvetlenül 8-as söréttel löjjünk.* Az apróbb sörét nem tör, zúz, s bár sokat kap be a löle, elviszi a nyúl, napok múlva, messze döglik el, varjak prédája lesz.

Nagyobb uradalmak szabályos gazdasági tábláin „pásztázó“ vadászatot (stráf) szoktak rendezni. *Ennek a „kör“ felett nagy előnye az, hogy könnyebb a felállítás, inkább lehet rendet tartani, mert elmarad a körvadászatnál sok időt rabló „összejövés“, s így naponként igen nagy területet lehet levadászni.* Egy nap rendesen két hajtást, vonalat végzünk el, egyiket reggeltől délig, másikat délután. Egy pászta szélessége — a viszonyok szerint — 1000—2000 méter is lehet. Ha sok a puskás: szélesebb, ha kevés: keskenyebb területet fogunk fel. Itt is, úgy mint a körnél, fontos az, hogy hideg idő, fagyos föld legyen, mikor a nyúl messze kel. Ha 26 puskásunk van, akkor mintegy 1400 méter széles pásztát vehetünk, melynek egyenes vonalába 18 puskás jön, 4—4 puskást az oldalakba állítunk. Ebben az esetben minden két puskás közé a vonalban két hajtó elégséges, kik úgy helyezkednek el, hogy egymástól 15—20 méterre legyenek, így a vadász mellett 30—35 méteres nyílás, kapu marad, hogy a nyúl odamenjen s ne a hajtók lábánál osonjon ki.

A pászta helyét, indulási vonalát már a vadászat előtti napokban pontosan ki kell mérni, s 150 cm magas lécre, karóra erősített csóvákkal úgy a vadászok, mint a hajtó helyét kijelölni. Ezeket a jeleket minden kilométer távolságban le kell rakni, hogy az esetleg irányt tévesztett rész időnkint (félóránként) kiigazodhasson. A pászta hossza 5—6 kilométer, vagy ennél több is szokott lenni. Ha például a vadászatot reggel 9 órakor kezdjük és félóránként haladunk 1 kilométert; akkor a 6 kilométeres pásztát éppen déli 12 órára végezzük el. Ha hosszabb a terület, korábban kell kezdeni, mert tapasztalat szerint 1 kilométert 25 percnél kevesebb idő alatt, rendesen menő puskásokkal jól elvégezni nem lehet. Itt a vad lerakása, vonalkiigazítás stb., mind időt vesz igénybe, s a puskások sokat nem lehet kergetni, mert a nyúl sem kel úgy, meg a nehéz terepen kifáradt puskás — még, ha másképp jó lövő is — sokat hibáz.

Magától értetődik, hogy nagyobb terület levadászásánál, *ha bár mely okból kevés a puskás, annál több jóhajtó kell, különben a nagy hézagokon sok nyúl kimegy.*

A puskások felállítása itt is számok osztásával (nem sorshúzással) történik. Ugyanis *a két legjobb hely a két sarok szokott lenni, hová vagy kitűnő lövő, vagy protekciós puskás jön.* Ha ugyanis időjárás, terület, nyúljárás iránya, szóval minden kedvező, akkor a két sarokpuskás több nyulat lő, mint a többi vadász együttvéve. — Elképzelhető az is, hogy egy rossz lövő a sarkon mi kárt tehet nemcsak a sok nyúl kiszorításában, hanem főleg a sok sörétezés miatt. *Ezért a sarokállást*

gyenge lövő, önérzetes puskás megköszöni és nem fogadja el, maga helyett olyan puskást ajánl, ki minden — lövésre jött — nyulat biztosan lelő.

Nem sokat ér a sarokállás, ha enyhe, meleg idő van és a puha szántásból a lábunk alól felkel a nyúl, mert ekkor mindenki jól mulat, lövi ami előtte kel, s az előre szaladó, később a sarokra visszatérő nyulak száma kevés. Hogy a sarok még ilyen körülmények között is hozhat valamit, felhozom, hogy 1932. évi november 16-án Mosonszentjánoson kaptam, mint messziről jött vendég, a jobb sarkot. Lőttem 84 darab nyulat, a balsarkos 52-öt és volt sok vadász, ki estig a szerény 2—3 nyulánál maradt.

Fagyos, száraz télen, mikor a nyúl már 200 lépésről indul, nem lehet keskeny 400—500 méteres pásztárból eredményt várni, mert bármily hosszú oldalakat bocsátunk előre, a nyúl nagyrésze kitör.

Arra a vonalra, hol a pásztának vége lenne, egy pár puskást (esetleg a személyzetből) és hajtókat kell felállítani, utóbbiakat hosszúnyelű, piros-fehér zászlócskákkal ellátva. Ezek elég, ha 1 órával a vonal érkezése előtt már állnak, még pedig félkört formálva. Mikor a pásztázók közelednek, a nyulakat ezek a „kiszászlósok“, a zászló lengetéseivel visszakergetik a vonalra a puskások felé. Ilyenkor a sarkok is behúzódnak, hogy kör fejlődjék ki.

A pásztázó vadászat a mezei társasvadászatnak — tagadhatatlanul — a legnemesebb alakja. Igaz, hogy a puskások „Ranglistára“ kerülnek, de ez, ha jól van megoldva, nem is olyan igazságtalan és bántó, mint gondolnánk. Önérzetes, gyenge puskás, még ha százszor „kegyelmes“ is, elhárítja magáról a kitüntető bizalmat. Ha jó puskás valaki és sarokra jut, a vadászat érdekében van. És végül nem olyan végzetes, ha az ember a „lénia“ közepére is jut. Több esetben láttam, hogy a vonalbéli puskás több nyulat lőtt, mint a sarkon levők. Magam is szerencsés voltam 1925. évi január 23-án egy tolnamegyei vadászon, hol legkisebb úr lévén, a vonal közepére kerültem, s a legtöbb nyulat lőttem. Meg aztán, hol van megírva, hogy az embernek mindenáron legelsőnek kell lennie? A kedves, vidám társaság, jó levegő kint az Isten szabad ege alatt, alkalmas kosztolás, férfiainak való, sokszor felmengetett adoma! Kell-e még több!... Gyönyörködhetünk más szép lövéseiben is, nem szükség, hogy mindig és mindent mi lövjünk!

A pásztázó vadászatot ritkán erdőben is gyakorolhatjuk. Itt lehet a pászta rövidebb, mert nem kel a vad olyan messze, mint a mezőn. Sűrűbben rakjuk itt a hajtót, kik jó, ha csendben haladnak. Itt már biztosabban számíthatunk az előttünk lövésre kelő nyulakra. A sarok nem oly értékes erdőben, mint mezőn. Különben az elmondottak az erdei pásztázásra is irányadók.

A pásztázó vadászat tudvalevőleg azon alapszik, hogy a nyúl nem szívesen hagyja el azt a helyet, hol született, nevelkedett. Mint a kopózásnál említettem, a hajtott nyúl a kutya előtt néhány száz métert fut

a tanyájától, de oda minden esetben visszatér. Így a pásztázó vonal előtt felugrott nyúl is szalad — legtöbbször — előre néhány száz lépést, ott leül, gondolkodik, majd ismét szalad az emborsor, lövöldözés elől előre. Végül aztán, bár senki vissza nem téríti, magától tér vissza és nagy elszántsággal akar keresztülmenni a vonalon, hol a legtöbbször halálát leli.

A felvert nyúl igen gyakran oldalt fordul és egy nagy körrel akar visszatérni vackához. Ezért kell a vonal mindkét végét előre, a menés irányában meghosszabbítani, nehogy a nyulak ott törjenek át és kikerüljék a puskás vonalat. Az oldalak (Flanke) hajtói sok helyen — igen helyesen — kis zászlócskákkal, vagy rémzsineggel vannak felszerelve, melyekkel a nyulakat visszaterelelik a hajtásba. A hosszúnyelű, piros-fehér, kétarasztnagyságú zászlócskáról már szoltam; a „rémzsineg”-ről, melyet bármely más vadászati módnál is előnyösen használhatunk, a következőket kell tudni. Jó erős kenderzsinegre fehér és piros, kék, sárgára festett tyúk evezőtollak (a fehér pulykatoll még jobb), egymástól 1 méter távolságra, lehetőleg párosan úgy erősítendőek fel, hogy azok a zsinogmozdítására, szél lendítésére, mozogjanak. Ettől a nyúl fél, kiváltképpen, ha az ilyen többszáz méteres tarka lengő zsinórt, a hajtók a nyúl közeledtekor, megmegrázzák. Az ilyen rémzsineg az élővad befogása alkalmával is igen jó szolgálatot tesz. A rémzsineg természetesen sík, akadály nélküli területen használható.

A társasvadászatnak egy igen ritkán, s csak igen nagy urak által gyakorolható módját említem még meg. Ez is hajtóvadászat, csakhogy *kevés puskással és rengeteg hajtóval*. A levadászandó területet a sok, sűrűn feállított hajtó körül fogja, esetleg rémzsineget is tartva kezükben. Ennek a bekerített nyulas területnek egy magasabb pontján akkora nyúlást hagynak, a mekkorán a tervezett 3—4 puskás az ott kitóduló nyulakat le tudja löni. Itt a puskások 2—3 puskával, kitűnő puskatöltő emberekkel úgy helyezkednek el, hogy csak egyik oldalra, mondjuk a bal oldalra lő mindenik. Kürtjelre a hajtók igen lassan befelé indulnak és a nyulakat a puskások felé szorítják. Ezek pedig gépies gyorsasággal lövöldözik le őket. Ha a csatateret a nyúlhulla már elég vastagon borítja, a puskás urak is beljebb vonulnak, ott állnak fel újra, míg a palackformájú bekerített területről az utolsó nyulat is ki nem lötték.

Hallottam, hogy szerencsétlenül járt néhai trónörökösünk, Ferenc Ferdinánd is rendezett ilyen főúri vadászatot. A meghívott két vendég valami miatt pontban a kezdetre kijelölt időben nem jelenhetett meg. A trónörökös összehívhatta az óriás nyulas palacknak a száját, odaállt egyedül és parancsot adott az indulásra. Kítűnő lövő volt, egyes-egyedül lövöldözte a nyulak százait. Így aztán lehet jó területen világrekordokat állítani fel a nyúllovesben; s vajjon jobban mulat-e az, aki egy nap 1000 nyulat lő, dagadtra veretvén arcát a puskával; vagy az a kopász mulat jobban, ki addig jár ki két jeles kopójával, míg végre elejti azt a nyulat, melyre oly régen vadász, nem lehet tudni.

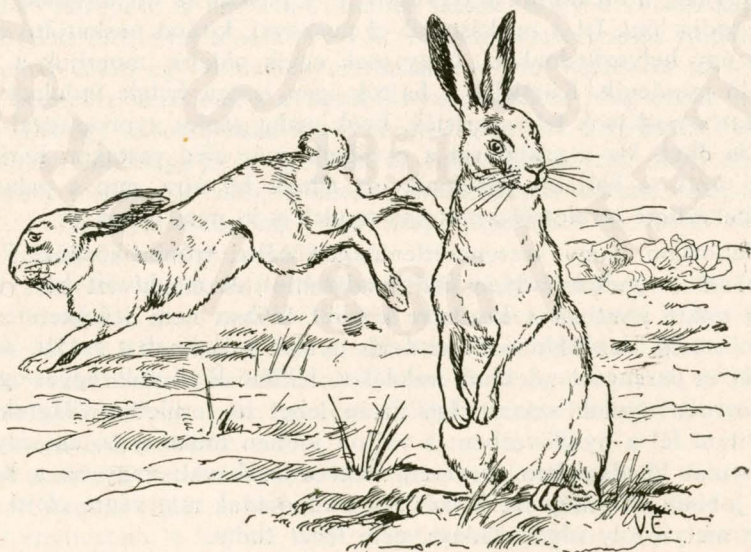
A nyúl húsa kitűnő. Természetesen itt is a jól fejlett, fiatal nőtény nyúl húának adjuk az elsőséget. Sokféle módon lehet elkészíteni és mindeképp jó. Bőre a nagyobb kan nyúlnak értékesebb. Kidolgozva jó, meleg bundabélést ad. Festéssel még kapósabbá szokták tenni, a vevő meg sem ismeri, hogy nyúl bőr.

A lőtt nyulakat már a vadászterületen gondosan kell lerakni egy mástól tenyérsnyi távolságra, baloldalára, fejfelé, lábakkal egyfelé, s számbavétel után, mely minden tizediknek a sorból való kihúzásával történik, a vadaskocsira megfelelő rúdakra tizesével aggatni. *Ha egymásra, vagy kocsi derekába halmozva rakjuk a nyulat, összebüdösödik.*

A vadkereskedő az apró nyulat nem veszi szívesen, minden évben más és más súlyhatárt állapít meg. Az 1933–34. vadászidényben a három és félkilós nyulat már nagyon olcsón, a nagy nyúl árának alig 50 százalékaért veszi át. *Ez arra tanít, hogy még téli nagy vadászaton is próbáljunk kegyelmezni a kisebb nyúlnak!*

Éppen a kereskedő, s a konyha miatt is ne löjjük szét a nyulat. Engedjük legalább is 20–25 méterre, addig a sörétraj is kissé széjjel válik, nem megy úgy, mint a golyó, könnyebb találni és nem löjjük ronggyá a nyulat. A sebzett és körben ide-oda menekülő nyúl szokott sok sörétet összeszedni. *Ha azt látjuk, hogy a hajtók el tudják fogni, ne lödözzünk rá.*

A vizslázó uraknak is van nyúlvadászaton több rossz szokásuk. Ezek közül az egyik az, hogy a lőtt nyulakat minden igaz ok nélkül apportíroztatják. Tessék majd egy ilyen, a kutya által megtépázott, nyulat a konyhán nyúzáskor megnézni. Csupa vér a kötőszövet, rettenetes csúnya az ilyen nyúl, nem is szólva arról, hogy az ilyen futkosó kutya közelében ugyancsak várhatja a szomszéd vadász a nyulat.

Üregi nyúl.

Oryctolagus cuniculus L. — Das Kaninchen.

Az üregi nyúl őshazájának régi természettudósok Spanyolországot tartják; valószínűleg Dél-Európa és Észak-Afrika — erre alkalmas — vidékein mindenütt volt; ma Észak-Európa kivételével minden államban — ha szórványosan is — előfordul. *Hazánkba a 70-es években került, s itt különösen a Dunántúlon és Gödöllő környékén terjedt el oly nagy mértékben, hogy miatta rendes erdőgazdálkodást folytatni nem lehet.* Ez a különben kedves kis állat, melyet „*tengeri nyúl*“, „*patkánynyúl*“, „*bosnyáknyúl*“, „*kinigli*“, „*lapén*“, „*lapi nyúl*“ néven neveznek vidékek szerint, *oly szapora és oly kártékony, hogy védelemben sehol sem része-sül.* Amelyik országban vagy földrészen elszaporodott, mindenütt kimé-letlenül irtják, de teljesen kipusztítani csakis ott lehet, hol a vidék klí-mája, talaja elszaporodásának nem kedvez és emellett költséget és esz-közt nem sajnálnak e kártékony kis ördög kipusztítására.

Ezért ennek az állatnak megtelepítéséről, gondozásáról e fejezetben nem is szólok, csupán leírásával, életmódjával, kártételeivel és vadá-szatával, irtásával, foglalkozom.

Az üregi nyúl színére sok könyv azt tartja, hogy a mezei nyúlával megegyezik. Ezt kénytelen vagyok tagadni, mert az ország több részén vadásztam üregi nyúlra; mindenütt „*a színéről különböztettük meg a a nagy nyultól*“. — *Az üregi nyúl túlnyomó többségének a színe „hamu-szürke*“, a háton, mellen, nyakon és fejen halvány rozsdaszínű árnyalat-tal. *Ettől a szintől csak eltérés, ha az üregi nyúl sárgásszínű; valamint a feketés árnyalat is.* Sok üregi nyulat lőttünk Gödöllőn, Isaszegen, Valkón, melyek feketefoltosak voltak, sőt nem ritkán esett tiszta fekete is. Ezt a tiszta feketét sem úgy kell érteni, mintha a kis nyulat tintából húzták volna ki; hanem úgy, hogy a testen a fekete szín uralkodott, a láb belső fele, hasi rész, világosabb árnyalatú volt, hamvasszínű.

A mezei nyultól nagyságban, testalkatban, futásban tér el, a szí-nen kívül. Egy rendes kinőtt mezei nyúlnak az üregi mintegy kétötöde. Hossza: 40—45 cm, melyből 4·5—5 cm a fehér farokra: „*bokréta*“ esik. Magassága: 20 cm. A kinőtt üregi nyúl 2—2·5 kilót nyom. A bak mindig nagyobb, mint a szuka. *Teste zömök, lábai rövidek.* Itt nem tapasztaljuk azt, amit a mezei nyúlnál, hogy a hátsó láb, vagy „*ugró*“

sokkal hosszabb az elsőnél. Az üregi nyúl lábai majdnem egyenlő hosszúak, ezért hegyre fel, vagy völgybe le egyforma gyorsan halad.

Az üregi nyúl nem fut szabályosan. Kivált a felugratás után ide-oda szalad, még sík terepen is. Ezért a vadászok találóan nevezik az „*emlősök, vagy négylábúak sárszalonskájának*“. Kezdetben igen gyors szaladása nem kitartó, mint a mezei nyúlé, mely kilométereket tud megállás nélkül, gyorsan futni; alig 20—25 méter után még sík terepen is megáll pillanatra, mintha lélegzetet venne, úgy szalad tovább, esetleg irányt is változtat. Sűrű erdőben 10—15 méterenként szokott megállni, hallgatózni, mely rövid idő alatt kiterveli azt is, hogy merre fusson tovább.

Az üregi nyúl nyoma, a mezei nyúl nyomával alakban, a lábak elhelyezkedésében nagyban megegyezik, csak hogy kisebb, az első körmök nem nyúlnak úgy előre és a láblenyomatok közelebb vannak egymáshoz, mint a nagy nyúlnál.

Az üregi nyúl legszívesebben tanyázik laza talajú, dombos, bokros helyen, hol többkijáratú, földalatti lakást épít magának. A homokos talajt felette szereti, mert ebben könnyen tud ásni, de elmegy szívesen a mocsarak, tavak partjára is, hol nem épít földalatti lakást, hanem a zsombék között húzza meg magát. Olyan helyen, hol a víz színe változik, kotorékját a folyó partjának legmagasabb részére készíti, nehogy az áradás kiöntse. Ha az erdő fanemeiben válogathat, úgy a fenyvesnek adja az előnyt. A kotorékját is a fenyőfa gyökere alá készíti s így nem csak a fa lerágásával, hanem gyökereinek meglazításával is kárt tesz. Sok olyan fát láttam, melyet a szél azért döntött ki, mert az üregi nyúl aláásta.

A kotorék laza talajban méternél mélyebb és mentől terjedelmesebb a család, annál több ágú. A folyosók szűkek, a legkisebb tacsók sem bír benne járni. Ha a kotorékban rejtőző üregi nyúlnak akár mi ásóval, akár a kutya utána ás, a mellékfolyosón könnyen elmenekül. Gyakran látjuk, hogy egy homokdomb oldala köröskörül van áskálva. Ha nem fér el a folyton szaporodó család egy kotorékban, közelében még ás — a szükség szerint — újabb kotorékokat.

A mezei nyúlnál ravaszabb, ügyesebb állat. Látása nem annyira, de szaglása, hallása kitűnő. Sík területen nehéz megközelíteni, mert hamar elszalad. Igaz viszont az is, hogy síkon — bár a kutya előtt cikk-cakkozik, a kutyát fárasztja — mégis a közepesen futó kutya is hamar utóléri. Ha megfogják, „*sípitő*“ hangot ad. *Rendesen olyan színű növényzet közé fekszik, mint ő, hogy meg ne lássák, s abban a hitben, hogy nem veszik észre, sokszor nagyon kitart, alig lehet kivenni a magas avarból.* Gyakran megjárja, mert az ügyes hajtó meglátja és agyonveri.

Igaz, hogy a szőre is rövidebb, de *nem bírja a hideget úgy, mint a mezei nyúl.* Erős télen sok pusztul el. Az elmúlt (1933—34.) télen is az isaszegi erdőben százszámra pusztult el. A laza, magas hóban sokat szenved. Napokig nem jön ki a kotorékból, ha ki is jön, kis távolságra tud legelni a nagy hó miatt, sokat koplal.

A házinyúllal, mely legközelebbi rokona, könnyen kereszteződik. Ha a különböző színű házinyulat az üregi nyúl lakta területre kieresztjük, hamar elvadul, még színe is az üregi nyúl színére visszatér. Amilyen gyakori a házinyúl és üregi nyúl közeledése, éppoly keveset tudunk arról, hogy a mezei nyúl és üregi nyúl párosodnának. Vannak természetudósok, kik e párosodásból származó korcsokról beszélnek, de a bizonyítékok nagyon kevés erővel bírnak. Mi, vadászok és vadtenyésztők, azt látjuk, hogy nincs közeledés a mezei és üregi nyúl között, inkább gyűlölik, kerülik egymást. Hol sok az üregi nyúl, onnan nemcsak a mezei nyúl, hanem az őz is eltávozik. Állítólag az üregi nyúl, bár kisebb, gorombán lép fel a mezei nyúllal szemben. Egy ürge, harapós öreg üregi kannyúl könnyen el is riaszthatja a lagymatag mezei nyulat, vagy agyonharaphatja a mit sem sejtő, párhetes mezei nyúlfiókat. Tény az, hogy itt, nálunk a mezei és üregi nyulat egy helyen békésen tenyészni nem látjuk.

Az üregi nyúl tápláléka hasonló a mezei nyúléhoz, azzal a különbséggel, hogy ez még több minden faneműt összerág, mint a mezei. Magam tapasztaltam, hogy — míg a mezei nem bántja — az üregi nyúl a diófát is lehámozza. Nemcsak az erdei, de mezőgazdasági terményekben is sokkal több kárt tesz ez a kis „átoknyúl“, mint a mezei nyúl. Nappal, ha rossz idő van, a kotorékban, ha szép, derült az idő, kint a bokrok és magas avar között pihen. Szürkület előtt már talpon van és rágcsálja a fiatal fák kergét, rügyeit. Majd igen nagy elővigyázattal, az erdő szélén hosszasan hallgatózva, a mezőre is kimegy és ott nemcsak a szálas gabonaféléket, de a répát különösen, szívesen eszi. Hajnal felé visszavonul az erdőbe és virradatkor vagy a kotorékba megy, vagy annak közelében keres fekvőhelyet. Célszerű télen az erdő sűrűségéből ágakat levágni és az üregi nyúl kotorékjai közelébe rakni, mert így legalább megkíméli a ritkítás után helyén maradt fákat.

Nemcsak az egész fiatal ákác- és más fák kergét rágja le télen, hanem 10—15 éves almafa törzsét is a földtől 60 cm magasságig teljesen lerágta a Gödöllő—Kerepes közötti út szélén, a „Patkó“ nevű útszakaszon. A fák ősssel meszelve voltak, de őt nem bántja a méz sem, úgy körülragta, hogy ki kellett ásni a fákat. Kártékonyását fokozza, hogy nyáron is, mikor nem szoktuk bekötni, lerágja a gyümölcsfa kergét.

Az üregi nyúl párzását február hóban kezdi. Hűségesebben élnek a párok, mint a mezei nyúlnál láttuk. Vemhét 30 napig hordja, ekkor a kotorék kissé kiszélesedett helyén alkalmas helyet csinál, melyet a hasáról letépett szőrrel puhán kibélel. Ebben is hasonlít a házinyúlhoz. Rendesen 4—5—6, sőt 8 kölyket is vet, melyek 2—3 napig vakok, azután lassan fejlődésnek indulnak. Szoptatási idő 3—4 hét. A nőstény ellés után azonnal párzik. Ha most számításba vesszük azt is, hogy a nyúlfiók öthónapos korban már szaporodásra képes, elhihetjük „Pennant“ számítását, mely szerint egy pár üregi nyúl, ha évente hétszer, mindig nyolcat szaporít s azok szerencsésen felnőnek, szaporítanak, számuk

négy év alatt 1,274.840-re emelkedhetik fel. A kis nyúl teljes kifejlődéséhez egy év kell, *élettartamát 8–10 évre teszik.*

Az üregi nyúl betegségei azok, mik a mezei nyúlé; ellensége még több, mint a mezeinek. Legtöbbit elpusztít: a görény, nyest, menyét, továbbá a fülesbagoly; sőt a nagy, nemes sasok is utaznak az üregi nyúlra. Egyik évben egy hatalmas sas járt a Gödöllő–Isaszeg közötti erdőkben, hetekig üregi nyúlra élt.

Mint ahogy telepítését is — rendes körülmények között — károsnak tartottam, úgy óvását sem tudom ajánlani. — Lehetnek oly kivételes esetek, midőn e szabályok ellenére is gondolhatunk az üregi nyúl megtelepítésére. Ilyen, ha egy elszigetelt helyünk van, mely üregi nyúlra alkalmas, egyébre nem, és ez a hely olyan területekkel van körülvéve, hogy ott az üregi nyúl nem terjedhet el. Itt meg lehet könnyen telepíteni, ha néhány párat eleresztünk és egy évig kíméljük. Azután mindig írtsuk következetesen, nehogy nagyon elszaporodjék.

Vadászata.

Mint vadászati anyag, az üregi nyúl páratlan. Élvezetesebb vadászati alkalmat semmi vad sem nyújt és ami fő, az év minden szakában lehet rá vadászni. Bár abban a tekintetben is rossz híre van, hogy nehéz löni. Megnyugtathatom gyengébb lövő vadásztársaimat is, hogy egész jó eredménnyel lehet az üregi nyúlra puskázni. *Fő az, hogy kártékony, irtandó vad, s így ne csináljunk becsületkérdést abból, ha „sebes ültében” is kupán találunk löni.* Az üregi nyúlra — tapasztalatom szerint — *legjobb a 12-es (2.5 mm átm.) sörét.* Ez elég sűrűn megy és töri a csonthoz, viszont a szembejövő hajtóba sem tesz nagy kárt, ha fáról oda pattanna a 12-es sörét. Láttam 14-essel is egész jó eredménnyel löni, de ezt aprónak tartom. Ha ugyanis nem az elejét találja a 14-es sörét, a farában 40–50 szemet is elvisz és a legközelebbi lyukba vánszorog, hol el is pusztulhat, nem is. A 10-es sörét is kitűnő üregi nyúlra, mert ez akárhol éri, összetöri, de sűrűben veszélyes, elpattanva kárt tehet hajtóban, puskásban. *A 10-esnél nagyobb söréttel üregi nyúlra vadászni vétkes könnyelműség és nem is kellemes, mert örökké arra vigyázni, hogy a felpattanó sörét kibent tesz kárt, rontja az élvezetet.*

Ha a használandó puszkákban válogatni lehet, úgy vegyünk rövidcsövű, széjjelhordó puszkát, mellyel a sűrűben könnyebb járni, mint a hosszúcsövűvel, és a sűrűnlövő puszkával való gyakori hibázást egy széjjelhordó puszkával elkerülhetjük. Itt úgy is 10–15 lépés távolságra lövünk, ritkán messzebb, ily távolságból ritkán hordó puska is elég sűrűn lő ahhoz, hogy az üregi nyúl 40–50 szem sörétet kapjon.

Az üregi nyulat „keresve egy hajtóval”, „vizslával”, „lesen”, „vadászmenyéttel” és „hajtás”-ban szoktuk löni.

Ha a vadász szép erdei séta keretében akar üregi nyúlra vadászni, jó hajtóval, szép, meleg időben délelőtt kilenc óra után kimegy az üregi nyulas erdőbe. Ott aztán a bokros, magasfüves területet a fiúval végig hajtattja, ő balfelől megy a hajtótól 8—10 lépésre. Ha a bokrot, magas avart bottal verjük, könnyen ugranak ki az üregi nyulak, melyeket kis gyakorlattal könnyű löni. Fődolog a nyugodtság, hogy a gyorsan ide-odafutó kis nyúl ne hozza ki a vadászt nyugalmból, ne idegeskedjük el a lövést. Igaz, hogy a sűrű bokrok között, hol az ember csak néhány lépésre lát, nem igen lehet „kiereszteni“ az üregi nyulat, tehát gyorsan kell löni; viszont könnyebb eltalálni, ha megtette azt a pár ide-odaugrást.

Mint említetem, az üregi nyúl a kotorék nyílásától nem szokott messze feküdni, s így gyakran, mire összehoztuk a nyulacskát az irányzékkel, már a lyukban is van s lövésünk felette poroz el.

Az üregi nyúl igen szívós állat, ha egy parányi élet van benne, elmenekül. Ezért az a szabály: „míg a fejét a földre nem fektette, löni kell!“ Itt nem kell attól tartani — mint a mezei nyúlnál —, hogyha nagyon meglőjjük, nem veszi át a kereskedő; a hajtóknak adjuk, fő az, hogy fogyjon. Azzal sem sokat törődünk, hogy sok meglőtt üregi nyulunk vesz el; hadd vesszen el, csak pusztuljon, ne rágja a fiatal fákat.

Az ilyen bokrárszással egy nap alatt 20—30 üregi nyulat könnyen lehet löni s az élvezetet az erdőben való járás is fokozza, nagyon kedvelt módszernek tekinthető ez az — őszi szalonkázáshoz hasonló — vadászati mód.

Hasonló a „vizslával“ való kerestetés. Nagyon kezes, rövidre kereső és teljesen megbízható, nyúl után nem induló vizsla kell ehhez. A „galopp“-ban kereső vizslákkal itt eredményt elérni nem lehet, csupán mérgeződés lesz a napunk kedves szórakozás helyett. A nyúl után beugró vizsla üregi nyúl után még szenvedélyesebben szalad, előle nyulat löni képtelenség, hamarabb kerül terítékre az ilyen „Pikk“, melyért nem is kár.

Kitűnő vizslával, mely az üregi nyúl vadászatát már megtanulta, nagyon élvezetes vadászni olyan helyen, hol mezei nyúl is előfordul. A jó vizsla az üregi nyúl szagát jól meg tudja különböztetni a mezei nyulétól, s látja, hogy utóbbit nem löjjük, nem is törődik vele. Éppen úgy, mint mikor fogolyra vadászunk és ha szeles időben a vizsla pacsirtát állna, szégyenkezve veszi tudomásul, hogy tévedett.

A „les“ üregi nyúlra kevés eredményt ígér. Ha a földön próbáljuk ezt a kis ravaszt lövésre kapni, sokáig kell mozdulatlanul állnunk, míg lyukjából előjön, mert hosszú ideig figyel a környezetet a lyuk szélén s a legkisebb mozdulás már elég, hogy nem jön ki.

Lesgödörben, nagy türelemmel ülve ott, ahol a kotoréktól messze jár enni, lövésre lehet kapni úgy az esteli, mint még inkább a reggeli órákban. De ez oly türelmi játék, hogy kevesen vállalkoznak rá, kivált képen azok, kiknek módjában van más úton tömegesen löni. Itt ugyanis

2—3 üregi nyúlál nem igen lehet többet elejteni, mert a lövésre még óvatosabb lesz.

Ennél sokkal eredményesebb és gyakorlottabb vadászati mód a „vadászgörénnyel“, „vadászmenyéttel“ (Frettschen) való kiugratás. Erre a célra szelíd görénnyt, menyétet, nyestet tartunk, melyeket — természetükhöz híven — nyers hússal, tejben áztatott fehérkenyérrel etetünk és erre a célra készített, felnyitható fedelű faládában viszünk ki a területre. A ládika belsejét puhára ki kell bélelni, hogy ez az álmatag kis vérengző itt pihenhesse ki magát, különben a kotorékban alszik el és órákig várhatjuk, míg kijő. Két-három vadászmenyéttel jó kimenni, hogy felváltva engedhessük a kotorékba és kivívás előtt nyers hússal, esetleg galambbal megetetjük őket. Csak keveset adjunk neki enni, különben nem megy a kotorékba, vagy ha bemegy, elfekszik ott.

Mivel a vadászmenyét a lyukban esetleg megszorított nyulat megöli, véréből úgy jóllakik, hogy ki sem jön a kotorékból, gondoskodni szoktak szájkosárról, melynek az a hátránya, hogy a lyukban levő gyökereken könnyen megfogódik. *A szájkosár kellemetlen a vadászmenyétnak s nem megy oly szívesen a kotorékba, ha ilyen van rajta.* Jobb cselegőt tenni rá, melynek hangja a kotorék lakóit menekülésre készíti. Le is szokták reszelni a menyét szemfogait, hogy nehezebben tudja megölni az üregi nyulat. — Igen célszerű a vadászmenyéttel etetéskor valami hangra, vagy füttyszóra szoktatni, melyre aztán a kotorékból is inkább kijön. Általában a vadászmenyét, kényességén kívül is, sok gondot okoz. Egy ember egész nap a vadászmenyéttel hordozza és gyakori eset a menyétnek a lyukban való elfekvése, egy munkás ásóval mindig ott kell legyen, különben estig is várhatunk a vadászmenyétre, mert otthagyni nem lehet.

Ha tehát a vadászmenyéttel kint vagyunk az üregi nyulas területen, egy jó, lakott kotorékot keresünk, melynek oldalkijáratait rözsével elzárjuk. Ezután a vadászmenyéttel óvatosan (könnyen harap!) kivesszük a ládából és a kotorékba bocsátjuk. Megelőzőleg a vadász feláll egy olyan alkalmas helyre, honnan a kiugró üregi nyulat lövésre kaphatja. Amint a menyét a kotorékba bement, a nyitvahagyott, ellenkező oldalon lévő lyukon az üregi nyúl ijedten ugrik ki, melyet a vadász gyors célzással lő le, vagy esetleg — nem szégyen — elhibáz. Rendes körülmények között a vadászmenyét is kijön a nyúl után.

Van eset, midőn az üregi nyulat élve kell kézrekeríteni. Ez nagyon könnyű. A nyitvahagyott lyukra erős hálót borítunk, melyben a nyulat megfoghathatjuk. Össze is lehet kötni a két dolgot. A főkijáratot puskával álljuk el, a többi nyílást hálóval borítjuk le, így — ha több nyúl van a kotorékban — mind lövésre vagy hálóba kerül. Az üregi nyúlak e módon való vadászatát sokan nagyra becsülik, mások, akik — mint jó magam is — lövöldözni szeretnek és únják a vadászmenyéttel való bájoskodást, az üregi nyúlak kiadósabb elejtését lehetővé tevő vadász-

módjait használják. Vadászmenyéttel egy vadász, 2—3 ügyes emberrel, egy nap alatt 25—30 üregi nyulat ejtethet el.

Vadászmenyéttel csakis a téli hónapokban lehet vadászni, mert mikor a kotorékban nyúlfiókák is vannak, a menyét biztosan elcsip egyet, melynek vérét kiszívja és elalszik a lyukban. Általában rossz, hűvös, szeles idő alkalmasabb a menyéttel való vadászatra, mert ilyenkor a nyulak a kotorékban vannak; viszont a menyét is ilyenkor szívesebben marad a jó meleg kotorékban, mint kint a hűvös levegőn. Ezért a lyukból kijött vadászmenyétet meg kell simogatni és gyorsan a lábába tenni.

Külföldi vevők egy ízben Gödöllőről nagyobb mennyiségű üregi nyulat rendeltek tenyésztésre. A kir. vadász hivatal alacsony, „duppla” hálóval fogta össze a szükséges mennyiséget, sőt ennél is jóval többet, hogy az ivarszerinti kíváncságnak is eleget tehessen. Egy nap 100 üregi nyulat is fogtak. A háló hossza 200—300 méter, magassága 60 cm; a hajtók száma 25—30 szokott lenni. Minden 20 lépésre egy ügyes suhanc fekszik a földön, ki a hálóból gabalyodott üregi nyulat elfogja és zsákba teszi. Hajtás végén a fogott nyulakat megfelelő légzőnyílásokkal is el látott ládába zárják és mielőbb elszállítják.

Ezt a kiniglifogást rendszeren február hóban végezték, mely alkalmat felhasználtuk mi vadászok is arra, hogy egy sereg üregi nyulat lőjünk. A cövekekre kifeszített háló végénél felálltunk és amelyik nyúl a hálót ki akarta kerülni, halálra lett.

Ennek a kedves és eredményes vadászati módnak hátránya, hogy a háló költséges, felállítása — sokszor fagyos földön — sok időt rabol el az amúgy is rövid napból.

Legélvezetesebb és eredményesebb vadászati mód üregi nyúlra a „hajtás”. Ez a hajtó vadászat nagyon hasonlít a fácánhajtáshoz. Itt sem szabad nagy hajtásokat csinálni, mert az üregi nyulak, mielőtt a pus kásokig mennének, lyukba bújnák. A puskásokat az erdőbe, annak szélétől 20—25 lépésnyire kell állítani, mert az üregi nyúl, mely amúgy is nagyon szeret a hajtók között visszatörni, semmi szín alatt ki nem megy az erdből. Sok régi vadász könyv azt ajánlja, hogy hajtás előtt a kotorék bejáróit el kell torlaszolni, vagy megfelelő fedőkkel befedni. Próbáltuk. Amíg a kotoréknyílásokat tömtük, a legtöbb üregi nyúl felugrott, lyukba bújt. Én elegendőnek tartom, ha a puskás vonalra állított vadász, míg a hajtók felállnak, az előtte lévő lyukakat lábbal betapossa, vagy rözsével bedugja. A hajtás kezdetén már figyelni kell, mert vannak olyan elővigyázatos öreg üregiek, melyek 100—150 lépéssel a hajtók előtt járnak.

A hajtók botokkal látandók el, melyekkel minden bokrot, zsombéskot, avart megütnek, mert az üregi nyúl sokszor ki nem kel, ha mellé lépünk sem. Ez a bot a hajtó kezében a hajtás végén érvényesül igazán, mikor a nyulak a puskás vonalhoz érnek, ahonnan sok tör vissza. Ilyen

kor nem nézi, hogy mi történik vele, de a hajtók lába alatt cikázik vissza a lehajtott részre.

Akár a vágásba, zsombékba, erdőbe vagy a két sűrű közötti útra állanak fel a puskások, *igen célszerű, ha a 20—25 lépésre (nem jó távolság) állított puskások megegyeznek abban, hogy mindenki csak balfelé löjjön.* Nem lehet ugyanis — kivált sűrűségben — egyszerre jobbra is, balra is kellőképpen vigyázni, s megtörténne, hogy sok nyúl mentené meg az irháját, melyet vagy nem vett idejében észre a vadász, vagy arra számított, hogy a szomszédja lövi le.

Szálas, ritkás erdőben, ahol amúgy is kevesebb a nyúl, nem szükséges ez az elővigyázat, itt állhatunk egymástól 50 lépésre is, mert a fáradtan futó üregi nyulat már messziről meglátjuk és elérünk a lelvésével.

Legalkalmasabb az üregi nyúl hajtására a szép, napos idő, fokozza az élvezetet és eredményt egypár centiméteres hó, melyen minden nyulat hamar meglátunk. Ilyenkor a gyengébb lövők is eredményesen vadásznak, kik máskor csak a töltényt pusztítják.

Bár az üregi nyúlnak merreszaladása kiszámíthatatlan, mégis a puskásvonal két végén és aki sűrűbb részhez jut, lőnek a legtöbbet. Ide szokták állítani vagy a tekintélyesebb állású urakat, akikkel sok üregi nyulat akarnak lövetni, vagy a legjobb puskásokat, kik legtöbb nyulat lőnek.

Gödöllő környékén ritkás, szálas erdőben és bozótos, fátlan területen gyakran vonultunk át egyik helyről a másikra üregi nyulas területre, „*vonalba*“ fejlődve. Ami kevés nyúl az erdőben volt, mind meglőttük.

Mint előbb elmondtam, az üregi nyúlra 12-es sörét a legjobb, *célozni pedig a fejre kell,* mert a farában félmarék sörétet is elviszen.

Az üregi nyúl hajtóvadászatán, ahol sok van, igen szép eredményt lehet elérni. Mi egy rövid napon (reggel 10-től délután 4-ig) az isaszegi erdőben 8—10 puskással 400—500 „*lapit*“ is lőttünk. Ha csak 300-ig vittük fel, okát kerestük a gyenge (?) eredménynek. Egy tavaszon 3000—4000 üregi nyulat lőttünk ki és alig látszott meg, hogy kevesebb van.

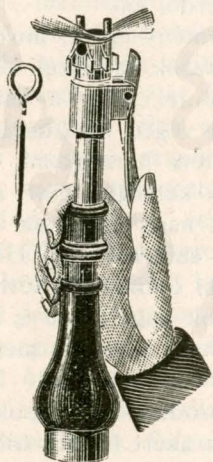
Egy tanácsom van azok részére, kik még nem jártasok az üregi nyúl lövésében. *Mint az őszi szalonkabokrázásnál szokás, itt sem szabad a tölténnyel fukarkodni. Csak utána kell hajtani azt a lövést.* Itt legtöbbszor nincs idő a hosszas célozgatásra s ha az ember egy kis gyakorlatot szerez, úgy megy a sörét erre a kis ugra-bugra nyúlra, mint a parancsolat. Sokszor megtörtént velem, hogy az első 9 darab töltény után egy nyulam sem volt, de nem csüggedtem el, este 35—40 nyúllal végeztem a vadászatot, melyekre átlag másfél töltény ment rá. A jobb lövők még szebb százalékra lőttek. Általában elég jó eredménynek tekintjük, ha 1½—2 töltény esik egy üregi nyúlra. Az igazság kedvéért hangoztatom, hogy ennek körülbelül egyharmada „*sebes ültiben*“ lövődött.

Az üregi nyúl húsa kitűnő, kivált a fiatal, jóhúsban lévő szukáé. Szép, fehér, ízletes, ha jól megkészítik. *Legjobb az, hogy lenyúzza és*

kizsigerelve háromszor kell forró köménymagos vízbe mártani; ez elveszi minden szagát, ha volna. Némelyek felhozzák, hogy száraz. Meg kell szalonnával tüzdélni. A fürj húsa ugyancsak zsíros, mégis szalonnába göngyölve sütik meg. A foglyot is tüzdelik szalonnával, hogy zsírosabb legyen. Legalább is húsféléképen lehet elkészíteni. Kitűnő „tárkonyos bárány”-szerű levese van; „paprikáscsirke módra”, tejfeles lével megcsinálva jobb a csirkehúsnál.

Bőre kikészítve könnyű, meleg bélést ad; szőréből a legfinomabb kalapokat készítenek.

Mielőtt letenném a pennát, mellyel az üregi nyúlról a legszükségesebbeket leírtam, még röviden visszatérek ennek az állatnak a lényére a vadászatával kapcsolatban. Könnyen elszaporodik; ahol elszaporodott, igen nagy károkat tesz; ezzel szemben mint vadászobjektum utolérhetetlen: a nyugati államokba lehet szállítani élve és lőtt állapotban, tehát valamely szegényes hasznót láthatunk utána. Nem lehetne-e az erdőgazda tárgyilagos, szigorú ítélete ellen a vadász ismert lágy szívéhez apellálni? Én vállalom a védőügyvéd szerepét, a halálos ítélet helyett életfogytiglani nehéz üldöztetésre kívánom elítélni. Értéktelen helyeken tűrjük meg és minden évben, január végétől április közepéig vadásszunk rá. Még így is messze vagyunk attól a györmegyei földbirtokostól, aki 900 holdas gyönyörű birtokán szép tábla tengerit vetett minden évben, de sohasem kapáltatott, mert „így több a fogoly benne”, arról nem is szólva, hogy 900 holdja mellett sertéshízlaláshoz a tengerit piacon vette.

Tanuljunk
kapásból lőni!

Farkas.

Canis lupus L. — Der Wolf.

A farkas erdeink legfélténkebb, de egyben a legalattomosabb és legveszedelmesebb ragadozója. Száma nagyon megritkult, a kultúra ma holnap teljesen kipusztítja. A keleti és délkeleti Kárpátokban, Máramaros, Marostorda, Csík, Udvarhely, Besztercenaszód, Háromszék, Brassó, Fogaras, Szeben, Küküllő, Hunyad és Krassószörény megyékben elég szép számban fordul elő.

Régi időben a délnyugati vármegyékben volt igen gyakori, sok jött át hideg, hosszú télen Horvát-Szlavóniából. Újabban a magyar Alföldön teljesen hiányzik, a hegyes Felvidéken és a dunántúli megyékben csak igen ritkán fordul elő.

Mikor a kéményseprőt, muzsikuscigányt a farkasok az útszéli keresztfára szorítják fel, vagy a harangozót, ki a falu végén lévő haranglához megy estére harangozni, fáják fel, ne essünk kétségbe, mert e borzasztó esetek nagy része az újságírói fantázia szüleményei. Hazánkban az utóbbi évtizedben lőtt győz nyörű farkasok nagy része is német

juhászkutyának bizonyult, melynek formája, gyakran színe is, megegyezik a farkaséval.

Habár a háború utáni időben mindig elszaporodtak a farkasok, nem beszélhetünk sokról; a mutatkozó farkasok száma azért látszik többnek, mert a farkas óriási területeken kóborol, hol itt látják, hol ott s így azt hiszi a közönség, hogy sok van.

A farkas úgy a magas, mint siki fekvésű, emberek által nem látogatott, sűrűségekkel változatos erdők, nagykiterjedésű lápok, ingoványok,

nádasok lakója. A lakott helyekre téli időben az éhség hajtja. Ilyenkor nem nézi, hogy tanya, falu vagy város a lakott hely, bemegy az udvarokba, s ha lehet, elragadja a házörző kutyát, betör a juhakolba, sertés-ólba és kirabolja azt.

Farkasjárta erdélyi községekben, ha kemény télen, naplemente után a kutyák hallgatnak, azt szokták mondani: „*Farkas jár a faluban, mert nagy csend van.*” Jó hosszú, erős bot nélkül nem is megy a székely a szomszédba ilyenkor.

Még ahol több farkas jár, ott is kevés az emberáldozat, mert a *farkas csak a legnagyobb éhségében támadja meg az embert*, azt is főleg, ha egyedül van, minden védő szerszám nélkül, a farkasok pedig többen vannak. *Egy gyufa meggyújtása — nem is szólva villanylámpáról —, vagy valami hangszer megszólaltatása, láncsörgés, elriasztja a farkast.*

Szánon, éjjel utaztunk, s a lovak csörgőjének hangjára, az út szélén rablásra ült farkas oly gyorsan szaladt el, hogy rá nem tudtam lőni. *Pedig a farkas, ha éhes, lassan „oldalog”, le-leül és néz, „sötétben villogó szemével”.* Ha látja, hogy támadása sikerrel járhat, lassan közeledik az elhagyott, védtelen ember felé és pár lépésről ugrik rá. Az embernek, állatnak a nyakát, torkát ragadja meg és éles fogaival könnyen átszakítja.

Bár éjjeli ragadozó, ha éhség hajtja, erdön-mezőn már a délutáni órákban jelentkezik, ott jár fel s alá, szimatolva, nézelődve, hogy mit foghatna el, mellyel üres, korgó gyomrát csillapíthatná.

A farkas tavasszal, nyáron egyedül vagy párosan jár, majd a család összeverődik, sőt több család is áll össze, mintegy szövetkezik, hogy nagyobb rablásait végrehajthassa. Erdélyben mindig pontosan 9 farkast lát még a hazug is, vagyis az öregeket a felnőtt fiatalsággal. A „*farkascsorda*” lakóhelyétől messze földre, 60–70 kilométer távolságra is el látogat, ahonnan hetek múlva kerül haza.

Mi a háború előtt Háromszék megyében, vagy a „*Kárpátok*” főhegyláncairól, vagy a „*Hargita*”-hegységből kaptuk a farkasokat erős teleken; gyengébb télen alig fordult elő. Két-három helyet tudtam, hol a farkas rendszeren szaporított, de ott sem minden évben, mert vagy kiölttek, vagy kimérgezték a tenyészanyagot.

A farkastanya rengeteg erdőben van, sűrűségeken vagy sziklák között. Meg lehet ismerni közelségét a szétszórtan látható csontmaradványokról, mert ahol farkastanya van, ott más vad nem állhat meg.

A farkas nagyon hasonlít egy jó nagy, barnás-szürke kuvaszkutyához, méginkább a „farkaskutyá”-nak nevezett német juhászkutyához.

A kifejlett farkaskan testhossza 160 cm, melyből 40–45 cm a lombs, lelógó farokra esik, magassága a marnál 80–85 cm, a farnál valamivel alacsonyabb. Súlya 40–45 kiló. A nőstény kisebb, orra hegyesebb. Színe különböző. Leggyakoribb szín az úgynevezett „ordasszürke”, melynél a fákó szürkés-sárgás szín, kevés feketével, barnával van keveredve. A has felé világosabb, majdnem fehér, valamint az ajak széle is. Télen rendszeren világosabb, nyáron sötétebb vörhenyes a farkas színe. A fiatal

farkas mindig sötétebb, mint az öreg, mely gyakran őszös színt kap. A farkas „bundája“ kétféle szőrből áll. A hosszabb, egyenes szálat lent, a bőr közelében vékony, göndör, gyapjúszerű szőrszálak, fátyolszerűen szövik át, amely szőrberendezés miatt a hozzá teljesen hasonló kutyától meg lehet különböztetni. Mivel igen gyakori a vita az elejtett farkasforma állat felett, hogy tulajdonképpen farkas-e vagy kutya, röviden elmondok egy pár dolgot, melyről megközelítőleg felismerhetjük a farkast.

A kutyának nincs kétféle szőre, mint a farkasnak; a farkas szőre éleesebb, mint a kutyáé. A farkas háta hátrafelé lejt, ami kutyánál alig fordul elő. Feje vaskosabb, erősebb a farkasnak, szája majdnem a füléig ér, ami kutyánál nem szokott előfordulni. A szeme este foszforeszkál, villog, mint a macskáé, a kutyáé nem. A farkas nyaka vastag, erős, úgy hogy egy nagy juhot felkap és könnyen vonszol tova. A 25 kilós őzet úgy viszi, mint a jó vizsla a nyulat. Legtöbb ló horkant, ha a farkas friss nyomán megy keresztül, a kutya nyomát nem veszi számba. A farkas füle rövid, hegyes; a farkaskutyáé rendesen hosszabb. A kutya farka ritkán oly lombos és hosszabb, felkunkorodó szokott lenni; a farkasé egyenesebb, botszerűen lelógós. A farkas nyoma hóban, sárban hosszabb, mint a kutyáé és teljesen egy vonalba lép, a két első köröm összeáll, ami kutyánál ritkább.

A farkas is egy nyomon jár, mint sok más vad és oly ügyesen lép egymás nyomába, hogy azt hinné az ember, egy farkas „ügetett“ el, pedig 8—9 darab vonult egy nyomon.

A farkas érzékszervei a rókáénál is finomabbak, *jurfang*, *számítás* dolgában sem marad a vörösfrakkos mögött. Milyen ügyes számíttással fogják el a szegény őzet, az embert bámulatba ejti. Eloszlanak, minden váltót egy-egy farkas áll el a földre lapulva, a többi felkeresi, felveri és kopómódra, de hangtalanul hajtja az őzet. Ez akármerre fut, mindenütt leső farkasra talál. A gyanútlanul közeledő őzre, melyet rendesen kifárasztottak, ráugrik a farkas, torkát kiszakítja, mire a többi is oda-somfordál s ott „*kutyamarakodás*“ közben rövidesen végeznek az őzzel.

Főtáplálékát minden házi és vadállat képezi, s ha ezekhez nem jutna, gyikok, kigyók, békák és rovarokkal tengődik. Nyári időben növényi táplálékot is fogyaszt. Általában sokat jár, mindig éhes, sokat eszik. Vadászatát a nagy állatokra is kiterjeszti. Ha többen vannak, megtámadják, gyakran legyőzik a hatalmas medvét is. A nagy hóban elsóványodott vaddisznó biztos prédája a farkasnak. A szarvas, däm-vad sincs biztonságban a farkas közelében. Különösen a vadászok által megnyomorított szarvas, őz kerül hamar a farkas fogára.

A havasi csordákat állandóan kíséri, s ha egy gyengébb tinó félre-jár a csordától, azonnal torkára ugrik és megöli. A csordát legtöbbször többen támadják meg, körülveszik, egyik beront az állatok közé, szét-ugrasztja s így minden farkas megkaparintja a maga állatát. *Legbiztosabb fogást csinálnak a juhnyájban.* Itt, ha a pásztor és kutyái nem elég ébe-

rek, egypár farkas 20–30 juhot gyilkol le rövid idő alatt. Ezt a megbocsáthatatlan gyilkolást nem csupán vérengzési vágyból, hanem valószínűleg azért teszi, hogy magának hosszabb időre biztosítson juhpecsenyét.

Ha táplálékhoz jut, teleeszi magát s megfélemez minden óvatosságról. Mintha tegnap történt volna, oly világosan emlékszem egy kb. 55 évvel ezelőtt, a nagyatyám udvarán történt farkasesetre. Egy szép nagy kocát kilenc malacával az „istálló mögötti” udvarba zárt nagyatyám, ahol egy kis szalmakazal alá ez a sertéscsalád befészkelődött. „Aprószentek” napjára virradólag, kora reggel a cseléd azzal szaladt be, hogy két nagy kutya a nagy kocát megölte, most is ott vannak. Az elől töltő puska üresen lógott a falon, nem volt idő megtölteni, hát csak úgy, egy rúdnak nevezhető bottal szaladt a helyszínére az ölestermetű, markos, 48-as őszám. A farkasok agyonzabálva próbáltak a magas deszkakerítésen kiugrani, de többször visszaestek. Nagyapám, kedvelt kocájára való tekintettel is verte, amelyiket elérte. Végül is a szűk udvar egyik sarkába gyáván meghúzta magát az egyik s ez egy kiadós koponyaütéstől összeesett. A másik is hamar ugyanarra a sorsra jutott. *Egyik sem próbált szembefordulni az egy szál emberrel, nem védekeztek.*

Minden háziállat — nem ok nélkül — fél a farkastól. A legtöbb kutya, ha farkast lát, menekül a lakásba, vagy ember lábához. Van azért kevés kutya, különösen a nagy pásztorkutyák között, amelyek nem félnek. Az ilyen kutya kiáll, ugatja a farkast. Ezekre a bátor pásztorkutyákra rendszeren széles talpbőrből készítenék szeges nyakörvet, hogy amikor a farkas nyakon akarja fogni, a hegyes tövisekbe harapjon. Ettől a kutyától fél a farkas; bár a kutyahúst mindennél többre becsüli, nem meri megtámadni. Két-három ilyen jó pásztorkutya meg tudja védeni a nyáját és jaj annak a farkasnak, amelyikre hárman rávethetik magukat. Pedig a farkas a legerősebb kutyánál is sokkal erősebb.

A farkas a marhacsordát nemigen meri megtámadni, mert fél a sok hegyes szarvtól, melyek ilyenkor mind felé vannak irányítva. Nem is igen tudja szétverni az ilyen marhacsordát s elfogni csakis a magányos állatot képes. Az erdőn nevelkedett csikók is megtanulnak a farkas ellen védekezni. De nem ám úgy, mint sok régi könyvben olvassuk, hogy a lovak fejüket összedugják és állandóan rúgnak a farkasok felé. Inkább a lovak a farukat dugják össze és mellső lábaikkal védekeznek. Még így is könnyen belekap a farkas a ló gégéjébe, mely a lónak végét jelenti. Igaz, hogy a többi ló összerúghatja a farkast is.

A szelidsértés biztos prédája a farkasnak, ha egyedül van. A malacos koca sem könnyű pecsenye, de a küzdelem kimenetele mégis a farkasnak ígér többet. A vaddisznókondát elszántsággal támadó éhes farkas könnyen kerül a disznók gyomrába.

A juh bárgyún nézi, hogyan tépi szét társát a farkas. Egy csomóba szalad s minden ellenállás nélkül várja a támadást. Azért erdei juhászat mellett sok fogas kutya szokott lenni, s még így is meglopja a nyáját a farkas.

A farkas is minden esetben a juhnyájra tör, ha sötét felhő, villámzással, zivatarral szorítja fedél alá a pásztort és kutyáit.

A farkas — székely megállapítás szerint — Szent András-napkor „koslat”. Ez a megállapítás inkább korai télen, a koslatás kezdetére vonatkozhat, mert még az idősebb farkas-szuka sem párzik december közepe előtt, a fiatal pedig inkább januárban koslat, mint december végén.

A farkasok között több a kan, mint a nőtény. Párzása hasonlóan megy végbe, mint a kutyáknál. A szuka vemhét 63 napig hordja, mely idő végén sűrűséget keres és ott megfelelő „vacokba” 4–7 darab, gyakran (öreg, erős szuka) 9–10-et is kölykezik. A kölykek — mint a kutyáé — gyámoltalanok, vöröses színűek, 10–14 napig vakok. A szuka nagy szeretettel csüng kicsinyein, védelmezi az esetleges veszély ellen. Lopva távozik kölykei mellől, nehogy hollétüket felfedje. A kanfarkas kezdetben nem segít a kölykek felnevelésében, sőt azon iparkodik, hogy egyet elkaparinthasson és megehesse.

A farkas kölykeit 6–8 hétig szoptatja, azután dúsan ellátja táplálékkal. Ha vackát felfedezték, kölykeivel elvándorol onnan. Sokan tapasztalták, hogy a farkas nem rabol kölykei közelében, talán azért, hogy a figyelmet nehogy ezáltal magára és kölykeire terelje. A kezdetben lassan fejlődő farkaskölykek később szépen nőnek, ilyenkor már a kanok sem bántják, sőt ha anyjukat veszítenék, eleséggel is ellátják őket.

A játékos, helyes farkaskölyök könnyen megszelidül, gazdájához hűséges, azt — mint a kutya — mindenhová kíséri.

Báró Szentkereszty Béla, volt háromszékmegyei főispánnak árkosi kastélyában egy szelíd farkasa volt a háborúelőtti évben. Az öreg báró Árkosról Sepsiszentgyörgyre gyalog járt be. Egészségi okból tette ezt a 4 km-es sétát. Egy reggel kocsival arra mentem és látom, hogy a főispán az útszéli kőrakásból vett kövekkel erősen dobál Árkos felé. „Jöjjön, segítsen visszakergetni, mert ez a dög nem akar tőlem elmaradni.” Szívesen szövetkeztem, dobáltuk a szépen fejlett farkast, mely nehezen vált el gazdájától.

Több szelidített farkasról tudok, egy sem vénült meg a nevelő házábanál. Mihelyt nagy lett és erejét érezte, a háziállatokhoz nyúlt. Az öreg báró is kénytelen volt a nagy „juhszámla” miatt megválni kedvelt farkasától, mert a faluban bárhol eldöglött egy juh, kutyával kissé megrágták s vitték a „kastélyba”, hogy a báró fizesse meg. Érdekes, hogy a legjobban megszelidült farkas is mennydörgős időben izgatott, nem találja

helyét, harapós lesz és ha teheti, megszökik. Ilyenkor szökött el a báró Szentkeresztyé is.

A farkas 2½—3 év alatt fejlődik ki, ivarérettsége hamarabb jelentkezik, életkorát 16—18 évre teszik. Az öreg farkas rozoga, mozgása is lassúbb, szőre megfakul, fogai elkopnak, ki is hullanak. Az ilyen vén farkas vetődik gyakran emberlakta helyre, ahol mielőtt kárt tehetne, agyonverik.

Betegsége — mint a kutyáé — szopornyica, rüh és veszettség. Sok farkas éhen dölgik. Mikor ugyanis semmi eleséget sem kap napokig, az erdő televény talaját eszi, hogy gyomrát valamivel kitöltse.

A felnőtt farkasnak állati ellensége nincs, annál veszedelmesebb ellensége az ember. Ez a vérengző ragadozó, mint káros állat, nem részesül állami védelemben, mindenki ott pusztítja, ahol éri. Puska, dorong, csapóvas, farkasverem, sztrichnin, mind hatalmas pusztító eszközök a farkasnak. Ha egyes országokban vagy országrészekben teljesen kipusztították, majd 10—15 év múlva vetődik oda távoli helyekről és kedvező körülmények között újra elszaporodik.

Vadászata.

A farkas vadászati módjai a következők: „*hajtás emberekkel*“, „*hajtás kutyákkal*“, „*hívás*“ és „*les*“.

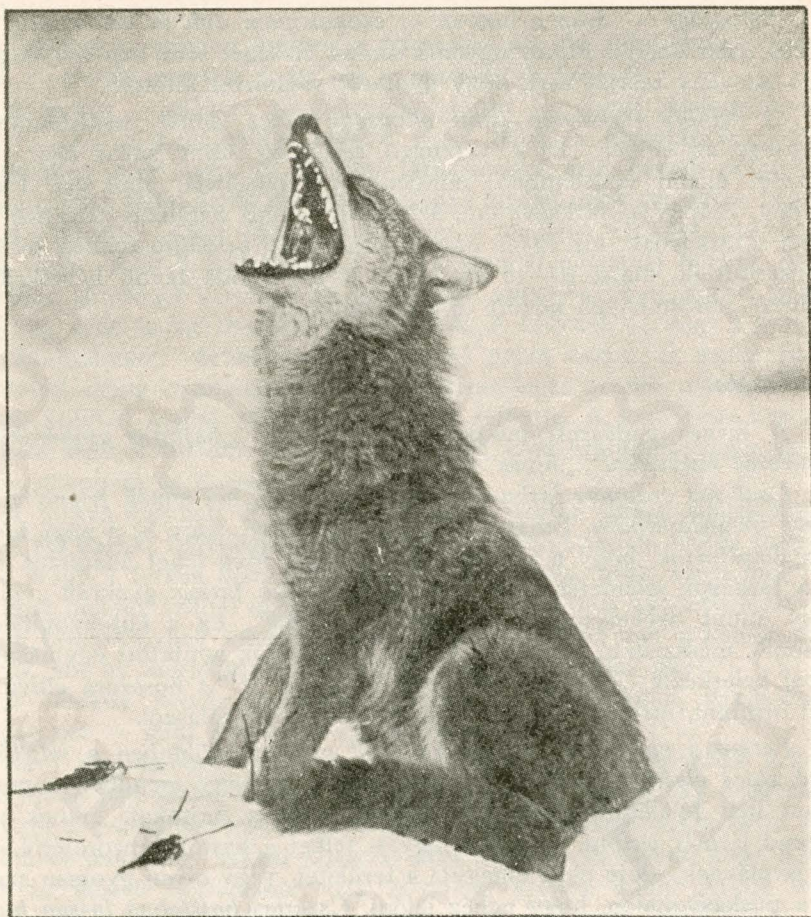
Csak ott érdemes farkasra hajtást rendezni, hol annak jelenléte biztosan megállapítható. Tehát a farkastanya helyén, vagy ha a nagy hóban megállapítottuk, hogy a farkasok ott vannak. Meg lehet állapítani arról is a farkasok jelenlétét, hogy a kölykeket hívó farkas gyakran „*vonít*“, vagy amint Székelyföldön mondják: „*orgonál*“. Ez a kutyavonításhoz hasonló, messzesható hang az „*A*“ és „*U*“ hangok vontatott egymásutánjából keletkezik. Az „*A*“-t rövidebb ideig, az „*U*“-t hosszúra elnyújtva kell ordítani, melyre a farkas hasonló vonítással válaszol.

Farkasra igen nagy hajtásokat kell csinálni, különben a felállással járó zajra elsökök. Kedvező széllel először is nagy csendben a puskásokat kell felállítani sűrűségek szélére, majd a hajtókat, kiknek nem szabad lármát csapni. A farkas úgy is felkel a hajtók lábörejétől, míg ha lármáznak, ideje előtt elhagyja a területet, vagy olyan gyorsan szalad át a puskásvonalon, hogy nehéz lelőni. *Csendes hajtásban lassan kullog a farkas és oly simán megy, hogy golyóval sem nehéz eltalálni.*

A hajtást délelőtt 10—11 óra után jó kezdeni, mert korábban esetleg haza sem került éjjeli rablásából a farkas.

A vadász jól teszi, ha valamely nagy fa elé áll, a fa törzséhez hasonló ruhájában, vagy pedig mellig érő rőzsecsomó mögé, hogy a farkas meg ne lássa. A hajtók, vagy puskásokkal el nem állott helyre „*rémcafátokat*“ állítunk fel. A rémcafát tollból, vagy könnyű, színes rongyokból álljon.

Legeredményesebb a vadászat, ha az egész farkaslakta területet puskásokkal is körül tudjuk venni. Ebben az esetben kevés, csendes hajtó is elegendő, mert a farkas lassan jár körül, hosszú ideig marad a hajtásban, valószínű, hogy valamelyik puskás közelébe megy. Ha magas lesek vannak, úgy ezekre okvetlenül jusson puskás, mert a farkas ezek alatt többször is megfordulhat.

A farkast „kopóval” hajtani nem könnyű. Erre külön erős, bátor kutyák kellenek, melyek szeges nyaklóval is ellátandók, mert ellenkező esetben a kopókat a földhöz veri. Igen ritka az a kopó, melyik a farkast hajtja.

A sepsiszentgyörgyi erdőben rókát hajtattam „szóló” kopóval, téli időben. Egyszer a hajtást a kutya rövid „nyavitása” szakítja félbe. Egy pillanatig nem tudtam mire vélni, majd elsütöttem a puskát és hívni

kezdtém a kutyát. A kutya nyavítása irányába mentem, egy bokor mellett dögölve találtam a drága rókakopót, a nyaka volt szétmarcangolva. Azonnal láttam, hogy farkas ölte meg, mely lövésemre elmenekült. Az eset a késő délutáni órákban történt; vigyáztunk is azután, hogy a szenvedélyes kopót, mely talán reggelig hajtott volna, szürkület előtt hazacsaljuk az erdőből.

A „farkas-hívás“ akkor eredményes, ha a farkasnak nagy kölykei vannak, de amelyek a tanyától csak pár száz lépésnyire mernek eltávozni.

Novemberben, mikor még nincs hó, már jól lehet a farkast hívással lövésre csalni.

Fődolog természetesen azt megállapítani, hogy a farkastanya hol van. Ezt a hajnali vonításunkra a kölykek által adott „vijjogó“ hang után, ügyes nyomozó könnyen megállapíthatja, hó sem kell hozzá. Megjegyzem, hogy az „á-á-u-u-u-u“ zással *nem szabad pazarul bánni, mert a farkas felfedezi a csalást és messze elköltözik onnan.*

Ha a farkastanya helyét megállapítottuk, leshelyet készítünk nem messze a farkastanyától, feltűnés nélkül. Ideállunk vagy ülünk ki lesbe napkelte előtt 1—1½ órával.

Tudnunk kell, hogy a farkas idehordja kölykei részére a sok rabolt állatot, míg a kölykek fel nem nőttek. Ez után a zsákmányt nem ölik meg a tett helyén, hanem élve vonszolják a tanya felé, de nem egészen a tanyához, hanem a kölykek nagysága, erőssége szerint mind távolabb állnak meg a még élő zsákmánnyal. Ide hívják hangos vonítással a fiatalokat, hogy egyrészt a vad elfogására, megölésére tanítsák, másrészt a terep ismeretét is gyakorolják. *Mikor a kölykek már nagyok, több száz méterre jönnek anyjuk hívó szavára a zsákmány elé.*

Ezt tudva mi sem könnyebb, mint akár a kölykeket, ha az öreg farkas vonítását hűen utánozzuk, akár pedig az öreg farkasokat, ha a kölykek vijjogó vonítását utánozzuk, lövésre csalni. — *Fontos a rejtekhely, hol lesbe állunk, a vonítás hű utánzása és az, hogy mielőtt a farkasok váltottak volna szót, mi kezdjük a vonítást.* Ha ugyanis az öreg farkas már prédára hívta a fiatalokat, akkor hívásunkra nem kapunk választ. Ez annak a jele, hogy elkéstiünk, már lakomáznak. Ez alkalommal természetesen nem szabad tovább hívni, mert egyrészt úgy sem jön, másrészt észreveszi, hogy valaki az ő kótájából játszik s meglóg az egész család.

Több vadász is vehet részt ilyen „hívóvadászaton“. A vadászokat a farkas vonulása irányába 8—10 méter távolságra kell egymástól felállítani. A láncban egymás után haladó farkasokat a legelső vadász lövés nélkül elereszti, de minden vadász egy-egy farkason tartsa az irányezköt. A középső kezdi a lövést, utána azonnal a két végén álló vadász is lövi a hozzá közelebb állót. Erre a lövöldözésre a farkasok „fej nélkül“ szaladnak össze-vissza s ha ügyesek és szerencsések a vadászok, az egész farkascsaládot lelövik.

Mondanom is talán fölösleges, hogy *ilyen farkasvadászathoz csakis rendkívül ügyes, türelmes, kitűnő lövő puskás való*, mert a legkisebb mozdulás, köhintés, vagy egy pillanattal hamarabb való puskázás az egészet elrontja. *A csizma vagy cipő szagtalanítása, avagy trágyával való szagositása itt is feltétlenül előnyös.*

Bár a farkas kiszámíthatlan utakon kószál, mégis ott, ahol több van, „lesen” is lehet lőni. A leskunyhót, vagy magas lest odaépítsük, ahol a farkas valószínűen meg szokott fordulni. Ide dögöt teszünk ki, melyhez vonszolékkal csáljuk a farkast. Ez a vonszolék „pörkölt macska”, vagy „kutyahulla”, melyet zsinóron lóhátról húzunk végig azokon a helyeken, hol a farkasnak át kell váltania. Hallottam arról is, hogy *heringhalat is lehet erre a célra használni*, s hogy ez után a farkas, róka még inkább megy.

Erdélyben a leskunyhó elé élő állatot is szoktak kikötni csalogatónak. Így például kutyát, mely kényelmetlen helyzetében és a hideg miatt, messze hallható keserves ordítást mível; vagy pedig juhot, mely bégető hangjával odacsálja az éhező farkast.

Dr. Mika Károly említést tesz arról, hogy néhai Könczei László, karatnai birtokos (Háromszék vármegye), a 60-as években kertje végén sok farkast, rókát lőtt leskunyhójából. A Könczei-fiúkkal jártam iskolába Kézdivásárhelyen, szerencsés voltam láthatni az említett leskunyhó nyomait. A lesőhely igen jó helyre esett, mert a „karatnavoláli” kitűnő farkasos erdőség itt sarkallik be a faluba. Szomszédságában, a „száraz-pataki” erdőn is mindig volt farkas. Így nem reménytelenül ült ki erre alkalmas éjszakákon Könczei. *Ha a gyönyörű „Kézdí síkra” ma is farkas vált le, ennek nagy része a Könczei-kert végén kezdődő völgyben halad.*

Valóságos luxussal volt megépítve Bodolán (Háromszék megye) Bély Tivadar nagybirtokos lesőháza. Az erdő község felé lejtő sarkán téglából, torony formában épült az elég tágas, szép, kerek épület, melyen körös-körül voltak zajmentesen nyitható ablakok. Volt benne kitűnő kályha, melynek füstelvezetése is leleményes volt, kényelmes ülőhelyek, ottomán is volt, úgyhogy az estétől reggelig való ott tartózkodás nem volt kellemetlen. A ház mellett tengeri, zabvetés, dög állandóan volt s így gyakran keresték fel ezt a helyet a nagy és ragadozó vadfélék.

A leshelyre nem árt egy jó hosszú furkósbotot vinni, hogyha a lövés nem volna halálos, ne kelljen rostává lőni a farkast, hanem az orrára vágunk egyet, melyre hamar kimúlik.

Farkasra legjobb a vegyescsövű puska, amellyel 100—150 méterig pontos golyólövést tudunk leadni, vagy ha futó farkasra kell kapásból lőni, ott legyen a jó sörétes cső is. A farkasra az ólomgolyó is megfelel, vagy ha modern puskával mennénk, ólomhegyű golyót használjunk. Régen a farkasra, sőt rókára is „postával” lőttek. Ez az otromba, szabálytalan lövedék egyetlen puskából sem megy elég sűrűn, sok vad elment már emiatt a haszontalan lövedék miatt. Farkasra már a 8-as sörét is elegendő, de azért — ha puskánk jól lövi — használjunk 6-os

vagy 4-es (4.2 mm átm.) sörétet, ez aztán 50—55 lépésig az oldalt álló farkast terítékre hozza.

Ha csak lehet, löjjük golyóval a farkast, mert sok tapasztalat szól amellett, hogy míg a söréttel vagy postával lőtt farkasból sok vesz el, addig a golyóval lőtt farkas utánkereséssel, legtöbbször megkerül.

A farkas — kivált üres gyomorral — nagyon erős lövést elvisz. Egyet az előpataki (Háromszék m.) országúton — golyó híján — 4-es söréttel, 90 lépésről oldalba lőttem. Láttam, hogy a sörét odavágott, hozzá is kapott az oldalához, de mire a második lövést tehettem volna, az út melletti fenyőültetésbe ugrott. Erősen vérző nyomán mintegy 3 kilométerre követtem a legnagyobb sűrűségben, ahol rám esteledett. Másnap hajnalban folytattam a nyomozást, hisz sok vér látszott a havon, tehát remélhettem, hogy egyszer csak elvérzik. Bizony 5 kilométer hosszú vonalon még nem feküdt meg. Ezen túl idegen terület volt, melyre nem akartam lépni, s hogy megdöglött-e vagy nem, sohasem tudtam meg.

A sebzett farkas a vadászt nem támadja meg, gyávább a rókánál. Némelyek ugyan óvatosságot ajánlanak és tudnak arról, hogy a sebzett farkas támadott volna, de én a székely földön, ahol sok farkast lőttek vagy vertek agyon, erről nem hallottam.

A farkas oda harap, ahol a lövedék érte, de sohasem ad hangot, mint a kutya, mely a találat erősségének megfelelő hangos ordítással távozik.

A farkas a kutyával — bár tudjuk, hogy halálos ellenségek — bizonyos körülmények között párizik és nemzőképes ivadékok hoz létre.

A farkas téli bundája igen jó, tartós utazóbundabélést ad. Felhasználják muffok, prémek készítésére is. Igen meleg és állítólag a moly nem esik bele. Egészen, fejjel együtt kidolgozva és posztóval szegve szép szőnyeg lesz belőle.

Kikészített bőre kesztyűnek, cipőnek jó, agyaráat dísz tárgyak készítésére használják fel.

Végezetül említem meg, hogy csakis egyféle farkas van. „Nádi farkas“, „erdei“ vagy másfajta farkas nincsen. Egy szukától esett kölykek között is gyakran látunk szín és nagyságbeli eltéréseket, de ezek az eltérések nem elegendők arra, hogy fajtaváltozásról beszélhessünk.

Róka.

Vulpes vulpes L. — Der Fuchs.

„A róka, mint már neve is mutatja, ravasz állat“. — Így kezdte állattani előadását a tanár, melyet az ifjúság nagy meglelégedéssel fogadott, mert bár ez a szó magában, hogy „róka“ semmi ravaszágot nem

mutat, de a gyermekmesék főhőse, a „csalavér róka“, úgy áll a köz tudatban, mint az állatok legokosabb, körmönfontabb állata. Ez a hit a vadászéletben gyakran bizonyul túlzásnak, mert a „ravasz róka“, az alattomos „vörösfrakkos rabló“, semmivel sem okosabb más, sokat üldözött, az ember közelében élő állatoknál, mint ezt a következőkben látni fogjuk.

A róka sok változatban az egész világon el van terjedve. Hazánkban minden erdőben, nádasban — ahonnan ki nem irtották — előfordul. Igen gyakori a dunántúli és északi erdőségeken. A Balaton-körüli erdők,

nádasok tele vannak rókával. A csicsói erdőben vadászva, egy nap alatt hét rókát és hat nyulat lőttünk. De nem kell olyan messze menni rókáért. A budakeszi erdőben lőttünk egy nap alatt kilenc darab szép, nagy rókát, a tizediket én hibáztam el. A nagyobb nádasok — különösen télen — róka nélkül alig képzelhetők el. Rengeteg sok róka volt 40 év előtt a „Mohácsi szigeteken“, ahol Frigyes kir. főherceg tenyésztette. Itt vadászott a régi jó időkben Vilmos német császár is rókára, még pedig oly szép eredménnyel, hogy naponként 100 róka is került terítékre.

A területben a róka nem nagyon válogat, fő a táplálék. Ahol jó „vadászterület“ mutatkozik számára, ott egész nyílt helyen is megtelepszik. Gyakran látunk rókakotorékot szántóföldeken, réteken, szőlőkben, sőt vasúti töltés mellett is. Legszívesebben azonban mégis erdővágásokban, sziklás hegyoldalakon, vízmosásokban üt tanyát. Csak szorultságból és tanyát, kotorékot magának; legszívesebben költözik a borzlyukba, vagy sziklaüregbe. *Kotorékja több kijáráttal van ellátva, hogy szükség esetén szabadon menekülhessen.* Lakása rettenetes bűzéről már messziről felismerhető. A rókakotorék belseje tele van felbomló ételmaradékokkal, ennek rothadása okozza a dögletes bűzt. A róka nem hűséges lakásához sem. Gyakran találjuk üresen a kotorékot, mert nádba, vetésbe vagy sűrű erdővágásba ment ideiglenesen lakni a róka.

Ha a rókakotorékhoz kutyával csendesen közeledünk, elmenekül belőle. Ha tüzelünk vagy lármát csapunk, ki nem jó kotorékjából. Az így megzavart róka lyukjából, kölykeivel együtt, elmenekül és soká nem tér abba vissza. Sokszor próbáltuk tüzeléssel kizavarni a rókát, nem sikerült.

Szalmakazalba ázott lyukban is szívesen tanyázik a róka, ha a kazal lakott helytől távol van és nem járnak oda gyakran. Odvas fában, rőzsecsomókban, kőrakások között is szívesen otthont keres és talál. Hideg, viharos, esős időben, nagy hőségben, vagy amikor kölykezik, rendszeren kotorékba megy. Ahol enyhe a klíma, csupán a kölykei részére és kotorékot, maga egész éven át kint tanyázik a szabadban. A bácsvaskúti határban magas tarlóból lőttem több rókát, s az ott akkor még megvolt nádasban az év minden szakában lehetett rókát látni, vagy annak ottjártát megállapítani.

Vadászni leginkább éjjel szokott, azonban csendes, nem háborgató helyen nappal is vadászik, kiváltképen mikor éhes. Ha kölykei vannak, ezekkel együtt indul nyári időben, már szürkület előtt pár órával vadászatra és aszerint, hogy jó fogást csináltak-e vagy gyenge volt az eredmény, korábban vagy csak reggel felé térnek tanyájukra pihenni. *Igen nagy területet fut be egy éjjel;* ha teheti, bokros helyet keres, ahol egyrészt könnyebben lepheti meg prédáját, másrészt őt magát nem lehet oly könnyen észrevenni. Nagy hóban kimegy a mezőkre, ott egerészik. Ilyenkor már délután 3 órakor elhagyja az erdőt.

A róka színe: „fakó szürkés-vörös“, sötétebb és világosabb árnyalatokban. Ez a szín a legtöbb környezetbe beolvad. Az avar, lehullott sárgás falevél, kavics stb. között lassan járva alig tűnik fel a legjobb szem-

nek is. Szőre az egész felsőtesten sárgás, rozsdavörös, az egyes szőrszálak fehér színben végződnek. Háta, oldalai sötétebbek, míg a hasi rész világosabb, egész lent fehér. A nagy, lombos farka hasonló színű, mint a test, esetleg kissé sötétebb és gyakran egész fehér csúcsban végződik. A fejen nagyobb színeltérések vannak, pl. az ajkak, torok tája fehérek. A sötétebb és világosabb részek színének átmenete oly finom, hogy ez a tarkaság nemhogy feltűnővé tenné, hanem inkább beolvad — emiatt — a háttérbe. A farok tövében fent „ibolyaszagú szőrösomó” van, melyet minden vadász nagy örömmel keres ki.

A róka színe igen széles határok között mozog. Van egészen sárga színű „aranyróka”, és van majdnem tiszta fekete színű is a „fekete” róka. E két szín között sok az átmenet. Gyakran látjuk a füstös torkú „kormos”, vagy „szenes” rókát, melynek lábai majdnem teljesen feketék. A szürkésszínű róka sem ritka. A róka szőre „bundája” az évszak és időjárás szerint nagyon változó. A nyári bunda ritka és alacsony, a téli is, a tél erősségétől függ. Enyhe télen löttem az isaszegi „honvédsíroknál” január hóban oly hitvány bundájú rókát, hogy azért a szokásos 10 darab „tisztelettöltény”-t „Storcz bácsi” (udvari vadásztiszt) sokalta. Viszont a budakeszi erdőben 1933. évi november 19-én lőtt rókák bőre dús, sűrű, magas volt.

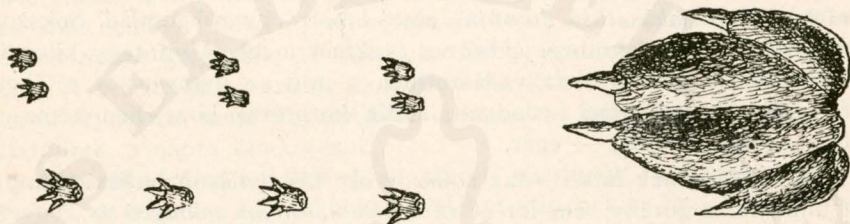
A róka hossza: 130—150 cm, melyből 50—55 cm a farkra esik; mágassága 35—40 cm. Súlya, a hízottság szerint: 6—14 kilóig terjed. A sokat koplalt róka könnyű és a szőre is ritkás, míg a fácánosban élő róka súlyos, bundája magas. A rókabőr decemberben a legszebb. Ettől eltérőleg — mint fent írtam — novemberben is gyönyörű bundákat látunk, míg január végén már ritkulni kezd a szőre. Ennek ellenére február 2-án löttem Bácsvaskúton jegesvízben egy kacsázó szenesrókát, melynek bőre még mindig igen jó volt.

A róka gyorsan és kitartóan fut. Mozgása ügyes. Erdemes nézni jó távcsővel, a havon, tőlünk 250—300 lépésre egerésző rókát. Lassan, hasoncsúszva sompolyog, majd lelapul, magasra felugrik és elkapja lábával a tovaszaladó egeret. Ha lassan „ballag”, farkát leereszti a földre, friss havon jól látszik a fark nyoma; ha gyorsan fut, farkát vízszintesen viszi maga után. Futása általában síma, könnyű löni. Ha azonban egy vízmórsásból kiemelkedve megpillantja a vadászt, oly helyen könnyedséggel ugrik vissza, hogy „Carver” legyen, aki lövést tudjon rá tenni. Úgy fekszik a földre, mint szelíd rokona, a kutya, a farkát bekanyarítván maga mellé.

A róka nyoma könnyen megkülönböztethető hasonló nagyságú kutya nyomától, mert a körmök tisztábban látszanak, a lábnyomok pedig szabályosabban helyezkednek el. A havon ügető róka nyoma két, egymástól alig 3—4 cm-re fekvő, majdnem egyvonalban (egyik 2—3 cm-rel van hátrább) lévő nyompár, mely a róka nagysága szerint 50—60 cm távol esik — a haladás vonalán mérve — egymástól. A rókának is szokása az, hogy egyik lábával a másik nyomába lép.

A róka érzékszervei kitűnők. Messzeföldről meghallja a kakaskukorékolást és arra veszi útját. Midőn vadászik, bár minden igyekezete azon van, hogy a prédát megszerezhesse, nem feledkezik meg saját, féltett bőréről sem. Rendes körülmények között elég elővigyázatos állat, minden — addig nem látott — tárgy iránt bizalmatlan. A forgalmas utak közelében tanyázó róka a kocsit megszokja, attól gyakran 30—40 lépésre megáll, bámul; de ha a kocsin gyanús mozgást lát, azonnal kereket old.

Ha az éhség szorítja, bátor és szemtelen, semmi okos, ravasz elővigyázatot nem tanusít. Beoson a faluba — gyakran tanyán — a gazda udvarára is és ott a háziak szemeláttára fog el tyúkot és szalad vele. Ugyan ügyesnek és gyorsnak kell lenni, hogy elvegyük tőle, vagy otthas-

A róka nyoma.

gyassuk a már döglődő tyúkot. — Kis gyerek voltam, mikor reggel hat óra tájban, nyitott kapunkban egy róka besétált, s az egresbokrok mellett, az udvar hátsó részén, éppen reggeliző tyúkok felé ballagott, hol minden különösebb elővigyázatosság nélkül egy tyúkot elkapott, melytől szaladt a nyitott kapu felé. Nem volt szerencséje, mert az éppen belépő kocsis a kaput behajlította. Láttam amint a róka hirtelen megállt, nem tudta mit csináljon. Egyszerre csak — a tyúkkal a szájában — a magas deszkapalánk felé szaladt, azon iparkodott átjutni. Ha a tyúkot leteszi, talán át is tudott volna jutni a cirka 220 cm magas kerítésen, de ő a tyúkot is mindenáron vinni akarta. Már majdnem a kerítés tetejénél volt, mikor kocsisunk a farkánál fogva visszarántotta és egyben földhöz is vágta.

Több rókát lőttem friss, nagy havon kopászva akkor, mikor a nagy hóban a nyúl nyomában volt, azt már készült elcsípni.

Az „aldobolyi“ (Háromszék megye) erdő „Vecze“ nevű részén vadásztam 1915 január 3-án cirka 50 cm-es nagy hóban. Alighogy, lent, az Olt partján a kutyát eleresztették és az pár perc múlva hajtani kezdett, a mintegy 150 méter magas, meredek oldalú hegy tetején, boróka bokrok között ülve — fehér daróc ruhámban — látom, hogy egy nyúl szalad a friss, magas hóban. Emelem rá a puskát, s hát egy róka orra is előtűnik a nyiladékon, mely a nyúlától alig három m. távolságra iparkodik a nyúl után. Első csövel a rókát, másikkal a nyulat ejtettem el, s jó néhány perc telt bele, míg „Linka“, a szép símaszőrű kopó is havas szőrézettel megérkezett. Többízben láttam, amint a róka, kopó módra, de

hangtalanul hajtotta a nyulat. Egy esetben azt is láttam, amint nyakon fogta és megrázta, megölte a nyulat. Sajnos ez a róka nem lett meg. Nem volt kutya velem, csak „Mauser“-emmel sétáltam volt ki a sepsiszentgyörgyi erdőre, s bár a másik hegyoldalról rápuskáztam, nem talál-
tam el. Érdekes, hogy két első golyómra, melyek a lakomázó róka mellé csaptak be, nem is hederített, csak harmadik golyóm — mely közel vág-
hatott a róka mellé — bírta lassú távozásra.

Azt állítják róla, hogy a tanyája közelében nem nyúl semmihez, nehogy jelenlétét elárulja. Habár ez olyan nagy szellemi képességet téte-
lez fel, melyet rókáról nehéz elhinni, kénytelen vagyok részben megerő-
síteni, mert nemcsak sok, megbízható helyről kaptam erre nézve bizo-
nyítékot, hanem magam is tapasztaltam ezt több ízben. A kézdivásárhelyi
határban lévő „*akasztófa dombja*“ alatt lakott egy rókacsalád. Sokszor megfigyeltem, hogy kotorékjából az árokban ment el mintegy kilomé-
ter távolságra, ott kezdett vadászathoz, s míg az ingoványos réteken
silányabb ennivaló után szaladgált, addig kotorékja közelében hemzse-
gett a — neki kedvelt — egér.

A nehézkesnek látszó róka sokszor oly kis nyílason bújik át, hogy
azt hinnénk, a görény sem fér át rajta. *Rablásaiban vakmerő és kegyet-
len. Hol könnyen jut prédához, ott válogatós, nagy ingyenc; ha kergeti
az éhség, az oszlásnak indult dögöt is megeszi.* Kedves tápláléka a hús,
melyet, ha hozzájut, leginkább a hasznos apró vadak közül válogatja. Így
a mezei nyúl, az üregi nyúl, fácán, fogoly, vadkacsa után jár legtöbbit.
Megeszi a sündisznót, patkányt, ürget, egeret, vakondot, mindenféle
madarat, melyet megfoghat, halat, kígyót, békát, kagylót, rovarokat,
földi gilisztát, hangyatojást, mézet. *Az érett gyümölcs, szőlő kedves ele-
dele,* sokszor éretlen bogyókat eszik; s ha szerét ejti, saját fajtáját, tár-
sait, kölykét is felfalja.

Kitünően úszik a víziszárnyasok után, melyeket nagy ügyességgel
és türelemmel lesből kaparít meg. A róka a nálánál nagyobb állatokra
is veszedelmes. Így a sebzett dám, őzsutát megtámadja; ezek borjúira
állandóan leselkedik. Ha az őz csak pillanatra is eltávozott gidája mel-
lől, a róka azonnal a gida nyakába harap.

*A róka száraz, egércsapásos esztendőken tagadhatatlanul sok ege-
ret pusztít el.* Arról is tudok, hogy messzeföldről jöttek a rókák kemény,
havas télen a sepsiszentgyörgyi „szépmező“-re az ott nagyszámban fel-
lépett egerek után.

A róka párosodás idején, vihar előtt, nagy hidegben „*ugatni*“ szo-
kott, sőt meglepetésében is elugatja magát. Egyszer holdvilágos éjjelen
csörgő nélküli szánon utaztam Felsőszentiván község határán át. Mikor
egy nagy tábla álló tengeriszár melletti tarlóhoz értem a sarkon egy róka
szánkómat — kutyamódra — megugatta és hirtelen a tengeriszárba
visszaugrott. A nagy róka „*nyeffeg*“, ha dühös valamire, vagy nagy
veszedelembe került. A fiatal rókakölykek unalmukban vagy éhségük-
ben kellemetlen hangon vonítanak, sivalkodnak.

A róka nem társaságkedvelő állat, a szukával is legtöbbször a párzás idejében van együtt, azután külön válnak. Más állatokat nem szívlel, csak szorultságból. Így van az is, hogy a róka a borz kotorékába megy lakni és iparkodik a borzot onnan kiüldözni, de gyakran bele veszít a vállalkozásba, mert a borz — ha a róka gyengébb — felfalja. Több esetről tudnak a vadászok, hogy a rókát a kopók a borzlyukba üzték, hol a borz az agyonhajszolt rókával elbánt, csak a csontja maradványai árulták el a katasztrófát.

A párosodás ideje február hónap. Itt is a kutyához hasonlóan, egy szuka után több kanróka is szokott csatlakozni, s verekednek, civódnak a nő miatt. Ez a koslatás 2—3 hétig is tart. A párzás gyakrabban a kotorékban, igen ritkán a szabadban megy végbe. A vemhes róka emberek által nem járt helyen lévő kotorékot keres, hol a párzástól számított 60—63 napra kölykezik. A kölykek száma rendszerint 4—6, ritkábban több. A szürkésbarna szőrű, idomtalan kölykek két hétig vakok, azután lassan fejlődnek, majd ügyesednek, játszanak a kotorék nyílásánál, s ha elfáradtak, a napra kifekszenek.

A szuka róka önfeláldozóan szereti kicsinyeit, a kanok nagyobb része is gyöngéd a kölykekhez, táplálékot visz nekik, örzi őket; előfordul azonban olyan kan is, melytől a szuka állandóan félti kölykeit, mert ha közel jut valamelyikhez, felfalja.

Ezüstrókánál tapasztaltam, mely természetre nézve teljesen meg egyezik a vörösrókával, hogy a külön, szomszéd udvarba zárt kanróka a neki adott húst, mikor az etető eltávozott, a sodronyhálón átnyomta a szuka felé, hogy az a kölykeinek adhassa. Az ilyen jóindulatú kant bátran ereszthettük össze a kölykös anyával, nem bántotta, szeretettel gondozta a kölykeket.

A rókakölykek 4—5 hetes korukban jönnek ki a kotorékból. Az öregek ilyenkor lehetőleg élve hozzák a prédát a kicsinyeiknek, elengedik, hogy az elfogást az apróság elsajátítsa. Mikor már a kis rókák két hónaposak, az anyjukkal mennek vadászni; ilyenkor, ha az időjárás is megengedi, kint maradnak az erdő sűrű vágásaiban, legtöbbször a vetés között. A már kifejlődött búza, rozs vetésben utakat ver a róka család. Ezen a területen aztán vigyázzon minden apróbb élőlény, mert ez a mindig éhes társaság felfalja, ha elcsípheti. A tanyát hosszú időre elhagyják, melyben a rengeteg bolha árván marad, s csak zivataros időben menekülnek ismét a rókák a kotorékba. A félesztendő róka már képzett rabló, maga kezére kezd dolgozni, feloszlik a család.

A róka 10 hónapos korban ivarérett, teljes kifejlődéséhez egy és fél, két év kell. A róka kis korában könnyen megszelídíthető. Kedves, játékos állat lesz, azt is megtanulja, hogy nem szabad a baromfit bántani. Ezért csak akkor nyúl hozzá, ha nem látják. Nem sokáig lehet szabadon járni, mert a tilalmat könnyen hágja át, el is szökik a háztól. Ezért a szelíd rókának is láncon, vagy sodronyháló mögött van a helye. A rókátanya, bármennyire is tisztogatjuk, nagyon bűdös, nem érdemes

háznál tartani rókát; sokat felneveltem, mindig megbántam. A róka élettartamát 12—15 évre teszik.

Hogy a róka nagy rabló, abban mindenki egyetért: de hogy a haszna-e több, vagy a kártétele, azt mindenki saját érdekei szerint szokta elbírálni. A gazda — bár a baromfiban kárt tesz — hasznos állatnak tartja, azt hiszi, hogy rengeteg egeret pusztít el, mely által mérhetetlen hasznot nyújt. A fácántenyésztő szeretné, ha csak régi könyvekben látna rókát, mert emiatt alig tudja apróvad állományát emelni. S ez így is van.

A gödöllői kir. vadászterületen nincsen róka. Ha télen a nagy vadászatokon egy-egy, a szomszédból átjött róka esik, szemrehányást kap a vadórszemélyzet, hogy nem vigyáz eléggé.

Sok újságban folytatott vita után a komoly vadászoknak az a véleménye, hogy a fácánosba róka nem való, oda se, hol nagy költség- és fáradság árán akarunk apróvadat szaporítani. Viszont, bár hasznát a vadász elismerni soha sem fogja, hogy a róka normális vadállományú, nádassal is bővelkedő területről teljesen kiirtassék, senki sem akarja. *Az a helyes felfogás, hogy a róka bármilyen nagy rabló, egy pár darab, mely minden évben ritkítódik, nem árt,* mert könnyebben hozzájut, inkább a gyengébb, beteg állatokat pusztítja, s így az állomány minőségét emeli. A kevés, róka által elpusztított — ismétlem — többnyire sápanya vad ellenében télen szép bundájával fizet, s mint vadászobjektum sem utolsó a róka.

A rókáról igen sokat lehetne írni, mely a vadászt is érdekli, de a helyszűke miatt csak még egyet említek meg. *A róka a lövéstől csak akkor fél, ha ez neki szól; szívesen somfordál a lövés felé, ha attól — tapasztalata szerint — lőtt vadat kaphat.*

Tavaszi szalonka-húzáson álltam a sepsiszentgyörgy—előpataki országút melletti „lyukaskövek“ fölött. Szépen jött a szalonka, 4 darabot lőttem, de nem volt vizslám, a negyediket nem kaptam meg, s mivel havazni kezdett, annak további keresését reggelre hagytam. Reggel megtaláltam a szalonka hült helyét, de a róka nyomait is az ujjnyi vastag hóban, amelyik szalonkámat elvitte. Azután figyelmes lettem, ezen a helyen minden este és többízben hallottam a madarak lármájáról, hogy az én vizslapótlóm a „szalonkacsillag“ feltűnése előtt jóval lesbe állt, hogy az általam lőtt szalonkát megkaparíthassa. Különben gyakori eset, hogy a szalonka-húzáson a szép csendben álló vadász rókát lő, melyek között feltétlenül van olyan, mely nem véletlenül került oda.

A róka betegségei ugyanazok, mint szelíd rokonáé, a kutyáé. A szaporonyicában, veszettségben igen sok róka pusztul el, sőt volt eset arra, hogy a veszettségben céltalanul szaladó róka háziállatokat mart meg, melyek megvesztek. A „rüh“ is bántja a rókát. Van a rókának is, akár nekünk vadászoknak, egy általános, kérlelhetetlen betegsége, a „vénség“. *A róka elveszti finom érzékszerveit, ha megvénül.* Ilyen róka az, mely romlott fogaival, ügyetlen fellépésével nem tud kint megfelelő táplálék-

hoz jutni, emberi lakások közelében próbál szerencsét, hol a „ravasz rókát“ meghazudtoló ügyetlenséggel jár el, s leggyakrabban „öszülő“ bundáját, rossz fogait is otthagya.

Vadászata.

A rókát „les“=en, „hajtasban“, „kopó előtt“, „kiugratva“, „cserkészve“ és „híva“ szoktuk vadászni, vagy „kiássuk“.

Aki rókát „lesen“ akar löni, annak tisztában kell lenni a róka finom érzékszerveivel, óvatosságával, tereppel, széliránnyal. Többször a koto-rék közelében, nyomán, dög mellett szokás löni, mégpedig olyankor, mikor a bundája is jó, tehát november közepétől január közepéig, az időjárás és klíma szerint.

Rókára csakis a magas lest tudom ajánlani, mert a földön könnyen észreveszi a vadász szagát, vagy magát a lest is szokatlannak tartja, elkerüli. Fán, sziklán, a róka-kotorék kijáratával szemben, ettől 30–40 lépés távolságra készítsük a magas lest jó előre, hogy a róka megszok-hassa. A kényelmes leshelyre naplenyugta előtt 2 órával már ki kell ülni, mert nem lehet tudni, hogy a ravaszdi mikor indul pusztító körútjára.

A cipő talpát jó trágyával megkenni, hogy gyanús szagot a róka ne vegyen észre. Némelyek a „falábat“ ajánlják, melyet a les mellett hagy majd a vadász. Igen ám, de nem mindenki székely, hogy tudjon „instáz-lom, vargalábon járni“. Az ezen járást pedig gyerekkorban kell megta-nulni, mikor csontjaink még nem törekenyek.

A lesen teljesen csendben, mozdulatlanul kell ülni, köhécselni, köp-ködni, dohányozni nem szabad, mert a róka oly észrevétlenül dugja ki ravasz fejét a sűrűségből, hogy őt a vadász meg nem látja, ő pedig a vadászt rég figyeli, s nem is lát semmit a pipázó vadász, mikor az una-lomtól agyongyötörve haza indul.

Ha valaki lesen egy rókát lött, arra a lesre jó darabig hiába megy, mert a rókák legtöbbször onnan elhurcolkodnak. Azt is tanácsolják, hogy meglőtt rókáért óvatosan le kell szállni, falábon érte menni, a fára fel-vinni, hogy a másik róka zavartalanul jöhessen. Nem találom ezt sikert ígérő kísérletnek, mert a fojtás és lőpor szaga onnan el nem távolítható, ennek megszagolása után nem igen jó a másik róka lövésre.

Mikor nyár végén a fiatal rókák, még az öregekkel járnak, esetleg az öregek lelövése után, ezeket, mivel tapasztalatlanok, könnyen le lehet lövöldözni.

A rókát csapáján is el lehet löni, csak jól meg kell figyelni ahol kiváltott a nádból, sűrűségből, erdőből és arra a helyre kell, kellő fede-zet és szél mellett állni. *Dögre is eljár a róka télen, ha nem kap más, jobb eleséget.* Ilyenkor legjobb a dögöt a magas les közelébe helyezni el tisztásra, hogy az odajövő rókát hiányos világítás mellett is jól lássuk.

Igen célszerű télen, havon vonszoltatni — döglött kutyát, vagy macskát, melyet frissen pörköltünk — azon a helyen, hol a róka át szokott váltani. A pörkölt dögöt zsinigre kötve, lóháton vonszoljuk el, így a cipőnk szagát nem érzi meg a róka. A vonszolás természetesen a magas les előtt végződik, ott hagyjuk a dögöt is. Mihelyt a róka megindul és a vonszolók helyére ér, azonnal követi a vonszolók útját és különösebb elővigyázatosság nélkül jön a leshely elé, hol könnyen elejthető.

A be nem fagyott hegyi patak vizébe is lehet a dögöt kitenni és pedig mindig fennebb, mint ahol a róka a patakon átjárni szokott. A patakhoz ért róka finom szaglásával észreveszi, hogy rajta felül húsféle van, azonnal indul a patak partján — hol amúgy is nagyon szeret járni — felfelé, míg a húshoz ér, hol puskánk fogadja.

Rókára emberekkel ott szoktunk hajtani, hol nagyszámban fordul elő és éppen miatta kevés a más, hasznos apróvad. Itt első és fő dolog az, hogy az időjárás hideg, csendes legyen és elég vastag hó borítsa a földet. Ilyenkor a róka úgyszólván egész nap talpon van, vagy a sűrűségekben pihen. Nagyobb nádasban, ha a víz be van fagyva és így bátran lehet a nádban járni, szép hajtásokat lehet rendezni. A nádast, ha hosszú, keskeny, darabokra osztjuk széles utak vágásával, mikor is a nádas hosszával keresztsben vágott nyiladékokon, kedvező széllel elálunk, s a hajtók indulására jelt adunk. A jeladás, inkább zsebkendő lobogtatás, mint puskacsővel való kürtölés legyen, mert a kürtölés miatt a vadászok felé terelődhet a róka figyelme.

A hajtás inkább csendes legyen, akár nádban, akár erdőben történik, mert a hajtó már menésével elég zörejt csinál ahhoz, hogy a róka fekvőhelyét elhagyja. Sőt az a leggyakoribb eset, hogy mihelyt a hajtók megindultak, a nagy kanróka már a puskás-vonalban is van. Ezért a máskor hasznos áglevágásokkal ne töltsük az időt, mert sok róka menekült már el az ilyen gondos vadász ágfaragcsálása miatt. Álljunk a legnagyobb csendben, mozdulatlanul, még a fejünket sem szabad ide-oda sokat forgatni, mert a hajtott róka a hajtók előtt igen lassan, óvatosan jön, minden mozdulat meghiúsítja az eredményt.

Rókára — különösen télen — igen nagy hajtásokat kell csinálni, különben a felállással járó, elkerülhetetlen zaj, a rókát előre elriasztja. Jó, ha a hajtók mindkét szárnya kissé elé, a puskások felé hajlik, mert így nem szökik ki oldalt oly könnyen a róka koma. Ha a puskás-vonalon mozgás van, vagy lövés történt, a róka szívesen fordul vissza a hajtók felé, ezért a hajtók a legsűrűbb részeket, elhagyott utakat, vízmosások árkokat figyeljék jobban, mert ott szokott elszökni leginkább.

A puskásvonalig lassan ballagva menő róka a vonalon gyorsan szalad keresztül, hol azonban könnyen elejthető. Ezért kell futóvadnál mindig a nyiladék hajtás felőli szélére állni, hogy kifelé bátran löhessünk. A puskások jól teszik, ha ilyen rókahajtásba nem visznek magukkal puskatöltő, vagy „cók-mók“-hordozót, mert a róka még a csend

desen álló, vagy ülő vadászt is észreveszi, ha pedig két embert lát ott, nem igen megy oda.

Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az a róka, mely leggyakrabban a hajtás kezdetén már a puskások előtt van, meg szokta tenni azt is, hogy elbújik és csak az utolsó pillanatban ugrik át a lövonalon.

Igen kedves élvezetet nyújt a rókának nádból, „kötéllel“ való ki-hajtatása. Erre a célra legjobb a nem nagyon széles, 150—200 méternél nem szélesebb, hosszan elnyúló nádas. Ebbe, az elébb említett nyiladékokat, legalább is 4 méter szélesre (jobb, ha több) vágjuk, még pedig úgy, hogy ne maradjon magas tarló, mely között a róka szépen elcsúszhat. Hosszú ruhaszáritó köteleket toldunk össze, olyan hosszúra, hogy a nádat könnyen átérje, sőt még hátrahajlásra is 15—20 méter jusson. A kötélt két végére jó erős botot erősítünk, melyet egy-egy, vagy jobb, ha két-két jó erős ember húz a puskásvonal irányába. A kötéltre csengettyűket, zörgőket, juhkolompokat teszünk, egyrészt, hogy zajt csapjanak, másrészt, hogy nehezebb legyen a kötélt, jobban lenyomja a nádat.

A puskások közül egy-egy a kötélt vége előtt megy néhány lépéssel; a többi a nyiladékokat állja el, 30—40 lépésre állva egymástól. A puskások csakis balra figyeljenek és lőjjenek, mert képtelenség mindkét oldalra vigyázni, s az átugró rókát pontosan le is löni. Pedig a róka sokszor nagyon erős lövést elbír, mint azt az alább elmondott esetből is látjuk.

A 90-es években történt, hogy a bajaszentistváni nádasokat kötéllal húztunk. Én jó helyen álltam, rövid idő alatt jött rám 4 róka, mind a négyet pofán lőttem. Mikor a hajtók odaértek és ki akartam hozatni a 4 rókát, csak kettő volt. Igen jól céloztam, láttam, hogy lövésemre minden róka buk fencezett, vagy leroskadt a magas nádtarlóban. Mikor tanácstalanul állunk a nyiladék végén látom, hogy tőlünk mintegy 200 lépés távolságra egy róka átugrott a szomszéd nádasba, mely kisebb terjedelmű volt. Nem állt meg benne, hanem szaladott a juhlegelőn a Duna felé, de vesztére, mert két ügyes puli otthagya a juhnyáját, üldözőbe vette. A róka visszafordult a nád felé, a kutya után, üldözték — kopókat megszegyenítő — kitartással. Többször láttam, csupa vér volt a feje, de nem tudtam rálőni. Végül is a két kutya fogta el és módunkban volt látni, hogy a pofája tele volt 6-os söréttel. A negyedik rókámnak nyoma veszett, bár véres csapáján követtük egy darabig, nem kaptuk meg.

A nádasnak kötéllal való meghúzásánál emberek helyett lovakat, ökröket, bivalyokat is használtunk, kitűnő mulatság, eredményes vadászat.

Bár a kopónak, mint vadírtó jószágának, nem vagyok barátja, mégis el kell ismernem, hogy *legélvezetesebb vadászati mód rókára a „kopózás“.* A rókára csak rövidlábú, erős szőrözetű kutya való, mely nem tud gyorsan futni s melyet sem tüske, sem nád nem vagdal össze. Ta-

paszlatatom szerint a pulikorc és tacsó legjobb, míg a hosszúlábú, síma szőrű kutya, kiváltképen nádasban, egyáltalán nem használható. A szalonkopó²nak lábát, arcát összevagdálja a nád, rövid hajtás után kidől. A hosszúlábú, sebes kopó azért nem jó, mert igen messze jár előtte a róka, míg a rövidlábú kopó előtt alig megy, inkább bújkál, rászakodik és éppen ezen — a kutyát kijátszani szánt — csalafintaságai közben jön a puskaeső elé.

Ha a nád nagykiterjedésű, úgy azt a már ismert nyiladékvágás sokkal osszuk több részre, hogy a rókakomát egyik náddarabból másikba való átugrás közben lövésre kaphassuk. A puskáskok a nádon kívül a nyiladékokba, azok kereszteséhez álljanak, vagy pedig, ha a nád közelében kotorék van, arra az oldalra álljanak, egymástól jó távol, hol a rókalyuk van.

Ha a hajtatott nádas mellett még nádas, vagy sűrű bozót, cserjés van, úgy a vadászok egyike ide álljon, mert a róka átugrik a másik nádasba, honnan a kutyák ismét visszakergetik. Éppen ezért a lövéssel nem kell nagyon sietni, mert a róka többször ugrik át és kerül lövésre.

A róka a kutyák elől gyakran kiugrik a nádasból, megáll a nád szélétől pár lépés távolságra, hol rá, mint álló céltáblára lőhetünk. A megsőrétezett róka a sűrűből többé ki nem jön, ezért nem árt, ha néhány lépést bemegyünk a nádba, hol ritkább és látunk benne, mert itt lövésre kaphatjuk.

Az erdőben való kopózás rókára nem olyan eredményes, de több türelmet, kitartást és helyi ismeretet kíván. A kopó, ha róka van előtte, minden más vadat hagy, mert a vörösfrakkosra vágyik a legjobban, azt szeretné nyakon ragadni. Kutyaresztés előtt nem árt a rókalyukakat rözsével bedugni, különben a kopó elől odamenekül a róka.

Erdőben, rókára kopózva, a vadász ne sokat változtassa helyét; hanem valami sűrűség mellé vadászszékére üljön le és ott órákig tartson ki, mert egyrészt a róka az ember nyomát megérzi, elmenekül onnan, másrészt meg is láthatja az ide-oda kullogó vadászt, mert a kopó előtt kilométer távolságra jár a róka.

A sepsiszentkirályi erdőben lakott egy szép, nagy aranysárga kanróka, melyre minden vadász vágyódott, de csak a látásával maradt. Egy téli délután kimentem egy szál kopóval, leültem arra a helyre, mely mellett a róka már többször elment. Egy ültőhelyemben hallgattam a gyönyörű kopóhajtást, míg este 8 órakor a holdvilágon lőttem le a „professzort”. Sokan irigyeltek érte és bámulták, hogy nekem, kit nem ismertek el vérbeli kopásznak, volt türelmem oly hosszú ideig mozdulatlanul ülni.

A „rókaugratás” kisebb, kotorék-kutyával történik, olyan időben, mikor a róka a kotorékban van. Ha célunk a rókaírtás, akkor kölykezés után, mielőtt a család a bolhás kotorékból eltávoznék, ugrassuk ki. Télen sebes kopóval járassuk meg a rókás területet, melyre a rókák kotorékba menekülnek. Ezután kezdetünk az ugratáshoz.

A rókaugratás azon alapszik, hogy a rókát szívesen üldöző apró lábú, hosszú derekú, igen fogas kotorékebet, mikor a róka lakásába eresztjük, a róka a több lyuk közül valamelyiken kiugrik, elmenekül. Hamarabb ugrik ki a kanróka, a nőtény már nehezebben hagyja el a kotorékot, kiváltképen ha kölykei is vannak.

Az erős róka szembefordul a kutyával, nagy küzdelem fejlődik ki köztük. A kutya többször kijön pár pillanatra pihenni, de ismét rá támad a rókára, jól kihallatszik a morgás, ugatás. Gyakran kihúzza az erős kutya a legyőzött rókát, máskor ki kell ásni, mert a kutya élete is veszélyben forog.

Az ilyen vadászathoz a puskás, vagy puskások úgy álljanak fel, hogy a lyukakat jól lássák, anélkül, hogy a lyukból óvatosan kikandikáló róka látná őket. A felállásnak csendben kell történnie, hogy annál biztosabban ugorjon ki a róka.

Ha két vagy több kutyánk van, azokat külön-külön kell a kotorékba bocsátani, s míg egyik a lyukban van, a másikat jó messze kell megkötni, vagy vezetéken tartani.

Hogy van-e a lyukban róka, legtöbbször a befelé irányuló friss nyom árulja el, máskor finom homokot szórnak a bejárat elé, hogy abban a nyom jobban lássék. Székelyföldön szokás a lyukba vékony fűszálakat állítani. Ha a fűszálak befelé vannak hajolva, akkor a róka bent van. Magam is gyakran próbáltm ezt a módszert, sohasem állt befelé a fűszál, nem is volt a kotorékban róka, pedig a cipőmmel rothadó gombába tapostam, nyers ágcsomóval is eléggé erdőszagúvá tettem. Azt hiszem, hogy az oda állingatott fűszálak nem tetszettek a komának és visszatért a kaputól.

A jó tacsó vagy foxi megszagolja a kotorék bejáratát és bele se megy, ha nincs benne róka.

Gyakori eset, hogy több róka van a kotorékban, erre számítva, nem szabad a kiugrott és lelőtt rókával sokat foglalkozni, csendben kell várni, hogy jöjjön ki minden róka, s csak mikor már meggyőződünk arról, hogy üres a kotorék, akkor kezdünk az ibolyaszagú szőr tincs kereséséhez, s a piros frakk lenyúzásához.

Előfordul eset, hogy a beeresztett kutya azonnal visszajön, de erre pár pillanat alatt a róka is ugrik ki a lyukból. Ezért nagyon elővigyázatosnak kell lenni, különösen kerülni kell a kotorék környékén való kaszinózást, vitatkozást. Nem árt ilyen ugratásra filc vagy gumitalpú cipőt húzni, a segítő személyzettel a csizmát már jó távol le húzatni, mert a patkós csizmával való járás, még gyepen is, behallszik a kotorékba.

A rókát „cserkészve“ is lehet löni, ahol sok van. Leginkább ott lehet cserkészni, hol a vizenyős talaj miatt a róka kotorékot nem tud ásni és a nagykiterjedésű zsombékosban fekszik meg. Itt egyszerűen széllel szembe menve, szép lassan, ugrásból löhetünk rókát. Az ilyen zsombékos hely közelében gyakran fekszik ki a róka a napra s ha elég

jó szemünk van, meg is láthatjuk, lövésre kerülhet. Ez azonban nem kiadós vadászat, de hiszen azzal minden vadász tisztában van, hogy rókára nem mehetünk oly biztos eredményre, mint fogolyra, vagy nyúlra.

A „hívás” is eredményes vadászat szokott lenni havas télen, hol sok a róka. Ez abban áll, hogy a róka-járta helyeken este elbújunk és egy kis vásári fatrombitát — milyent a gyerekek szoktak kapni — kezünkkel befogva, úgy fújunk, hogy ez a megfogott és tépázott nyúl keserves mákogásához hasonlítson. Egyszer-kétszer ezt a kis fatrombitát mentől keserveesebben megmákogtatva, hosszú ideig hallgatni kell, nézni széjjel, hogy a nyomorúságba jutott nyúl után epedő róka hol tűnik fel a fehér havon. Ha közeledik, nem szabad a trombitát bántani, mert felismeri, hogy nem az igazi nyúl hangja és amily gyorsan jött, oly hamar otthagy bennünket.

Ezzel a hangszerrel a rókát nagy távolságról hívjuk; ha 150—200 lépésnyire van tőlünk csupán, akkor egércincogást utánozunk, vagy ilyen célra készített csalogató sípval, vagy pedig a szájunkkal. Ha óvatosan, jól csináljuk, a róka 25—30 lépésre közeledik hozzánk, világos estén könnyen lelőhetjük.

A háború első telén a brassói vasúti állomáson volt főpincér egy „Neumann” nevű szenvedélyes vadász. Nappal sohasem ért rá vadászni, este 10 órakor, „zárás után” ment ki, ha szép holdvilágos idő volt, a „száraztömösi” hídhoz. Itt szokott a róka a csángó erdőkből a barcaság szántóira lemenni egerészni. Sok szép rókát lőtt a fent leírt módon ez a főpincér, mert volt jó meleg ruhája és türelme, s tudta a sípot kezelni.

Mikor a határt vastag hó borítja, s a rókakoma éhes, még fényes nappal is szorgalmasan jár egér után. Ha ilyenkor jó lovakkal kocsin, vagy fatalpú szánnal vagyunk, a rókát könnyen lövésre kaphatjuk. Nagysugárú kört kell leírni körülötte és azután megállás nélkül, csigavonalban mind közelebb hajtani a rókához. A máskor félénk, vad róka egy helyben marad, nézi a szánkót, mely ha tőle már csak 50—60 lépésnyire van, lefekszik és egész közelre várja a szánat. Ha a szán, vagy kocsi megáll, a róka azonnal ugrik. Jó terepen, jó nyugodt lovakkal, ügyes kocissal biztosra mehetünk, csak akkor megy el a róka, ha 25—30 lépésről elügyetlenkedjük.

Erdélyben, a sepsiszentgyörgy—ilyefalvi országútról sok rókát lőttem havas, szigorú télen. Szánkóval indultam, leszedtem a lovakról a csörgőt, délután 3 óra tájban. Ilyenkor jöttek le a rókák a sepsi-szentkirályi erdőből az Olt völgyében levő szántókra egerészni. A csapáról már tudtam, hogy hol fog az országúton átlépni, a szánnal odamentem, ha a rókát az erdőből kijönni láttam, és ott észrevétlenül a mozgó szánról leszálltam. A szán fedezete mellett csúsztam óvatosan az út melletti árokba, honnan fehér sapkám segélyével észrevétlenül szemlélhettem a közeledő rókát. Mikor a szánkó már pár száz lépésre volt tőlem, a róka is — bár egerészve — jobban közeledett hozzám. Ha 80 lépésen

belül volt, azonnal csattant a 8 mm. Mauser-puska. Volt eset, hogy álltában elhibáztam, gyorstüzet nyitottam rá. Gyönyörűség volt nézni, hogy a futó róka körül hogyan csapkodnak golyóim, és milyen boldog érzés volt látni, hogy a 4-ik lövésre a róka, farkával nagy ívet írva, felkarikázik.

Hol egy rókát lőttem, néhány napig nem mentem erre a tájra, volt más, hasonló rókás hely, felváltva vadásztam le őket. Ezt a módszert mindenkinek ajánlom, de azzal a figyelmeztetéssel, hogy a jó távcsövet otthon ne felejtse! Előbb le kell keresni a területet, nehogy a ravasz rókának szánt golyó emberben tegyen kárt.

Még egy módját említem meg a rókapusztításnak, mely nem tekinthető vadászatnak, ez a „kiásás“. Hol lakóhelyek, vagy szőlők közelében rókalyukat fedeznek fel, ott akad vállalkozó arra is, hogy a rókacsaládot kiassa. Rendesen meglesik napos időben, mikor a kölykek a kotorék előtt játszanak, hogy elég nagyok-e, adnak-e pénzt értük, és ekkor ketten, hárman jó hosszúnyelű ásókkal megjelennek és a kiásáshoz fognak. Először is betömnek minden kijáratot, csak a főbejáratot hagyják tömetlenül, ott kezdik az ásást. A rókák a zajra kétségbeesve menekülnek a kotorék rejtett útjaira és ott meghúzódnak. Az ásó lassanként utóléri őket, a kicsinyek fogságba kerülnek, a nagyokat agyonverik.

Sajnos, a helyszűke miatt nem mondhatom el mind, ahányféleképpen róka után jártam, csupán megemlítem, hogy mint kártékonyt: „csapóvassal“, „mérgezéssel“, „kifüstöléssel“ is kerítettem kézre. Utóbbinál a kotorék összes nyílásait földdel légmentesen elzártuk, majd az egyik lyukon hosszúcsövű fújtatóval kengőzt fújtattunk a kotorékba, mely miatt az összes róka a beföldelt lyuknál fulladt meg. Úgy is tettünk, hogy egy lyukat nyitva hagytunk és azt puskával elálltuk. Nem igen jöttek ki, megfulladtak inkább a beföldelt nyílás mögött.

A rókát rendes, jó, apróvadász területeken csak véletlenül kapjuk puskára. „Róka van a körben!“ kiáltásra hajtó, puskás lázba jön és nézi, hol van. A róka a körben minden tudását, ravaszságát összeszedi, hogy szép, aranyos bundáját megmentse. Körüljár, mintha keresné azt a sárgakamásli vadászurat, aki reggelig ivott és kártyázott, s így ma mindent „eltől“. Közben lefekszik a gőzszántás mélyedésébe, eltűnik. „Kiszökött!“ kiáltják mindenfelé. Pedig dehogy szökött, most indul nagy elszántsággal a kör legcsendesebb része felé, hol hajtó, puskás keveset mozog. Itt aztán elválik hamar, hogy jól választotta-e az irányt, vagy talán ott tudott volna sörétezetten ellépni, hol a legjobban ordítottak.

Hogy a róka szívós életű állat, a hajtók is tudják. „Feltámad“, ha nincs jól löve, s a fejfelé fityegtetett róka nem egyszer harapott bele a hajtónak abba a testrészébe, amin ülni szokott.

Jó puskával, mely a sörétet sűrűn és elég jó erővel lövi, kell rókára vadászni. Rendes távolságból, 40—50 lépésre, a jó 8-as sörét

(3½ mm) rókára teljesen elegendő. S bár sok róka esett már el a fogolynak, szalonkának szánt 12-es (2½ mm) söréttől, mégis szép, nagy állat; tiszteljük meg őt a darabos söréttel, melyre biztosabban megáll. Ha a puska a 6-os (4 mm) sörétet is jó sűrűn hordja, nem árt rókára löni ezzel sem.

A rókát lehetőleg ne löjjük szembe, mert elviszi a sörétet, melyből aránylag kevés hatol a koponyába, inkább a kötőszövetben elcsúszik és nem okoz közeli halált. Legjobb lapockán löni, mert itt a sörét megterül, nyakat, szívet, tüdőt szakít, mire a róka „tűzben“ esik. A tőlünk elfelé futó róka is csak akkor marad helyben, ha a magasan menő sörétek nyakcsigolyát szakítanak, vagy a koponyába fúródnak. A hátuljában sok sörétet elvisz a róka, ha a két hátsó láb csontjait nem törte össze.

Erős állat, ne sajnáljuk a második lövést, ha első lövésünkre még mozog a róka. A megsörétezett rókának utána kell kerestetni rövid idő múlva. Sok vadász a jó erős vizslát azonnal indítja a meglőtt róka után, nehogy lyukig menjen és elvesszen.

A még élő rókának az orrára szoktunk ütni bottal, melyre azonnal megdöglik. A rókát melegében kell lenyúzni, mert így könnyebben jön le róla a bőr. A székelyek pár perc alatt lerántják a róka bundáját, melyet szőrével befelé fordítva szalmával kitömnek. *Igen fontos a farokcsigolyákat utolsó szálig kiszedni, mert ha csak egy is benne marad, a gyönyörű farok elhullatja szőrét.*

A szép, téli rókabőr jól kikészítve nemcsak szép, de tartós női galzlért, „boát“ ad. Ha nem sikerül a kikészítése, hamar elhull a szőre. A vörösróka bőrét természetes színben, vagy megfestve használják fel. A budapesti szűcsök a vörösróka bőrét oly szépen tudják feketére festeni, hogy ezüstrókának néz ki. Meg kívánom jegyezni, hogy a kanadai ezüstrókák között igen sok van, melynek bundájában egyetlen ezüstös szőrszál sincsen, hanem teljesen fekete.

Borz.

Meles meles L. — Der Dachs.

A borz hazánkban majdnem minden erdőben előfordul. A hegyvidéki erdőkben jobban elrejtőzik, kevesebbet látunk; a síki erdőkben inkább „kotorék”-járára találunk. Baranya, Nógrád megyékben, a Börzsönyi hegységben, Borosberény, Diósjenő vidékén igen gyakori, ott sok kárt is tesz a kukoricásokban.

Hossza: 85—95 centiméter, melyből 18 cm a farokra esik, magassága cirka 30 cm. A jó húsban lévő hím 18—20 kilót is nyom. Szőre éles, sörteszerű, egész testét fedi, még a füleit is. Színe szürke, a hátán feketésbe vegyül. Az egyes szőrszál a bőrnél sárgás, közepén fekete, a végén szürkés-fehér. A hátoldalak világosabbak, a has felé feketésbarna; ilyen színű a lába is. A hegyes fej fehér, a kétoldalon fekete sávval. A nőstény kisebb, bundája világosabb.

A borz nem él társaséletet, odúját maga kaparja éles körmeivel a hegy vagy domb déli oldalán, melyen szellőző nyílást és sok kijáratot épít. A borzlakás központja kiszélesedik „katlan” formára, melybe mohából, fűből puha heverő helyet készít, hogy ebbe majd a csemetéi is elférjenek. A borz lakása példás, tiszta és rendesen mezőgazdasági területek közelében van, honnan könnyen eljárhat élelmet szerezni.

A lakás főcsarnoka (katlan) a földalatt 150—200 cm mélyen van, ebből a 7—8 kijárat, különböző irányokban egyenkint 9—10 méter hosszú is szokott lenni. Ezek nagyrésze csak vészkijárat és levegőzésre szolgál.

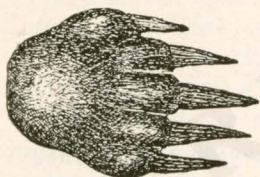
A borz lakásából csak az éj beálltával távozik, különben mindig ott-hon ül.

Előfordul az is, hogy a jó móddal megépített, tágas lakásába róka is költözik, melyet a borz megtűr, bár oka volna kidobni piszkossága miatt. Nem egy helyiségben vannak. A borz rendesen az alsó, a róka a felső részt lakja, külön bejáróval.

A borz érzékszervei igen jók, járása lassú, esetlen, futása nem kiadós, úgyhogy nemcsak a rövidlábú kutya, hanem az ember is könnyen utoléri. Lakásához két ösvény vezet, egyiken megy, másikon jön a borz.

Bár a menyétfélék rokonságába tartozik, fogai veszedelmesen élesek; inkább szürkemalacnak néz ki. Én az illyefalvi erdőben vad-disznó hajtásban löttem, vadmalac helyett, egy szép nagy borzot. — A borz hangja „disznóröfögés”-hez hasonlít, ha életveszélyben van, „visít”.

A borz nyomát, aránylag igen hosszú, körmeiről ismerhetjük fel. Ősszel nagyon meghízik, ilyenkor vastag szalonája van. Ha az idő elreked, semmi eledelre nincs kilátás, odújába vonul és ott fejét mellső végtagjaira hajtva, téli álmat tart. Enyhe időben szerencsét próbálni kijön a kotorékból, s ha nem kap semmit, hamar visszatér.

A borz nyoma.

Mindenevő, de mégis inkább növényi táplálékkal él. Mindenféle gyümölcs, szőlő, gyökerek, csigák, giliszták, rovarok lévén fő tápláléka, nem is mondható nagyon kártékony állatnak; sőt sok te-
kintetben inkább hasznosnak, csupán a tengeri burgonya, répa és szőlőben okozott — nem nagy-

mérvű — károsítását szoktuk rovására írni.

A borz a vadászatra káros, mert kóborlásában minden fészket kirabol, sőt a nyúlfiókákat, özgidát sem kíméli. Így találóan nevezhetjük a borzot „hasznos-káros” állatnak, melynek kiirtása nem volna eléggé indokolt.

A borz augusztustól október elejéig párzik, vehet 7 hónapig hordja, mikor a nőstény 3—5 kölyket vet. A kölykek 9 napig vakok. Kölykeit az anya nagy szeretettel ápolja, sok rovar, férget és kisebb emlőst visz nekik. Majd lassankint, amint nőnek, tisztaságra is szoktatja a gondos borzmama őket, a kotorék közelébe „ilemhelyet” kapar, melybe a hullajtékon kívül, az el nem fogyasztott, romló ételmaradékok is kerülnek, és földdel, falevéllal letakarják.

A kis borz 4 hetes korban már ügyes, fürge állat, mely anyját a kotorék kijáratáig is elkíséri, sőt a lakás megfelelő kibővítésénél segítkezik. Ezután nemsokára a kicsinyek anyjukkal élelemkeresésre indulnak, ivarérettségüket 1 és fél éves korban elérik, 2 éves korban teljesen ki vannak fejlődve, ha baj nem éri őket 17—20 évig is élnek.

A borz szívós életű állat, erős lövést elvisz, ha üldözőbe vesszük vigyáznunk kell, mert a máskor lomhának látszó állat meglepő gyorsan használja nagy, éles körmeit és fejlett fogait. A borz harapása soká gyógyul.

Vadászata.

A borzot „les”-ből szoktuk löni, kiugratása nem sok sikert ígér, inkább „kiássuk”, vagy „kifüstöljük”, vagy éjjeli hajtással „zsákba kergetjük”. Nem vadászós kézrekerítési módja a „csapóvasba fogás”. A borzra jó vastag, 6-os sörét kell, mert nagyon szívós állat. Az is előfordul, hogy

„feltámad“ és ilyenkor kínjába nagyon megharaphatja a vigyázatlan embert.

A „borzles“ hasonló a többi les-vadászathoz, csak hogy sokkal nehezebb és eredménye is kockázatos. Csak az éjjeli órákban hagyja el tanyáját és szürkület előtt, hajnalban már vissza is tér oda. Az csetleg látott borzot is nehéz lövésre kapni. *De a borz nem minden éjjel megy ki legelni, így unalmas az éjjeket gyakran reménytelen várakozással tölteni.* Ezért a „les-vadászatot“ ott gyakoroljuk, hol a sziklás talaj miatt nem tudjuk kiásni.

Az estéli les több eredményt ígér és nem is oly kellemetlen. Naplementekor elfoglaljuk a kijáró közelében — *de ezzel nem szemben* — levő magas leshelyünket és ott várunk nyugodtan, sokszor 10—11 óráig. A földön nem jó leshelyet csinálni, mert a borz szaglása finom, észreveszi a vadászt és nem jön ki a lyukból. *Ha a borz éjjelig nem jött ki, bátran hazamehetünk, mert ezután egyáltalán nem szokott kijönni.* Ha szép holdvilág van, a lyukból kijött borzot lövésre kaphatjuk, mert a bejárat előtt pillanatra megáll, lerázza magáról a port.

A hajnali lesnél, éjjel után 2 órakor, legelőször az odú kijáratához megyünk, megnézzük, hogy kihajlított-e az odaállított vékony ágat, vagy fűszálat, mely esetben a borz kijött és így reménnyel foglalhatjuk el leshelyünket. *Hajnali lesnél arra kell vigyázni, hogy a borzot ne eresszük a bejárathoz közel, hanem elébb löjjünk, mert a lyuktól néhány méter távolságból egyenesen beszalad, nincs idő a célzásra.*

A hajnali lesnél igen célszerű a bejáratokat „borzszak“-okkal elzárni, mert így a rosszul lőtt, vagy elhibázott borzot még elfoghatjuk, ha gyorsan odaszaladunk, és míg a zsákból kigabalyodik, agyonverjük.

A lesnél sokkal élvezetesebb a „kiásás“. Ezt a módot csakis ősszel gyakoroljuk, mert tavasszal, mikor a borznak kicsinyei vannak, a leg-erősebb tacsót is összeszabdalja, meg is öli. De nincs is értelme a tavaszi borzásásnak, mert ősszel egy egész családot kapunk.

A borzkiásásnál a puskán kívül egy „borzvilla“ is kell. Ez egy könnyű, de erős, egyenes ágú vasvilla, melynek végükön kifelé hajló ágai 16—18 cm-re álljanak el egymástól és az ágak hossza is körülbelül ilyen legyen. Egy-két — nem baj, ha több — fiatal, inaskodó erős, fogas tacsó, szállás foxi is szükséges a borzásáshoz, mert tulajdonképpen ez adja meg a zamatját a borzásásnak azonkívül, hogy meg is könnyíti azt. *Csákányra, ásóra, kapára, borzfogóra szintén szükség van.*

Mivel a borz már hajnalban lakásába visszatér, *a borzásást korán lehet, de kell is kezdeni, mert hosszadalmas munka, próbára teszi az ember türelmét. Még lámpásról is kell gondoskodni,* mert rövid a nap és hosszúra nyúlt munkánk után az eredményről lemondani nem lehet.

Mindenekelőtt a legjobb orrú kutyát a főbejárathoz eresztjük, a többit megkötjük. A kutya sokszor anélkül jön vissza, hogy borzot jelzett volna, sőt kezdetben immel-ámmal lát munkához, melyből nem következtetünk arra, hogy a borztanya üres, mert a jó kutya hamar vissza-

megy, beljebb merészkedik, esetleg áttöri a földtorlaszt, melyet a borz csinált, s végre megkezdődik a küzdelem. *Ki kell hallgatni, földrenyomott föllel, hogy hol ugat a kutya és afölött a földet lapáttal meg kell döngetni.* Erre a borz beljebb menekül, a kutya utána, míg végre a küzdelem helye megállapítható lesz.

Ha nagy az odú és kiterjedési irányát gyanítjuk, arra kell törekedni, hogy a borztanyát kettévágjuk s a borzot egyik felébe szorítsuk. Most a másik felén levő nyílásokat elzárjuk és teljes erővel a borz után ásunk. *A borz, a kutyát állandóan marva, vonul vissza az erős tacsó elöl, gyakran a folyosó végére és ott földdel eltorlaszolja magát.* Ha elég gyorsan tudunk ásni, hamar utolérjük, mert ő is ás, halad előre, a földet vastag rétegben hagyva maga után. A fáradt kutyát ilyenkor kivesszük pihenni és másikat eresztünk a borz után.

A borz nem szalad egyszerre hátra a kutya előtt, csak akkor vonul visszafelé, ha észreveszi, hogy a kutyának segítsége érkezett. Mikor a borz után hagyott puha földtorlaszt eltávolítottuk, egy ujjnyi vastag hajlós vesszővel lenyúlunk, hogy a borzot, vagy a folyosó végét kitapogassuk. Ha a borz valami módon más folyosóba szökött át, ide is kutyát eresztünk.

Nehéz volna leírni minden lehetőséget, mely szerint a borz a kutyát, embert megcsalja; s tágas földalatti labirintusában elbújhat; ezért a legnagyobb körültekintéssel és türelemmel kell folytatni az ásást. Ha egyik akna végére értünk, új aknát kezdünk, mert a borznak valahol meg kell kerülnie, ha nem hagyjuk abba. Ha ásással a borzra bukkanunk, a kutyát erőszakkal elhúzzuk onnan és a borzot kiugratjuk, lelőjük, vagy még jobb, ha 6 mm-es pisztollyal fejbőlőjük, ott a lyukban, avagy borzvilával a nyakát a földbe nyomva, megfojtjuk.

Ha a nagy borztanya kiásása nem ígérne sikert, akkor a tanya összes nyílásait petróleummal, kátránnyal leöntött papírs és szalmacsomókkal rakjuk meg éjjeltájban és meggyújtjuk. A hazatérő borz, lakását így feldúlva találja, szorultságból egy közeli, kisebb kotorékba megy, honnan másnap könnyen kiáshatjuk.

Bár nem tartoznék szorosan a vadászathoz, a „csapóvassal” való borzfogást is megemlítem. Az erős tányércsapdát a borz főbejáratába 8—10 cm mélyen beássuk, nyersággal, gyümölcselel való megdörzsölés által szagtalanítjuk, kipróbáljuk, hogy biztosan felcsapódik-e, és akkor mohával eltakarjuk. A csapóvasra 2—3 m hosszú, erős láncot kötünk, melynek végére nehéz követ, vagy tuskót erősítünk, a láncot kis árkocsóban elhelyezve, földdel betakarjuk. Ha a főbejáratokon nagy gonddal ilyen csapóvasakat helyezünk el, s a mellékkijáratokat cövekekkel, rőzsével elzárjuk, akkor a borz, ha nem az első, de második éjjel megfogódik. Ha a vasakat ügyetlenül helyeztük el, akkor a borz mellette leássa a lyuk falát, kikerüli a csapóvasat. — *A lánc végét szilárdan megerősíteni nem jó, mert ha elveszti a borz minden reményét a szabadulásra, kirágja magát a vasból, otthagya egy lábcsonkot emlékebe.*

Hasonló — nem vadászos — kézrekerítése a borznak a „zsákba-kergetés“. Éjjel, a borz távollétében, a borz főbejáratait erős zsinegből font hálókka látjuk el, mely háló szájnylását a bejáratnál megerősítjük, magát a hálót a borzlyukba helyezzük be. Most a háló közelébe egy-két ügyes ember áll lesbe, jó keményfa „kézbeli“-vel; a többi meghajtja azt a területet, ahol a borz éjjel járni szokott. A megzavart borzok — haza-tartva — a hálóba kerülnek, hol a leső ember agyonveri. Sietni kell, nehogy kirágja magát a zsákból!

Kutyákkal is lehet az éjjeli hajkurászást megejteni. Így a borztanya körül eleresztett jó, fogas kutyák hamar hajtani kezdik a borzot, utól is érik, ki is végezhetik; vagy a kutyákkal kemény küzdelmet vívó borzot, az idejében odaérkezett botos ember veri agyon.

A borz bőre jó, abból vadásztáskát, puskatokat lehet csinálni; zsíráját vadászcizma, cipőkenésre; sörtéjét festőecset készítésére használják.

Vadmacska.

Felis silvestris Schreb. — Die wilde Katze.

A vadmacska minden nagyobb erdőben előfordul Hazánkban. Európa északi államaiban nincsen, vagy csak a legritkább esetben kerül oda, ellenben a déli országokban elég sok van ebből a veszedelmes ragadozóból. A Keleti Kárpátok olyan rengetegeiből hiányzik, hol a hiúz állandó vad, úgy látszik nem igen férnek meg együtt. Másol, különösen a „befüggő”-kön sok van.

A vadmacska kóbor állat, nem él társaséletet, csupán „kölykei”-vel van együtt, míg felneveli őket, azután újra magányt keres. Olyan sziklás hegyekkel is változatos erdőt kedvel, mely emberektől, csordától nincs háborgatva, de amelyekben van mire vadásznia. Ha a nagy erdők télen elcsendesednek, nincs mit keresnie, a vadmacska embereklakta helyre vonul, ott húzódik meg csűrökben, pajtákban, farakásokban, vagy más — erre alkalmas — helyen.

Nagyságra, ha nem is egészen, de színre igen gyakran hasonlít a szürke házi macskához, melyekkel párosodik, nemzőképes ivadékok hoz létre, s így a kettő között olyan átmenetet alkot, hogy a tapasztalt vadásznak is gondot ad meghatározása.

Tudjuk, hogy a hízelgő, doromboló házi macskánk is, ha kikap a mezőre, erdőre, teljesen elvadul; most, ha egy színére is hasonló házi macska a vadmacskával több generáción keresztül kereszteződik, nemcsak a színt, de a testnagyságot, egyes testrészek méreteit is átörökli, úgyhogy annak megkülönböztetése — minden kétséget kizárólag — majdnem lehetetlen.

Mégis lássuk, miről lehet megismerni a vadmacskát.

A vadmacska „kandúr” színe: „szürkés rozsdássárga”, a „nőstény” szürkésebb, sötétebb színű, füle belül fehéres, kívül rozsdásszürke, orra hússzínű. Torkán sárgás-fehér foltok vannak, a homlokon négy fekete sáv kezdődik vonul végig a fülek között, a fejtetőn át a marig, ott ketőbe egyesül, majd a háton egy barnás-fekete, széles sávva egyesül és az egész háton végigvonul. Ebből a sávból a macska mindkét oldalára kisebb sávok ágaznak ki, melyek a hasig leérnek és rendesen élesebbek, mint a macska oldalán még előforduló keskeny csíkok. A has sárgás színű, néhány sötétbarna folttal. A lábakon alig látható sáv, belsőrésze különösen világosabb sárgás, a végei sötétek. A farok vastag, bozontos,

7—9 fekete gyűrűvel, melyek a farok vége felé mind feketébbek. *A farok vége tiszta fekete.* A farkon levő gyűrűk színe fent erősebb, az alsó részen elmosódott. Ebben sok eltérés tapasztalható.

A vadmacska nyári bundája rövidebb, a téli hosszabb szőrökből áll. Igen ritkán tiszta fekete is előfordul. Én lőttem a háború előtt Bodolán fekete vadmacskát, mely úgy nagyság, mint fej, végtag méretei után becsülve, vadmacska volt.

Testhossza: 100—120 cm, melyből 30—35 cm a farokra esik; magassága: 35—40 cm, súlya 7—8 kiló, a jól hízott „kandúr“ 9 kilót is nyom.

A vadmacska feje szélesebb, lábai erősek, különösen a hátsók, s az első lábon öt, a hátsón négy erős, visszahúzható (hogyan ne kopják járás közben) köröm van. Fogazata nagyon erős, nyelve érdes felületű. Lássuk a házimacskával való összehasonlítást:

A fejlett vadmacska mindig sokkal nagyobb, mint a házi; a teljesen kifejlett kandúr gyakran kétszer akkora. A fej a vadmacskánál széles, összelapítottnak látszik, a szelídnél soha. A vadmacska nyaka hosszabb, fülei keményebbek; szőre finomabb, sűrűbb és hosszabb, mint a szelíd macskáé. A vadmacska szeme sárga, a szelidé nem mindig. *A vadmacska farka dúsabb, vége sohasem hegyes, gyűrűi élénkebbek, szabályosabbak, mint a szelíd macskáé.* A vadmacska lábai, különösen a hátsók, sokkal erősebbek, mint a szelidé. Nyoma hasonló, csak nagyobb a házimacskáénál, ez is behúzott körmökkel jár és nagyon kerüli a sarat.

Ha erdőn vagy mezőn találkozunk vele, a házimacska vagy korcsa nem fél nagyon az embertől, míg a vadmacska gyorsan elszalad és elbújik. A szelíd macska hosszasan kínozza, „játszik“ állati prédájával, a vadmacska azonnal megöli.

A vadmacska nem halad gyorsan, közepesen futó kutya könnyen utóléri. Üldözőjével szembeszáll, erősen köpköd, egy kutya nehezen bír az erős kandúrral; ha szorul a kapca, bátran védekezik, ráugrik, összekarmolja és harapja üldözőjét. A fáról lelőtt, még élő macska a közepedő vadásznak arcába ugrik; körmei, fogai sokáig gyógyuló, fájó sebeket ejtenek. Ezért csak a kutyát kell ráeresztetni, hadd rázza meg, megérdemli, s csak azután vegyük kézbe.

A vadmacska a hasznos baromfiakban igen sok kárt tud tenni, mellyel szemben az egerek pusztításával okozott haszna elenyésző. Így a gazda sem sajnálja, a vadásznak pedig oka van a gyűlöletre. *A farkas és hiúz után a vadmacska következik a kártékony ragadozók között.* Hol vadmacska tanyázik, ott hasznos apróvad meg nem állhat. Kitűnő szaglóereje révén felfedezi a vad tartózkodási helyét, madarak fészkeit s lesbe áll, órákig vár, míg a vad vackába, vagy fészkebe hazatér, mikor ráugrik, torkát átharapja, hamar végez vele. Az őzet, vagy nagyobb vadat fáról ráugorva támadja meg, a nyakába harap, a vad szalad vele, sűrűben szeretné lesúrolni magáról, de legtöbbször addig már halálra marja.

A vadmacska odvas fába, borz-, vagy rókakotorékba, sziklaüregbe szokott költözni, hol tisztaságot tart. Ha innen nagy távolságra megy

vadászni, nem mindig tér haza reggelre, valami alkalmas helyen elbújik, ott tölti a napot.

A vadmacska párzása, „pacsmagolás“ február hóban van, vemhét 9 hétig hordja, így áprilisban, májusban kölykezik. Az 5–6 kölyök 3–4 napig vak. A párzás éppen olyan nyávogással megy végbe, mint a szelíd macskánál. Ilyenkor a szerelmi hangokra odaközeledő házimacskák nőtényt is szívesen látják. Innen a sok kereszteződés.

A kölykeket a gondos anya neveli fel, sok ennivalót hord nekik. A „kandúr“ nem sokat gondol a felneveléssel, inkább szeretne egyet elkaparintani, hogy megehesse.

A vadmacska-kölykök a földszínhez közeleső sziklaüregben, odvas fában, esetleg bórza, vagy róka-, üregi nyúlkorotrékban nőnek fel. Igen kedves, játékos állatok. Kezdetben az anyja játékra, fára mászni tanítja, majd egerészetre. Az egérlyuk mellé fekteti, hogy lesse az egér kibúvását és hogy tanulja elkapni azt. A második lecke a madarászat. A nőtény macska élve szállítja a prédát legtöbbször haza, hogy a kölykök a szabadon engedett állat elfogásában ügyesedjenek.

Úgy az öreg, mint a fiatal macska szép időben a szabadban nyugszik. Míg a kölykek kicsinyek, nappal is vadásznak, később csakis éjjel jár eleség után, nappal kifekszenek sziklára, vagy földre, „napkúrát“ tartanak. *A kellemetlen, esős, havas időt nem szereti a vadmacska, ilyenkor rejtékhelyén marad.* Emberlakta helyre, tanyára, majorba csak az éhség szorítja.

A vadmacska megszeliíthető, de nagyon nehezen. Még kiskorában is fél az embertől. Ha ápolója kedves pecsényéjét, madarat, egeret ad, védelemre készen tartott körmökkel fogadja el. A símogatást is csak jól ismert ápolójától fogadja el, idegennek a kezébe karmol. *Csak finomrostú hússal tartható, a lóhúshoz hozzá sem nyúl, s a marhahúson is elpusztul. Nem érdemes megszeliídeni;* állatkertekben is sok baj van vele, s hamar pusztul.

A vadmacska egyéves korában már tenyészképes, teljes kifejlődéséhez két év kell és élél 15 évig is. Az öreg macska kopott szürkés színű, fehér bajuszszőrökkel, fogai is kopottak. Betegségei alig vannak. A veszettség, rüh ritkán a vadmacskára is átragad.

A vadmacska kártékonyága a farkasé után következik, sőt apróvadas területeinken semmiféle kárttevő ezzel az alattomos, ravasz, ki tartó, gyors, kegyetlen, vérengző állattal nem versenyezhet, ezért „irtásáról“ és nem vadászatáról szölok.

Vadászata.

Leginkább kerül terítékre véletlenül, amikor nem is rá vadászunk. Erdei hajtásokban sokszor puskára jó, még gyakrabban fára mászik és elmarad. *Ezért a vadmacskára hajtóvadászatot csinálni nem érdemes.*

A „vadmacska nyomozása“ friss havon sokkal élvezetesebb és eredményesebb vadászási mód. Ehhez azonban kitűnő, gyakorlott, türelmes vadász és jó kutya kell, különben eredményre nem számíthatunk.

Mindenekelőtt óvatosan azt kell megállapítani, hogy hol lehet a macska. A nyom felé eső — erre alkalmas — helyet körül kell járni, megfigyelni, ha „kiváltott“, hogy hová mehetett. Majd itt csinálunk bekörözést két ügyes nyomozóval, s ha nincs kivezető nyom, akkor a befelé menő nyomra kutyát eresztünk. A kutya, ha földön fekszik a vadmacska, felferi és hajtja lassan, megszakításokkal, mert a vadmacska gyenge futó, meg-megáll és szembefordul a kutyával. Ha fára menekül, a kutya hosszasan ugatja. Ilyenkor egy nagy ág tövéről, hová meghúzódtott, könnyen lelőhetjük.

A kutyák elől odvas fába, borz, vagy rókakotorékba is menekülhet a vadmacska, honnan vagy kifüstöljük, vagy kiássuk. Odvas fának az alsó nyílásában ként égetünk, de bedugjuk a szomszéd nyílásokat, nehogy a kengáz — nehéz lévén — lent szálljon el, majd ha felemelkedett a vadmacskáig, ez leszalad a fáról és meglőhetjük, vagy kutyát eresztünk rá. A kotorékba menekült vadmacska azonnal kiugrik, ha másik oldalon jó fogas tacsót eresztünk a lyukba. A borzzsákok itt is jó szolgálatot tesznek.

A vadmacska a kutyával birokra kel és a szeme felé kapkod éles körmeivel. A kutya fülét nagyon ki szokta hasogatni a „kandúr“, mely a gyengébb kutyával el is bánik.

Egy szép téli vasárnap délután a „szemerjai“ (Háromszék m.) erdőben kopó elől három vadmacskát lőttem alig egy óra alatt. Eleresztés után pár perc múlva kutyám „állóra csahol“, golyót tettem a puskába, mert olyan hely volt, hol vaddisznó is meg szokott feküdni. Amint a kutya felé megyek, bosszankodva látom, hogy a fára ugat, azt hittem mókust lát. Hogy a mókus miatt megfenyítsem, egy vékony mogyoróbotot vágtam, s mikor a fa alá érek, nem látok mókust. Sokáig jártam a fa körül, míg egy „ágasban“ megláttam a vadmacska fejét. Sárgás, villogó szemeit véve célbe, a jó nyolcas sörét úgy hozta le, mint a rongyot. Amint a faágakról lassan esett, már a levegőben elkapta a kutya és megropogtatta. Hasonló módon lőttem még két darabot.

Könyvekben olvasható, hogy a vadmacska-kandúr, ha csak egy kutya ugatja, lejön a fáról, hogy a kutyával felvegye a harcot. Én ezt soha nem láttam, de nem is hiszem el. A nagy kandúr egy jó fogas kutyát le tud győzni, sőt az embert is képes volna megölni, de nem igen szeret kockáztatni az ilyen macskaféle vad sem; inkább marad a fán, sőt még ott is 10—15 méter magasra kapaszkodik fel a kutya elől.

A vadmacskát, ha tudjuk, hol van, jó széllel puskára lehet csalni, hogyha egércincogást utánozunk, esetleg madárhangot, vagy nyúl-makogást.

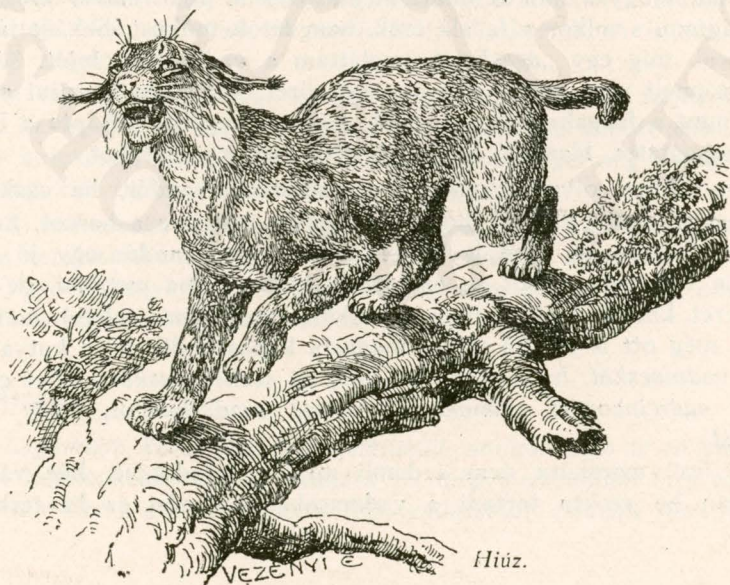
A „les“ macskára nem érdemi meg a fáradságot. Bár váltóját nagyjában be szokta tartani a vadmacska, kimenési és hazaérkezési

ideje oly bizonytalan, hogy csak ritkán érünk el sikert. Dögre se megy egykönnyen, mert a húspan válogat. Mikor pedig hó borít mindent, s a vadmacska éhes, a nyomászat kellemesebb, eredményesebb, mint a csikorgó hideg éjszakán kint fázódni a teljesen bizonytalanért.

Vadmacskára távolra golyó, 50 lépésen belül 8-as sörét kell. A 10-es sörét is oldalt kapva levinné, de én ilyen vérengző, szívós állatra a darabos sörétet jobbnak tartom. Pusztítani kell a vadászterületnek ezt a legveszedelmesebb rablóját minden módon, mert nem sok hasznot ad halála után sem. Kikészített bőre nem tartós, beleiből, ináiból húrokat készítenek.

Vadmacska.

Hiúz.

Hiúz.

Lynx lynx L. — Der gemeine Luchs.

A magyar vadász nem igen találkozik ezzel a veszedelmes ragadozóval, mert száma — szerencsére — kevés; így én sem szándékoztam vele tüzetesebben foglalkozni, csak éppen megemlítem.

Leginkább nagykiterjedésű erdőségekben fordul elő, hol ember alig jár. Itt odvas fában, sziklaüregben, borz-, rókalyukban, vagy sűrű bozótban szokott meghúzódni. Tanyáját — honnan vadászni messzire eljár — nem változtatja minden ok nélkül.

A hiúz színe szürkés-vörös, fehérrel keverve, oldalán sötétebb foltoscskákkal. A fiatalok élénkebb színűek, az idősebbek — különösen nőstények — világosabbak. Hossza: 80—110 cm, farka még 18—20 cm, magassága 65—70 cm. *A kifejlett „kandúr“ súlya 30 kilogramm körül van.* Termete zömök, erős, fejlett lábakkal, feje hasonló a vadmacska fejéhez, fülei hegyesek, szőrbojtban végződnek. A felső ajakon bajuszszőrök, a pofáján barkó van. A hiúznak úgy nagyságban, mint színben sok változata van, de azért csak egyfajta hiúzt ismerünk.

A hiúz járása nehézkesnek, esetlennek látszik, de ha kell, egész jól fut rövid távolságra, ugrása gyors és kiadós. Érzékszervei kitűnők. Rablásra este és reggel ül ki valamely sziklapárkányra, vagy öreg, terebélyes fa vastag ágára, ott várja órákig az előtte, vagy alatta elvonuló vadat. Erre felülről ráugrik, a nyakát elrágja, legízletesebb részeiből eszik, a többit betakarja, hogyha nem kerül friss préda, felkeresse. Az állatokban nem válogat, mindent, ami él és bír vele, megtámad, s rendesen legyőzi. Ha kerül, azért mégis az őzet becsüli legtöbbszörre és a nyulat, melyeknek járását kikémeleli, hogy közelében ülhessen lesbe. A megtámadott állatot legtöbbször egy ugrással éri el, ha ez nem sikerülne, egy-két ugrást tesz utána, tovább nem üldözi.

A hiúz a juhnyájra ritkán csap le, csak ha éppen rá van szorulva. *A zergéket, őzeket, nyulakat egyetlen hiúz rövid időn belül teljesen kiirtja, így a vadászatra rendkívül káros.*

Párása a macskáéhoz hasonló zajos, csak a hang érdekesebb, mélyebb. Ez is február, március hóra esik. *Allitól 10 hétig hordja a vemhét és 2—3 kölyköt vet.* A hiúz életmódja, melyet apróra megfigyelni már ritkaságánál fogva is nagyon nehéz, hasonló a vadmacskáéhoz, korára is

csak állatkerti példányokról szoktak következtetni. Ez azonban nem megbízható kiindulási pont, mert az állatkertben az ilyen vad rövid ideig szokott élni.

A hiúz állítólag könnyen megszelídül, gazdáját mindenhová követi, annak parancsait teljesíti. Vadságát, vérengző természetét megtartja. A fegyelemről megfélemedezik, mihelyt házimacskát lát, azt azonnal szét-tépi. A baromfit is megöli, ha hozzájut.

Vadászata.

A hiúzt igen nehéz lövésre kapni, mert kevés van, felhajtani sem könnyű, de mivel nagyon kártékony, mégis valami módon el kell pusztítani, vagy elzavarni a vadászterületről.

Legeredményesebb mód a „kinyomozás”, mely csakis havas télen lehetséges. Ezt röviden ismertettem a vadmacskánál, itt csak azt emlékeztetem meg, hogy a földön álló hiúzra nem tanácsos a kutyaakat uszítani, mert oly erős és gyors, hogy a kutya nem marad életben, ha elérheti.

„Csalogató sippal” is puskára lehet hívni, de ehhez nagy gyakorlás és türelem kell. Az őznek, nyúlnek, vagy — ahol van — fajdnak hangját kell utánózni és lövésre jöhet a hiúz.

A kopóval való hajtás csak akkor eredményes, ha olyan helyen találtuk a hiúzt, hol nincs búvóhelye és kitűnő, nagy, erős hajtókutyáink vannak. *Itt a nagyon gyors kutyaival lehet eredményt érni.* Az őzrő, nyúlra kitűnő, lassan bogarászó kopó elől elbújik, nem kerül vadász elé. A kopóra nem árt szeges nyaklót tenni, mert a hiúz nem kíméli a kutya nyakát.

Több ízben voltam olyan vadászaton, hol hiúzt lőttek, nekem sohasem sikerült hiúzra lőni. Egyszer Magyarbodzán, a keresztvári műúton álltunk fel puskások, medvét hajtottunk. A szomszédom, Botár Albert lőtt egy gyönyörű kandúrt. Másik alkalommal a Tusnád-fürdővel szemben levő erdőségben — szintén medvére hajtatra — lőtt Sántha Lajos mikóújfalusi birtokos két fiatal, de fejlett hiúzt, melyek egymás közelében jöttek. *Ezek a helyeken a hasznos apróvad úgyszólván teljesen hiányzott.*

Csapóvasba is meg lehet fogni a hiúzt, de legtöbbször kirágja magát. Lerágja a megfogott lábát és sántán elmenekül. Ha vasban lévő élő hiúzhoz közeledünk, valósággal őrzöng az ember láttára. Jobb ilyenkor 40 lépésről darabos söréttel megváltani kínjaitól, mint közel menni hozzá, mert *ha végső erőlködésében kiszabadul a vasból, feltétlenül támad.*

Hiúzra távolról golyót, közelről — ha puskánk jól hordja — 6-os, vagy 4-es söréttel használjunk.

A hiúz téli bundája igen becses, jó prémet ad; húsát más országokban szívesen eszik, nálunk nem hallottam, hogy valahol megennék.

Vidra.

Lutra lutra L. — *Der Fisch-Otter.*

Alig van Európában és Ázsiában hely, az északi jeges vidéket kivéve, hol halban gazdag vizek partján vidra nem volna. Hazánk minden vizes, halas területein szép számmal él ez a különös formájú, kártevő állat. A fátlan partokat nem kedveli, nagyon szereti, ha a víz erdő között van, mert akkor lakását jól el tudja rejteni. Ha kisebb patak mellé telepedik meg, melyben a halak vonulnak (ívásra stb.), követi a halakat. Halszegény vidéken nincsen vidra.

A vidra színe sötétbarna. Szőrözete egyenes, fényes szál- és szintén fényes, de apróbb, hajlékonyabb nemezszőrökből áll. Egész testét fedi, egyes testrészeken, mint hason, nyakoldalon világosabb és szürkés színű. Bőre télen szebb, jobb, de nyáron is használható.

A vidra 130—150 cm hosszú, melyből 35—45 cm a farokra esik; magassága 30 cm körül van. Súlya kifejlett vidrának 12—15 kiló. Törzsé hosszú, lapos, karcsú és otromba, nagyon hegyesedő farokban végződik. Feje hosszúkas, harcsáéhoz hasonló, fülei kicsinyek, fülkagylója vízben a fülnyílását teljesen elzárja. Lábai rövidek, erősek és úszóhártya köti össze a lábujjakat, melyek karmokban végződnek. Fogai fejlettek, harapása veszedelmes.

A vidra járása esetlennek látszik, de elég gyors és könnyen fordul hosszú, hajlékony testével. Ha kell odvas, dúlt fára könnyen felmászik; úszásban a lomhább halakat felülmúlja. Kevés hal van, melyet rövid üldözés után el nem fog. A víz alatt pár percig tud maradni, s képes lebukva 60—80 métert úszni. Szászhermány határában, az Olt vizén, februárban vidrára vadásztam. Az Olt közepén úszó vidra rendszeren 25—30 méterenként dugta ki orrát levegőért; ha észrevett, igen nagy távolságokban jött fel, újra soká kellett üldöznöm a parton, míg orrba lőhettem.

Hol rendszeren tanyázik, a vizet és környékét, nagyon megismeri. „kiszállóit“ be szokta tartani. Amily óvatos a szárazon, olyan gondatlan a vízben, mely neki kedves játszóhelyét is képezi. Ha tuskó áll ki a vízből, azon száll ki, különben a part bármely csendesebb részén kijár.

Befagyott vizeken ott keres kijárót, hol a sebes folyás miatt nyílt a víz. A halászok által vágott „lék”-en is ki-bejár a vidra, különösen éjjelenként.

A vidrának minden érzékszerve kitünő. Szárazon sem ember, sem kutya nem tudja megközelíteni, már lőtávolon túl a vízbe ugrik. Ritka eset, midőn a parton sütkérező vidrát közel kapjuk és rálöhetünk.

A vidra tanyáját többnyire vízpartba építi, úgyhogy a kijáratot víz borítja. A bejárat felfelé indul, majd katlanná szélesedik ki, mely rendes körülmények között száraz és füvel ki van bélelve. Ha a tavaszi magas vízállás a vidratanyát elönti, ennek közelében keres ideiglenes tanyát odvas fában, ritkán róka- vagy borzlyukban.

A vidra nyomát már az úszóhártyáról is könnyen fel lehet ismerni, különben széles és egész talpa a földön van. Hollétét a parton hanyódó halmaradványok elárulják. A vidratanya bűdösségéről is feltalálható.

Táplálékát mindennekfelett a hal képezi. Ebből rengeteget pusztít el, mert nemcsak annyit fog, amennyivel jóllakik, hanem sokkal többet. Alig eszik valamit a halból, a parton hagyja és másikat fog. A kisebbet a vízben eszi meg, a nagyobb a partra jó. Egy vidra, egyetlen napon 20—25 kiló, többnyire szép, nagy halat képes elrabolni, miáltal a halgazdaságoknak réme. A halon kívül a rákot fogyasztja a legszívesebben, de megeszi a békát, pókot, madarat, kedvelt csemegéje — tapasztalatom szerint — a vízimadarak tojása, fiókái is. A gyümölcsöt sem veti meg, de mégis a hal után jár legtöbbit. Ebben is a legértékesebbet, a pisztrángot becsüli jobban. Az Olt-folyóból, hol dúsan volt hal, 25 kilo méterre ment fel rövid lábaival Magyarbodzára, hogy pisztrángra halászhasson.

A vidra január, február, március hónapokban párzik rendesen; azonban az év más hónapjaiban is gyakran fordul elő, hogy párosodik, mely körülmény a különböző időkben található kisebb-nagyobb kölykekből állapítható meg. „Pacsmagolás”-kor éles füttyel hívják egymást. Vemhét 62—65 napig hordja, mely után jól kibélelt tanyáján 2—4 kölyket vet. A kölykek 8—10 napig vakok, majd gyorsan nőnek, úgyhogy nyolc hetes korban már anyjukkal mennek halászni. Anyjuk jövő párzásig vezeti őket. Teljes kifejlődésére 2 és fél 3 év kell, melyben ivarérettek lesznek. A vidra élettartamát 15 évre teszik. Betegségei ismeretlenek, ellensége a vadász, töröző és a kutya.

A vidrakölyök igen kedves, okos jószág, könnyen megszeli a vizet. A kiskorában megszeli a vizet szabadon eresztethető. A vízre megy éjjel, halászik és hazajő, sőt halhazahordásra is megtanítható.

A vidra a vizek lecsapolásával fogyóban van, mindazonáltal nem kell tartani attól, hogy kivész. Minden vidrára évenként átlagban 400—500 kiló halat lehet számítani, ami 1 pengős halár mellett is 400—500 pengő kárt jelent a tógazdának; ezért nem lehet csodálni, hogy mindenütt pusztítják, eszközökben és módokban nem válogatva.

A vidra nem rendes vadászobjektum, sok öreg vadász van, ki életében egy vidrát sem lőtt. Lehet vadászni „les”-en, „hajtatva emberekkel”, „hajtatva kutyákkal”; nem vadászos irtási módja a „vasba fogás” és „kiásás”.

A „vidrales” szabályai más les-vadászattal egyezők. Itt is a szél iránya a legfontosabb és a jól fedett lesőhely. A „lesőgödör” jó szolgálatot tesz itt is, mert a vidra nem veszi észre a gödörben elbújt vadászt, s a gödör nem oly hideg, mint a magas les, pedig a vidrára leginkább télen lesünk. Legcélszerűbb a lesőhelyet — melybe lábunk alá szalma teendő — a vidra „kiszálló” helyétől 20—25 méterre készíteni jó előre, hogy a vidra megszokja. Ha hó van, a vidra mihelyt kilépett a jégre, azonnal látható, lőni azonban csak akkor szabad rá, ha a nyílástól pár méterre távozott. A vidra nagyon szívós állat, ezért jó darabos (8-as—6-os) söréttel löjjük fejen, különben visszavánszorog a vízbe és elvész.

Vidralesésre csakis szép, holdvilágos éjj alkalmas, mert a sötét állat sötét háttérben nem vehető célba és a vadász csak a bosszúsággal marad. Jó a vidralesre cigaretta, vagy pipa helyett, melyek meghiúsítják a vidraleset, egy jó kemény botot is vinni, mellyel a meglőtt, de még élő vidrát agyonverjük. Vigyázni kell a még mozgó vidrára, mert harapása a kezünkbe kerülhet. Amit éles fogaival megragad, el nem eresztí, s a csontokat összeropogtatja.

Január, februárban, kisebb folyók mellett, nappal is érdemes vidrára lesni, itt még a kiszállóját is magunk határozhatjuk meg. A vidra ilyenkor leginkább vízmentével szokott úszni, s ha egy alkalmas helyen, hol a leshely van, egy hosszú fenyőrudat a vízben úgy teszünk át rézsútosan, hogy annak alsó (vízfolyás iránya) vége a leshely felé legyen, akkor a vidra gyanakszik az idegen tárgyra, azt kikerülendő, kiszáll a partra, hol lövésre kapjuk. A mély vízben lőtt vidra rendszeren elvész, míg a parton meglőttet, mielőtt a vízbe visszacsúszna, agyonverhetjük.

„Emberekkel meghajtatni” érdemes olyan vízmelletti bokros, zombékos területet, melyen gyakran látunk vidrát. Itt a víz partjára úgy álljon a puskás, hogy a víztől nem messze felugratott vidrát, mielőtt a vízbe menne lelőhesse. „Kutyákkal” is szokták a vidrát hajtatni, de ez esetben puskánál eredményesebb egy jó erős zsinegből készült háló, melyet a vízben keresztül húzunk, s amelybe a vidrát behajtatjuk. A hálót azonnal ki kell húzni s a vidrát — mielőtt kirágná a hálóból — agyonverni. Sokszor téved a vidra a halászok hálójába is.

Vannak vidrahajtásra szoktatott, kisebb testű, nagyon erős, szálcáásszűrő kopók, melyek a vidrát a vízben is szakadatlanul üldözik. Hajtásban a vidrát a kutyák foglalják el, nem sokat törődik a parton mozgatlanul álló vadással, ki könnyen lelőheti vagy ami még sportszerűbb, szigonnyal leszúrhatja. Ez a módja a vidravadászatnak Angliában ott honos, hol puskát egyáltalán ki sem visznek; hanem szigonyt dobnak

a vidrába, mely a — halászhorognál látott — szakálánál fogva nem jön ki a vidrából. A vidra nehezen húzza a kilónál súlyosabb szigonyt, vagy utólérik és elfogják a vidrát, vagy egy másik szigony végez vele. Egyik, szintén kedvelt módja a vidravadászatnak a kutyákkal való fogatás, hová semmi szerszámot nem visznek.

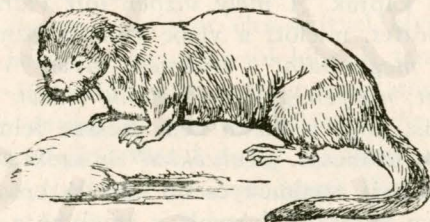
A vidravadászat nagymesterétől, Craus Géza Aladár, néhai jóbarátomtól, Magyarbodzán, két hétig tanultam a vidravadászat különböző módjait; sajnos — a helyszűke miatt — csak röviden emlékezhetem meg a „láncos vidravas”-sal való fogásról.

A vidra csapáját centiméter pontosságra betartja, így ha egy erős csapóvasat ennek a csapának a közepére földbe süllyesztünk úgy, hogy a gyepes föld vastagját bicskával lefaragva helyére gondosan visszarakjuk, szabadon hagyva a csapóvas két mozgó szárnyát; a vidra könnyen belemegy, megfogódik. A lánc végére követ, vagy még jobb, ha tuskót kötünk (a láncot is betakarjuk), hogy a megfogódott vidra kisebb tovajutását lehetővé tegyük, különben elrágja a vasban lévő végtagját és elmenekül.

Jobb a vidra=vasat a kijárónál víz alá tenni, mert itt semmi takarás nem kell és hamarabb fogunk vidrát, mint a szárazon. Az összetaposott partot — ha csak lehet — öntözzük meg, hátrálva menve, vízzel, mert a vidrát otthagyt lábnymunk szaga elidegeníti.

A vidrát ki is lehet ásni, mely művelet hasonló a borzásáshoz, de itt nagyon kell vigyázni arra, hogy a vízalatti kijárókon el ne szökjék.

A vidra bőre legértékesebb és legtartósabb szőrméinknek egyike, ezért nagyon kell vigyázni úgy a nyúzásánál, mint a szárításánál. Galélt, sapkát, muffot készítenek belőle; kemény, rugalmas farokszőreiből készülnek a legfinomabb ecsetek.

Nyest.

Martes foina Erxl. — Steinmarder.

A nyest Közép-Európa minden országában előfordul, hol ki nem irtották kártétele miatt. A sűrűn lakott államokban kevesebb van, valamint az északi és déli államokban is. Városok, faluk melletti erdők odvas fáiban, sziklarepedésekben tanyázik, vagy az emberi lakások közelében, lakatlan épületekben, fa- és kőrakásokban, kazlakban; honnan éjjel-nappal vadászatra jár, e réme a háziszárnyasoknak.

Szőre „bundája” szürkésbarna színű, mely hosszabb, sötétebb és barnásabb; valamint sűrűbb, világosabb és rövidebb nemezszőrökből áll. A torka fehér színű, s ez a nagyságán kívül ismertető jele is. Egész teste, a talpa is szőrös, ez a szőr a végtagokon kissé sötétebb, mint a test más részein. A fül pereme rövid, fehéres szőrrel van fedve; ritkán látjuk azt is, hogy a torok fehér foltja sárgás színű, mely a nyusztal való kereszteződés eredményének tekinthető.

Hossza 60—70 cm, melyből mintegy 25 cm a farokra esik, súlya: 2 kiló. Rövid lábai éles karmokban végződnek, melyeket a zsákmány elfogásánál jól használ. Általában hasonló a nyuszthoz, csak hogy ennél kisebb, világosabb színű.

Érzékszervei kitűnők, mozgása gyors. A fára, sőt érdes falra is igen ügyesen kúszik; egyik fáról a másikra métereket ugrik, vízen jól úszik. Bátor, vérengző rabló, mely a nálánál sokkal nagyobb állatokat is megtámadja. Olyan kis nyílásokon keresztül bújik, hogy nem tételeznénk fel; bujkálva jár, minden kis fedezéket felhasznál, hogy prédáját belophassa. Ha nyomorúságba jut, az ember sarokba szorította, szembefordul, fogát mutogatja, de nem mer támadni, majdnem számít arra, hogy most gonoszságaiért életével kell fizetnie.

Táplálékát képezi minden apró emlős, madár, amellyel bír; tojás, gyümölcs. Bár sok egeret, patkányt elpusztít, mellyel hasznot hajt; rengeteg kárt tesz úgy a gazdának a hasznos háziszárnyas tömeges leölésével, mint a vadásznak a fácán, fogoly, nyúl pusztításával, ezek tojásai evésével és kicsinyei megölésével. Igazi vérengző, ha befurakodhat a baromfiólbá, leöli a baromfiakat, vérükből szív, agyukat megeszi és ott hagyja. A nagyobb emlősnek a nyakát harapja ki és éles fogai nyomán

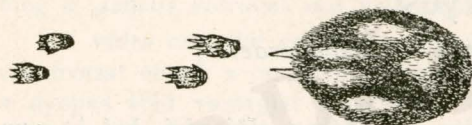
vérét szívja. Elbódul, megrészegeedik a vértől, napokig tehetetlen lesz egy vérengzés után.

Gödöllőn, a vezetésem alatti kis gazdaság galambpadlására, óriási kerülővel, zsindely nyíláson jutott fel egy nyest, mely a galambokból 22-öt megölt, a többi hetekig nem mert bemenni a dúcba, a tetőn hált.

A nyest nyoma télen, hóban könnyen felismerhető. Párosan vannak, egymás mellett, a macskáénál valamivel kisebb, hosszúkás nyomok,

melyek ujjizmai jól kivehetők. Ugrálva megy, a hátsó lábak nyomai az elsőkébe esnek.

Február végén párzik, néme-
lyek szerint július végén,
augusztusban, a párzásra ez is
hangos nyávogással hívja egy-

A nyest nyoma.

mást. Ilyenkor a farok tövéen levő bűzmirigyből bűdös pézsmaszag áramlik, mely szintén a pározni vágyó nyestek egymásra találását segíti elő. *Április végén, májusban kölykezik 3—5-öt, melyeket nagy gonddal nevel, s már kölyökkorukban a rablásra oktat. Bámulatosan tud fára, falra mászni, ugrani. Sohasem azon a fán „száll fel“, melyen fészke van, hanem attól 30—80 méter távolságra és egyik fáról a másikra könnyen szökik át, mely a téli nyomozást nehezíti. A felszálló hellyel nem mindig azonos a „leszálló“ hely. A nyest két, két és fél év alatt fejlődik ki és 10 évnél tovább él. Az öreg nyest feje őszös, fogai kopottak, sárgák. Betegsége nem ismeretes.*

A nyest kicsi korában igen könnyen szelidül, gazdájához hűséges, azt követi és elvárja, hogy többször ölbe vegyék, hol álmataगत testét pihenteti. Időjárásváltozásra ideges lesz, sokat futkos ide-oda; ha ivarérett és rájön a párzási vágy, nem lehet vele bírni, el is szökik. Mint minden ragadozó, ez is bűdös, nem érdemes megszelidíteni, mert — dacára a tej, kenyérféle tápláléknak — vadsága kitör, harapós lesz, túl kell adni rajta. Fogságban — állítólag — nem szaporodik.

Vadászata.

A nyestre rendes vadászatot tartani nem érdemes. Annál több türelmet, tudást, ügyességet kíván a nyomászás, mely télen gyakorolható, mikor éjjel után kisebb hó esett és csakis a hajnali nyomok láthatók. A nyest egy éjjel annyit és oly össze-vissza jár, hogy a nyomok kibogozása rengeteg munkát ad, s mégis a fáradtság sok esetben hiábavalónak bizonyul.

A nyest nyomászatához egy jó kutya nélkülözhetetlen, puskát, botot is kell vinni. Ha a nyestet épületben, farakásban, odvas fában nyomáásszuk és megcsal, távolabb — de lőtávolban — menekül, jó 12—10-es söréttel állítjuk meg; ha pedig, ami gyakori, a kutya által üldözve köze-

lünkben halad el, vagy ugrik ki, bottal verjük agyon. Leggyakrabban a kutya fogja meg, ilyenkor sietni kell az elvevéssel, mert az értékes bőrben könnyen kár esik.

Egyrészt a helyszűke miatt, másrészt pedig azért nem foglalkozom hosszabban a nyest csapázásának módozataival, mert ezt röviden leírni nem lehet, ezt csak gyakorlatban lehet megtanulni. Tudáson és tapasztalaton kívül nagy türelemmel kell végezni a csapázást, mert nem tudhatjuk, melyik percben kerül esetleg a szerencsés véletlen folytán kezünkbe az értékes bunda, melynek értékét nem csupán a szűcs határozza meg; hanem a hasznos vadállomány megmentése és a csapázással járó kiadós élvezet is.

Nem vadászos kézrekerítési módok: *a csapóvasba fogás, vagy a fára készített „csapó“* alkalmazása, melyekkel igen sok nyestet ejtenek el. A vasba került nyest mérgesen köpköd, prüsszög, vigyázni kell az agyonveréssel, nehogy alkalma legyen a harapásra, mert csúnyán beleharap a kezünkbe.

Erdélyben, havas télen megállapítják a felszálló helytől kiindulva, lehullott apró ágak nyomán, azt a nagy odvas fát, melyben a nyest tanyázik és alágyujtanak. A füsttől menekülő nyest fáról-fára szökdelve, gyakran 100 méterig is elmegy, ott száll le és a földön szalad tovább üldözői elől, valahová elbújni próbál. Ilyenkor vagy löjjük, vagy kutyát eresztünk utána, mely hamar utóléri. Ha látja üldözőit a fa alatt, nem jön le, hanem egy vastag ágra, vagy a törzs túlsó oldalára kapaszkodik, honnan lelőhető. Székely atyáinkfiái a magános fára szorított nyest miatt a fát is kidöntik.

A nyestbőr igen keresett és jól fizetett gerezna, de csak télen. A nyári bőr nem sokat ér. Ezért a vadórszemélyzetet jól kell díjazni a nyáron ejtett nyestekért is, mert ha azt várják, hogy az „illetményben“ kapott bőr téli legyen, rengeteg hasznos vad életébe kerül.

Nyuszt.

Martes martes L. — Baummarder, Edelmarder.

A nyuszt nagyobb, sötétebb színű, mint a nyest és erdei állat. Nagyobb, csendes erdőségekben van otthon, ott is az eldugott helyeket keresi. Emberlakta területre csak éhség kergetheti, nem szívesen megy. Lakóhelyét csupán gyakori üldöztetés miatt hagyja el ideiglenesen, de oda visszatér. Odvas fában, ha ez nem volna, sziklaüregben lakik, gyakran foglalta el a mókus fészket, melynek gazdáját kiette a fészekből.

Testhossza: 80 cm a farkkal együtt, lábai is valamivel hosszabbak a nyesténél, súlya 3 kiló. A sötétbarna, egyenletes, finomszőrű bundának torok alatti részén nagy sárga folt van, mely az idősebb példányoknál világosabb színű.

Úgy alakjában, szokásaiban, mint életmódjában a nyesttel megegyezik. Ennél erősebb, ravaszabb, jobb mászó, vakmerő

rabló; melytől nemcsak a nyúl, hanem az őz, sőt szarvasborjú élte sincs biztonságban. A fákon, vagy ritkábban a földön, észrevétlenül közelíti meg áldozatát, melynek a nyakára ugrik, átrágja az ütőeret, mely után a vad elpusztul. Legkedvesebb vadja — melyen él — a mókus, pele; ezeket teljesen kiirtja ahol tanyázik; valamint azt a néhány nyulat is, mely a nagy erdőbe szorult. A császármadarat, éneklőmadarakat nagyon detszálja s csak akkor eszik békát, gyíkot, kígyót, ha más jobb ennivalót nem kap. Az édességeket sem veti meg. A vadméheket kirabolja, sok kárt tesz az érett gyümölcsben is, ha közelben ilyen van.

A nyuszt januárban „pacsomagol“, némelyek szerint júliusban, vemhét 9 hétig hordja, kölykeinek száma 2—4, ezek 10—14 napig vakok. A gondos anya sokáig szoptat, majd rablásra tanítja csemetéit, melyek

egyéves korban ivarérettek, egy és fél, kétéves korban teljesen ki vannak fejlődve. *A nyuszt 10—12 évig él.*

Kis korában befogva könnyen szelidül, talán az összes rokonai között a legkönnyebben és állítólag egyes példányok életük végéig szelídek maradnak.

Vadászata.

Vadászata hasonló a nyest vadászatához, csupán a terep más, ehhez kell alkalmazkodni. A csapás még könnyebb, mint az épületek közé is könnyen menekülő nyestnél.

Tapasztalat bizonyítja, hogy *a nyuszt egyes állatok hangja után megy.* Így őzhívásra közeledett, valamint császármadár hívásra, nyúlhangra és egércincogásra is. Ha tehát az őserdő kevés élőlényével télen nem látja el eléggé a nyusztot, mely nappal is kénytelen kenyér után nézni, sikerrel próbálkozhatunk a csalsíppal való lövésre hívással is.

Bőre szebb, értékeesebb, mint a nyesté.

Hermelin.

Görény.

Mustela putorius L. — Iltis.

A görény Hazánkban mindenütt el van terjedve, erdön, mezőn, lakott helyen egyaránt. Azért találkozunk vele oly ritkán, mert nappal elrejtőzik, éjjel jár préda után. Kedves tartózkodási helye a lakott helyek közelében levő erdő, hol odvasfában tanyázik. A mezőkön is talál búvóhelyet kazlakban, boglyákban, vagy hörcsög-, ürgelyukban. Ha ilyen nem volna, ás magának az árokparton kotorékot. A hideg tél beszeríti a tanyák gazdasági épületeibe, hol fa- és rőzserakásokban jó rejtékhelyet talál.

Színe gesztenyebarna, sárgás alapszörrel, mely nyáron világosabb, télen sötét. Szőre nem finom, nem is olyan becses, mint a nyesté. A nyestnél jóval kisebb, különben hasonlít hozzá. Hossza 40—45 cm, melyhez még a kb. 15 cm fark is járul. Feje kissé előrenyúló, nem oly lapos, mint a nyesté. Fülei távol állnak egymástól, aránylag szélesek, lekerekítettek. Nyaka hosszú, törzse hengeres, háta széles, görbült. Lábai rövidebbek, úgyszintén a farka is; lábnyoma valamivel szélesebb, mint a nyesté, orra fekete, nyelve hosszú, érdes. A hazánkban is élő mezei görény (*Mustela Eversmanni hungarica* Éhik, Die Steppeniltis) bundája világos sárgásbarna, lába, melle, farka barnás-fekete.

A görénynek is van a farka tövének két „büzmirigye“, melynek váladéka rettenetesen büdös. Ezt a büdös váladékot akkor ereszti ki, mikor élete is veszélyben forog. Ez az utálatos bűz elkábítja támadóját. Hogy a tyúkot, madarat ezzel széldítené le az ülőről vagy fáról, nem

A görény nyoma.

valószínű. A görény tiszta állat, trágyáját elföldeli, mindazonáltal tanyája büdös. Hangja sziszegő, kaffogó, rikácsoló, mormogó; melyet leginkább „pacsomagolás“-kor hallat, vagy ha kutya támadta meg.

Rablásra este indul, nappal hever. Táplálékát minden apró szárnyas és emlős képezi, ezért a vadászatra nagyon káros. A tyúk- és a galambházakba igen ügyesen, a legkisebb lyukon bejut. A patkánynak, hörcsögnek is ellensége, megeszti a békát, gyíkot, halat, sőt a mérgekígyót is, melynek harapása állítólag nem veszélyes a görényre.

Érzékszervei kitűnők, mozgása élénk. Igen jól mászik fára, jelesen úszik, úgyhogy a halat a vízben zsákmányolja. A halásztanyán könnyen megy csapóvasba vagy csapóládába, mert nem elővigyázatos, elveszíti az esztét, ha zsákmányol. Ha sarokba szorította ember, vagy kutya, könnyen támad. Ideges állat, a neki nem tetsző hang, vagy tárgy kihozza a békétűrésből. Nem szereti a csengettyűt, lánczörgést, s ha közelébe fehér papírt, zsebkendőt teszünk le, dühösen megy rá, tépi. Ezt különben az összes nyestféléknél tapasztaltam.

A kutya — lazán álló bőrénél fogva — alig tud rajta komolyabb részt is fogni, soká birkóznak, míg a gerince összeropog.

A görény pacsmagolása március, vemhességi ideje 2 hónap és 4—6 kölyket vet, melyek úgy nevelkednek, mint más menyétféle. Életkorát 10 évre teszik.

Mint káros állatot üldözni kell és minden módon pusztítani. Bőre jó, szőréből ecsetet csinálnak.

Menyét.

Mustela nivalis L. — Wiesel.

Legkisebb ragadozónk, mely mindenütt — hol ember lakik és kisebb háziállat van — feltalálható. „Hasznos-káros“ állat, sok egeret pusztít el és ezzel mérhetetlen hasznót hajt. Ha baromfiólunk jól van építve és gondosan bezárjuk éjjelre, nem tehet kárt, mivel inkább éjjeli ragadozó. Több esetet láttam azonban, mikor fényes nappal a 2—3 hónapos jércét megtámadta, megölte. Ennek dacára azt mondhatjuk, hogy a gazdának sokkal több hasznót tesz, mint kárt. Az apró-vadas területben rengeteg kárt tesz; így ott meg nem tűrhető.

Színe a vidék és évszak szerint változik. Rendesen vörösbarna, hasa, lábainak belső fele, valamint a felső ajak széle fehérszínű. A barnasín a nyári, melyet melegebb helyeken télen is megtart; ellenben magasabb fekvésű, zordabb vidéken a nyáron vörhenyes menyét hófehér bundát kap télire.

*A menyét hossza: 20 cm, melyből a hegyesedő farokra 4 cm leesik, tehát ugyancsak kistestű állat. Teste hengeres, karcsú, nyúlánk, így az egérlyukon is befér. Lábai vékonyak, finomak, éles körmökben végződnek. A „hermelin“ (*Mustela erminea* L.) valamivel nagyobb a menyétnél, színe is hasonló, farkának vége télen-nyáron fekete.*

Menyét nyom.

A hermelin nyoma.

A menyét érzékszervei kitűnők, fürge, mozgékony állatka, melyet minden érdekel, nem nagyon félénk, úgyhogy ha közelében vagyunk és ránézünk, hátsó lábaira áll, úgy néz vissza, csak ha megriasztjuk, szalad el.

A tanyakészítés nem okoz neki gondot. Nyáron a szabadban fészek és rőzserakásban, szalmában, kőrakásban, ürge-, hörcsög- és patkánylyukba megy lakni; télen pincékben, istállókban, padláson lakik. Ravasz, ügyes rabló, bátorsága meglepi az embert. Ez a pici állat az őzgidát

képes megölni s ha őt támadják meg, bátran védekezik amíg lehet, azután gyorsan menekül.

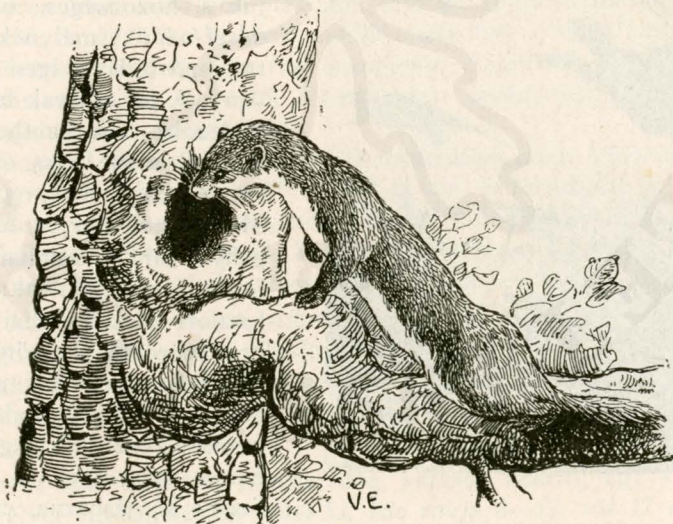
A menyét nemcsak az apróbb emlősök, madarak közül szedi prédáját; hanem a hal, rák, kigyó, gyík, rovarok is kedves eledelét képezik. *A földön fészkelő madarak tojásait kiissza, ha kikeltek a kis madárfiók, felfalja.* A mézet is nagyon szereti. Aldozatát — ha kisebb — tarkón fogja, ha nagyobb, a nyakába harap. Mindenféle húst megeszik, saját fajtáját sem kíméli. *A nagyobb állatoknak a vérét szívja ki és ott hagyja, a kisebbnek agyát eszi legelőbb, majd a húshoz lát.*

A menyét párzása nincs időhöz kötve, az év bármelyik szakában párzik. Vemhét 5 hétig hordja, majd 5—6, ritkán ennél is több kölyket vet, melyek 10—12 napig vakok. Az anya gondosan neveli kölykeit, azoknak sok eleséget hord, majd tornagyakorlatokat végeztet velük és rablásra tanítja őket. *Életkorát 8—10 évre teszik.*

Vadászata

A kisvadas területen irtani kell. Írtására csapdákat használnak. Én legcélszerűbbnek találtam az egércincogásra csalást, mikor egy kis kerti sörétes puskával könnyű lelőni.

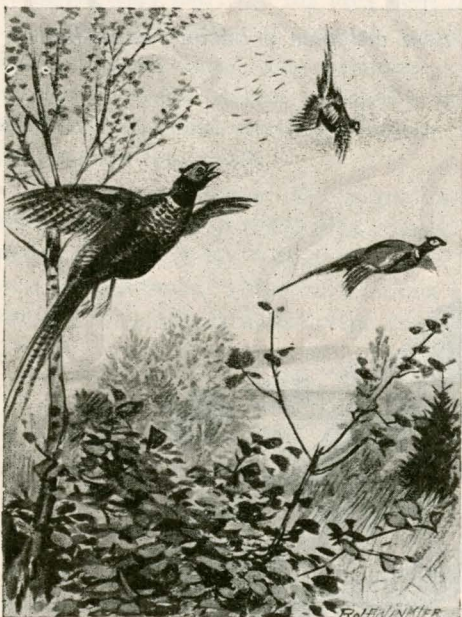
A menyét megszelidíthető, de nem érdemes a házba venni, bűdös, mint rokonai.

Fácán.

Phasianus colchicus L. — Der Edelfasan.

A fácán eredeti hazája Azsia, a Kaspi-tenger vidéke, honnan évszázadokkal ezelőtt hozták Európa államaiba; ma, hol a hasznos vadat tenyésztik, védik, mindenütt feltalálható. Hazánkba a nagyobb uradalmak vadászatra áldozni szerető birtokosai hozták be és terjedőben van az erre alkalmas községi határokon is.

Gyönyörű madár, különösen a kakas. A fácánkakas színét nem könnyű leírni, mert több fajtája él nálunk, melyek egymástól színben, nagyságban különböznek. Leggyakrabban látjuk a közönséges, vagy „vadászfácánt“, melynek kakasa ragyogó tollával igen szép látvány. A fej és nyak felső része sötétzöld, kék színben játszó fénnel; melle, hasa, oldala vörhenyes színű vörös ragyogással. Minden toll fényes, fekete szegéllyel bír. A dolmánytollakon fehér foltok vannak; hosszú, foszlott farkcsiktollai ragyogó bronzvörösek. Evezőtollai rozsdasárgán sávozottak, a szürkésbarna kormánytollak feketén keresztisávazottak, gesztenyebarna szegéllyel a végükön.

Szeme sárgásbarna, csőre világosabb barna, lába ólomszürke, vagy vörhenyes szürke. A szem körüli csupasz rész vérpiros. Hossza 75—80 cm, szárnya 25, szárnyvégtől szárnyvépig 75 cm, a farka 40—45 cm, a tövében vastag, a vége felé elhegyesedő. Súlya: 1—1.5 kg.

A fácantyúk kisebb valamivel és egészen egyszerű sárgásbarna madár, tollai szépen rajzoltak, farka jóval rövidebb a kakasénál, nyakán alig látható bronzfény van. Az öregebb tyúk nagyobb testű, sötétebb színű és a farka majdnem olyan hosszú, mint a kakasé.

Újabban nagyon elterjedt a kínai „örvösfácán“ (Phasianus torquatus), mely nagyon hasonlít az előbbihez; ettől abban különbözik, hogy nyakán szép fehér karika (Ringli) van. Ez a fácán a rendes fácánnal már úgy átkeresztződött, hogy több a fehérkarikás kakas, mint a másik. Egy másik fajta fácánunk a Japánból származott „tarkafácán“ (Ph. versicolor), mely valamivel kisebbtestű a két előbbinél, de ezekkel össze van keresztveződve, s gyönyörű zöldesfényű tollaival talán a legszebb az összes fácánok között. — Láttam apró, gyorsabb repülésű, majdnem fekete színű fácánokat is, melyekről még hosszabb tapasztalattal nem rendelkeznék.

Ritkán látunk majdnem teljesen fehér fácánokat, melyek nem oly szépek és gyengébb egyedek, szaporításuk nem indokolt.

A fácán a sűrű, bozotos helyeket szereti, vagy olyan erdőket, melyek mezőgazdaságilag művelt területekkel szomszédosak. A nádist szívesen felkeresi és minden olyan helyet, hol elrejtőzhet. Nem szereti a nagy, összefüggő erdőségeket, s bár a fenyvesben is tanyázik, mégis inkább a lomblevelű erdők híve. Szereti a patakok melletti bokros sűrűségeket, réteket és vetéseket is. A vetések között legszívesebben a ciroktáblákat lakja, majd a sűrű, gazos tengeriföldet, répát, lucernát. Általában inkább a sík, mint a hegyes vidék kedvelt tartózkodási helye.

A fácán nem vándorol messzire, mint a vándormadarak, repülése sem kitartó, de ügyetlen kóborló madár, mely tanyájától ellátogat szomszéd területekre, honnan nem tud hazamenni. Érzékszervei jók, vigyázó, vad madár, mely az embertől fél, nehezen szelídíthető, ápolóját sem tudja megismerni és megszeretni.

A fácánnál az ivar számszerinti megoszlása igen különböző. Van eset, hogy egy kakasnak akár 10 tyúkja is van, és látjuk azt is, hogy egy tyúk mellett 4—5 kakas tanyázik. Mentől kultiváltabb a fácáncsalád, annál erkölcsstelenebb életet él. Például az egészen vad fácán páros életet él, mint a fogoly, a kakas részt vesz a csibenevelés gondjaiban is.

A fácánkakas verekedő, mint a többi kakasféle, még a tyúkjához is elég goromba párosodás alkalmával. Nagyon kikapós gavallér, sokszor megfigyeltem, amint a leghorn-tyúkoknak udvarolt, igaz, hogy soha sem talált meghallgatásra, ellenben a leghorn-kakas elkergette. Párzása március második felére esik és 7—8 hétig is tart.

Fészket sűrű bozótba, magas fűbe, vetésbe készíti, egy kis mélyedésbe, melyet fűtörmelékkal bélel ki. Ide rakja 8—12, sőt 17 db. gömbölyű, szürkészöld tojását, melyeket 24 nap alatt költ ki. A kis fácán-csibék életrevaló, szép szürkésbarna, csíkos jószágok, melyek megszáradásuk után azonnal anyjukkal legelészni mennek. Gyorsan fejlődnek, 2—3 hetes korban már repülősek és fára mennek éjjelezni, szep-

temberre már ki vannak növe, ha az idő jó volt, a kakasok színesedni is kezdenek.

Bár a fácán, ha ellenségeitől óvják, képes saját emberségéből is szaporodni, nevelkedni, mégis jó, ha az emberi gondoskodás is belekapcsolódik, segítjük őket úgy szaporodásukban, mint nevelkedésükben. Gyakran előfordul, hogy a fácán kaszálóba, vagy olyan helyre fészkel, hol a tojásokat — előre láthatólag — ki nem keltheti. Ilyenkor a fészkeket felkeressük, a tojásokat óvatosan — puhára béelt — kosárba szedjük és a már kellően fűtött keltetőgépbe, vagy tyúk-kozló alá tesszük. Ha ezt az összeszedést és keltetőbe rakást jól végeztük, legalább is 50—60%-os kelési eredményre számíthatunk.

A tojásokat jó, langyos, 1—2%-os lysoformos vízben lemoszuk, nehogy a héjon fertőző anyag jusson a keltetéshez. A tojások keltetése úgy történik, mint a tyúkászatnál. A tojásokat naponkint (este, vagy reggel) meg kell forgatni. Ezt megkönnyíti, ha a tojásokat egyik oldalon dátummal látjuk el. Hogy a tojás héja vékonyodjon, puhuljon, legalább is 2—3 naponkint 39—40 C fokos meleg vízzel (lehet 1—2% lysoform) permetezzük. A tojásokat naponkint cca 10 percig szellőztetjük, melynek az a célja, hogy a tojás vastagabb végén levő „légűr“ fogyó levegőjét pótoljuk. Ugyanis a tojás héján levegő szivárog keresztül, mert a tojásban eredetileg volt levegő, a fejlődő csibének kikeléséig nem volna elegendő. Ezt a levegőt a gépben levő tojások forgatása alkalmával is — ha kézzel forgatunk (modern keltetőgépben forgató szerkezet van) — oda juttathatjuk. Így kezeljük a tojásokat kikelésig.

Az így összeszedett tojások kikelése nem történhet egyidőben, mert a fácán-kozló alatt is különböző ideig voltak. Amely fészekben kevés tojást kaptunk, az rendszeren friss. A fácán ugyanis naponkint és kétnaponkint, a jérce háromnaponkint szokott 1—1 tojást lerakni, s ha a sorozat ki van, akkor kezd a kozlást. Mivel a vadmadarak tojása nem olyan kényes, mint a házi szárnyasaink tojása, a kelési eredmény — dacára a tojás hordozásának — elég jó szokott lenni; sokkal nehezebb a kis csirkék felnevelése.

Kevesebb tojásnál tyúk-kozlót használunk. Erre a célra nagyon csendes, nem tetves kozlót kell választani; a fészket pedig féregmentesen készíteni. Egy kis törekszéma, vagy tiszta homok kell ehhez, melyet fahamura teszünk és tört kénvirágot hintünk bele. Egy kozló alá 19—21 darab tojást tehetünk, azért páratlan számút, mert jobban elhelyezkedik. A költési idő vége felé 12, 14, 16 percig is távol lehet a kozló a tojásoktól. (Etetés).

A kozló részére utcaporból, kénvirágporból fürdőt csináljunk napos helyre, melyben vackolódva az esetleg kapott élősdiek eltávoznak belőle. A féregtelenítésre a rovarpor, vagy „Fly-tox“ is jónak bizonyult.

Akár a kozló alatt, akár gépben kelt csirkéket melegebb béelt kosárba rakjuk száradni, mely kosarat laza tüllel takarunk le, hogy levegőt kapjanak a kis fácáncsibék. Így tartjuk meleg szobában a csibéket 1—2

napig, majd a nevelőládákba osztjuk széjjel. A nevelőláda deszkából készül, olyan forma, mint egy kis fáskamra, csak hogy az első fele (homlokzat) vékony lécekkel úgy van ellátva, hogy a lécek nyílásán a csibék ki és be könnyen járhassanak. Ennek a kis deszkaházikónak egy nagy tyúk részére is elég kényelmesnek kell lennie és elébe kis udvart létesítünk.

A kotlót előbb a kis házikóba zárjuk, a kis csibéket pedig az udvarra helyezzük el. Úgy a kotlósnak, mint a kis csibéknek szórjunk egy kis hangyatojást és figyeljük őket. Ha a kotló hívja a csibéket, akkor nincs baj, elfogadta, ápolni, vezetni fogja. Ha azonban azt látjuk, hogy nemcsak nem hívja, de nem is szívleli, azonnal távolítsuk el onnan, mert az ilyen rossz kotló képes agyonvágni a kis csibéket.

Ha minden rendben van, 3 nap múlva az udvart elvehetjük a házikó elől, most már a lécek elé helyezett deszkával zárjuk be este a csibéket, reggel pedig a felszáradt gyepra eresztjük ki. A csibék a jó lucernatarlón (ez a legjobb) a kis ház körül járnak, szedegetnek és az oda állított itatóból friss vizet isznak (az itatót árnyékba állítsuk!), majd este szépen bebújnak a lécek között a kotló alá.

A fácáncsirkék első tápláléka a hangyatojás, melyről — jó előre kikeresett — hangyabolyokból gondoskodni kell. Ha sok a fácáncsibe, nem tudunk neki napi 4-szeri etetéshez elegendő hangyatojást szerezni, tehát más, jó elcségről is gondoskodunk. Hangyatojás mellett 8–10 napig keményre főtt tyúktojást reszelve és lucerna- vagy salátavagdalékkal keverve adunk a kis csibéknek. Majd 10 nap múlva — a szerint, hogy mit tudnak szedni — 2–3-szor etetjük naponta. Ekkor már főtt, hámozott kölest, tengeri, árpadarát egy kis húsliszttel keverve, vagy húsliszt helyett selyembábot is adhatunk. *A húslisztnél csakis a legjobbat vegyük, mert az olcsó, silány húsliszttől elhullhat a csibe.*

Nem érdektelen a hangyatojás gyűjtésmódja, melyet a gödöllői kir. vadász hivatal érdemeiben megőszült „Storcz bácsi”-ja gyakorol. Elmondom, ahogy ő írta:

„Kora tavasztól kezdve személyzetünkkel figyeltessük meg és jegyeztessük fel a talált hangyabolyokat, hogy szükség esetén ne kelljen azokat sokáig kerestetni. A hangyatojás szedéshez szerezzünk be: egy pár gumikesztyűt (a hangyasav lemarja különben kezünkről a bőrt és a seb nehezen gyógyul), egy kis szeneslapátot, 2–3 darab erős, sűrűszövésű zsákot, egy nagyobb, egy kisebb szemű rostát és egy zsákból készült ponyvát. — A lapáttal leszedjük a boly tetejét, míg a tojáshoz nem érünk, ekkor gumikesztyűvel és lapáttal a tojásos részt mindennel együtt berakjuk a zsákba. Ha már elraboltuk az összes tojást (bábokat), a hangyabolyt húzzuk újra össze. Az ily módon megszedett zsákokat szállítsuk el a nevelőhelyre, ott vegyük kézbe a nagyobb szemű (bab) rostát és a kiterített ponyvára rostáljuk rá a zsák tartalmát. A hangyatojás, hangyák és a kisebb szemét, átesnek a rostán. Ezt elvégezve rakjunk vékony rőzséből jó, lánggal égő tüzet és a ponyván levő anyagot tegyük

az apróbb szemű rostába. Miután a homokot vagy földet kiráztuk belőle, a rostában maradt tojásokat és hangyákat a tűz felett rázva megpörköljük, hogy ki ne keljenek. A rostát mindaddig rázzuk a tűz fölött, míg élő hangyát látunk benne.

Az így megpörkölt hangyatojást öntsük egy ládába (60–80 cm széles és hosszú, 25–30 cm magas) és naponként — különösen, ha 3–4 napra való mennyiség van — forgassuk jól át, nehogy penészt vagy dohot kapjon, melytől a csibék elpusztulnak“.

Storcz Mátyás udvari vadásztiszt eljárása nehézségbe nem ütközik, nem is nagyon költséges, ezért ajánlhatom bárkinek, ki fácánt nevel, mert hangyatojás nélkül a fácánnevelés igen nehéz.

Mondanom sem kell, hogy azt a helyet, hol fácánt akarunk felnevelni, már jó előre meg kell tisztítani minden ragadozótól, különben tömegesen esnek áldozatul a kedves, eleven, csikos kis csibék. Jó kutya-val le kell kerestetni az egész területet, nehogy görény, menyét legyen közelben — rókáról nem is szólva —; majd ennek közelébe leskunyhót készítünk uhuzáshoz, hogy a szárnyas ragadozókat is megfékezzük. *Különösen vigyázzunk a mátyásmadárra (szajkó), mert ez ha rákap, mind elhordja a fácáncsibét.*

A felnőtt fácánnak kevés betegsége van, annál hamarabb pusztul a csibe, ha nem vigyázunk rá. Legfontosabb, hogy olyan helyet válasszunk csibenevelésre, mely baromfibetegségekkel nincsen fertőzve. Jó, ha azt a kis lucernást, melyen a nevelőházikót elhelyezzük, előzőleg oltatlan mészporral beszórjuk és rózsával ellátott öntözőkannával meglocsoljuk. A mész öl minden fertőző anyagot a legjobban. Így védekezhetünk a „coccidiozis“ és „bacillus gallinarius“ (fehér hasmenés, tyúktífusz) ellen legjobban.

Hol sok üregi nyúl van, ott is vigyázni kell, mert ennek ürülékében a kis csibe gilisztát keres és sok káros anyagot szedhet fel. Ha nedves időben megfáznak a csirkék, könnyen kapnak hasmenést; valamint már fejlett korban is diftériát. A fácán azonban a nem fertőző betegségeket könnyebben kiheveri, mint a házi szárnyas.

A kis fácánoknak szoktak tejet, aludttejet adni ivóvíz helyett, mely kitűnő, de vigyázni kell arra, hogy meg ne savanyodjon, mert halomra döglök a csirke tőle. Ismétlem, hogy *minden gyógyszernél többet ér a hangyatojás*, azért ebből nemcsak az egész apró, hanem a nagyobb fácáncsibéknek is kell adni, mert a hangyasav a fácánnak az, mi a méz a kisgyerekeknek, ki nem kap soha számárköhögést, ha mézet eszik.

Talán kissé hosszasan is foglalkoztam a fácán mesterséges nevelésével, de időszerűnek tartom, mert újabban — erre alkalmas — községi határokba is telepít a gondos bérlő fácánt, ennek pedig legegyszerűbb módja a tojás útján való megtelepítés.

A fácán földön tanyázik, ott bújkál a bokrok között, gyorsan tud futni, nem szívesen repül, nem is képes messze repülni. Nagy zajjal repül fel, ha 10–12 méter magasra felemelkedhetett és irányt vesz, igen

gyorsan halad. Sűrűségben nagyon kitart, azt hiszi, nem látjuk meg, pedig sokszor el sincs jól rejtőzve. Táplálkozása közben kárt is tesz, mert a babot lerágja, sőt állítólag a tengericsöveket is kibontja (ami igen ritkán fordulhat elő); viszont *igen sok gyommagot és káros rovarot pusztít el, mely kártételét ellensúlyozza. A nagy, szőröshernyót tömegesen pusztítja a fácán!*

Mivel minden emlős és különösen szárnyas ragadozó utazik a fácánra, óvni kell, különben nem tud elszaporodni. Etetni is kell még akkor is, ha a nagy hó nem takart el mindent. Így legalább nem csavarog el úgy s a jóerőben lévő fácán jobban bírja a kemény telet, mint a fogoly.

A fácánzetetőket — ha van — sűrűségekbe kell készíteni, egyszerűen nád, cirokszár vagy tengeriszárból „fészer” alakban, melynek első magassága körülbelül 1—1.5 m, hátsórésze 20—25 cm. Nem fölösleges az etető körül nagyobb faágakat úgy rakni fel, hogy alatta a fácán az etető alá jusson, viszont az ágak miatt szárnyas ellenség ne tudjon az etető alá jutni, vagy a fácánra csapni.

Az etetőt délnek kell építeni, különben sok szelet befog, pedig a fácán nem szereti a szelet. Az etető helyét fűtől meg kell tisztítani, agyaggal ledöngetni, homokkal beszórni. Egy kis tört faszén, aprókavics, mész is az etető alatt elhelyezendő. Téli etetésre, naponkint kiszórva, használjunk cirokmagot, másodrendű búzát, árpát, darabos tengeridarát. A mennyiséget előre megállapítani nem lehet, de nagy hóban is minden 20 fácánra 1 kiló eleség elegendő.

Az etetőket lehetőleg a fácános közepetáján állítsuk fel és pedig a fácánok számához mérten, hogy a szomszédtól elvonjuk, hol veszély fenyegetné. Arra is ügyelni kell, hogy a szomszéd tengeri vagy cirok táblákba szokott fácánok hazataláljanak még mielőtt a vadászat megkezdődik. Nem kellemes nézni, hogy a költséggel, fáradsággal telepített és felnevelt fácánunk éppen a vadászat idején legyen a szomszédban, hol a tengeriszárat csupán azért hagyták lábon, hogy fácánjainkat kilőhessék. *Az etetőtől a határig utat kell szórni a fácán kedvelt eledeléből vagy kicsépeletlen búzakalászból.*

A fácánt csakis nem háborgatott területen lehet és érdemes tenyészteni. Olyan erdőben, amelyik város vagy község mellett fekszik és mindig tele van gomba, eper, virág, szárazágszedőkkel és kirándulókkal, ott kárba vesz minden igyekezet.

Mivel a csirkék 50 százaléka szokott kakas lenni, de minden 5 tyúkra elég 1 kakas, törekedjünk arra, hogy a tyúkok vadászat alkalmával kíméljessenek. *A fácántelepítés első három évében tyúkot egyáltalán ne löjünk!*

Csak nagyobb kiterjedésű, párezer holdas terület jöhet számításba fácántenyésztés szempontjából, mert kisebb területről — kivált ha mellette fácánnak való hely van — átmegy mind a fácán és így a — rendszeren hálátlan — szomszédnak telepítettünk. Az alkalmas néhányezer holdas sík területet elő kell készíteni fácánosnak, megfelelő fásítással.

Az ott díszlő nagyobb fákból (akác, tölgy, juhar, nyár, hárs, berkenye) ültessünk 1—2 holdas erdőt a terület közepe táján. Ezek közé a fák közé, vadgyümölcsfákon kívül jól díszlő, termő cserjéket (kőköny, fagyal, kutyabenge, varjútövisbenge, boróka, erdei szeder stb.) ültessünk, melyek pár év múlva jó sűrűséget képeznek. Ebbe utakat hagyunk a közepe felé, hogy az odahelyezett tenyésztő és etetőhelyeket könnyen megtaláljuk közelíteni.

Ez képezné a fácános központját, melyből a gazdasági termények közé mennek ki fácánjaink, ha a termény elég nagy és ide menekülnek be a fácánok, ha letarolódott a határ. Egy pár év alatt a gyorsan növekvő fák alkalmasak a fácán éjjeli szállására, melyek nélkül a fácán elvándorol.

En a fácán szempontjából csak pár hold erdőt említettem, pedig bátran merem ajánlani a nagyobb birtokokon való erdősítést, mint jövendő gazdagsági ágat. Téves felfogás az, hogy az erdő csakis a hegyek sziklás, termőréteg nélküli területeire való; megterem az erdőfája a jó búzatalajon is, ha a gabonaneműekből gyakran tapasztalható túlerőmelést és nehéz értékesítést vesszük számításba, nincs kizárva, hogy a pontos kalkuláció az erdősítés javára billenti a mérleget. Ezt a fácán-tenyésztéssel kapcsolatban mondott véleményt nemzetgazdasági szempontból is megszívlelendőnek tartom.

Vadászata.

A fácánt vadászhatjuk „vizslával“, „pásztázva“ és „hajtvva“.

A vizslázást csak a konyha és barátaink részére szerzendő néhány kakasra szoktuk gyakorolni. Jó, csandes vizslával kedves időtöltés, egyedül vagy egy gyerekkel, ki hordja a holminkat. Szeles, ugrásbugra vizsla, mely rendesen messze előre megy, nem használható, mert a sűrűségben nem találunk rá s beugrik, hajszozni kezdi a fácánt.

A vadászatnak erről a módjáról sok mondanivaló nincs; ki kell ereszteni a fácánt, nehogy szétlőjjük. *A szárnyazott fácán, mihelyt földre esett, szaladni kezd, és oly gyorsan halad a sűrűségben, hogy a kutya sem könnyen éri utól.* Jobb várni, míg megbújik a közelben, hol a vizsla könnyen megtalálja.

Fácánra bokrázásnál széthordó puská és 10-es sörét kell, mert a sűrűségben nehéz a pontos célzás és jó, ha a sörét nagyobb területet fed be.

„Pásztázni“ tengeriföldben, vagy alacsony vágásban, esetleg a még álló terményben szoktunk. Ez hasonló a már ismertetett vadászjelzéséhez, csupán arra kell itt nagyon vigyázni, hogy *csendben menjünk, mert az éber, óvatos kakasok pár száz lépéssel előttünk elszöknek.* Még ha csendben megyünk is, érdemes a hajtandó tábla végére rémcafatokat, esetleg apró színes zászlócskákat állítani fel, amely visszatéríti a kakasok egy részét.

Uradalmi nagy táblákban a magas tengeri között, nem igen lehet sem járni, sem lőni. Igen célszerű úgy vetni a tengerit, hogy minden 20—30 méter távolságra 2—3 sor répa legyen. Esetleg lehet ez a keskeny pászta burgonya is. Vadászatkor a puskások ezeken a nyiladékokon mennek, a hajtók a tengeriben. Így minden fácán lövésre kel, ha ugyan messze előre nem szalad, amit öreg kakasok, gyomtalan tengeri táblákban szoktak gyakorolni.

Ennél a vadászatnál olyan puska a legjobb, amelynek egyik (jobb) csöve nem hord sűrűn, ezzel lövünk közelre; a másik (bal) csöve pedig jó sűrűn, messze lő. Utóbbival löjjük a messzekelő kakast vagy duplázunk az első lövéssel eltoltra.

Leggyakrabban „hajtókkal” tereltetjük magunkra a fácánt. Ezt a vadászatot leginkább erdőben gyakorolhatjuk; de így kell vadászni minden más sűrűségben is, hol sem puskás, sem a hajtó nem tud menni.

Fácánra — ha igen sűrű a terület — kis hajtásokat kell csinálni! A puskásokat egy olyan nyiladékra állítsuk, melyen túl is fácánnak alkalmas terület van, mert sík, tiszta terület felé nem repül a fácán. Elég ha 40 m átlagos távolságra állítjuk egymástól a puskásokat, de előfordul, hogy sok a puskás, kevés a hely; ilyenkor sűrűbben kell állítani és meg egyezéssel csak balfelé lőni. *A felállás nagy csendben történjék,* különben ismétlem, a kakasok elmenekülnek még a hajtás megkezdése előtt.

Fácánra sok hajtó kell, kiket botokkal kell felszerelni, melyekkel a bokrokat verik, mert a fácánkakas, melyre tulajdonképpen vadászunk, butasága mellett is nagyon ravasz állat. Vagy előre szökik, vagy lelapul a bokorba és csak ha a bokorra verünk, kel fel. *A hajtók lassan haladjanak, nem a lárma fő itt, hanem a bokrok verése.* A fácánok, főleg kakasok, már a hajtók első zajára megindulnak, ide-oda szaladnak, majd megmegállva hallgatóznak, hogy honnan jön a veszedelem.

Egy-egy vén, kitanult kakas, mely már sok ilyen fácánvadászaton vett részt, a hajtás kezdetén — akár a róka — előre szalad, a vadászvonalon szemlét tart. Nézi az ismerős vadászurakat, keresi azt a kedves, jó kedélyű pesti urat, ki őt a mult alkalommal is elhibázta. Majd egyet gondol, visszamegy és a hajtók között szemlélődik. Látja, hogy nincs puskás, a jó öreg jáger is csak dísznek hordja a lukas furulyát; kész a terv, vissza a hajtók között! De nem olyan rossz testvér, hogy saját bőrét mentse csupán, kiadja a jelszót: „visszafelé!”

A vadászok várják a fácánokat, sok patront szednek elő s végül is a fácánok visszarepülésének zörgésével maradnak, alig kerül valami terítékre. Ilyenkor nincs más mód, mint a hajtást újra kezdeni, más irányból hajtani és megismételni 3—4-szer is, míg a ravasz kakasok is feladják a versenyt; szellemi fölényünk és puskáink győz.

Csorváson 100 holdas táblákban volt seprőcirok vetve, tele volt minden tábla fácánnal. Arról hallgatok, hogy a fácánok bölcsője a szomszéd uradalmakban ringott. Mint fiatal vadászt, engem bíztak meg azzal, hogy mikor jönak, eredményesnek látom, rendezzek fácánvadászatot.

Minden este végiglovagoltam az akácos utakon, tele volt a fa kakassal. Megrendeztem tehát a nagy fácánozást, melyen a szomszédság kritikus, öreg vadászhai mind megjelentek. Már előre hallottam lelki füleimmel a jószágos véleményt: „*Akármilyen jó vadászok voltak őseid, öcsém, neked még sokat kell tanulni!*“

Elképzelhető a bosszúságom, mikor az első hajtásból — bár hajtó, hajtó mellett ment — egyetlen kakas nem szállt fel. — „*Nincs itt fene se!*“ Volt a közvélemény, melyet alig tudtam oda változtatni, hogy a cirok-táblát hajtjuk vissza. Nagy zúgolódással kocsira ültek tehát a vadászok, én pedig a hajtókat markáns kifejezésekkel és fenyegetésekkel realisabb hajtásra buzdítottam. Még a hajtók messze voltak, mikor néhány kakas kiszállt a cirok végén, egy le is lövődött. Majd több is szállt fel, köztük sok tyúk; esett kakas is, tyúk is. Most már a legjobban zúgolódó mondta, hajtjuk vissza ezt a ciroktáblát. Addig hajtottuk ide-oda, míg 20-nál több fácánunk volt és láttuk, hogy a kakasok tömegesen szaladtak át a nem messze levő másik ciroktáblába. Azt is többször meghajtottuk, estére 100-on felüli fácánt löttünk s a vacsoránál kellő elégtételt kaptam: „*ha inni és kártyázni is tudnál, még használható ember válhatna belőled!*“

Gyakran tapasztaltam, hogy a hajtás kezdetén elől ravaszkodó vén kakas elrontja az egész hajtást s mindig próbáltam, ha közel jött felröpíteni, soha sem sikerült. Gyalogos fácánra lőni nem illik, meg veszélyes is a hajtók miatt. Végre Gödöllőn egy magasállású, kitűnő vadász ismerette, egy eredménytelen hajtás után, ezt az öreg, ravasz kakas históriát és kijelentette, hogy a „*teríték*“ érdekében az ilyen ravasz professzort a földön is meg kell lőni. Le is löttük a bűnöst, sőt többet is a földön, de jött is a hajtásban a fácán hiba nélkül.

Ha a hajtás gonddal történik, úgy a fácánok a puskások előtt összeverődnek s ha nem vigyázunk, megtörténik az, hogy egy „*csokorékba*“ szállnak fel oly sűrűn, hogy — a tyúkok miatt — alig tudunk belőlük lőni. Jó tehát a végén, a hajtók közé állított ügyes vezetővel a hajtókat azonnal megállítani, mielőtt az első kakas felszállt. A hajtók ilyenkor teljes láncot kell alkossanak a puskásokkal szemben, valamint a vonal két végén is, hogy a fácánok ki ne tudjanak szaladni. E két vonal közé pár ügyesebb hajtó megy be és ide-stova járással, a fácánokat egyenkint való felszállásra kényszeríti, így több lövési alkalom kínálkozik és több lesz az eredmény.

Gondozott fácánosban, hol naponként több ezer fácánt szoktak lőni, igen célszerű a vadászat előtt jóval, rőzsegátakat rakni a puskásokhoz elé kb. 20—25 lépésre. A hajtott fácán mielőtt ideér és felszáll, lövésre megy, nem tud a vadászok előtt úgy összecsoportosulni. — Ilyen helyeken szokás az is, hogy *vadászat előtt befogják a jövő évre szükséges szép, fiatal tenyészanyagot*, hogy a többi fácánt, kakast, öreg tyúkot minden válogatás nélkül lőhessék.

Legtöbb fácánvadászaton a tyúkot kímélik, kizárólag kakasra szabad lőni. Ilyenkor izgul a sok lövöldözni szerető, gyenge lövő, mert a tyúkot nagyon könnyű lőni, míg a kakas sokkal nehezebben esik. *Amilyen könnyű a kelő fácánt lelőni, épp oly nehéz a hajtott, magasan repülő kakast eltalálni.* Ezek a „toronykakasok“ gyakran sortüzet bírnak el, nehezen esnek, legalább is a lövés helyén. Ilyen toronykakasra sokszor

Vadászán fácánnal.

3—4 méterre eleibe kell célozni, különben legfeljebb a farka hegyét löjjük el.

Bár ráhajtásnál is jutunk közeli lövéshez, mégis — mivel gyakoribb a távoli lövés — *használjunk jó sűrűnhordó puskát és legalább is 10-es sörétet.* Sokan fácánhajtásra 12-es söréttel mennek, mások nem engednek a 8-asból. Sokszor megfigyeltem, a 12-es söréttel lőtt fácán szépen esik, de sok el is megy belőle. Ha a legjobb 10-es söréttől el akarunk térni, inkább vegyünk 8-ast, mert ez a „toronykakast“ is jobban töri.

A helyszűke miatt nem tudok kitérni azokra a „kilengésekre“, mi-dőn a házigazda udvarias, de jól megérthető felkérése dacára, egyes vadászok válogatás nélkül lövik a fácánokat. Nem illik ez és a jövő évi állománynak rovására megy. Viszont ezzel szemben a *fácántyúkot sem érdemes Mathuzsálem korrig óvni.* Az öreg tyúk keveset vagy semmit sem tojik, szaporátlan, a kakast hiába veszi igénybe, jó kilödni őket!

A fácán húsa kitűnő, különösen a tyúké. Tollát kalapok díszítésére használják.

Fogoly.

Perdix cinerea Lath. — Das Rebhuhn.

A fogoly vagy „szürkefogoly“ a mérsékelt égöv alatti országokban, hol mezőgazdasági területek is vannak, mindenütt előfordul. Hazánkban kevés határ van, ahol fogoly nem volna; ahol nincs, vagy kipusztították vagy a szomszédos alkalmasabb területre költözött. Egyes vármegyékben, hol némi óvásban, gondozásban részesül, igen sok a fogoly. Az erdőknek csak a szélén tartózkodik vagy alacsony, erdővágásokban, hol repülni tud; szálerdőben nincsen.

A fogoly a mezőgazdaság madara s bár bokros területen is megvan, a vetés között érzi magát a legjobban, ott tud nyugodtabban fészkelni, csibéket nevelni. Mélyebb fekvésű, nedves területre csak forró nyáron megy hűsölni, különben a nem túlságosan kötött agyagos és homokbucskákkal változatos szántóföldeket kedveli. Kötött agyagon esős időben a lábára sár tapad, mely rászárad, a menésben akadályozza, sőt egyes lábujjak leszakadását is előidézi. Ahol a szántóföldek közelében sem erdő, sem bokros, nádas, zsombékos hely nincsen,

ott nem nagyon tud elszaporodni. Télen hajlék, búvóhely nélkül marad s ellenségei kipusztítják.

Európa egyetlen államában sincs annyi fogoly, mint nálunk. Nagy kivételünk van belőle a nyugati államokba úgy lelőtt, mint élő állapotban. A tengerentúlra is sok élő foglyot vittek, főleg Kanadába, hol „magyar fogoly“ néven ismeretes és gondos óvás mellett szépen szaporodik; de

Amerikának más mezőgazdasági államában is a magyar fogoly meg-
honosult.

A fogoly sem a nagyon meleg, sem a túlságosan zord, különösen
havas klímát nem szereti, tengerszín feletti magasság tekintetében nem
kényes. Ez az alföldi madár a 2000 méter magasságban is megél, ha
élelmet kap.

*Honszerető madár. Arról a helyről, hol született, nevelkedett, nem
szívesen vándorol el.* Csak a terület alkalmassága köti oda a foglyot. Több
esetet tudok, hol a birtokos gyakran telepít, óvja — télen — eteti a fog-
lyot, mégsem marad meg. Mi a háború előtti években sokat telepítettünk
a sepsiszentgyörgyi „Szépmezőre“, mindig levándoroltak a „Barcaság“-ra,
alig maradt néhány belőlük.

Eldöntetlen kérdés az, hogy van-e több fajtája a szürkefogolynak?
— Úgy a testnagyságban, mint színben, viselkedésben sok eltérést látunk,
melyek alkalmasak arra, hogy egyesek „állandó“ fogoly, „vándor“ fogoly
vagy pedig „mocsári“ fogolynak nevezzék el a változatokat. Mi,
vadászok nem igen boncolgatjuk, de nem is találunk oly éles, megkülön-
böztetésre alkalmas anyagot, hogy a foglyot fajtákra osszuk.

Az „állandó“ fogoly nagyobb testű, tanyázó helyét nem változtatja
stb. Talán azért nagyobb testű, mert jó helyen él és nem strapálja le
magát a megélhetési hely keresésével. S az évről-évre tenyésző fogoly-
nál néhány év alatt a testnagyság, szín állandósul, átöröklődik. A „ván-
dor“ fogoly kisebb, igen nagy csapatokba verődik össze, tenyésző helyéről
mérőföldre vonul. Igen, azért kisebb, mert silányabb helyen élt, melyet
elhagyni kénytelen, s a fogolynak rendes tulajdonsága, hogy ősszel, télen
nagy falkákba verődik össze, így jobban tudnak magukra és egymásra
vigyázni.

A vitnyédi (Sopron m.) határban 1933. év decemberében 300-as csa-
patokat láttam a havon, ha ember közelített feléjük, nagy zúgással indul-
tak „vándorútra“, a szomszéd dűlőre, honnan, ha felzavarták, ismét vissza-
vándoroltak előbbi helyükre. Eszükágában sem volt az, hogy messzebb
menjenek, mert itt minden határrész fogolynak való. Hasonló esetet lát-
tam a szatmári püspökség hídvégi uradalmában. Itt is ezer, meg ezer
fogoly feketítette a havat, élődtek a sűrűn felállított etetőkön, nem
vándoroltak el onnan, mert úgy a természetadta határ, mint a téli gon-
dozás kitűnő volt.

„Mocsári“ fogoly szintén nem igen lehet, mert a fogolynak test-
alkata, lábai alakja sem alkalmas a mocsaras helyen való tartózkodásra.
Ha a foglyot betakarítás után a mezőn felkergetjük, egyenesen a közeli
nádasba repül, de nem azért, mert mint „nádi“ fogoly itt szeretne élni,
hanem tisztán azért, mert ennél jobb menedékhelye nincs. A boldogi
(Pest m.) határ „Brinza“ nevű részén a szántóföld, szőlő és nádas ked-
vezően oszlik meg. A „felvert fogoly-csapat“ — bár közelebb kapja a
nádaszt — a szőlőbe száll, mert ott futni is tud a „beszállás“ után; viszont
a szomszéd jászfényszarui határban mindig nádasba száll, mert ez több

van, szőlő kevesebb; de a nádasból a veszély elmúltával a fogolycsapat azonnal előjön.

Nagy szárazságban a fogoly — rokona, a házityúk is — szívesen legel a mocsár szélén, mert ott kap „zöldet“ és sok rovar, míg a határ kiszűt területe kevés élelmet és italt nyújt. Nemcsak a kimondottan vándor-madár, de más állat is a megélhetés, vagy a nyugtalanítás miatt vándorol el szülőföldjéről; kevesebb az állatban a kóborlási ösztön, mint sok embertársunkban, kinek életszükséglet a világcsavargás.

A fogoly színe szürke. Ez az alapszín a kifejlett foglyoknál fekete, barnás, sárgás és vöröses vonalakkal igen szépen van díszítve. A fogoly „kakas“ feje rozsdavörös színű, ilyenek a faroktollak is, mellén „pajzs“, vagy széles „patkó“-alakú, gesztenyeszínű folt van. A fogoly „tyúk“, vagy „tojó“ színe egyszerűbb, de azért ez is igen szép tollazatú madár. A finoman tarkázott toll a foglyot, még a fekete szántáson is, láthatatlanná teszi. A falusi hajtó éles szeme kell ahhoz, hogy meglássuk. A lelőtt fogolyra majdnem rátaposunk és nem látjuk.

A fogoly zömöktestű madár, hossza: 25—30 cm, szárnyhossza: 15—17 cm, farka 7—8 cm. Vékony csont, kevés toll, sok hús jellegzi. Mivel a teste a szárnyfelülethez viszonyítva nehéz, gyors szárnymozgatással repül és legtöbbször egyenes irányba. Ezért kevés gyakorlattal a foglyot könnyű löni.

Táplálékát növényi és állati anyagok képezik. *Rovarokat, hernyókat pusztít és nagyoobrészt gyomok magvával táplálkozik. Az elhullott gabonaszemekből keveset fogyaszt, de a termésben nem károsít.* Mint minden tyúkféle, a zöld fűből is csipeget, ezzel a gazdának semmi kárt sem tesz. *Legártatlanabb hasznos vadunk, elszaporítása gazdasági érdek.* Bár felhozzák a gazdák, hogy az érő szőlőt kicsipkedi, *rengeteg gyomortartalomvizsgálatból megállapítást nyert a fogoly hasznossága, mit a gazdák is elismernek.*

A fogoly pároséleket él. A párzási idő előtt jóval, tehát már februárban párokra oszlik az addig nagy csapat. A párok addig járnak együtt, míg a tyúk a tojáslerakáshoz fog. A fogoly vetésben, réten és bokros helyen fészkel. Fészket mindig a földre készíti igen egyszerű módon, ebbe rakja tojását április végén, májusban. A tojások száma a fogolytyúk korától, kondíciójától függ. *A fiatal tyúk 9—12-ig, az idősebb 18-ig tojik.* A tojás alakja hegyes körtealak, színe zöldes, barnás pettyezett, piszkos-szürke.

Ahol 18-nál több tojást látunk, ott valószínűleg két fogoly tyúk tojása van együtt; viszont a 8-nál kevesebb tojás, a második sorozat lehet, ha az első tojásokat baj érte. *A fogoly 25 napig kotol.* Ha tojásairól eltávozik, fűvel betakarja, hogy ne kapják meg. Így is sok tojás, sőt kotlófogoly is az ellenség, vagy ügyetlenség áldozata lesz.

Újabban nemcsak az állati ellenségektől kell féltetni a költő foglyot, hanem a tojásszedőktől is. Ezek hosszú zsinagregára rakott csörgőket húznak végig a fűbúzában, vagy réten; a zörgésre kiszálló fogoly helyét megjegyzik.

odaszaladnak, legtöbbször ott a fészek, melyből a tojásokat kiszedik. *Rengeteg kárt tesznek ezek a tolvajok a fogolyállományban, tehát szigorú felügyeletre van szükség.*

A fogoly szénakaszáláskor ül tojásán, melyről csekély zajra nem kel fel. Így történik az, hogy a kaszások a kotló foglyok nyakát levágják s a tojások árván maradnak. Igen célszerű foglyos helyen, mielőtt a rét kaszálásához fognánk, a rétet hangos hajtással a foglyoktól megtisztítani, vagy a rétet vizslával járjuk meg és repítsük fel a kotló foglyokat.

Míg a fogolytyúk a tojáson ül, a kakas is ott közelben őrködik. Ha ellenség jön, a kakas ideges cserregésbe fog, s mintha béna volna, úgy viselkedik, elcsalja a fészek közeléből a támadót. Ez gyakran kerül életébe a kakasnak, mely végzetes lehet a leendő fogolycsaládra is. Ha ugyanis a kakas elpusztul, nincs ki védje a tyúkot és tojásokat, a fogolycsaládra leselkedő rengeteg ellenség könnyen megtalálja és megsemmisíti a költést.

A fogolycsibék „fészekhagyók“. Mihelyt a tojáshéját lerázták magukról, azonnal szétszaladnak. Anyjuk és apjuk gondosan őrzi, vezeti őket. Azt az önfeláldozást, melyet a fogolyszülőknél látunk, egy állatnál sem látni. Ha a csibéket vezető fogolytyúk elpusztul, a kakas azonnal átveszi a csibék őrzését és a nevelés gondjait. A fogolycsalád rendes körülmények között együttmarad, más csapattal nem áll össze. Ha azonban anyjukat, apjukat vesztették, egy közeli fogolycsapathoz csatlakoznak, mely őket szívesen befogadja. — Itt a magyarázata annak, hogy némelykor, már augusztusban 25—30-as csapatokra találunk.

A csibék apró rovarokkal, hangyatojással és zsenge fűvel táplálkoznak, gyorsan nőnek, majd magvakat is fogyasztanak. A szülők főleg óvatosságra tanítják kicsinyeiket, mintha tudnák, hogy milyen sokan pályáznak életükre. Igen fontos a fogolycsaládban az „őrszolgálat“, melyet legelőször és legtöbbször az öreg kakas lát el. Erre tanítja a fiatal kakasokat is, mihelyt azok kitollasodtak. Az őrszem nem legel, hanem állandóan nyújtott nyakkal vigyáz és jelt ad, ha valami közeledik, veszélyeztetni a csapatot.

Ha valaki, vagy valami „felveri“ a fogolycsapatot, hangos „rip-rip-rip“ cserregéssel száll fel és egycsomóban, az öreg kakas után repülnek el. A „leereszkedés“, „beszállás“ legtöbbször valami sűrűségbe történik, mely kisebb-nagyobb távolságra van a felszállóhelytől. *Árnyékos, hűvös, szeles időben rendszeren messzebb száll a fogolycsapat, mint nagy melegben.* Leszállás után az öreg kakas hangos cserregéssel hívja össze a csapat tagjait. Ha már felnőtt a fogolycsapat és az öregeket kilőtték közülök, egyik fiatal kakas veszi át a vezetés szerepét. Gyakran meg is lehet ismerni a hívó hangról, hogy öreg, vagy fiatal kakas-e a vezér. Az öreg kakas: „csirr-rök“, vagy „girr-rök“ hangot ad; a fiatal kakas inkább: „girr-rik“, „csirr-rik“ hangot hallat. A fejletlen kis csibék a házicsibékhez hasonlóan „pittyeg“-nek a gabona, vagy tengeri között.

Az egyszer felkergetett fogolycsapatot, ha másodszor felzavarjuk, már nem repülnek sem olyan egyszerre, sem szorosan egymás mellett. Szét is mennek esetleg már a második felverésnél. Ilyenkor szokta a „tömeglövő“ a szétvert foglyokat egyenkint aggatóra fűzni.

Ha a nagy szárazság miatt ritkán maradt terményben a fogoly messze lát, messze is kel a vadász előtt, s ha még a fegyelem is jó a csapatban, néhányszor felverve is együtt marad a csapat. Az ilyen csapatot csak sűrűségekben tudjuk meglepni, különben nem érdemes aznap üldözni.

A fogolycsirkék — ha jó volt a tavasz — augusztus elejére szépen kifejlődnek; ha azonban zápor, vagy jégeső pusztított, akkor egyrészt elpusztulnak, másrészt egyenlőtlenül fejlődnek. Ha augusztus 10-e táján még csipogó, apró foglyokra találunk, biztosak lehetünk abban, hogy ezek vagy késői fészkelés, vagy második költésből származtak.

A fogolycsapat korán reggel indul legelni. Ilyenkor a nagy harmatot, túlságosan vizes füvet kerüli, inkább szárazabb helyen próbálkozik, s csak a harmat felszáradása után megy a szomszéd területre át. *Nagy melegben a fogoly árnyékot keres. Erre a célra a tengeri, lucerna, burgonya, répaföldek a legalkalmasabbak ott, hol erdővágás nincs.* A fogoly nem szereti a szélnek nagyon kitett helyeket. Barázdába, árokba húzódik, vagy boglyák, kazlak mellé a szél elől.

A fogoly a nyári nagyszárazságot jól bírja, ha a harmatképződés jó. Szereti a homok, vagy „porfürdőt“. E célból a mezei dűlőutakra járnak és ott fürödnek a finom porban. Ha a határ egyik része túlságosan száraz, a búvóhely is kevés, akkor a foglyok a mélyebb, nedvesebb helyre vonulnak, esetleg vízparti kaszálóra.

A jó, bőséges terített asztalnak, melyet a nyár és ősz nyújt, szűkje is szokott lenni. A kevésbé telet a fogoly jól állja, nem így a hosszú, havas, hideg teleket, mikor a fogolyállomány nagyrésze elpusztul. Csak egypárhetes magas hó is nagyon megszelídíti a máskor félénk, vad foglyokat. Ha a hó minden eleséget eltakar, a fogoly messzebb jár eleség után, így a mozgással is anyagot fogyaszt, pótolni semmit sem tud, nagyon leromlik, elgyengül. Ilyenkor, gyámoltalan, az embert közelvárja, kézzel is meg lehet fogni. El lehet képzelni, hogy mily sok fogoly pusztul el szigorú télen, nem csupán a ragadozók miatt, hanem éhendöglésben is.

Ha azonban egy déli légáramlatra a hó vékonyodni kezd, immittá amott növényzet is szabadul ki a hó alól, azonnal megváltozik a helyzet s a fogolyállomány megmenekül.

A fogolynak igen sok ellensége van. Mint földön fészkelő madár, igen gyakran esik áldozatul kotlásközben ellenségeinek; vagy ha ő meg is tud menekülni, tojásai, fiókái állandó veszélyben vannak. Kutya, macska, róka, görény, nyest, menyét, sündisznó, patkány, minden ragadozó madár úgy a foglyot, mint csibéit pusztítja, még pedig inkább ott, ahol kopár a határ, nincs a fogolynak búvóhelye.

A fogoly legnagyobb ellensége az ember, az elvetemült orvvadász, ki a tojásszedésen kezdi rablását és a téli, nyomorgó foglyok tömeges

írtásával végzi. A télen egy csomóban fekvő foglyokat a havon messziről meg lehet látni, s ha most 25—30 méterről, jó aprósöréttel közelölvünk, fele ott marad, a másik fele megsörétezten távozik, majd elhull és szarkák, varjak pecsenyéje lesz. A hurok sem utolsó fegyvere a vad-
orzónak, ezzel is az éhes foglyok tömegét lehet összefogdosni. A fogoly nem hosszúéletű, s egyes megfigyelések szerint a „*fehér hasmenés*” (tyúktífusz) benne is gazdára talál.

„*Megtelepítése*” — ahol a hely kedvező — igen könnyű. Hasonló területről hozatni kell minden 50 kat. holdra egy pár foglyot és ezeket tavasszal kiereszteni, óvni és ha kell: etetni. Már az első évben is lehet néhányat belőlük löni; ha azonban várunk 1—2 évig, akkor szép állomá-
nyunk lesz. *Fogolyból bármily sok van, semmi kárt nem tesz, viszont ez a szép, hasznos madár a magyar vadászok 80%-ának legkedvesebb vadászhanyaga.*

Keresése, lövése nem fáradságos, tömeget is lehet — ha sok van — belőle löni; húsa kitűnő, melyet mindenki szívesen fogyaszt; kivitelre is nagyon alkalmas, tehát méltán lehetne elnevezni a magyar vadász fővadjának.

Vadászata.

Vadászata: „*vizslával kerestetve*”, „*hajtóval*” felveretve a leg-
gyakoribb.

Fogolyra kisebb testű, simaszőrű, meleget, szomjúságot tűrő, jóorrú, jól kereső és elhozó vizsla kell. A fegyelmezetlen, engedetlen vizsla többet árt, mint használ a foglyászatnak.

*A foglyászat kezdete törvényeink szerint augusztus 1-én van. Erre az időre csakis kedvező körülmények között fejlődik ki a fogoly any-
nyira, hogy érdemes legyen rá vadászni. Tapasztalatom szerint jobb a foglyászatot augusztus 10-ike után kezdeni, mert még ekkor is sok „*pihés*” foglyot kapunk, melyre igaz vadász nem lő. De hát a hosszú bójt után nimródjaink még a perceket is számolni szokták, hogy mikor kezd-
hetik; tehát jól van, kezdjük augusztus 1-én, de ne hamarkodjuk el a lövést, csak kifejlett fogolyra löjjünk.*

Legjobb a vadászatot reggel 8 óra tájban kezdeni, mikor a harmat felszáradt; viszont úgy sem tudunk a vizslával a déli forróságban bol-
dogulni. Délben úgy a vadásznak, mint még inkább a vizslának, hosszú szünetre van szüksége, ha napos, meleg az idő. Kinek jó foglyos területe van, nagy melegben csak délután 4 órakor kezdi a vizslázást, mert ilyen-
kor a vizsla még használható és estig szép füzér foglyot lőhet egy vadász.

Gyenge foglyos területen, a Bácskában, reggeltől estig róttuk a határt, kidöglött vizsla, vadász a nagy melegben, bár kutyáinkat minden kútnál megittattuk és megfürösztöttük. Tapasztalatom szerint a legjob-
ban nevelt, kitartó vizsla sem bírja reggeltől estig a forróságot, s ha segít is a fogoly felkeresésében, a lelőtt foglyot nem találja meg, ami

a legnagyobb bosszúság. *Nagy melegben nincs orra a kutyának, ez régi megállapítás; az eredményt nem fokozhatjuk, csak nyűjjük vizslánkat és magunkat. Árnyékos időben reggeltől estig szórakozhatunk egy jó vizslával, még jobb, ha két vizslát viszünk ki és felváltva használjuk őket.*

A vizslával — ha tehetjük — széllal vagy légáramlattal szemben kerestessünk, a vizslát magunk előtt zög-zugosan járassuk és ne eresszük lehetetlen nagy távolságra. Szél ellen menve, a jóorrú vizsla 70—80 méterről megérzi a fogolycsapatot, „húzza“, fejét jobbra-balra lassan fordítva, majd egy sűrűség előtt mereven megáll, ami azt mutatja, hogy a foglyok is megálltak. Most a foglyok felrepítése következik. Ezt úgy szokták gyakorolni, hogy a vizslát erősen biztatva „beugratják“. A vizsla addig csendes viselkedése a foglyokat nem riasztotta fel, de most, midőn közéjük ugrik, ijedten repül fel, nagy zörejjel, cserregéssel az egész csapat; ettől a robajtól a kezdő vadász első pillanatra megijed, vagy zavarba jő. Így történik az, hogy meglepetésében elfelejti a szabályt, hogy „csak egy fogolyra löni!“ és közédupláz a csapatnak, melyből még nagyobb meglepetésére egy sem esik. Vagy ha véletlenül leesik egy, az úgy szét van löve, hogy nem használható.

Jobb, ha a fogolycsapat előtt álló vizslát lefektetjük, magunk verjük fel a foglyokat úgy, hogy előre megyünk. A sok beugratással a vizsla elromlik, megteszi, hogy maga akaratából, parancsot nem várva, ugrik a foglyok után; majd ezután jön a vizslaromlás másik, még rosszabb következménye, hogy a vizsla fejét vesztí, nem hallgat a gazdája ordítására, született szenvedélye emelkedik felül és üldözi a fogolycsapatot. Elég ha egypárszor elszaladt a születésénél fogva is szeles vizsla a foglyok után, abból engedelmes, használható vizslát faragni nehezen lehet.

Tehát térjünk vissza oda, ahol a fogolycsapatot akár a vizsla, akár mi felvertük. Ne siessük el a lövést, nyugodtan várjuk meg, míg a csapat irányt vesz s akkor vegyük célba a felőlünk eső, szélső foglyot és gondos, nyugodt célzás után löjjünk. Ha gyakorlatunk van, a másik csővel még lelőhetünk egy másikat, de sohase akarjuk egy lövésre vagy duplára az egész csapatot lelőni, mert nagyon silány eredménnyel fogjuk a vadászatot végezni.

A lelőtt fogoly leesési helyét figyelemmel kell kísérni, kiváltképen ha egy sörétszóró géppel 4—5 darabot is ejtettünk, mert különben sokat elveszítünk. Viszont azt is meg kell figyelni, hogy a csapat hova szállt. Ezért egyrészt a holmink cipelésére, másrészt segítségnek is, egy ügyes, jószemű hajtót vizslázásnál sem fölösleges magunkkal vinni. Ezzel megoszthatjuk a két fontos feladatot: a hajtó csak azt figyelje, hogy a foglyok hova szálltak, a vadász pedig azt, hogy hova estek a lelőtt foglyok. Lehet a szerepet meg is fordítani.

Mert bár jól céloztunk, úgy esett a fogoly, mint a „rongy“, mégis előfordul az, hogy első pillanatra nem található meg. Ilyenkor a hajtónak a kezében fityegtetett foglyokkal nem szabad oda menni, mert a fogolyszagot összezavarja, a vizsla szimatját nehezíti. Menjen csak a

vadász vizslájával keresni, mert az is — különösen távolról lőtt fogoly nál — előfordul, hogy a „dögre“ esett fogolynak csak a szárnya van ellőve, s az ilyen „szárnyazott“ fogoly pedig, mihelyt a földre esett, azonnal lábra kap, messze szalad. Első dolog, hogy a földreesés helyét megtaláljuk. Ezt, ha jól figyeltünk, hamar meg is kapjuk, pár frissen hullott toll is jelzi. Most a kutyát erre a helyre hívjuk, hogy innen a friss nyomon követhesse a szárnyazott foglyot, mit a jó kutya rendszeren el is fog.

A lelőtt foglyot tiszta helyen könnyű megtalálni, nem így a gazos helyen, sűrűségben. Itt pillanatig hallgatni és szemlélődni kell, mert a halálos sebet kapott fogoly is vergődik sokszor a földön, s a szárnyzörgés nyomra vezet. A foglyot, ha még él, a melle összeszorításával, vagy tollával tarkónszúrva végezzük ki, majd nyakánál fogva puha bőrből készült aggatóra fűzik. Az olcsó, vékonyzsineg aggató nem jó, mert a tengeri vagy más terményben való járás és súrlódás miatt a nyakat elvágja s a fogoly elvész. Legjobb az aggatók, melyeken a foglyok egymástól távol csüngenek s így levegőznek, mert nagy melegben megromolhat a fogoly.

Meleg időben a lőtt foglyokat naponkint gyakran le kell rakni, esetleg „kibelezni“, a lösebeket apróra tört borssal behinteni és a legyektől óvni.

Foglyászatra könnyű, nem nagyon sűrűn lövő puska való. Jó, ha az egyik (jobb) cső széjjel, de egyenletesen osztva hordja a sörétet, teljesen elég, ha 50%-os; a bal cső már 60—70%-os lövő is lehet, hogy a távolabbi foglyot is le lehessen vele löni.

A túlsűrűn (80%-on felül) lövő cső nyári foglyászatra nem jó, mert sokat hibázunk vele, vagy pontos célzásnál sok foglyot „széllövünk“. Azt a szabályt, hogy „a foglyot ki kell eresztetni“, nem mindig lehet tartani, mert a határ tele van növényzettel és hamar eltűnik a kieresztett fogoly.

Fogolyra legalkalmasabb a 12-es (2½ mm átmérőjű) sörét. Ez biztosan átlövi a foglyot és elég sűrűn megy ahhoz, hogy 30—40 méterről nem hagyja ki. A fiatal foglyot, sőt az öregeket is, egész szeptember végéig leviszi a 14-es (2 mm atm.) sörét is, melyből több van a töltényben, sűrűbben is megy, könnyebb a lövés, sokszor biztosabb is; azonban ez a rengeteg sörét közelről úgy telerakja a foglyot, hogy azt abból kipiszkálni nem lehet. Én kezdetben, mikor a határ nemcsak foglyokkal, hanem mezei munkásokkal is tele van, 14-es söréttel lövök szívesebben, mert ez nem megy oly messze és nem tehet annyi kárt az esetleg akkor kiemelkedő babszedőben. Inkább iparkodom a foglyot kiereszteni, hogy kevesebb sörétet kapjon. Ahol nem veszélyeztethetnek senkit, a határ is áttekinthető, ott nyáron is 12-es söréttel lövök.

Vizslával egy jó vadász egy nap, fogolydús területen 100 foglyot is lőhet. Ha az időjárás is tűrhető, nem tudok kellemesebb, eredményesebb vadászatot a vizslával való foglyászathoz.

A jó vizsla beszerzése, nevelése, tartása és idomítása nem minden vadásznak áll módjában a mai nehéz viszonyok között, miért a legtöbb vadász kénytelen „hajtókkal foglyászni“.

A hajtóval való foglyászás — ha tekintetbe vesszük a vizslával járó nehézségeket és a sok kuvasz, elrontott vizslát, melyek csak rontják az élvezetet és eredményt — az átlagvadász egyik kedves szórakozásainak tekinthető. Augusztusban már learatták a kalászosokat, csak a kapásnövények állnak még lábon; tudjuk, hogy a fogoly ilyenkor legszívesebben a tengeri között tartózkodik, tehát nem is kell az egész határt hajtani, csak a tengeritáblákat.

Foglyászatra az uradalmi nagy tábla, kivált ha a tengeri másfélöles és sűrű, nem alkalmas. Nem lehet járni, látni és löni a magas tengeriben, de a fogoly is szívesebben tanyázik az apró, községi földeken. Ezek a nadrágszíjformájú apró parcellák vegyes növényzettel vannak kihasználva rendesen, melyekben járni, a foglyot felkeresni, lelőni és megtalálni felette könnyű. Ezt a vadászatot reggeltől estig lehet gyakorolni, itt a nagy meleg nemcsak nem árt, de még jó is, mert a fogoly melegben lustábban repül és nem száll oly messze, mint hűvösebb időben.

A hajtóval való foglyászatot egyedül, egy hajtóval is gyakorolhatjuk, ha a tengeriföldek nem szélesek; mindenesetre kellemesebb és eredményesebb, ha ketten vannak a vadászok egy-egy hajtóval. Több hajtó csakis akkor szükséges, ha a tengeriföldek 20 méternél szélesebbek, s így abból a töklevel alá is húzódó foglyok nehezen hajthatók fel. Itt számításba jön az is, hogy gazos-e a tengeri, van-e közte bab, répa vagy takarmánytők. Ha van, akkor egy hajtóra csak 6—8 méter szélességű tengeriföld eshet, ha pedig a tengerin kívül nincs más növény a földön, s a sorok között messze látunk, a fogoly pedig még messzebb, akkor egy hajtó 15—20 méter széles területet is el tud fogni.

Ha a határban a tengeriföldek között sokban van más növény is, ahol a fogoly elbújhat, s a föld nem túlságosan keskeny, akkor ezekben keressük a fogolycsapatot, a keskeny és tiszta földekkel kár az időt tölteni, azokban úgy sincs fogoly. Az alkalmas tengeriföldet tehát közrefogja a két vadász, a hajtók rendes lépésben mennek, suhogtatják a tengerit, mire a foglyok egy darabig futnak a hajtók előtt, azután — megúnják a sok tökinda, répa kikerülgetését — felrebbennek. Ha a hajtók és vadászok egy vonalban haladnak, akkor a felrepült foglyok a tengeriföldben egyenesen előre szállnak és mindkét puskásnak alkalmas lesz löni a felőle lévő, szélső foglyokból. Ha azonban egyik oldal jóval előbb jár, úgy a foglyok az ellenkező oldalon törnek ki és repülnek át a szomszéd tengeri vagy más földre. Tehát az egyenesvonalat pontosan be kell tartani, már csak azért is, mert különben a magas tengeritől nem látjuk és képenlőhetjük vadászkollégánkat, aki — mindent ő akarván löni — mindig 10—15 lépéssel a vonal előtt van.

A puskásoknak tehát egy vonalban kell haladni egymással és a hajtókkal. Ezt a vonalat úgy lehet biztosítani, ha időnkint „hopp“-olással

figyelmeztetjük egymást hollétünkre. Ennek a hoppelásnak nem szabad túlgyakorinak és hangosnak lennie, mert a foglyok messze elszaladnak; viszont aki nem ad jelt magáról, az a megsöréteződés veszélyét idézheti elő.

A fogoly szívesebben szalad, mint repül, így igen gyakran a csapat kiszalad a tengeriből és a dülőúton átfutva meglóg. Ezért a tengeriföld végére egy hajtót vagy puskást kell állítani, kik visszakergetik vagy felrepítik a foglyokat. Ilyen esetben a tengeri szélén haladó vadászoknak nagyon kell vigyázni a lövéssel, nehogy megsörétezzék az előttük kiállított hajtót vagy vadászt. Ha három vadásznak kell együtt vadászni, ezt a módszert tartom a legalkalmasabbnak.

Igen gyakori az az eset, mikor a társaság 8–10, vagy ennél is több tagja megy ki a községi területre foglászni. *Ebben az esetben nem vezet célhoz az, ha az összes vadász együttmarad és az apró földeket hosszában „pásztázza“.* Amily szépen indul a vonal, éppúgy megakad rövid idő alatt. Egyik vadásznak kifogy a tengeriföldje, szántáson kell menjen, hol semmi reménye nem lehet a fogolyhoz. A másik a vonal közepén egy foglyot leszárnazott, félóraig keresi, a vonal áll, a puskások joggal zúgolódnak, hogy állingálással lopják a napot. *Egy hosszú vonalat nehéz a vadászatrendezőnek dirigálni, mert nem is látják egymást a magas tengeritől, s a megsöréteződés esete állandóan kísért.*

Ebben az esetben célszerűbb a puskásokat párokra osztani, s minden pár puskásnak más és más helyen jelölni ki a vadászat helyét. Így az a két, legfeljebb négy vadász együtt meg tud egyezni, hogy ki, hol menjen és nem kell hosszasan várni egymásra. Ha egyik tengeriparcellából kijöttek, fordulhatnak vissza a másikon.

Ha nagy tábla burgonya, tengeri (alacsony és ritka), répa, vagy gazos rétet kell levadászni, akkor a helyzet egészen más. *Akkor felállunk harc-vonalban, egy-egy elejtett fogoly keresésére mérsékelt időt adunk, hogy ne lopjuk a napot várakozásokkal és végigpásztázzuk a határrészt.* Ez csakis ott gyakorolható, hol egymást látjuk.

A nagy tengeritáblának egyik végére kell a puskásoknak felállni, másik végétől a sorok irányába haladva hajtadjuk a foglyokat. Ekkor a foglyok a hajtás végén nagy csapatokban szoktak kiszállni, hol jó puskás, pár puskával sokat löhet. A foglyok a nagy táblából kiszállnak a répa-, burgonya-, vagy más földekbe, hol a kissé szétvert foglyokat könnyen fűzzük aggatóra. A fogolyhajtásnak igen sok módja van. Úgy is gyakoroltuk, hogy a nagy tábla közepére vonalba álltunk, puskások. A hajtókat két részre osztottuk, egyik felével előbb az egyik féltáblát hajtattuk ránk, majd a beérkezett hajtókat a puskás vonalban hagytuk és a másik oldalt hajtattuk magunkra. Így a fogoly ide-odahajtatása közben sok foglyot lehet löni, igaz, hogy löni is kell tudni, mert „a hajtott foglyot még nyáron sem könnyű löni!“

Az erdővágásokat is hasonlóképen kell lehajtatni és általában szabályképen állíthatjuk fel, hogy: *ahol nem látjuk egymást, oly sűrű a*

növényszet, onnan a foglyot ki kell hajtani, hol pedig látjuk egymást és tudunk a hajtókkal menni, ott pásztázva vadászunk.

A fogolyvadászatnál is vannak rossz szokások, melyektől a jó vadász tartózkodik, így:

1. A ki nem nőtt fogolyra nem szabad lőni.
2. Annál kevésbé ezek közül az öregeket kilőni, melyek nélkül az egész kis család megsemmisülhet.
3. A már anyányi foglyok közül nem kell az öregeket választani azzal a megokolással, hogy majd a család többi tagját így könnyebb összeszedni.

4. Ha a felvert fogolycsapatból néhányat kilőttünk, keressünk más csapatot, hagyjunk maguknak is valamit.

5. Soha se célozzuk az egész csapatot, hanem mindig csak egyet a széléből, mert a csapatba lövés után kevés kerül aggatóra; annál több megy el sörétezetten, s lesz a szarkák prédája.

6. Ha egy felkelő csapatra többen lőttünk, ne szaladjunk a lehúzottakat összeszedni, hanem oszuk el testvériesen. Itt nem szabad arra hivatkozni, hogy én jobb lövő vagyok stb., mert lehet, hogy ebben az esetben éppen a rosszabb lövő szerencsés sörétje fogta inkább a foglyokat, melyek egyenletesen osztandók. Ha nem lehet maradék nélkül elosztani a zsákmányt, a fennmaradt fogoly estig közös marad, majd azé lesz, ki aznap kevesebbet lőtt.

Amily visszataszító látvány a kapzsiság, éppoly kellemetlen a bántó fölényesség is, ha egyik vadász a saját részét nem fogadja el.

A kapzsi vadászt úgy lehet leszoktatni rossz tulajdonságáról, hogy szépen elpártolunk mellőle, avagy a kettőnk között kelt fogolyra nem lövünk.

7. A leesett foglyunkat nem vadászos otthagyni, viszont annak hosszadalmas keresésével a többi vadászokat visszatartani, untatni, sem illik.

8. A foglyát kereső szomszéd vadásznak segítségére kell sietnünk a hajtókkal, hogy hamarabb megkapja, s ne veszítsük a drága időt.

9. Történet, fogolyaggatót mindig vigyünk eleget, ne kellemetlenkedjünk kölcsönkéréssel.

10. Felállásnál a helybe ne válogassunk, fogadjuk köszönettel a kijelölt helyet; vagy ha magunk állunk fel, ne törekedjünk állandóan a tengeriparcellának arra az oldalára, melyiken aznap a foglyok kiszállni szoktak. Inkább ajánljuk fel a jobb helyet annak a vadászcsimboránknak, kinek kevés fogoly lóg aggatóján.

11. Aki vizslával ment ki, rövid keresésre fogja a vizsláját, hogy ne járja össze szomszédja területét is, ha a kutya szaladgálni kezd, zsinorra veendő; „szelekótya“ *kutyát társasvadászatra vinni nem illik.*

12. Szaladó fogolyra csak akkor lőjjünk, ha szárnyazva van.

13. Összel vagy télen fogolycsapatra lőni nem illik, mert sok sörétezett fogoly megy el; *havon ülő foglyokra lőni nem vadászos, útaltató dolog.*

14. Ha nagy hóban a foglyokat nyomorogni látjuk, ne bántuk, inkább etessük.

Még sok olyan dolog van a foglyaszatnál, melyet a jó érzés diktál, fő az, hogy figyelmesek legyünk vadásztársainkhoz, ne akarjunk — mások rovására — löni meg mindent. Ha látjuk, hogy egyik-másik cimboránknak nem volt szerencséje, kínálunk fel óvatosan „kölcson“, melyet soha nem kérünk vissza, néhány foglyot. Ezeknek a foglyoknak nem kell a legöregebbeknek lenni.

Késő ősszel, mikor a határ üres, kopár, a fogoly nem tart ki, még a gyomfoltokból is lőtávolon kívül repül el. Ilyenkor „vadászsarkányt“ érdemes használni. Ez a sarkány pár száz méteres, erős zsinóron felelőssé tett héjaszínű és alakú készítmény, mely kevés levegőmozgással is fennmarad. A foglyok ragadozómadárnak nézik, nem mernek felrepülni, s egy jó vizslával jól el lehet szórakozni, sok foglyot löni. Hajtókkal is fel lehet veretni a sarkánnyal félemlített foglyokat.

Ha fogolycsapatba lövünk, akár esik belőle, akár nem, a csapatot figyelmesen nézni kell, mert igen gyakori eset, hogy a meglőtt fogoly csak pár száz lépés távolságra esik le.

A meglőtt fogoly, ha nemes részeket szakított sok sörét, „tűzben esik“ le, vagyis már a levegőben kimúlik. Ha a fogolynak sok tolla repül, de a fogoly is, akkor súrló lövést kapott, el is megy, meg is él. A száraznyazott fogoly leforog, mert az egyik szárnya a másik nélkül fenn nem tarthatja. Ha mindkét szárny törött el, úgy esik a fogoly, mint a rongy, de ha nem talált a sörét nemes részt is, a fogoly földre esve azonnal szaladásba fog. Ezek miatt kell sokszor lopni az időt, mert a lövő esküdözik, hogy „tűzben kimúlt, itt kell legyen, holott a fogoly már a szomszéd dűlőben hűsöl“.

Ha a fogolynak a lábauja törött el, még messze tud menekülni, míg ha fent a törzsnél, nem fut tovább, ott fekszik az oldalán, de előlük felrepülhet, ilyenkor messze megy, nem kapjuk meg.

Gyakori eset az, midőn a meglőtt fogoly lassan emelkedni kezd, majd toronymagasságig érve úgy esik a földre, mint a kő; kimúltan találjuk meg. A gyilkos sörétet ilyenkor az altestbe kapta, keresztcsontot tört, belsőrészeket is erősen rombolt, tehát az ilyen messzire leesett fogoly biztosan megkerül, hacsak sűrűségbe nem esett, ahol csak jó vizsla találja meg.

Nyári nagy melegben a fiatal, gyengehúsú fogoly hamar romlik. Ezért hálóba tenni nem szabad, mert az összezsúfolt fogoly húsa pár óra múlva zöldes lesz, szagot is kap, tehát elromlik. Mint már előbb említettem, a zsákmányt óránként le kell rakni, egymástól megfelelő távolságra aggatva hűteni ki, s a dongólegyekről védeni, melyek ha beköpi, hamar megférgesedik.

A foglyot ki is szokták belezni, mely úgy történik, hogy a végbélnyíláson fa- vagy dróthoroggal benyúlnak és a beleket kiszaggatják.

Nem jó eljárás ez, mert a belek elszakadnak, a tartalom kiömlik és felszívódik, miáltal a fogoly finom húsa sokat veszít élvezhetőségéből.

Ahol sok a fogoly és arra nagy vadászatokat tartanak, ott kocsit vagy teherautót rendeznek be a foglyok szállítására. Az ilyen kocsiban vízszintesen felerősített léceken, egymástól kb. 10 cm távolságban horogok vannak, melyekre a foglyokat álluknál fogva aggatják fel. A foglyos kocsi aljában jég van, mely az ital hűtésére is szolgál.

A fogoly húsa a fürj és császármadár húsa után jön és kitűnő. Sokat szállítunk ki a nyugati államokba a lőtt foglyokból s ebből tekintélyes bevételünk van.

Mindent összevetve: *a fogoly leghasznosabb madarunk, melynek szaporítása, óvása felette indokolt.* Megtelepíteni könnyű, óvása pedig ellenségei irtásában, a tenyésztési anyag meghagyásában áll, ami más szempontból is elkerülhetetlenül szükséges. Télen gondozni kell. Erre a célra nádból, tengeriszárból, rőzséből készítünk olyan helyeket, ahol a kiszórt ocsu vagy mag a hó, eső ellen védve van s a fogoly életét se tudja a sőlyom vagy más ragadozó kockáztatni. Végül mindig hagyjunk elegendő foglyot tenyésztésre. Erre legjobbak a nagy, érintetlen csapatok, mert a nagyon megdézsmált, néhány tagból álló csapat könnyen elpusztulhat tavaszig.

Fürj.

Coturnix communis (Bonn.) — Die Wachtel.

Ez a kedves kis fogolyforma madár egész Európában — kivéve az északi államokat — előfordul, sajnos, az utóbbi években nagyon megfogyatkozott. *Vándor madár*, mely áprilisban érkezik hozzánk, s jelentkezik hangos „pitty-palattyolás”-sal. *Szeptember elején, a fecskékkel vonul dél felé*, a telet a Balkán tengerparti részein és Afrikában tölti. Sok fürj úgy megízigk össze, hogy a földközitengeri szigetekig sem tud lejutni, itt marad, elpusztul. Több ízben esett január elején fürj, mely már le volt soványodva, de kedvező körülmények között ki is telelhetett volna.

Hazánkban ez a hasznos kis madár évről-évre nagyon fogy. A 90-es években Bács-Bodrog megyében olyan szép számban volt, hogy egy délután 40—50 darabot könnyen lehetett löni; ma egész vadászidényben 10—15-öt lő a szerencsésebb vadász; én az 1933—34. évben 2 darabot tudtam löni, pedig vadásztam rá.

A nálunk élő fürj sárgás-barna színű, szép sötét és világos vonalakkal, tetszetős tollrajzzal. *Teste aránylag nagy, feje kicsi. Tollazata feszesen a testhez simul. A hossza 14—16 cm, szárnya 10, farka 3—4 cm.*

Táplálékát a vetések között lévő gyom magvai, köles, zsenge fű és apró rovarok képezik. Életmódja, szokásai nagyban a fogolyéhoz hasonlítanak. Míg azonban a fogoly szereti a társaséletet, a fürj inkább egyedül jár. A fürjkekás alsó ajka alatt fekete torokfolt van. Nem nagyon hű-

séges férj, mert más tyúkok hangjára is megy. *Verekedő, irigy madár*, ha kakashangot utánozunk, odajön, hogy kikezdjen ellenfelével. Így jut fogságba is, mert a vetésre terített zöld háló alá csalják sípbal, akkor tapsra felrepül és a hálónyílásba szorul.

Májusban párzik, mikor a kakas „pitty-palatty” és „vav-vav” hangjára a nőstény „trittyegéssel” felel. Fészket vetésbe, rétekre készíti, nem nagy gonddal, melybe 8–14 barnássárga, pettyezetett, fényeshéjú tojást rak és azokat szorgalmasan ülve, 18 nap alatt költi ki. A kikelt csibék elhagyják a fészket és anyjukkal táplálék keresésére indulnak. A kedves kis csíkos madárcák gyorsan nőnek, hamar repülősek lesznek és mivel már maguk is meg tudnak élni, otthagyják anyjukat. Így nőnek, erősödnek augusztusig, mikor a táplálékkeresés kisebb csoportokba újra összehozza őket. Szeptember első napjaiban, mintha vándorlásra gyülekeznek, 8–10 is egy helyen van.

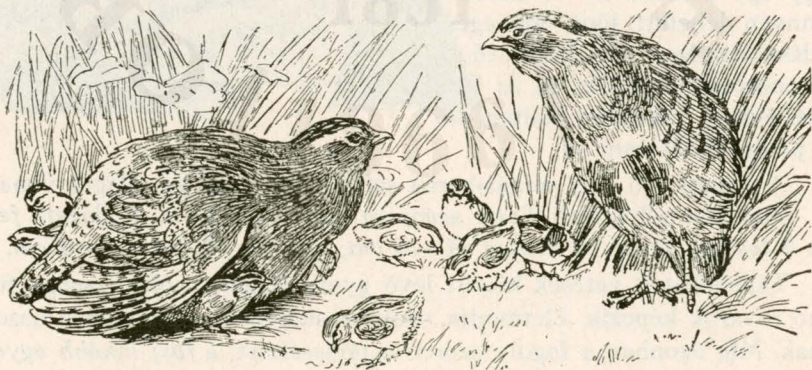
A fürjet megszeliidítve kalitkában szokták tartani, ahol néhány évig elpitty-palattyol, ezért tartják.

Vadászata.

Vadászata is hasonló a foglyászáshoz, azonban erre nagy hajtásokat csinálni nem érdemes, nem is kel fel a hajtók zajától, még ha mellé lépnek is. Vizslával kerestetve — ahol sok van — igen kedves szórakozást nyújt. Fürjre 16–14-es söréttel szoktunk löni, s mivel mindig egyenes irányba repül, könnyű eltalálni. Ahol sok van, a tisztas fű által felvert gyomos búzatarlóban, kései zabban, köles-, kender- és répaföldön, lucernában kell keresni.

A terítékre került fürjeket nagyon puha, széles bőrből készült aggatóra kell tenni, mert a nyaka igen gyenge, járásközben könnyen leszakad. A hízott fürj oly zsíros, hogy a napon olvadni kezd s ruhánkban nehezen tisztítható foltot hagy.

A fürj húsa az összes vadfélék között a legízletesebb.

Császármadár.

Tetrastes bonasia L. — Das Haselhuhn.

A császármadár vagy császárfajd, **mogyoróstyúk** a nagykiterjedésű erdők madara. A Kárpátokban sok van. Habár az erdő fáiban állítólag nem válogat, mégis azt tapasztaltam, hogy a lomblevelű erdőket kedveli inkább, itt is vágásokban, vízmosásos árkok sűrű növényzetű partjain, mogyoróbokrok alatt érzi magát legjobban. A tengerszint feletti 600—1500 méter magasságban él a legtöbb.

Gyönyörű szép madár, melynek tyúkjá is színes, a kakastól alig különböztethető meg. A kakas alsó csőre alatt fehérrel szegélyezett fekete torokfolt van, csőre sötétebb és a szem körül levő piros karika nagyobb. Termétere hasonló a fogolyhoz,

hoz, csak nagyobb. Tollai lazán állnak a testhez, miért még nagyobbab mutat, mint a mekkora. Színe rozsdás-szürke, fehér és fekete rajzokkal, pettyezettel. A hát világosabb, a szárnyfedőtollak rozsdavörösek, élénk sávokkal és foltokkal. A kakas általában sötétebb, a tojó világosabb színű. Súlya 1 kilóig emelkedhet.

A császármadár vagy „mogyoróstyúk” elbújva él, ritkán, véletlenül találkozunk vele. Érzékszervei jók, igen óvatos, kerüli az embert. Ha véletlenül felverjük a földön legelésző császármadarat, rendszeren fára száll; ha fáról riasztjuk fel, alacsonyan repül és a földre ereszkedik s ott tovább szalad. A fán gyakran tartózkodik, de nem látjuk meg, úgy lelapul egy alanti vastagágon.

A császármadár tanyáját ok nélkül nem hagyja el. Mikor a háború előtt a voláli (Háromszék m.) hegyeken jártunk, a „székely testvér” mindig figyelmeztetett: „Itt instálom, tessék a puskával előre menni,

mert a mogyoróbokrok alul mogyoróstyúkok szoktak felszállni“. Rendszeresen bevált a székely tanácsa, azon a helyen 1—2 császármadarat lőttem.

A császármadár március végén, áprilisban párzik. Páros életet él, ami nem zárja ki azt, hogy a kakas gyakran „félre farag“. Szerelmes lovag, mely hívásra könnyen jön. *A Széklyföldön csirkeszárcsontból készült csalósíppal hívják. A hívásnál igen vékony, finom hangon: „ti-ti-titidrititi*“t kell hallatni, mire hamar választ kapunk. *A nőstény hangja mélyebb. Ezt a trillázást nem szabad többször, ok nélkül ismételni, mert a kakas észreveszi a csalást és nem jön közelünkbe. Jakab József, volt brassói erdőmester egy magacsínálta pléhsíppal, melyet a nyelvére tett, a hangot azzal szabályozta, hívta a császármadarat; mondhatom bámulatos volt az eredménye. Pár perc múlva a kakas előnkbe szállt, felborzalt tollal, kereste a vetélytársat. Igaz, hogy a gyönyörű csángóhegyekben volt is szépen mit hívni.*

Fészket erdővágásban, földbe kaparja és száraz gallyakkal körüveszi. Iderakja a 8—12 darab vöröses vagy barnássárga alapszínen, barnás foltos tojásait, melyek galambtojás nagyságúak (sokszor kissé nagyobb), ezeket 21—24 nap alatt költi ki. A kis, felül veresesbarna, alul sárgás csibék élénkek, azonnal otthagyják a fészket, anyjukkal táplálékot keresni indulnak. A kicsinyeknek sok ellensége van, legveszedelmesebb a nyest, nyuszt, szajkó, mókus, melyek állandóan keresik a fészket és kicsinyeket. Hamar nőnek, jövőévben már tenyészképesek lesznek. A kis csibék, mihelyt repülni tudnak, fára szállnak éjjelre, hol a baglyok is el-el kapnak belőlük. Ezért a császármadár nemcsak nem szaporodik, hanem inkább fogy.

A császármadár eleségét magvak, rügyek, rovarok képezik, nem kártékony állat, inkább hasznos.

Ellenségei a róka, mely a fészkelő madarat és kicsinyeit pusztítja el; a nyest, nyuszt, menyét, mókus, sólyom, bagoly, szajkó és végül az orvvadász, kinél tilalmi idő nincs. Ott hívja és lövi, ahol kapja, legtöbb esetben büntetlenül. A zord időjárás is sokat elpusztít a fészkelő madarakból.

Vadászata „vizslával“, csalsíppal“ szokásos.

A vizslázás, tekintve, hogy erdőben történik, sokkal élvezetesebb, mint kiadós vadászat. *Itt ne számítson senki olyan nagy aggatóra, mint a fogoly vadászatnál. Nehéz, bokros a terep, rendszeren úgy száll el, hogy nem is látjuk a császármadarat.*

Én Erdélyben, őszi szalonkázás alkalmával lőttem legtöbbet vizsla elől. Ha tisztán császármadárra mentem, sem tudtam egy nap 4-nél fenébebb vinni.

Hajtatni nem érdemes, mert a hajtó nem is tud járni azon a terepen, hol a császármadár tanyázik.

Legkiadósabb vadászat a „hívás“. A vadász lehetőleg egyedül, ha nem tudja a sípot kezelni, a segítséggel, leül a császármadaras helyen egy erdei útkeresztezésnél, vagy kisebb tisztáson. *A puskába fél adag*

lőpor és fél adag 12-es söréttel készített töltényt tesz, majd lövésre készen tartott puskával kezében, megszólaltatja a sípot. A kakas robajjal repül a hangra a vadász elé, ott felborzolt tollal megáll, néz, de nem lát a nagy izgalomtól. Itt könnyen lelőhető. A kitanult öreg kakas, még ilyenkor is nagyon szokott vigyázni, a sippal való csálást is észreveszi. Nem is repül oly eszeveszetten, mint a fiatal, tapasztalatlan; hanem lopakodva, csendesen bújik a bokrok alatt és azonnal szárnyra kap, ha meglátja a vadászt. A császármadár húsa kitűnő!

Siketfajd.

Tetrao urogallus L. — Das Auerhuhn.

A „siketfajd“ vagy „nagykakas“ a magas fekvésű erdőségek impozáns, nagy, szép madara, mely igen sok vadász löjegyzékéből hiányzik. Allítólag nem volt mindig a tengerszín feletti 1400 méteren felül; ily magas erdőségekbe az erdő-kultúra szorította fel.

Hazánkban a Kárpátok rengetegeiben, Sopron és Vas megyék magasabb hegyvidékein kevés számban előfordul. Legtöbb van az erdélyi részekben, de ott sem oly bőségesen, hogy lépten-nyomon találkozzunk vele.

A siketfajd kakasa és tyúkjá úgy testnagyságban, mint színben nagyon különböznek egymástól. Felületesen szemlélve a kakas nagy, fekete, fehér foltos madár; a tyúk fácántyúkszerű sárgásbarna, alig fele nagyságúnak látszik, a tájékozatlan alig hiszi el, hogy ezek élettársak lennének.

A kakas zömök, feszes tartású, erős madár, melynek testhossza a métert eléri; kifeszít

tett szárnyának szélessége 130—140 m, súlya 4—6,5 kilogramm. Színe feketés, mely a fejen, nyakon és mellen zöldes fényű, a háta és szárnya sötétbarna, finom sötétszürke pettyekkel. Az evezőtollak feketék, rajtuk keresztbe fehér foltok húzódnak. A has és farok fekete, a hosszú farkon is szabályos fehérsáv húzódik keresztül. Lába erős és a csüdig tollas. A kakas fején, a szemek körül élénkpiros karika van, továbbá fejét szakál is díszíti. Az öreg kakas csőre szarusárga, a fiatalabb kakasoké kéesszürke.

A tyúk színe rozsdavörös, lent világosabb, inkább sárgás és a toll fehér, feketésbarna foltokkal van rajzolva. A tyúk lába is tollas és a szemkörül vörös szemrózsa van, mely halványabb színű, mint a kakasé; a tyúknak nincs szakáll. Súlya 2—2 ½ kg.

A siketfajd nagyon félénk, vigyázó madár, mely rendes körülmények között az embert nem várja be. Elbújva él a nagy erdőkben, leginkább legelés közben, a boróka és áfonya között tudjuk meglepni, innen nagy robajjal száll el. *Türelmetlen, veszekedő természetű a siketfajd-kakas*, mely nemcsak vetélytársával verekszik, hanem tyúkjaival is gorombán bánik.

Párosodása, „dürgés“ április hóra esik, mikor a kakasok már kora hajnalban kezdik a hívogatást. A dürgőhelyet évről-évre felkeresik, hacsak az erdő és környezet kedvezőtlen megváltozása őket onnan el nem idegeníti. Ez a dürgőhely egy hegy gerincen vagy kis mocsáron lévő kis tisztás, melynek közelében magas fenyőfák állanak. Ezeket a fákat használják a kakasok éjjeli „beszálló“-nak, honnan hajnalban, 3 óra tájban kezdődik a havasi hangverseny.

A kakas dürgő hangját Chernel úgy írja le, hogy „tak-tak-tak-tak“-ot hallat, melynél a közők mind rövidebbek lesznek, majd össze is folyik, úgy szaporázza: „tatak-ta-tatak-tatatak“. Ezután jön: „plöp-pe-löp-plöp-pelöp“ és a *kli-köpkli-köp-kli-köp*“-nek hangzó „csettintés“, mely után a nagyon felizgatott kakas kaszafenéshez hasonló: „szkiszkesz-ksz-ksz-ksz-ki“-vel *fejezi be*. Ilyenkor szárnyával „sátoroz“, fejét magasra tartja, s mint mondani szokás: „se nem hall, se nem lát.“

A dürgés rendszerint a hajnali órákban van, az első napsugár is a szerelmes párokra esik. Előfordul rossz, változékony időjárás mellett, hogy a hajnali dürgés elmarad, helyette este szürkületkor vagy a déli órákban dürgő a kakas, de ez a dürgés rövid és nem oly izgalmas, mint a reggeli.

A kakas-dürgésre a tyúkok a „küzdőtérre“ repülnek és velük a dürgésen résztvenni kívánó más kakasok is. Parázs verekedés fejlődik ki a kakasok között, de nem megy élet-halálra. A gyengébbek eltávoznak, más dürgőhelyen próbálnak szerencsét. A győztes kakas tyúkjaival marad, szerelmeskedik, ennél többet úgy sem foglalkozik éven által a tyúkokkal.

A kakas a dürgést a fán kezdi, majd ha népesedik a dürgőhely, földre száll, ott folytatja oly hévvel, hogy a közeli puskalövést sem veszi észre. Volt eset Gyergyóremetén, hogy egy 5-ik gimnázista kedvező fedezetből, „*Tell-puskával*“ 4 szép kakast lőtt egy reggel, az ötödik csak akkor tért észre, hogy a veszély mily nagy és távozott a dürgőhelyről.

A siketfajd táplálékát falevél, rügy, bogyók, rovarok, különösen áfonya és bükkmag képezik s mivel ezek bármilyen havas télen bőven állnak rendelkezésre, a siketfajd nem is jár messzire táplálék után. Erős télen pl. tisztán fenyőtűn megél, borókabogyót pedig szintén a legnagyobb hóban is kap. Tavasszal a fiatal csemeték rügyeit eszi nagy

előszeretettel, mely miatt az erdészetre káros; azonban ez a kár teljesen jelentéktelen, mert kevés a siketfajd és rengeteg a csemete.

A dürgés az időjárás szerint 4–5 hétig tart, mely után a kakasok elszállnak remeteéletüket tovább folytatni; a tyúkok a földön egy kis mélyedésben fészket készítenek, mely nagyon egyszerű és ebbe 6–14 világossárga, barnapettyes tojást raknak le. A fiatal tyúk kevesebbet, az öreg többet tojik. A tojások akkorák, mint egy jércetojás (40–45 gr.), melyeken a tyúk 28–30 napig ül. A kikelt csibék sárgás-barnás-tarkák, igen élénkek, anyjukkal első napon már táplálék keresésére indulnak. A gondos anya minden veszélyre vigyáz, vészt jelző hangjára a csibék szétszaladnak, elbújnak s ha a veszély elmúlt, térnek vissza anyjukhoz.

A kis csibék gyakran vedlenek, a kakasok minden vedléskor sötétebb, feketésebb tollat kapnak. A ragyogó tollakat csak 2 éves korában kapja, mikor tenyészképes is lesz. A jércék gyorsabban fejlődnek, 1 éves korukban már kész nagyok, nemzőképesek. A család rendszeren a jövő dürgésig is együtt marad, a dürgés után válnak szét fészkelésre. Sokan azt tapasztalták, hogy a családban jóval több a jerce, mint a kakas, ami kedvező; mert egy kakas elég 4–5 tyúk részére is.

A siketfajdnak sok ellensége van. Róka, hiúz, vadmacska, sas, nagy uhu, nyest, nyuszt, héjja s más ragadozómadarak. Ezek az öreg, óvatos kakasban kevesebb kárt tesznek, mint inkább a fészken ülő tyúokban, mely le nem száll a tojásról bármily ellenség közelít. Az apró csibékben a kisebb ragadozók is nagy kárt szoktak tenni, ezért nem szaporodik, inkább fogy a száma a siketfajdnak, bár 10-en felül tojik.

A siketfajd állítólag 10 évnél is tovább él, betegsége ismeretlen. Általában hasznos madárnak mondható, mert a kakasok által lerágott rügyek csekély kártételét többszörösen ellensúlyozza a tyúk és csibéi által elpusztított rengeteg káros rovar.

Vadászata.

A siketfajdot dürgéskor löjjük, akkor is csak a kakast, mert a tyúk minden időben tilalmat élvez. A siketfajd vadászata kissé körülményes, mert lakott helyektől távol tartózkodik s e helynek megközelítése és napokig való ott tanyázás, nem könnyű és költséges.

A siketfajd vadászata azzal kezdődik, hogy a kérdéses területre ügyes, hozzáértő embert küldünk, jobb kettőt; kik az évenként rendszeren látogatott dürgőhelyek közelébe kunyhót építenek és abba tanyázva, hajnalonkint 2 órakor éjjel elindulnak az erdő szűzies csendjében hallgatózni. Mihelyt kakasdürgést vettek észre, azonnal tudomásra hozzák — telefon híján — gyalogpostával az örvendetes esetet.

Dürgésre egy heti időt kell számítani. Ennyi időre kell élelmet pakolni és különösen jó, könnyű, meleg ruhát; mert áprilisban a havason még mindig elbírjuk a bundát. A puska dolgával úgy állunk, hogy egy

kis golyós, legalább 200 lépésre pontosan lövő puskát okvetlenül vigyünk. Ezenkívül vigyünk egy jó sörétes vagy még jobb, ha „*felemáscsővű*“ puskát (Büchs) viszünk, mert a *siketfajd-kakas nagy vadnak számít, rá golyó dukál*. De másképen is jobb, ha van velünk golyópuska, mert sokszor 80—100 lépésre áll tőlünk a kakas, hová sörétespuskával semmiféle lövedékkel nem érdemes löni; egy kis „*Tell*“ karabéllyal pedig a legszebb golyólövés esik rá.

Különösen ne feledjük otthon a jó nagy halinacsizmát és vadászszéket, mert a havon órákig kell állni vagy ülni, míg lövéshez jutunk. A távcső is velünk legyen!

Ügy induljunk, hogy délután már a havasra érjünk; sőt jó, ha naplemente előtt csendesen a dürgőhely felé sétálunk, hogy az utat megismerjük, melyen másnap éjfélután 2 órakor, sötétben, *lámpa nélkül*, kell mennünk. Itt a szalonkázásnál használt villanylámpát csak a kunyhóban használhatjuk, mert ezzel, sőt a cigarettára gyújtással is az egész vadászatot elronthatjuk. Menés-jövés közben nem árt az útban lévő száraz ágakat eltávolítani, nehogy hajnalban azok reccsenése tegye figyelmessé, a nagyon vigyázó kakast.

Azokat a fákat, melyeken éjjelezik és dörög a kakas, könnyen meg lehet ismerni a lehullott ürülekről; azonban a *kakas kiszámíthatatlan, a beszálló fát gyakran változtatja*. A dürgőhelyet a földön sem nehéz megtalálni, a hó össze van táncolva s a rendszeren híg ürülék nyomai is szembetűnők.

Hajnali 2 órakor tehát indulunk a tanyáról előbb rendszeren kilépve, majd a dürgőhely felé közeledve mind lassabban, óvatosabban lépkedve, mert nem tudhatjuk melyik fán ül kakas, melyet ha ügyetlenül felriasztunk, a nagy lármás repülésre a többi is eltávozhat és ilyenkor kevés reményt nyújt a távolabbról esetleg idejövő kakassal való találkozás. Egy elriasztott vén, kitanult kakas otthagynak napokig a dürgőhelyet, vagy annyira elővigyázatos lesz, hogy nem lehet lövésre kapni többé.

Ha minden jól megy és elértünk a dürgőhelyre, ott egy sűrű koronájú fa alá úgy ülünk le székünkre, hogy lássuk a küzdőteret, szomszéd fák koronáját, melyen a kakasok ülhetnek. Ha a keleti égbolt halványsárgás színével kezdi a sötétséget elriasztani, szemléljük óvatosan a szomszéd fák koronáját, ismerjük fel még álmában vágyunk központját, a kakast. Gyakori eset, hogy nem látunk kakast, mert fejünk felett ül, a többi pedig csak a dürgés kezdetén száll messzebből oda.

A dürgés „*kappog*“tatással kezdődik, melyet a fán hallat a kakas, majd a nótát hol a fán, hol a földön folytatja. A vadásznak türelmesen kell várni, mert míg a kakas nincs felizgatva, addig a puskát sem szabad mozgatni. Ha „*feni a kaszát*“, akkor már nyugodtan veheti célba a legnagyobbat, sőt puskát cserélhet vagy újra tölthet, a dürgő társaság nem törődik vele. A lövésnél arra kell vigyázni, hogy tyúkot vagy másik kakast ne érintsen a lövedék.

*Mint említettem, kiskaliberű golyópuskával kell a siketfajdot löni, vagy ha valaki a golyó lövésében, kívált hidegben, vastagon öltözködve, nem bízik; akkor csakis 50 lépésen belül löjjön 8-as vagy 6-os (4 mm. átm.) söréttel. Régi vadászok postát lőttek a siketfajdra, mely — haszon-
talan lövedék — közelről szétlőtte, távolról kihagyta a gyönyörű madarat.*

Ha a dürgés távolabb kezdődik attól a helytől, hol állunk, óvatosan közeledünk a dürgő kakasokhoz. Csak akkor tegyünk 2—3 jó, nagy lépést, mikor a kakas „köszörül“, mert ilyenkor nem lát, nem hall. A megtett pár lépés vagy ugrás után megállunk, mint a cövek, az ugrásokat a köszörüléskor újra folytatjuk addig, míg 30—35 méterre meg-nem közelítettük a kakasokat, honnan kipihenve lövünk.

Ezt a megközelítést Ausztriában gyakorolják jobban, hol e célra valóságos cserkészutakat készítenek.

„Hívással“ is szoktak kakasra vadászni. A csalsíppal a tyúk „gäkä-gäk“ hangját utánozzák, melyre a kakas megy. Ilyenkor az erdő különböző, kakaslakta helyeit keresi fel a vadász, kinek jól el kell rejtőzni, mert az így csaló és még eléggé fel nem izgatott kakas a vadászt messziről észreveszi, elrepül.

A siketfajd erős állat, jól kell löni, különben elviszi a lövést. Ha a golyó szívet, gerincet, fejet talált, kimúlva esik le a fáról vagy a földön is alig vergődik valamit, hamar elpusztul. Ha azonban lágy részeket talált a golyó, elrepül, sokszor elég messze és ott valami sűrűségben vész el. Az is előfordul, hogy a meglőtt kakas az ágon marad lövés után s csak rövid idő múlva esik le holtan. Ha a fején erős, de nem azonnal ható lövést kapott, egyenes irányban felfelé emelkedik és jó magasról, függőlegesen esik le élettelenül. Ha pedig a golyó lábát törte, messze elrepül, rendesen nem is kapjuk meg; ha szárnyát törtük el, lábrakap és gyorsan — mint a fogoly — sűrűségben tűnik el. Ebben az esetben, órák múlva, jó kutyával, kézben tartott puskával utána mehetünk és lövésre kaphatjuk. Ide kell a jó sörétes puska és 6-os sörét. Ha elhibáztuk vagy gyenge lövést kapott a kakas, akkor szép csendesen távozik és repülési irányát gyakran változtatja. Ilyenkor messze elmegy.

A siketfajd dürgéséről, különösen a hallott hangokról, könyveket írtak. Helyszűke miatt nem foglalkozhatom bővebben vele, úgyis az a néhány szerencsés vadász, kinek módja van siketfajdra vadászni, saját tapasztalatait követi, az „átlagvadász“ 80 százalékát pedig nem is érdekli közelről a vadászatnak ez a különlegessége. Gyönyörű, de költséges, fáradságos vadászat, mely azonban egész vadászt kíván. S aki a Hortobágyon lévő gödörben is kényelmetlennek, unalmasnak találja a kint ülést, az ne is gondoljon kakasvadászatra.

A siketfajd húsa — jól készítve — kitűnő.

Nyírfajd.

Tetrao tetrix L. — Das Birkhuhn.

A nyírfajd alacsonyabb fekvésű, inkább nyíres, lombos erdeinkben fordul elő. Gyakran 1000 méteren felül találjuk, de minden esetben olyan erdőkben, hol a nagyobb fák alatt sűrű cserje van. Az áfonya, hanga, boróka kedvelt környezete a nyírfajdnak. A Felvidéken több van, Erdélyben alig fordul elő.

A „kiskakas“ fele nagyságú sincs, mint a siketfajd kakasa. Színe a kakasnak fekete, azonban ebben sokkal több a fehér folt, mint a nagy rokonában. Karcsú, szép madár, nagyban hasonlít a siketfajdhoz; abban különbözik, hogy farktollai lantalakúan kihajlanak. Lába egészen tollas, a farok alsó tollai szép fehérek. Szeme barna, csőre fekete, szemrózsája karminpiros. A tyúk színe barnássárga, fekete mintázattal. Igen gyakori a kivilágosodott színű, sőt előfordul — bár ritkán — a fehérszínű is. A nyírfajdtyúk vállán mindig fehér folt van. Itt is sokkal kisebb a tyúk, mint a kakas.

Bár a nyírfajd kakasai is külön szoktak járni, mégis ezt inkább látjuk nagyobb (20—30-as) csapatokban, különösen télen.

Táplálkozása ugyanolyan, mint a siketfajd, vagyis nyáron rovar és növény, gyümölcsök; télen rügyek (havasi éger, nyír, mogyoró, fűz, boróka, áfonya); tavasszal barkák is képezik főtáplálékát.

A nyírfajd érzékszervei kitűnők, óvatosságban nagy rokonát is felülmúlja. Ezt még a dürgés alatt is nehéz belopni. Dürgése április elején kezdődik és 5—6 hétig tart. Ez is betartja évről-évre dürgőhelyeit, melyek magasabb hegyek délnek, délkeletnek fekvő hónélküli kisebb tisztásai szoktak lenni. Ha síkon tanyázik, nehezen megközelíthető lápokot vagy vágásokat választ dürgőhelynek.

Ez korábban kezdi a dürgést, mint nagy rokona. Még sötét van, amidőn „sivít“, „fúj“ és „csuhukol“ a kiskakas, majd felborzolja tollát, szárnyával, farkával seper (sátoroz) és nagyokat ugrik. Fel s alá futva „bugyog“, nekiszalad vetélytársának, annak tollát tépi, míg a gyengébb el nem távozott. Azután 4—6 tyúkjával együtt marad és pulykához hasonlóan párzik. Ez is ostorcsettintés-szerű hangot hallat, majd „kululululuk“

kol. *A dürgés szép időben reggel 7—8 óráig tart, ezután táplálékkérésre sűrűbe száll. Rossz időben nincs dürgés.*

Fészket földre rakja egy kis mélyedésbe, melyet gallyakkal rak körül. Ebbe az egyszerű fészekbe rakja 7—12 darab 34 gr súlyú, barnapettyes tojását, melyet 26 nap alatt kelt ki. A kotló nagyon óvatos, elővigyázatos. Ha rövid időre leszáll a fészekről, lombokkal betakarja. A kis csibék gyorsan nőnek, szeptemberre már kétszer vedlettek és a kakasok fekete tolla, szemrózsája már ki van fejlődve.

Betegsége nem ismeretes, ellenségei a róka, menyét, nyest, görény, vágómadarak (réti héja, sólymok) és a szajkó, mely utóbbi a fészket rabolja ki, vagy a kis csibéket fogdossa össze. A sok ellenség miatt nem tud elszaporodni. A vadászok aránylag nem sok kárt tesznek benne, mert megközelítése felette nehéz.

Vadászata.

A nyírfajdot is „*tavaszi dürgéskor*“ szokták löni a dürgőhelyen vagy „*hívással*“.

A dürgésre való felkészülésről már a siketfajdnál szoltam. Itt is megemlítem, hogy azért kell több napra készülni eleséggel, meleg ruhával, mert az első napon inkább csak tájékozódunk, az igazi vadászat csak a második napon kezdődik. De a havason gyakori a szeszélyes idő, mely 1—2 napra elront mindent. Ilyenkor unalmasan ülünk a kunyhóban, főzünk a teát és szemléljük az időjárást. A köd, eső vagy szél elegendő ahhoz, hogy egyetlen fajdot sem látunk.

A dürgő, inkább „*bugyorgó*“ helyen való megközelítésről röviden már a siketfajdnál szoltam; itt csak annyit jegyzek meg, hogy ez sokkal vigyázóbb madár, tehát még nagyobb ügyesség kell a lövésre kapáshoz. A nyírfajd mindig hegynek felfelé tart, tehát a hegyoldalon álljunk jóval feljebb a dürgőhelynél, ha csak a szél iránya engedi. *Ez a félénk, vigyázó madár, ha elszalasztottuk, hamarabb felejt, visszajön még aznap reggelén, ha nem is mindig.*

Nyírfajdkakasra célszerű gyalogfenyő vagy borókabokrok közé bújni, melyből felemelkedve jól tudunk löni. Ha válogathatunk, előbb az öreg kakast löjjük ki, mert a többiből könnyebben válogathatunk azután. A fajdvadászatnak legnagyobb ellensége a köd. A ködöt rendesen szél hordja el, mely ismét kellemetlen a fajok indulására; de hát az igazi vadász ezzel számol, tudja, hogy annál kellemesebb emlék fűződik az ilyen nem közönséges vadhoz, minél nehezebben jutott hozzá.

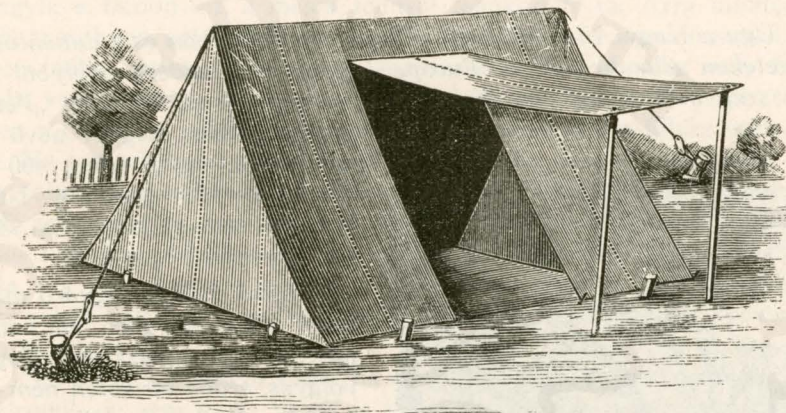
A nyírfajdkakast is lehet „*hívni*“. Magas, vékony hangon „*csiu-si*“ szöveg elmosódott utánzásával. Hibás hívóhangra azonnal elszáll a kakas és azon a napon nem jön többé. Aki vadat tud hívni, könnyen megtanulhatja a hívást, de csak kint és nem könyvből.

Mint említettem, a kakas mindig felfelé száll a lejtőn, ezért felülállva kell hívni. Nem szabad a hívást ok nélkül gyakorolni, elég 2—3 hívás,

ha erre nem jön, akkor abba kell hagyni és más dűrgőhelyen próbálkozni. Ha a hívásra bugyogni kezd, akkor is hiába várjuk, nem fog jönni.

A nyírfajdot Ausztriában, hol több van, nem csupán kitűnő húzáért, mely a siketfajd húzához sokkal finomabb, hanem farktollaiért is vadászszák. Tiroli vadásznak a kalapdísze kiskakas farktollakból készül, igen kedvelt és értékes.

A nagy siketfajd és nyírfajd párosodik egymással, nemzőképes utódokat hoz, mely a két madár között átmenetet képez és „középfajd”-nak hívják.

Túzok.

Otis tarda L. — Die grosse Trappe.

Úgy a Nagy-Alföldön, mint a Lajta melletti síkon és a dunántúli sík területeken állandó madár. Európa legnagyobb madara, melyből még igen szép mennyiség van Hazánkban. A nagyváradai káptalan „Perjés”

puszta (Bihar megye) nevű gazdaságában, egyik télen, 400—500 darabból álló csapatot láttam. Így attól tartani, hogy a mi időnkben kipusztul, nem kell.

A tűzok félénk, vigyázó madár. Ezért olyan helyeken, hol nem lát messze, nem tartózkodik. Hegyes-völgyes, erdős területen nem száll le. A mezőgazdaságilag művelt területeken él s hol született, nevelkedett, onnan nem távozik messze, csak ha élelme már nincsen, vagy üldözik.

Színe fehér alapon sárgásbarna foltos, melyen sötét-kávészin hárszínű csíkok vannak. Evező tollai szürkésbarna és rozsdásszínűek, a kakasnak bajusza, helyesebben

„szakáll” szürkésbarna, csőre feketés, lába szintén szürkés színű. A tyúk vagy tojó kisebb testű, világosabb színű és nincs szakáll.

Magassága 70 cm, testhossza az egymétert meghaladja, kiterjesztett szárnya: 200—240 cm. Egy kifejlett kakas 18 kilót is nyom.

Érzékszervei közül különösen látása kitűnő. Járása lassú, méltóságteljes, fejét magasan hordja. A társaséletet szereti, így érzi magát biztonságban. A letelepedett nagy tűzokcsapat őrszemeket állít ki körök körül, melyek nem legelnek, hanem vigyáznak és ha ellenséget vélnek közeledni, jelt adnak s erre az egész csapat, nehézkes szárnycsapásokkal, felszáll. Igen sokszor látjuk a nagy tábla gőzszántáson, hogy egy tűzok áll magánosan. Mikor arrafelé megyünk és kb. 200 lépésre megközelítjük,

egyszerre egész sereg tűnik fel és gyanakodva néz, majd ha még egy pár lépéssel közeledünk, repül az egész társaság.

Nehéz testét lassan emeli a magasba, de ha fenn van, irányt vesz és jól, nagy távolságra repül. *Kitűnően fut*, közönséges kutya nem éri utól. Ólmososó után, mely ráfagy a tollára és nem tud felszállni, futással menti életét. A kakas a kutyával, sőt emberrel is szembeszáll. Egy érdekes esetnek voltam szemtanúja a bácsvaskúti határban egy alkalommal.

Tél volt, 8 mm-es mauserrel vadásztam nyúlra a „*nagy tarlókon*“, melyek hóval voltak borítva. Amint távcsővel néztem széjjel, hogy bátrabban lövöldözhessek, feltűnt távolról két nagy madár, melyek közül az egyik a földön ült, a másik felülről csapkodott rá. Arra mentem és jól láttam, hogy egy tűzok élet-halálharcot vív az öt támadó sassal. Szerettem volna repülni tudni, hogy hamarabb odaérjek, de a nagy hóban nehéz volt a járás. Amint engem jönni láttak, lassan távoztak tőlem. A sas a támadást gyakran megismételte, majd leszállt a földre erőt gyűjteni. Ha a tűzok tudta volna, hogy az ő pártján vagyok, talán nem távozott volna; azonban még a sastól sem félt úgy, mint tőlem, az embertől. — Jó időbe került, míg 100 lépésre meg tudtam közelíteni a harcolókat. A sas vagy már fáradt volt, vagy tőlem feszélyezetten a támadást nem vívta oly erővel, mint azelőtt. Elhatároztam, hogy a sast lelövöm, de ez is nehéz volt, mert egyirányba szállt le a tűzokkal, melyet kockáztatni nem akartam.

Már azzal is beértem volna, ha a sas otthagyja a megtépázott tűzokot és elrepül, de nem tette. Végül is jó két méterrel a tűzok és sas mellett ellöttem egy golyót, mely feldobta a havat és hosszan zümmögött. A lövésre elébb a sas, azután a tűzok felszálltak és — bosszúságomra — egyirányba repültek mintegy 150 métert, hol elébb a tűzok szállt le, azután a sas kanyarodott vissza s rácsapott a tűzokra. Legalábbis két óráig bajlódtam a két nagy madárral, míg végre a sas elég távol ült a földön a tűzoktól, rálöttem. Nehezen szállt fel, de azután úgy elment Gara község irányába, hogy távcsővel sem tudtam kísérni. A tűzok elszaladt onnan, majd szárnyra kapott és nehézkesen átment a „*bikityi*“ (most Bokod) határba. A golyó becsapódásának helyét vizsgálva az a véleményem, hogy a golyó lent ment s a sas lábát eltörte. — Még ma is bámulok azon, hogyan bírta a tűzok a sas erős támadását olyan soká, mert hatalmas példány volt a sas is.

A tűzok télen — ha nem kap ennivalót — délre vonul, de ha enyhül az idő, azonnal visszatér. Táplálékát növények és rovarok képezik, magvakat nem eszik. Különösen szereti a nagy búzátáblákat vagy ha ezeket hó borítja, a repcén éléskodik. Nyáron legtöbbször a lóherében, lucernában kapjuk. A déli órákban, nagy melegben, a jó magas herében úgy elnyomja a meleg, hogy az ember lába alól kel fel. Ha nappal sűrűségekben hűsöl, éjjelre szántásra vagy ugarra megy hálni; s tapasztalatom szerint az „*őrszolgálat*“ éjjel sem szünetel.

Páros életet él, dürgési ideje április hónapra esik. Ilyenkor a kakas élénk s pulykamódra illegeti magát a tojónak. Ha vetélytársat lát, elveri. A pár nélkül maradt kakas kóborlással igyekszik párat találni, ilyenkor nagyobb távolságra is elmegy. A tojó a vetésbe kapart mélyedésbe kevés avert tesz és letojja 2—3 tojását, melyek lúdtojás nagyságúak, halvány-sárgák, barnapettyesek. A tojás hosszúkás ugyan, de mindkét vége egyforma vastag. A tűzok jó kotló, *tojásait 30 nap alatt költi ki.* A kis fiókákat gondosan neveli és védelmezi, ha megtámadják. Csőre, szárnya nem megvetendő fegyverek. Ez is, mint a fogoly, elcsalja a támadót fiaitól. A költés idejében a kakas külön jár, de azért visszatér családjához.

A tűzok kicsinyei ügyetlenek, 1—2 hétig csekély rajtuk a toll, majd 5—6 hetes korukban már kitollasodnak, szárnyuk is fejlődni kezd. Őszre teljesen kifejlődnek, az addig síró fiókák elérik a 8—10 kg-ot.

A felnőtt tűzoknak kevés állati ellensége van, mert igen erős madár és mint elmondottam, még a hatalmas sas is nehezen bír vele. *Legnagyobb nyomorúsága a hideg, fagyos idő, ólmos eső.* Ilyenkor összehúzódnak, tolluk gyakran a földhöz fagy, felszállni nem tudnak, most következik a lelketlen buta orvvadász, ki bottal verheti agyon a szép madarat.

Vadászata.

Vadászatára a törvény elég jó tilalmat szabott. *A tojóra soha, kakasra április, májusban szabad vadászni, tehát a dürgés idején.* Ekkor szép a tolla, s a trófeának elejtett kakas miatt nagyobb kár nem éri a családot, mert úgy sem segít sem a költésben, sem a kicsinyek felnevelésében.

Megközelítése mezei munkásruhában, vagy juh-, sertésfalka között menve, nem nehéz. De a megközelítést ne 20—30 méterre gondoljuk, hanem 100—120 méterre, honnan jó, pontosan lövő golyópuskával lehet löni. *Az 5·8 mm-es, palackalakú töltény rézburkolattal („Tell“-karabély) teljesen megfelel a tűzokra.* Én fiatal koromban, Békés megyében, darabos söréttel (O, vagy PP) lőttem a tűzokot, melyet lóhátról közelítettem meg. Különösen szeles időben tudtam hozzá közel (40—50 lépés) jutni, de mindig csak ha 1—2 darab volt. A 8—10 darabból álló falkát már nem lehetett megközelíteni.

Igás-szekérrel is közel lehet jutni a tűzokhoz, ha a szekér két oldalára tengeriszárat állítgatunk, léccel odaerősítve, s az ökröket szép csendesen engedjük. *Nem szabad egyenesen nekivágni a tűzokcsapatnak, hanem oldalozva, lassan közeledni,* különben 120—150 lépésig nem tudjuk beérni, szárnyra kap.

Ha a területen vízlevezető, mély árkok vannak, ezeken is közelébe juthatunk a tűzoknak, bár ilyen árok mellé sem szívesen száll.

A tűzok este és reggel tartja fővonulását, ha ebbe a vonalba elrejtőzünk, lövésre kapjuk. Ha két, egymástól nem nagy távolságra eső tűzoklegelő van, a kettő közé kell felállni, s a csapatot egy-két gyerekkel erre tereltetni. A tűzokcsapat egy darabig megy a gyerekek előtt, majd

lassan szárnyra kel és alacsonyan húz át a másik területre, miközben lövésre kapható.

Altalában a tűzok megközelítése csak nyári és őszi időben könnyű, mikor a termény lábon áll, azonban — nagyon helyesen — ilyenkor tűzokra löni nem szabad. Tavasszal, a dürgés idején sík a határ, ilyenkor közelíteni meg és kiválasztva a nagy kakast s szép golyólövessel terítékre hozni, nem könnyű dolog. Ezért kedvelt vadászat a tűzokcserkész, melyet ma már nagyon megkönnyít a messzelövő, távcsöves puska. Tűzokra csakis golyóval löjjünk!

Húsa jól elkészítve ehető, a fiatal húsa kicsontozva és szalonnával tüzdelve kitűnő.

Reznek-túzok.

Otis tetrax L. — Die Zwergtrappe.

Hazánkban nagyon ritka madár, inkább az Alföldön fordul elő, hegyvidéken — rendes körülmények között — nem él.

Nagyon hasonlít a nagy, lomha rokonához, melynél azonban sokkal kisebb. Akkora, mint egy kisebb házityúk. Testszíne első tekintetre a nagy tűzokéval egyezik; attól abban tér el, hogy a nyaka, torka nyáron fekete, különösen a hímnek, míg ősszel ezek a tollak is szürkésbarnák lesznek. A hímnek nincs bajusza, vagy szakáll, de a fejen és nyakon lazán álló, hosszabb tollak sörényt alkotnak. A nyakon lévő feketeséget egy, a nyak kétoldalán lefelé és előre hajló fehér sáv osztja meg. Az altest fehér, a felső tollak szürkés rozsdaszínűek.

A tojó sokkal kisebb, sörénye nincs; színe, mint a kakasé, rozsdasárga, apró fekete pettyekkel.

A reznek-túzok nem jár csapatosan, legfeljebb télen verődik össze 3—4 darab, ezek is többnyire a családtagok. Síkságon nagyon óvatos madár, nem várja be az embert; nyáron a terményekben pedig fel sem akar kelni, meglapul a lóhere, lucerna között.

A vetésekben él, itt fészkel, költ és neveli fiókáit. A földön kapar elég mély fészket, melyet ágakkal, fűvel kibélel jó puhára, ide tojja május végén a 3—4 darab fényes, zöldszínű tojását. Szorgalmasan ül a tojásokon, a hím a fészkek közelében tartózkodik. A kikelt csirkéit nagy gonddal neveli, ebben a nősténynek a hím is segít.

Nálunk kevés költ, inkább átvonul az a néhány, mellyel találkozunk.

A reznek-túzok hasznos madár, sok rovar pusztít, kárt semmiben sem tesz, ezért nem is szabad bántani. Nagyon kell vigyázni vizslázáskor, mert a vizsla elől olyan nehezen kel, mint a haris, s mivel semmiféle lehető vaddal nem lehet összetéveszteni, lelövése nemcsak nagy hiba, de büntetendő cselekmény is! A reznek-túzokra — törvényeink szerint — sohasem szabad vadászni!

Erdei szalonka.

Scolopax rusticola L. — Die Waldschnepe.

Legkedvesebb, legérdekesebb madarunk, mely után annyit járunk, melyből oly kevés kerül aggatóra, s mégsem veszítjük el kedvünket, nem panaszkodunk, mert a fáradságot, költséget az élvezet megsze fölülmúlja.

Az erdei szalonka vándormadár, tavasszal északra vonul, hol költ; ősszel visszamegy déli, melegebb vidékekre, hol a fagy nem zárja el megélhetését. E vándorlásában minket igen sokszor útba ejt, sőt ha megkésznék a fölfelé vonulással, magasabb fekvésű, hegyes erdeinkben költ is, szóval nálunk marad. De az őszi visszavonulásnál is történhet késedelem, mely esetben a tél ideszorítja; itt tel el, vagy pusztul el, amint szerencséje hozza.

A szalonka tavaszi vonulása nálunk február második felében kezdődik, március közepén szokott a legtöbb lenni, áprilisban még mindig van, de kevesebb, míg a hó végén csak az ittrekedt példányokat látjuk. Ezt azonban nem lehet minden esetben tapasztalni, mert a szalonka vonulását a tavaszi időjárás nagyon befolyásolja. Így a szalonka legtöbbször a kalendáriumot sem veszi számba, pedig illenék, mert különösen a németek, szép versekben zengik a szalonka tavaszi vonulását: „Reminiscere“ = „Keresni jere“; „Oculi“ = „Itt vannak, ni“; „Letáre“ = „Sok jár-e“; „Judica“ = „Fogy száma“; „Palmarum“ = „Tral-larum“. Ez volna a német vers magyar fordítása; csakhogy az a baj,

hogy ezek a névünnepek a naptárban hol előbb, hol hátrább esnek, mikor egyáltalán nem válnak be a vers javasolta terminusok.

Ha későn tavaszodik, még márciusban is fagyos a föld, nem jön a szalonka. Akkor sem, ha szép idő jár ugyan, de közelebből zord, havas idő várható, amit mi, emberek nem tudunk úgy, mint az állatok, különösen a madarak. Azt is tudnunk kell, hogy *a szalonkák Dél-Európában és Észak-Afrikában, Kis-Ázsiában telelnek.* Ha jön a tavasz, hajtja őket a szaporítás ösztöne észak felé, azonnal indulnak, mihelyt az időjárás erre kedvező. Lassan haladnak és *vonulásuk irányát aszerint változtatják, amint útjukban zord, szeles, havas idő van, melyet elkerülnek.* A levegőnyomás, felhőzet is hátráltathatja, vagy eltérítheti a szalonkákat, melyek *legszívesebben csendes, csillagos éjjeleken vonulnak. A barázdabillegető érkezése előtt szalonka nem szokott lenni!*

A szalonkák — tapasztalat szerint — rendes körülmények között a folyók mentén vonulnak. Az erdélyi vadászok az Olt-folyó melletti erdőkben találtak mindig legtöbbet. A Duna mentén is jóval több van, mint olyan vidéken, melynek délre menő folyója nincsen. Ezt nem úgy kell érteni, mintha a folyótól 10—20 kilométer távolságra, alkalmas erdőkbe nem szállna szalonka; a szalonka magasan repül vonuláskor, honnan megláthatja az erdőt, melyet tavasszal keres.

Tavasszal a szalonka csakis nagyobb kiterjedésű erdőbe száll, nem úgy, mint ősszel, mikor minden kisebb facsoportba, élősovénybe, sőt kukoricásba is beszáll. Ezekben a nagyobb erdőkben érzi magát biztonságban, itt tud jobban elrejtőzködni, esti szürkületkor a fölött az erdő fölött repülhet szerelmi útjára. *Száraztalajú, szálas erdőbe nem szívesen megy, a sűrűségeket keresi, melynek talaja nem száradhat ki és melynek dúslomjában sok rovar, giliszta van.* A melegforrások, csermelyek, pocsétkák is vonzzák a szalonkát, ezek partján, szélén talál több táplálékot, mint a száraz erdő talaján.

A szalonka tavasszal egyhelyen nem sokáig marad, rendszeren egy-két nap múlva tovább áll, különösen, ha elkésett, sietnie kell fészkelőhelyére. Ha korán jött és neki való erdőt kapott, hosszabb ideig marad, vagy ha zord idő miatt nem tud továbbmenni. Ilyen esetekben marad nálunk a szalonka fészkelésre is. Ő ugyanis nem köti magát egy helyhez, *neki olyan terület kell a fészkelésre, hol egyrészt a tengerszínfeletti magasság, másrészt a klíma — még forró nyáron is — biztosítja azt a talajnedvességet, melyben a kicsinyei felneveléséhez, táplálkozásához szükséges rovarokat, gilisztákat megtalálhatja*

A szalonkák szórványosan, s ha nem is egyenkint, de nem is nagy csapatokban jönnek. Vonulásuk kezdete összeesik az első tavaszi északnyugati légnyomással. Ha Angolország felől ciklont jelentenek március hóban, várhatjuk a szalonkákat. Ha ez a ciklon később van, akkor a szalonka is késik, sőt nyugat felé vonul el, kikerüli a nagy tömeg hazánkat. A késői húzással együttjár az is, hogy a szalonkák rövid idő alatt vonulnak át nálunk.

Az erdei szalonkák őszi visszavonulása leggyakrabban azon az úton történik, amelyen feljöttek. Ha tavasszal sok szalonka volt, azt tapasztaltam, hogy ősszel is sok volt. Így 1906-ban, Háromszék megyében igen sok szalonka vonult tavasszal, ősszel is; hasonlóképpen volt 1904., 1905. és 1913. években is; míg 1909., 1910. években alig láttunk.

Sokáig kérdés tárgyát képezte, sőt ma is vannak, kik „kis kéklábú” és „nagy bagolyfejű” erdei szalonkát különböztetnek meg. Azt is tudni vélik, hogy a kis kéklábúak hamarabb érkeznek, míg a nagy bagolyfejűek csak 8–10 nap múlva. Hosszú ideig vadásztam a Székelyföldön, sok szalonkát megfigyeltem; láttam, hogy egyik nagyobb, mint a másik, de olyan különbséget, melynél fogva külön fajtaról lehetne beszélni, nem találtam. Azt sem tudtam megállapítani, hogy a korábban érkezők a kisebbek, kéklábúak. Egy tavaszi húzáson 30–40 darab körül lőttem, de sokszor lőttem április első felében, tehát a vonulás végén kis, kéklábút éppúgy, mint március 17-én az első szalonkám is nagy, bagolyfejű volt.

Azt hiszem, a nagyobb szalonka idősebb, jobb helyen élt, mint a tavalyi, kisebb. Ami a lábszínét illeti, ebben sem találunk biztos támaszpontot a fajta megkülönböztetésére, mert a házi baromfiaknál (tyúk, pulyka), a testvéreknél is hasonló különbséget látunk, pedig egyfajta.

A szalonka gyönyörű szép madár, leírását majdnem fölöslegesnek tartom, mindenki ismeri a „hosszúcsőrűt”. Zömökestű, fogolynagyságú madár, rozsdabarna tolla igen szép, sötét mintázatú. Csőre hosszú, hajlékony, kanálforma gömbölyűségben végződik, mely tapintószerve is. Feje arányos, nyaka vastagnak látszik, a tarkóján 3–4 haránthúzódo sötétebb sáv van. A test alsórészén sárgás-szürkés, aprómintázatú tollak vannak, a szárnyfedő tollai nagymintázatúak, szép barnás-fényesek. Farka feketés-rozsdás színű. A szalonka tavasszal soványabb, könnyebb, ősszel jobb erőben van, nehezebb. A him és tojó egyforma, egymástól megkülönböztetni csakis ivarszervének vizsgálata útján lehet.

A szalonka látása, hallása kitűnő. Óvatos madár és ravasz, gyakran 100 méterről már észreveszi a vadászt, vagy még inkább a mellette mozgó tarka vizslát és elkanyarodik. Mászor melléje lépünk és nem kel fel, bízik abban, hogy korhadó falevélszínű tolla miatt nem látjuk meg.

A vizsla előtt is bámulatosan ügyes. A sűrű bokrok alján, esetlen, dőlőingező menésével úgy elinal, hogy fel sem tudjuk röptíteni, vagy rendszeren úgy repül fel, hogy a bokortól nem látjuk, csak a szárnycsörtetés hallásával maradunk.

A szalonka igen jól repül, erről szeles tavaszi estén győződhetünk meg, amikor oly sebesen megy a fák, bokrok között, hogy képtelenek vagyunk célba venni. Mászor langyos, csendes este úgy lebeg, mint egy bagoly, kezdő vadásznak is nehéz elhibázni. Nappal a hajtásból felzavarva, mikor a fák fölé emelkedhetett, elég egyenesen nyugodtan repül.

Párzása tavaszi vonuláskor van. Ezért repül esténként. Némelyek szerint a levegőben párzik, ha esti repülésre alkalmas idő jár. Ezt én sohasem láttam, nem is hiszem, bár kitűnő repülő és a lehetősége meg-

volna. Azt hiszem, hogy a repüléskor ismerkednek s pározni a földre szállnak. Utóbbit gyakran észleltem. A levegőben — tudomásom szerint — csakis a „sarlós fecske“ párzik, más madárról ez bebizonyítva nincs. Esti repüléskor: „pszsvszt-pszsvszt“-hangot hallat: „pisszeg“, mely mindkét nemnek hangja. *A hím, mely rendszeren a nőtény után repül: „kvorr-kvorr“-hangot is hallat. A kergetőző szalonkapár: „szvit-szvit-szvit“-teléssel kanyargózik a fák, bokrok felett. Az esti húzás akkor kezdődik, mikor az első csillagot látjuk és mintegy 15—20 percig tart.*

Reggel is repül a szalonka, mielőtt a nap feljön. A reggeli húzás rövidebb ideig tart. *Az őszi esti és hajnali repüléskor nem szól a szalonka.* Ez náluk a legelőre menés és repülési gyakorlat, mert a szalonka nappal nem repül, csak akkor, ha felverik, vagy messzire vonul.

A szalonka sűrű bokrok alatti mélyedésbe készíti fészket. Apró gallyak, fűszálak és falevelekkel béleli ki. Ebbe rakja 3—4 darab sárgásbarnán pettyezett tojását, melyet 21 nap alatt költ ki. A kikelt sárgás-szürkés-barna madárkák, mihelyt megerősödtek, elhagyják fészket, anyjukkal táplálékkeresésre indulnak. A gondos anya nagyon vigyáz fiaira, ha veszély van, elhordja más, biztosabb helyre. A veszély azért nagy, mert a szalonkának erős szagát a róka, nyest, menyét messziről megérzi, vagy a fákön csörgő mátyásmadár kifürkészi az apróságot és végére jár.

Sok szó esett arról is, hogy a szalonka költ-e egy nyáron kétszer? Legtöbb természet tudósnak és vadásznak az a véleménye, hogy nem. Ily gyenge vándormadárnak nehéz volna a kétszeri költés és csibenevelés. Az a körülmény, hogy az erdei szalonka a magasabb hegységben nem csak májusban, de júniusban is este, reggel hangosan pisszegve repül, még nem bizonyítja, hogy párzik is.

A szalonkafiókák gyorsan fejlődnek, szeptemberben anyányiak. A család leggyakrabban együttmarad, amit onnan következtettek, hogy ősszel egyhelyről 3—4 darab is szokott felszállni.

Az erdei szalonka táplálékát apró férgek, hernyók, leginkább földigiliszták, hangyatojás képezik, melyeket nagy ügyességgel fog. A csőrét mélyen a hangyabolyba dugja, mellyel megérzi az eleséget, kiszedi onnan. Ilyenkor sajátos doromboló hangot is hallat, melyet némelyek arra magyaráznak, hogy ezzel a hanggal csalja, vagy ijeszti a földigilisztát. Ennek nincs valószínűsége. Ősszel a megérkezett szalonkák legszívesebben szállnak erdei legelőre, hol sok állati ürülék van. Az ebbe tanyázó rovarokat tömegesen fogyasztják. Ilyenkor a megszáradt marhalepény meg van luggatva és felforgatva, ez biztos jele ittlétüknek. A puha, televényföldbe szúrt csőrét úgy forgatja körül, hogy nagyobb, tölcseralakú nyílás képződjék. E nyílás mellé lesbeáll s a lyukon kijövő gilisztát elcsípi. Gyakran a keskeny lyukból darabokban szedi ki a gilisztát. A szalonka nagyobb ganajbogarakat gyenge csőrével összeroppantani nem tud, inkább puha gilisztákkal, nyűvekkel él.

A szalonkának betegségét nem ismerjük, ellensége rengeteg van, úgy az emlős, mint a szárnyas ragadozók közül. *Semmi kárt nem tesz,*

inkább hasznos madár, mely óvást, védelmet érdemel. Legújabb törvényünk lelövését április 15-től augusztus 15-ig tilalmazza. Ez a tavaszi és őszi vadászatát teszi lehetővé. Hogy megengedhető-e a tavaszi vadászat éppen akkor, mikor a szalonka párzik, szaporodásra készül, arról lehet beszélni. Mindenesetre több szalonka költene, ha ki nem lőnének pár ezret minden tavasszal. Le is kellene tiltani nemcsak a tavaszi hajtatast, hanem az esti repülésen való lövést is; azonban az erdei szalonka vándormadár, melynek óvását csakis nemzetközileg lehetne végrehajtani, amire Varsóban, 1934. évi április 19—21-ig tartott nemzetközi vadászati kongresszus kedvező határozatot hozott, adná Isten, hogy ez meg is valósulna.

A szalonkát a déli államokban minden eszközzel pusztítják. Nem érnénk sokat azzal, hogy mi óvjuk, feláldozzuk legkedvesebb szórakozásunkat, a tavaszi esti lest, csak azért, hogy déli szomszédaink még többet gyilkolhassanak le. *A szalonka évről-évre fogyni.*

Ilyen körülmények közt a tavaszi hajtatast nem tartom megengedhetőnek, csak az őszt. Elég kárt teszünk a szalonkákban a tavaszi esteli repülésen való puskázással, s gyenge vigasztalásnak kell tekintenünk azt, hogy a Balkánon is lövik, írtják.

Vadászata.

Az erdei szalonkát „*tavaszi lesen*“, „*tavaszi hajtásokkal*“, „*vizslával*“ és „*őszi hajtással*“ szokták vadászni.

A tavaszi les, németesen: „*húzás*“ a legélvezetesebb, kedves vadászat. Olyan erdőt keresünk, hol a szalonka járni szokott. A megérkezést az erdőőrök jelentik, de ezt a legtöbb vadász nem tudja bevárni, kimegy már napokkal a szalonkák érkezése előtt. Minden vidéken már tapasztalatból tudják, hogy melyik napokon várható az első szalonka. Így Sepsiszentgyörgyön 1904-ben március 20-án, 1905-ben március 23-án, 1906-ban március 21-én, 1907-ben március 24-én, 1908-ban március 22-én, 1909-ben március 18-án, 1910-ben március 19-én, 1911-ben március 26-án, 1912-ben március 15-én, 1913-ban március 22-én, 1914-ben március 25-én, 1915-ben március 26-án, 1916-ban március 15-én lőttem az első szalonkámat. A szalonkák természetesen pár nappal előbb már ott lehettek, voltak is, tehát ott a szalonkavonulásra március 18—20 előtt nem igen volt érdemes kimenni.

Gödöllőre is körülbelül március 18—20-a tájt érkezik a szalonka, míg a dunántúli délvídekre már március 10—15-én megérkeznek, sokszor hamarabb is.

Szalonkalesre olyankor kell indulni, hogy este ¾6-kor már helyben legyünk. Vadászszéket kell vinni, hogy azon kipihenjük magunkat, míg az első csillag feljön. Ilyenkor — bár még a fák alszanak — igen bájos az erdő. Üde, ózondús levegő, ünnepi csend, melyet csak ritkán szakít meg egy-egy fácéánkakas érdes rikácsolása, majd a rigók kezdenek énekebe, különbözőképen megkanyargatva.

Feltűnő színű, világos ruhában ne menjünk, jobb a barnás, vagy zöldesszürke, mely szürkületkor nem látszik. A vizslát — ha tarka volna — bokor alá fektessük, mert a szalonka jól lát, eltér, ha gyanúsat vesz észre. Ne vigyünk szalonkára sűrűn lövő puskát, mert egyrészt este lövünk, mikor a hiányos világítás miatt gondosan nem tudunk célozni, másrészt a sűrűn lövő puska „fasírttá” lövi a gyenge madarat. Ami a sörétet illeti, lehet 14-es, mely jobban fed és lehet 12-es, mellyel messzebbre tudunk löni. Nagyobb sörét szalonkára nem jó.

A lesőhelyet úgy válasszuk, hogy kellő takarásunk legyen, azonban messze lássunk és tudjunk a fák miatt löni. *Igen jó lesőhely egy kis erdei tisztás széle, hegygerinc, melynek mindkét oldalán sűrűségek vannak. Két völgy fölötti nyereg, melyen egyik völgyből a másikba váltanak át a szalonkák, a legbiztosabb hely.* Ahol erdei utak kereszteződnek, vagy szálas erdő melletti széles nyiladék, melynek másik oldalán vágott erdő sűrűsége van; ott is jó lesőhelyet találunk.

Van eset, hogy a szalonka nem jön ránk, de tőlünk 60—70 lépésre jól húz. Megváltoztattam gyakran a helyemet következő napon, akkor meg mind ott ment, ahol tegnap álltam. *A jó helyen ki kell tartani!*

Arccal álljunk arra, merre a sűrűség van, honnan a szalonkát várjuk, s a pisszegésre, vagy korrogásra vigyázzunk. Ha már sötétedik, forduljunk arccal nyugat felé, honnan még némi világosságot kapunk. Merről a hang hallatszik, lassan arra forduljunk, a puskát lövésre készen tartva. Ha szép lassan jön, könnyű löni, ha ellenben — szeles időben — hangtalanul csap el mellettünk, rá sem tudunk célozni. Ilyenkor lent a fák között csapkod, cikk-cakkozik, látni sem lehet.

Ha 2—3 szalonka is jön együtt, hangosan pisszegve, akkor az első nőstény, kíméljük! A másik kettőből egyiket könnyen lelőhetjük, mind a kettőt ritkán. A jól lőtt szalonka holtan esik le, ha ellenben nemes részt nem találtunk, hanem szárnyát törtük, leesés után szaladni kezd, jó a vizslát azonnal indítani utána. Ha lábát törtük, messze repül, s ha felkeressük, nem tart ki, hamar felkel. Ha pedig a gerincét törtük el, lábait kinyújtva, lassan ereszkedik le, ott is marad. A jó elhozó, egyszínű vizsla szalonkalesen igen jó szolgálatot tesz. Vizsla mellett sem árt egy jó villanylámpa az esti szalonkázásnál, mellyel nemcsak a lelőtt szalonkát keressük, hanem az utat is hazamenéskor.

Szalonkalesre nem jó a hideg, szeles idő; inkább langyos eső, vagy csendes havazás kedvez ennek. Én Erdélyben sokszor voltam kint havazáskor, mindig sok szalonkát láttam és elég szépen repültek. Azt hiszem, hogy a szállásváltoztatás is ilyenkor gondját képezte a szalonkának, azért mozgott valamennyi.

Erdei szalonkából tavaszi esti lesen nem lehet tömegeket löni. Ha egy vadász 2—3 darabot lő, már szép eredménynek mondható. Legnagyobb eredményem egy este a „Hatod”-ban (Háromszék m.) volt, a törvényhatósági úton, hol hat darabot lőttem. Sokszor felvittem négyig, ritkábban ötig, de hatnál többet nem sikerült soha löni.

Ha este a száló szalonkát lelőttük, ne fussunk keresésére, mert jöhet a másik, inkább gyorsan töltsünk puskát és figyeljünk. Rövid az idő, jól föl kell használni. Az esti szalonkázást akkor hagyjuk abba, mikor a sok csillag már fent van. Igen hamar elmenni nem jó, mert vannak későn húzó szalonkák, tehát *addig maradjunk, míg a célgombot látjuk*, azután nincs mit keresni.

A szalonka esti repülésnél szereti a tüzelést. Sokszor tapasztaltam, hogy félig kialudt pásztortűz felett jól járt a szalonka. De viszont sokszor csináltunk „szalonkatüzet”; nem igen lőttünk mellette több szalonkát, talán annyit sem, mint tűz nélkül.

A szalonkának a szárnya szélében, minden oldalon 1—1 hegyes, kemény tollacska van, melyet ki szoktunk húzni és abból egyiket kalasponkhoz tüzni. Ez mutatja, hogy azon a tavaszon hány szalonkát lőttünk. Ezeket a tollakat csakis a naptári év végéig hordhatjuk, nem úgy, mint sok vadász teszi, élete végéig.

A „szalonkahajtás kerepelőkkel” március utolsó napjaiban, vagy őszszel szokott történni, mikor a legtöbb szalonka van itt. A tavaszi hajtást helytelenítem, vétek az ilyen vadírtás! Ez a vadászat különben egészen olyan, mint más erdei hajtás. Itt is szélmentére kell hajtatni, mert *a szalonka széllal szemben nem szeret repülni*. Ha sok puskásunk van, állítsuk őket egymástól 25—30 méterre és löjjünk csak balra. Így nyugodtabban vár és lő a vadász, mert nincs feszélyezve a szomszédjától. A hajtóvonal két végére is jó 1—1 puskást állítani, mert sok szalonka felkel a kerepelésre, de jobbra, vagy balra fordul, nem megy a puskásvonalra.

A hajtókat egymástól elég, ha 20 méterre állítjuk, kik a csörgővel ide-oda járnak, minden sűrűségbe bezörögnek. *Igen nagy hajtásokat nem célszerű fogni, mert ha a szalonkát, mely felverés után hamar leszáll, egy hajtásban többször felverjük, magasra emelkedik, messze repül.* Ugyanazt a területet többször is érdemes meghajtatni, mert a szalonkák egy része első, második hajtásra nem kel fel, csak ha többször nyugtalanítják.

Hajtás előtti este feltétlenül ki kell menni, megfigyelni a szalonkák számát, tanyázási helyét, hogy másnap csak a jobb területet hajtassuk. Az is jó, ha reggel, szalonkavonulás után a szalonkákat összehajtatjuk a jobb helyekre, hogy a gyengébb területekkel ne töltsük az időt.

A szalonkának e módon való vadászatát 8—10 hajtóval, 2—3 puskással is lehet gyakorolni, ami egyrészt költség szempontjából bír jelentőséggei, másrészt sok hajtóval, sok vadással a baj is sok. Ha valamelyikre nem megy szalonka, kedvetlenkedik, rontja a hangulatot. Pedig a szalonka kiszámíthatatlan. Pár év előtt a csicsói (Veszprém m.) erdőben hajtattunk szalonkára. Első nap L. K. csendőrezredes (kitűnő lövő) 11 szalonkát lőtt; mi, a többi négy vadász, egyet sem. A második napon ismét ő volt a szerencsés. Lőtt hat szalonkát, én pedig — vigasztalódásul — az utolsó hajtásban löttem duplára két darabot. Két napig, a legjobb

helyeken állva, csak két lövést tehettem, ami bosszantó, de nem szabad mégsem bosszankodni, mert nem illik.

Jóorrú, nyugodt, közelkereső „vizslával” is nagyon élvezetes a szalonkázás ősszel. Ere természetesen alkalmas terep kell, hol a vizsla és a vadász is tud járni. *A tavaszi vizslázásnak nem vagyok híve*, mert ilyenkor kevés a szalonka, nehezen találjuk meg, s még nehezebben tudjuk lelőni, s ami legfőbb, elrontjuk az esteli lest. *„A vizslázott, vagy hajtott területen aznap este nem húz a szalonka!”* Ezt számtalanszor tapasztaltam. Érthetetlen, mert nem minden szalonkát vertem fel vizslával, s a fel nem kergetettek repülhettek volna, de nem szálltak.

A szalonkavadászat legkedvesebb és eredményesebb módja az „őrsi bokrászás”. A havasokon október közepe táján nagyobb hidegek vannak éjjelenként, melyek a szalonkákat vonulásra szólítják. Ha az első hóharmat leesik, egyszerre jönnek le a völgyekbe és befüggő erdőkbe. Ilyenkor mindenütt van szalonka, de legtöbb a legelős területek melletti sűrű vágásokban. Erdőégések után felgyomosodott területeken is sok szokott lenni.

Réty község (Háromszék m.) mellett egy 200 holdas nyíres erdő van, melyben mintegy 200 kisebb-nagyobb tó is terül el. A ritka nyír- és égerfák alatt sok a borókabokor, melyben a szalonka jól elbújhat. Az egész terület községi legelő, mely nyáron tele van szarvasmarhával. Ideálisabb szalonkázóhelyet el sem lehet képzelni. Ha ősszel nagy a szárazság, s a szalonka a kemény erdőtalajban nem tud szűrni, a havasokról lejövő szalonkasereg mind idejön, annál is inkább, mert jó központi helyen fekszik és a tavacsák széle nedves, tele rovarral.

Ebben a híres „Rétyinyír”-ben sem volt minden ősszel sok szalonka, de amikor volt, nagyon sok volt. Ilyen kitűnő szalonkás ősz volt 1913. évben is, mikor néhai Benitzky Lajos honvédeőr-naggyal majdnem mindennap itt voltunk szalonkázni. Neki nem volt vizslája, egy hajtógyereket fogadott, ki bottal verte a bokrokat; én az öreg „Ripp”-et vittem, mely szalonkára igen jó volt. — Megindultunk tehát október 15-én dél előtt nyolc óra tájban a gyönyörű homokostalajú, angolkarszerű területen, hol lépten-nyomon szalonkát állt a vizsla. Udvariaskodtam, azt szerettem volna, hogy a vendégem lőjjön sokat, hívtam, ha állt a kutya. Ő szabadkozott, míg a sok tárgyalást megúnta a szalonkánk s ellábal. Azért lőttünk, meg hibáztunk is elég sokat. Nem robotoltunk, gyakran leültünk egy-egy szép tó partjára, gyönyörködtünk a sok vízirózsában (*Nymphaea alba*), majd hosszú ebédszünetet tartottunk déli alvással, és így is ketten 20—30 szalonkát lőttünk naponta.

Ő a hajtógyerekkel éppen annyit lőtt, mint én a vizslával, mert a legsűrűbb részekre küldtem, hol 3—4 szalonka is repült fel egyszerre. Mindig néztük, melyikünknek van több; szándékkal is elhibázta az, akinek több volt, hogy a másik utólerje. Így estére, mikor besétáltunk a községi boltba uzsonnára, hasonló zsákmánnyal voltunk megrakodva. Szép is az a 10—15 szalonka egy aggatóra fűzve! A csőre mindnek kifelé állt festőiesen, a lábak csüngtek, mint a szép virág szára.

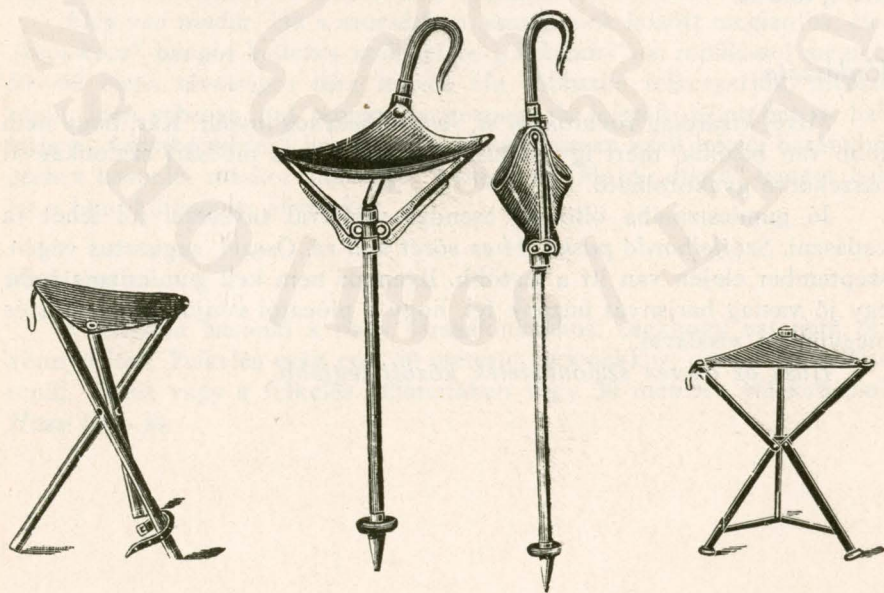
A szalonkabokrászásnál nem sok idő jut a pontos célzásra, legtöbbször nem is látjuk a szalonkát, úgy megy el a bokor ellenkező oldalán. Aki itt gonddal lö, az keveset fűz aggatóra. Itt csakis a hazard lövés hoz eredményt. Mi is hamar beletanultunk. Odalöttünk, hol a szalonkát képzeltük a bokor mögött repülni és legtöbbször, egy csomó leveles ággal, a szalonka is esett.

Ha esős idő járt október első felében, a szalonkákat sűrű csereburásban találtuk meg és el voltak oszolva mindenütt. Ilyenkor, október végén, novemberben, a rétekszélén levő fűzbokrok alatt, sőt a falukban, zöldes kertekben is találtunk szalonkát. Igen eredményes vadászat esett a havasokról lefutó patakok partján levő bokros területen. Az ilyen patak egyik partján egyik, másikon a másik vadász megy egy-egy vizslával, vagy — ha az nincs — gyerekekkel, és sok szalonkát löhetnek egy nap alatt.

A szalonka kiszámíthatatlan helyeken is szokott meghúzódni. Kézdikővár (Háromszék m.) község — szalonkának kiválóan alkalmas — erdejét vizslákkal regeltől-estig bújtuk és alig láttunk a keresett hosszú csőrüből két darabot, s mikor már agyonfáradtunk, hazafelé menve, a község melletti kis völgykatlant megnéztük, 20-nál több szállt fel, alig egy hold területről. Nem győztük elhibázni őket, egyik-másikba bele is lőttünk.

Próbáltam tavaszi esteli lesen csalsíppal is lövésre hívni a szalonkát, de egyetlen esetben sem sikerült, mindig messzebb ment ahelyett, hogy közelített volna. Mások is próbálkoztak, szintén sikertelenül. Ugy látszik, a szalonka nem oly számár, mint az őz, vagy császármadár, észreveszi a csalást.

A szalonka húsa kitünő, különösen ősszel, mikor jobb húspan van; beleit is — piritott kenyérre kenve — megeszik.

Nagy sárszalonka.

Gallinago major. (Gm.) – Die Doppelschnepfe.

Alakra és színre nagyon hasonlít az erdei szalonkához, csak hogy kisebb, sugárabb. A nyakától lefelé egész melle és hasa sárgásszürke alapon barnás-pettyes, szárnyának mintázata nem oly élénk, mint erdei rokonáé. Csőre végén sincs oly kanálszerű kiszélesedés, mint az erdeinél látjuk. Farktollai töben sötétek, végén rozsdavörösek, a három szélső farktoll fehér, itt-ott fekete foltocskákkal. Lába szürkésbarna.

Nálunk átvonuló madár, mely legkésőbbben áprilisban érkezik és nem nagy mennyiségben, legfeljebb kettesével jár. Nagyobb kiterjedésű, legelő melletti taposott lápokat keres, hol a zsombékok puha iszapjában keresi táplálékát. Erdőben nem tanyáz, de az erdei lápokat magasabb helyen is szívesen látogatja. Rendes fészkelési helye az ázsiai tundrákon és Afrikában van. Nagy távolságokra megy északra is, délre is.

Nem vad madár, közelvárja az embert. Rendesen egy zsombék melől két darab száll fel és rövid távolságra újra beszáll. Könnyű megközelíteni, löni is.

Vadászata.

Mivel kizárólag rovarokkal él, felette hasznos madár. Kár, hogy nem több van belőlük, mert így vadászata is csak más mocsári szalonkáéval összekötve gyakorolható.

Jó gumicsizmába öltözve, csendes vizslával tavasszal jól lehet rá vadászni. Széjjelhordó puska, 14-es sörét kell rá. Ősszel, augusztus végén, szeptember elején van itt a legtöbb. Ilyenkor nem kell gumicsizma sem; egy jó vastag harisnyát húzunk fel, hogy a piócától védjük magunkat és megüünk a vizslával.

Húsa az összes szalonkafélék között legjobb.

Középső sárszalonka.

Gallinago scolopacina Bp. — *Die Becassine.*

A középső vagy közönséges sárszalonka nagyon hasonlít a nagy sárszalonkához, de valamivel kisebb és mellén nem pettyes, hanem világos, elmosódott sávok vannak. Szélső farktollai rozsdaszínűek, fekete harántos elágazással, csak csúcsuk fehér. Túlnyomó részben csak átvonuló madár nálunk, de ebből van a legtöbb, ebből fészkel nálunk szintén igen sok. Olyan lápos helyeket keres tavaszi vonuláskor, hol a nagy zombék mellett lágy iszap van, ebben keresi apró rovarokból, csigákból álló táplálékát. Nedves réteken, vízállotta szántóföldeken gyakran százsámsra található.

Nem vonul oly magasra északra, mint nagyobb rokona, de délfelé annál jobban ellep minden mocsaras helyet. Október hóban Kisázsiában, Indiában rengeteg van. Ugy az északi, mint a déli vonulásában minden valamire való pocsétát felkeres és ott hosszabb ideig tartózkodik. A mi közép sárszalonkáink a Balkáni-szigetek és Olaszország mocsaraiban telelnek ki, honnan kedvező időben már március végén útnak indulnak.

Elég vad madár. Ha a mocsárban, zombékok között meglepjük, éles „kécs-kécs” hangot hallatva száll fel és „cikk-cakk”-os repüléssel megtett 50—60 lépés távolságra újra leszáll. Ha többször felkergetjük, messze repül. Igen sebesen tud repülni és magasra is felszáll. Röptében is hallatja a „kécs-kécs-kécs” hangot, mikor nyílsebesen száll lefelé, báránybészgéshez hasonló, máskor „dürrögő” hangot ad. Majd „dikkü” hangot hallat a hím, különösen párzáskor.

Vadászata.

Vadászata hasonló a nagy sárszalonkáéhoz, csak hogy ezt nem oly könnyű löni. Felkelés után cca. 30 méterig cikk-cakkoz, onnan egyenesen repül. Tehát vagy a felkelés pillanatában vagy 30 méteren túl kell löni. Húsa igen jó.

Kis sárszalonka.

Gallinago gallinula L. — Die Haarschnepfe.

A kis sárszalonka pacsirta nagyságú madár, mely alakban hasonlít a nagyobb sárszalonkákhoz, színben azonban eltér. Csőre arányosan kisebb és a vége kissé kiszélesedő, mint erdei rokonáé. A szeme felett és alatt rozsdássárga sáv húzódik végig, a szárnya zöldes, kékes-fekete, bíborosfényű, rozsdás szín keveréke. Hasa fehér, oldalai szürkés színűek barna rajzzal. Szélső farktollai barnaszínűek, szegélyük rozsdás.

Legkorábban érkezik hozzánk a sárszalonkák között, március első felében gyakran már látjuk. Különösen a középső szalonkával együtt tanyázik, ezek száma is tekintélyes. Vonulása április végéig tart.

Vadászata.

A kis sárszalonka vadászata ugyanaz, mint a közép szalonkánál említettem, de ez nem röpül oly cikk-cakkosan, könnyű lőni. Sok vadászt megtéveszt. Sokan nem ismerik és nem tudják megkülönböztetni egymástól. Dicsekednek, hogy ennyi, meg annyi sárszalonkát lőttem, alig hibáztam stb. Ezek nagyrésze nem a nagyobb sárszalonka; hanem a legkisebb.

Erre is, mint a többi sárszalonkára, széjjelhordó puska, 14-es sörét kell. Úgy ebből, mint a középből, jó helyen sokat lehet lőni. Húsa ennek a legkisebb szalonkának, talán a legfinomabb.

A sárszalonkák igen hamar romlanak meleg időben, ezért a zsákmányt óránként hűvös, szellős helyre kell tenni, legyekről óvni.

Igen hasznos madarak a sárszalonkák, mert csupa kártékony rovarokkal élnek, ezért nagyobb kíméletet érdemelnek. De hát ezek is vándor-madarak, gazdátlanok, mindenki bántja, senki sem óvja.

Nagy póling, gojzer, szélkiáltó.

Numenius arquatus L. — Der grosse Goiser. Brachvogel.

A nagy póling, gojzer, pólimadár, hojsza, pulykasneff (Erdélyben) és még nem tudom, hogy vidékenként hányféleképen nevezett szalonkaféle, kósza madár, mely a világ minden táján el van terjedve. Északon költ, de ott hamar felneveli kicsinyeit és indul dél felé. Hazánkban a síkságokon, különösen tavak, mocsarak közelében mindenütt ismerik. Meszszire elhangzó „pólli“, „pólli“ kiáltása a néphit szerint esőt jelent. Azt hiszik, hogy északi költőhelyén már nagy esők indultak, mely időjárás nyár derekán kergeti a pólimadarat tarlóinkra. Pedig sokszor nem hoz esőt a póli, annál is inkább, mert hozzánk az eső rendesen délnyugatról, nyugatról és délről jó, északról csak a hideget szoktuk kapni.

Az időjósulásában azért valaminek lenni kell. Ugyanis madaraink 1—2 nappal azelőtt megérzik a változó időt, így feltehető, hogy a póling is érzi, de míg más madár ezt nem tudja, ő ki is kiáltja. Csakhogy az a baj, hogy mindig kiáltoz s így nem tudhatjuk, mikor kiált szélre, mikor esőre és mikor szárazságra.

Nálunk már februárban vonulni kezd, a tavaszi vonulás április végéig tart. Majd július közepén jelenik meg újra a nagy tarlókon, legelőkön és — kedvező időjárás esetén — decemberig is itt marad. Enyhe télen itt is telet, sőt fészkeléséről is van tudomásunk. Fehér megyében és a Hanságban tojását megtalálták.

Nyúlánk, nagy madár; hossza 65—70 cm-t is eléri. Színe sárgás, szürkés-barna, szép tollrajzzal. Evező tollai feketék, fehér szegéllyel és fehér foltokkal. Kormánytollai fehéres barnák, barnásfekete sávokkal. Csőre fekete, szeme sötétbarna, lába ólomszürke színű.

A nagy póling igen vad, vigyázó madár. Csakis sík helyen tanyázik, hogy messze lásson, ha ember közeledik 150—200 lépésről már felszáll. A tarlón járó sertész, juhnyáját megszokja, ezeket 80—100 lépésre is közel várja, ennél közelebb nem.

Nagyon hasznos madár, mert ügyesen szedi össze a gazdára legkárosabb rovarokat. Kártétele nincsen. Vadászható madár, melyre csak az általános tilalom idején nem szabad lőni.

Vadászata.

A nagy pólingot tavaszi és őszi vonulása alkalmával szokták löni. Párázaskor hívni is lehet s mivel látása kitűnő, csalogató madarakra könnyen leszáll, ha egyidejűleg éles hangját jól utánozta a vadász. *Tavak, vizek közelében jár tavasszal, így a gondosan készített lesgödör itt is jó szolgálatot tesz.* A nád közé rejtőzve is lőttem gojzert, de több elkerült, messziről meglátott. Tehát a tó szélére ásott gödörtől 30—40 méterre ki kell állítani a pólingforma figurákat, csalogatónak. *A vadlibával egy időben repül reggel is, este is.* Ha meghalljuk messziről pólizni, mi is hasonlóan fújunk a sípba, mire közeledni fog felénk. *Itt is, mint más csalogatásnál, vigyázni kell a hangra és arra, hogy keveset használjuk a sipot, mert észreveszi a családtságot.*

Sokan minden csalsíp nélkül tudják fütyöléssel is hívni, ami nagy előny, mert mindkét kéz szabad és a leadandó gyors lövésre készen állunk. A pározó him — állítólag — nem elővigyázatos, igen könnyen megy a hívószóra, csalogató, kitömött pólira.

Ősszel, aratás után egész sereg póling legel a nagy uradalmi tarlón vagy legelőn. Ritkán jár magánosan; szeret más, félénk madarak társaságában lenni. Így a túzok-csapat vagy vadludak között látjuk legtöbbször. — Mivel sikon semmi módon sem tudjuk lövésre kapni e ravasz madarat; cselhez kell folyamodni.

Békes megyében, a nagy uradalmi-tábla tengeri mellett, rendszeren ugyanakkora tarló is volt, ezen legeltek a gojzerek. Én a tengeri szélébe rejtőztem el, a kanászt pedig utasítottam, hogy a csürhével terelje felém a pólingokat. Egyszer-kétszer sikerült is így löni gojzert, azonban pár lövés után nem lehetett ezt a szemfüles madarat sem tengeri, sem pedig árok felé terelni. Csakis az egyetlen lesgödör maradt biztos módnak, ha jól volt elrejtve.

Legtöbb gojzert lehet löni a libales alkalmával. Ki azonban kimonodottan gojzerre megy, annak nagy türelme, ügyessége és a 10-es sörétet jó sűrűn, messzelövő puskája kell legyen és akkor igen jól is szórakozik.

A nagy póling legközelebbi rokona a „kis póling“ (*Numenius phaeopus*, Der Regenbrachvogel), mely nagyságában tér el a nagytól, fejete jének közepén fehéres, hosszanti csík vonul végig, egyebekben hasonló életmódja, tartózkodási helye, tápláléka. *Később érkezik tavasszal; hamarabb megy ősszel, igen kevés jön hozzánk.* Vadászata is hasonló a nagy pólingéhoz.

A póling húsa igen ízletes, kiváltképen ősszel, mikor tarlóinkon jól meghízott.

Szárcsa.

Fulica atra L. — Das Blässhuhn.

Európában, Ázsiában, télen Észak-Afrikában fordul elő, ahol — leggyakrabban vándorlásaiban — minden lakható helyet fölkeres. *Hazánkban, a nyáron is vízdús, nagyobb kiterjedésű és legalább 1 méter mély tavakban látjuk, hol nádas is van, melybe elbújhasson.* Csak tavasszal és nyáron van nálunk, itt költ és ha a tél szorítja, megy el déli, fagymentes vizekre. *A Dunán sok ezer szárcsa telel ki, ha a tél enyhe és a Dunaág nem fagy be.*

Mihelyt a tó jege felszakadt, tehát már február végén, márciusban itt van s hallatja egyhangú, bánatos zenéjét. A kemény tél elől a Földközi-tenger partjaira is levándorol a mi szárcsánk, de tavaszra oda szokott visszatérni, ahol született. *Különösen kedveli a nagy halastavakat, hol rá, terített asztal vár; habár a magyaros vendégszeretet itt ugyan nem élvezheti, mert kártétele miatt üldözik.*

A szárcsa valamivel nagyobb egy nagy örvösgalambnál, teste hosszúságú, nyaka is elég hosszú. Egész hossza cca. 40—45 cm. Színe hamvasfekete, a nyakon kissé sötétebb árnyalattal. A homlokán csontfehér színű, bőrkemény paizs van, mely az állat kimúlása után rozdszínt kap. Lábat erősek, lábujjai hosszúak. A lábujjak között karélyosan úszóhártya képződmény maradványai láthatók (taposó láb), melyek segítségével igen jól úszik, még jobban fut a vízszínen.

A szárcsa látása, hallása kitűnő. Az embert kerüli különösen ott, hol üldözik. Nagy halastavakon, sík vizen csónakkal meg nem közelíthető. Ha üldözik víz alá bukik és ott 15—20 méterre képes úszni s ha felbukik és meglátja üldözőjét, újra lebukik és irányt változtat. Nem szívesen kel szárnyra, mert repülése nehézkes, inkább nádba menekül, honnan még a jó kutya is alig tudja kihajtani.

A szárcsa életét a vízen tölti, ritkán jön ki a partra bogarászni a déli órákban. Táplálékát hal, vízi rovarok, magvak képezik. A halastavakban álladékan az etetőhelyek körül tanyázik, fogyasztja a pontynak szánt eleséget és jelenlétével zavarja a halakat a táplálkozásban, ezért üldözik. *Általában inkább káros, mint hasznos madár, melyből még elég sok van s így kiméltre nem számíthat.*

A nád és csáté között költ, onnan vezeti reggelenkint, a nádszé-
lére, kedves kis, füstösszínű csibéit, melyekre gondosan vigyáz s ha más
szárcsa próbál arra menni, elébe úszik, elveri onnan. Ilyenkor saját faj-
tájával sem tart barátságot. Ha a kis szárcsák augusztusra anyányiak let-
tek, egyszerre megelégnék a tó színe. A sok szárcsa összeverődik, szá-
zakra menő csapatokba.

Vadászata.

A szárcsa kitűnő vadászobjektum, jól lehet mulatni, ha bőségesen
van töltényünk, jósűrűnlövő puskánk, csónakunk és vízikutyánk. *Tavas-
szal, mielőtt a nád kihajt, melybe elbújhatna, szoktuk rendezni a szár-
csázást.* Ilyenkor csónakból, melyek egymástól 40—50 méterre lehetnek,
vonalat képezünk s ez a tó egyik végéről, adott jelre megindul a másik
vége felé. Minden csónakban egy vadásznak van csak helye, ki a csónak
elejére üljön, míg a csónak farán a csónakot hajtó foglal helyet. Amint
a csónakok vonala megindul a szárcsák is menegetnek a csónakok előtt.
Hol lebuknak, hol oldalt szeretnének elmaradni, de nem lehet, mert a
parton is vadász van. Így megy a hajtás egyelőre elég egyhangúan, míg
a tó végére érünk, hol a puskások várják a szárcsákat. Körülvéve puská-
sokkal, a szárcsák kezdenek felszállni. Most következik az igazi ütközet.
A felrepült szárcsák, mint szúnyograj, járnak a puskások felett és szól a
puska, hullnak a szárcsák és menekül, amelyekben csak parányi élet van.

Szárcsára 10-es (3 mm) söréttel lödjünk. Bár sok szárcsát lőttem
12-essel is, figyelembe kell venni, hogy a szárcsa tolla serteszzerű és oly
sűrű, hogy abba távolról a kis sörét bele sem megy. A bőre pedig vastag,
dohányzacskónak való. Ha eltérünk a 10-estől, inkább 8-asra, mint 12-esre
térjünk!

A lelőtt szárcsák egyrésze még él és menekül a nád vagy zsombékos
part felé, ezekre nem kell sajnálni a töltényt, mert lebuknak és többé
nem látjuk. *Mondanom sem kell, hogy a vízről felpattant sörét messze
megy és veszedelmes; ember felé löni nem szabad!*

A hajtást többször meg lehet ismételni, előre és vissza; így egy nap
egy társaság — ha van a tavon bőven — vagonra valót lőhet.

Augusztusban kedvezőbb a helyzet, ha belemehet a vadászok egy
része a jó, langyos vízbe. A fiatal, tapasztalatlan szárcsát is könnyebb
lőni; de viszont a nád most nagy, abban elrejtőzik, nem verhető fel, még
kutyával sem. Ezért a nádistól el kell választani, sük víz felé hajtani.

A szárcsa húsa paprikásnak, vagdalt húsnak s különösen levesnek
igen jó. Le kell nyúzni egészen, majd — ha leves lesz — citrommal, ha
pedig egyéb, paprikával el kell venni a halszagát.

Cigányréce.

Aythya nyroca. Güld. — *Die weissäugige Ente.* Moorente.

A cigány-, csokoládébegyű, fehérszemű réce egyik legismertebb vad-récénk, melyből sok van és sok költ nálunk. *Bukórécének* is hívják, mert ügyes bűvár. A költőhelyben nem válogat, kisebb mocsár szélén is megtelepszik. *Költőzködő madár*, mely rendszeren márciusban érkezik és itt marad novemberig. A nagyobb tavak vidékét szereti jobban alföldi tájon; de a hegyvidékre is felmegy. Erdélyben bőségesen van. Az enyhébb telet nálunk tölti, különben a balkáni mocsaras vidékre megy télen.

A récéknél általában a „gácsér“ (hím) színesebb, mint a „tojó“. Ennek színe, a feje és nyak csokoládé-barna, valamint a melle is. A mell alsó-része a hassal együtt fehér, az oldalak vörösesbarnák, a hát feketés-szürkés-barna. Az evezőtollak sötétbarnák, belül fehérek, a szárny tükörtollai fehérek, széles sötétbarna harántszívvá, a farktollak barnás-feketék. A szeme fehér, csőre fekete, a lábak is ólomszürkék, zöldes árnyalattal. Nyáron fakóbb színű az öreg is, a fiatal szintén világosabb színű, a szem még szürke, később lesz fehér. Hossza: 40—43 cm, szélessége 60—65 cm, szárnya 18, farka 6 cm hosszú.

Nem nagyon vad madár, a vadászt gyakran lőtávolba várja. Nagyobb csapatokba verődik ősszel és kora tavasszal, ilyenkor félénkebb.

Párosodás idején a gácsérok erős küzdelmet vívnak egymással. Az egyszerűbb színű tojó májusban 8—12 zöldes színű tojást rak le egyszerű fészkebe, melyeken 28 napig ül. A kikelt fiókák élénkek, hamar vízre mennek, anyjuk gondosan vezeti. Sok ellensége van, különösen a ragadozó madarak közül, a kis kacsáknak. A vidra sem kíméli, a menyét is vadászik rá. A kis kacsá körülbelül 10 hétre fejlődik annyira, hogy repülni tudjon.

A gácsér nem törődik a költéssel és neveléssel. Összeverődnek 6—10-en és a költési idő alatt is állandóan ide-oda járnak.

A kacsá túlnyomóan a növényi, de állati táplálékkal is él. Békát, gilyót, kigyót, rovarokat fogyaszt, ha elfoghatja megeszi a halat is. Feleszi a halikrát és fogyasztja a haltáplálékot. Ezért halastavakon üldözik. *Gazdasági kára általában nem jelentékeny.*

A cigányrécét is a többi récékkel óvásban kell részesíteni.

Vadászata.

A cigányrécét tavasszal és ősszel vadásszuk. A tavaszi vadászat nem kiadós, mert ilyenkor nincs annyi búvóhely, mint nyáron, ősszel; honnan megközelíthessük, az esti és reggeli vonulás is szabálytalan. Legjobb — ha a hely erre alkalmas — hajtatni a puskások lesőhelye felé. A puskások gátakra, bokrok, nádas fedezete mögé álljanak; a hajtók pedig a tavat vagy folyót részint csónakról, részint a parton menve hajtják a vadászok felé. A hajtás lassú, csendes legyen, különben magasra száll, nem lehet lelőni. Bármilyen óvatosan is vadásszuk, egypár lövés után elmennek a vadrécék és aznap nem is jönnek vissza.

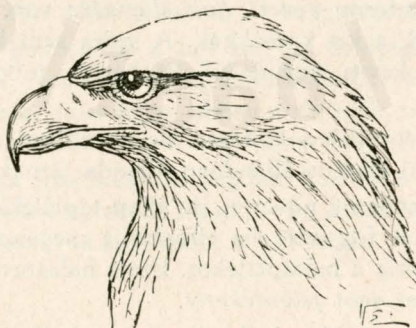
A nyári récézés már egészen más. Ekkor a sok fiatal, tapasztalatlan réce a zombékból az orrunk előtt száll fel, nehéz elhibázni. Mikor a keresztek a búzatáblán állnak — ha rendes időben tavaszodott — már repülnek a fiatal récék is. Alig várják, hogy a nap leszálljon, indulnak és pedig fészekaljankint. Ilyenkor látjuk azt is, hogy a költés hogyan sikerült. A cigányréce egyik tőről a másikra repül s ha jó helyen állunk, sokat lőhetünk.

Halastavakon ilyenkor csónakkal megyünk a nádas ösvényein, a réce egymás után száll, nem győzzük löni. Egy jó vadász egy nap, ha jó vízi vizslája is van, 100-at is lőhet.

Egyik dunántúli halastóban kedves meglepetésben volt részünk. „Vízikopókkal hajtatták ki a sűrű nádból a kacsákat, melyekből sokat lőttünk, a végén jó elhozó vizslákkal szedettünk ki. Ezek a récehajtó ebek szálkásszőrű különböző korcsok voltak, mondhatom gyönyörű munkát végeztek. Egyetlen vadréce sem maradhatott a nádasban, mind felverték. Pedig jól ismerjük a fiatal récét, órákig kínlódik vele a vizsla, míg felrepül.

Cigányréce-re jó sűrűn és messzelövő puska kell, mert minden réce szívós. Amely lövéstől a nyúl helyben marad, azt a réce még elviheti. Erős, zsíros a tolla, könnyen lesíkul róla sörét. A 10-es (3 mm) sörét legjobb a cigányréce-re.

Húsa igen jó, de természetesen lenyúzva, kicsontozva.

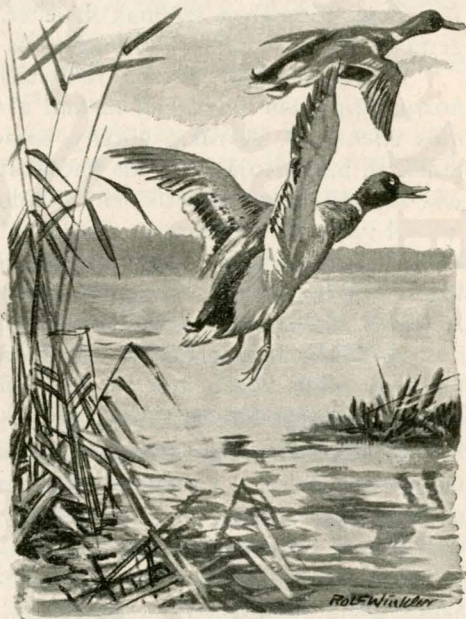

Tőkésréce.

Anas boschas L. — Die Stockente.

A tőkésréce egész Európában, Ázsiában, Észak-Afrikában és Észak-Amerikában el van terjedve. Hazánknak is ez a legfontosabb vadkacsa fajtája, mert az ország minden részén előfordul, száma tekintélyes és testre is legnagyobb, húsa pedig kitűnő.

Vándormadár, mihelyt a vizekről a jég elment, már itt van. Rendesen nagy csapatokban jár, csak tavasszal kezd párban repülni, mikor a nőstényt nem kapott gácsérok kisebb társaságban együtt kóborolnak. Nem ragaszkodik a nagy tavakhoz, kisebb zombékos vizekbe, patakokba is beszáll. Igen kedveli azokat a vizeket, melyekben nádfolto, gyékény, víziköles van, a parton pedig fűzfák, bokrok. A Kárpátokban 1400 méter magasságban is találkoztam vele a „Nagysándor“ havas déli oldalán levő „Aporheverés“ nevű havasi mocsárban

A tőkés gácsér gyönyörű tollú madár. Csőre zöldessárga, feje és a nyak felsőrésze ragyogó zöld, a zöld alatt keskeny fehér karika, az alatt a nyak és lent a mell is barna, hát szürkésbarna, vállain világosabb szürke és sötéten erezett. Szárnya felül szürke, melyen gyönyörű fénylő kék tükre vékony fekete és fehér csíkkal van szegélyezve. A fara zöldesszürke, az altesti rész szürkés fehér, elmosódott mintázattal, a gácsér farkának a középső tollai felfelé vannak kunkorodva. Evező tollai sötétszürke, a farka alja fekete. Szeme világosbarna, lába narancssárga.

A tojó egyszerű sárgásbarna színű darabosabb sötét mintázattal. Majdnem ilyen lesz nyárra a ragyogó tollú gácsér is, míg télen újra díszruhát kap.

A tőkésréce a mi házi récénkkel egyenlő nagyságú, őse is a házi récének; melyek között még mindig vannak olyan gácsérok, hogy a vadkacsa helyett nem egyszer lelövődtek. Minden mozdulata a házi récére emlékeztet, ezzel párosodik és az ivadék tovább tenyészik.

Érzékszervei fejlettek, elég óvatos, ravasz madár, hol sokat háborgatják, nehezen kapható lövésre. A lakott helyek közelében is szívesen megtelepszik, ha látja, hogy nem bántják. A gödöllői kis halastavakban sok tanyázik, s bár a parton gazdasági munka folyik, évenként 300—400 darab kacsa látható ősszel, melyek egy-két vadászat után idegenednek el, de ismét visszatérnek.

Igen falánk állat, a vízben élő minden állatra — mivel bír — vadászik; majd a tavi növények rügyeivel, gyökereivel, friss hajtásaival, érett magvaival és gabonafélékkel táplálkozik. Árpaaratás után, annak tarlójára nagy tömegben szállnak ki esténként, hol nemcsak a földről szedezgetnek, hanem a lábon álló kalászt és keresztekét is kikezdi.

Kártékonyságát haszna felülmúlja, ezért érdemes óvásával foglalkozni. Szigorúan távol kell tartani a tojásszedőket, valamint a réce számosságát. A róka, görény, sasfélék és solymok sok récét pusztítanak el, míg a tojásokat, kis kacsákat a vidra, menyét, vízipatkány, héjáják, kányák veszélyeztetik. Hol gondozzák, ott nagyon elszaporodik.

A vizen párzik március, április hóban. Fészket füzesbe, bozótba, vetés közé, kaszálóra rakja, vagy fákon levő elhagyott fészket foglal el. 8—14 tojást rak le, melyek zöldessárga színűek és 25—26 nap alatt kelnek ki. A kikelt, eleven jószágok második napon vízre mennek.

A fiókák hamar nőnek, bár tollasodásuk gyorsnak nem mondható, úgyhogy július végén már jól repülnek. Ilyenkor nincs még kiszínesedve a réce, a gácsér fényes tollait csak októberre kapja.

A tőkésréce, ha otthon keltették ki, szelídnek nő fel. A házi — ugyanolyan korú — kis kacsák közé eresztve, óriási különbség van a mozgásban, ügyességben. A jóval kisebb vadkacsafiók gyorsan szaladgál és bujkál, míg a nagyobb szelíd récefiók lomhán totyog idestova. Mikor már jól repül a fiatal tőkés, el elmegy a háztól, de visszatér; majd mind hosszabb ideig marad távol, míg végre nem jön haza, valamely vadréce-csapatához csatlakozik.

Vadászata.

A tőkésrécét már fiatal korában kezdjük vadászni, mert a húsa ekkor a legjobb. Július 1-én szabad vadászni rá, de ebben az időben még nem repül jól, tehát jobb, ha megvárjuk, amíg jól tud szállni. Augusztusban, ha nem mély a víz, nekivetkőzödünk, illetve öltözünk és így indulunk a jó langyos tóba, hosszúszőrű vízslánkkal récézni.

Felhúzzunk egy ócska hosszúnadrágot, egy igen rossz, lyukas cipőt, melyen be is mehet a víz, ki is; majd a nadrág szárát a cipő szájára rákötjük, hogy a pióca be ne juthasson, zöld inget veszünk fel, hogy ne tűnjünk fel a nád között. Még csak töltényöv és aggató, meg puská kell és készen vagyunk az indulásra. A tavat pásztára fogjuk, egymástól 20–30 méterre, ha kevés a vadász, nagyobb távolságra állva és megyünk szép lassan a zsombékok között. A récék „zsák, zsák”-ordítással közvetlenül előttünk szoktak felszállni, melyeket lelőni igen könnyű. *A fiatal réce nem mindig száll fel a vadász előtt, igen gyakran elbújik, vagy lebukva távozik el, úgyhogy jó kutya kell, mely felröpi.* A lelőtt kacsát, ha tovább úszik, löni kell, különben lebukik és nem látjuk többé.

Több esetben láttam, hogy a meglőtt kacsám, mihelyt vízre esett, azonnal lebukott és a víz alatt elúszott a közeli nádhoz, abba befurakodott, fejét csak ott emelte ki a vízből. Mások megfogózkodott egy víz-alatti növényben és ott is maradt. Volt esetem, hogy délelőtt a víz alatt maradt récémet azonnal keresve, nem találtam meg; délután óvatosan közeledtem, nehogy felzavarjam a vizet, és ott volt a réce, a farka majd nem a víz színéig ért. Egy hosszú nádlevél volt a szájában, ezzel maradt — természetesen dögölve — a víz alatt.

Ha a víz partján (gáton) lehet járni, úgy egy puskás itt is jól mulathat. Ha a vizes terület széle lapos, száraz lábbal nem lehet megközelíteni, akkor vagy csónakba ülünk, vagy belemegyünk a tóba; másképp nem igen lehet récért löni.

A szürkületi les is igen kiadós vadászat szokott lenni július végén, augusztusban. Ilyenkor a réce nappal a vizen van, este csapatosan száll ki a tarlóra gabonaszemet szedni. Nem kell itt semmi különös lesőhely, elég a gabonakereszt mögé húzódni, s az alacsonyan, nem túlgyorsan vonuló kacsákból sokat le lehet löni.

Ha nagy szárazságban az árpa aratáskor kipergett, rengeteg réce jön erre az árpatarlóra. Egy ilyen tarlóra „Nagyhídvég”-pusztán lesőgödrt készítettünk és egy este 30–40 récért tudtunk löni.

Az éjjel tarlókon legelt vadrécék hajnalban repülnek vissza a tóba. Ha derékig érő gumicsizmába, vagy rossz cipőbe öltözködve a tóba, nád közé állunk, sok récért löhetünk. Itt az a fontos, hogy odaálljunk, ahol a réce már csendesebben repül, leszállni készül, mert különben oly gyorsan megy, hogy nehéz eltalálni.

Bármilyen jó puskával és jól lőttünk, igen sok lelőtt récént vesz el, mert *nagyon szívos állat, elviszi a lövést.* A lelőtt és helyben nem maradt récéket legjobb 1–2 óra múlva kerestetni vizslával, mert ez alatt az idő alatt rejtekhelyükből előjönnek. A sebzett réce a leesés helyétől gyakran 100 méterekre is elmegy, tehát jó vizslával a récevadászat helyét nagy területen kell lekerestetni. Az is gyakori, hogy a meglőtt réce alig jelzi a lövést és néhány száz lépésre leesik. Ezért nem fölösleges récevadászatnál egy jó távcső.

Amily könnyen lehet nyár végén a fiatal, tapasztalatlan récékből sokat löni, oly vékony eredményre lehet számítani akkor, mikor a récék teljesen kifejlődtek, puskaszót hallottak, nagy csapatokba verődtek és sík vizeken vannak. Ilyenkor csónakkal sem lehet őket megközelíteni, lőtávolon jóval kívül szállnak el és oly magasan járnak, honnan csak golyó hozhatná le. Próbálkozni szoktunk a csónak feldíszítésével. Nádat szerelünk a csónak belső oldalfalához állogatva, még jobb, ha külső feléhez léccel szorítjuk hozzá, csupán a csónakot hajtó részére hagyunk nyílást a hátsó részen. Az ilyen csónakkal — óvatosan haladva — egyszer-kétszer meg lehet közelíteni a récéket sík vizen is, de hamar észreveszik a csalást.

Egy másik vadászati mód a „belopás“. Ezt csak olyan helyen lehet gyakorolni, hol a réce mélyebben levő vizen van, s a parttól nem lát. Ebben az esetben meg kell jegyezni a kacsák helyét és nagy körívben kanyarodni feléjük. Előbb guggolva, azután hason csúszva kell közeledni, majd a part valami kis bokra mellől megszemlélni, hol vannak. Ha lőtávolságban előttünk úszkálnak, felállunk, mire azok felrepülnek és kilöhetünk egy-két récét, külön-külön célozva. Vizen récét löni olyan, mintha golyó foglyot lőnénk, nem vadászos dolog, peccsenyevadásznak való.

A récét oldalt, alulról és hátulról lehet biztosabban löni, mert a melletlen oly sűrű, erős a toll, zsíros is, hogy lesiklik a sörét róla, ha kissé oldalt kapja. Ha keresztbe repül, elég a csőrét venni célba. A felfelé szállónak a feje fölé kell fogni az irányzékot, a tőlünk egyenesen távozó récére, mint álló tárgyra célozhatunk. A fejünk felett magasan repülő récére már jól elé kell tartani a puskát, gyorsan halad és mögötte lövünk el különben.

Igen eredményes szokott lenni a „hajtás“ is. A pusokás nádba, bokorba, cselvért mögé, vagy gödörbe állanak fel; a récéket csónakokkal, jó vízikopókka hajtjuk feléjük, miközben sokat lelöhetnek, ha jó lövők. A kacs nem hajtja magát sokáig, ha látja, hogy nagy a veszély, felkerekedik és messze repül.

Mikor semmi jobb vadászat nem kínálkozott, a Dunára mentünk a jégtáblákon úszkáló tőkés és más téli récére vadászni. Jó erős csónak kell ehhez, mert éles jégtáblák között jár egész nap. Távcsovel felkerestük a récét, s a csónakkal a jégtáblák között addig jártunk, míg 80—100 lépésre jutottunk hozzá. Ekkor erős tüzelésbe fogtunk, úgyhogy jó hatos, vagy négyes söréttel a récét megszárnaltuk. Most következett a vadászat izgalmasabb része. A réce nem tudott repülni, lebukva menekült, mi utána, és amikor feltűnt, sortüzet kapott. Végül is hosszú küzdelem után récénk a csónakba került, s még 3—4 egy nap alatt, melyet kitünő eredménynek tartottunk.

A tőkésrécére sűrűn lövő, jó puska és nyáron 10-es, ősszel, télen 8-as sörét kell. Itt a tölténnyel, puskával a helyzethez kell alkalmazkodni. Ha augusztusban, zombékból kelő récére vadászunk, nem is kell nagyon sűrűn lövő puska, sörétből is a 10-es teljesen elegendő. Ha azonban hajtásból akarunk récét löni, akkor mentől messzebb lövő, éles csokkfúratú puska és 8-as sörét kell hozzá.

Még csak pár tanácsom van récézők számára. *Ne löjünk pelyhes, fejletlen récét és ne engedjük a kutyát sem ilyeneket fogni. Az anyarécut nem szabad kilőni csak azért, hogy a fiatalok ott maradjanak, mert elpusztulhat a család megfelelő tapasztalt vezető nélkül. A récére ne lödözzünk lehetetlen távolságokból,* mert csak a töltenyt pusztítjuk és a récét, anélkül, hogy jó zsákmánnyal térnénk haza. A meglőtt récét ne hagyjuk könnyen ott, keressük meg, mert gyenge dicsőség, ha 40 récét lelövünk és hetet figyeltetünk haza. Nagy nádasban vágassunk utakat, hol csónakkal jól közlekedhetünk, mert enélkül sem felkelteni nem tudjuk a récét, sem megtalálni a lelőttet. Ne kínozzuk — különösen hideg vízben — a vizslát mert hamar tönkremegy. *Récézésnél vízre csak ritkán löjünk, inkább szedjük le őket a levegőből, mert egyrészt a víz felfogja a sörétet, másrészt felpattanhat a sörét a vízből és valakit meglövünk. Sehol sem kell úgy vigyázni a sörétjeinkre, mint a récézésnél és egyáltalán vízivadászatnál.*

A tőkésrécut is nemzetközileg kell védeni, mert hiába óvjuk, gonozzuk mi, ha déli szomszédaink csónakra szerelt ágyúkkal, óriási hálókál írtják 10.000-számra ezt a szép, hasznos vadat.

Húsa kitűnő, de célszerű a bőrét lefejtetni.

Csörgőréce.

Anas crecca L. — Die Krickente.

A „csörgő“, vagy „kispergőréce“ nálunk inkább átvonuló madár, a legkisebb récénk egyike. Korán, március végén, április első felében érkezik. Október, novemberben vonul délre. Nálunk csak elvétve fészkel.

Hossza: 30—32 cm, kiterjesztett szárnya 54 cm, farka 7 cm. Feje és nyaka elől rozsdavörös, a szem körül a tarkójáig kékeszöld, alul és felül sárgásfehérrel szegve, nyaka tarkójától, valamint a háta és a hasoldala hamuszürke, feketével harántcsíkolva; farkaalja közepe fekete, hasa fehér színű. Evezőtollai sötétszürkék, a tükörtollak belül barnásak, mellette bársonyfekete kis sáv, a többi aranyzöld. A hátsó evezők hegyesek, hamuszürkék, fekete hosszanti foltokkal; a kisszárnyfedőtollak barnásszürkék, a külső válltollak félig fehérek, félig feketék. A faroktollak barnásszürkék, fehér szegéllyel. A tojó egyszerű színezetű, tükörtolla ragyogó zöld.

A „nagy csörgőréce“, vagy „böjtiréce“ (*Anas querquedula L.*) gácsrójának szemétől a tarkójáig fehér szemöldökív vonul. Helyszűke miatt a többi csörgő récefajokat nem tárgyalhatom; a leírtak szokat leginkább hazánkban nagyobb számban előfordulni.

Vadászata.

A csörgő és ezekhez közelálló récefélék nem nagyon vigyázók, nagy csapatokban járnak tavasszal és ősszel. Gyakran oly közel repül a csapat fejünk fölött, hogy közé löve néhány esik le egy lövésre. 1934 október végén felhőként vonult negyedórákig a sokszázezer apró réce a hortobágyi halastó fölött, de oly magasan, hogy rálőni sem lehetett. Vadászata ezeknek is a többi récéjéhez hasonló, *húsuk kitűnő*.

Nyílfarkú réce.

Anas acuta L. — Die Spiessente.

A nyílfarkú, vagy „fecskefarkú réce“ kisebb számban vonul át hazánkban, mint a többi récék; fészkelése is évről-évre kisebb térre szorul. A mérsékelt égöv északibb táján van otthon, honnan szeptember közepén indul délre és itt van november végéig, december elejéig, sőt igen sokszor egész télen nálunk marad. A nagyobb nyílt vizeken, Dunán tölti a telet enyhe időben, csak tavasszal indul északra.

Karcsú, nyúlánk testéről és világosabb színéről már jó messziről meg tudjuk különböztetni a másfajta récékkel nem igen keveredő nyílfarkút. Csak valamivel kisebb testű, mint a tőkésréce, ennek is gyönyörű szép, aprómintázatú, világosszürke tollazata van. Feje, nyakának felső része barna; tarkója és a nyak hátsó része lefelé szélesedő, zöldfényű, fekete sávban végződik. A mell és has ezüstfehér, a farkaalja bársonyfehér. A tükrök felül rozsdás arany színű, lejjebb feketén határolt, fehérén szegett, ragyogó zöld. Csőre kékesszürke, szeme sötétbarna, lába szürke. A fark fehér-feketén csikolt tollai 20—22 cm hosszúak és egészen hegyesek. *Igen óvatos réce, nehéz megközelíteni.*

Vadászata.

A nyílfarkú réce vadászata is a többi réce vadászatával megegyezik, annyi különbséggel, hogy ezt, mint a legvadabb récé, mely többnyire sík vizen jár, nehéz löni. Esti vagy reggeli vonuláskor lehetne lövésre kapni, de rendes vonulása nincs. Vadlibázáskor véletlenül jutunk hozzá legtöbb szőr. Húsa erős halzsír ízű.

Kanalasréce.

Spatula clypeata L. — Die Löffelente.

A kanalas, „kanálcsőrű“ réce elől kanálszerűen széles csőréről kapta nevét, hasonlít a tőkésrécéhez, csak hogy kisebb, különösen rövidebb ennél. A kanalasrécének zöld a tükörtolla, míg a tőkésrécéé fémkék. A gácsér csőre ólomszürke, a tojóé zöldessárga, mindkettőnek a lába narancsszínű.

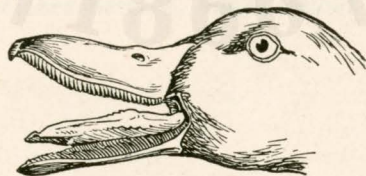
Nem sok van nálunk és többnyire ott tanyázik, hol a tőkésréce. Erdélyben többet láttam, mint az ország más részén, de ott is kevés van. Máciustól április elejéig tart a tavaszi vonulás, augusztus végén megindul az őszi visszavonulás és eltart november első feléig.

Legkártékonyabb réceféle, mert kanálszerűen kiszélesedett csőre fogas szélű, sok halat tud fogni vele. Különösen a halikrát szedi és a hal eleséget, mely miatt tógazdaságokban nem szívesen látott vendég.

Olyan tavakban tartózkodik szívesen, amelyek nem mélyek és füvesek. Nem nagyon szeret víz alá bukni, jól úszik és kitartóan repül. Ha nálunk fészkel, sok kárt tesz a gabonafélékben; szerencsére nem fordul elő oly nagy számban, hogy kártétele a gazdaságra érzékeny volna. Száma évről-évre fogy.

Vadászata.

Erre a récére nem szoktunk más módon vadászni, mint a többi récékre. Véletlenül löjjük legtöbbször, mikor tőkésrécére vadászunk, vagy libalesen. *Nem nagyon vad madár, húsa kitűnő.*

A kanalasréce csőre.

Fütyülőréce.

Anas penelope L. — Die Pfeifente.

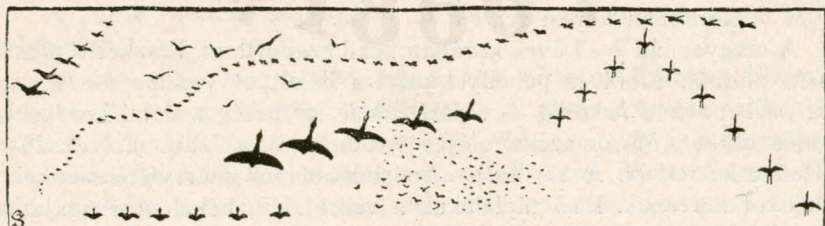
Nálunk csak átvonul, de nem találkoztunk fészkeivel egyáltalán. Nagyságban hasonló a csörgőrécéhez, ettől színben tér el. Fejeteteje és homloka világossárga, a fej többi része, valamint a nyaka is rozsdavörös, csupán a szem mögött van egy kis fénylő, zölde színű háromszög. Melle szürkés, vörhenyesbarna. A test többi része világosszürke, sötétebb rajzolattal. A farka alja fekete, a szárny fedőtollai barnásszürkék, a hátsó evezők fényes feketék. A tüktollak zöldek, feketével szegettek. Csőre rövid és szürkés-kék színű, hegyén feketeséggel. Lába zöldesszürke.

A tojó barna, fején és nyakán feketés foltokkal, hátán rozsdás tollszegélyekkel és harántvonalakkal.

Igen gyorsan és zajtalanul repül, nagy csapatokba verődve, sík vizeken jár, igen óvatos madár, csak esti és reggeli vonulás alkalmával lehet löni, jó rejtékhelyből. Táplálékát, apró víziállatokon kívül, főleg növényi anyagok, magvak képezik, kártétele nem jelentékeny. Tavasszal márciusban vonul északra, hol költ, vissza október, novemberben jön; ha a tél enyhe, itt telel.

Vadászata.

A fütyülő vagy „sípoloréce“ vadászata a többi réce vadászatával egyezik. Nagyon óvatos, félénk, nagy csapatokban járó madár, nehéz lövésre kapni. Tavaszi libázáskor bosszantja a vadászt, a szürkületben csak „sifityelő“ hangját halljuk, de löni nem tudunk rá, olyan gyorsan repül, s alig látjuk. Húsa kitűnő.

Vadlúd.

Anser.

Igen nagy számban keresik fel hazánkat a vadludak ősszel és tavasszal, itt vonulnak ősszel délfelé, tavasszal északra, hol költőhelyük van. Több fajtájuk érdekli a magyar vadászt, ezekből néhányat ismertetek.

„Nyári lúd“ (Anser, anser, nagy liba, tőke liba, magyar lúd, szőke liba, tarló liba, Graugans). *Legnagyobb libánk, őse a házi lúdnak. Hossza 98 cm, kiterjesztett szárnya 160—175 cm, farka 16 cm. Súlya 4—5 kg, gyakran több is. Háta barnásszürke, melle fakószínű, öreg példányokon gyéren sötétebb foltokkal; a szárnyfedő tollak világosszürkék. A has és farkaalja fehérek; a hátoldal fakószürke, világosabb színű szegéllyel. A szárny- és farktollak feketésszürkék, száruk végig fehér. A szem világosbarna, a csőr halvány hússzínű, körme viaszsárga, lába halvány húsvörös.*

A 70. északi szélesség fokáig jár északra, délfelé Afrika partjaiig. Nemcsak Európa keleti és középső részein, de Ázsiában is igen sok van. *Az oroszországi és lengyelországi nagy mocsárvidéken költ a tömeg; azonban Németországban, Pomerániában, Kelet-Poroszországban is sok költ.*

Hazánkban a nagyobb kiterjedésű tavak, nádasok — nem háborgatott — részein rendszeren költ néhány pár, melyek itt is élnek.

A magyar lúdnak feltűnően mély és erős hangja van. „Gág-gá“ kiáltása a legerősebb házi liba hangját is túlharsogja. — Nem repül oly szabályos vonalban, vagy „V“-alakban, mint a többi liba, s messziről fel lehet ismerni világosabb színéről. *A legenyhébb télen sem marad nálunk, kisebb havazás vagy rossz idő délre hajtja, honnan csak február közepén indul vissza. Már korán kis csapatban jár, vagy párosan húz, fészkelő helyét legkorábban keresi fel.*

A magyar lúd 2—3 éves korában kezd szaporítani. Fészket a nőstény készíti nádból, fűből és pehellyel puhára béleli. *A vadliba 5—14 darab — a házi lúdéhoz hasonló — tojást rak le, és pedig a fiatal kevesebbet, az idős többet. Már március elején is lehet tojást látni, melyek 28—29 nap alatt kelnek ki. A kis libák a második napon már vízre mennek és táplálékot keresnek. Első táplálékuk a vízfűfélék, békalencse, majd párhetes korukban a rétekre, vetésekre mennek legelni. Két-háromhetes*

korukig éjjelre a fészekre járnak háltni. A gúnár csak az őrszolgálatot látja el, de ezt lelkiismerettel. Igen nehéz a vadlibacsaládot megközelíteni.

A liba gyorsan fejlődik, már július elején tarlóra repül esténként, hol jóllakva a szokott vízre húz vissza. Ha több fészekalja húz egy tóra, nehezen keveredik össze, a család sokáig együttmarad. A fiatalok első vedlése után az öreg gúnár otthagyja őket, külön jár, az anyák a csapatonknál maradnak.

A vadliba érzékszervei kitűnőek, rendkívül vigyázó madár. Sík területen szokott tanyázní, hol messze lát. Az embertől fél, már 200—300 lépés távolságról útra kel. Mentől nagyobb a csapat, annál tökéletesebb az őrszolgálat is. A leszállt csapat körül egyes ludak nem legelnek, hanem állandóan vigyáznak a csapatra. Ha gyanúsat vesznek észre, jelt adnak, mire az egész falka fejét feltartja, s rövidesen nagy zúgással szárnyra kel.

A magyar lúd hajnalban korán, szürkületkor indul a tarlóról a vízre, majd onnan a legelőre. Ha száraz idő van, naponként többször húznak a vízre. 10—12 óra tájban majdnem minden csapat a vízre repül. Magasan szállnak, pár 100 m magasságban, s csak a víz felett ereszkednek le, tehát nappali húzáson ritkán jön lövésre a magyar lúd.

„*Vetési lúd*“ (Anser fabalis, A. segetum, téli lúd, Saatgans), valamivel kisebb a magyar lúdnál és sötétebb színű. Fakó szürkésbarna rajta az uralkodó szín. A csőre a tövén és hegyén fekete, feje és nyaka barna. Hasa fehér, valamint a fark fedőtollai is. Az evezőtollak barnás feketék, gerincük fehér, tövük sötét hamuszürke. A lábak világossárgák, gyakran narancsvörösek. A csőr tövén fekete, közepén világos sárgás-vörös gyűrű van, mely olykor csaknem eltűnik, vagy sötétebb lesz. Hangja érces „gá-gá“, valamivel vékonyabb a magyar ludénál. Vannak rózsaszínű lábúak (csőrükön a gyűrű is ilyen színű), ezeket hangjuk után „ge-ge“-lúdnak hívják (Anser neglectus). A vetési lúdnál nagyobbak.

Az Alföldön és Dunántúlon levő nagy vetéseken, ha magas hó nem esik, a vetési lúd egész télen ittmarad; *a Hortobágyon aránylag kevés van és télen nincsen, mert szívesebben jár a vetésen, mint a legelőkön.* Kisebb (10—20) csapatokban jár. *Október hóban érkezik, április hóban távozik innen.* — Gábor Péter csendőralezredes, kinek értékes tapasztalatait felhasználtam, 1924. évi október 31—november 10-e közötti időben a Hortobágyon 198 libát lőtt, ezekből 56 vetési lúd, melyek között 12 darab volt rózsaszínűlábú „ge-ge“-lúd.

A „*Lilik*“ kétféle nagyságban fordul elő, sok helyen „Gyöngyvér“-nek hívják.

A nagy lilik, lengyel lúd, hókás liba (Anser albifrons, Blässgans), hazánkban a leggyakoribb vadlibaféle. *A Hortobágyon milliószámra tanyázó vadludakból lőtt sok ezernek 80—90%-a nagy lilik. Szeptemberben már érkezik és addig van nálunk, míg az idő zord, téliesre fordul.* Ekkor délre húzódik, honnan jó korán, február, márciusban érkezik vissza és nagy seregekben itt van addig, míg kiskabátban lehet a Hortobágyon ülni;

akkor aztán pár nap alatt egy sincs, mind északra vonul. *A dunántúli megyékben aránylag kevés a lilik, ott inkább a vetési lúd gyakori.*

A nagy lilik jóval kisebb a vetési lúdnál, színe barnásszürke a felső részekén, míg a hasi és melli rész fehér, nagy, szabálytalanul elhelyezett feketés foltokkal. Ezek a foltok a fiatalabb libánál kisebbek, az öregnek melle, hasa majdnem fekete. Homlokán a fehér kóka szélesebb s nem terjed a fejtető közepéig. Nagy tömegben jár, szabályos ékalakban repül és állandóan zajong. Éles „li-li-klik-klik” hangját kilométerekről lehet hallani. Ha az ember a Hortobágyról vadászat után eltávozik, napok múlva is hallja a lilik lármás, össze-vissza kiabálását, úgy fülébe vésődik a kedves zene.

A „kis lilik” (Anser erythropus, Zwerggans) teljesen hasonlít a nagy lilikhez, csak kisebb, alig kétkilós. Mellén és hasán nem olyan szabályosan kirajzoltak a fekete foltok. Homlokán a fehérhóka keskenyebb s a fejtető közepéig terjed.

Kevés van nálunk, a vetési ludakkal együtt jár, de nem összekeveredve. A Hortobágyon levő ludaknak alig 5%-át teszi ki a kis lilik.

Hazánkban még előfordulnak: „Apácalúd” (feketefejú, homloka, a fej oldalai, torka fehér), „Örvös lúd” (feje, nyaka, hátaeleje fekete, nyakoldalán egy-egy fehér folttal), „Vörösnnyakú lúd”, „Bütykös ásólúd”, melyek igen ritka vendégeink, a többi libák közé keveredve találjuk őket, a magyar vadászra nem oly fontosak, hogy részletesen kellene velük foglalkozni.

Ha előttünk ismeretlen ludat, récét, vagy bármilyen más madarat lövünk, küldjük a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárába (Budapest, VIII, Baross-utca 13), honnan teljes felvilágosítást kapunk és a tudományak is jó szolgálatot tesznek.

A vadlibák gazdasági jelentőségét helyek szerint állapítják meg. Bár óriási csapatokban jelennek meg, vetésen élnek, mégsem lehetne azt mondani, hogy nagy kárt tesznek. A bácskavaskúti nagy vetéseken százezerszámra ültek a vadludak, megkérdeztem a sváb gazdákat, azt mondták, nincs jelentékeny kár a vetésekben, melyet a vadludak számlájára lehetne írni. Igen, mert a földek jó erőben voltak, a dús őszi vetésnek még használt a lelegetés. *Én a nagy tömeg vadliba kártételét ott látom, hol gyenge a vetés, melyet lelegetnek és ha nem lesz kellő hótakaró, kifagyhat a vetés.* De a liba gyenge, ritka őszi vetésre nincs rászorulva, kap dúsat, ott könnyebben él s kárt sem tesz. *A vadlúd nincs káros állatnak minősítve, szaporodását védi a magyar törvény.* Ez a védelem inkább a nálunk költő magyarlúdra vonatkozik, az átvonuló pedig oly nagyszámban van, hogy az a néhány ezer, melyet itt elejtenek, nem jön számításba. Nálunk a vadludat csak puskával vadásszák, mellyel oly tömegirtást úgy sem lehetne végezni, mint a hálókka, törökkel, melyek az északi és rajtunk délre lakó népek vadászeszközei.

Vadliba vadászata.

Talán nincs még olyan vad, melyre annyi töltény pazarolódna el, mint vadlibára. Az ősszel foglyászó vadász 12-es sörétjével el nem mulasztja a felette 300—400 méter magasan repülő libák közé lőni, melyek a lövés hangjára megijednek, szárnyuhogásuk úgy hallatszik, mintha az egész sörétraj rájuk ment volna, pedig el sem ért oda egy se. Általában a felettünk vonuló liba ritkán van lőtávolon belül s ha valaki 8-as söréttel véletlenül egyet lelő, még százszor lövöldözhet rá, eredményt nem ér el. *Vadlibát csakis lesen lehet lőni ott, ahol sok van és némi rendszer van a vonulásokban.*

Vadlibázásra az Alföld és a Dunántúl igen sok helye alkalmas. Fő dolog, hogy szép, nagy vetések legyenek a sík határban és tavak a közelben, hová a libák húznak. Az ilyen libának való vidéken a lúd sokáig marad, otthon érzi magát. Az ilyen vidéket apróra ki kell tanulmányozni, hogy a libák reggeli, esti és nappali vonulásának útját megállapíthassuk. *A leglibásabb területen is ott ülhet a vadász napokig anélkül, hogy liba menne gödre fölé, ha rosszul választotta a gödör helyét.* A libázó gödröt, ha a talaj vizet át nem eresztő, a tó szélére kell ásni. Ha a tó hosszúkás és a közepe táján egy félsziget nyúlik bele, erre a félszigetre kell ásni a libázó gödröt, mert a tó fölött húzni szokott a liba.

A libázó gödröt egymástól legalább is 1—2 kilométer távolságra kell ásni, mert a lövésre a vadlibák magasra emelkednek és a következő gödör vadásza nem jut lövéshez. Ha a tóban nagyobb nádfolt van és azon is lehet lesőhelyet készíteni, náddal úgy fedve, hogy a már szürkületkor érkező vadludak meg ne lássák az ott rejtőző vadászt.

Ingoványos tavak sáros részére úgy lehet lesőhelyet készíteni, hogy kádat vagy elég széles hordót süllyesztünk a mocsárba, melynek fenekét — hogy lent maradjon — téglával vagy kővel terheljük meg. Kényelmes ülőkéket kell a hordóba tenni, mert hosszú órákig ülünk benne.

A „Hortobágy“ 30.000 holdat meghaladó fátlan, sík, jó gyepezetű területén rengeteg liba szokott tanyázni ősszel és tavasszal. A sík területen magasabb részek, gerincvonulatok vannak és ezek között szabálytalanul elhelyezkedve kisebb-nagyobb kiterjedésű, sekélyvizű, szikes tavak. Tavasszal, ha a télen sok hó volt, melyet a tavaszi langyos eső gyorsan olvasztott el, egész Hortobágy tele van vízzel. Ilyenkor ha sok liba is van, nehéz tömeget lőni, mert a sok vízen elszéled a lúd, összevissza jár, vagy napokig nem mozdul, nem „húz“.

Ősszel, a hosszú szárazság után, a sekély tavak nagyrésze kiszárad, s ha meleg napok járnak, a megmaradt vízterületekre rengeteg liba húz. *Feltétlenül ismerni kell 20—30 kilométeres körzetben a határokat, vetésállapotát, mert a vetésekről legtöbbször egyenes irányban vonul a libasereg a tóra.* Ebbe a vonulási irányba kell a lesszödröket ásni, mert 100 méterrel időbb vagy odábbállás már az eredményt lefokozza, alig megy, vagy nem is megy arra liba.

Aki nem teljesen járatos a Hortobágyon, feltétlenül vegye igénybe az ott lakó, helyet, libajárást ismerő gödörösókat. Ezek jóhelyre ássák a kényelmes lessgödört, melynek készítése nem könnyű munka és azzal a kötelezettséggel jár, hogy használat után be is kell tömni.

A Hortobágy szíktalaja igen sűrű, csákánnyal kell vágni és alig halad az ásómunkás, de nem is szivárog abba víz, pedig szokszor a tó partjától egy méterre van a gödör. A gödör mélysége körülbelül 150 cm és vagy téglányalakú vagy ovális. A föld úgy van kiásva, hogy egy 35—40 cm magas ülöke maradjon a gödörben. *A kiemelt földet a tóba szokták dobni, nehogy a liba a frissen kiásott szürkés földet észrevegye, mert elkerüli a gödört.* A gödörbe szalmát viszünk zsákban és vigyázunk arra, hogy a gödör szélén egy szál se maradjon, mert ez is feltűnik — különösen nappal — a túl óvatos libának.

A gödörbe a környezettel egyező színű rossz ruhába és kalapba kell ülni, hogy a liba észre ne vegyen.

Ezek ismerete után érdeklődni kell, hogy a libák megérkeztek-e? Szeptember végén már szép számmal szokott lenni a Hortobágyon; a zöme — az időjárás szerint — október közepe és november közepe közötti időben van ott. Tehát ebben az időben megfelelő ruházattal s néhány napra való élelemmel, párszáz jó 8-as sörétes tölténnyel felszerelve úgy intézzük az érkezést, hogy délután 4 órakor már útban legyünk a gödör felé. *Lehetőleg gumicsizmákban menjünk és a villanylámpát otthon ne feledjük. Vadlibázásra legjobb a jól működő és messzehordó 12 kal. automata.*

A gödörbe ülve türelemmel kell várni a liba-vonulás kezdetét, melyet kilométerekről lehet hallani és jó távcsővel látni. Hosszú, zúgó fekete vonal húzódik az ég alján, mely elnyomja a már hazainduló gúlya mély kolompját. Epedve várjuk a közeledő liba-rengeteget és aggódva nézzük nem térnek-e el. A korán jövő első csapatok rendesen magasan járnak, nem szabad ezekre könnyelműen löni, mert eltér a többi. *Inkább ereszsünk el fejünk felett egy pár kisebb csapatot, majd annál közelebb jön a többi. Nappali világítás mellett csak akkor löjjünk a vadlibára, ha látjuk a lábait, mert akkor rendesen 35—40 méter távolságra van. 50 méternél nagyobb távolságról löve ritkán esik a liba, mert tolla erős és zsíros, csúszik rajta a sörét.*

Tiszta időben általában magasan jár a liba, szeles, ködös időben alacsony. Esős időben legtöbbször nem mozog, nem érdemes a sáros gödörben ülni a csekély eshetőségért. Esti lesen a liba naplementekor már indul és pedig elebb kisebb csapatok, majd szürkületkor a nagy tömeg. A 8—10 darabból álló, szép vonalban repülő libafalkából a legkönnyebb löni. *A vadliba elég gyorsan halad, gyakori eset, hogy a különben jó lövő vadász lövéseire nem esik.* Ilyenkor jobban elibe kell fogni a puskát.

A vadlúd repülése nem egyforma. Van eset (széllel szemben), mikor alig halad, máskor meg csak úgy suhan tova. Ezért a lövéshez gyakorlat

kell; különben sok puffogatás és kevés liba lesz az eredmény. A szép egyenes vonalban, alacsonyan repülő libák sorába belőve sokszor 2—3 is esik, de azt tapasztaltam itt is, hogy *jobb csak egy libát célózni, mert a végleges eredmény nagyobb lesz, mintha minden lövéssel egy-egy csapatot akarunk lelőni.*

A libák húzása szeszélyes, sokszor még a gyakorlott liba-vadász sem tud eligazodni rajta. Egyik este gyönyörű húzás van, a következő este egy sem húz. — Tavaszi húzáskor, ha északról rossz, havas, hideg idő következik, a libák egy nap alatt déli vidékre vonulnak, már a havazás bekövetkezése előtt 1—2 nappal. — A szél erőssége, iránya, levegőnyomás, levegő páratartalma s hasonló időjárási viszonyok mind befolyással vannak a libák húzására. Általános tapasztalat pedig az, hogy a húzás kezdetén (mikor megérkeztek), eredményesebben vadászhatunk vadlibára, mint amikor hetekig lövöldöztek már rájuk; mikor szegény liba nem mer a földhöz közeledni, mert minden fűszál mellett egy-egy vadászt gyanít.

A vadliba — mint mondtam — erős madár, nagy lövést elvisz. Ez alatt ne értse senki azt, hogy „fickóval” kell lőni. Nem, a libát a legjobban lehozza a 8-as sörét. Ha ettől el kell térni, inkább 10-esre fogjuk, mint 6-os sörétre. Csak kilőtt csővű puskába való a 6-os sörét, de viszont libára jó, éles csokkfúratú cső való. A lövésre leesett liba még nem mindig a mienk. Igen szívós állat, addig kell lőni, míg a feje fenn van.

A Hortobágyon esteli húzáson lőtt vadlibák közül sok elvész. Jó százalék, ha az este lőtt és kinnhagyott libáknak felét másnap megkapjuk. A reggeli húzás más. Itt távcsővel figyeljük a lelőtt és gyalog menekülő liba útját és utána mehetünk. A vadliba-csapatba való lövöldözés után sok liba hull el kilométerekre, ezért nem árt a reggeli húzás után a területet jól lekerestetni.

Sokszor a liba napokig megül egy-egy nagy vetésen vagy füves legelőn, ilyenkor lehet tereltetni, hajtani a gödrök felé. Lovas emberekkel a legjobb hajtani, ha ezek nem volnának, gyalogos hajtókkal. A hajtók a libacsapatot félkör alakba fejlődve lassan terelik a vadászok felé.

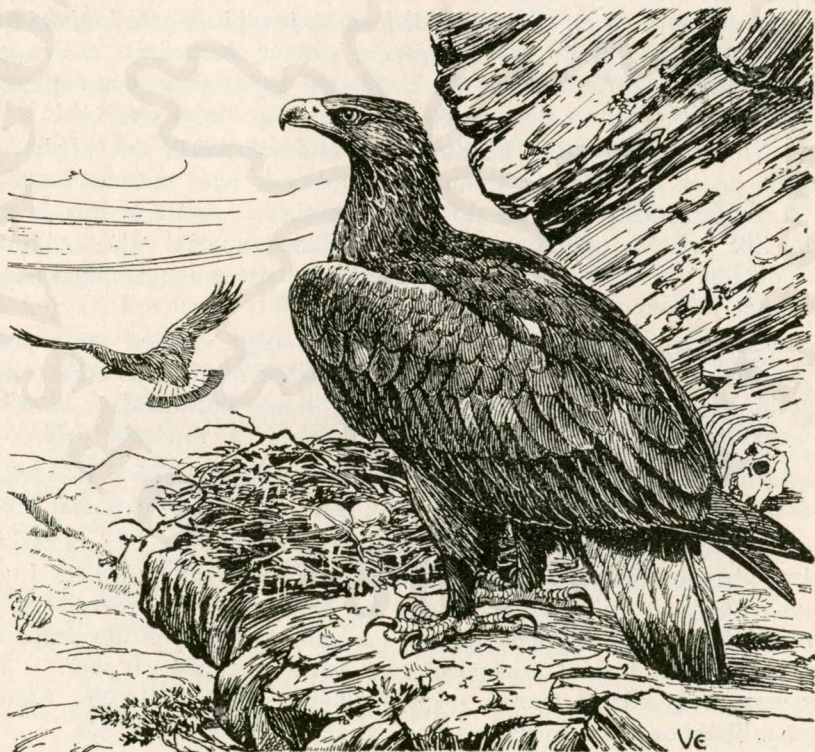
Az őszi libázás hosszabb ideig tart és eredményesebb a tavaszinál. Tavasszal inkább azért megyünk libázni, mert akkor más vadászat nincs.

Sok szó esik arról, hogy női ruhákba öltözködve a liba bevárja a vadászt vagy szekérrel kell megközelíteni, bekörözni, mint a rókát. *A vadliba az embert semmiképpen sem várja be.* Kocsival 60—70 méterre tényleg meg lehet — kellemetlen időben — közelíteni a kisebb liba-csapatot; ha azonban lövés történt a kocsirol, nem várja be többé azt sem. — Juh vagy sertésnyáj között menve, pásztorruhában néha lőtávolságba tudunk menni a libákhoz, de nem vadásmód ez, kevés eredménnyel jár.

Téli, havas időben sokszor 30—40 méterre bevárja a vadászt az itt rekedt, hetekig koplalt kis csapat, de ezekre lőni nem vadászós, sovány, használhatatlan állatok ezek, vétek bántani őket.

A fiatal vadlúd húsa igen jó, az öregé kemény. A lúd — némelyek szerint — 50—60 évig is él, tehát jó lenne megismerni melyik a fiatal. Ez teljes pontossággal nem könnyű. A fiatal libát kinézéséről a gyakorlott szem megismeri. Szokták az úszóhártyáját behasítani; ha könnyen hasad, a liba fiatal, ha nehezen; akkor öreg. A fiatal „Lilik“ kisebb és a hasa fehér, kevés, kisebb fekete folttal; az öreg pedig nagyobb és melle, hasa majdnem teljesen fekete.

A hortobágyi libázás a lövöldözni szerető vadászok legnagyobb élvezete. Már maga a szép pusztai ünnepi csendjével felejthetetlen hatással van a természetimádó vadász lelkére, s a zúgva vonuló százezer vadlúd zenéje hosszú időig fülébe cseng a vadásznak; nincs vadászat, mely ezt csak meg is közelítené. Még ha nem sikerül, három napig rossz időben, hiába ültünk kinn, még akkor is meglegedetten távozzunk a Hortobágyról, mert közelebb voltunk a jóságos Istenhez az ünnepi csendben, pihent idegzettel, felüdült lélekkel megyünk vissza a munkához, hogy dolgozva, megérdemeljünk egy újabb kirándulást.

Ragadozó madarak.

(*Raptatores, vágó madarak, Accipitres.*)

Aki szereti, gondozza vadállományát, szemben találja magát gyakran a „vágó“ vagy ragadozó madarakkal, melyek vadjait dézsmálják. Régi vadászmondás, hogy amely madárnak görbe a csőre, annak nem szabad kegyelmezni. Bár egy pár sólyom képes összes foglyainkat kipusztítani, én mégis a megértés álláspontján vagyok, nem pusztítom a ragadozó madarakat sem tűzzel-vassal, ott is találok okot-módot a megkegyelmezésre anélkül, hogy a hasznos vadállomány végpusztulásától kellene tartani. Hol nagy mennyiségben lépnek fel és kártételük számottevő, ott löni és inkább ijeszteni kell őket, hogy kevesebbnek kiirtásával szabaduljunk tőlük. *Hol csak átvonuló példányokat látunk, ne löjjük le őket, hisz úgylis nagyobb része pusztulófélben van, vétek volna utolsóig kipusztítani.*

Az alábbiakban röviden ismertetem a ragadozó madarak közül azokat, melyekkel gyakrabban találkozunk.

A ragadozó madarak mind fészeklakók. „Csőrük“ „kampós“, lábuk a „marok“; lábujjaikon aránylag hosszú és görbe, hegyes karmok vannak. Az ujjaktól a lábszárig terjedő rész a „csüd“, mely lehet csupasz és „tollas“, ha a lábszáron hosszú lecsüngő tollak vannak, a madár „gatyás“. Az emészthetetlen részeket (szőr, toll, csont) begyükből „kiöklendik“. Repülésük többnyire gyors, „lecsapnak“, „levágnak“ áldozataikra, melyeket karmaikkal megragadnak és többnyire szállítás közben megölik. Csőrük aránylag rövid, erősen hajlított, éles. Tövéen „viaszhártya“ van, mely legtöbbször sárgaszínű. A test különben zömök, erős; a nyak rövid, a szemek nagyok, élénk tekintetűek. Legtöbb ragadozó madárnak a tolla egyszerű szürkésvörhenyes-fekete és szépen van rajzolva.

A „vándorsólyom“ (*Falco peregrinus*, Der Wanderfalke) „hegyesszárnyú“, „galambfogó sólyom“ Hazánkban fészkel, aránylag kevés van. Magas vidékeken, sziklás oldalakon rakja fészket, majd ha felnevelte kicsinyeit, lejön az Alföldre is, hol galambtanyák közelében tartózkodik, vagy foglyok, fácánok, vadrécék után jár. Kevés ürgét, egeret pusztít el, csupa hasznos szárnyassal él, ezért *üldözése indokolt. Ha rápuskázta, elvándorol, tehát jobb elijeszteni, mint elpusztítani, mert nem sok van.*

A sólyom igen gyorsan tud repülni, prédáját a levegőben fogja el egy szeri rácsapással. Ha véletlenül a levágás nem járna eredménnyel, békén hagyja a kiszemelt galambot vagy fácánt, nem üldözi.

„Kabasólyom“ (Falco subbuteo, Der Lerchenfalke) „fekete vércse“, „herjoka“, „szakállas vércse“, kistermetű, hosszúszárnýú madár, mely igen gyorsan repül, még a fecskét is könnyen elfogja. A pacsirtákat úgy szólván kiirtja, hol tartózkodik. Nálunk is fészkel alacsonyabb vidékeken, erdőkben. Októberben eltávozik tőlünk és csak áprilisban tér vissza. Rendkívül vakmerő rabló, a nálánál sokkal nagyobb madarakat is megtámadja. A rengeteg éneklő madáron kívül igen sok rovar is elpusztít; mivel kevés van — kivéve a dús vadas területet — legalább is *költőhelyén, némi kíméletben részesíthető.*

A „kis sólyom“ (Falco aesalon, Der Zwergfalke, téli sólyom, apró sólyom) gerle nagyságú, szép külsejű madár. A hím felsőrésze kékes-szürke, a tojó barna, torka fehér. A szem fölötti sáv, oldalak és combok rozsdaszínűek; az evezőtollak barnás-feketék, a farktollak a végükön széles, feketés harántsávval, többi részükön feketés foltokkal vannak díszítve. A szem sötétbarna, a szemhéj és viaszhártya citromsárgák, a csőr rövid, kékesszínű, alsó kávájának töve sárga.

A kis sólyom szeptemberben érkezik hozzánk és április első felében távozik északi *költőhelyére.* Elszánt, veszedelmes rabló, mely az énekes madarak ezreit pusztítja, de megtámadja a foglyot, sőt a vadlibát is. A Hortobágyon több esetben voltam szemtanúja, midőn a libák iszonyú suhogással estek a tóra, utánuk a kis sólyom, mely a vízszínéről tért vissza sikertelen támadás után; egyet le is akasztott a libának szánt 8-as sörétem.

Az északi országokban bőségesen van, nálunk is van elég, *semmi kíméletet nem érdemel.*

„Kerecsen sólyom“ (Hierofalco cherrug). Hazánkban elvétele költ, inkább olyan vidéken, hol sok ürge van, melyet szívesen fog és hordfiainak. Elég nagy madár, színe barna, alul sárgásfehér alapon, cseppalakú barna foltokkal. Bajusza sárga, barna árnyalattal. Csőre kékes-szürke, a láb sárga, fiataloké kékesszürke. Képessége, szokásai a vándorsólyoméval nagyjában egyeznek. *Átvonulási ideje február-március; továbbá október-november.* Ritkábban télen is látható nálunk. A vadászatra káros madár, de a kártékony rágcsálók pusztításával hasznót is hajt a gazdaságban. *Fészkelő helyén kímélendő, mert ritkuló madár; fácánosban nem lehet megtérni, ott sok kárt okoz.*

A „vércse“ (Falco vagy Cerchneis timunculus, Der Turmfalke). Nem kell leírnom, mindenki ismeri a „vörös-vércsét“, mely az év nagyrészét nálunk tölti, várromokban, tornyokban fészkel és „szítal“ a tarló felett „lecsap“ az egérre, rovarra vagy más apró állatra. Bár a madarakra is vadászik, sőt ritkán kis csirketolvajláson is lehet érni, mégis *inkább hasznos, mint káros állat, kíméletet érdemel.*

A „*kék vércse*“, (Falco vagy Cerchneis vespertinus, Der Rothfussfalke, hamvas vércse, vöröslábú vércse) csak színében tér el a vörös vércsétől és abban, hogy finomabb mozdulatai vannak, másképpen akkora, mint a vörösvércse. *Vándorló madár*, áprilisban jő és szeptemberben távozik tőlünk. Az alföldi erdőkben, fasorokban gyakran szép számmal van és elhagyott szarkafészkekben költ (Boldog község határában). Ritkán vetemedik madárfogásra, *túlnyomólag nagyobb káros rovarokkal él, miáltal a gazdaságra felette hasznos madár. Törvény védi, nem szabad bántani!*

A „*karvaly*“ (Accipiter nisus, Der Sperber, verebésző, karoly) kisebb testű, palaszürke (öreg) vagy barna (fiatal), „*kendermagos*“ színű madár; kis fej, kicsiny éleskampójú csőr, rövid tompavégű szárny, hosszú és csapottvégű fark, hosszú, vékony lábszár, hosszú, görbe igen éles karom. jellemzi ezt a ravasz, vérengző madarat, mely főleg verebekre utazik, de hóhéja minden énekesmadárnak, melyhez hozzájut.

Alföld, hegyvidék, mindegy neki, inkább a fában válogat, melyre fészket rakja. Fenyőfára fészkel, ha teheti. Egész évben látunk karvalyt úgy az alföldön, mint még inkább a dombos, hegyes vidéken.

Magas tárgyra ül, hol órákig mozdulatlanul szemlélődik, kémleli, hogy hol tudná az apróbb madarakat köröm közé kapni. Ha a madarak ágon, kerítésen, földön ülnek; a földhöz közel, alacsonyan repülve lepi meg őket és ritka eset, hogy el ne kapjon egyet, mellyel repül tovább, de a megfogás pillanatában már erős karmaival meg is ölte áldozatát. A veréb még keservesen sír, az énekesmadarak csendben múlnak ki karmai között.

A kis madarak leggyűlöltebb ellensége, melyet hangos lármával kísérek a jobb repülők, figyelmeztetve a többi a veszélyre.

Mint kártékony, vérengző madárirtót löjjük ahol látjuk. Különben a nagyobb szárnyas ragadozók sem kímélik, ahol elfoghatják rendesen megeszik.

A „*héja*“ (Accipiter gentilis gallinarum, Astur palumbarius, Der Hühnerhabicht, galambász héja, tikölő kánya, tyúkász) közepes nagyságú erőteljes madár, melynek öreg példánya felül sötét, szürkésbarna, hamvaskékekkel futtatva, alul fehér. A tollak finoman rajzoltak és harántvonalakokkal mintázottak. Szeme sárga, csőre fekete, viaszhártyája halvány sárga, úgyszintén lába is. Színbeli eltérések gyakran láthatók, a téglavöröstől a fehérig, mely utóbbinak csak a szárnyatővéen felül látunk egy kis világos hamuszín részt.

A *héja kóborló madár, rendesen egyedül jár és megtámad minden madarat, emlőst, amivel bír.* Bátor, kitűnő repülő és szemtelenségig vakmerő rabló, *áldozatát kitartóan üldözi.* A galamb után a dúcba vagy istállóba repül, nem sokat törődik az ember jelenlétével, ott fogja el prédáját, hol éri.

Minden madár gyűlöli. A varjak, szarkák körülfogják, szidják, a

fecskék szárnyukkal csapkodják, úgyhogy kénytelen valami sűrűségbe rejtőzni; honnan előjőve folytatja vadászatát.

Leginkább foglyaszat alkalmával találkozunk vele, amint össze-vissza szállong a tarló fölött, rácsapva ürgére, hörcsögre, nyúlra, tüzokra, sőt még a vizslára is. Sok héját lőttem életemben, legtöbbet akkor, amikor a vizslámra csapkodott.

Az uhura messziről jön, határtalan gyűlölet van köztük, irtását mégis inkább kosárcsapdával végzik; melybe fehér galambot tesznek csalogtónak.

Nem érdemel kiméletet, irtani kell, ahol lehet, van be'őle még elegendő.

„*Réti héja*“ (Circus) 4 faja fordul elő nálunk. Karcsú, hosszúszárnýú madár, melyeknek lába hosszú, lábujja rövid, farka széles, tollazata lágy, selyemfényű. Nálunk leggyakrabban látjuk a „*Barna réti héját*“, mely minden nagyobb nádas felkeres. Vonuló madár, tavasszal korán érkezik és novemberig itt van. Félénk, melyet rendes körülmények között pus-kára kapni nehéz, azonban fészke körül, lesből könnyen lőhető. Uhura nem megy oly könnyen, mint más ragadozómadár; egyszer közelébe megy és otthagya.

Kitűnően repül a nád fölött és állandóan veszélyezteti a fészkelő madarakat. Száraz területen is végigvonul, ott a kisebb emlősöket, nyúl-fiókat és a madárfiókákat rabolja. A kifejlett fácánt, foglyot, nyulat nem bírja megfogni vagy megölni, mindazonáltal *káros állatnak tartjuk s lévő belőle elég, lőjjük ahol tudjuk.*

Hazánkban kisebb jelentőségűek: a „*kékes réti héja*“ (Circus cyaneus), „*Fakó réti héja*“ (C. macrurus), „*Hamvas réti héja*“ (C. pygargus), *melyek szintén kártékonyak.*

„*Egerészölyv*“ (Buteo buteo, B. Vulgaris, Der Mäusebussard, parlagi kánya, síró kánya, ölyű, ülü) egyik leggyakoribb közepes nagyságú ragadozómadarunk, mely nálunk fészkel s majdnem egész évben itt van. Valószínű ugyan, hogy a nálunk keltett és felnőtt egerészölyv délre vonul télen; s a télen itt tanyázó egerészölyvek északról valók.

Színe barnás-tarka, különböző változatokkal. Igen nagy eltérés van az egyes példányok színében, még több a mintázatban.

Őszi és téli vonulás alkalmával nagyobb csoportokban van, de mindenik külön-külön tartózkodik. Fákra, boglyákra száll, ott gubbaszt órákig s ilyenkor közelvárja az embert.

Lomha repülésű madár, mely a vadászatra káros, de a gazdának sok hasznót hajt az egerek és rovarok pusztításával. Kártétele sem hasonlítható össze más, fürgébb ragadozómadáréval, inkább sebzett, legyengült vadat tud megfogni. *Némi kiméletben részesülhet, mert több hasznót tesz, mint kárt.*

„*Gatásölyv*“ (Buteo vagy Archibuteo lagopus, Der rauchfussige Bussard, téli kánya, őszi kánya) az északi sarkkör vidékén, a tundrákon fészkel; onnan jön le hozzánk is október, november hóban. Valamivel

nagyobb, mint az egerészölyv. Fehéres, rozsdás tarka színéről és tollas csüdjéről könnyen felismerhető.

A gatyásölyv még kevésbé kártékony állat, mint az egerészölyv. Télen nagyon közel várja az embert, sok kezdővadász sasnak nézi és lelövi. Sok kitömött gatyásölyv porosodik a vadászok lakásában s jó tanyául szolgál a poloskának.

Ne löjjük, míg nem látjuk kártételét!

A „vörös kánya“ (Milvus milvus, M. regalis, Der rote Milan, villás farkú kánya, kurhéja, hejó). Hazánkban ritkán fészkel. Úgy a hegyvidéki, mint alföldi tájakat látogatja. Középnagy testű, nyúlánk madár, mely rozsdás fakó szegesű barnás tollairól, mélyen kivágott villás farkáról — a többi hasonló madaraktól — könnyen megkülönböztethető. A vén hím feje fehéres, világos rozsdaszínű árnyalattal. Nyaka hátul, melle, hasa és gatyája rozsdavörös. Evezőtollai feketék, töben fehérek. Szeme ezüstszürke, vén korában sárgás; a csőr kampója fekete, töben sárgásszínű. Lába sárga.

Hozzánk márciusban jön és októberben távozik. Vonulása alkalmával csoportosan jár. Látása kitűnő, egyébként lomha madár, mely magasan köröz és onnan csap le apró emlősök, fejletlen madarak, gyíkok, kígyók, békák és rovarokból álló táplálékára. Szokása a koldulás. Nemes-solymoktól elkunyorálja a prédát. Sok hasznos madarat pusztít el, ezért inkább káros, mint hasznos madár. Fogyóban lévén, némi kiméletet érdemel annál is inkább, mert sok egeret és káros állatot is pusztít el.

A „barna kánya“ (Milvus migrans, Der schwarzbraune Milan, fekete- vagy berki kánya) kisebb a vörös kányánál, jóval sötétebb színű mint a vörös, különben hasonló a vörös kányához. Farka vége gyengén van villásra kimetszve. Folyók és vizek közelében szeret tanyázni, mert halakra is szenvedéllyel vadászik.

Gazdaságilag inkább káros állat, habár sok kártékonyt is elpusztít. *Így halastavak és dús apróvadás területeken nem lehet megtűrni.*

A „réti sas“ (Haliaëtus albicilla, Der Seeadler, csonttörő réti sas, tavi sas) kiterjesztett szárnya a 2,5 métert meghaladja, tehát hatalmas madár. Nálunk elvétve fészkel s az itt nevelkedett sas egész éven át itt kóborol. Átvonulók is jelennek meg minden évben a Hortobágyon a libavadászattal egyidőben. A vadászok által megsőrétezett vadlibákon élnek, mely táplálékuk ha elfogyott, ők is délre húzódnak.

Gazdasági jelentőségük nem nagy, mert kevesen vannak és számuk rohamosan fogy. Vadaskertekben, halastavaknál megtűrni nem lehet, máshol kár bántani, mert inkább a sebzett, beteg állatokra vadászik.

A réti sasfélék nagyobb vizek mellett, hol sok haldögöt is találnak, bátrak lesznek, a halász zsákmányából is szednek el, sőt a kis gyereket is megtámadják.

A „szirti sas“ (Aquila chrysaëtos, Der Steinadler, kőszáli sas, arany-sas), Magyarországon csak nagyobb erdőségekben, fákon és sziklás falak üregeiben, elvétve költ. Zömöktestű, sötétbarna színű, hatalmas madár,

mely neme és kor szerint sok színváltozatban fordul elő. Kiterjesztett szárnya két méternél nagyobb, magassága majdnem egy méter.

Erős állat, kitartóan üldözi áldozatát, míg agyonfárasztva elfogja, félig-meddig megkoppasztva enni kezdi. Táplálékát minden emlős és madár képezi, amit el tud fogni, rájár a dögre is. Az őzet is elveri, sőt a rókát sem kíméli, mellyel gyakran pórul jár. Az elfogott állat még jóformán ki sem mult, már enni kezdi. A kisebb állatokból semmit sem hagy, a csontját is szétrágja. Vakmerősége addig megy, hogy rendkívüli esetben az embert is megtámadja.

Veszedelmes, kártékony rabló, de sok ürögét és más kártékony állatot is pusztít, miáltal kártételét enyhíti. Kevés van, inkább ijesszük el lövésekkel, ne pusztítsuk.

A „parlagi sas“ (Aquila heliaca, Der Königsadler, királlysas, pusztai sas), „kis békászósas“ (A. pomarina, nagy békászósas, Aquila clanga) nálunk kisebb-nagyobb számban előfordulnak, nagyobb kárt vadaskertekben tesznek, hol helyük nincs; különben *mint káros-hasznos madarak, kiméletet érdemelnek.*

A sasfélék, ha leszárnyaztuk és meg akarjuk fogni, nem megvetendő ellenségek. Szárnyával csapkod, hatalmas csőrével, hegyes karmaival meg akarja fogni ellenfelét; soká gyógyuló sebeket ejthet piszkos körmeivel, ezért egy jó erős bottal kell ártalmatlanná tenni. Szívós állatok, nagyon erős lövést elvisznek, *mint nemes vadra a sasra is golyó dukál.*

A „keselyűfélék“ (Vulturidae). Hazánkban csak igen kis számban fordulnak elő. Mióta az állategészségügy színvonalra emelkedett s az elpusztult jószágot a legtávolabbi havasi legelőn, erdőn is azonnal elássák, nem sok keresnivalója van nálunk ennek az óriási dögevő madárnak.

A keselyű ritkán támad meg élő állatot, dögökkel él és ezzel tisztítja a területet oly helyen, hol gondosan nem temetik el az elhullott állatokat.

Hazánkban előfordul a „barátkeselyű“ (Aegyptius monachus, Der Kutzengeier, fekete-, barna-, csuklyás-, kéknyakú-keselyű, galléros sas), mely egyben a legnagyobb madarunk. Egyszínű, sötétbarna, 110 cm magas és kiterjesztett szárnya 250—290 centiméter. A „fakó keselyű“ (Gyps fulvus, Der Gänsegeier) sárgásbarna, nyakán gallérral. A „dögkeselyű“ (Neophron percnopterus, Der Aasgeier, holló- vagy török-keselyű) nálunk igen ritkán fordul elő. A hollónál valamivel nagyobb, csupasznyakú madár. Ritkán támad meg élőállatot, nem kártékony. Az öregek sárgásfehérek, a fiatalok sötétbarnák.

A keselyűk nálunk természeti ritkaságok, nem kell bántani őket, kitömött példányaik múzeumokba valók. A magánlakásnak nem disze, szégyene a kitömött sas vagy keselyű.

Más kártékony madarak.

A ragadozó, vágó madaraknál sokkal több kárt tesz a gondozott vadászterületen a varjú, szarka. Ezek irtására kell nagyobb gondot fordítani annál inkább, mert ezekből bőségesen van és kártékonyabbak nemcsak a vadászatra, hanem a gazdaságra is, mint amennyi hasznot tesznek a rovarok pusztításával.

A „*dolmányos vagy hamvas*“ varjú (*Corvus cornix*, Die Nebelkrähe). Nem írom le, mindenki ismeri. Kálomista-, szürke-varjúnak is nevezik, megkülönböztetésül a fekete vetési varjúktól, melyeket pápista varjúnak szoktak nevezni. A dolmányos varjú nagyon kártékony madár, mert a háziállatok kicsinyeit elhordja, hasznos madarak fészkeit kirabolja s ha szerét ejti, a kis nyulat is agyonveri.

Irtása történhetik puskával és — ha igen nagy számmal van — mérgezéssel. Legalkalmasabb idő az irtására a tavaszi költés ideje. Bár brutális dolog éppen szaporodása alkalmával pusztítani még a káros állatot is, de így gazdaságos és célravezető, mert más módon kis vadat szaporítani nem lehet.

A „*szarka*“ (*Pica pica*, *P. caudata*, Die Elster, csörgőszarka). Hazánk minden részében, emberlakta helyeken otthonos. Fészket nagy fákra rakja vagy ha onnan leverik többször, nádasba, sűrű bokrok közé megy fészkelni. Ravasz, elővigyázatos madár ott, hol veszélytől tart; ahol pedig nem bántják, az ember közelébe merészkedik. Nyughatatlan viselkedésű, tolvaj madár, minden nálánál gyengébb madarat megtámad, fészket rabol s a csirkét az udvarról a gazdasszony szemeláttára kapja el.

Mint a vadászatra nagyon káros madarat, nemcsak szabad, hanem kell is irtani, különben apróvadunk nem lesz. Különösen tavasszal, mikor fiókái vannak, állandóan fáca- fogolyfészkekre, csibékre, kis nyulakra vadászik. Ahol nincs nagyon elszaporodva, tavasszal a fészekből kell kilövellőzni, mely kellemes vadászszüneti szórakozás.

A még ki nem lombozott fán levő fészket messziről meglátjuk, óvatosan a fától 10—15 m távol, oldalt úgy állunk fel, hogy a fészekből kirepülő szarkát lövésre kaphassuk. Majd egy suhancal a fészket tartó fa törzsét vastag, kemény bottal veretjük, mire a szarka ijedten kiszáll s a jó lövő vadász 12-es söréttel lelőheti. Nem könnyű lelőni egy vadásznak, mert mindig a másik oldalon száll ki és gyorsan, hullámosan repül, ezért jobb, ha két puskás áll szemben egymással. Van eset, hogy a kotló szarka a fa kopogtatására nem száll ki, a feldobált föld-, vagy kődarabtól sem; ilyenkor a szépen kiépített, tehát lakott fészkebe jó a 8-as, 6-os söréttel (kisebb nem töri át a fészek sárfalát) belelövünk. Pár évig ezt a módszert gyakorolva, megszabadulunk a kellemetlen kártékonyoktól és dús kisvadállományunk lesz.

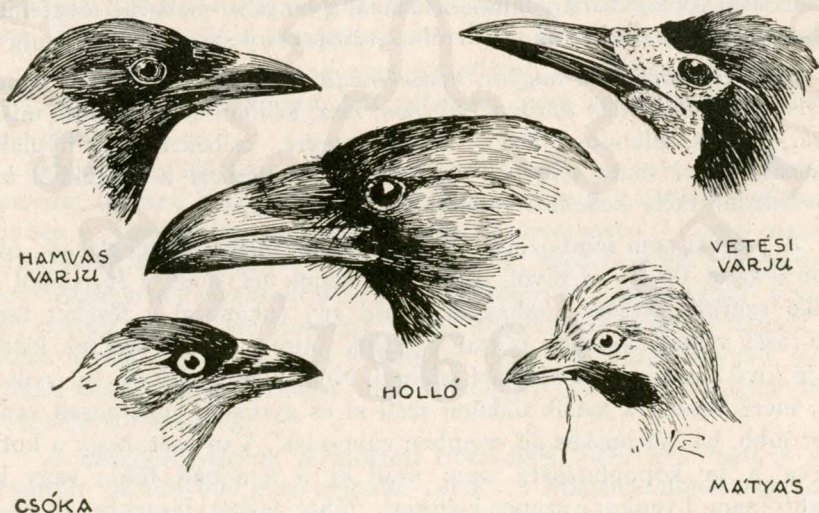
Ahol igen sok a szarka és szürkevarjú, ott a kíméletlenebb módszerhez, a mérgezéshez kell folyamodnunk. E célból foszforszörpöt veszünk (Wirker vadászgyógyszertárában, Rákoskeresztúron kapható, tyúktojásba rakjuk, a tojásokat, mikor a búzavetés 15—20 cm magas, a szarkák járta fáktól 20—30 lépésnyire a földre tesszük. A szarkák, varjak állandóan fészek, tojás és csibe után leselkednek, hamar felfedezik a foszforos tojást, lakmároznak belőle és elhullanak. Ez a foszforméreg a legcélsebb és kevésbé veszélyes, mint a sztrichnin, mert sokáig kint állva elromlik. Mindazonáltal nem fölösleges úgy a már ottmaradt tojásokat, mint az elhullott szarkákat összeszedni és elásni.

A mérgezéshez hatásági engedély kell!

A szarkának különben van még az embernél is ádázabb ellensége, a galambász héja, mely könnyen elfogja a szarkát.

A „szajkó“, „cserszajkó“, mátyásmadár, szintén ellensége a hasznos vadnak, mert fészket rabol, fejletlen fiókokat pusztít és réme az énekes madaraknak. Erdei hajtásokban sok alkalmunk van, ne sajnáljuk a tőlétényt rá, kitűnő lövőgyakorlat.

Általában komoly vadász soha sem él vissza azzal a hatalommal, melyet a puska ad; iparkodik megismerni az igazi kártékony állatokat, melyeket végszükségben írt, de nem bántja a kevésbé kártékonyokat, vagy hasznosakat. A ritkuló madarakat — bármilyen kártékonyak is lennének — nem illik bántani, természeti kincsek azok, melyek oltalmat érdemelnek még akkor is, ha tételes törvény nem védené őket.

II. RÉSZ.

Vadászpuskák.

Mindenekelőtt tisztázni szeretném a „fegyver“ és „puska“ fogalmát. A „fegyver“ szót minden fizikai és szellemi védő és támadó eszközre általánosan használják. Így: kaszákkal, csépekkel, furkósbottokkal „felfegyver“kezve támadták meg az ellenséget; vagy az igazság „fegyverével“ küzdött (sajnos, utóbbi időben ugyan hiába!). A „lő“, vagy „lövőfegyver“ jól kifejezné a fogalmat, de egyszerűbb, ha minden lövő fegyvert, legyen golyós, vagy sörétes, „puskának“ nevezünk.

A vadászpuskák ismertetésénél nem terjeszkedem ki a régimódi, elavult alakú és szerkezetű puskákra, melyeknek már úgy sincs jövője; a ma használt „modern“ puskákat tárgyalom csupán. A kakasos puskát még nagyszámban látjuk vadászaton, de semmi olyan jó tulajdonsága nincs, mely miatt ragaszkodni kellene hozzá akkor, mikor könnyebben kezelhető, tetszetősebb, nem olyan veszedelmes „kakasnélküli“ (rejtett kakasú, Hammerless) puskák állnak rendelkezésre.

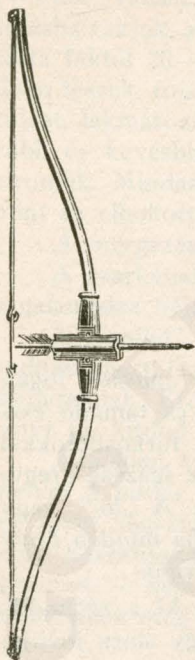
A puska megismerését gyermekkorban jó kezdeni, mert abból lesz — tapasztalatom szerint — jó puskás, ki a puskával nő fel

1. Gyermekpuskák.

A gyermeknek szánt ajándékok között igen gyakori a puska. Ez helyén van, de *ne adjunk a gyermek kezébe olyan puskát, mellyel valakiben kárt tehet.* Ne is kezdjük a „tűzfegyvereknél“, hanem a kevésbé veszedelmes játékpuskáknál, hajtószerkezeteknél, s csak komolyabb, nagyobb fiúk kezébe adjunk komolyabb puskát.

Az 5—6 éves gyermeknek olyan „játékpuska“ való, melynek csővében elhelyezett tekercsrúgó (spirálrúgó) lövi ki 10—15 méterre azt a pálcikát, melynek végén elől gumi van és odatapad a falra, vagy deszkára. Ez a puska alkalmas arra, hogy a gyermek célozni tanuljon és veszélytelen.

Ez után a „gumipuska“ (paritty, csúzli) következik, mely már elég hatalmas fegyver a gyermek kezében, varjút, szarkát lehet vele lőni.

A gyermek maga készíti, kézügyességet szerz, patakkaviccsal lövöldöz, ami semmibe sem kerül.

Majd a „nyíl“, „íjj“ jön, mellyel szintén hamar megtanul lőni. Ez már veszélyesebb az előbbinél, de a 7–9 éves gyermek ezzel

bánni is hamar megtanul, természetesen felügyeletünk alatt.

Ha a fiú az elmondott lövőeszközök kezelésében eléggé jártas és óvatos, akkor kisebb „légpuskát“ adhatunk a kezébe. Ez már puska, vigyázni kell a kezelésnél, mert nemcsak ablakot törhet, hanem valakinek a szemét is kilőheti vele. Különben a légpuskával pontos lövést tanul és a gyakorlat sem költséges. A nyílszeget a puhadeszkából könnyű kiszedni, az ólomgolyó pedig olcsó, mert sem csappantyú, sem rézhüvely nem jár hozzá, csak a csupasz ólomgolyó.

Ezekután, ha a gyermek 10 éves korát meghaladta és komoly, óvatosnak bizonyult, adhatunk a kezébe „tűzifegyvert“, melynek használatára megtanítjuk, s a lehetőségig mindig figyelemmel kísérjük

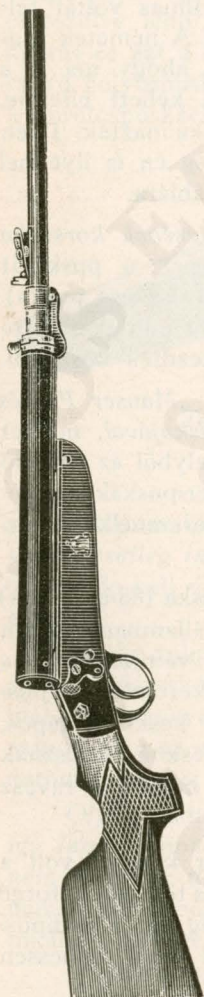
A „flóbert“ csak 6 mm-es és símacsövű lehet, mert a vontcsövű a legkisebb töltény gömbölyű golyóját már elég erővel viszi ahhoz, hogy ezzel életveszélyesen meglőhet valakit. A flóbertező gyerek kezdetben csak szigorú felügyelet alatt használhatja a puskát söréttel, vagy golyóval és csakis akkor engedjük alkalmas — nem lakott — helyen vele kártevő állatokra, verebekre, patkányokra vadászni, ha meggyőződünk arról, hogy nem lő ember felé, a puskát töltetlenül hordja, avagy elzárva csakis a lövés előtt tölti, vagy nyitja ki, s hogy még üresen sem fordítja ember felé soha. Ha ebben már teljesen megbízhatunk, akkor jöhet a 6 mm-es és 9 mm-es vontcsövű flóbert, mely már veszedelmes fegyver. Ezzel könnyen lelőhetünk valakit, tehát nagyon kell vigyázni vele.

Talán mondanom sem kell, hogy egyidejűleg a gyermeket a mada-
rak hasznosságára oktadjuk és szigorúan ellenőrizzük abban, nehogy
nőstény veréb helyett fülemilét lőjjön.

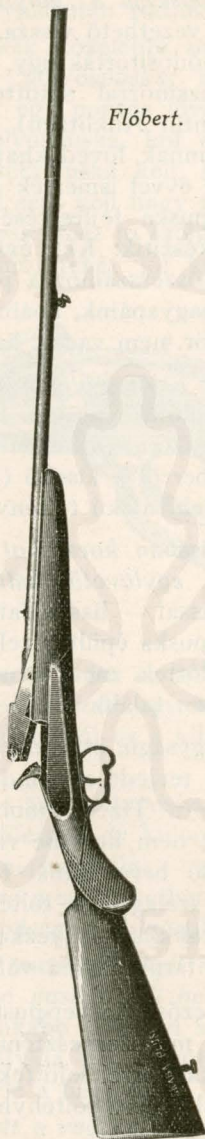
A 12 évet meghaladott, teljesen megbízható gyermek kezébe már a „12 mm öbnagyságú, kerti sörétespuskát“ adhatjuk, mellyel foglyot, fácánt, nyulat is lehet lőni. Ez után a puska után, 15 éves korban, a fel-

nőttek által is használt, rendes, kisebb kaliberű, a „28-as, vagy 24-es sörétespuska“ jön, ezzel 20—25 éves koráig, esetleg azon túl is vadászhat.

Légpuska.

Flóbert.

Flóbert.

Ne sajnáljuk az időt és fáradságot, tanítsuk gyerekeinket a puskával banni, célozni, löni.

A gyermekpuskákkal, tekintet nélkül azok kaliberére és alakjára, hasznos vadra vadászni csakis akkor szabad, ha az illető vadászjogosultsággal bír. Így a leventepuskákkal nem szabad vadra löni!

2. Golyóspuskák.

A vadász legnemesebb puskája a „golyóspuska“, melynek eredete a lőpor feltalálásának korába vezethető vissza. Katonai célokra használták kezdetben, csak később módosították úgy, hogy vadászni is lehessen vele. Mint az ágyút, gyújtózsínórral sütötték el. Legfőbb érdem a Schwartz Berchtoldé (Konstantin Anklitzen), ki a lőport tökéletesebbé tette, csőben robbantotta s annak lövedékhajtásra alkalmas voltát felfedezte. (A lőport előtte 1000 évvel ismerték Kínában.) A németek foglalkoztak legtöbbet a golyóspuska fejlesztésével, mint ahogy ma is a legjobb golyóspuskákat ők készítik. Két évszázadnak kellett eltelnie, míg a kovakövet, mint gyújtószerszámot a puszkára alkalmazták. Ilyen „kovás“-puskával vadásztak nagyapáink, apáink, sőt még én is ilyenl lőttem gyerekkoromban először, nem vadra, hanem céltáblára.

A tizenkilencedik század a lőfegyverek tökéletesítésének korszaka volt. 1833-ban „Dreyse“ hátultöltő puskát talál fel ezt a puszkáját 1841-ben a porosz hadsereg részére tökéletesítette (gyújtószeges puska). Majd a símacsővű, nagy kaliberről a kisebb (12 mm—14 mm) kaliberre tértek át és a mainak megfelelő alakú töltényeket is kezdtek készíteni.

A golyóspuskák feltalálásában korszakot alkotott „Mauser Pál és Vilmos“, „Mauser“-rendszerű, egylövetű, hátultöltő puszkájával, melyet ma is látunk — csekély javítással — használatban, s melyből az ismétlő 71—84-es mintájú német hadipuska épült. Ezek a Mauser-puskák peremmel ellátott fémhüvelyekkel lőttek, mert a modern, peremnélküli fémhüvelyt „Maxim“ csak 1885-ben találta fel.

A kerettáros, 8 mm öbnagyságú, ötlövetű ismétlőpuska (88-as minta) nemcsak mint hadi lőfegyver terjedt el minden kultúrállamban, hanem vadászati célra is használatott. Tíz év múlva újabb változás érte a Mauser-puskát. A töltényeket nem keretbe rakják és keretestül a puszkába, hanem a peremet pótló berovásánál fogva egy keskeny, lapos, vályúszerű „szalag“-ba, mely szalagból a töltények töltéskor kicsúsznak és a tölténytár helyén cikk-cakkban helyezkednek el, miáltal a ravasz előtt éktelenkedő szekrény is tárgytalanná vált.

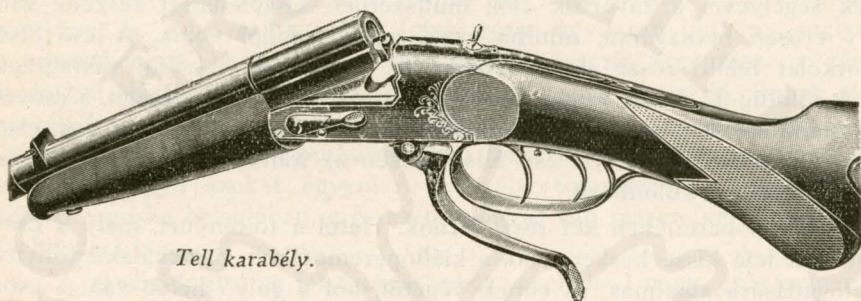
Ebből a tetszetős, igen erős Mauser-puskából már könnyű volt a mai „Mannlicher-Schönauder“-t megszerkeszteni, melynél a töltények forgó dobblól kerülnek a csőbe. A kaliberrel lejtettek 6.5 mm-ig, sőt a hadipuskáknál 6 mm-ig is, hogy a kiskaliberű töltényből mentől többet vihessen a katona magával.

Ettől az egycsővű ismétlőpuskától csak kinézésben és a kezelésben térnek el az amerikai „Winchester“-ek és „Colt“-rendszerek.

Egy másik alakja a golyóspuskanak a lehajlócsővű (billenőcsővű) rendszer, mely olyanforma, mint a sörétespuska és amelyek között van egy-, két-, három-, sőt négycsővű is.

Az emberi telhetetlenség az „*automata*“ golyósokat találta ki, melyeknél az ismétlőszerkezetet a lövés feszítőereje működteti, vagyis a ravasz elhúzóztatásával egymásután tudjuk kilőni az összes töltényt.

Mielőtt a golyóspuskák közelebbi ismertetésébe fognék, meg kell említenem azt, hogy a „*golyóspuskát mindig a célnek megfelelően kell választani*“. Hol csak egy pontos lövésre van szükség, ott teljesen megfelel az egycsővű golyóspuska, hol egymásután több lövésre kell elkészülnie, oda ismétlőpuska kell. Ha két lövésnél többre nincs kilátás és azt a két lövést sem kell nagy távolságra leadni, akkor a kétszövű golyóspuska, „*express*“ tesz jó szolgálatot, melynek alakja, fogása a sörétespuskáéhoz hasonló, tehát jól kézhez áll. Ezzel a két lövést

Tell karabély.

sokkal hamarabb lehet leadni, mint az ismétlővel. Így olyan nagyvadra, amely esetleg támad is, sokkal jobb egy kétszövűpuska, mint az ismétlő, melyet le kell venni az arcunktól és a kilőtt golyó helyett újat nyomni a csőbe.

Ideális volna a golyós automatapuska, ha teljesen megbízható lenne az ismétlőszerkezete és ölöereje, de különösen a nagyobb kalibereknek, melyeket nagyvadra lehetne használni — az eddigi tapasztalat szerint — sajnos, nem az, mert az erő a szerkezetben használódik el. Még a sörétes automatákkal is van vesződség, a golyósokkal még több.

Olyan vadra, melyet messziről kell löni, kiskaliberű, erőstöltésű, s így lapos röppályával bíró puskát kell használni; erdei hajtásoknál, hol nem is látunk messzire, inkább megfelel a nagyobb kaliber, melynek ha nem is oly lapos a röppályája, de nagyobb sebet ejt, gyengébb lövő is inkább terítékre hozza vele a nagyvadat.

A puskát és lövedékét a vad erősségéhez kell mérni. A hazai vadra nevetséges volna a trópuson kitűnő, nehéz „*Cordite*“ puskával vadászni; viszont a legnagyobb könnyelműség medvére 32-es kaliberű amerikai automatát vinni, mely inkább özre való.

Inkább legyen a golyóspuska nagyvadra valamivel erősebb a kelle-ténél, mint gyengébb, mely utóbbival csak rongáljuk a vadat.

Egynéhány golyóspuskát ismertetek, amelyeket most használunk.

a) *A Mauser-puska (szalagtáros).*

A Mauser-vadászpuska ötlövetű és különböző hosszúságban, öb-nagyságban gyártják. Legnagyobb mennyiségben Németországban, Oberndorfban készült a háború előtt, most más államok gyárai is készítik.

A Mauser-puska öt főrészből áll: 1. cső, 2. závártok, melybe a cső van becsavarva, a záródugattyú jár és az elsütő (ravasz) szerkezet van, 3. a záródugattyú, 4. az agy és 5. a szerelékek.

A cső jobbminőségű folytacélból (Krupp, Böhler) készül, hossza: 43·5, 50, 55, 60 és 74 cm. A cső igen erős, különösen a závárszati rész és töltényűr felé, úgyhogy ennek, normális használat mellett, elrepedése alig fordulhat elő. A cső hátsó része csavarmenettel van ellátva, melynek segítségével a závártok elől, muffszerűen kiszélesedett részébe van oly erősen becsavarva, mintha azzal egy darabból volna. A cső első (torkolat felőli) része elvékonyodik, de úgy, hogy a csőfal vastagsága még mindig 3—4 mm vastag, tehát igen erős. A cső alsó részén, a csővel egydarabból van a foglalat kengyel, melynél fogva a cső az agy első részéhez van erősítve. A cső felső részén az irányzék foglal helyet, ez puskák szerint különböző.

A cső belsejében két részt látunk. Hátral a töltényűrt, mely a cső-torkolat felé kissé keskenyedő, a kiállóperemnélküli, palackalakú töltény befogadására alkalmas, és ennek végétől, hol a golyó helye van, a cső-torkolatig elég gyorsan forduló huzagolással van ellátva. A „huzagolás” lapos és alacsony, mert kizárólag keményfém (acél, nikkelacél), burkolatú golyó használatára van készítve. *E szerint a rendes Mauser-ismétlő-puskába még a kemény ölmagolyó sem jó, mert az alacsony huzagot, mely gyorsan is fordul, nem tudja követni, belemázolódik a cső huzagjai közé és nem megy a cél felé!* — Erre a gyors forgásra pedig a lövedék sebességének, ölőerejének és iránybahaladásának okából szükség van.

A Mauser-puska csövét tükörtisztán kell tartani! Ostoba felfogás az, hogy a rozsdát az acélburkolatú golyó kiviszi. *A rozsdá bármily vékony rétege a csőfal anyagát rágta le, azt csakis fúróval lehet kitisztítani, a kaliber nagyításával.* — A már rozsdát kapott cső belsejét fényesre kicsiszolni többé nem lehet, s a puska — a rozsdásághoz mérten — pontos lövőképességéből minden esetben veszít.

Újabban a rövid cső a divat. Ennek az az előnye, hogy erdőben könnyű — a méternél is rövidebb — puskával járni; hátránya a rövid célzóvonal, mely szabad szemmel löve oly pontosságot nem biztosít, mint a hosszú cső. Ezt távcsőhasználatnál némileg ellensúlyozni lehet, s a rövid (43·5—45 cm) cső elég távol és jó erővel viszi a golyót ahhoz, hogy vele bármely erős hazai vadra eredménnyel vadásszunk.

A hosszú (60—74 cm) csövű Mauser-puska nálunk majdnem ismeretlen, a trópuson használják ezeket 6·5, 7, 8, 9, 9·3, 10·75 és 11·2 mm öb-nagyságban. Hatalmas puskák ezek, súlyuk 3·5—5 kiló szokott lenni. Ilyen hosszúcsövű, de kiskaliberű (6·5—7 mm) Mauser-puskával távcső

nélkül is messze lehet löni, mert az irányzóvonal jó hosszú, s a hosszú cső messze viszi a golyót.

Nem vagyok híve sem a túlságosan hosszú, sem az egész rövid csőnek. Az 50—55 cm hosszú cső a *legrendesebb*, kiváltképen, ha a vadász nem használ távcsövet a puskán.

A csövön gyakran látunk szépen recézett csősínt is, melynek ugyan semmi haszna nincs, de jól esik a szemnek, ha van rajta.

A závártok két részből áll. A felső, erősebb rész első felébe a cső van csavarmenettel beleillesztve; hátsó felső része hengeresen van kifúrva a záródugattyú részére, a csőmögötti rész alul-felül nyitva van, idejönnek a töltények, melyeket felül rakunk bele és a kilőtt töltény hüvelye is itt távozik el. Ezen a részen van, a hátsó, alsó felén, az elsütő szerkezet is. A závártok másik (alsó) része egydarab öntvény, melyen a ravaszkgengyel is van, s melynek szekrényyszerű, üres része a záródugattyú alá felér és ezt zárt tölténytartó-üreggképezi ki. Ennek alsó részén levő és külön darabból készült fedőlemezén van megerősítve az „adogató rúgó”, mely a puskában levő töltényeket felfelé szorítja, hogy a záródugattyú azokat egyenkint a csőbe tolhassa. A ravaszkgengyel fölött, a puskabelsejében, erre az öntvényre van rászerezve a „gyorsító” (schneller) is.

A závártok alsó és felső része a két végén 1—1 nagy, erős csavarral van egymáshoz s így az agyhoz is erősítve, mely összeillesztés oly erős, hogy az soha meg nem mozdulhat.

A „záródugattyú”, mint a Mauser-puska többi része is, finom acélból készül. Egy henger, melyen elől a závártokban, illetve csőfalban megkapaszkodó két erős szemölcs és hátsó részén a kezeléshez szükséges fogantyú van. Belseje ki van fúrva, ebbe van beszerelve a lakatszerkezet legfontosabb része, az ütőszeg, illetve hosszú tövis, melyen a spirális ütőrúgó működik. Ezen van a hatalmas hüvelykihúzó rúgó, melynek vége a záródugattyú fejénél kijebb ér, hogy a töltényhüvelybe beleakadhasson. A záródugattyú hátsó végére, baloldalra van szerelve a záró lapocská, (Sperrklappe), melyet ha balról-jobbra mozdítva függélyesre állítunk, a puska elsülését megakadályozza, ha pedig jobbra egészen áthajlítjuk, akkor a puska összes szerkezetét elzárja. A záródugattyú működtetése abban áll, hogy fogantyúját a jobb hüvelyk és mutatóujj közé fogva negyedfordulattal felemeljük, mi által az ütő-rúgó is megfeszül, majd hátrahúzzuk, miközben az adogató-rúgó egy töltény szélét a dugattyúfej elé emeli; a dugattyú betolásával a felszabaldult töltény a csőbe jut; most a dugattyú fogóját jobbra le (a helyére vissza) fordítjuk és a puska lövésre készen áll. A töltényhúzó úgy beleakad a tölténybe, melyet a lövés pillanatában is fogva tart, hogy a kilőtt hüvelynek a csőben maradása és egy következő tölténynek odajuttatása (rátöltés) e puskáknál ki van zárva.

Hogy a záródugattyú hátrahúzáskor ki ne jöjjön, a závártok bal oldalán rúgóval ellátott gátlólemez van, melyet ha oldalt kihúzunk, a záródugattyút kivehetjük.

Az egész záródugattyú egyszerű és elronthatatlan alkatrészekből áll, szerszám nélkül, kézzel könnyen szétszedhető és összerakható.

A Mauser-puska agya egy darab diófából készül. A hosszabbcsövű Mauserek ritkán, a rövidcsövűek gyakrabban, a cső végéig vannak agyazva. A rövid agy első részén egy kis lapos tolóka fogja a csövet, míg a végigagyazottnál a cső végén levő karika szorítja a csövet az előagyhoz. Ízlés dolga, hogy a csövet végigagyasztassuk-e, vagy csak félig, avagy háromnegyedrésszig, melynek a puska lövőképességére, tartósságára befolyása nincsen. A félig agyazott csőnek a fába eső (hátsó) részét rendszeren nyolcszögletűre alakítják, s csak a fából kiálló rész gömbölyű. Ennek is csak tetszetősségre való törekvés a célja, de jelentősége nincs.

Az agyat kemény, nem repedős, szépszálu (legjobb a diófagyökér) fából kell csinálni a megfelelő méretűre és nem árt a talpára lágygumit tétetni, különösen nagyobb kalibereknél, vagy amelyek hosszú, erős töltényre vannak építve, hogy a gumi a puska hátralökését letompítsa. — Sokan vasból készítik az agyaltalpat, melyen csappantyús fedél zárja be az agyba raktározott öt darab tartaléktöltényt.

A Mauser-puska agyát rendszeren pisztolyfogantyúra készítik. Ez a pisztolyfogás itt megtűrhető, mert csak egy ravasszal lövünk, s a kéznek nem kell az első lövés után hátracsúsznia a második ravaszra, mint a kétszövű puskánál, sőt a kéznek támasztékot nyújt a pisztolynyélyszerű kiképzés. Az angolagyhoz szokott kéz a pisztolyfogást még itt sem tűri meg.

Szoktak az agy baloldalára „pofadék”-ot is kiképezni, amire semmi szükség nincs és ez amily csúnya, éppoly kellemetlen is, mert a puska gyors mozgatózásában akadályozza a lövőt. Pár évtizeddel ezelőtt, a Mauser- és Mannlicher-Schönauer-puskák csövének végét szarvasagancsokkal díszítették, melyet ma — nagyon helyesen — nem csinálnak. Nem is szép, meg akadályoz is a sűrűben való járásban; a puskának a tokba való helyezésénél is kellemetlen.

Az agy nyakának nem szabad vastagnak lennie, mert különösen a finom angol és belga sörétpuskák után nem kellemes a kéznek. Az agy-nyak recézésénél (Fischhaut) ne válasszuk a túlfinomat, jobban tapad a kéz a közepes mintázatú (1—1.2 mm) recézéshez.

Végül az agyat fényezni (politúrozni) kell, mégpedig jó móddal, hogy a fa szálai, lukacsai megteljenek ezzel a gyantaszerű anyaggal és a víz beszívódását megakadályozzák. Mintegy 35 évvel ezelőtt divatba jött volt az olajozás, mely sem szép nem volt, sem a fát nem védte, minden csepp eső meglátszott a puska fáján, s a felborzolt agyél arcunkról a bőrt lehorzsolta. A sötét agy szebb, mint a világos.

A Mauser-puska „szerelékei” közül első helyen említem az „irányzékot”. Ez — mint más golyóspuskán is látjuk — két részből áll. Elöl, a

cső végén van a célgömb, mely nem gömbölyű, mint a sörétes puskák irányzéka, hanem hosszúkás és a cső vége felé keskenyedő, a felénk néző szélesebb (1—1½ mm) része ezüstözve van, hogy célzáskor a sötét háttérből kiemelkedjék. A Mauser-puskák irányzéka, a megfelelő, fecskefarkszerűen kivésett helyére, elülről, a torkolat felől van betolva és kis állítócsavarral szilárdítva. Ez teljesen kizárja azt, hogy a puska jobbra-balraütődése közben az irányzék oldalt csússzék.

Az irányzék hátsó, szemfelőli része „nézőke” többnyire a csőre, vagy csősinre illesztett tönkirányzék, melyen van egy, a tönkből kiálló, nézőke rész, és több felállítható lapocska, melyekkel nagyobb távolságokra lövünk. Nem szükséges az irányzékra 2 lapocskánál többet tenni, mert csak rendkívüli esetben lövünk 400 méteren túl. Ehhez pedig az alapirányzék 150 m., az első lapocska 250 m. és a második lapocska 400 méteres belövése teljesen elegendő. — A trópuson használt, nagykaliberű, hosszúcsövű Mauser-puskákra már komplikáltabb nézőke berendezést szoktak tenni. Ott nemcsak az egymás elé sorjában elhelyezett 4—5 állítható lapocskát látjuk; hanem ezenkívül, a katona-puskákon alkalmazott „szárirányzékot” (keretirányzék) is, mellyel 1000 méterre is lehet célozni. — *Ilyen távolságra, sem szabadszemmel célozva, sem céltávcsövet használva, nagyobb eredményre azonban nem számíthatunk.*

Igen fontos általában a golyós-puskán a célgömb és a nézőke egymástól távolsága. Ha a célgömb a cső végén van és ehhez közelebb, tehát a szemtől távolabb, helyezzük el a nézőkét, akkor rövidebb célzóvonalat kapunk, de az idősebb, messzelátó vadász tisztábban látja a nézőke bevágását; ha azonban a nézőkét a szemünkhöz közelebb szereljük fel, akkor a hosszabb irányzóvonal segít a célvételnél. Itt igazán minden szemhez másképen kellene az irányzékot szerelni, hogy megfeleljen.

Én a gyakorlati életben, vadászatnál azt tapasztaltam, hogy *jobb ha az irányzék kissé nagyobb és a nézőke bevágása is, mert a céllövőversenyre „szöglövésre” készült, túlságosan finom irányzékkel nem tudjuk a vadat oly hamar célbakapni, mint a sörétespuska — gyakran otromba, nagy irányzékával —, melyhez szemünk szokva van. Azt mondhatjuk: „rövid távolságra, gyors célzáshoz használjunk nagyobb irányzékot; nagyobb távolságra való pontos célzásnál pedig, hol úgysem lövünk kapásból — finomabb irányzékkel löjjünk.* Erre a célra egyes német gyáros változtatható, kisebb-nagyobb célgömb berendezést szokott a golyós-puskára tenni.

A Mauser-puskára szíjkengyelkarikákat is tesznek, mely itt megengedhető, mert a golyóspuskát többet hordjuk, mint amennyit lövünk vele.

Összefoglalva az elmondottakat, a Mauser-puska, bár őse az ismétlődő puskák legtöbbszörének, ma is nagyvadra legerősebb, legjobban szerkesztett puskánk. Ebben igen sok változatot kapunk, szerkezete elnyúlhatetlen. Egyetlen hibáját szokták felemlíteni a modernebb, szalagtárosnak,

hogy a cikk-cakokban elhelyezett töltények lövéskor gyakran megakadnak benne. Ez nem szerkezeti, hanem kiviteli, készítési hiba; vagy a puská gondozatlanságára, rozsdásságára vezethető vissza. A töltények kiszedését is sokan nehézkesnek találják. Igaz, hogy nem olyan könnyű kivenni a szalaggal belerakott 5 töltényt, mint a billenő csövüből vagy a Mannlicher—Schönauerből; de kis gyakorlattal ennél is könnyen megy s ily kitűnő elzárószerkezettel bíró puskából nem is kell minden hajtás után kiszedni a töltényt. *A jól készített Mauser-puska hibátlanul működik, pontosan lő és egy emberi életre való hatalmas golyópuska.*

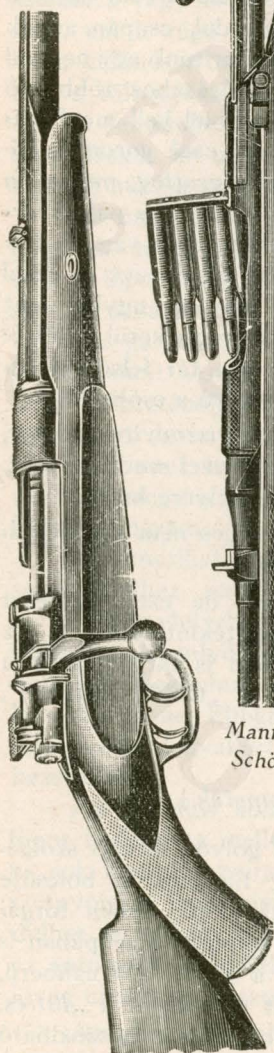
b) *A Mannlicher—Schönauer-puska.*

Ezt a ma legdivatosabb ismétlő golyópuskát az *Österreichische Waffenfabriks Gesellschaft Steyr* készíti és 1903-ban hozta forgalomba a 6·7 mm, 1905-ben a 9 mm, 1908-ban a 8 mm és 1910-ben a 9·5 mm öb nagyságút. Ezek közül a legtöbb 6·7 mm-es rövid, végig agyazott „*Stutzen*”-t látjuk, melyek szépek, kéziesek, igen jól lőnek és nem nehezek, s ezért közkedveltségnek örvendenek. Azután a 8 mm öbüt látjuk, majd a 9·5 mm-es; míg a 9 mm-es alig terjedt el.

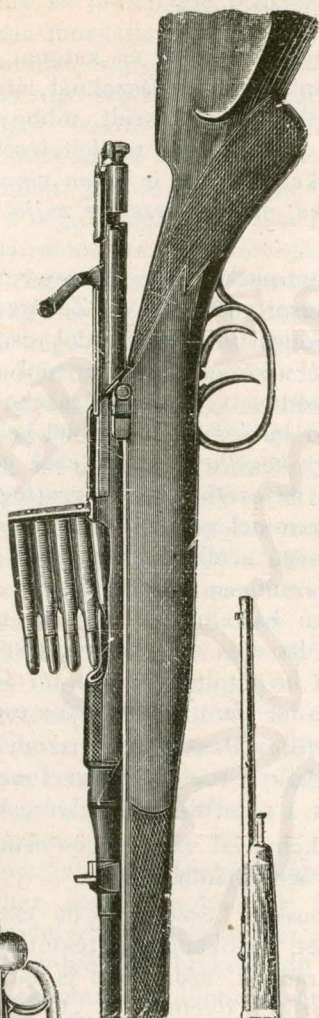
A Mannlicher—Schönauer nagyon hasonló úgy alakra, mint szerkezetre a Mauserhez, melyet részletesen ismertettem, ezért csak a különbségekre terjeszkedem ki. Legfőbb eltérés a töltényeknek a puskában való elhelyezésében van. Míg ugyanis a Mausernél a töltényüregben egymás mellett és felett cikk-cakokban állnak a töltények az adogató rúgón; addig itt 5 töltény egy forgódob szélén van elhelyezve, honnan a dob egyenkint adogatja a dugattyúnak, mely a csőbe tolja. Ez a zseniális szerkezet úgy van csinálva, hogy kiszedéskor a töltények egy gomb megnyomására, egymásután, a kezünkbe szóródnak. Tehát a töltények kiszedése egyszerűbben végezhető, mint a szalagtáros Mausernél láttuk, hol vagy egyenkint húzhatjuk ki az elzárt (függélyesre állított) dugattyúval vagy pedig a ravaszkengyel előtt nyitjuk ki a zárólapot, mely után az összes töltény kiesik.

A záródugattyú rögzítésében is van különbség. Ez is Mauser-zár, mégpedig a régi rendszerhez hasonló. Míg a szalagtáros Mausernél a dugattyúvezeték hídja teljes és a dugattyú — lövésnél való — visszaugrása ellen két első és egy hátsó szemölcs van, melyek megfelelő helyre a csőbe (elsők) és a závarzat tokba (hátul) illeszkednek bele, addig a M. Schönauernél a híd át van vágva, mely vágáson a záródugattyú fogója előre megy és a híd előtt fordul jobbra le, miáltal az erős híd és az ehhez pontosan odaillesztett dugattyúfogó nyaka teljes biztosítékot nyújt arra, hogy lövéskor a záródugattyú vissza ne vágódjon.

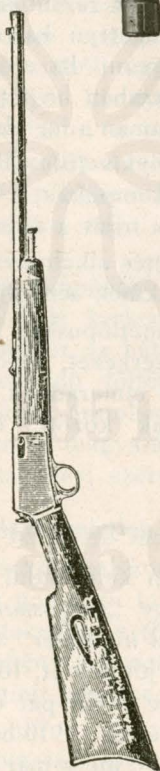
Egyebekben nagyobb eltérést a két golyópuska között nem látunk, mindkettő egyenlő pontosan lő, kifogástalanul működik. A Mauser erősebb, a M. Schönauer könnyebb s bár gyengébbnek látszik, tartóssága ellen kifogás nem emelhető.

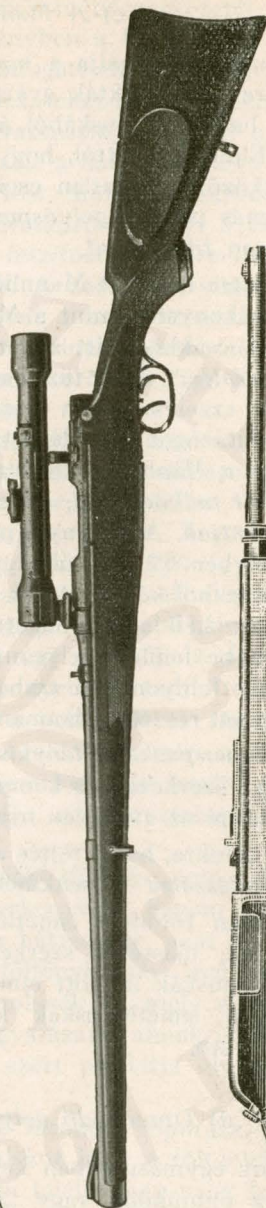
Mauser

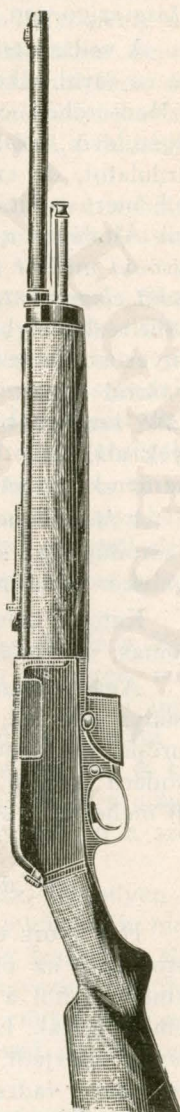
Mannlicher-Schönauer

22-long automata

Távcsovés Mauser

401 Winchester automata

c) *A Mannlicher-puska.*

Ezt a puskát használja a magyar hadsereg és katonai alakulatok, vadászati célra nem szokták gyártani. Amit vadászoknál látunk, annak 90 százaléka hadseregi puskából átalakítással készült, többnyire esetlen kiállításban. Eltekintve attól, hogy ezt a puskát rendeltetésétől elvonni törvénybe ütköző, hazafiatlan cselekedet; *nem is olyan alkalmas vadászatra, mint más ismétlő golyópuska, mert a kezelése zajjal jár. Átalakítása szigorúan tiltva van!*

A vadászatra használt Mannlicher-puska 5 lövetű, csöve 50 cm hosszú és jóval vékonyabb, mint a Mauser-puska csöve. Závárzata hasonló a Mauseréhez, csak hogy itt a záródugattyú nem fordul, csupán annak végén levő „záratfej“, így a tüzelésnél a kézzel megtakarítunk egy negyed fordulatot, de ezzel szemben a záródugattyú hátrahúzásához több erő kell, mert az ütőrúgót is a dugattyú húzásával, karerővel kell megfeszíteni. Általában *a Mannlicher nehezen kezelhető puska, csak goromba bábánsmód mellett működik jól, ebben az esetben pedig csattog, mellyel a vadat elzavarhatjuk.* A töltényei peremmel vannak ellátva s a palackformájú rézhüvelyben 8,2 mm öbnagyságú acélburkolatú golyó van. A töltények acéllemezéből készült tárba rézsútosan vannak elhelyezve és ezzel a tárral együtt kell a záródugattyú hátrahúzása után az agyból lent kiálló szekrénybe felülről helyezni. Itt erős adogató rúgó kerül a töltények alá, mely felnyomja a tárban levő töltényeket a tár felső, vályúszerűen kiképzett részéhez, honnan a legfelsőt a dugattyú a csőbe tolja.

A Mannlicher-puska tölténykivetője a Mauseréhoz viszonyítva gyenge, a záródugattyú szerkezete is komplikált, s bár ez is kézzel szedhető szét, többször odacsípi az avatatlan ujját a záratfej, míg helyére kerül.

Katonai célokra, hol a töltés alkalmával való zörgés nem számít, alkalmas; de *vadászatra* — senkinek sem ajánlhatom.

Amerikában többféle ismétlőpuskát készítenek, de ezek egyrészt csúnya alakúak, másrészt szerkezet, lövőképesség tekintetében is az európai golyópuskák mögött elmaradnak, ezért nem is tárgyalhatók a modern golyós ismétlőpuskák között. Ilyenek, a „Colt“, „Marlin“, „Winchester“, stb.

d) *Önműködő golyópuskák. (Automaták.)*

Hol gyors egymásutánban kell leadni néhány golyót, kitérő szolgálatot tesz az önműködő vagy „golyóautomata“. Ezeknek is bölcsője Amerika, hol a 22-es cal. „Winchester“ automatát 1903. évben forgalomba hozták. Ez a kisvadra jól bevált, 10 lövetű kispuska Európában is hamar elterjedt, majd követte rövid pár év alatt a 32, 35, 351 calibérű, ezek nagy vadra nem sokat értek; 1910-ben látott napvilágot a „401-es, 5 lövetű Winchester automata“, mely már nagyobb vadra is használható puska (10,25 mm).

Ezeknek az önműködő puskáknak ismétlőszerkezetét a lövés vizsgálható ereje mozgatja. Mikor a töltényben a lőpor ég és terjeszkedik, nyomása minden irányban, így a záródugattyúra is kiterjed. A záródugattyút erős rúgó szorítja a cső végéhez, tehát a töltény fenekéhez, mely enged a lőpor feszítő erejének, hátracsúszik, magával hozva az üres hüvelyt is, mely kilőtt hüvely egyik széle a baloldalon levő állítólemezbe megakad oldalt, jobbra kidobódik. Most, amikor a záródugattyút újra benyomja a rúgó, magával viszi a következő töltényt a csőbe. *A záródugattyú hátramosztását a lőporgáz feszítőereje, előrevitelét pedig egy erős „spirálrúgó“ (csigarúgó) eszközli.* A záródugattyún nincs semmi szemölcs vagy retesz, mely a dugattyút a cső tölténykamrájához szorítja, ezt a rúgó van hivatva végezni. Minél erősebb töltényt használnunk, különösen nagyobb kaliberűt; annál erősebb rúgó kell a dugattyúnak a tölténykamrához való szorítására.

A fentemlített, önműködő golyóspuskáknál természetesen a hátracsapódáskor az ütőszeg is megakad, s csak az elsütőszerkezet (ravasz, Züngli) húzása után csapódik a töltény csappantyújára.

Az önműködő golyóspuska működése tehát, hasonlóan a „Browning“ és más pisztoly működéséhez, a csappantyú (gyutacs) elsülése után a lőpor meggyúl, gyorsan terjeszkedik, de csak előre és hátra tud, mert a szilárd, erős csőfal nem engedi gömbalakban terjeszkedni s amint a golyót nyomja ki a csőből, úgy próbálja a záródugattyút is hátranyomni. Ámde a kis golyót könnyebben tudja tehetetlenségéből (álló helyzetéből) kimozdítani, mint a nehezebb és rúgóval is terhelt závárrészt; így a golyó már elhagyja a cső végét, mire a závárrész hátra mozdul. Ennek tulajdonítható az, hogy a lőporgáz feszítő erejéből elébb és több megy a golyó kilökésére, mint a závárrész és üres hüvely hátranyomására.

Az amerikai „Winchester automata“ tölténye nem hasonló a Mauser-töltényhez, mely a golyó felé keskenyedő; hanem hengeres, mert így a töltényhüvely mellett, mikor az hátramegy, nem távozik el annyi lőporgáz. A golyó felé keskenyedő töltényhüvely mellett, mihelyt az hátrafelé mozdulna, sok lőporgáz áramlanék ki, mely a lövőnek is kellemetlen lenne. Ebben keresem a magyarázatát annak is, hogy a golyós automatáknál gyakori a fennakadás; ezért piszkítja oly erősen a szerkezetet is.

Az ismétlés alkalmával hátrafelé kitóduló lőporgáz, bármilyen jó lőpor használata mellett is, csekély salakot hagy a töltényür falán, mely ha sok lövésnél gyarapszik, a pontosan találó vagy nagy feszültség által szétnyomott üres hüvely, megakadhat a töltényürben; úgyszintén előfordulhat az is, hogy a töltött töltény nehezen megy be és emiatt akad meg az automatikus ismétlés. Valamit lehet segíteni olajozással, de ez is sok lövés után nem használ.

Az amerikai golyós-automaták rövidcsövűek és aránylag nehezek. A 9 mm-es „Browning“ valamivel tetszetősebb kinézésű és fogású

automata, szintén 5 lövetű, melynek csőve 57 cm hosszú és súlya 3.75 kg. A „Clément Neumann” automata golyóskarabély a 401-es amerikai Winchester-töltényhez van építve, csőhossza 60 cm, egész hossza 108 cm, súlya 3.5 kg. Ez volna a legtetszetősebb kinézésű golyós automata, mely a nagyháború előtti években jött forgalomba, de elterjedése jelentéktelen Hazánkban. A magyar fegyvergyár is készített golyós automatát, mely még nincs úgy elterjedve és kipróbálva, hogy arról leírást vagy véleményt mondhatnánk. — Általában azt tapasztaltam, hogy a magyar vadászok tartózkodók, a nagyvadra is alkalmas golyós automaták vásárlásától, nem bíznak a hibátlan működésben, pedig kezdősebességük 640 m/sec és elevenerejük 250 mkg körül van, tehát a hazai nagyvadjainkra kielégítő hatásúak.

e) Billenőcsövű golyóspuskák.

Ezeknek alakja, závarzata, lakatszerkezete nagyjában megegyezik a rendes sörétes, billenőcsövű puskáéval, ezért inkább csak arra terjeszkedem ki, hogy miben tér el ezektől, mert a modern sörétespuskákkal bővebben foglalkozom a következő fejezetben.

Legnagyobb eltérés a cső hosszában, erősségében, irányzó berendezésében van, továbbá a závarzatban. Az elsütő szerkezetben csupán annyi a különbség, hogy a golyóspuska elsütő szerkezete könnyebben jár vagy gyorsítóval (Schneller) van ellátva.

A golyóspuska lehet egycsövű, melynek lövőképessége sokkal jobb, mint a kétsövű golyóspuskáé. Ennek oka abban keresendő, hogy az egycsövűnek irányzéka csak egy csőre szól, tehát erre az egy csőre könnyebb pontosan belőni az irányzékot, mintha egy irányzékkal kell két egymás mellett levő csövet irányítani. A „dupla express”-eknél legtöbbször pontosabban lő az egyik cső, mint a másik; a vadász gyakorlatból tudja is, hogy melyik cső lő pontosabban, s távolabbra álló vadra, azt szokta használni.

Ennek okát abban kell keresni, hogy két csövet egymás mellé vagy fölé úgy forrasztani, hogy azoknak tengelye (a cső fúratának közepén végigfutó képzelt egyenes vonal) teljesen egy irányba essék, nem könnyű dolog. Így aztán, ha az express jobb csövet pontosan belőjük a puskán levő egy irányzékkal, akkor a másik cső nem visz pontosan célba és viszont, ha a bal csövet lőjük be, akkor a jobb nem lesz pontos. Az pedig, hogy egy kétsövű puskára két külön irányzékot szereljük fel, kivihetetlen.

Majdnem véletlen dolog az, hogy egy kétsövű golyóspuskának mindkét csőve egy pontba vigye a golyót és hatványozottan ritkaság az, hogy a háromcsövű golyósnak mindhárom csőve pontosan lőjjön.

Ha a csövek összeforrasztása a legnagyobb gonddal történt s a csőtengelyek irányában sincs semmi eltérés, még mindig ott van a csőrezgés, mely a pontos golyólövést befolyásolja és más, ha egy magáno-

san álló cső van, mintha két, három, sőt négy cső is egymáshoz van forrasztva, mely forrasztások és a csövek egymáshoz való szilárdítása a csövek egyenletes rezgését, kilengését kedvezőtlenül befolyásolják.

A billenőcsövű puska csőve, bármily gondosan legyen a külön erős „závarzat”-ba (bascule) beillesztve és retesszel rögzítve, a lövés pillanatában mégis enged az óriási gáznyomásnak, mely körülmény a csőnek fel, le; vagy kétsővűnél a jobbra, balra lendülését lehetővé teszi, minek folytán a golyó nem megy pontosan abba az irányba, melybe céloztuk. A balisztika fejezetben erre visszatérek.

A csőfalat egész végig vastagabbra kell hagyni, mint a sörétespuskáét. Itt nagyobb gáznyomásnak, lövedéksurlódásnak kell ellentánni, mert míg a sörétespuskánál a gáznyomás 500—600 atmoszféra; addig a golyósnál 1500-on felül van, igen gyakran a 3000-en is! A csövet itt azért is vastagabbra kell építeni, mert a húzagokon forgásnak induló golyó egyenesen indulva, szeretné a csövet a húzagokkal együtt elcsavarni, egyenesre húzni, hogy ne ő forogjon, hanem a cső csavarodjék egyenes húzágúvá.

Mivel a puska súlya nem lehet nagy, a cső pedig vastag, nehéz, rövidebbre kell szabni a golyóspuska csövét, különben előre húzza az egész puskát vagy ha az agyba — kiegyenlítés végett — ólmot rakunk, akkor egy jó 500-as expressz súlya a 4 kilót meghaladja, melynek cipelése kellemetlen. Így a kétsővű golyóspuska csőve 50—60 cm hosszú szokott lenni, igen ritkán hosszabb.

A tölténykamrát pontosan a töltény nagyságához kell fűzni és tükörsímára csiszolni, mert ha szűk a kamra, csekély piszkolódás után nem megy bele a töltény; ha kelletténél nagyobb, akkor a hüvely deformálódik, ki is reped, kiengedi a löporgázok egyrészét. A billenőcsövű golyóspuska tölténye peremmel van ellátva, melyet az itt használt tölténykihúzó könnyebben húz ki és a kiálló perem az esetleg visszajövő löporgázoknak is útját állja.

A billenőcsövű golyóspuskák tölténye hátra, a perem felé szélededik, mely miatt könnyebben jő ki a hüvely lövés után. A kaliber, melyet vadászatra használnak, 9,3 mm, 400-as (cca 10.10 mm), 450-es (11.50 mm), 500-as (12.70 mm), 577-es (14.65 mm) és 600-as (15.20 mm). Hazánkban leginkább a 9,3 mm-essel találkozunk, melynek hosszú 82 mm-es hüvelyébe ólomgolyó van és régibb drillingekben látjuk; a kétsővű express 450 és 500-as szokott lenni. Ujabban billenőcsövű puskát keményfémburkolatos golyóra is készítenek, de ezek öbnagysága nem nagy, hogy a puska súlya is elviselhető legyen. A nagyobb kalibereket, nagy súlyuk, erős hátralökésük miatt nem használjuk; ezek a 7—8 kilós puska trópusi vadakra valók.

A cső húzágolása (drall), mivel ólomgolyót használunk, más, mint a Mausernél láttuk. Itt magasabb a húzag kiemelkedő része (mező) és nem fordul oly gyorsan, mint a keményfém burkolatú golyóra fűrt csőnél. A húzag (csőfalban lévő bevágás) és mező közötti különbségnek

itt nagyobbnak kell lenni, mert az ólom belevág, kitölti a húzagot. A húzag szélesebb, a mező keskenyebb szokott lenni. Ilyen az angol-express fúrat, melyet „Henri” angol puskaműves használt először a „Martini-Henri” fegyverénél. A húzag magassága, illetve mélysége 0.15—0.25 mm. *A kalibert a húzagban mérjük.*

Ha a burkolatos golyó csövet tisztán kell tartani, ez a szabály fokozottabb mértékben szól az ólomgolyóra fúrt csőnél, mert a rozsdás részbe az ólom belemázolódik, a golyónak egyenletes haladását akadályozza, mely miatt pontos lövést nem várhatunk.

A billenőcsövű golyópuska závarzata csak annyiban tér el a sörétespuska závarzatától, hogy sokkal erősebb, s a csőkampók, csősinhosszabítás, reteszek, mind, mind nagyobb ellenállásra épülnek, mint a sörétespuskán.

A lakatszerkezet teljesen azonos a sörétespuska lakatjával, de itt legalább a jobb csövön gyorsító (Schneller) alkalmazása szükséges. Ennek a gyorsítónak is más a szerkezete, mint a Mauserpuska gyorsítójának. Míg ott az elhúzó (ravasz) után még egy hasonló elhúzó van, melynek hátrahúzásával feszül meg a gyorsító, addig itt az első ravaszt kell előrenyomni, hogy a puska gyorsítója megfeszüljön.

A billenőcsövű golyópuska agya nem különbözik a sörétespuska agyától. *Itt is a pisztolyfogás, pofadék fölösleges;* ennél azonban a szíj-kengyelnek van létjogosultsága, mert nem lövünk vele annyit, mint amennyit hordozzuk. Az agyazásnál gondot kell fordítani arra is, hogy a puska súlypontja a „csapszeg”-en (tengely, melyen a cső lebillen) legyen. Itt a cső szokott nehezebb lenni, miért is az agyba, az agytalp alá ólomgolyókat teszünk (feszesen, nehogy zörögjön), miáltal a puska súlypontja a csapszegre fog esni.

Az irányzékot a magas csősinbe szokták oldalról beletolni. A célgömb itt is hosszúkas és ezüstözött, míg a nézőke egyszerű tönkirányzék, melyen tetszés szerint felállítható két lapocska van, hogy lehessen lőni az alapirányzékka és lapocskákkal 80, 150 és 250 méterig. Ennél távolabbra billenőcsövű puskával ritkán lövünk, s ha kellene lőni, szemmértékre feljebb fogjuk a célgömböt. *A golyós cső sinje magas és egyenes,* mert ebbe az irányzékot könnyebben lehet megszilárdítani, mint a sörétes cső homorúra kivájt csősinjébe.

Gyakori eset, hogy a sörétespuskára váltócsövet szereltesnek rá, mely nem könnyű munka, de jól csinálva a „váltó”, „golyós” cső igen jó szolgálatot tesz. — Lehet dupla golyóscsövet szereltesni és lehet „felemás” csövet, vagyis olyant, melynél az egyik (rendesen a jobb) cső golyós, a másik sörétes. Itt csak azzal kell tisztában lenni, hogy *a sörétespuska nincs olyan erősre készítve, hogy nagyobb teljesítőképességű modern, golyóstöltényt — veszély nélkül — lehessen belőle lőni.* Tehát csakis füstös (fekete) porról és ólomgolyóról lehet szó és rövid töltényről. Például az 500-as express leghosszabb, 76 mm-es tölténye helyett

csak a 60 mm hosszú töltényt használhatjuk, mely azért még medvére is jó, ha kemény csonton meg nem akad.

A billenőcsövű golyóspuskákat az ismétlőpuskák mind kisebb térre szorítják. Pontosabb, hatásosabb lövés, tartósabb szerkezet, több lövés, kisebb ár; mind olyan okok, melyekkel szemben a billenőcsövű puska mellett alig lehet felhozni valamit.

Legújabban divatbajöttek újra az egymásfölötti (Bokk) csövek, melyekbe erős, burkolatos golyóval töltött töltények járnak. *E divatos puskák előnye az, hogy az egymásfölötti csöveknél a golyók jobbra-balra szóródása nem oly nagymérvű, mint az egymás mellett fekvő csőnél.*

3. Sörétespuskák.

Sörétről csakis az 1564—67-es évekből származó kéziratokban látunk először említést, tehát azt kell hinni, hogy azelőtt nem lőttek söréttel. A vadászatra is alkalmas, könnyebb, kisebb kaliberű (16—24) puskák is ebben az időben terjedtek el. A söréthasználat a XVIII. században lesz általános. „Henry Raminger” Angliában, 1758-ban sörétgyártásra szabadalmat kap; a XIX. század elején már megjelenik Angliában az első előltöltő sörétespuska, mely úgyszólván korszakot alkotott a sörétespuskák fejlődésében.

1833-ban jelenik meg „Nik. von Dreyse” sömmerdai puskaműves „gyűszeges puskája” („Zündnadel-Gewehr), mely már kakas nélküli hátultöltő volt, de nem „önfeszítő” lakattal. Ennek tölténye volt az első, mely a gyújtóanyagot, lőport és sörétet magában foglalta, de megbocsáthatatlan hibája volt, hogy olyankor is elsült, mikor nem kellett. 1850-ben „Bernimolin” lüttichi puskaműves feltalálja a központon gyúló kakasos puskát, melyet „Lancaster” londoni puskaműves tökéletesített, s így az ő nevére neveződött el. Ennek a puskának hibája a rossz töltény volt, melyet csak a 70-es években sikerült használhatóvá tenni.

1852-ben találta fel „Lefaucheux” párizsi puskaműves a róla elnevezett puskát, melynek tölténye már jobb volt, s így elterjedésben a Lancaster elé vágott. Hibája volt csúnya, nagy kakasán kívül az is, hogy ha a töltényét elejtették s véletlenül a töltény peremén kiálló szegre esett, elsült.

1856-ban javítja és forgalomba hozza „Nik. v. Dreyse” fia, „F. v. Dreyse”, a kakas nélküli, önfeszítő, sörétespuskát, melynek csöve nyitáskor nem billent le, hanem egy erős vízszintes tengelyen jobbra fordult ki a závarzatból. Ez után pár évvel „Teschner” frankfurti puskaműves is jól használható gyújtószegezes, kakas nélküli puskát készített; mindkét puska már egészen jó volt.

A ma is használatban levő modern vadászpuska feltalálása „Greener” angol puskaműves nevéhez fűződik. Ő 1873-ban már tökéletes kakas nélküli, ejectoros (tölténykidobó) angol aggyal ellátott, kézi sörétespuskát készített, melynek dupla retesze, „Scott” kulcsa (az agynyakon),

csősinhosszabbítása és a róla elnevezett „Greener-szegez” (kereszttolóka) závarzata volt. Majd két év múlva „Anson & Deeley” jön, a ma legjobban elterjedt, kakasnélküli puskájával. Ezután nemsokára a sörétes ismétlők, majd a XX. század elején a sörétes automaták jönnek forgalomba. A fent ismertetett puszkákön kisebb változtatások voltak és vannak napjainkban is, de a lényeg alig változott.

A sörétespuszkákön is öt főrészt különböztetünk meg: 1. a cső, 2. závarzat, vagy baskül, 3. a lakat, 4. az agy és 5. a szerelékek.

A) A sörétespuska csöve.

a) Csőanyag.

A sörétespuska csövet ma acélból készítik. Régente damasztcsövet ket használtak, melyeknek feltalálói a törökök, arabok, kik a kovácsolásban utólérhetetlen mesterek voltak. A damaszt tulajdonképen a vasnak az acéllal való összeforrasztása tűzben, kalapáccsal, olymódon, hogy a kovácsolás után szép mintázatot kapjon. Eleinte török, kardok készítésére használták, majd a XVII. században puszkacsöveket is készítettek belőle.

A valódi, nemes damasztok közül megemlítem a „Törökrózsá”, „Crollé”, „Bernard”, „Patkószeg”, „Boston”, „Szalag” és más damasztokat, melyek a fent leírt módon készültek, nem pedig úgy, hogy a lágyvas csőfelületére fektetett, átluggatott mintán keresztül a csőre marófolvadekkal rajzoltatták a damasztkálságot, melyet ha lecsiszoltunk, láttuk, hogy egyszerű vascső, tehát hamisítás.

A jó, erős damasztcső nem könnyen hasad hosszára, mert a szálat körbeszaladnak, de kilyukad idővel, miért is a nagyobbberjú, füstnélküli löporok feltalálása után ki is ment forgalomból a damasztcső, kiszorította a finom acélső.

Sörétes puszkacsőnek csak igen finom szemcséjú, szívós acél való, mert a nem elég szívós acélból vagy igen vastag csövet kell készíteni, hogy a magas gáznyomásnak ellen tudjon állni, vagy pedig ki vagyunk téve a csőhasadásnak, mely testi épségünkre végzetes lehet. A használatban levő legjobb csőacélok a következők:

„Böhler-Antinit”, mely a rozsdásodásnak is bizonyos mértékig ellenáll, „Böhler-Spezial”, „Böhler-Blitz”, „Poldi-Anticorro”, mely szintén rozsdamentes, „Poldi-Elektro”, „Poldi-folytacél”, „Krupp-Spezial”, „Krupp-folytacél”, „Witteni-Excelsior”, „Witteni-folytacél”, „Erhardt-acél”, „Baildon-Spezial”, „Röckling-acél”, „Röckling-Spezial”, „Simens-Martin”, „Cocerill-acél. — Igen drágák, de a „Böhler-Antinit”, vagy „Poldi-Anticorro”-nál nem többet érő csőacélok: a „Whitworth” és „Kilby”, melyek Angliában készülnek.

Pár évtizeddel ezelőtt, mikor nagyon rozsdásító csappantyút és löport használtunk, sokat fáradoztak olyan csőanyag előállításán, amely ellenálló a rozsdával szemben is. Kísérletet tettem többféle acéllal és

azt találtam, hogy a „Poldi-Anticorro” és „Böhler-Antinit” tényleg nem rozsdásodnak oly hamar, mint más, különben igen kitűnő acélok. Egy napi vízivadászat után, mikor ugyanazon csappantyú, lőpor, fojtás (zsírozott) használtatott, nem tisztítottunk puskát. A „Krupp-Special”, „Simens-Martin”, „Coceril”-csövek reggelre vörösek voltak a rozsdától; a „Poldi-Anticorro”- és „Böhler-Antinit”-csövek nem rozsdásodtak meg. Ezen elbizakodva, egy másik alkalommal, de ugyanolyan tölténnyel való kacsázás után több napig nem nyúltam a „Poldi-Anticorro”-csőhöz, mely megrozsdásodott. Így bennem az a vélemény alakult ki, más komoly vadászok tapasztalatait is meghallgatva, hogy teljesen rozsdamentes puskacsőacél még nincsen, de lehetséges, hogy a nehezen rozsdásodó acélokot tovább sikerül javítani, úgyhogy azt sem a csappantyú, sem a rozsdásító lőpor nem fogja megtámadni.

A sörétes puskacső rozsdamentessége különben maholnap tárgyaltan lesz, mert az újabb lőporok és csappantyúk nem képeznek oly hamar rozsdát, mint a régiek, így csak a főkiváncsolom marad meg, hogy a csőanyag legyen szívós, csiszolt felülete pedig síma, hogy a sörét ne ölmosítsa nagyon.

b) Öbnagyság (kaliber).

A sörétes cső öbnagyságát akkor állapították meg, mikor még fontokban mérték. Egy font ólomból annyi gömbgolyó telt ki, mely a csőbe talált, a hányas a cső öbnagysága. Így, ha 12 darab ólomgolyó 1 fontot nyom, s a golyó a csőbe pontosan talál, akkor a cső 12-es öbnagyságú. Ósdi mérés ez ma, de mivel az egész világon így használják, nem lehet egyelőre rajta változtatni.

A golyópuskákban, legalább is az újakban, már haladást látunk, ott a millimétert használják, valamint a kisebb sörétespuskákban is. A 12 mm-es, 14 mm-es kerti sörétespuska öbméretének semmi köze sincs az 1 font ólomhoz.

A kisebb kaliberű puskába kevesebb lőpor, sörét jár, ezért ezek könnyebbek is rendesen, mint a nagyobb kaliberűek. Viszont a kisebb tölténybe kevesebb sörét lévén, a beszórt terület is vagy kisebb, vagy pedig a sörét ment ritkábban, így a kisebb kalibernél a találati eredmény is gyengébb, mint a nagyobb öbnagyságnál.

A használatban lévő puskacsövek legszűkebb fűrése a következő:

Öbnagyság (Kaliber)	1	2	4	8	10	12	14	16	20	24	28	32
A cső átmérője: mm	42.4	33.6	23.4	20.8	19.3	18.2	17.2	16.8	15.7	14.7	13.8	12.7

megengedve a 0.40 mm-rel való bővebb fűrés, mivel úgy a fűrés, mint a csiszolásnál nehéz az adott méretet eltalálni.

Ezekből az 1-es, 2-es, 3-as, 4-es, 8-as, 10-es öbnagyságú csőhöz épített puskák nagyon nehezek, rendes vadászatra nem alkalmasak. A 10-es öbút még csónakban hordva, víziszárnyasra használhatjuk, de nem kellemes vele a lövöldözés, nincs értelme az ilyen nagy puskának. A 24-es és kisebb öbnagyságú puskák, melyeknek tölténye is rövidebb a rendesnél, inkább nőknek és fiatal vadászoknak valók. Ezeknek építése is rendesen gyenge, erősebb használatra nem valók. Kivételt képeznek azok a külön-erősre készített 24-esek és 28-asok, melyek hosszú hüvelyébe egy 20-as, vagy 16-os puska töltésadagja fér el, s amely puskákat — tetszetős külsejük miatt — felnőtt vadászok is kedvelnek.

Hazai vadászatokon a 20-as, 16-os és 12-es öbnagyságú puskákat látjuk leggyakrabban. Ezek komoly puskák, melyekkel bátran lehet a hazai kisebb vadra vadászni, mert úgy löpor, sörétmennyiség, mint átütőerő, szórás jó, s a vad biztos elejtésére alkalmasak.

20-as öbnagyságú puska való azoknak a fiatalabb, jószemű, jókezü vadászoknak, kik fogolyra, nyúlra vadásznak legtöbbit, vagy nyáron vadrécére. Ennek a puskának igen nagy előnye az, hogy kisebb, könnyebb, kéziesebb, s ami a legfőbb, töltényéből sokat lehet magunkkal vinni. Magam is 20-assal vadásztam 50 éves koromig, nem volt panaszom a kaliberre, csak a vége felé, mikor a szemem romlott s nem a könnyű téli nyulat kellett löni, hanem a keskeny nyiladék fölött átsuhanó „toronykakast” is, melyek közül többől — mire leesett — „toronytyúk” lett. Ezen restelkedve, sok kakast elhibáztam, míg végre beláttam, hogy ha él az ember, vénül is, romlik, kopik mindene, áttértem a 16-osra.

Egy téves nézetet akarok eloszlatni. Sokan ugyanis azt tartják, hogy a kisebb kaliber, tehát a 20-as is, minden esetben sűrűbben, nagyobb átütőerővel hordja a sörétet, mint a nagyobb öbnagyságúak. Ez nem így van, mert a puska lövőképessége a cső pontos fúrásától, csiszolásától függ és ennek egyenlősége esetén is a nagyobb (12-es) öbnagyságnak van előnye, mint azt a balisztika-fejezetben látni fogjuk.

A 16-os öbnagyság az a jó közepes, amely mindenkinek megfelelő rendes használatra. Ezzel mindenre — kivéve a vízivadászatot, fácánhajtaszt — jól lehet vadászni. Alakja, súlya, fogása igen jó, töltényeiből elég sokat vihetünk magunkkal. A vadászok nagyobbbrésze 16-os puskával lö.

A 12-es öbnagyság a versenylövők, tömegre menők és öreg urak puskája. Nem szép, kissé otromba és aránytalan. Súlya is elég tekintélyes, mindazonáltal a 12-es a legkomolyabb puska, mellyel, ha jól kezeljük — rendes távolságból —, mindent le tudunk löni. Csak úgy söpri le a vadat az a majdnem félmaréknyi sörét, melyet egy jó 12-es puska befogad. Itt a belőtt terület jóval nagyobb, mint a kisebb öbnagyságúaknál, s amelyik foglyot, fácánt a 20-as, 16-os puskával elhibázunk, mert a sörétraj széle közvetlenül a vad mellett volt, azt a 12-es szélesebb sörétraja elfoghatja.

En is a 16-os öbnagyság mellett csak öt évig maradtam, beléptem az „öregek“ közé, 12-es öbnagyságú puskára tértem át. — Megvallom, hogy mikor téli körvadászatra 200 darab 12-es töltényt az egyebek mellett — gyakran segítség nélkül — cipelni kell, eszembe jut, hogy talán jobb lett volna a 16-osnál maradni, de mikor benne vagyunk a lövöldözésben és látom, hogy hull a vad, megnyugszom az öreg embernek való öreg kaliberben.

c) Csőfúrat.

A sörétes cső fúrása három részből áll: 1. a tölténycamra, vagy töltényűr, 2. átmeneti kúp, vagy „konus“ és 3. a tulajdonképeni fúrat, mely a tölténycamrától, illetve konustól a cső végéig ér. Lássuk ezeket külön-külön.

A tölténycamra hosszúsága a használatban levő tölténytől függ. Egy rendes papírtöltény hossza 65 mm. Így a kamrának is ilyen hosszúnak kellene lennie, de rendszeren 0,5—1 mm-rel hosszabbra fúrják, arra gondolva, hogy a löpor ereje a töltényhüvely papírját kissé kinyomja (előre), ennek pedig hely kell. A peremnek is helyet (peremház) fúrnak, melynek igen kevéssel nagyobbnak kell lennie, mint a használt töltény pereme, de nem sokkal, mert akkor a töltény nagyon becsúszik a kamrába és rövid gyújtószeg nem éri el.

A tölténycamra csak igen kevéssel lehet tágabb, mint a töltény külső mérete, mert a tágra fúrt kamrában a hüvely elreped és a löporgáz kitolul, piszkítja a puskát, rontja a lövés erejét. A kamrát jól ki kell csiszolni, hogy a kilőtt s. eközben kissé kitágult hüvely könnyen kicsússzék belőle.

Legfontosabb az, hogy a tölténycamra a csőfúrat tengelyével egy vonalba essék. Más szóval *ne legyen a tölténycamra ferdén fúrva*, mert akkor a hüvelyből kilépő sörétraj hamarabb kapja egyik oldalon a csőfalat, mint a másikon és a sörétraj felbomlik, a sörétszemek a csőfalon ide-odaverődnek, ami a lövés erejét gyöngíti és a szóródás egyenletességét nagyon rontja.

Jó szem a hibát azonnal meglátja, ha a tölténycamrába néz, mert az ott látott homályos gyűrű (konus) egyik fele keskenyebb, mint a másik.

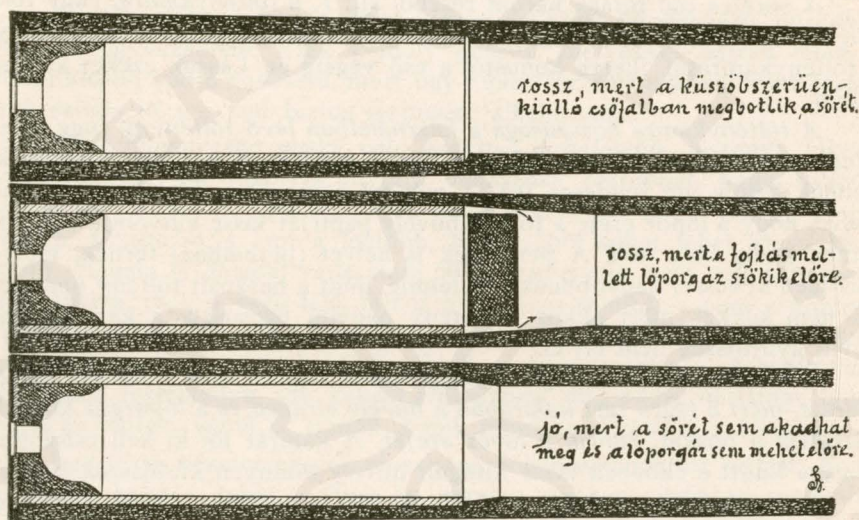
A kamra ferdénfúrásának az a nagy hátránya a puska tartósságának szempontjából, hogy a csőfal egyik oldalon jobban el van vékonyítva, így azon az oldalon esetleg elhasad a cső a nagy gáznyomás miatt, melyet rendszeren fúrva kibírt volna.

A „konus“ köti össze a tulajdonképeni csőfúratot (cső belsejét) a töltényhüvely belső vonalával, hogy a hüvelyben elhelyezkedett sörétraj minden nagyobb rázkódás nélkül menjen át a csőbe.

Itt egy pillanatra visszaviszem az olvasót az elültöltő puskához, hol a löport, fojtást és sörétet magába a csőbe tették, nem pedig egy különálló hüvelybe, tehát ott nem kellett konus, mert az egy darabból

álló csőfalon úgy mehetett ki a sörétraj, amint az a töltés alkalmával elhelyezkedett; ott nem is volt szükség átmeneti kúpra, annál is inkább, mert ott ugyanazon anyaggal érintkezett a fojtás, sörét, nem úgy, mint az újkori puskánál, hol papírból kell átmennie az acélba.

Ha nem volna konus, akkor a tölténykamra végén következő, küszöbszerűen kiálló éles csőfalba a sörétraj beleütköznék, felrázódnék és nem menne a csőfal vezetése mellett, hanem összevissza zörögve, és rontaná a lövés szabályosságát és erejét. Ezért kell a csőfal ezen kiálló részét kónikusan lecsiszolni, mégpedig úgy, hogy a konus hátsó részének

Konusfűrási módok.

átmérője a tölténykamra átmérőjénél csakis 1 mm-rel legyen kisebb, melyből egyik oldalra $\frac{1}{2}$ mm esik. Ennyi lesz majdnem az 1 mm vastag töltény papírja is lövés közben, mikor a kitóduló sörétraj összepréseli.

A konus hossza — a löporfojtás vastagsága szerint — 8—10 mm lehet. Nem szabad a konusnak olyan hosszúnak lenni, mint a löporfojtás vastagsága, mert arra is számítani kell, hogy egy 12 mm vastag ruganyos szőrfojtás a lövés pillanatában 8—10 mm-re préselődik össze, s ha a hüvely faláról kiért fojtás nem éri el első végével a csőfalat, akkor mellézte a hosszú konusban sok löporgáz szökik előre a sörét közé, összezavarja annak rendes elhelyeződését, szabálytalan, gyengébb lövést kapunk.

Sok vadász azért fűrat hosszú, 30—40 mm-es konust, hogy ugyanazon puskából 70—75 mm hosszú töltényt is löhessen. Nem helyeslem ezt elsősorban azért, mert ha a puskát 65 mm hosszú, rendes töltényhez építették, akkor a sokkal nagyobb löpor, fojtás és sörétadag jóval nagyobb gáznyomása szétszakíthatja a könnyű puskát. A galamblovók

nehéz, erős puskája ilyen hosszabb töltényre van építve, ezeknek szükségük is van több sörétre; de a vadásznak a „normál” töltény teljesen elegendő. *Ki nem tudja meglőni a vadat 65 mm-es tölténnyel, az a leg-hosszabb tölténnyel is csakúgy elhibázza.*

Hogy milyen fontos a konus a puskacsőben, egy esetet mondok el. D. G. gödöllői főerdőtanácsosnak egy kedves kis belga 20-as volt, mely-lyel senki sem tudott eredményt elérni. A puska erősen rúgott, szétszórta a sörétet, 30 lépésen túl nem lehetett vele nyulat löni, ráúnt, egy jól lövő 16-os puskáért elcserélte. Így birtokomba jutott a 20-as puska, konu-sát szabályosra fúrtam. Mintha kicserélték volna, messze, sűrűn lőtt minden rendesen töltött tölténnyel. Egy zemplénmegyei főszolgabíróhoz került ez a kis 20-as, ki arról panaszkodott, hogy csakis messzire szabad vele löni, mert 30 lépésen belül mindent „fasírttá” lő.

Igen fontos az, hogy a konus tükörsímára legyen csiszolva, mert ahol szűkülés van, ott az ólmosodás majdnem elkerülhetetlen, s ha még a felület is érdes, az ólmosodás annál jobban fokozódik.

A tulajdonképeni csőfúrat a konustól a csőtorkolatig tart. Ez a fúrat lehet „hengeres”, midőn annak minden része egyenlő átmérőjű; „koncentrált”, mely a konustól a cső végéig szűkül és „Csokk”-fúrat, mely a konustól majdnem a cső végéig hengeres, a cső végén hirtelen összeszűkül és ismét rövid, hengeres részben végződik.

A hengeres fúratot ma nem készítik, mert hamar rájöttek, hogy nem jó. Ugyanis a sörét ebben a csőben nincsen úgy együtt tartva, mint a szűkülő csőben, s bár tiszta állapotban egyenletesen osztja a sörétet a löképen, nem kapnak a sörétszemek kellő átütőerőt. Sok puskánál tapasztaltam ezt úgy saját, mint mások „elfúrt” puskáinál.

A löporégés folytán keletkezett salak és a csőfal által lecsiszolt ólom mindig a cső hátsó felére rakódik le, ennek folytán a cső hátul — bármily kis mértékben is — elszűkül. *Ha pedig a cső hátul szűkebb, mint a torkolatnál, akkor a sörét zörögve megy ki, sem jó lökép, sem átütőerő nem várható.* Ha a régi, elöltöltő puska „farsróf”-ját kiszedjük és a csőben méréseket eszközünk, látni fogjuk, hogy azok a csövek is hátul jóval (1—1½ mm) bővebbre voltak fúrva, mint elől. Ezért volt azok között is sok a jóllövő cső, melynél jobbat ma sem látunk.

A koncentrált csőfúratnál a konustól a cső harmadáig, feléig, vagy a cső végéig egyenletes szűkülés van. Itt tehát még akkor is szűkül a cső, ha sok lövés folytán a cső hátsó részében lerakódás lenne. A szű-külés lehet — kaliber szerint — 1—1½ mm is. A túlságos nagy szűkülés fokozza az ólomlerakódást, tehát rövid csőnél kevesebb, hosszú csőnél nagyobb szűkülés (átmérőkülönbség) engedhető meg.

A koncentrált fúrat a sörétet egyenletesen elosztva, elég erővel viszi célhoz; közepes lövőnek az ilyen puska teljesen megfelel.

Már az elöltöltő puskák korszakában azon törték a fejüket a jobb lövők és puskaművesek, hogyan lehetne söréttel messzebb löni? Sok mázsa lőpor és sörét pazarlódott el eredmény nélkül, míg a „csokk”-

fúratot fel nem találták. Ez korszakot alkot a sörétsőfúrás történetében, de ha azt hinnénk, hogy ezzel minden vadász vágya valóra vált, tévednénk, mert a vadászok némelyike a lehetetlenséggel határos teljesítményt kíván a sörétes csőtől.

A „csokk”-fúrat úgy készül, hogy a már ismertetett konustól a cső torkolat felé, ettől vissza mérve 6—8 cm-ig hengeres, itt szűkülés jön, melynek hossza körülbelül 3—4 cm és határai — az öbnagyság szerint

igen rövid szűkülés és rövid hengeres rész.		
rövid hengeres rész, hosszabb szűkülés.		
arányos szűkülés, hasonló hengeres rész.		

2.

Szűkített (csokk)-fúrás.

— 0,5—1 mm. A cső végén még maradó 3 cm-es rész hengeres. Úgy is lehet fúrni a csokk-csővet, hogy a konustól majdnem a cső végéig egyenletesen szűkül (körülbelül 0,5—1 mm) és a végén 2—4 cm-es hengeres fúratrész jön.

Igen sok csokkfúratot tanulmányoztam, sok anyagi áldozatot hoztam csőfúró eszközök beszerzésével; magam is — értek a vasiparhoz — sokat dolgoztam a csokkfúrat javításán, mely évtizedekig folytatott tanulmány után azt mondhatom: *legfontosabb az, hogy szűküljön a cső a torkolat felé és jól legyen csiszolva, s a 70%-on felüli lövést könnyen el lehet érni.*

A megtekintett, kipróbált, drága és jól lövő pusokák csokkfúrata méreteiben igen nagy eltéréseket láttam. Volt olyan, melynél a cső végén levő hengeres rész 5 cm hosszú volt, s az előtte lévő konus rövid, alig 2 cm. A másiknál a konus a cső végén, a hengeres rész előtt 4 cm hosszú, a hengeres rész pedig csak 2 cm volt és mindkét puska kitűnően lőtt.

Némelyek az erős szűkülést tartják fontosnak a sűrűlövés szempontjából, s így a 16-os öbnagyságú csőnél a csokk szűkülését 1 mm-nél is nagyobbra szabják. Az erősen szűkülő csokk, különösen az apró sörétet, igen sűrűn hordja, ha jól van csiszolva, de az átütőerő gyakran veszt.

Just József ferlachi puskaművesnél egy 16-os kaliberű, 72 cm hosszú „Böhler-Antinit”-csövet csináltattam kísérletre, melynek csokkfúratánál 4 cm volt a hengeres rész és 4 cm az előtte való szűkülés, mely utóbbit azért fúratam 1 mm szűkre, hogy az erős szűkülésnek fokozatos kibővítésével a cső söréthordását tanulmányozzam. — A cső eredeti gyári szűkfúráásával a 14-es, 12-es és 10-es sörétet igen sűrűn hordta (65–70%), a kisebb söréttel jól is ölt, de sok helyen több sörétszem csoportosult a löképen, 3–4 sörétszem is volt egy helyen. A 10-es söréttel már nem kaptam azt az átütőerőt, mint más, kevésbbé erős szűkülésnél. A 8-as söréttel is elég sűrűn (75%) lőtt, de téli körvadászaton bizony több, jól célzott nyulam elment.

A puskaának átütőerejét vizsgáltam meg papírlapok segélyével és azt tapasztaltam, hogy sűrűn lő, de nem oly átütőerővel, mint más puskaím. Tehát megkezdtem az erős csokknak $\frac{1}{10}$ milliméterenkint való lefúrást. A lövés sűrűsége nem változott, amint a csokkot tágitottam, ellenben mind kevesebb és kevesebb összeragadt sörét volt a lőíven, s az átütőerő is növekedett. Végül a puska bal csövet 0.5 mm, a jobb csövet 0.2 mm szűküléssel meghagytam és mondhatom, hogy mindkét cső igen jól lőtt, sűrűn (70–80%) és nagy átütőerővel.

Hasonló kísérletet folytattam le 1932. évben egy pár „Forgeron” 12-es öbnagyságú puskaával, melyekkel ugyanezen eredményt értem el. A puskaák ma is birtokomban vannak, kitűnően lőnek.

Az olyan csokk-csőnél, melynek végén a hengeresség rövid (1–2 cm), azt tapasztaltam, hogy egyik tölténnyel igen sűrűn lő, a másikkal ritkásan. Láttam nagyon előkelő, angol csokkfúratú puskaát, melynek hengeres fúrata a cső végén 1 cm hosszú sem volt a szűkülés előtt, de nem is volt következetes lövéseiben ez a nagyon drága puska.

Tapasztalatom szerint azok a csokk-csövek lőnek megbízhatóan jól minden tölténnyel, melyeknél a cső végén a hengeres rész 3–4 cm és az előtte levő szűkülés 0.4–0.6 mm, s ennek a hossza 5–6 cm. Ha e méretek szerint fúrt csövet tükörsimára csiszoljuk, minden esetben közepesnél jobban kell hordania.

Láttam több olyan puskaát, melyen a csokkfúrat szűkülése alig látszott és 80%-os volt, míg igen gyakran találkoztam olyan „full csokk”-fúratúval is, mely rosszul lőtt, bár a szűkülés 16-os öbnagyság mellett az 1 mm-t meghaladta. Ebből azt következtetem, hogy a jó, sűrű lövés nem a szűkülés mérvétől függ, hanem a fúrás tisztaságától, csiszolástól és a cső anyagától.

A túlerős szűkülést azért sem tudom ajánlani, mert a csokk szűkülésénél a vékonyfalú cső könnyen kidűdorodik, vagy ki is hasad. A kisebb öbnagyságú csőnél kisebb, a nagyobb öbűnél nagyobb szűkü-

lést használhatunk, én a szűkülés felső határát 12-es kalibernél 1 mm-ben találok megfelelőnek.

A csokk-csőbe nem való a darabos (6-osnál nagyobb) sörét, mert mentől nagyobb a sörét, annál jobban megviseli a cső csokkkrészét. Ezzel nem merném azt állítani, hogy a csokkfúratú cső a 4-es sörétet nem hordja jól. Számtalan esetben tapasztaltam azt, hogy a legerősebb csokkfúratú cső a goromba sörétet igen jól lötte.

d) A sörétes cső hossza.

Mielőtt a füstnélküli, helyesebben „gyérfüstű” löport feltalálták, hosszú puskacsöveket használtak. Csak rendkívüli esetben készítettek rövidcsövű puskát is, mely rendesen nem lőtt olyan jól, mint a hosszúcsövű. Ennek okát abban találjuk, hogy a lassanégő fekete lőpor rövidcsőben el sem tud égni mind és így hajtóerejét sem tudja kifejteni. Ma általában rövidebb sörétes cső a szokásos, mert az újabbkori gyérfüstű lőpor erős csappantyúgyújtásával a jóval rövidebb csőben is elég, kifejti hajtóerejét.

Bár nem volt ebben megállapodás, a régi sörétespuska csöve a következő méretekkel bírt: 20-as öbű 72—74, 16-os 74—76, 12-es 76—80 cm. Ezzel szemben ma a normális kétcsövű sörétespuska csöve 20-as öbű nagyságban 65—68, 16-osban 68—70 és 12-esben 70—72 cm hosszú szokott lenni.

A hosszú cső előnye, hogy a sörétrajnak hosszabb vezetést nyújt, tehát valószínűleg jobb löképet is ad, ha fűrése, csiszolása is hibátlan, és a rendesen valamivel erősebb töltényt használunk hozzá. Abszolút előnye az, hogy az irányzóvonal hosszabb és így pontosabban célozhatunk vele. Ezzel a két kisebb előnyével szemben a hosszú csőnek hátrányai is vannak.

Erdőben, sűrűségekben a hosszúcsövű puskával nehezebb a járás, könnyebben akadozik mindenbe, mint a rövidcsövű. — A hosszúcsövű puska, ha a cső elég vastag, könnyen „elősúlyú” lesz, mellyel ha kapásból lövünk, lent megy a lövés; vagy ha ellensúlyozás céljából agyába ölmeztesszünk, nehezíti a puskát. Nehezebb hosszúcsővel gyorsan célt kapni, mint rövidcsővel. A túlságos hosszú csőben a sörét surlódása többet vesz le a hajtóerőből, mint a rövidcsőben.

A csokkfúrat feltalálása már maga is fölöslegessé teszi a hosszúcső használatát, mert a csokkban való megszorulás nagyobb átütőerőt kölcsönöz a sörétrajnak, mint a hosszúcső. Láttam 65 cm hosszúcsövű, belga gyártású 12-est, melynek sikerült csokkfúrata, minden söréttel 80 százalékon felüli, nagy átütőerejű lövést adott.

A sörétes automatáknál pedig a hosszúcső még idomtalannabbá teszi az amúgy is csúnya puskát, holott a 65 cm cső, mellyel eredetileg gyártódik, a majdnem 20 cm hosszú tokkal elég hosszú irányzóvonalat ad. A gyár sem meggyőződésből, hanem a vadászok kívánságára készítette a hosszú csövet, melynek alig van indokoltsága.

e) A sörétescső súlya.

Minden puskánál, így a sörétesnél is azt szeretnénk, hogy a cső mentől vastagabb legyen. A vastagabb cső — ha anyaga is jó — nagyobb gáznyomásnak tud ellentállni, mint a vékonyfalú. A vastag sörétes csőnek azonban határt szab a puska súlya. A sörétespuska csőve elég nagy kiterjedésű ahhoz, hogy ha annak csőfala elől, a csokk mögött, tehát ahol a legvékonyabb szokott lenni, csak 2 mm vastag lenne; akkor egy 16-os öbnagyságú, 70 cm hosszú cső a 2 kilót meghaladná. Amilyen nehéz a cső, az agygarnitúra (előagygyal együtt) is éppen olyan súlyú szokott lenni; tehát a 16-os — nem is hosszú — sörétespuska mintegy 4 kilót nyomna. Ki járna egy ilyen nehéz puskával reggeltől-estig, mikor a 3 kilós 12-es puskát már alig bírjuk nyári melegben!?

A sörétes csövet ezért le szokták vékonyítani s ez a munka lelkiismeretes ellátása a puska tartósságára döntő befolyással bír. Egyenletesen kell levékonyítani a puskacsövet, nem szabad annak egyik oldala csak tized milliméterekkel is vékonyabb legyen, mint a másik. — *Az egyenletes csőfalvastagság nemcsak a puska szilárdságára bír fontossággal; hanem annak lövőképességére is.*

A csőnek hátsó részét, hol a tölténykamra van, kell legvastagabbra hagyni nemcsak azért, hogy itt a csőből a tölténykamra le van fúrva,, tehát a csőfal itt cca 1 mm-rel vékonyabb, hanem azért főleg, mert a löpor égése alkalmával a gáznyomás itt a legnagyobb. A csőfal legalább is 3,5 mm kell, hogy legyen annál is inkább, mert a tölténykihúzó vagy kidobó szerkezet is kétsövű puskánál a csőfalat gyakran vékonyítja. Innen a cső erősen vékonyodik, majd egyenletesen halad és alig észrevehetően apad a csőtorkolatig. *Hol legvékonyabb a csőfal, ott sem szabad — jó acélnál — 1 mm-nél, a legfinomabb csőacélnál pedig 0,8 mm-nél vékonyabbnak lennie, mert ennél vékonyabb csőfal az erős gáznyomást, a sörétnek a csőfalra való nyomását, nem bírja ki.*

Nem szabad számításán kívül hagyni azt sem, hogy a cső rozsdát is kaphat, mely vékonyítja a falát és fokozza a gáznyomást és a sörét oldalnyomását.

f) A csőkampó.

A csőkampó a billenőcsőnek az a része, amelynél fogva az a závarzathoz erősítődik. A csőkampó elsőrésze a „csapszeg“, „csőtengely“ számára ki van félhenger formára reszelve, ezen a csapszegen billen le a cső, ez tartja vissza az egész csövet attól, hogy lövéskor, a gáznyomás hatása alatt előre menjen. Csak egycsövű puskánál látjuk mindig ezt a kampót, a csővel egy darabból készülve, a legtöbb kétsövű puska-kára úgy szokták ráforrasztani. Ez a legkényesebb munka, mely a legnagyobb lelkiismeretességet kívánja. Legjobb volna vörösrézrel forrasztani, mert ez legerősebben tart, de az ezzel járó magas hőfok a cső anyagát tönkretenné; így sárgarézrel forrasztották régebben a csőkampót, mely már kemény forrasztás és tartós, de ez is 800—1000 C°-ra való

felhevítést kíván, mely hőfok egy-egy acélfajtának ártalmára van. Attértek tehát legújabbán az ónnal (Zinn) való forrasztásra, mely nem olyan tartós, illetve szilárd, de 200 C°-nál már olvad. Az ónnak rézzel való keveréséből nyernek olyan aranszínű forrasztóanyagot (Weichlot, Schlaglot), mely elég könnyen olvad és szilárd forrasztást ad, tehát ezzel forrasztanak csőkampót a legtöbb gyárban.

Gondosabb gyár, vagy puskaműves a csőkampót „fecskefarkszerűen” ékeli be a két cső közé úgy, hogy ha a forrasztás megfagy, még akkor se hagyja el a csövet. A csőgyárak legtöbbje a kampókkal egyidejűleg forrasztja a cső felső, hátsó részére a csősinhosszabbítást is.

Vannak gyárak (H. Pieper), melyek külön készítik a cső hátsórészét a kampókkal egy darab acélból, melybe a csöveket úgy csavarják bele. Mások (Manufacture Francaise d'Armes, Saint-Etienne) a csőkampót megfeleztik, a jobbcsövön van egyik fele, a balon a másik és fecskefarkszerű kiképzésbe tolják az egyik csövet a fél kampóval a másik mellé és mikor a csőpár egyvonalban van, összeforrasztják. Így a kampók a csővel egy darabból készültek, tehát szilárdan állanak. Ennek az összeillesztésnek is van árnyoldala. A fecskefarkszerű vésettől könnyen elvékonyítják a tölténykamra falát, mely veszélyesebb, mintha a csőkampó lágy forrasztása leválna.

A csőkampó megszilárdítása helyett jobb volna mindkét csövet egydarab acélból fúrni ki, így nem lenne rajta semmi forrasztás. Az erre való törekvés szülte a „Mono=block” csövet, melynek előállításával „Pieper H.” belga gyáros sokat kísérletezett, de eredményt nem ért el. Nem tudta elérni azt, hogy a „Mono=block”-cső jobb- és balcsöve (itt fúrata), 35 méterre egy pont felé löjjön, a cső nagyon nehéz volt és előállítása költséges.

A csőkampó ráillesztését és forrasztását a puska gyárosok ma oly gondnal készítik, hogy alig fordul elő leszakadás.

A „Record” (Schildzapfen-Verschluss) csőkapcsolás abban különbözik az elmondottaktól, hogy itt nem egy csőkampó van, hanem kettő; vagyis minden cső alatt egy. Ennek elvitathatatlan előnye az, hogy *lövés alatt a cső a závarzattól nem tud úgy elhajolni, mintha a két cső között csak egy csőkampó szilárdítaná a csöveket.*

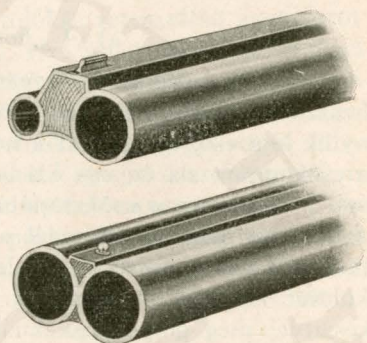
g) A csősin.

A csősin többnyire a kétszövű puskán látható és a két cső összefoglalására szolgál. Van felső sín, melyen az irányzék (célgömb) is van; és van alsó, mely rendesen keskenyebb és csak a csövek összefoglalását célozza, esetleg a szíjjkengyel is erre van szerelve. Régebben magas, széles, lapos csősinet tettek a puszkára, majd ezt a széles csősinet kivájták vályúszerűen, mi által a célvétel is könnyebb lett. Ezzel a mélyen kivájt csősinnel nehéz volt a mozgóvadat oldalirányba követni, mert a sínnel és célgömbnél fennebb álló cső elfedte azt. Majd a keskeny és

félig kívájt csősin jött divatba, mely teljesen meg is felelt a kívánalmaknak. — Hogy napon ne ragyogjon célvételnél, a csősin *„ívezni“* kezdtek. Ez a recézés tényleg jó szolgálatot tesz, ha jól van csinálva, nappal szembe is tudunk löni a puskával.

Az én puskámon a felső csősin závarzat felőli része teljes, de hamar leszalad és mély, keskeny a cső végéig. Ez a felső sín alig szélesebb az alsónál és szépen recézve van. Sokaknak szokatlan, nem is tetszik ez az alacsony csősin, nem is tudják elképzelni, hogyan lehet ezzel gyorsan célozni, de teljesen megszokás dolga ez. Meg vagyok győződve, hogy bárki megszokja az ilyen alacsony csősin és éppen oly gyorsan tud löni az ilyen puskával, mint a magas, egyenes sinnel. Én anyagmegtakarítás céljából mellőztem a nagyobb, nehezebb csősin, mert csak így érhettem el azt, hogy a kellő erős 12-es puskám súlya csak 2·8 kiló.

A csősin vékony vaslemezből készül és *ónnal van a csőre forrasztva*. Régente ezt is rézzel forrasztották, de belátták először az angolok, hogy a csőnek 1000 C°-ra való felhevítése az acélra káros; viszont az ónnal való forrasztás is teljesen megfelel. Az angolok után ma már mindenki ónnal forrasztja a csőre a sin.

Csővégekiképzés (csősin)

A legtöbb puskán *„csősinhosszabbítást“* látunk, melynek célja a csőnek a závarzattal való szilárdabb összefoglalása volna. Ez a csősinhosszabbítás ritkán készül a csősinnel egy darabból, rendesen csak egy pár centiméter hosszú és a csősin végének csak kis toldalékát képezi. Nem is lényeges dolog ez a hosszabbítás — mint azt a závarzatoknál elmondom —, komoly esetben könnyen leszakad; ezért a finom, drága puskáknál ilyen játékszerrel nem is találkozunk.

A „*célgömb*“ a csőtorkolat mögött, ettől 8—10 mm-re van a csősinbe csavarva. Ennek nem szabad sem igen nagynak, sem igen kicsinynek lennie és fődolog, hogy a csövek tetején felül érjen. Rézből, ezüstből szokták készíteni (esztergályozni), legújabban finom, fehér csontból. Akármilyen anyagból készül, a lényeg az, hogy a szem első pillanatra megkapja, mert ha még az irányzékot is keresni kell, nehezen hozzuk össze ezt a mozgó vaddal.

B) Závarzat.

A „*závár*“, „*závárész*“, „*závarzat*“ (baskul, Verschluss) a puskának az a része, mely a töltény mögött van, ezt a tölténykamrához szorítja. A závarzat — puskák szerint — igen sokféle, melyek egy részéről az

ismétlőgolyós puskáknál már röviden megemlékeztem, itt a billenőcsövű puskák závarzatának azokról a típusairól szólok, melyek a ma használt puskáknál leggyakoribbak. *A „závarztömb“ egy darab acélból van kovászcsolva, melynek első részébe a cső van beillesztve a csőkampókkal együtt és a retesz, esetleg lakatszerkezet is. A závarzat a puska agyára csavarokkal van ráerősítve.*

A závarzat-tömb a billenőcsövű puskáknál nagyjában egyforma, az ezen elhelyezett csövet odakapcsoló rész, azonban igen sokféle. Minden nevesebb gyár talált fel jó vagy rossz „závarzatot“, hogy nevét a puska fejlődésével összehozza.

a) A „hosszúkulcsos“ závarzat.

Ez a hosszúkulcsos závarzat csak régi puskákon látható. Itt egy hosszúkulcs az előagy alatt van, melynek félre- (oldalra) tolása után nyílik le a cső. Igen, mert a hosszúkulcs lakatszerkezet felőli része, mely a csőkampók alá ér, egy kis lapos hengerrel van összeköttetésben, melynek 2 kis szarva a csőkampóba ékelődik bezárásakor és a csövet a závarzathoz szorítja. Kezelésénél a balkézzel lövés után jobbra nyomtuk a hosszú kulcsot, mire a cső lebillent, megtöltöttük és ezután a hosszú kulcsot helyére visszahúztuk. Elég tartós závarzat, ha pontosan van készítve; még golyóspuskáknál is használták annak idején, de kezelése lassú, nem kényelmes, a hosszúkulcs nem szép a puskán, ezért elhagyták.

Ehhez hasonló volt az az alsókulcsos závarzat, melynek kulcsa nem az előagyon feküdt; hanem szépen ráhajlítva, a ravaszkengyelen. Innen kellett oldalt fordítani nyitáskor a záratkulcsát. Ez sem bevált szerkezet, hamar kiment a divatból.

b) Excenter-závarzat.

Majd az „excenter“-závarzatot találta fel „Dreyse“ és „Teschner“ külön, külön. Ez is hosszúkulcsos rendszer és abban különbözik a más hosszúkulcsostól, hogy itt egy excenter is működik a nyitás- és bezárásnál, mely excenter zárásakor a csövet a závarzattömbhöz nagyon hozzányomja. *Ezt sem csinálják ma, mert jobbak vannak.*

c) Kengyelkulcsos závarzat.

A lefauchaux-puskáknál láttuk leggyakrabban a „kengyelkulcsos“ rendszert. Itt a ravaszkengyel első feléhez szépen oda stilizált, függőleges álló emeltyű volt, melynek előrenyomása után nyílt a závarzat és lebillent a cső. Mikor a csövet helyére nyomtuk, ez is helyére ugrott. Ennek az emeltyűnek felső — a puskában levő — része egy tolózár (reteszt) húzott hátra nyitáskor vagy tolt előre zárásakor, mely tolózár a csőkampó — e célra kivágott — részébe ment bele és tartotta a csövet szilárdan lövés alkalmával.

d) Pedálzávarzat.

Az előbbi rendszer emeltyűjét a puska oldalára hajlították, melyet lefelé kellett nyomni, ha a puskát nyitani akarták, ezt nevezték „pedál-závarzatnak”, mely a gyermekpuskákön elvéttve ma is látható. Nem sikerült találmány, nem sokáig volt használatban.

Általában az alsókulcsos rendszer minden formájában és kivitelében bukottrendszernek tekinthető, mert csúnya, kezelése nehézkes, modern puskákon nem is látjuk sehol.

e) „Scott” vagy „Toplever”-závarzat.

A modern puskákon ma mindenütt a tolókás reteszelésű závarzatot látjuk, melynél a keményacélból készült, vízszintes irányban mozgó retesz az egyik (hátsórészen) vagy mindkét csókampóba csúszik bele 4—5 mm hosszú felülettel és szorítja a csövet oly erősen a závarrészbe, hogy az csak anyaghiba, szakadás miatt romolhat el; vagy kopás folytán kotyogósodhat meg. Ez az erős tolóka hátsórészen összeköttetésben van egy függélyesen álló tengellyel, melynek alsófele excenterszerűen van beleilleszkedve a tolókába; felsőrészen, a puska nyaka felé, egy rövid kiskulcs van, melyet ha jobbra nyomunk hüvelykujjunkkal; akkor a puska nyílik, ha pedig a csövet helyére nyomjuk, magára becsattan, a retesz a csókampóba fut.

Ezt a zseniális, tetszetős, erős, könnyen kezelhető závarzatot fel-találójáról „Scott” vagy „Toplever”-kulcsnak, illetve závarzatnak nevez-zik. Tehát ha „felsőkulcs”, „kiskulcs a kakasok között” halljuk, mindig erre kell gondolni.

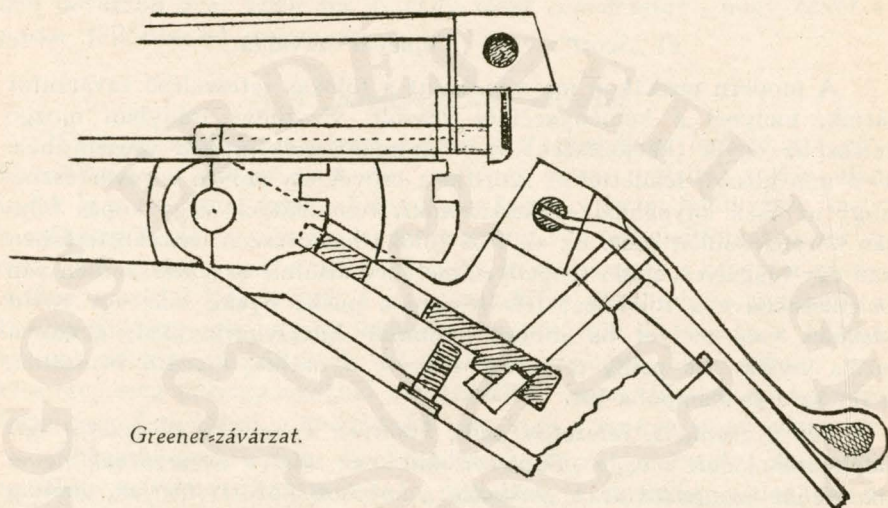
f) Greener-závarzat.

A „Greener”-závarzat az előbbinek javított alakja. Itt a két csókam-pót fogó kettős reteszen kívül még felül, a csósinhosszabbításon is ke-resztül megy egy 5—6 mm átmérőjű szeg, a „Greener-szeg”, mely a har-madik reteszt képezi. Az ilyen „háromretesz greener-závarzat”, ha jó anyagból, lelkiismeretesen van csinálva, igen erős, még golyópuská-nál is megfelel. Viszont nem sokat ér, ha csak szemfényvesztésből készül. Ezt a Greener-szeget, mely lehet hengeres és négyszögletes (ízlés dolga), a kulcs első részén kiálló rész mozgatja. Gyakran láttam esetet — velem is megtörtént —, mikor a kulcsról ez a kis kiálló lécecske letört. Ilyenkor aztán letehetjük a puskát, mert azt könnyűszerrel kinyitni nem lehet. Természetesen legelső teendő a még töltött második cső kilövése, nehogy szerencsétlenség történjék.

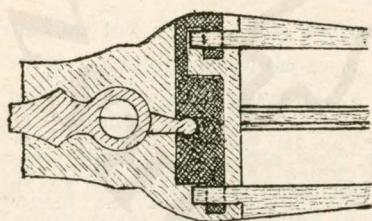
Ha ilyen baj történnék, akkor a puskacsövet hátul a závarzatba egy darab puhafával jól be kell verni (lefelé a ravaszkenygel felé), majd — a Greener-szeget lefelé tartva — kopogtatni. Legtöbb esetben a Greener-szeg kiesik, tehát nem fogja a csövet és a Greener-szeg nélkül vadászha-zunk tovább. Ugyanis az a tapasztalatom, hogy a Greener-szegnek a fegy-

verek 90 százalékánál nem sok jelentősége van. Az a csősinhosszabbítás, melyet fog, nincs a csősinnel egy darabból, pár centiméteres darabka az ott a cső végén, mely komoly esetben könnyen leválik (a forrasztása) s miatta a cső kinyílhat.

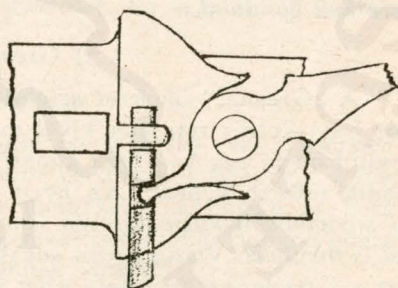
Drágább puskáknál a Greener-szeg a puskanyitáskor nem jön ki a závarzatból, fedve van, melynek csak az a jelentősége, hogy a szeg kiálló vége nem akadhat semmibe, s hogy tetszetősebb a puska.

Greener-závarzat.

Kernsten-závarzat.

Greener-závarzat.

„Négyszeres“, „ötszörös“ sőt „hatszoros“ závarzatról is beszélnek az árjegyzékek, melyeket leggyakrabban az olcsó puskákon látjuk, s így nem is tulajdoníthatunk ezeknek nagyobb értéket.

Négyszeres závarzatnak mondják, ha a greener-závarzat csősin-hosszabbításának vége ki van szélesítve. Azt is, amelynél a csősin-hosszabbítás hátsó részébe retesz megy. Ha lépcsőzetesen van a hosszabbítás kivágva és többágú retesz kap bele; akkor 5-szörös, ha e reteszek mellett a csősin vége ki is szélesedik, 6-szoros a závarzat.

Tisztában kell lenni azzal, hogy a puska csövet komolyan csak az a retesz fogja, mely a csőkampóba jár, a csősinhosszbabbitáson levő összes záróberendezés ezzel szemben jelentéktelen cifraság. Kivételt csak azok a puskák képeznek, melyeken a csősin a csővel egy darabot képez vagy azon nagyon szilárdan áll.

Szokták a závarzatot úgy is készíteni, hogy a závarzattömbből két kis előreálló rész a cső két oldalát fogja. „Oldalfülek” (Seitenblenden) a neve ennek, miről azt hinné az ember, hogy a cső oldalmozgását megakadályozza, pedig a gyakorlatban ez sem vált be. Ha elkopik a „csapszeg” vagy a „retesz”, csak úgy kotyog a puska, ha oldalfüles, ha nem.

g) Record-závarzat.

„Simon-Jäger” német és „Scholberg” belga gyárosok készítettek olyan závarzatot, melynél az alsó retesz hiányzik; ezzel szemben nem egy, hanem két csőkampó van és egy igen erős csősinhosszbabbitás, melyek mind egy darab acélból készülnek. Itt a csövet a csapszeg és a külön erős Greener-szeg fogja. Ennek a závarzatnak határozott előnye az, hogy a kettős csőkampó a csőnek oldalmozgását megakadályozza. „Rekord” vagy „Schildzapfenverschluss” závarzatnak hívják ezt és nincs elterjedve, mert vannak jobbak ennél is.

„Thieme és Schlegelmilch” (Nimród) súli gyáros a „Nasen-Verschluss”-t találta fel, amelynél a závartömb (baskul) ki van vágva lépcsőre, ebbe a lépcsőbe a cső alsó részén kiálló ellenlépcső beleillik. Pontosan készítve van némi jelentősége, de nem sok. Hibája, hogy a baskulnak ez a része gyengül ezzel a bevágással. Nincs elterjedve.

Általában a gyakorlat megmutatta, hogy az a sok, apró darabból álló závarzat-berendezés csak szemre jó, különben nem sokat ér, mert nem erős, túlságosan komplikált, könnyen romlik. Ezért a finom, drága puskáknál nem is látunk ilyent. A nagy, kiszélesedő csősinhosszbabbitás alkalmatlan a töltésnél, hüvely kiszedésnél, valamint a csőtisztításnál is. Az oldalfülek is alkalmatlanok, azok sem érnek semmit.

h) Purdey-závarzat.

A jobb, értékeesebb puskákat ma mind „Purdey”-závarzattal készítik, mely egyszerű és jó. Ennél egy igen erős (9–10 mm átm.) „csapszeg”, az erős csőkampóba járó, szintén igen erős „retesz” játsza a főszerepet. Van egy rövid, erős kiálló rész a két cső között, a csősin alá erősen beillesztve, melyre becsukáskor a baskulból még egy retesz nyomul rá, mint harmadik zár. Ez a hosszabbítás természetesen a becsukott puskánál nem látszik. Sok, igen nagy értékű, modern puskát látunk, melyeken ez a hosszabbítás sincs, tehát csupán a két csőkampó és retesz tartja a csövet és sok ezer lövés után sem kotyogosódik meg. Ebből láthatjuk, hogy a závarzatnál a komplikáltság hiba, míg az egyszerű, de

kitűnő anyagból, gondosan készült munka nyújtja a biztonságot, tartósságot.

Más elbírálás alá tartozik a trópusi nagyvadra épített 7–8 kilós billenőcsövű puská („Cordite“) závarzata. Itt a csőhosszabbítás magából a csőből van, a greenerszegek is erősek, tartósak; de hát el is fér egy 7 kilós puskán az, ami a 3 kilósra csak imitáció; és szükség is van itt erős závarzatra, megkívánja azt a 600-as cordite töltény, melynek 6–6,5 gramm cordite pora és nehéz lövedéke széthajítaná a legerősebb sörétespuskát is.

Újabban ismét divatba jöttek az egymásfölött fekvő csővel felszerelt puskák, úgy sörét-, mint golyólövésre. Ezeknek a puskáknak a závarzata teljesen eltér a rendes kétsővű puskáétól, amennyiben itt az egyik cső bele van sülyesztve a baskul elejébe, ami az oldalmozgás ellen igen jó; viszont a felső cső igen magasan esik, a „csapszeg“ fölött, melynek használatánál a feszítő-erő elnyomná a csövet a baskultól, ha fent is nem tartaná valami retesz.

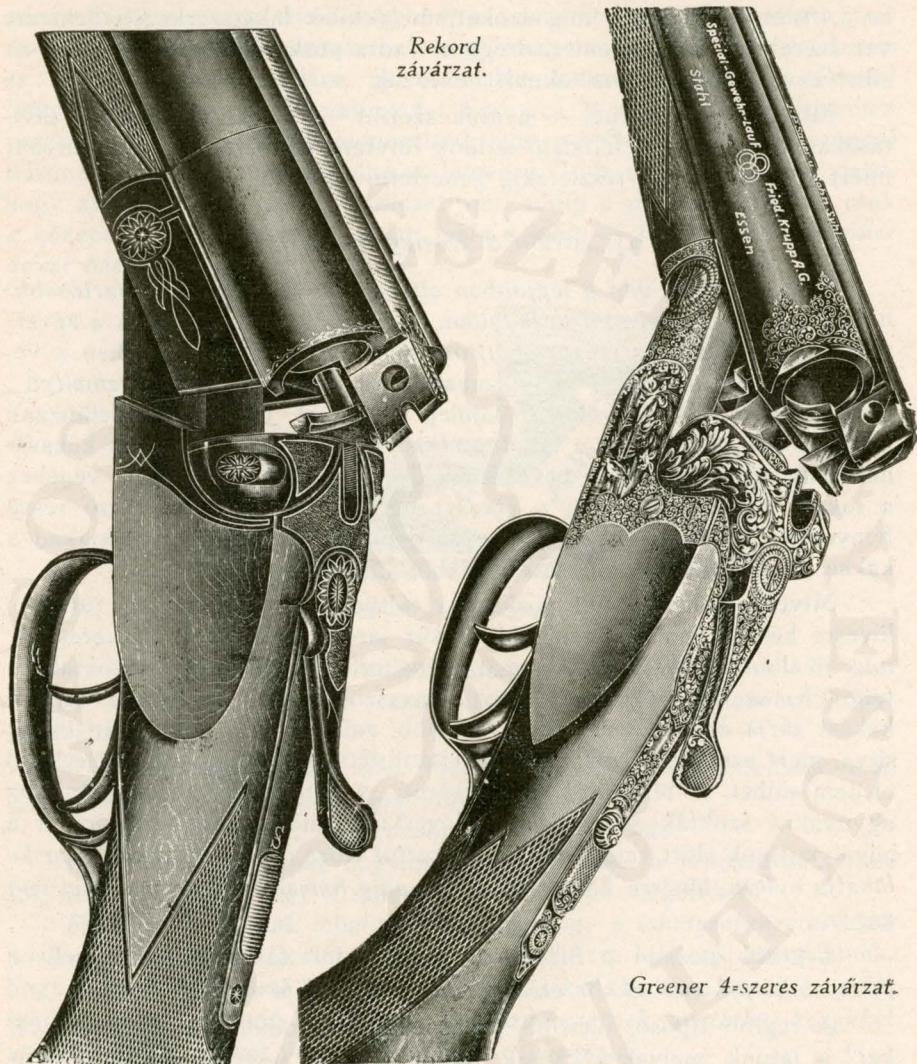
Némelyek nagy jövőt jósolnak ennek a puskatípusnak, melynek sok előnye mellett hátránya is van. A tetszetősségről ne szóljunk, mert az ízlés dolga. A célzással is úgy vagyunk, hogy mindkét puskát meg lehet szokni. Nem vitatom azt, hogy ha az alsócsővel lövöldözünk, a „bakk“-puska több lövést kibír, mint a rendes kétsővű; viszont állítom, hogy a felsőcső gyakori használatánál hamarabb lesz kotyogós a bakk-puska, mint a másik. *A cső oldalmozgása tekintetében a bakk-puska előnyösebb; viszont a fel- és lehordásnál könnyebben hibázhat a bakk-puska. Úgy a záró-, mint a lakatszerkezet könnyebben elhelyezhető a rendes kétsővű puskában, mint a bakk-puskában, nem is szólva az ejectorról, mely a legjobb bakk-puskánál is mesterkelt, könnyen romlik.*

A vegyes (Büchs) csővínél ideális a bakk-puska, de én itt is azt a csövet tenném alul, melyiknél a gáznyomás nagyobb, vagy amelyik csövet többször használjuk. *Nagy hátránya a bakk-puskának az, hogy nem lehet gyorsan tölteni alsócsővét.* — Láttam foglyászaton, körvadászaton a különben gyorskezü vadászt, hogy mily lassan ment a töltés, pedig évekkal előbb szerezte be a divatos puskát, volt ideje, hogy megszokja.

C) Lakatszerkezet.

A kakasos puskáról e helyen nem emlékezem meg. Ezek a puskák már maholnap, mint az elöltöltők, a múzeumba kerülnek. Elavult dolgok, melyeken semmi sajnálni való nicsen. A látható kakas, még ha oly kicsi is, rongálja a ruhát, akadozik mindenbe; igen sok szerencsétlenséget okozott már a kakasos-puska, melynek leeresztett kakasa, fába ütődve, elsütötte a töltényt. Nem használ ott semmi „visszapattanó“-szerkezet, megtörténhetik a szerencsétlenség, ha az ügyetlen vadász véletlenül ember felé tartotta.

A „kakasnélküli“ (Hammerles), helyesebben „*rejtett kakasú*“ pus-
kák előnyeit nem kell hangsúlyoznom, minden vadász tisztában van
azzal. Akik a „jó kakasosuk“hoz ragaszkodnak; vagy sajnálják a pénzt a

modern puskára; vagy nem akarnak haladni a világgal, ósdi természetűek,
kik részére puskatanulmányt írni fölösleges.

A modern kakasnélküli pusokák lakatját (rejtett kakasát) a cső lebil-
lenése feszíti meg, mely nagyon helyes megoldás, nem pazarolunk olyan
munkára erőt, mely a cső súlyával elvégezhető. Próbálkoztak más önfes-
zítő szerkezet feltalálásával is, nem érték célt; minden megoldás meg-
bukott ezzel szemben.

A lakatszerkezeteket 2 fő csoportra osztom aszerint, hogy hol van elhelyezve a kakas, ütőrúgó, s más apró rész. Amelyiknél a lakat a „zárvártömbbe“ van s a puska teljes szétszedése nélkül nem is láthatjuk, az az „Anson & Deeley“; míg azokat, melyeknek lakatszerkezete lemezre van szerelve s ezzel a lemezzel együtt van a puska oldalán levő vésetben elhelyezve, „oldallakatos“-oknak nevezzük.

Mindkét rendszernél — gyáarak szerint —, kisebb eltéréseket, javításokat látunk; sőt a feltaláló is idők folytán változtatott találmányán; miért is ezeket apró részletekig ismertetni nehéz volna.

a) „Anson & Deeley“-rendszer.

Ez a rendszer van a legjobban elterjedve, ezt tartjuk legtartósabbnak, mert egyszerű és elronthatatlan. A „kakas“ vagy kalapács a závarzatba van bevésve és „orra“ gyújtószegnek van kiképezve. Ebben a vésetben van az „ütőrúgó“, mely szabadon áll, valamint a „nagy emeltyű“, mely a cső lebillenésével egyidejűleg a kakast megfeszíti (felhúzza). A véset alsó részén van a „diófog“ (kis emeltyű), mely a puska kakasának felhúzásakor a kakas bevágásába akad s melynek hosszabb végéhez a ravasz támaszkodik. Ha a ravaszt hátra húzzuk, ennek hátsó része felnyomja a diófog hosszú rudacskáját, mire első része (orra) kiakad a kakas (régí puskáknál dió) rovátkájából s a kakas lecsapódik.

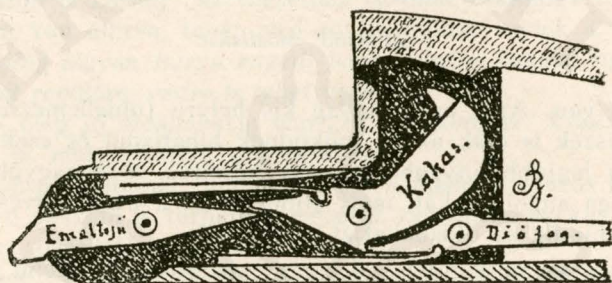
Mivel a kakas nélküli puska, ha töltve van, meg is van feszítve, lövésre készen; holott azzal még sokat járunk árkon-bokron keresztül, míg alkalom nyílik az elsütésre; „biztosítót“ vagy elzárót is szoktak rá tenni. Ez az elzáró kétféle. Vagy a ravaszokat fogja le csupán, vagy a kakast zárja el. Mindenesetre az a jobb, amelyiknél a kakas van biztosítva, mert ezt semmi rázkódás kinyitani nem tudja s a puska véletlenül el nem sülhet. A biztosítót vagy elzárót „Anson & Deeley“ puskánál az agynyakra szokták szerelni a topleverkulcs mögé, mely ott éppen a hüvelykujjunk előtt van. Ha ezt a biztosítót előre nyomjuk, akkor a puska lakatja nyitva, lövésre készen van; ha pedig hátrahúzzuk, a puska el van zárva.

Legtöbb puskán a biztosító „önműködő“ (automatikus), mely a puska lakatját már akkor elzárja, mikor a puskát nyitjuk.

A régibb típusú, olcsóbb kakas nélküli puskákon „jelző szegecskéket“ is látunk, melyek kiállanak, mikor a puska feszítve van és amikor a puskát elsütöttük a jelzőszeg beugrik. Másik puskán az oldalán látunk „lövést jelző nyilacskát“, mely vízszintesen áll, mikor a puska kakasai nincsenek felhúzva. Ezekre a lövésmutatókra semmi szükség sincsen, mert ha a puskában töltény van, úgysem mutatja s ha töltény van benne, akkor mindig fel is van húzva a kakas. Ha nincs töltény a puskában, a jelzőszeg akkor is lövésre áll; de legelső szabály az, hogy a puskát csak akkor szabad megtölteni, ha helyünkön állunk vagy a hajtásban

elindultunk, máskor mindig üres kell legyen; tehát haszontalanság, csúfítja a puskát a jelzőszeg, vagy más jelző; nem is teszik jobb puskákra.

Az „Anson & Deeley” típus messziről felismerhető arról, hogy a puská závarvasa nem nyúlik úgy hátra a farészbe a puská oldalán, mint az oldallakatosnál. Megtévesztheti a gyakorlatlan szemet, ha az „Anson és Deeley” puská oldalára, az oldallakát lemezéhez hasonló „Párizsi lemez”-t, „díszlemez”-t szerelünk fel. Ez a cca 2—3 mm vastag díszlemez nemcsak díszíti a puskát, hanem szilárdítja is. — Gyakorlott szem azonnal felismeri, mert míg az oldallakát lemezén 7—8 szegnek a vége jelzi, hogy annak a belső falán szerkezet van, addig a párizsi lemeznek csak a közepén van egy hosszú csavar, mely a jobb- és baloldalon levő lemezeket összefoglalja.

Anson & Deeley lakat.

Az „Anson & Deeley”-rendszer előnyei a következők:

A kakas orra üti el a csappantyút, ami legközvetlenebb és leggyorsabb.

A kakas nagy darab acél, melynek önsúlya, tehetetlensége elég ahhoz, hogy a legerősebb csappantyút is elsüsse.

Egyszerű szerkezet, melyen alig van romlani való.

A závarzatrész nincs nagyon elfaragva ennél a rendszernél, mint sok más, drágábbnál; így a szilárdsága is teljesen megbízható.

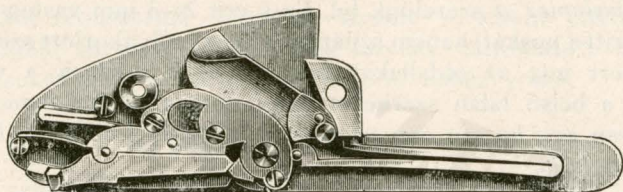
Egyetlen hibájának lehetne tekinteni, hogy a lakatszerkezetet csak puskamíves tudja kiszerezni. Ezt én nem tekintem hibának, mert annak, hogy a hozzá nem értő vadász a puskát, ha kell, ha nem, gyakran szétszedje, semmi értelme sincsen. A lakatszerkezetnek avatatlan kezekkel való kiszedése többet árt, mint használ a puskának.

b) Oldallakát.

Az „oldallakát”-nak egyetlen előnye az, hogy csavarhúzó segítségével könnyen kiszerezhető, tisztítható és visszarakható. Ennél több előnye sincsen, de azért ez a legelőkelőbb lakatszerkezet, a „világmarkás” puskáknál is ezt látjuk. Ez a lakatszerkezet, ha jól van csinálva, kitűnő. „Purdey” és „Holland” angol gyárosok oldallakátja van elterjedve, ezek

nek jól, vagy rosszul sikerült utánzatait látjuk a nem angol gyárosoknál is mindenütt.

Azt tapasztaltam, hogy a legtöbb oldallakat nem üt elég nagyot, legalább is olyant, mint az „Anson & Deeley”-szerkezet rejtett kakasa, mert az oldallemezre nehéz oly nagy kakast szerelni fel, mint az „Anson”-

„Holland” oldallakat.

rendszerénél van. Arra az aránylag kis helyre (oldallemezre) felszerelt más alkatrészek is csak akkor működnek hibátlanul és csak akkor tartósak, ha a legjobb anyagból vannak készítve, a legnagyobb gonddal. Láttam drága angol puskát, mely többet volt a puskaművesnél, mint a vadásznál, mindig az oldallakatját igazították.

Egy osztrák puskaművessel saját rajzom és méreteim szerint csináltattam egy 16-os modern, oldallakatos puskát, melynek megrendeléskor külön hangsúlyoztam, hogy a puska a töltény csappantyújára erősen vágjon, mert nem szeretem azt a puskát, mely hol üti el a csappantyút, hol nem. A puska elkészült Poldi-Antikoró-csővel és festői szépségű gyökéraggyal, aranyozott belsőszerkezettel, de rövid idő alatt észrevettem, hogy gyengén üt, sok a „csütörtök”. Azonnal visszaküldtem, hogy javítsa meg, tegyen erősebb rúgót bele. — Erősebb rúgót tett, kihagyta a gyúszveget (amit nem szabad tenni), de a puska mégis gyakran „csütörtökölt”. Kénytelen voltam az egész oldallakatot átdolgozni, abba nehezebb kakasokat szerelni, mely fáradtságos és költséges munka után elsütötte a rendes „Gewelo”-csappantyút.

A szép, formás puska után több barátom csináltatott ennél a ferlachi puskaművesnél puskát, mindenkinek az volt a hibája, ami az enyémnek.

Legjobb oldallakatot látunk a „Holland & Holland” angol gyáros puskáin. Ez, dacára annak, hogy sok apró részből áll, kitűnő, mert olyan gondnal van csinálva, mint egy finom óra. Jó a rendszer s lelkiismeretesen van kidolgozva.

Valamivel komplikáltabb, de kitűnő a „Purdey”-féle oldallakat is. Ezek nagy, erős rúgóval, elég nehéz kakassal vannak készítve, minden csappantyút könnyen elsütnek.

A jeles belga puska gyárosok és puskaművesek a fenti oldallakatot szokták venni mintának, és igen jó, tartós darabokat készítenek.

Az ilyen oldallakat lemeze nagyon alkalmas a gyönyörű vésés befogadására, így egy luxuspuskát ilyen oldallemez nélkül el sem tudunk képzelni. Természetesen az ilyen gonddal készített, oldallemezre szerelt lakattal bíró puskák ára is szép szokott lenni.

A német puskagyárosok is részint angol minta után, részint saját összeállításban készítenek oldallakatos puskákat. Legsikerültebbnek találom ezek között a „J. P. Sauer & Sohn suhli gyáros oldallakatját“, mely szintén kettős diófoggal bír és hibátlanul működik. Szintén igen jó oldallakatja van a „Simson“ (Suhl) és a „Greifelt“ (Suhl) gyárosok által készített galambblövő puskáknak. is.

„Thieme és Schlegelmilch“ (Nimród Suhl) gyárosok oldallakatja, mely csak félig van az oldallemezre szerelve, egyszerűségével tűnik ki. Ez az „Anson & Deeley“ szerkezethez hasonló, csak hogy itt az ütőrúgó függélyesen van állítva, tehát elég rövid. Előnye ennek a rendszernek, hogy a diófog lágyan húzva engedi lecsapódni a kakast, nem kell erős húzás, tehát repülőre, vadra is lehet vele löni.

Olcsó, elég jó oldallakatja van „H. Burgsmüller“ kreienseni (Harz) gyárosnak is, mely szintén igen egyszerű.

A „Fabrik National“ herstali (Lüttich mellett) gyáros olcsó tömeggyártmányú puskáin is tűrhető oldallakat van, mely évekig használható, ha rendesen tisztítják, olajozzák.

„Lepage“ lüttichi gyáros, ki a háború előtt elárasztotta hazánkat olcsó puskákkal, olyan olcsó oldallakatot csinált, melynek tekercsrúgója (Spirálrúgó) van. A vadászközönség nem látja szívesen a spirálrúgót, pedig jól csinálva ez is teljesen megfelel.

Nem tudom felsorolni az összes oldallakatokat, helyszűke miatt, de általában azt tartom, hogy nincs olyan előnye még a legjobbnak sem, mely a jó „Anson & Deeley“ fölé emelné. *Hibájául rovom fel azt is, hogy külön gyúszege van, mely, ha töltetlen állapotban a puskát gyakran lecsattintjuk, elromlik.* Ezzel szemben az „Anson“ szerkezetet csatogtathatjuk, ha jól van csinálva, jó anyagból, el nem romlik. A „Simson“ puskájának kakasát 2000-szer csattintja le egy gép, mielőtt kiadnák.

Régibb könyvekben előnynek tüntetik fel azt, hogyha a kakas nélküli puskának külön gyúszege van. Azzal indokolják, hogy az „Anson“ szerkezetnél a csappantyúra ütő kakas orrát a rozsdá leeszi, melyet pótolni nehezebb, mint az elkopott gyúszeg helyett újat beszerelni. — Ez lehetett a régi rozsdásító csappantyúk használatánál, ha nagyon hegyes volt a kakas orra és kilyukasztotta a csappantyú fenekét, melyen kitóduló klóros égőtermék formálisan ette a vasat; ma azonban, mikor a csappantyú teljesen rozsdamentes, ettől félni nem kell.

Sem a kakas orrának, sem a különálló gyúszegnek nem szabad hegyesnek lenni; gömbalakú gyúszeg nem lukasztja át a csappantyú fenekét, tehát a rozsdamarástól nem kell félni. A gyúszeg végét vadászat után jó letörölni és bezsírozni. Sok 20—30 éves puskát láttam, amelynél a kakas orra sem el nem kopott, sem a rozsdá nem ette meg.

Az egész finom oldallakatos puskánál legújabbán divatba jött az, hogy az oldallakatokat tartó csavar végére „kallantyút” csinálnak abból a célból, hogy csavarhúzó nélkül, szabadkézzel lehessen az oldallakatokat kiszerezni. *Semmi értelme sincs ennek a kallantyús végű csavarnak, mely nemcsak csúnya a puska oldalán; hanem a ruhát is koptatja.* Az oldallakatot nem kell olyan gyakran kiszerezni, hogy emiatt ilyen berendezés válna szükségessé.

c) Westley-rendszer.

„Westley” angol puskaműves olyan puskalakatot csinált, melynél a kakasok, diófog, rúgók, elsütőszervezet stb., mind a ravaszkengyel vasára vannak szerelve és szabadkézzel kiszedhetők. Nincs elterjedve ez a lakatszerkezet sem.

d) Az automatikus törőszervezet.

Az „*automatikus törőszervezet*”, melyet csakis drága oldallakatos puskákon látunk, olyan, hogy a nagy, erős rúgó, mely a kakast mozgatja, akkor feszült meg, amikor a puskát becsukjuk. Ezért az *ilyen puská becsukása erőt kíván.* Ez a megfeszített nagy rúgó, mikor a kulcsot nyitjuk, a csövet erővel vágja le, mire az üres töltény is kirepül. Amennyivel könnyebb a nyitása, annyiival nehezebb a bezárása, semmi nyereség nincs benne, ellenben a baskul nagyon ki van vágva eme szerkezett miatt, tehát nincs semmi értelme e találmánynak.

Bármilyen rendszerű legyen a puska lakatja, az a fontos, hogy ne legyen nagyon komplikált, tartós legyen és ne terjedelmes, hogy ne kelljen sem a vas (baskul), sem pedig a farészt miatta nagyon kivájni, gyengíteni.

D) Ravasz vagy elsütőszervezet.

a) Közöséges kétravaszos rendszer.

A „*ravasz*”, elsütőszervezet (Züngli) többféle. A rendes kétsüvű puskákon legtöbbször két ravaszt látunk, melyek közül az első a jobb lakattal, a hátsó ballakattal van összeköttetésben. Vannak vadászok, akik fordítva használják a csöveket; előbb lőnek a balcsővel, azután a jobbal. *A ravaszoknak sem nagyon könnyen, sem nagyon nehezen nem szabad járni.* Ha könnyen jár, akkor a véletlen elsülés és szerencsétlenség gyakori; ha pedig nehezen jár, akkor nem lehet gyorscélzással lőni, s a nehéz lehúzással elkapjuk a puskát a cél vonalából. Az a tapasztalatom, hogy *legjobban megfelel a mindenre vadászonak, ha a jobb ravasz 1—1,2 kiló húzóerővel sül el, a bal 1,2—1,5 kilóval.* Általában repülővadra, kapásból lövésre könnyebben lehúzható ravasz kell; mikor célözva lővünk, lassabban menő vadra, akkor lehet kissé nehezebben sülő a puska.

Az „artikulált“ vagy csuklóravasz abban áll, hogy a jobb ravasz rúgószervezettel van ellátva, melynélfogva előre hajlik és így nem sérti fel a mutatóujjat akkor, mikor a hátsó ravaszt elhúzzuk. Igen célszerű szerkezet, nem romlékony, minden finomabb puskára készítik már.

b) Egyravaszos rendszer.

Van olyan kétsövű puská is, melynek „egy ravasza“ van. Mikor ezt a ravaszt hátrahúzzuk a jobb cső sül el. Majd visszaengedjük helyére és most automatikusan átváltódik a balcsőre. *Az ilyen egyravaszos puská galamblövedőknek való inkább, hol csak egyféle söréttel lönek.* Itt nem kell az első lövés után az egész kezét hátracsúsztatni az agy nyakon, hogy a hátsó ravaszt elhúzzuk, csupán a mutatóujját kell görbíteni kétszer egymásután.

Vadászati célra nem jó ez az egyravaszos rendszer, mert eltekintve komplikáltságától, mely mindig hátrány; nem lehet tetszés szerint löni azzal a csővel, melyikkel akarunk. Pedig sokszor nem árt a balcsőbe nagyobb söréttel tölteni; márpedig ezt sütni el előbb, vagy nehézkes átváltással megy, vagy pedig nem is lehet. Nem is terjed ez az egyravaszos puská. A ravasz szépen legömbölyített szokott lenni, hogy ne vágja az ujját, a szögletes ravasz nem kényelmes.

A ravaszokat védi a „sátorvas“, vagy „ravaszkenyél“. Ennek nem szabad túlnagynak lenni, mert idomtalan. A ravaszkenyél hajlítása német és osztrák puskákon sok esetben rossz, nem követi a középső ujj körvonalát, hanem laposan nyúlik hátra az agy nyakra. *Az ilyen rossz hajlítású ravaszkenyél s ha még a széle éles is, felvágja az ember ujját.*

E) Tölténykitoló és ejector.

a) Tölténykitoló.

Minden hátultöltő puskán tölténykitoló van, mely a puská nyitáskor, amint a cső hajlik lefelé, az el nem lőtt töltényt, vagy kilőtt hüvelyt, kitolja mintegy 8—10 mm-re. Innen már kézzel ki tudjuk venni a töltényt vagy hüvelyt. Ha a hüvely elszakad vagy nagyon kitágul, bele is szorulhat a puskába, melynek kivevéséhez „töltényhúzó“-t használunk.

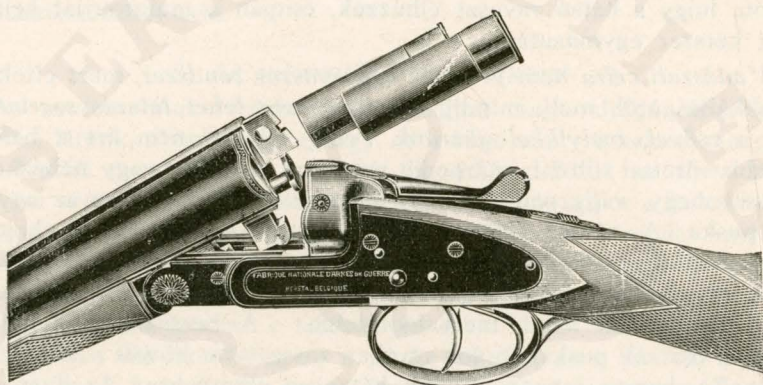
Ennél a közönséges tölténykitolónál, mely a két cső között fúrt lukba van elhelyezve, az a fő, hogy beillesztésénél a csőfalakat elvékonyítani nem szabad, mert itt szokott a gáznyomás legnagyobb lenni. *Több puskát láttam, mely éppen emiatt az ok miatt szakadt szét.*

A közönséges tölténykitoló különben oly egyszerű szerkezet, hogy azon romlani való nincs.

b) Ejector vagy tölténykidobó.

A jobb puskák lakatszerkezete úgy van készítve, hogy a puskanyitásakor a kilőtt töltény üres hüvelye kidobódik pár méterre a puskától. Ez a kidobó, vagy „ejector” — puskák szerint — különböző. Minden gyáros, vagy puskaműves próbált ejectort feltálatlani, mely nem mindig sikerült.

A legelső használható ejectort a „Greener”-féle modern puskán látjuk, utána sok jött, melyek közül a legtekélyesebb a „Holland & Holland”-féle. Ennél a tölténykitoló hosszában ketté van osztva, egyik rész a jobb, a másik a balcsőhöz tartozik, annak töltényét dobja ki. A kidobószerkezet többi része az előagyba van szerelve, főrészt 1—1

nagy, erős rúgó képezi, melyek a megfelelő excentrikusan működő dión nyugszanak, s a lehajló cső által húzatnak fel (feszítetnek meg). Ha a puskát megtöltjük, a csövet helyére visszahajlítjuk, az ejectorok (jobb és bal) felhúzza maradnak és csakis akkor jönnek működésbe, ha valamelyik lakatot elsütöttük, és csakis az, melyik kakas lecsattant. Ugyanis ez az ejector összeköttetésben van a kakas felhúzó emeltyűjével, s a kakas lecsapódása nélkül nem dobja ki a töltényt.

Ezt a „Holland”-féle ejectort használja ma kevés változtatással minden gyáros a finomabb puskáinál. Sok gyarló ejector-szerkezet van forgalomban az olcsó, tucat-puskákon, melyek könnyen elromlanak. Itt takarékoskodni nem tanácsos, mert ha valahol, úgy itt „a fősvény többet költ”. — Egy jól készített ejector gyors lövésnél (fogoly, fácánhajítás, vadliba, kacsahúzás, körvadászat) megfizethetetlen szolgálatot tesz és addig tart, míg a puská, egyáltalán nem romlékony dolog.

A puska gyárosok szeretnek újításokat tenni, mellyel a közönség figyelmét magukra vonják. Ilyen az az ejector, mely szabályozható. Vagyis el lehet zárni, hogy ne működjék. De miért zárjuk el, miért ne működjék? — kérdezheti a gyakorlott vadász. A puská nem játékszer, hogy azzal olyan produkciókat végeztessünk, amire semmi szükség sincsen. Régi

vadász vagyok, és nem tudok olyan esetet, mikor az ejector működése hátrányos volna. — *Ha valaki a kilőtt hüvelyt gyűjteni akarja, erre is kitűnő az ejector, mert puskanyitáskor minden hüvely a markába jut csekély gyakorlat után.* — *Ha pedig az ejector elromlanék, a puská úgy működik, úgy húzza ki az elsütött hüvelyt, mintha ejector nem volna rajta.*

Éppen ilyen haszontalan konstrukció a „körömmel kipattintható ejector is“. Semmi értelme sincs annak, hogy az ejectort kiszedjük a puskából. A gondozás szempontjából nem kell, mert ha évenként párszor csontolajjal megkenjük, teljesen elegendő. Ha pedig vadászat közben elromlanék, ha tudjuk „kipattintani“, ha nem; nem segíthetünk rajta. Tehát minek kiszedni, hogy elkallódjon? Jobb helye van annak a puskában addig, míg puskaműves kezébe adjuk.

F) Puskaagy, vagy puskatus.

A puskaagy diófából készül. Ennél jobb, alkalmasabb fa erre a célra nincsen. Könnyű, erős és szép, különösen, ha öreg diófának sűrű, görcsös részéből készül, mely nem reped és kifényezve gyönyörű szép. *Legszebb agyak a nagy diófa hibátlan gyökeréből készülnek.* — Itt említem meg, hogy gyakran hallunk „valódi francia“ diófáról, mint csodás dologról. Ne ülünk fel az ilyen nagy mondásoknak és ne keressük a diófa származását, elég ha sűrűszálú, szépmintázatú az agy. Melegklímájú államban lazán nő a fa; két francia diófaagym hasadt be az idén; a magyar diófaagyokér páratlan agynakvaló. *A kaukázusi dió a legjobb.*

A ma használatban levő puskaák agya kétféle: „Pisztolyfogásos“ és „Angolagy“.

a) Pistolyfogásos agy.

A pisztolyfogásos agynál az agynyak úgy van kiképezve, hogy azon a kéz — mint pisztolynyélen — nyugszik a puska elsütése közben. Egy-csővű puskáknál, vagy golyós ismétlőknél, általában, hol egy ravasz van, tehet jó szolgálatot ez az agynyak; azonban *kétcsővű sörétes-puskán nem jó.* Az első cső elsütése után ugyanis kezünket az agynyakon, alig észrevehetőleg, hátra húzzuk a hátsó ravaszra, melynél a pisztolyfogás akadályoz. Különösen megszorul a kezünk a második lövés előtt az olyan pisztolyfogásnál, mely nagyon merészen hajlik. A ferlachi gyárosok szoktak ilyenét csinálni.

Ezen segíteni akart és olyan pisztolyfogást csinált egy pár puska-gyáros, melynél csak félig áll ki az agynyakból a pisztolyfogantyú. Erre sincsen semmi szükség és *a pisztolyfogás, bármilyen szépen legyen is kiképezve, rontja a puska kinézését.*

b) Angolagy.

Az angol — el kell ismerjünk — sok mindenben praktikus, így a vadászpuskában is. Az „angolagy”-nál nincs semmiféle kéznyugtató berendezés, szép vékony, síma az agyonyak, melyet minden vadász pár napi használat után megszok és megszeret úgy, hogy többé pisztolyfogantyús puskaagyat nem kíván.

c) Pofadék.

Régezte a puskaagyon „pofadék” is volt, sőt olcsóbb puskákon ez ma is látható. Ennek sem a multban, sem a jelenben célja nem volt és nincs. Cifraságnak volt a puskán, mely a puska gyors kezelését akadályozta, tehát „főlöseges, csúnya, rossz a puskán”. De hát az emberi ízlés sokféle, aki szereti, viselje.

d) A puskaagy méretei.

A puskaagy méretei, hajlítása döntő befolyással birnak a puska használatára. Alacsonytermetű, rövidkarú vadásznak „rövidebb”, magas-termetűeknek „hosszabb agy” kell. Az agy hosszát az első ravasztól mérjük az agyaltal közepéig, s normális termetű embernek — tapasztalat szerint — a 36 cm hosszú agy felel meg. Kisebb termetűeknek 34—35 $\frac{1}{2}$ cm hosszú; míg a 175 cm-nél magasabb vadásznak 37—39 cm-es agy felel meg leginkább.

Az agyméretnek második, nem kevésbé fontos része az agy „lehajlítás” mérve. Ezt úgy állapítjuk meg, hogy a puska csősinjére hosszú vonalzót fektetünk, melynek vége az agyaltalpon túl ér. Most lemérünk az agyorrig normális arcú embernél 40 mm, az agyaltalpnál 55—60 mm-t és az agyhajlítás megfelelő lesz. Ha az agyonyak hosszú, akkor ezekhez a milliméterekhez még az agyornál 1—2, az agyaltalpnál 5—6 millimétert adhatunk. Kövér, jól tartarcú vadásznál különösen az orrnál való méret növekedik, különben nagy arcát nem képes úgy rászorítani a puska agyára, hogy az irányzóvonalat elérje. Ilyennél az első méret 45—50 mm, míg az agyaltalpnál is 65—70 mm kell hogy legyen.

e) A puskaagy hajlítása.

A puskaagy hajlítását, a hátsó, agyaltalpnál való méret dönti el. Egyesek az agy, ha ez a méret 60 mm-nél kisebb; hajlított, ha ennél nagyobb. — Olyan vadásznak, aki kapásból (gyors célzás) lő, inkább az egyenes-agyú puska felel meg; aki lassan, hosszasan céloz, annak mindegy a puska hajlítása.

A drágább pusokák agyát ki szokták hajlítani jobbra a célvonal meghosszabbításától mérve 6—8 mm-re, mely „kihajlítás” is inkább a kövér vadásznak alkalmas, különben nincs értelme. Normális termet és arc az egyenes puskával jól tud boldogulni.

Azoknak a vadászoknak, kiknek a jobbszeme rossz, olyan puska-agyat készítenek, melyet rendesen a jobb vállra helyez a vadász és a balszemmel céloz. Ez a csúnya görbenyakú puska szorultságból igen jó szolgálatot tesz, de mindenesetben mérték után kell csinálni. Szívesebben lövök balszemmel balvállról, mint ilyen agyat nézzek.

f) *A puskaagy nyaka.*

A puskaagynál „igen fontos a nyak“, mert ezt fogjuk. A rövid, vas-tag nyak nem kényelmes, ezeket inkább régente csinálták, mikor a pus-kát ütésre is használták. Az általam legjobbnak tartott agy nyak ovális keresztmetszetének hosszabb átmérője 38—40 mm (öbnagyság szerint), rövidebb pedig elég ha 26—28 mm. Hossza a csőtől agyorig cca 18 cm.

g) *A puskaagy súlya.*

Az agy súlya olyan legyen, hogy a puska a csapszegen (csőtengely) vízszintesen álljon. Ez a kiegyenlített puska, mellyel jól lehet löni. Ha az agy, mivel fája sűrű, nehéz, lehúzná a rövid, könnyű puskacsövet; akkor az agyból (a talpnál) fúróval ki kell szedni, hogy könnyebb legyen; vi-szont ólmot teszünk a könnyű agyba, hogy a súlyt kiegyenlítsük.

Az agy nyakát recézni (halbör, Fischhaut) kell, hogy ne csússzon a puska kezünkben, mikor célzunk vele. Ennek a recézésnek nem sza-bad sem túlságosan finom, aprónak lenni, sem goromba nagynak. Leg-rendesebb az 1—1.2 mm távolságú recézés.

h) *Agytalp.*

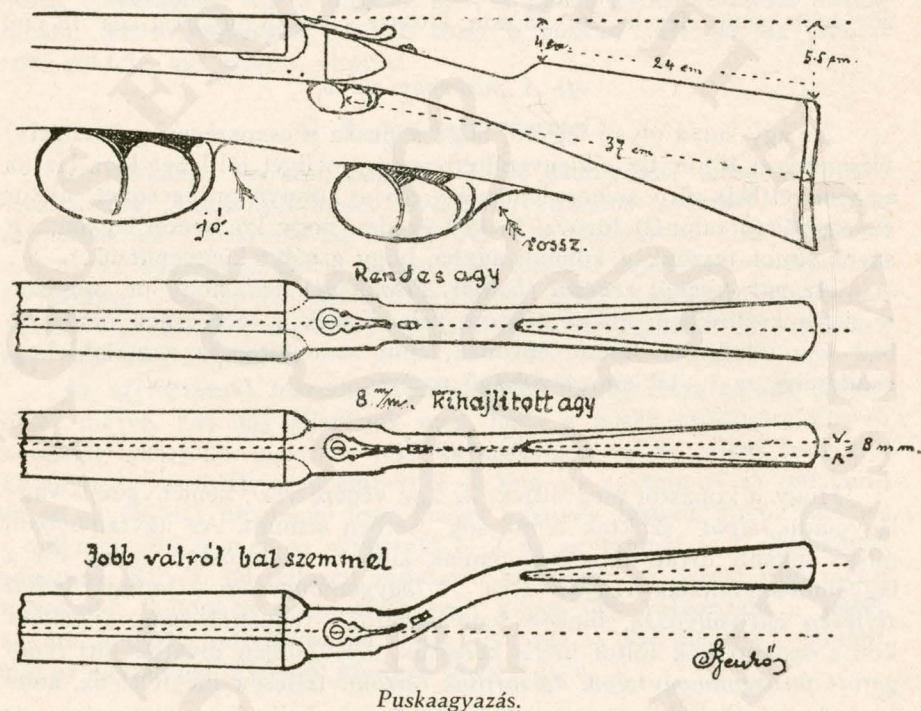
Hogy a kopástól megvédjék, az agy végére vas-, keménygumi- vagy lágygumi-„talpat“ szoktak tenni, sok esetben semmit. Az agy talpnélküli puska inkább divat, minthogy annak különös jelentősége volna. Én a lágygumi-agy talpnak vagyok híve. *A lágygumi-agy talp a puska rúgását teljesen ellensúlyozza.* Inghen foglyászhatunk reggeltől estig, s vállun-kon a szokott kék foltot hiába keressük. Az újabban divatba jött *lyuk-gatott pirosgumi-agy talpat túlzottnak tartom; teljesen megfelel az, ame-lyet ma már belföldi gumigyáraink készítenek, hol a lágy, piros rész egy pár milliméter vastag fekete, kemény anyagon nyugszik és ennél fogva van a puska agyára gondosan felragasztva, két csavarral oda erősítve.*

Ritkán látunk a sörétes-puska agyán undorítóan csúnya „kipárná-zást“ is. Erre sem sok szükség van, mert — bármily vakmerőnek lát-szik állításom — mondhatom, hogy az agynak az orrnál való megigazítása (levenni a fölöslegét), és a jó puha piros gumi-agy talp teljesen elegendő arra, hogy a puska rúgása ellen védjen. *Amelyik puska pedig lágygumi-agy talp mellett is gorombán rúg, az rosszul van fúrva, vagy abba meg nem engedett, túlerős töltényeket használ a vadász.* Sok más módon lehet segíteni a jó puskán, mielőtt tönkretennénk azzal a csúnya folttal.

Éppen ily kevés keresnivalója van a vadászpuskán annak az „állít-
ható pofadék”-nak is, mely még csúnyább, mint a párnázott pofadék; s
amely céllövő-puskán, mellyel negyedóraig is célozhatunk, igen jó szol-
gálatot tesz.

A vadászpuska agyának egyszerű simának kell lennie és „jól test-
hezállónak”, hogy azt felkapáskor, minden ide-oda mozgatás nélkül, a
célra foghassuk. Az ilyennel még sötétben is tud a gyakorlott vadász löni.

Az agyat politúrozással kell tartóssá, széppé tenni. Az agy olajozása
átfutó divat volt és ostobaság. Minden csepp víz meglátszott az olajo-
zott agyon és a víz felhúzta a fa szálait (szövetét), érdekessé tette a puska
felületét.

Puskaagyazás.

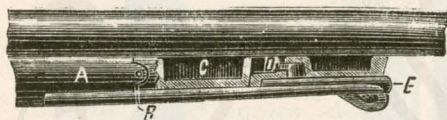
i) Előagy.

A sörétespuska agya két részből áll, egyik, miről szóltam; másik az
„előagy”, mely a závarzat előtt van, mintegy kiegészíti azt a részt, mely
a cső és agygarnitúra között üresen állana e nélkül. Ennek ugyanolyan
fa kell, mint a puskaagynak, kidolgozása, recézése is ugyanolyan.
Az odaillesztésben van némi eltérés, a szerkezetek szerint. Osztrák pus-
kaművesek még ma is csinálják a „kiskulcs”-os előagyat, mely elavult
szerkezet, jónak jó, de nem szép, s mivel jobbak vannak, az osztrák
puskás is drágább puskáinál ezeket használja.

Jobb előagyazár a „Purdey“-féle, mely az előágyon alul bevéssett, rúgóval ellátott csapózár. Ha ezt le akarjuk venni, körmünkkel a csapó-emeltyűt kihúzzuk, mire az előágy leválik. Helyre tévéskor az előágy benyomása a csőhöz elegendő, mert erre magától bezáródik. Egyetlen előnye ennek az, hogy az előágy véletlen leesése teljesen ki van zárva; azonban nem szép és miatta az előagyat recézni nehéz, és emiatt még „Purdey“ sem használja.

A legjobb előágy a „Greener“-féle gombnyomós, melyet minden jobb puskán látunk. Ennél az egész a farészbe van belül szerelve, csupán egy kis gomb áll ki az előágy végén, a két cső közötti vályúban. Ha ezt a kis gombot benyomjuk, az előágy könnyen leválik, ha pedig helyére visszateszük az előagyat és kissé a csőhöz szorítjuk, egy kis csattanás után az előágy a csövekhez záródik.

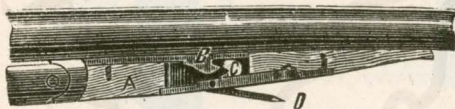
Ennek a kitűnő szerkezetnek a készítése, szerelése nem igényel nagy munkát, ezért még az olcsó tömegpuskákban is látjuk, és újabban melőznek minden „automatikus“ és nem automatikus előágy zárószerszerkezetet, melyek elavult, gyarló szerkezetnek bizonyultak ezzel a Greener-előaggal szemben.

Osztrák kulcsos előágy.

Automatikus előágy.

Purdey előágy.

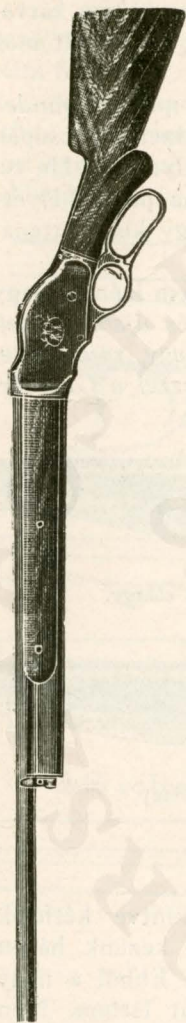
Greener előágy.

4. Ismétlő sörétespuskák.

Amerikából kerültek hozzánk. Szerkezetüket tekintve kétfélek. Egyik típusnál (1904-es) az ismétlőszerkezetet a jobb kezünk három ujjával, melyeket a kengyelbe akasztunk, működtetjük. Ebből a nagy, idomtalan „Winchester“ puskából 10-es öbnagyságúakat láttam. Nem kényelmes kezelésű, súlya is tekintélyes, 4 kilón felüli. Úgy töltik meg, hogy a záratkengyelt le- (és előre) nyomjuk, mely után a cső alatt lévő, spirálrúgóval ellátott, tölténytartálycsőbe 5 darab, a csőbe pedig 1 darab töltényt teszünk, majd a záratkengyelt visszahúzzuk és a szerkezetet elzárjuk. *Vizivadászatra használják, nálunk nincs elterjedve.*

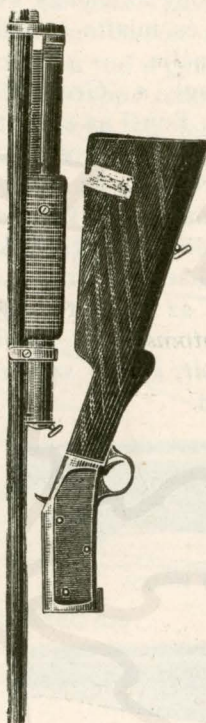
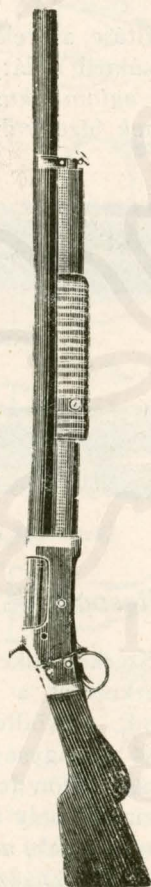
A másik sörétes „Winchester“ ismétlő-szerkezetét, a cső alatt lévő előagyszán előre-hátrahúzásával működtetjük. Ennek régibb típusa még kakasos, de a kakas az ismétléssel húzódik fel; az újabbak (1912-es minta)

látható kakas nélkül készülnek és elég tetszetős formájúak. 12, 16 és 20-as öb nagyságban kerültek forgalomba, s különösen a 20-as terjedt el, mert kitűnően készített, jól lövő, könnyű puska.

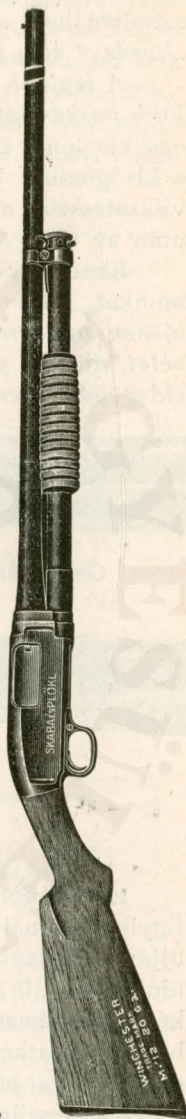

Winchester
10 kal.

Winchester
12 kal.

Ugyanaz
szétszedve.

Winchester
1912-es minta.

A sörétes ismétlő előnye, hogy kis gyakorlattal gyors egymásutánban lehet vele löni 6-ot; hátránya az, hogy az ismétlésnél fárad vagy a jobb-, vagy a balkéz. Emiatt nagy elterjedésnek nem örvendhet.

5. Önműködő sörétespuskák (automaták).

a) Winchester sörétes-automata.

Az újabb mintájú (kakasnélküli) Winchesterekkel egyidőben látott napvilágot az „Automata Winchester“, melyet az amerikai gyár (Winchester Repeating Arms Co. New-Haven) csakis 12-es öbnagyságban készít. Ez a nagy (115 cm hosszú), nehéz (3·7 kiló) puska 5 lövetű, jó anyagból készült és jól is lő. Megtöltésnél a csövet hátrahúzzuk addig, míg a závaratrész is teljesen hátra tolódott, ekkor a tok jobb oldalán levő átlócsapot balra kinyomjuk és a csövet visszaeresztjük. A megtöltött puskával könnyű lőni. Ahányszor a ravaszt hátrahúzzuk és előre eresztjük, annyit lő.

b) „Browning“ automata.

Úgy kinézésben, mint nagyságban hasonlít ez a belga puska (készíti a „Fabrique Nationale d'armes de guerre, Herstal-Liège) az amerikai Winchesterhez, ez is ötlövetű. Itt is a cső mozog előre-hátra a lövés alkalmával. Ez is 120 cm hosszú és 3·7 kiló súlyú, csak hogy ez már az európai ízlést is némileg követi, amennyiben keménygumi-agytalpa van és úgy az agy, mint az előagy bordázott (recézett). Igen sok forog közkézen, ezért apróra nem is részletezem. 16 és 12-es öbnagyságban készül, ára mérsékelt és a vadász kívánsága szerint rövid és hosszú csővel is adják, melynek nagy jelentősége nincs. *A legtöbb Browning kitűnően lő rövid csővel is.*

c) „Sjögren“ automata.

A stockholmi svéd fegyvergyár készítette, ma már nem gyártja, mert nem vált be. Hossza 123 cm, súlya 3·6 kiló, csőve szilárdan áll, a závarzat mozog lövés közben. Ezt is egyelőre 12-es öbben készítették, de a gyár — siker esetén — 20-asban is készítette volna. Kitűnően fűrt csőve, olcsósága miatt sokan megvették, de sok bosszúságot is vettek vele. Vagy nem sütötte el a töltényt, vagy nem ismételt.

d) „Walther“-puska.

Ezt a „Deutsche Werke A. G. Berlin“ gyártja, kizárólag 12-es öbnagyságban. Kezdetben sok baj volt velük, ma azonban hibátlanul működnek és kitűnően lőnek. Megtöltése úgy történik, hogy az előagy hátsórészét egy gomb megnyomásával lebillentjük, tölténnyel megrakjuk, helyére visszatesszük. A puska merev reteszelésű, csőve a löporgáz hatására 3·5 cm-re szalad hátra. Igen nagy előnye, hogy a szerkezet teljesen burkolva van, abba por, szemét nem hullhat. Terjedőben van ez a puska a „Browning“ mellett.

e) „Reinmetall“ automata.

Ez is merev reteszelésű puska, teljesen úgy néz ki, mint a „Browning“ és 16-os öbnagyságban készül. A „Reinische Metallwaaren, und Maschinenfabrik Werk Sömmerda“ gyártja. Használható automata ez is.

f) „Becker“ automata.

16-os öbnagyságban készül a „Deutsche Jagdwaffen-Gesellschaft“ düsseldorfi gyárában. Otromba puska, melynél a töltények forgó dobban levő hüvelyekbe jönnek. Ötlövetű. Csöve a lövés pillanatában 2—3 centiméterre visszaugrik, rácsúszik a töltényt tartó hüvely végére, hogy a löporgáz kitódulását megakadályozza. Amint a sörét a csövet elhagyta, a cső is visszatér rendes helyére, mely után a dob — mint a forgópisztoly-nál — egy tölténnyel elébb ugrik. Elég jól működnek, de az utolsó (5-ik) hüvelyt a puska már nem dobja ki, ezt úgy kell kitolni egy kis vasvesszővel. Bár olcsó puska, nem veszi senki, mert esetlen, csúnya.

A sörétes automatának sok előnye mellett sok hátránya is van. Eltekintve undok formájától, mindenik nehéz; már pedig gyakorlatból tudjuk, hogy forró őszi napon, reggeltől estig vadászva, a puska minden gramm súlytöbblete kilónak számít. Még a leggondosabb kezelés mellett is szokott fennakadás előfordulni, tehát szerkezete még hagy kívánni valót. A töltényben is válogat. Mivel az ismétlőszerkezetet itt is, mint a golyós automatáknál, a löporgáz működteti; gyenge tölténnyel nem ismételi, túlerős meg nagyon hátrahatja a závarzatot. Ezekben a bajokon ugyan lehet segíteni a rúgó beállításával, de mégis csak hibának kell tekinteni a jó kétcsövűvel szemben, melynél sem a töltény erőssége, sem annak becsavarása nem okoz bajt.

Nagy hibája, hogy csakis egy ugyanazon söréttel lőhetünk vele. A töltény kicserélés ugyanis lassú dolog, gyenge megoldás.

Az összes sörétes automaták között a „Browning“ van legjobban elterjedve, mert tagadhatatlanul a legjobb. Sajnos, nem készítik Európában 20-as öbben is, melyet sokan vennének, kisebb súlya miatt foglyászatra. Nem régen 20-as hasonló automata jött Amerikából a „Remington“, mely terjedőben van.

Az agy esetlen csúnya, melyen úgy lehetne valamit segíteni, hogy az orrot 2—3 centiméterrel elébb kellene nyujtani.

Az előagy tökéletlen, a puskák 80%-ának előagyfája el van hasadva. Ezen aztán a falusi puskaműves vasalással segít, mely a puskát még csúnyábbá teszi. Nagyon nehéz ezen a bajon segíteni, hacsak valami, a fához hasonló színű, papir vagy kaucsuk anyagból nem készítenek előagyat.

Igen nagy hibája az is, hogy lakatszerkezete nagyon komplikált, nem minden puskaműves ért hozzá, így gyakori eset, hogy a puskaműves-műhelyből akkor kihozott „Browning“ pár lövés után felmondja a szolgálatot. Újabban sok hibáján segítettek; vannak vadászok, akik kinézését, súlyát megbocsátják, s ha nem is terjed, de forgalomban van.

6. Vegyescsővű puskák.

A billenőcsővű golyóspuskák tárgyalásánál már érintettem, hogy vannak olyan puskák is, melyeknek egyik csöve sörétes, másik golyós. Itt szintén — a helyszűke miatt — igen röviden fogom tárgyalni a ve-

Browning
automata

Walther
automata

Carver 12 lövetű
kis golyós ismétlő

Browning 9 mm öbn.
golyós automata

gyescsővű puskákat. Ezek készülnek 2, 3, sőt 4 csővel is, habár utóbbiakat az ismétlők kiszorították a forgalomból.

a) *Golyós-sörétes kétsővű puska.*

Ez a billenőcsővű serétespuska mintájára készül és abban különbözik ettől, hogy itt — a golyós töltény erőssége szerint — úgy a závarzatot, mint a golyócsövet, sokkal erősebbre csinálják. A csöveket rendszeren egymás mellett helyezik el és pedig jobbról a golyós, balról a sörétes csövet. A csövek elhelyezésénél az a feltevés vezette a puska-művest, hogy ezzel a puskával gyakrabban vadászunk nagyvadra, melyre golyóval kell lőni. Az is, hogy az itt szükséges gyorsítót (Schneller) könnyebb a jobb ravaszra szerelni, mint a majdnem fekvő hátsó ravaszra.

A vegyescsővű puskát inkább erdős területen használják, hol jöhet szalonka is, de jöhet vaddisznó is, tehát jó mind a két vadra készen lenni. Hol gyakoribb az apró vad, ott jobb, ha a jobbcső a sörétes, különben előfordulhat, hogy sietségben golyóval lövünk a felröppenő fogolyra, vagy szalonkára.

Legcélszerűbb elhelyezés, ha a sörétes csövet felül tesszük, a golyósat pedig alája (Bakkpuska). Ennél a puskánál használhatunk erősebb golyós töltényt is, mert az alsó cső nagyobb gáznyomása nem esik magasan a csapszeg fölött, a závarzat nem rongálódik nagyon. Az ilyen golyós cső pontosabban is lő, mint az egymásmellett elhelyezett, melynél az oldalra nyomás vízszintes irányú, nagyobb szóródást okoz.

Ami az „öbnagyságot” illeti, a vadásznak szabad választása van bizonyos határok között. Legrendesebb a 16-os sörétes cső, mely alá jöhet 450-es, 500-as expresszcső, vagy ha a puska závarzata elég erős, egy kisebb öbű, burkolatos golyóra fűrt, erős cső. Meg kell jegyezni, hogy *palackformájú hüvelyt ne válasszunk, mert ennek gáznyomása hátrafelé nagyobb, mint a hengeresnek, s a képződött 2500-on felüli légköri nyomást a billenőcsővű puska závarzata nehezen bírja ki. Használható modern töltények a vegyescsővű puskához, ha az jó erős závarzattal bír:*

1. 48 mm hosszú hüvely, 8 mm nickelburkolatos lövedék 1-6 g. *Troisdorfi leveles, gyérfüstű löpor.*

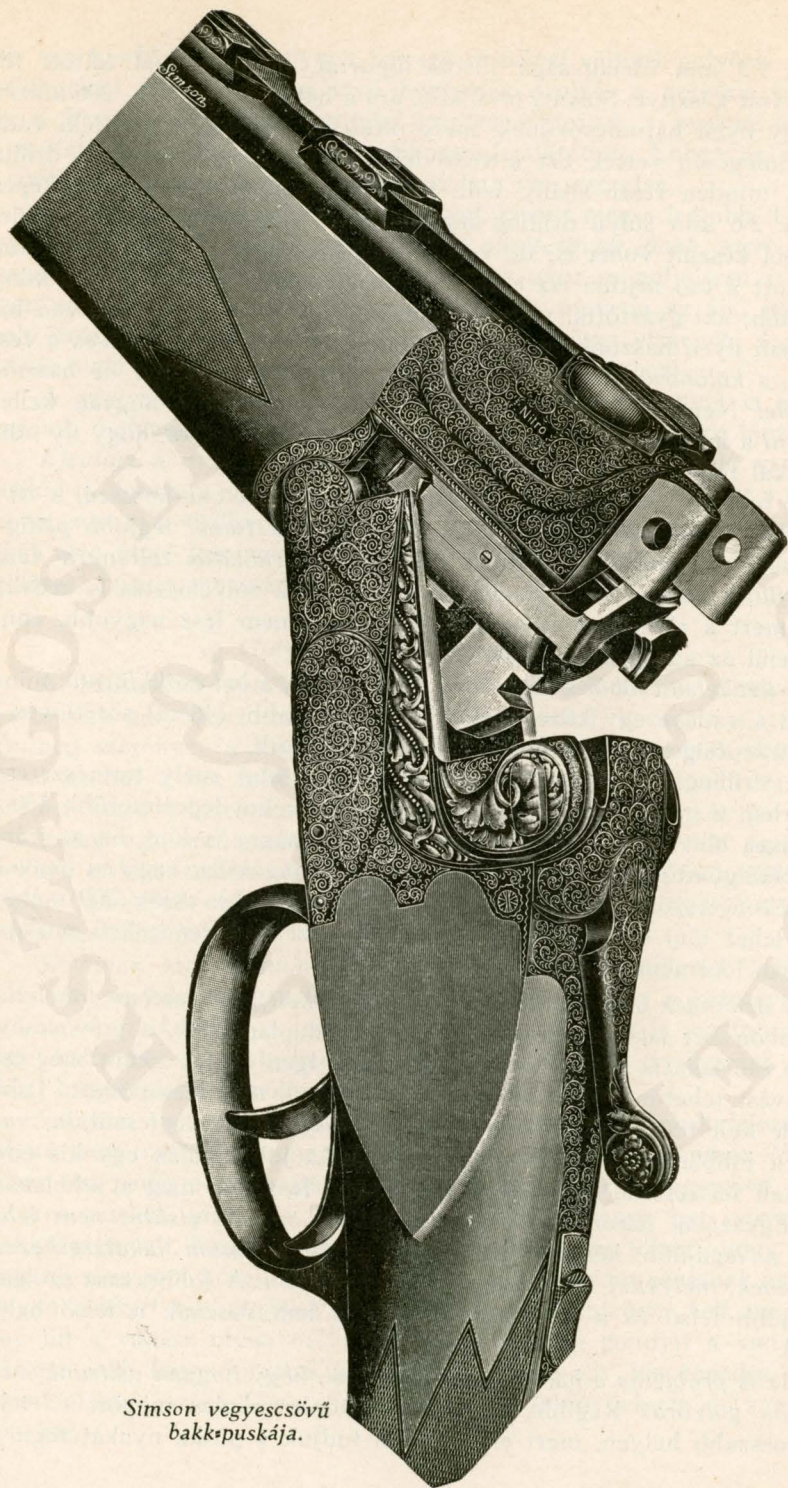
2. 58 mm hosszú hüvely, 8 mm nickelburkolatú lövedék, 1-8 g. *Troisdorfi leveles, gyérfüstű löpor.*

3. 52 mm hosszú hüvely, 10-75 mm nickelburkolatos lövedék, 3-2 g. *Gyérfüstű, leveles löpor.*

Ezek a töltények bármely hazai nagyvadra teljesen megfelelnek.

b) *Golyós-sörétes háromcsővű puska.*

A leggyakrabban látjuk azt a drillinget, melyiknek két felső csőve sörétes, az alsó pedig golyós. Ilyen kakasos, könnyű drillingekkel árasztották el hazánkat a nagy háború előtt az olcsó tömeggyárosok. Ennek a drillingnek két felső csőve 16-os sörétes, alsó csőve pedig a 82 mm

*Simson vegyescsövű
bakk-puskája.*

hosszú, 9·3 mm öbnagyságú füstös löporral, ólomgolyóval töltött töl-
tényre volt készítve. Súlya 2·6—3 kiló, ára a háború előtt 140—200 korona
volt egy ilyen háromcsövének, mely olcsó ár miatt a hegyvidéki vadá-
szok tömegesen vették ezt a veszedelmes mordályt. Ezeknek a drillin-
geknek minden része silány volt, legtöbbször ilyen volt teljesítőképes-
sége is. 2·6 kiló súlyú drilling nem is lehet elég erős, bármily kitűnő
anyagból készült volna is; de vasból voltak csinálva, néhány lövés után
kotyogott a cső rajtuk. Az ember nem tudja, hogy melyik volt a könny-
nyelműbb; aki gyártotta, vagy aki pénzt adott érte. Még ma is van for-
galomban ilyen haszontalan puska. *Óvakodjék tőle, kinek kedves a testi
épsége, s különösen füstnélküli löporos, burkolatos töltényt ne használ-
jon bele!* Nem is ismertetem, hogy a harmadik csőre hogyan kellett
átváltani a lakatszerkezetet, nem engedi meg a helyszűke, hogy ily ódon
dolgokkal foglalkozzam.

*A modern, kakasnélküli drilling csőve 60—65 cm hosszú, s itt a
cső súlya miatt mellőzzük a 12-es öbüt, jobb a 16-os; legjobb pedig a
20-as sörétescsövekkel és lent 8 mm nickelburkolatos töltényre készi-
tett drilling.* Ennek súlya 3—3·2 kilogramm, s a súlyelosztás is kedvező
lehet, mert a rövid cső súlya 1·5—1·6 kg-nál nem lesz nagyobb, ennyi
körülbelül az agygarnitúra súlya is.

A két felső csőből a jobb lehet koncentrált, a bal csokkfúratú, minek
folytán a vadász egy közeli (30 m), egy távolabbi (40 m) sörétlövés és
egy 300 lépésig ható golyólövés fölött rendelkezik.

A drillingre állítható irányzékot kell szerelni, mely természetesen
elsősorban a golyós csőnek szól. Ezt az irányzékot legcélszerűbb 150 m
távolságra lőni be. Ezzel lehet rövidebb távolságra is lőni, ha az irány-
zékából (célgömb) keveset veszünk a nézőke bevágásába; vagy ha nagyobb
irányzékot veszünk (a csőtorkolatot feljebb tartjuk), akkor 200 méterre
is jól lehet lőni a golyóscsővel. Ennél messzebb billenőcsövű puskával
pontosan lőni nem igen lehet.

A drillingek lakatszerkezete igen komplikált, sok esetben tökéletlen.
Legtöbbször két lakatszerkezet van, mint a duplapuskán, a golyóscsövet
a jobb cső lakatja süti el, ha erre átváltják. Igen ám, de ekkor még csak
egy lövést tehetünk, mert a két lakatból egyik már lecsapódott. Tehát,
vagy le kell billenteni a csövet, hogy a lakat újra megfeszüljön, vagy
pedig a jobblakatnak megfeszítésére a puska jobboldalán egy kis emel-
tyűt kell felszerelni, melynek lenyomásával feszítjük meg a jobblakatot
újra. *Egyszóval három csövet két lakattal könnyen elsütni nem lehet,
tehát a legújabb háromcsövű puskához már három lakatszerkezetet
készítenek, melyeket két elhúzóval el lehet sütni.* A jobbravasz szolgálja
ki a jobb felső és a golyóscsövet, míg a balravasznak a felső balcső
marad.

*Az is probléma a háromcsövű puskánál, hogy hogyan váltsunk, vagy
állítsunk golyóra?* Régebbi típusoknál a topleverkulcs mögött — tehát
a legrosszabb helyen, mert emiatt nem tudjuk a puska nyakát fogni —

van egy kisebb kulcs, melynek balranyomásával váltunk golyóra. A jobb drillingeken az agnyakon levő biztosíték szolgál a golyóra váltásra. Ha a biztosítékot előrenyomjuk, golyóra állítottuk a puskát, amit az is mutat, hogy a nézőke automatikusan felállítódott. Ebben az esetben a sörétsövek biztosítóka a puska oldalára van szerelve.

Ez a megoldás az adott körülmények között még a legjobb. Ugyanis *a golyócsőnek zárva kell lennie, míg a sörétsövek lőnek, mert a nagy rezgés következtében, melyet a sörétlövés okoz, a golyócső is könnyen elsülne*; viszont, ha golyóra váltottunk, mutatja az álló irányzék, mely azonnal lecsapódik helyére, ha a golyócsövet elzárjuk. *A golyócsőhöz való ravaszt gyorsítóval kell ellátni* (Rücksteher).

A vegyescsövű puskákra felállítható nézőkét (diopter) is szoktak szerelni, melynek segítségével álló vadra pontosabban tudunk lőni.

Ejectort a drillingre nem szokás tenni, elég mindenféle van azon nélkül is, úgyhogy igen gyakori eset az, hogy a sörétső helyett a golyócsövet süti el a drillinges vadász, ki évekig vadászott ezzel a puskával, tehát elég ideje lett volna a szerkezet kezelését megtanulni. Készítik a drillinget három ravasszal is.

c) Golyós-sörétes négycsövű puska.

A négycsövű puskánál a két sörétescső alatt van elhelyezve a komolyabb golyócső, míg a két sörétescső felett, a csősin alatt húzódik meg szerényen a kisöbű (5·8 mm) golyócső. Volt olyan négycsövű puska is, hol a két felső golyócső alatt két golyócső volt, vagy két sörétes; majd a háromcsövűt variálták úgy, hogy fent két golyócső, lent pedig egy sörétescső volt. Azért mondom, hogy volt, mert már ezeknek a kuriózumoknak lejárt az ideje. *Ma a golyós ismétlők, mint pontosabban lövő, erősebb puskák, nagyon háttérbe szorították a vegyescsövű puskákat is.*

Senkinek sem ajánlom a háromcsövű puskát, melynek legfeljebb csak ott van jelentősége, hol azt úgy használjuk, mint a kétsövű sörétest, de — ha kellene — van egy golyócsövük is. Itt is megfontolandó, hogy érdemes-e azt a harmadik csövet s komplikált szerkezetet cipelni azért, hogy ritkán golyólövésre is van kilátás.

Sohasem volt drillingpuskám, pedig igazán kevés puskaféleség volt háború előtt, melyet ki nem próbáltam. Ha nagyvadra mentem, Mausert vittem, ha pedig erdei hajtásra, vegyesvadra, akkor vegyescsövű, duplajectoros puskát, melynek jobb csőve 500-as expressz, bal csőve 20-as csokkfúratú volt. Ezzel oly gyorsan tudtam lőni, újra tölteni, hogy a drillingesek meg sem közelítettek. *Általában nem ajánlom senkinek az olyan „agyon”-szerelt puskát, melynek kezelésénél gondolkozni kell*, mert sokszor jut a vadász olyan helyzetbe, hogy minden gondját a vad célba vételére kell, hogy fordítsa, s bőrre mehetne egy kis tévedés, mikor a szalonkának szánt 12-es söréttel lőné — golyó helyett — a medvét lapockán.

Biztonsági berendezés.

Néhány puskagyáros, köztük „Thieme és Schlegelmilch“, „Immam Meffert“ suhli gyárosok, a puska agyonyakára alul, a ravaszkenyvel mögött, szarvból kéznyugtatót szereltek fel, mely emeltyűszerűen mozgott. A puska csak akkor sült el, ha a ravasz hátrahúzása mellett ezt az időtlen berendezést az agyonyakhoz szorítottuk. Mondanom sem kell, hogy nem terjedt el ez a csúnya haszontalanság.

Nem terjedt el az sem, mely az agyonyak felső részén, a topleverkulcs mögött volt elhelyezve, pedig nem volt oly csúnya és alkalmatlan, mint az előbbi.

7. Angol puskák.

A magyar vadásztársadalom rég megállapította azt, hogy a legjobb anyagból, legnagyobb gonddal az angol puskagyár és puskaműves dolgozik, s hogy az angol puska a világon a legelső. Nagy tévedés volna azonban azt hinni, hogy amely puskán angol bélyegző van, az már minden más puska fölött áll, mert ott is csupán néhány puskagyáros készíti az igazi finom angol puskát, a többi jobb-rosszabb puskát csinál, sokszor nagy tömegben, melyek még a jó közepes belga puskával sem állják ki a versenyt.

Az angol puskát általában az egyszerű, komoly, izléses kivitel, jó fogás és kitűnő lövőképesség jellemzi. Készítenek trópusi vadászatra nehéz golyóspuskákat is, azonban golyóspuskákban a német puska fölényben van, s az egész világon vezet. Az angol inkább sörétespuskákban mester.

A jobbmárkájú angol puskák nagyon drágák. Mai pénzünk szerint egy darab finom angol puska 4–5000 pengő! Kérdezhetné bárki, hogy miért ily rettenetes drága? Erre a kérdésre nem könnyű felelni, mert bár az angol acél, melyből a puska készül, tagadhatatlanul kitűnő, néhány pár nyers csövet dob el a gondos angol puskaműves, míg teljesen megfelelőt talál, az alkatrészek kidolgozása is oly precíz, hogy órák sem dolgozik pontosabban; de mégis azt kell mondanunk, hogy a nevet is nagyon megfizettetik.

Az angol puskák kissé nehezek; csövük is hosszú az újabb belga puskákéhoz képest, de súlyelosztásuk, valamint anyagelosztásuk is igen jó. Ahol kell, mindenütt van anyag bőven, de sehol sincs, ahol fölösleges.

Az angol puskák általában sűrűn hordják a sörétet, különösen az aprót, ha a puskát ilyenre rendelik; máskülönben egyenletesen, de ritkán. Tapasztalatom szerint az angol nem a legjobb lövő, közelről biztosra megy, amire a sűrűn lövő puska nem alkalmas. Míg más államokban a sörétes puskát 35 méterre lövik be, addig Angliában 37,5 méter távolságra.

A háború előtt öt különböző angol puskát hoztattam választásra. Nehéz volt választani a gyönyörű kis 20-asok közül, mindenik olyan

Anson és Deeley-rendszerű
angol puska.

„Holland” oldallakatos
angol puska.

kézi, szép, komoly puska volt és egyik sem lőtt 80%-on alul. Talán egy országba sem került annyi drága angol puska, mint hozzánk. A magyar úri vadász soha sem sajnálta puskára a pénzt, s még ma is sok

remek angol puskával találkozunk, melyek a jobb világban kerültek hozzánk s úgy őrzi őket boldog tulajdonosa, mint drága ékszereket.

Ujabbban Angliában is pang a puskaipar. Nincs pénz, nincs rendelés. Ott is előfordul az, hogy teljesen újnak látszó, márkás puskát aránylag olcsón kínálnak. Az ilyen vásárnál nem árt a puskával előre lőni, mert lehet, hogy rosszul lő a márkás, finom puska.

Legnevesebb angol puska gyárosok: „Purdey“, „Holland and Holland“, „Greener“, „Bosch“, „Webley és Scott“, kiknek remek puskaí nálunk évtizedek óta ismeretesek, s ezek egyben a világ legértékesebb puskaí t készítik.

8. Belga puskák.

A belga puska gyártás világhírű. Oly szép, tetszetős és olcsó puskaí kát senki sem csinál, mint a belga. Ott is vannak nagy gyárak, melyek tömegárút hoznak forgalomba és puska művesek, kik angol minták után oly gyönyörű puskát tudnak készíteni, hogy csak abban különbözik az eredeti, márkás angol puskától, hogy sikkesebb és könnyebb, mint az.

Azt szokták felhozni a belga puska ellen, hogy nincs a belgának finom acélja, tehát puskája sem lehet tartós. Ezt megcáfolja az a sok „Pieper“, „Lepage“, „Fabrique Nationale“ olcsó tömeggyártmány, melyek két-három évtized használata után is még mindig vadászkézben vannak. Ami pedig az anyag kérdését illeti, a belga jutányos áron szerzhet be svéd, német, angol acélt is, szóval a világ legjobb anyagához is hozzájut.

Belgiumnak egyik fő kereseti forrása a puska, áldoz is ennek az iparágak fejlesztésére. Állami intézetben tanítják a puska készítést, melyhez hasonló iskolája egyetlen államnak sincsen.

Hazánkban leggyakrabban találkozunk a „Forgeron“, „Lebeau“, „Defourny“, „Bernard“, „Schollberg“, „Francotte“, „Lepage“ és „Fabrique Nacional“ puskaí kkal s igen sok kisebb, „névtelen“ puska műves van Belgiumban, kik remek sörétespuskaí kát készítenek. A belga kevés golyós puskaí t csinál.

9. Német puskák.

Németországnak sok puska gyára van, melyek a világ minden részébe szállítanak jó anyagból készült, tartós, jól lövő sörétes- és golyós puskaí kát. Golyós puskaí kái utolérhetetlenek és mérsékelt áron kaphatók, ezért el is terjedtek.

A német sörétespuskaí knak, bár sok angol, belga mintát vettek át, német jellege van. Darabos, nem finom, nem elég jó fogású, és diszítése — sok esetben — ízléstelen. Már ahogy vesszük. Nekik lehet, hogy ízléses az a primitív vonalakból álló vésés, melyek között mindenütt ott

látjuk azt az inasgyerekek által könnyen végezhető, unalmas „*mattirozást*“, melyet mi, magyar vadászok, kiket elkényeztettek a finom ízléssel készült angol, belga puskák, nem tudunk nézni. *A puskák különben német*

Forgeron „Auson“ puskája.

Forgeron „Holland“ puskája.

alapossággal vannak készítve. Úgy a csőanyag, mint fúrása kitűnő és a závarzat, lakatszerkezet kívánnivalót nem hagy.

Tapasztalatom szerint a legformásabb puskát, melynek díszítése is szép, „Simson“ suhli gyáros csinálja, kinek 30 éves puskáit is gyakran látjuk vadászatokon. Szintén sok jó német puskát látunk „J. P. Sauer

és fia“, „Thime és Schlegelmilch“, „Greifelt“ suhli gyárosok készítményeiből.

10. Osztrák puszkák.

A régi jó időkben sok jó és rossz puska került hozzánk Ausztriából. Egyik főszállító „Johann Peterlongo“ innsbrucki gyáros és kereskedő,

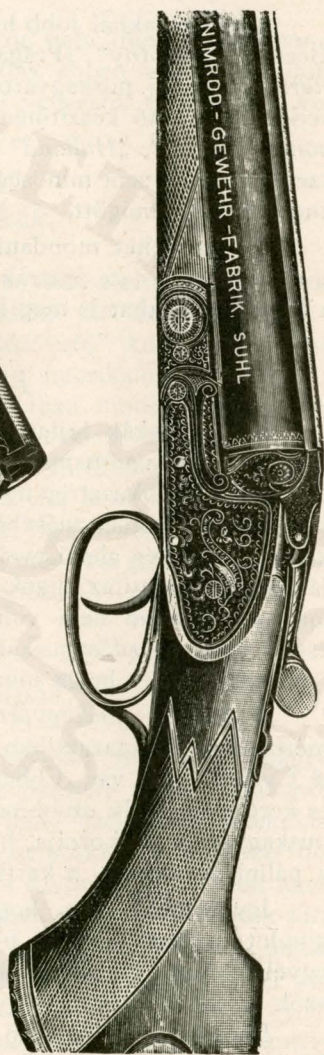
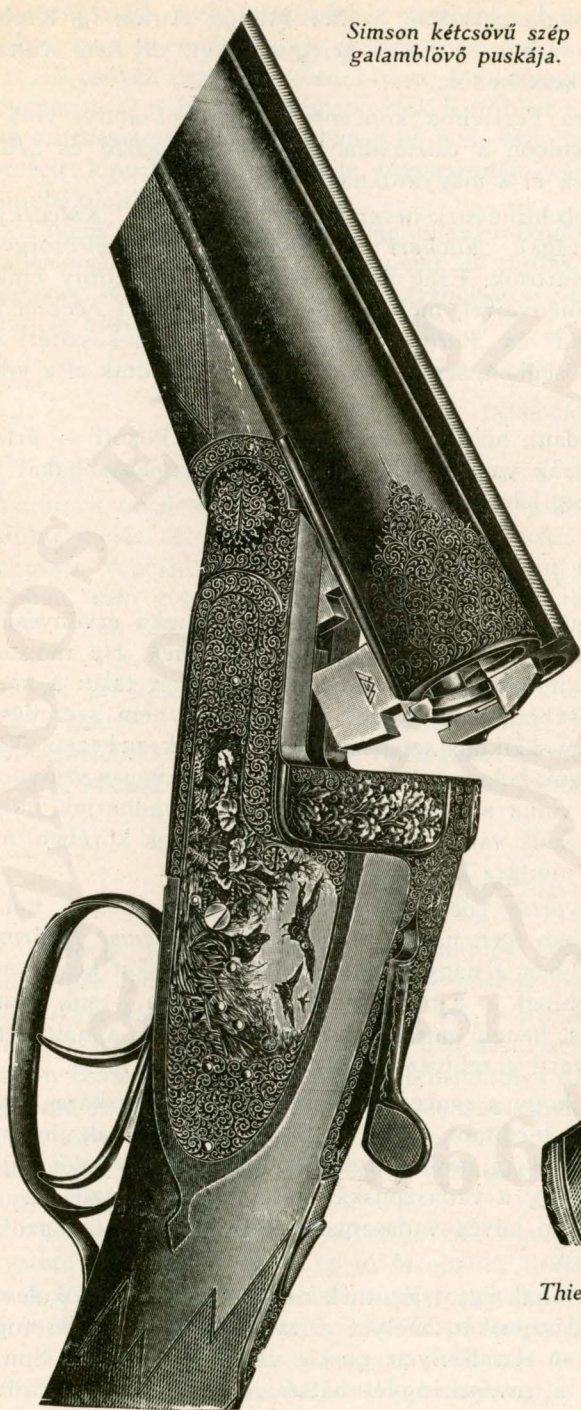
J. P. Sauer három-
csövű oldallakatos.
pedálos puskája.

J. P. Sauer
jobb
puskája.

kinek jó közepes puszkái többnyire belga minták után készültek és úgy kinézés, mint használhatóság tekintetében a szerényebb igényeket kielégítették, s ami nem mellékes, olcsók voltak. Majd később kevesebb puszkát gyártott, többet csináltatott Belgiumban, melyekre saját firmáját

*Simson kétsövű szép
galamblövé puskája.*

*Tieme és Schlegelmilch
jobb puskája.*

iratta, akár a bécsi puszkakereskedők: Szailer Miklós, Anton Ig. Krebs, kik magyar nyelven is adtak ki fokos árjegyzékeket, de nem voltak puszkagyárosok, hanem kereskedők.

Ausztria puskaipara Ferlachba koncentrálódott, hol annyi volt a puskaműves, mint Miskolcon a csizmadia. Az „Ogris”-család és „Just József” sok pusztát adtak el a magyaroknak.

A ferlachiaknál jobb hírnévnek örvendettek: „Springer”, „Kaleczky” (Bécs), „Nowotny” (Prága), „Fückert”, „Bitter” és „Vencel-Morgenstern” weiperti puszkagyárosok. Ezek közül egyidőben Nowotny emelkedett ki kitűnő készítményeivel, melyeket angol mintákra („Second to none”, „Royal”, „Holland” és „Purdey”) nagy pontossággal készített és ezek a puszták sem minőségben, sem árban nem igen maradtak el a jobb angol puszták mögött.

Így azt lehet mondani, hogy legszélesebb határok között — értve a minőséget — az osztrák vadászpuska mozgott, hol a legjobbakat és a legsilányabbakat is meg lehetett kapni.

11. Francia puszták.

Bár a puszták fejlesztésén sok értékes francia munka érvényesült, *Franciaország vadászpuskaipara nem mondható fejlettnak*. Ha rangsort állítanánk fel, Ausztria mögött is elmaradna. Ennek okát talán a nemzeti öntudat túlbecsülésében találhatnánk meg, midőn nem szerencsés konstrukciójú és alakú pusztáikhoz szívósan ragaszkodnak, nehezen akarják belátni, hogy az angol, belga vadászpuskaipar olyan magas színvonalon van, honnan nem volna szégyen tanulni. Így elmondhatjuk, hogy csakis azok a vadászpusztáik váltak be jobbízlésű vadászok körében, melyek angol, vagy belga mintára készültek.

A francia pusztagyártás gócpontja „Saint-Etienne” (Loire), hol a méreteiben és ágazataiban igen nagy „Manufacture Française D'Armes & Cycles” gyár van. Ebben a nagy gyárban nemcsak pusztát készítenek és kerékpárt, mely utóbbinak — a puska melletti gyártását — sok német pusztagyár is gyakorolja, hanem minden szükségleti cikket, a hálóingtól a pálinkás pohárig, a kerti gereblyét és csibeitatót sem véve ki.

Így érthető az is, hogy a rengeteg ágazat mellett a pusztára annyi gondot mégsem tudnak fordítani, mint az olyan pusztagyárak, melyek egyébbel nem foglalkoznak, s melyek tulajdonosai és tisztviselői vadászok is, tehát tudják, hogy a vadászpusztát mire szokták használni.

Franciaországból igen kevés vadászpuska jön hozzánk, így azokat közelebről alig ismerjük.

„Idéal” néven gyártanak egy ízlésesnek nem mondható, alsókulcsos, különös szerkezetű vadászpusztát, melyet a vadászközönség nem fogadott el. Hazánkban 5—6 darab ilyen puska van használatban. Spirálrúgós lakatszerkezetét a ravaszkeggyel hátsó részén levő emeltyűvel

feszítjük meg, mely becsukáskor magától helyére ugrik. Ez a lehetetlen helyre szerelt emeltyű igen gyakran csípi oda a vadász ujját.

A csövek összeillesztése, fúrása — állítólag — jó. A lökép is jó kell legyen, mert a franciák foglalkoztak legtöbbet a sűrűlövés lehetőségével. Ők szerkesztették nagyrészen a be nem vált „söréthajtókat“ (homorúra préselt löporfojtás, háromféle üregesfojtás, „Grillage“ söréthajtó sodronyhálóból).

Nem véték a tárgyilagosság ellen, mikor nem dícsérem a francia vadászpuskát, hisz maguk a franciák is tudják ebben való elmaradottságukat. Módomban volt előkelő franciákkal vadászni, egynél sem volt francia puska, hanem angol és belga.

12. Amerikai puskák.

Az amerikai nem tagadja meg magát a vadászfelszerelésben sem. Az óriási területeket kiaknázni mentől rövidebb idő alatt! Ez náluk a többtermelés. A vadászpuskákban is a „soklövetű“ kell, hogy hamar lehessen végezni a vadállománnyal. Ízlése az amerikainak sem építkezésben, sem ruházkodásban, sem pedig puskában nincs. Puskáik esetlenek, csúnyák, nehezek, legalább is nekünk, európaiaknak.

A csövek erősségére, fúrására már gondot fordítanak. Az amerikai puskák jól lönek úgy golyóval, mint söréttel. Az amerikai „Savage“ és „Winchester“ golyóspuskák kitűnően lönek, így a sörétespuskák is. Mindazonáltal minket, magyar vadászokat az amerikai puskák nem érdekelnék, sokkal szebb, jobb puskákban válogathatunk itt Európában.

13. Magyar puskaipar.

Kirner József budapesti puskaműves nevéhez fűződik a magyar puskaipar fénykora. A „Kirner“-féle puskák bármely más, világmárkás puskákkal kiállják a versenyt. Még ma is látható ezekből a remekekből pár darab, melyeket nem szabad a mai modern puskákkal szerkezet dolgában összehasonlítani, pontos, lelkiismeretes kivitel tekintetében azonban ma is megállják a helyet világviszonylatban is. Ezek a puskák kitűnően lőttek, szépek, kéziesek voltak; záró- és lakatszerkezetük, anyag, kidolgozás és hibátlan működés tekintetében egy finom óraművel versenyezhettek volna.

Kirner Józsefnek sok követője volt a puskaművesiparban. Tanítványai közül még ma is élnek és jó hírnévnek örvendenek. Sajnos, a viszonyok ezeknek felemelkedését nem teszik lehetővé, de reméljük, hogy tér nyílik számukra, s majd ismét híres lesz a magyar puska is.

Legtöbbet áldozott a magyar puskaipar fejlesztésére herényi Góthárd Sándor kitűnő vadásztársunk, ki rajongója volt a szép, modern pus-

kának és vagyonát áldozta a nemes ügyre. „Fegyver-atelier“-t állított fel Herényben, összeköttetést tartott fenn Európa legjobb puskaműveseivel, bevonta a vállalatba „Josef Defourny“, herstali híres puska gyártót, kinek remek saját- és angol típusú puskáit a magyar úri vadász itthon próbálhatta ki megvásárlás előtt. Amilyen szépen indult ez a jeles vállalkozás, úgy összetörte ezt is a világháború, mint minden más.

Derék puskaműveseink, kik azelőtt bőven el voltak látva megrendelésekkel, ma kisebb javításokkal és lőszerkereskedéssel foglalkoznak, új puskát nem igen csinálhatnak, mert a nyers puskaalkatrészek behozatala — egyelőre — leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik.

Több magyar ifjú van Belgiumban, hogy a finom puska gyártás hazájában tanulja meg ezt a nem közönséges iparágat, mellyel nagy szolgálatot tehetnek még hazájuknak.

A „Magyar fegyvergyár“ újabban sörétespuskát is készít. Ezek „lövőképessége kitűnő“. Mivel csak párévi tapasztalatunk van, időelőtti volna ezekkel a puskákkal részletesen foglalkozni. Annyi már most megállapítható, hogy a puska nemcsak kitűnő lövőképességben, hanem kinézésben és szerkezet tekintetében is sokat fejlődött egy évtized alatt.

14. A puskakészítés.

Sokszor hallunk arról, hogy „gépileg“ készített puska, vagy pedig „a puska műves kézimunkája“ stb. Erről akarok pár felvilágosító szót mondani.

Régi időben, mikor a gépek nem voltak oly tökéletesek, mint ma, nemcsak a puskát, hanem más dolgokat is kézzel kellett megcsinálni, ami lassú, sok időtrábló munka volt. Sokszor kikovácsolta, kireszelte a puska műves az alkatrészt és csak későn vette észre, hogy anyaghiba, repedés van benne, mely miatt nem szerelhető fel, s a sok munka kárbavesztett, újat kellett helyette csinálni.

A gépipar fejlődésével ma már minden puskaalkatrészt tömegesen gyártanak öntő-, kovácsoló-, préselő-, esztergályozó-, gyaluló- és maró-szerekezetek igénybevételével. Ezek segítségével, pontos részletrajz után „sablonra“, géppel készítenek mindent; azután következik a kézimunka, a reszelés, csiszolás, összeillesztés, melyeket géppel csinálni amúgy sem lehetne. *Gépileg készített puskáknak azokat nevezzük, melyek nagy tömegben készülnek, minden alkatrészük számozva van és egyforma.* Úgy, hogy ha egy ilyen puskának a kakasa eltörik, ugyanolyan kakast lehet kapni a gyárban nyersen (ahogy a gépekből kikerült), melyet csak meg kell simítani, rozsdamentesíteni, s helyére beilleszteni.

Így van ez az órásiparban is. Ne higgye senki, hogy az eltört órafogaskerék helyett az órás másikat kovácsol és ellátja fogakkal; készen kapja, csak be kell szerelnie.

Gépileg készített tömeggyártmányok például a „Mauser“-puskák. Ennek egyszerű alkatrészei oly egyformák, hogy egy Németországban készült puskába minden ugyanott készült puska záródugattyúja pontosan talál. Itt tehát a gépeknek jutott nagyobb szerep, kézi munkával csak kevés csiszolást kellett végezni. Hasonlóak a „J. P. Sauer & Sohn“ suhli gyáros egyszerűbb kiállítású sörétespuskái is.

Nem kell azért azt hinni, hogy a gépekkel előmunkált alkatrészekből egészen könnyű a puskát megcsinálni. Igen nagy ügyesség, gyakorlat kell ahhoz. Már a vasrészeknek a fába való pontos belevésése sem könnyű, mert ha a véső egy kevéssel többet lekap, mint kellene, el lehet dobni a drága, gözölt és 10 évig száradt diófát.

A magasabb értékű puskán több a kézi munka. Ott nagyobb gondal válogatják össze az anyagot, alkatrészeket és azok kidolgozására, összecsiszolására is sokkal nagyobb gondot fordítanak.

Legtöbb gyár, méginkább puskaműves, nem készít puskacsövet. A csőgyárból, ahol ezerszámra gyártják, szerzik be azt. Ezért, ha valami külön kíváncsi van a puskát rendelőnek a csövet illetően, 6–8 héttel később készíti el a gyár a puskát, mert a cső eltér a rendes tömeggyártmánytól, ő is későn kapja kézhez a csőgyárból.

A kész puska belövése is igen pontos kézimunkát kíván. A csőfúró-gép csak kinagyolja a puskacső belsejét, annak gondos csiszolása — hogy a sörétet jól hordja — nagy tapasztalatot és sok munkát kíván.

Ha a puska teljesen elkészült és be is van löve, mint *utolsó munka*, a díszítés, *vasalkatrészek rozsdamentesítése, a farészeknek politúrozása* jön. A puskát szép, finom „véséssel“ lehet díszíteni (gravírozás). Puskát szépen, ízléssel vézni az angolok tudnak. Utánuk jönnek a belgák, majd az osztrákok, franciák és csak azután a németek.

Nehéz erről beszélni, mivel ízlés dolga, de a puska vésését egyszerűsíteni — mint a németek szokták — nem lehet. Valami kopogtató szer számmal csillagokat verni a puskára, vagy olyan motívumokat, melynek a mézeskalácson vannak, egyáltalán nem szép. Inkább csiszolja símára s nevezze „*brillant noir*“-nak, ha sajnálja a fáradságot a rendes puskára illő vésésre, ez kevesebbe kerül, s ha gonddal készítik, nem is csúnya.

A puskára angol csiga, vagy csigaszőnyeg, rózsza vagy más virág, vagy szép vadászjelenet való, melyet csakis az ebben jártas vésőmester tud előállítani. A szép vésés nagyon emeli a puska kinézését, gyönyörködteti a szemet. Igaz, hogy egy pár olcsó puskát lehet kapni azért, amibe egy oldallakatos, finom puska vésése kerül.

Ismétlő, vagy automata puskákat nem szokás vézni, nem teszi tetszetőssé úgysem azokat semmiféle díszítés.

*A puska vasrészeit rozsdamentesíteni kell, mert különben esőben vadászás, vagy izzadt kézzel való fogdosás miatt megrozsdásodnak. A rejtett alkatrészeket aranyozni, vagy újabban „*krómozni*“ szokták, mely galvanizálás útján történik, s az alkatrészek nem melegítettnek fel, nem veszítik el rugalmasságukat. A závarzatrészt, ravaszkengyelt, top-*

leverkulcsot vagy feketére bronzírozzák, vagy szürkére keményítik. Ha az utóbbi jól sikerül, a felület oly kemény lesz, mint az üveg és nem fogja a rozsdá. A tarkára „márványozás” is igen gyakori.

A puska csövet feketére szokták barnítani. Ez a barnítás úgy történik, hogy a csövet teljesen kifényesítik, abban reszelőfog nyomának látszani nem szabad, lúgban főzik és hamuval csiszolják, hogy róla minden legkisebb zsiradék is eltávolodjon. Ezután egy erre a célra összeállított vegyi folyadékkal vékonyan bekenik és árnyékos, meleg helyre téve oxidálódni hagyják. Ha megszáradt, újra bekenik. A harmadik bekenés után, mikor a cső zöldes, szürkés nemesrozsdát kapott, tiszta vízben 10 percig főzik, majd finom acélkefével fényesre kefélik. Az eljárást addig folytatják, míg a cső elég vastag fekete bevonatot nem kap; ekkor az acélkefe után vazelinrel bevonják. Barnítás alatt a cső végét be kell dugni, különben belül megrozsdásodik.

A puska faalkatrészeit fényezni, politúrozni kell. Itt is fontos az, hogy igen híg politúrral kell kezdeni, hogy ez a fának likacsaiba jól behatoljon. A sűrű politúr nem megy be eléggé a fába, s rövid idő alatt az agyról lepattog. *A faalkatrészeket olajjal kezelni nem szabad, rontja a fát az olajozás.*

A vadászpuska hatásági vizsgálata

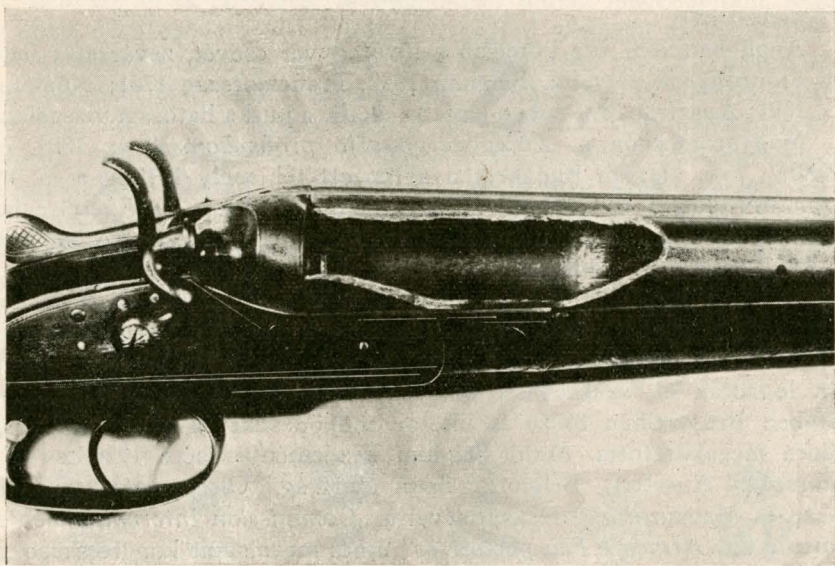
A puskákat, mielőtt azokat használatba vennénk, hatásági vizsgálatnak kell alávetni. Ez azért szükséges, mert a rendes használatban is esetleg szétrobbanó, gyenge építésű puska az ember testi épségét veszélyezteti.

Általában a puska erősségére döntő befolyással van az anyag minősége és mennyisége. A puskagyár a lehető legjobb anyagból készítené a puska fontosabb részeit (cső, závarzat), de ennek is határt szab az anyag beszerzési lehetősége, ára. Nem kívánhatjuk azt, hogy egy 150 pengős puska olyan finom és ellenálló anyagból készüljön, mint a 2000 pengős, viszont a 150 pengőssel rendesen ugyanolyan készletényt lövünk, mint a drágább puskákkal. Hogy elég ellenálló legyen a puska, gyengébb anyagból vastagabbra kell csinálni; ámde a vadász elvárja, hogy a 16-os puska ne legyen 2-8 kilón felül, inkább könnyebb. Így kell aztán megalkudni, melynek eredménye az, hogy a puska, ha jól van készítve, súlyához viszonyítva elég erős is.

Ha jó anyagból könnyű puskát akarunk csinálni, legfontosabb az *anyagelosztás*. Az otromba nagy csősin, ravaszkenyvel s más nem fontos részekre pazarolt nehéz anyag helyett *a cső hátsó részét kell vastagabbra készíteni és a závarzatot, reteszt, melyek a lövés feszítőerejét kell, hogy kibírják.* Ha ezekre gondunk van, s a cső hátsó felénél a kamra falát nem vékonyítottuk el a tölténykidobó helyének ügyetlenül végzett kifúrásával, akkor a rajta lévő állami próbajegyek némi megnyugvást ad-

hatnak arra, hogy a puska rendes gyári tölténnyel használva nem romlik el, kibírja azt a 30—40.000 lövést, melyre vásároltuk.

Utóbbi időben mindennaposak a puskaszétszakadások, melyeknek okát abban látom, hogy gyengén épített, gyérfüstű löporral ki sem próbált kotyogós moslékkeverőbe brizáns löporral töltött, erős töltényeket használnak, vagy a puskát olyan kontár kezébe adják átalakításra vagy

Puskasérülés.

javításra, ki a tölténycamrát nagyobb kaliberre fúrja, vagy annak közepében forrasztgat magas hőfok mellett s nem tartja szükségesnek újabb hatósági vizsgálatnak vetni alá a puskát, beéri azzal a könnyelmű gondolattal, hogy: „talán kibírja a lövéseket“.

A 65 mm hosszú rendes töltény vadászatra minden esetben megfelel, ennél hosszabb töltényre nincsen szükség. Mégis rengeteg olyan puskát látok, melynek tölténycamráját utólag 70—75 mm hosszú töltényre fúrták ki. A vadász így gondolkozik: „Ebbe tehetek 65, 70 és 75 mm hosszú töltényt is, tetszés szerint.“ *Pedig nem így van. A 65 mm hosszú töltényhez elég erőre épített puska már a 70 mm hosszú töltény nagyobb gáznyomását sem bírja ki veszély nélkül, nem is szólva a 75 mm hosszú hüvelyről, melynek nagy ürtartalmát sok lőpor és söréten kívül egy félmarék fojtással kell kitölteni.*

A tölténycamra e'őtti konusnak hosszúra fúrását helytelennek tartom; annál rosszabbnak a hosszú töltényre való utólagos kifúrást, mert ezáltal a már amúgy is vékonyodó csőfalat fúrjuk, vékonyítjuk azon

a helyen, hol a legnagyobb ellenállásra van szükség. A napokban (1934 október 7-én) szedte elemeire a 28 cal. 65 mm hosszú töltény Fóthy Ferenc csendőrszázados kedves kis 28-as puskáját, mely pedig a 28—83-as töltényre volt építve. A 83 mm hosszú nem rontotta el, a kisebb töltény igen. „*Lőjjünk csak a 65 mm hosszú tölténnyel, ilyen töltényre fűrt csőből, hagyjuk a hosszabbat a galamblovóknek!*”

A leggondosabban épített puskánál is történhet baj — rejtett anyaghiba miatt, ezért a *puska hatásági megvizsgálása nélkülözhetetlen és kötelező is.*

Angliában 1637 óta kötelező a lövőfegyver csővét, závarzatát hatásági erőpróbának alávetni. Belgium 1672; Franciaország 1741; Németország 1891; Ausztria 1891 évben léptette életbe a puska hatásági vizsgálatát.

Magyarországon a „*Löfegyvervizsgáló próbaállomás*” az 1891. évi XXXIV. t. c. alapján Budapesten állíttatott fel, mely 1912-ig a m. kir. közp. Mértékügyi Intézetben, 1922-ig a Maglódi úton levő helyiségben működött; míg a háború után, 1922. évtől kezdve a m. kir. Technológiai és Anyagvizsgáló Intézetben” folytatta működését.

Mivel a brizáns-lőporok terjedésével a puskasérülések, balesetek száma is növekedett, s az egyes államok hatásági próbája sem volt egyforma és megbízható; sőt egyes államok a másik állam vizsgálatát nem fogadták el; szükségessé vált egy kongresszus összehívása, mely 1910-ben Brüsszelben össze is ült, de működésüket a közbejött világ-háború megakasztotta. Majd Belgium kezdeményezésére 1929-ben Németország, Ausztria, Belgium, Spanyolország, Olaszország, Franciaország és Magyarország részvételével a „*Commission Internationale Permanente des Armes à Feu portatives*” újból megalakult kongresszusokon létrejött megegyezés szerint a csatlakozó államok a füstnélküli lőporra épített sörétes-puskákat 850 atm. (850 kgr 1 □ cm-re), a füstös-porra épített puskákat pedig 620 atm. minimális próbanyomással vizsgálják meg, mely után a próbaintézetek egymás bélyegeit elismerik. Abban is megegyeztek, hogy a gáznyomást egyforma műszerekkel, azonos módon mérik, a puskákat azonos módon próbálják ki.

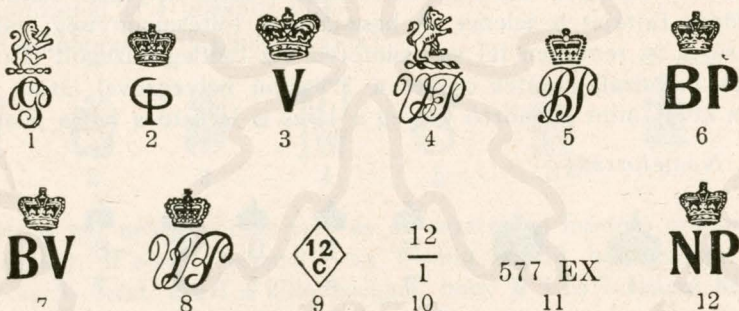
Mielőtt az egyes államok próbaintézeteinek — a vadászokat érdeklő — bélyegeit ismertetném, pár szót szólok a mi intézetünkről.

A m. kir. Technológia és Anyagvizsgáló Intézet Budapesten a József-körút és Népszínház-utca kereszteződésénél van. A m. kir. Löfegyvervizsgáló Próbáállomásnak a m. kir. Technológiai és Anyagvizsgáló Intézetbe való beolvasztását a háború után bekövetkezett pénzügyi összeomlásunk tette szükségessé. A magyar löfegyvervizsgálat ügyét újabb beruházási költségek nélkül, a lehető legszűkebbre szabott fenntartási költségekkel kellett továbbra is ellátni. Az intézmény a Maglódi-úton bérelt tágas helyiségét, a 100 méteres zárt lőpályával együtt, elveszítette és a Technológia épületében szűkösebb helyiségekben kellett elhelyezkednie. Mindamellet a legszükségesebb helyiségek, normális 35 méteres lőpálya a sörétes vadászfegyverek löképeségének felvételére, végül

laboratórium, műhely- és raktárhelyiségek rendelkezésre állanak. Az egész elhelyezés a legjobb példa arra, miképpen lehet minimális költséggel a modern követelményeknek minden tekintetben megfelelő intézményt fenntartani. Fel van szerelve az intézet a legmodernebb löporgáznyomást mérő csövekkel, melyek segítségével a nyomást a löporkamrában lehet megmérni, sőt ezenkívül a cső négy különböző helyén is. A sörét sebességét, a mindenütt használt „Le Boulengé” sebességmérővel, 5, 10, 15, 17,5, 20, 25 és 30 méter távolságokban tudják megállapítani. Kitűnő eszközei segítségével minden történet meg tud vizsgálni az intézet, melylyel a vadásztársadalomnak igen nagy segítségére van. A vadászközönség szempontjából talán a legnagyobb jelentősége a 35 méteres löpályának van, amely a kereskedelemügyi minisztérium által jóváhagyott díj-szabása szerint bárkinek rendelkezésére áll. A puska lövőképességének megállapítása céljából, vásárlások közben is igen sokan keresik fel az intézetet, melynek kiváló vezetősége és tisztviselői kara mind vadász, kik nemcsak elméletben, de gyakorlatban is értenek a puskához, balisztikához.

A minket közelebbről érdeklő puskákön talált bélyegzők rövid ismertetése.

1. Anglia.

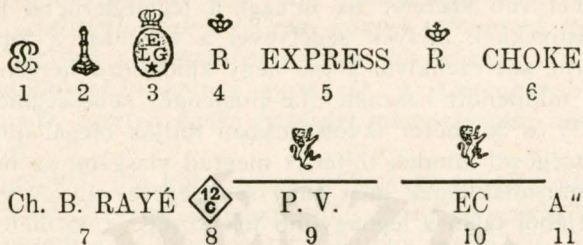
Két próbaállomása van, egyik Londonban, hol a 1—4 számú bélyegzőket használják; a másik Birminghamban van, hol az 5—8 számú bélyegzőket nyomják a puskákra. A gyérfüstű lőporral való kipróbálás után Birminghamban a 12 sz. bélyegzőt használják. London az NP fölé korona helyett kardot tartó kart tesz.

a) *Golyóspuskákra* az 1, 2, 3 (London) és az 5, 6, 7 (Birmingham) bélyegzőt ütik az öbnagyság megjelölésével, és pedig az EX elé írva az öbnagyságot, mint a 11-es jelzésen látható.

b) *Sörétespuskákra* az 1, 2, 3 (London) és az 5, 6, 7 (Birmingham) bélyegzőt használják, a szűkített (csokk) fúratot a 9 és 10 bélyegző mutatja. És pedig: „Choke” a 9 (rövid csokk), „R. Choke” 10 (hosszabb

csokk). — A gyérfüstű lőpor próbajele a 12-es. Az egyszeri próbálövést a 4, illetve 8-as bélyegzővel jelölik.

2. Belgium.

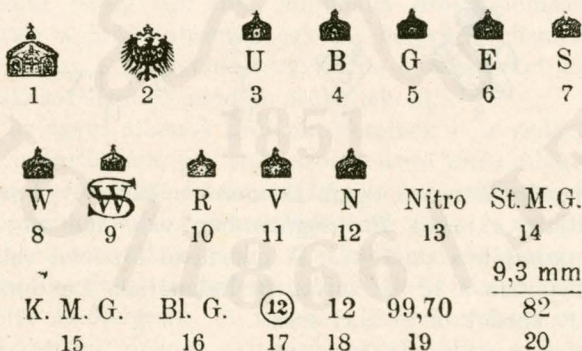

A belga puskapróba-állomás *Liege* (Lüttich)-ben van. A régebbi pusokák mindenikén a 3 jel korona nélkül volt, melyet más országok nem fogadtak el; az újabb próba után a fenti 3 jel koronával látható.

a) *Golyóspuskáknál* az 1, 1, 1, 2, 3, 4 vagy 5-ös bélyegzőt használják; valamint az öbnagyságot írják milliméterekben, s a gyérfüstű lőporral való próba után a 9-es bélyegzőt ütik rá.

b) *Sörétespuskákra* az 1, 1, 1, 2, 3, 6-os, utóbbit szűkülő (csokk) furatra használják és a 8-ast, mely az öbnagyságot jelzi. A csőtorkolattól vissza mérve 22 cm az átmérőt milliméterekben szintén feltüntetik. A gyérfüstű lőporral való kipróbálás után a 10-es bélyegzőt használják, de a lőpor fajtáját is jelezve. A használandó töltésmennyiség; valamint a cső súlya is, rendesen fel van tüntetve. Az esetleg húzagolt (Paradox, egyenes hajhúzal) sörétes csövet a 7 számú bélyegzővel látják el. — Ezekén kívül, mint ellenőrző bélyeg a 11-es is látható a belga pusokákon.

3. Németország

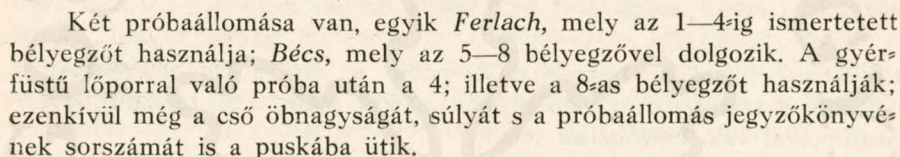

A németországi puskapróba-állomások: *Suhl*, *Zella-Mehlis*, *Oberndorf* a. N. és *Frankfurt* a. O.

a) *Golyóspuskákra* a 2, 2, 3, 5 vagy 6 (Expressz) és a 19 öbnagyságjelzés bélyegzőjét ütik. A závarzatra és főbb alkatrészekre a 2-es 3-as bélyegzőt szintén rányomják. Gyérfüstű porral való kipróbálás jegye

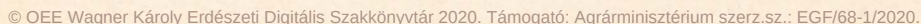
b) *Sörétes-puskák.* Itt a hengeres és koncentrált (cylinder) fúratú cső kamója mellé a 2, 2, 3, 7; a szűkített (csokk) fúratúra a 8-as bélyegző jön. A 17-es bélyegző az öbnagyságot jelzi a tölténycamrában, a 18. pedig a csőfúratban. A závarzati részre — ha gyérfüstű löporral próbálták ki — a 12-es; a csőkamóra pedig a 12, vagy 13-as bélyegző jön.

4. *Ausztria.*

Itt is két próbaállomás van, és az osztrákkal hasonló módon jelzik a puskákat. *Weipert* használja az 1—4-ig számú bélyegzőket; *Prága* pedig az 5—8-ast, azzal a különbséggel, hogy a 3 és 7 számú bélyegzőkön a kétfejűsas helyett kétfarkú oroszlán van.

6. Franciaország.

A fenti bélyegzőkből az 1—5 számúakat *Szt. Etienne*; az 1a—3a pedig Páris használja. Ezek mellé még 1924. év óta azt is rányomják, hogy a puska „NORMAL“ (rendes) méretű töltényekre van kipróbálva. A külföldi puskákra „ARMEE ETRANGERE“ jelzés jön.

7. Olaszország 1923. évben állította fel a puska-próbaállomást (*Brescia Gardone Vultrompia*).

(1),	(1),	PN ₍₂₎ ,	PN ₍₂₎ FINITO,	PSF ₍₂₎ ,	PD ₍₂₎ .
1	2	3	4	5	6

Az 1, 2 bélyegző a csőre jön, a 3 fekete, füstös lőpor normális adagját; a 4 ugyanezen por felső határát; a füstnélküli porral való kipróbálást az 5 jelzi. A vontcsöví puskára és pisztolyra a 6 számú bélyegzőt ütik és minden puskán a gyár bélyegzője és gyártási száma rajta kell legyen.

8. Magyarország. Próbaállomása Budapest.

Ezeket a bélyegzőket használja. És pedig az első a cső szilárdságát, a második a füstös-porral való próbát, az FN pedig a füstnélkülit, gyér-füstű-porral való kipróbálást jelent.

Az államok szerint felsorolt próbajegyek rövid idő múlva változást szenvednek.

Vadászpuska vásárlás.

A vadászati kiadások első tétele a puska. Az elmondottak után ismeri az olvasó a különböző célú, szerkezetű puskákat; vessen számot képességeivel s úgy keressen megfelelő puskát. Mivel a puska igen kényes szerszám, az ember épségét is veszélyeztetheti, *csakis megbízható helyről vegyünk jó puskát, melyért nem szabad a pénzt sajnálni.*

A potomáron, kézalatt kínált, szemre szép, puskáknál óvatosak legyünk, mert azok vagy megbízhatatlan, silány anyagból valók, vagy rosszul lőnek, vagy pedig más, rejtett hibájuk miatt kínálják árán alul.

Nem elég a puskán a hatósági bélyegző, mert azt — sajnos — nem oly magas gáznyomásnál kapja, mely a vadásznak minden esetben teljes megnyugvást adhatna; hanem át kell vizsgálni a puska fontosabb részeit, hogy elég anyag van-e rajta, mert az anyag minőségét megállapítani úgy sem tudjuk.

Ha tehetjük, ismert gyáros készítményeiből vegyük puskáinkat, mert ez gyakran több biztosítékot nyújt a hatósági bélyegnél is.

Felsorolok egy pár fontos dolgot, melyet puskavásárlásnál figyelembe kell venni.

Legelőbb is azt kell elgondolni, hogy *hol, mire fogok vadászni a veendő puskával.* Azután lövőképességemet valom be magamnak őszintén. *Csak az keresse a 80%-os sörétespuskát, kinek minden lövése találni szokott.* Ne tévesszen meg senkit az, hogy egyszer, mikor jó napja volt, 8–10 nyulat, vagy foglyot szépen lőtt egymás után; inkább gondoljon azokra az esetekre, mikor sokat hibázott. *A gyengébb lövőnek a 16, vagy még inkább a 12-es öbü, 50–60%-os puska való, mellyel nem szabad messzire lövöldözni, de mellyel rendesen (30–35 m) lőtávoból szép eredményt érhet el.*

A puska alakja, kinézése szintén igen fontos, mert nem mindegy, hogy egy szép puskában gyönyörködünk, vagy ha a különben jól lövő puskára nem szívesen tekintünk.

Ne ragaszkodjunk a nagyon könnyű puskához, de a túlságos nehéz, otromba szerszámot se keressük. Ismétlem, hogy a 20-as öbü 2.5–2.6 kg, a 16-os 2.7–2.9 kg, a 12-es pedig 3.00–3.2 kg szokott — rendes körülmények között — lenni. E súlynál kevesebbet csak drága, finom puskáknál látunk, hol az anyag minősége és anyagelosztás helyessége engedi a normálisnál kisebb súlyt. — Igen fontos az, hogy a puska závarzata, zárószervezete legyen erős, valamint a csőnek hátsórésze is. A tölténykamránál legyen a csőfal legalább is 3.5–4 mm vastag, mert itt van a legnagyobb gáznyomásnak kitéve és itt szétszakadva tehet legtöbb kárt a vadásban.

Ha a puska kinézésével, anyagának látható minőségével meg voltunk elégedve, akkor emeljük vállunkhoz, *próbáljunk célozni vele.* Ha jól kezünkhöz áll, akkor menjünk a lőtérre kipróbálni. A balisztikai fejezetben foglalkoztam a szükséges tudnivalókkal, itt csak azt említem meg, hogy *a puskát mentől többféle eredeti gyári tölténnyel kell kipróbálni és nem elég, ha a sörétet a papírba jól rakja; fontos, hogy az átütőerő is meg legyen. Elég, ha 12, 10-es, 8-as söréttel próbáljuk ki, mert — viszonyaink szerint — ennél más nagyságú sörétre alig van szükség.*

Puskakereskedőinknél legtöbbször megtaláljuk a kívánt puskát, melyet ki is próbálhatunk, tehát nem körülményes a vásárlás megejtése; egészen más, ha igényeink magasabbak, külön kívánságaink vannak. Ekkor nincs más hátra, mint készíttetni megbízható puskaművesnél, vagy gyárosnál. A megrendelésnél a következő adatokra hívom fel a figyelmet; vagy talán jobb, ha leírom az általam használt megrendelést, melyet ki-ki úgy alakít át, amint tetszik. Megjegyzem, hogy megrendelés előtt kell az alábbiakat a kereskedővel (nagyobb gyár csak kereskedője útján fogad el megrendelést!) vagy puskaművessel közölni, mire ő ajánlatot tesz az árra és szállítási időre (mely utóbbit nem szokták betartani) s csak ezután történik a megrendelés.

Megrendelek önnél két darab (pár) az 1932. évi árjegyzék 12. oldalán levő 27-es minta szerinti *kétcsövű vadászpuskát* az alábbiak pontos betartását kikötve:

1. *A cső anyaga:* „Acier Comprime cap 7. F.“
2. *Öbnagyság:* 12 (*Caliber*).
3. *A cső hossza:* 70 cm.
4. *Csőfúrat:* Mindkét cső erős csökk, a mellékelt rajz és mérték szerint.
5. *Lakatrendszer:* „Anson & Deeley“ díszített oldallemezekkel, a rajz szerint.
6. *Zár:* „Purdey“-rendszerű.
7. *Elzáró:* Az agynyakon, önműködő.
8. *Ravas:* Jobbravas előrebillenő (artikulált), mely 1 kgr húzásra működik. A balravas rendes és 1-2 kgr húzásra csapódik le.
9. *Tölténykivető:* „Holland“-rendszerű.
10. *Závárzat* (Bascule): Erős, modern csőparttal, oldalfülek nélkül „Purdey“-forma, a rajz szerint díszítve.
11. *Agy:* Diófa-gyökér, erős és szép szálú, mintázatú. *Angol típus, pisztolyfogás nélkül, lágy gumitalppal, pofadék nélkül.* Hossza, az első ravasztól a talp közepéig 37 cm. Súlyedés az orrnál 4 cm, agytalpnál 5-5 cm. Különben a rajz és méret szerint.
12. *Előagy:* „Greener“-rendszerű (gombnyomás).
13. *Szíjkegyel:* nem kell!
14. *Lövőképesség:* Habár a fúrási méret adása folytán a löképeségért való szavatosságot egyrészt vállaltam, megkívánom, hogy *a puská mindkét csőve 35 m távolságra egy célpontra löjjön.* Ha a két lövés közötti különbség a 8 cm-t meghaladja, a puskát rendelkezésére bocsátom.
A puská normális (2-5—3 mm) nagyságú célgömbbel irányozva 35 m távolságra *10 cm-el magasabban löjjön a célzott pontnál és a sörétet mérsékelten a központ felé tömörítse.*
15. *A puská súlya:* 28 kg, mely aránylag kis súly, azáltal érendő el, hogy a csősin keskeny és alacsony, s hogy ahol nincs rá szükség, oda anyag nem halmozható. A csőfal vastagsága a töltényűr peremfeszülési részénél 4-5 mm kell legyen.
16. *A csősin:* Egészen alacsony, keskeny és finoman ívezett, mint a rajz mutatja.
17. *Díszítés:* „Purdey“-típusú, rózsa és angol csigaszőnyeg, egész finom kivitelen, a mellékelt rajz szerint.
18. *Az agy- és alkatrészek konzerválása:* Az agy saját színére politúrozandó. A külső vasrészek fehérre keményítendő, a cső acélkékre feketítendő. A belső alkatrészek chromozással rozsdamentesítendő.

Ezen adatok alapján készítettem „Skaba és Plökl“ budapesti puska-
műves és puskakareskedő cég közvetítésével „A. Forgeron“ belga gyá-
rosnál egy pár puskát, melyekkel teljesen meg vagyok elégedve és me-
lyeket széleskörű vadászismerőseim is tetszetős, kitűnő puskának tartanak.

*A másodkézből vehető puskáknál elsősorban azt kell keresni, hogy
miért árulják? Ha azért, mert tulajdonosa felhagy a vadászattal, akkor
lehet a puska igen jó is, melyet aránylag jutányos áron vehetünk meg.
Igen gyakran azért kerül a puska eladásra, mert rossz. Éppen ezért a
használt puskák vásárlásánál kétszeres elővigyázat indokolt.*

Mondanom sem kell, hogy puskavásárláshoz hatósági engedély kell!
Egy vadászpuska ára — minőség szerint — 200 P.-tól 5000 P.-ig változik.

A puska tisztítása.

A vadászpuska drága, kényes szerszám, annak elhanyagolása hely-
rehozhatatlan kárt okozhat. Ezért *minden használat után ki kell tisztítani
és rozsdá ellen védeni.*

A háború előtti csappantyúk, löporok hamar rozsdásították a pus-
ka csövét, ezért már a vadászat végeztével rozsdamentesítő speciális
töltényt lőttünk ki a csőből, melynek anyaga a lövésekből a csőfalra
tapadt, többnyire klórt tartalmazó lerakódást neutralizálta, vagyis azok
rozsdásító hatását lekötötte.

Sokan vadászat után azonnal kimosták és letörölték a puska csövét,
különbön fél nap alatt már vörös volt a rozsdától. Mások zsíros kócot
húztak keresztül a puskacsövön, vagy különleges rozsdaelenes anyagok-
kal kezelték, mert tudták, hogy *a rozsdásodást meg kell előzni, a rozsdát
a csőből kitisztítani nem lehet.*

*A rozsdá bármilyen vékony réteg, a vas felületéből rágódott le,
onnan a csőanyag hiányzik, melyet vissza nem tehetünk. Ha a rozsdát el
akarjuk tüntetni, a cső nem rozsdás részét is le kell fúratni; tehát a cső-
vet bővíteni, mit legtöbbször a csőfal vékonysága sem enged meg, meg
a puska veszít is lövőképességéből, tartósságából. Erre a munkára lelki-
ismeretes puskaműves nem is vállalkozik.*

Majd rozsdamentes csövekkel kísérleteztek, melyek csak bizonyos
ideig nem rozsdásodtak, azután azokon is a komisz csappantyú, löpor,
rozsdát alkotott.

Az eső, hó is nagyon árt a puskának, ezért mihelyt fedél alá kerül-
tünk, száraz ronggyal töröljük le a puskánkat és savmentes olajjal, zsír-
ral kenjük be.

Újabban a puskatisztítást nagyon megkönnyíti a német és magyar
„Gewelot“ csappantyú, melyek rozsdamentesek. Más országok (Fran-
cia, Belga, Olasz) Gewelot csappantyúját nem találtuk rozsdamentes-
nek; valamint a másféle (Berdan, szabadalmazott nagy gyutacs, „Spezial-
zündung“) csappantyúk mind rozsdásítanak.

Az újabbkori csappantyú „Synoxid”-dal készül, mely sokkal jobb anyagnak bizonyult a higánynál és nem támadja a puska csövet.

A lőportól is sok függ. Nemcsak a modern német lőporok, de a mi kitűnő „Diana” és „Rex” porunk sem rozsdásít. Ha tehát belföldi csappantyút és lőport használunk, nem szükséges a drága „Anticorró” csöveket venni, a más jó acélcső sem kap rozsdát oly hamar, vadászat után hazamehetünk, sőt reggelig is várhatunk a puskatisztítással.

Puskacsőtisztító-szivacs.

Sörtekefe.

Drótkefe.

Mindazonáltal gondos vadász értékes puskáját mielőbb kitisztítja, hogy nyugodtan tehesse a puskaállványra.

A puskát — ha nem vizes is — jó szárazra törülni (izzadt kézzel fogtuk!), a csövet leszedni, kóccal, vagy ronggyal kihúzni nagyjából, majd fegyverolajjal („Juraolaj” stb.) bekenni, s pár perc múlva jól kitörölni, s most már olajos ronggyal bekenni. Könnyű és kevés idő alatt végezhető eljárás, mely teljesen elegendő. Az ólomlerakódást — bár rontja a csövet — acél, vagy „bronz”-kefével vagyunk kénytelenek leszedni, mert a „higanyos” eljárás házi alkalmazásával a cső forrasztásai-
ban tehetünk kárt.

A vízzel vagy szappanos lével való kimosásra semmi szükség sincsen.

A puska zárját, lakatszerkezetét, s más súrlódásnak kitett — részeit időnként tiszta „csontolajjal” kell megolajozni, mert a közönséges olajok kocsonyásodnak, megakaszthatják a puska működését.

A célzótávcső.

A célzótávcsövet a golyóspuskára szokták szerelni és az a rendeltetése, hogy a pontos célzást nagyítás útján megkönnyítse. A fiatal szem még tud alkalmazkodni a puskán lévő nézőke és irányzéknek a vaddal egysíkba hozásának nehézségeivel; az idősebb vadász szeme már gyenge és a vadat látja, talán a célgömböt is, a nézőkét azonban nehezen, vagy sehogy. A célzótávcső használata mellett nem három pontot kell egyvonalba hozni, hanem csak az optikai tengelyt (távcsőbe helyezett célzóvonal, száldereszt stb.) és a vadat, melyet megnagyítva szemünkhöz fénytanilag közelebb hoz úgy, hogy a rossz, öreg szem is inkább tud boldogulni.

A célzótávcsőnek legnagyobb előnye mégis az, hogy szürkületben is inkább látunk segítségével, ezért a legtöbb modern golyóspuska célzótávcsővel van felszerelve.

Tévedések kikerüléséért meg kell jegyeznem, hogy a célzó távcső jó kezekben sokat ér, a rossz lövő semmiféle drága távcsővel sem tud jól lőni. Kinek kezében a golyópuska irányzéka ide-oda futkos a vad lapockáján, annak a célzó távcső keresztje még jobban táncol. A távcsőves puskát fel kell támasztani még a biztosabb kezű vadásznak is, mert a távcső 6-szoros nagyítása a mozgást is meghatszorozza.

Mikor még azt az előnyét is felhozom a célzó távcsőnek, hogy *nem fed el a vad testéből annyit, mint egy öreg szemhez méretezett nagy célgömb*; nem hallgathatom el azt sem, hogy *mozgó vadra nehezen lehet vele lőni*. A távcső gyakran úgy van felszerelve, hogy ha kell, lehessen alatta, vagy mellette a rendes irányzóberendezést is használni.

A célzó távcső szerkezete hasonló a rendes távcső berendezéséhez, itt is van *tárgylencse* (domború lencse „objectiv“), utána jön a második, vagy *képfordító lencse*, mely szintén domború, leghátul van a *szemlencse* (okulár). A vadról a sugarak a tárgylencsére esnek, mely a sugarakat a fókuszban gyűjti össze, hol a tárgy képe kicsinyített, fordított alakban látszik. Ez az *első képsík*, melybe a fordított kereszt van szerelve, s mely után a második lencse a képet természetes állásába visszafordítja. Ez lesz a *második képsík*. Az itt létrejött képből azután a *harmadik lencse* (okulár) természetes állású (nem fordított), *nagyított képet csinál, melyet szemünkkel látunk a célzás alkalmával*.

A célzó távcső három lencséből áll ugyan, de lényegében minden lencse két vagy több különböző sugártörésű lencséből van összeragasztva (achromatikus lencsék).

Régi távcsöveknél a célzó kereszt a második képsíkban van elhelyezve, mely nem olyan jó, mint a modern újabb távcsövek berendezése, hol a célzó kereszt mindig az első képsíkban áll, mert a legkisebb elmozdulás nagyobb hibát okoz, ha a második képsíkban van a kereszt, mintha az elsőbe volna.

A célzó távcsőben a lencséknek jól megszilárdítva kell állaniok, mert a golyópuska erős hátrálökéséből származó rezgés különben elmozdítja helyéből valamelyiket, s a távcső használhatatlanná válik, míg meg nem javítottjuk. Ezért nem alkalmas a prizma rendszer puskára, csak a „Galilei“-félék.

A célzó távcsövet élesre kell állítani, mely abban áll, hogy a szemlencsét, beállító csavarral, úgy szilárdítjuk meg, hogy azon úgy a rövidlátó, mint a messzelátó szem, szemüveg nélkül, tisztán lásson.

A távcsőnyújtotta látótér annál nagyobb, s abban a céltárgy feltalálása annál könnyebb, minél kisebb az okulár (szemlencse) és a szem közötti távolság. Éppen ezért a távcsövet puskára lehetőségig hátra, szemünk felé kell felszerelni, de ne olyan közel, hogy a puska elsütésénél szemünket kiüsse. Legmegközelítőbb távolság a 8–10 cm, melynél jól látunk és szemünk sem forog veszélyben. Ha a távcső vége 8 cm-nél közelebb esik szemünkhöz, célszerű annak végére egy megfelelő gumis-

csövet húzni, mely a szemlencsétől távol tartja az oda nem való sugárakat, s egyben szemünket is megvédi a sérüléstől.

A látótér nagysága elősegíti a célzást. Futóvadat csakis igen nagy látóterű célzó távcsővel lehet löni. Mentől erősebb a nagyítás, annál kisebb a látótér, mely utóbbinak a nagysága a szemlencse átmérőjétől és a szemtől való távolságától függ. Tehát minél nagyobb a lencse és minél kisebb a szemtávolság, annál nagyobb lesz a látótér, melynek nagyságát fokokban, %-ban, vagy méterben fejezzük ki. Így, ha a látótér nagysága 100 méternél 15 méter; akkor 15%, vagy 100 méterre 15 méter; 1000 méterre 150 méter.

A nagyítás is figyelembe veendő a távcső elbírálásánál. Ez abban áll, hogy a tárgy nagyobbnak látszik, mint amekkora és közelebb lévőnek. Így 5-szörös nagyításnál nemcsak 5-ször nagyobbak látszik a tárgyak; hanem 5-ször közelebb lévőnek is. A 100 méter távolságban levő szarvasbikát 20 méter távolinak látjuk, tehát könnyebben célozhatunk rá, de csak jó világítás mellett. Szürkületben való célzásnál nem elég az, hogy a távcső a vadat közel hozza, mert ha nincs elég fényerő, a közelhozott vadnak nem látszanak a körvonalai, nem tudunk rá célozni. Ha pedig nagy a távcső fényereje, akkor minél erősebb a nagyítás, annál könnyebb lesz szürkületben is a célzás, mert közel és megvilágítva látjuk a cél tárgyat.

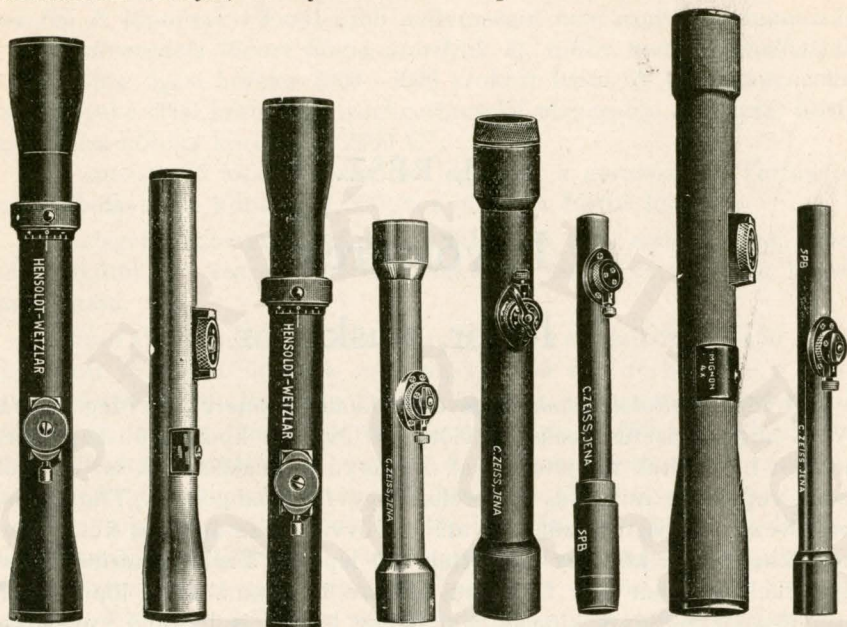
A távcső nagyításának mérvét jószemű ember úgy állapíthatja meg, hogy egyik szemével a távcsövön keresztül néz bizonyos tárgyat (léckezítést, fasort), a másikkal pedig szintén oda néz és keresi a két tárgy közötti arányt. (Sajnos, kevés embernek egyenlő jó mind a két szemel)

A távcső nagyító-képességét pontosabban tudjuk megállapítani, ha ismerjük a távcső belépési és kilépési pupilláját. A belépési pupilla átmérő mm-je osztandó a kilépési pupilla átmérő mm-jével és megkapjuk a nagyítást. A belépési pupilla a tárgylencse átmérőjének körülbelül $\frac{7}{8}$ -ad része; a kilépési pupilla átmérőjét pedig körzővel mérhetjük le, ha annak fénykarikáját a távcső világosság felé való tartásával papírra vetítjük. Legyen a belépési pupilla 40 mm, a kilépési 5 mm, akkor a nagyítás 8-szoros.

A távcső fényerejének megválasztásánál mindenki saját szemét vegye alapul és arra gondoljon, hogy a célzó távcsőt nappal használja-e többet, vagy szürkületben. Csak próba után tudja a vadász, a neki legjobb célzó távcsövet kiválasztani. A távcsőben levő nézőke alakja is különböző. Legjobb a keresztalak, amelynél a függélyes szálnak a felső fele hiányzik, csak három sugár van, mert ennél a vadnak felső részét semmi sem fedi el.

A célzó távcső felszerelését csakis a legügyesebb puskaművesre lehet bízni. Ha az nincs pontosan, szilárdan és könnyen fellevehetően szerelve, fölösleges teher lesz és nem segítség. Gyakran látunk olyan távcsövet a puskán, melynek keresztje ferdén áll, vagy mellyel pontosan célozva rosszabb lövési eredményt kapunk, mintha szabad szemmel cé-

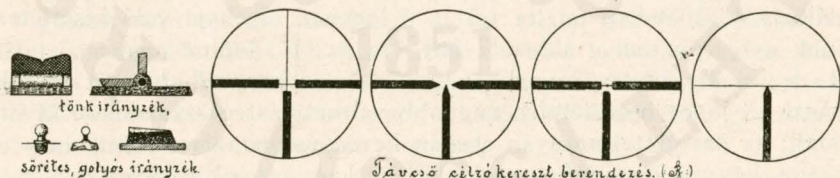
loztunk volna. Ezért nem fölösleges személyesen venni részt a távcső szerelésnél és belövésnél. A jó puskműves, ha látja az illető vadász puskatartási módját, könnyebben szereli pontosan a távcsövet.

Célzótávcsövek.

A távcső kényes szerkezet, ne hordjuk a pusván, ha használatára nincs kilátás. Gyakran látom, hogy erdő között fákhöz kopogtatva viszi az ügyetlen hajtó a távcsöves puska, kinek a kezébe, jó lélekkel, egy jobbképű meszelőnyelet sem lehetne adni.

A távcsövet keménnytalpból készült, puhára bélelt tokban kell tartani és komolyabb ok nélkül nem szabad szétszedni. A szétszedést is

végeztessük szakemberrel. A portól, nedvességtől finom posztóval, szarvasbőrrel töröljük meg. Ezt se nyomjuk nagyon a lencséhez, mert a rajta lévő por felkarcolja a lencse felületét.

A haladó kor mind újabb, meg újabb távcsöveket juttat a vadász rendelkezésére. Igen jók a Hensoldt és Söhne német optikai intézet négyeszeres nagyítású, 81 fényerős „Dialytan“, továbbá a Karl Kahles bécsi cég „Tip-Top“, „Mignon“, továbbá „Heliavier“ célzótávcsöve. Utóbbi bár 62 fényerős, esteli világítás mellett kitűnőnek bizonyult.

III. RÉSZ.

Lövőszerek.

A lőpor, puszkapor.

A lőpor feltalálásának ideje és feltalálója ismeretlen. Megállapítást nyert, hogy Krisztus születése előtt 300 évvel a kínaiak puszkaporszerű anyagot használtak tűzijátékoknál. Az ágyú feltalálása is Krisztus születésével egyidőre esik, írás van róla, hogy *Li-kouang-ki*, a „*Thong*” hadsereg vezére, Krisztus születése után 20 évvel olyan ágyúkat készítettett, melyekkel nehéz köveket hajítottak 300 lépésre. Ezekhez természetesen lőpor kellett, tehát már hajításra, lövésre is használták a lőport, nemcsak tűzijátékokra. A kínaiak mai füstös lőpora is hasonló anyagokból áll, mint a mi régi, füstös, fekete lőporunk.

A kínaiakkal szomszédos, magasabb kultúrájú népeknél (India) is találkozunk nagyon régi időkben robbanóanyagokkal, így még az sem bizonyos, hogy a kínaiak találták fel. Sok helyen van említés téve lőporról az arabokkal kapcsolatban is a későbbi időkben.

Mi „*Schwartz Berchtold*”-nak (igazi neve Konstantin Anklitzen), a freiburgi bernardinus szerzetesnek nevéhez szoktuk fűzni a lőpor feltalálását, ki 1380-ban találta fel az ő lőporát, amellyel való kísérletezésének nyolc év múlva áldozata lett. Ha az első lőport nem is ő találta fel, de tökéletesítette, lövedék hajtására való használhatóságát megállapította. A lőpor összetételén nagyobb változtatást évszázadokon át nem tettek; az összetétel arányán csupán kevés változtatás történt, mely azt célozta, hogy a lőpor teljesen elégjen, ne hagyjon sok lerakódást.

A fekete, füstös lőpor főanyagai: 74·81 rész tisztított salétrom, 13·33 rész tiszta faszén (hárs-, mogyoró-, éger-, fűzfa és kutyabenge-fából égetett, legalább 85% tisztaszenet tartalmazó szén) és 11·86 rész kén. Ezen az összetételen a lőpor célja szerint kisebb változtatás történt.

Ez a fekete lőpor száraz levegőn, rendes hőfok mellett tartva nem változik. Ha a lőport magasabb hőfokra lassan felhevítjük, előbb megpuhul, majd 150 C°-nál a kén elpárolog, 300 C°-nál már a salétrom is megolvad, a lőpor elromlik. — Ha gyorsan melegítjük, 250 C°-on felül

meggyullad. Akkor is meggyúl, ha ütjük, például vasat vassal, sárgarezet vassal, követ vassal, vagy ha a levegőt hirtelen összesűrítjük.

Nedves, párás levegőben elromlik, mert a salétrom-alkatrész vizet vesz fel. A lőpornak 1%-nál több nedvességet nem szabad tartalmaznia. A megnedvesedett lőport hiába szárítjuk ki, többé nem használhatjuk.

A lőpor égési hőfoka 2000—3000 szokott lenni. A tiszta nitrocellulóz-lőporoké 2000 körül, a nitroglicerineseké magasabb. A fekete, füstös lőpor égési hőfoka körülbelül 2800 C°.

Az aprószemű lőpor gyorsabban ég, mint a darabosabb. Térfogatát meggyulladás után körülbelül 500-szor növeli a füstös lőpor.

Az elégett lőpor maradványának 0.1 része mint szilárd salak, a cső falára rakódik, 0.9 része pedig füst alakjában kiszáll és a vadász látását akadályozza.

A lőpor által fejlesztett nyomás zárt térben a rendelkezésre álló tértől függ, amit töltési sűrűségnek mondanak. 1000 cm³ térben 100 g lőpor töltési sűrűsége 0.1, ilyenkor körülbelül 1000 atm. nyomás keletkezik, míg a teret teljesen lőporral kitöltve a nyomás a 10.000 atm. körüli értékre emelkedne. Puskáknál a viszonyok egészen mások, mert nem zárt térben történő robbanásról van szó, hanem a lőpor olyan térben ég el, amely folyton növekszik a lövedék előrehaladása következtében. Puskákban a nyomások különbözők: sörétespuskáknál a legnagyobb gáznyomás 400—700 atm. között van füstnélküli lőporoknál, füstös lőpornál még alacsonyabb. Golyóspuskáknál a megengedett gáznyomások a puskatípusok szerint 1500—3000 atm. között vannak, de újabban a csőanyaggyártás tökéletesítése folytán már 4000 atm. körüli nyomásig is felmennek.

Füstnélküli (gyérfüstű) lőpor.

A füstös lőpor nem elégítette ki sem a vadászokat, sem a katonákat. A vadászok nem tudtak „duplázni” a füst miatt, a katonák lövőhelyét elárulta a nagy lőporfüst. De más hibája is volna a füstös pornak. Nem elég erős modern puskába és megtámadja a puska cső falát. Ezért már a XVIII. század elején erősebb lőpor feltalálásán fáradoztak. „Le Blond” 1756-ban kísérletezik füstnélküli lőporral, de kevés sikerrel. A lőpor feltalálás, illetve tökéletesítés a XIX. században vett nagy lendületet.

A robbanó lőgyapotot 1846-ban egyszerre hárman is felfeltalálják (Schönbein, Basel; Böttger, Frankfurt; Ottó, Braunschweig), melyet később „Baron von Lenk” százados tökéletesített. Ebből akartak lőport készíteni, de megakadtak, mert a savmaradványokat nem tudták a lőgyapotból jól elávolítani, ez pedig gyakran okozott „öngyulladást”. Sok sikertelen kísérlet után belátták, hogy a gyapot nitrálása után bentmaradt salétromsav- és kénsavmaradványok eltávolítása a lőgyapotból igen nehéz, sok a szerencsétlenség, egy időre abba is hagyták a próbálgatást.

Különösen Anglia és Ausztria foglalkozott legtöbbet a füstnélküli lőpor előállításával, itt volt a legtöbb robbanás, melynek sok ember és anyag esett áldozatul.

„Schultze“ potsdami százados 1864-ben feltalálja a róla elnevezett lőport. Nitrált fasejtekből készítette ezt, melyet Angliában ma is gyártanak csekély javítással.

1888-ban „Vieille“ francia kémikus a lőgyapotot ecet-éterben oldotta fel (zselatinálás), miáltal elvesztette robbanékonyosságát. Ezt a „Poudre B“-t gyártották a Lebel-puska számára.

„Nobel“ 1889-ben a „Ballistit“ nevű, kockaalakú lőport találta fel.

Lassankint a vegyészek arra jöttek rá, hogy nemcsak pamut (gyapopot), hanem másfajta cellulóze is alkalmas a lőpor készítésére. Ezután mind többféle nitrocellulózét állítottak elő, melyek oldószerekkel zselatinálhatók, s így lőporhoz alkalmasak.

A füstnélküli lőporokat három csoportra szokás osztani, az előállítás anyaga szerint, és pedig:

- I. Nitrocellulózéból (lőgyapot),
- II. nitrogliceriből és nitrocellulózéból készült és
- III. nem zselatinált, vegyüleporkok.

I. Az első csoporthoz tartozó ismertebb porok:

1. „Normal“ sörétlövésre (svéd),
2. „Müllerite“ sörétlövésre (belga),
3. „Coppal“ sörétlövésre (belga),
4. „Clermonite“ sörétlövésre (belga),
5. „Cannonite“ sörétlövésre (angol),
6. „Fulgor“ sörétlövésre (olasz),
7. „Pyroxilin“ sörétlövéshez (orosz),
8. „Lischew“ sörét- és golyólvésre (orosz),
9. „Rottweili“ sörétlövésre (német),
10. „Walsrode-i-Sonne“ sörétlövésre (német),
11. „Poudre B.“ golyólvéshez (francia),
12. „No. 5. M. 92.“ golyólvéshez (osztrák),
13. „Svájci lőpor“ golyólvéshez (svájci),
14. „Rottweili BI. P.“ golyólvéshez (német),
15. „Rottweili 1293.“ golyólvéshez (német),
16. „Gewebr BI. P. M. 88.“ (különbözőképen elnevezve, például Walsrode-i, Rottweili, Troisdorfi stb.).

II. csoport. (Nitroglicerines cellulóze.)

1. „Lanit“ sörétlövéshez (olasz),
2. „Ballistit“ sörétlövéshez (olasz),

3. „No. 1.“ sörétlövéshez (osztrák),
4. „No. 2.“ golyólövéshez (osztrák),
5. „Cordite“ golyólövéshez (angol),
6. „Maxim-Schüpphaus“ golyólövéshez (amerikai),
7. „Filit“ golyólövéshez (olasz),
8. „Solenit“ golyólövéshez (olasz),
9. „Bl. P. C. 89.“ golyólövéshez (német).

III. csoport. (Vegyülék, vagy átmeneti lőporok.)

1. „E. C.“ söréthez (Explosiv Company, angol),
2. „Schultze“ söréthez (angol),
3. „Imperial-Schultze“ söréthez (angol),
4. „S. S.“ söréthez (Smokless Porting Powder, angol),
5. „Francia vadászlőpor“ söréthez (francia),
6. „Haslochi-Fasan“ söréthez (német),
7. „Hetzbachi“ söréthez (német),
8. „Göttingeni“ söréthez (német),
9. „Plastomenit“ söréthez (német),
10. „Haslochi 1906.“ golyólövéshez (német).

Ezek a lőporok voltak jórészt forgalomban a világháború előtt, melyeket azután is gyártottak, vagy azóta mással pótoltak.

Ezeknek a füstnélküli lőporoknak elég sok hibájuk volt. Így javításuk még ma is feladatát képezi a vegyészeknek.

Az I. csoporthoz tartozó lőporok hátrányai, hogy már kissé emelkedettebb hőmérséklet mellett vegyi bomlás állhat be, mellyel az öngyulladás is rendesen együttjár. A trópusok alatt igen sok szerencsétlenség történt ezekkel a lőporokkal. A löveredmények nem egyformák, mely szintén nagy hibának tekintendő. Egyetlen jó tulajdonsága, hogy elégségi hőfoka nem nagy (2500 C°).

A II. csoport lőporainak az a hibája, hogy elégségi hőfoka magas (3000 C°), mely miatt a csöveket megviseli. Ezeknél a vegyi bomlás, öngyulladás nem fordul elő és egyöntetűbb löveredményt biztosítanak.

A III. csoporthoz tartozó lőporokat tisztán vadászati célra készítik. Előnye a mérsékelt hőfok melletti égés, egyenletes lökép, végül pedig olcsóbban állítható elő, mert a költséges zselatinálás elmarad. Nagy hibája az, hogy a légköri nedvességet magába veszi, meglágyul, elveszti szemcsés alakját és rozsdásít.

A háború előtti osztrák lőporok, melyek használatára utalva voltunk, 1900. évben I., II. és III. számú minőségben készítették. Az I. számú tárcsa (korongalak) lőpor sötétszürke színű volt és söréttöltényhez használták. Magas hőfoknál égett, igen erős gyújtást kívánt, nedvességre igen érzékeny volt, egyenletes löveredményt adott, összenyomható.

sága miatt ürmértékkel nem lehetett mérni, *nagyon rozsdásította a puska csövet. Egyetlen előnye az alacsony gáznyomás.*

A II. számú osztrák lőpor ólomgolyós puskához készült. Szürkés-sárga korongokból állott, egyenlőtlenül, brizánsul égett, silány lőpor volt.

A III. M. 92. számú lőpor acélburkolatú golyóhoz készült, hadi pus-kákhoz teljesen megfelelt. A IV., V., VI. és VII. számú osztrák lőporok golyós- és sörétespuskákhoz készültek, jórészt nem sikerült porok voltak, melyek javítására — a nagy háború miatt — nem jutott idő.

A világháború előtti időben a német lőporok voltak a legjobbak. Közvetlenül a háború után ezek a porok — talán anyag híján — nem voltak kifogástalanok, ma ismét kiválóak. A „Walsrode“, „Rottweil“ lőporok úgy gáznyomás, kezdősebesség, mint egyenletes terítés és más tekintetekben is a világ legelső lőporainak tekinthetők.

A legújabb vadászlőporok.

A vegyészek állandóan azon fáradoznak, hogy a modern lőpor jó tulajdonságait a lehető legmagasabb fokra emeljék, a vadászok számára minden tekintetben megfelelő lőport állítsanak elő. A lőporok előállításánál arra is gondot fordítanak, hogy azok anyaga az illető országban jutányos árban kapható legyen.

A modern lőportól kívánt jó tulajdonságok: 1. hogy öngyulladás vagy szállítás, kezelés közben szerencsétlenség ne forduljon elő; 2. rendszer töltésű csappantyú (gyutacs) könnyen gyújtsa; 3. égése egyenletes legyen és nem túl magas hőfok mellett; 4. égési termékei ne hagyjanak sok piszkot a csőben s füstje ne legyen; 5. a sörétespuskában fejlődő gáznyomás lehető legkisebb legyen; 6. a sörétrajnak nagy kezdősebességet adjon; 7. nedves vagy párás levegőben vadászás után tisztítatlanul hagyva se rozsdásítsa a csövet; 8. a hőmérsék nagyobb ingadozása se legyen hatással a lőpor erejére, vagy más jótulajdonságára; 9. a papírhüvelyben levő lőpor évtizedekig megtartsa jó tulajdonságait; 10. kezelése, tölténybe helyezése könnyű legyen és végül, hogy ne legyen méregdrága.

Ha most ezeknek a követelményeknek csak az általunk, laikus vadászok által betekinthető részét nézzük, azt látjuk, hogy ez olyan fogas kérdés, mint a tornában a „modern pentatlon“, hol az atléta kitűnő futó (melyhez kemény boka kell!) és kitűnő gyorsúszó (ehhez pedig lágy boka szükséges!) kell, hogy legyen egy személyben.

Ütésre és dörzsölésre ne reagáljon, de a csappantyú könnyen gyújtsa. A nedves levegő ne rontsa anyagát, mely miatt minden szemet burkolni kell párát át nem eresztő anyaggal, de azért könnyen gyulladjon, minden szem elégjen. A gáznyomás legyen a lehető legalacsonyabb,

de a golyónak, sörétnek a legnagyobb kezdősebességet biztosítsa. Nem szabad tudnia a löpörnek arról, hogy az évek múlnak, s hogy nyáron $+34\text{ }^{\circ}\text{C}$ meleg van, télen ugyanennyi — $^{\circ}\text{C}$ hideg. — Ezért gyakran egy kiváló vegyész egy emberi élet komoly tanulmányát fordítja a löpor tökéletesítésére és nem ér el számottevő eredményt.

Sokkal könnyebb nekünk, vadászoknak szidni a különben jó „Diana” löport azért a néhány félig elégett szemcséért, mint ezen — az aránylag csekély hibán — segíteni; mikor a csappantyúgyár kijelenti, hogy nem tölti a csappantyút normálisnál erősebbre, mert egy másik, könnyebben gyúló löpörnek ezzel a túlerős gyutaccsal való gyújtása robbanásszerű gyors égést eredményezne, mely a használt, vagy gyenge puskát szét szakítaná.

Hazánkban a világháború után kezdődött a löporgyártás. Előbb az osztrák I. számú löpörnek megfelelő löporral kísérleteztek, mely készítmények rosszak voltak; így szakítva a régi típussal, az új löporfajtákra tértek át, mely munkának első és elismerésre méltó eredménye a „Diana” löpor volt. Ez körülbelül 2 mm átmérőjű korongokból áll és hatásos lövést biztosít, kezdősebesség tekintetében nem állt az akkori (1926) német löporok mögött. Két hibája volt. Egyik, hogy nehezen gyulladt, igen erős csappantyú gyújtotta csak; másik, hogy nem égett el teljesen minden szem. Az ép, égetlennek látszó szemek nagyrésze azért el volt égve, de a csőben maradt. A vadászok ezt a hibáját különösen automatáknál találták megengedhetetlennek, hol a félig égett szemcsék az ismétlést megakadályozták. Ezért kellett a magyar löporgyárnak újabb löport csinálni, melyet nemsokára (1931. évben) forgalomba is hozott.

A „Rex” löpor.

1,5 mm átmérőjű, selyemfényű, szürkészöld, finom korongokból áll, melyeknek vastagsága csak 0,1 mm. A rendkívül egyenletes szemcsék biztosítják a kifogástalan égést, míg különleges kezelése könnyen gyújthatóvá teszi és így a különféle csappantyúk jól gyújtják. Miután a forgalomban lévő, jóminőségű löporfélék közül úgyszólván a legkisebb tölét súlya van, azonos kezdősebesség mellett a lehető legalacsonyabb torkolati gáznyomást adja, ami a lökép egyenletességét biztosítja és nagy találati százalékot nyújt. Ugyanis a nagy torkolati gáznyomás okozza azt, hogy a csőtorkolatnál kitóduló nagymennyiségű gáz a sörétszemeket szétszórja. A jó tulajdonságai miatt úgy a vadászok, mint a galamblovók között igen hamar elterjedt és úgyszólván teljesen kiszorította a külföldi löporféléket. *A német, vagy magyaróvári rozsdamentes Gewelot-csappantyúval használva nem kell félni a rozsdásítástól, napokig úgy hagyhatjuk a puskát. A magyar löporgyár ezzel a löporral nemcsak a „Diana”*

por hibáit küszöbölte ki, hanem olyan jó löport adott a vadászközönségnek, melynél jobb eddig nem volt.

Külföldi löporok.

A magyar vadászok már a háború előtt szívesen lőttek külföldi löporokkal, mert az osztrák löpor, melyet ránk erőszakoltak, sok kívánnivalót hagyott. A nagy háború után is többnyire készültényben nagymennyiségű német löpor jött be, melyek elég jók voltak, de — tapasztalatom szerint — nem olyan jók, mint a békebeliek.

Legújabbán a németek javították löporaikat, melyek világviszonylatban is legelsőek. A világ legelső löporának tartom a „Walsrode-Perfect” löport, melyet aránylag alacsony gáznyomása és kitűnő terítése mellett minden csappantyú gyújt, nem hagy sok piszkot, nem rozsdásít. Második helyen említem a „Rottweiler“-t, harmadik a „Walsrode-Wolf“, negyedik az „Olympia“ löpor lenne, melyek mind kitűnő löporok. A nálunk is ismert „Fasan“-t már nem gyártják.

Pár évvel ezelőtt készítették Ausztriában egy sárga színű, lemezes löport („Nitrocelluloses“), mely a „Blumau“-i után igen nagy haladásnak mondható. A gáznyomás alacsonyabb, egyenletesebb, tökéletesen elég, nem támadja a puskacsövet, jó kezdősebességet ad; jóságra a mi „Rex“-ünket megközelíti.

A csehek is igen sokat fáradoztak modern löpor előállításán. A semtini löporgyár kétféle löport készít. Egyik a „sm no. 1.“, mely hasonló a régi osztrák löporhoz, úgy külső, mint belső tulajdonságaiban. A másik a „Velox“, mely a „Rottweiler“-hez hasonló és jobb az előbbinél, de még a mi „Diana“, vagy „Rex“ porunkat sem éri utól.

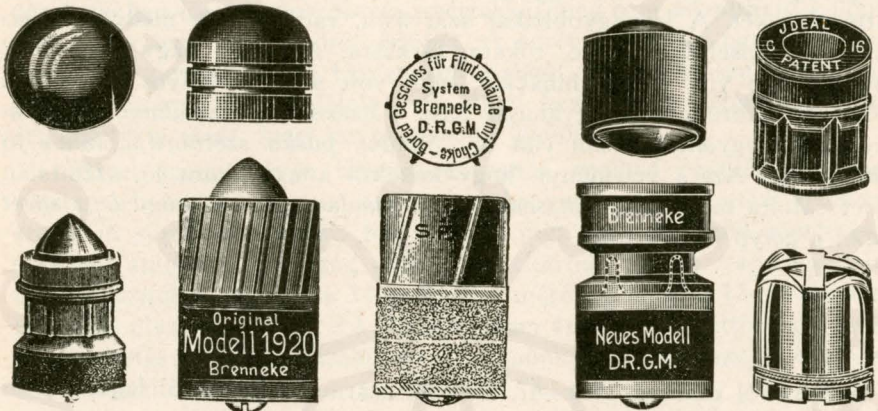
A nyugati államok löporaiban nem tapasztalható kedvező fejlődés, valamint a tengerentúli államokban sem. Úgy, hogy *ma bátran mondhatjuk a német löporokat és a mieinket a világ legjobb vadászlöporainak.*

A löporok elbírálásánál különböző szempontok érvényesülnek, melyeket a vadász ritkán tud, még ha foglalkozik is vele, megállapítani. Így például én 30 év előtt nem tudtam használni az osztrák I. számú, gyérfüstű löport, mert bármilyen pontosan mértem a tölténybe, kiszámíthatatlanul viselkedett. Hol erősen pofozott, hol alig észrevehető lágyan ment ki a lövés, de rozsdásodás mindig fenyegetett. — A puskakísérleti állomások, melyek gáznyomást mérő gépekkel rendelkeznek, aszerint tartják a löport jónak, vagy rossznak, hogy a gáznyomás egyenletes-e? S egyebekben bárminő kiválósága legyen, ha a gáznyomás egyenlőtlen, elítélik a löport. Ebben sok igazság van, mert *a kiszámíthatatlan gáznyomás legveszedelmesebb a vadász testi épségére.* A löpor minőségének javítása évről-évre folyik, s amelyiket ma kitűnőnek tartunk, holnap egy jobb megelőzheti.

A golyó.

A golyót ólomból készítik. Ennél alkalmasabb anyag nincs is golyó céljára. Elég nehéz, fajsúlya 11-nél nagyobb, elég lágy még a kemény ólom is ahhoz, hogy a cső húzagait kitöltse. Elég szilárd azonban arra, hogy a lőporgázok nyomását kibírja, s hogy célba érve a vadon kellő roncsolást végezzen, azt megölje. Öntése, formázása sem nehéz.

Régibb időkben, mikor a golyót is simára fúrt csőből lőtték, a golyót gömbalakúra készítették, később, a huzagolás feltalálása után már hossz-
szűkás, elől hegyesedő alakot adtak a golyónak. Ritkán hegyes, gyak-
rabban lelapított végű golyót használtak, aszerint, hogy a golyónak
milyen nagy ellenállást kellett legyőznie, melyre a hegyes golyó alkal-

Sörétes-, sima- és csokkfúratba való golyók
(a hegyesek 60, a laposvégűek 30–40-ig jók, az utolsó repeszgolyó nem jó).

masabb, vagy hogy puha részen mentől nagyobb rombolást, lösebet ejtsen, melyre a laposvégű golyó felelt meg inkább.

A golyó nagysága, átmérője a puskák öb nagysága szerint változott. Eleinte mentől nagyobb, nehezebb golyót használtak és közlről lőttek, tehát meg is felelt a 20, 16 és 12-es öb nagyságú golyó. Majd rájöttek arra, hogy a kis átmérőjű és súlyú golyó is képes azt az eredményt, sőt többet is elérni, ha azt nagy erővel, gyors forgással löjjük és a golyó felületét kemény fémmel vékonyan burkoljuk.

Még napjainkban is vannak, kik idegenkednek a modern, kis löve-
dek használatától, ők csak a nagy, lomha ólomgolyóban bíznak, pedig
a lövedékhatast tekintve a nagy ólomgolyó nem közelíti meg a burkolatos
kisebb ólomgolyókat. A balisztikai részben látni fogjuk a különbséget,
itt csak annyit említek meg, hogy sűrű erdőben, hol nem lövünk messze,
a kemény ólomból készült 450, 500-as golyó használható, sőt szorult-
ságból még a „Selmeczi“-féle „Cervus“, csokkfúratba való hegyes ólom-

golyó is; azonban ezek a lövedékek nem minden esetben ölik meg az erős nagyvadat, míg a burkolatos lövedék a legerősebb csontot is szétzúzza.

A golyót régente a vadász öntötte, ma ritkán önti, mert a szabályosan préselt golyó pontosabban megy és jobb hatást gyakorol, mint a gyakran öntési hibával tele, egyenlőtlen súlyú golyó. *A fémburkolatos golyókat csak pontos gépek segítségével lehet készíteni, gyárilag.*

A posta, fickó.

E helyen akarok megemlékezni a *leghaszontalanabb lövedékről*, mely a golyó és sörét között akarna átmenetet képezni. A „*postát*” több nagyságban is öntötték, leggyakrabban láttuk a 11, 10, 9, 8, 7 és 6 mm átmérőjűeket. A legnagyobbakat szarvasra, vaddisznóra, medvére használták, a kisebbeket őzre, rókára, farkasra. A posta, vagy „*szatyma*” mindig tele volt öntési hibákkal, nem volt soha szabályos gömbölyű. Már ez a körülmény is gyanússá tette a használati eredményét. *A gyakorlatban egyáltalán nem vált be. Minden puska széthordja, nincs jó átütőereje. Azt a véleményt, hogy közelről a nagyvadra jó, számtalan eset cáfolta meg; senkinek sem tudom ajánlani. A 8-as vagy 6-os sörét után a golyó következik!*

A sörét.

Sörétről csak az 1564—67. évekből származó írásokból hallunk először, feltehető, hogy ez előtt az idő előtt nem használták.

Ma kétféle sörét van forgalomban, egyik a „*lágylómból készült*”, másik a „*kemény*” sörét.

A *lágysörét* tiszta ólomból készül; a *kemény*sörét — a nagyság szerint — 90—95% ólom és 5—10% antimónt tartalmaz. Az apró sörétben több, a nagyobbban kevesebb antimón van.

A *sörétet kétféleképpen gyártják*. Egyik mód az, hogy az ólmot 30—50 méter magas (jobb a magasabb) toronyban megolvasztják s az előző állítani szándékolt sörét nagyságának megfelelő lyukakkal ellátott, vaslemezről készült rostán átcepegtetik. Az ólomszemek, az esőcsepphez hasonlóan, a magasból való lehullás közben gömbölyű alakot vesznek fel és a torony alján levő vízbe hullanak. A lehullott fehér színű, gömbölyű ólomdarabkák között sok szabálytalan van, melyek síma, ferde lapon való gurítás közben visszamaradnak, szabályos gömbölyűek pedig — nagyság szerint — rostával osztályoztatnak. Az így előkészített sörét forgóhordóba kerül, hol még szabályosabb gömbalakot nyer és grafitporral sötétfényesre csiszolódik.

A már teljesen kész sörét az osztályozó hengerbe jut, hol tizedmilliméternyi pontossággal válogatódik ki.

A másik módja a sörétgyártásnak az, midőn egy függélyes tengelyre vízszintesen forgó korong van erősítve, melynek felhajtott széle sárgarézből készült keskeny rosta. Ezt a korongot percenként 250—300 méter kerületsebességgel forgásba hozzák, mire a korongra öntött olvasztott ólom a központtól a korong széle felé röpítőerő következtében a lyukgatott rézlemez nyílásain át, gömbölyű szemek alakjában, a korong körül vont vászonernyőben akad meg. — A korong gyors forgása lehűti a körülötte levő levegőt annyira, hogy a vászonba hullott sörét már nem veszti el gömbalakját. A sörét további útját fentebb láttuk.

Így, röviden elmondva, azt hinné az ember, hogy a sörétgyártás könnyű, olcsó munka, pedig itt is vannak még olyan lényegbe vágó dolgok, melyek figyelmen kívül nem hagyhatók.

A sörétszeme: egyformasága úgy nagyságban, mint szabályos gömbalakban igen fontos. Kevés, mértékkel meg sem állapítható különbségek már lerontják a sörét értékét. A sörét átmérőjét paránymérővel mérni még nem elegendő. Ugyanazon zsákból, több pontosan mért 1 kiló sörétnek szám szerint találnia kell. Minél kevesebb a differencia, annál értékesebb a sörét, mert egyenletesebb löképet ad.

Mivel semmi olyan berendezés nincs, mellyel egyenlő nagyságú sörétet lehetne önteni, az osztályozó henger munkája után a kívánt átmérőjű sörét jön csupán forgalomba, míg az a nagyobb mennyiség, melynek átmérője pár tized mm-rel az előírtnál kisebb, vagy nagyobb, újra olvasztódik. Például a 14-es sörét átmérője 2 mm, a 12-esé 2,5 mm. Újra kell olvasztani a 2,1, 2,2, 2,3 és 2,4 mm átmérőjű söréttömeget, mely újraolvasztás nemcsak tüzelőanyag és munka, hanem nagyobb anyagvesztéssel is jár.

Háború előtti időkben a sörétnek nagyrészt a „Bleiberger Bergwerks-Union“ klagénfurti gyár szállította, míg ezelőtt mintegy 30 évvel Losoncon sörétgyár nem épült. A gyárat Selmeczy Miklós magyar ember építette. A világháborúban elvesztett, megszállott Felvidékről Újpestre került a gyár, hol 50 méter magas tornyával ma is üzemben van.

A „Selmeczy“-féle magyar sörét kitűnő.

A „lágysörét“ és „keménysörét“ között csupán annyi a különbség, hogy egyik valamivel keményebb. A súlykülönbség, melyet némelyek a keménysörét ellen szoktak felhozni, elenyésző kevés; viszont a keménysörét ölképessége sem sokkal nagyobb, mint a lágysörété. A puska csővének ólmosodásánál kerestem a különbséget a keménysörét javára; nem találtam. *A lágysörét és nem sima puskacsövet minden sörét ólmozza; a keményebb és tükörsímára csiszolt cső a lágysöréttől sem ólmosodik.* A vadászközönség nagyrésze ragaszkodik a keménysöréthez, a magyaróvári tölténygyár kizárólag ezzel tölt. Tisztelve mindenkinek a nézetét, magam lágysörétet használok, mert olcsóbb.

Divatba jött, elsősorban a tengerentúl, a *bronzozott, nickelezett és aranyozott sörét*. Hosszabb kísérletet folytattam le a 2,4 mm átm. (gatlöblövésre használt) bronzozott és nickelezett söréttel. Magyaróvári

hüvelyt, „Rex“-lőport és „Gode“-fojtásokat használtam, 12-es Forgeron, átlag 80 %-ot lövő puskával. *Sok, más, más adagolással töltött tölténnyel való lövés éppen semmi eredményt nem mutatott, mely indokolná a sörét bronzírozását.* Sem sűrűbb, vagy egyenletesebb lőképet, sem nagyobb átütőerőt nem tapasztaltam; a cső ólmosodásában sem láttam semmi eltérést.

A „bronz“ bevonatú sörét felülete pár hét múlva csúnya barnás lesz, tehát nem tartós rajta a bronzbevonat. *Vadra használni a bronzos sörétet nem tanácsos, mert a vad meleg vérének savtartalma oxidálja a sörét bronzát, mérgező hatás következhet be.* Csupán agyaggalambra, vagy üveggolyóra lehetne használni, de nincs értelme.

A „nickelezett“ sörét szebb, tartja a szép fehér színét, de ennek sem találtam semmi különös jóságát.

Az alábbi táblázat a sörét nagyságát és számát mutatja. Megjegyzem, hogy magyar sörétről készült. A sörét számában — különösen a kisebbeknél — 1—2 darab különbség előfordulhat, de soknak előfordulni nem szabad.

A fojtás.

A fojtás fontosságát csak a régi vadászok méltatták érdeme szerint, kik elültető puskáikba kócból, vagy fiinom szőrből tették a lőporfojtást, addig ütve a töltővesszővel, míg ez ki nem ugrott a csőből. A sörétre már kisebb fojtást tettek és nem verték le, mert ha erre is nagyobb fojtást tettek volna és leverik, a puska a sörétet széjjelhordta volna.

A kócfajtásnak igen nagy hibája volt, hogy rendszeren meggyúlt. Egyszer gyerekkoromban galambra lőttem, s a meggyúlt lőporfojtás csűrünk faszindelyén égett el, míg én imádkoztam, hogy csűrünk meg ne gyúljon. A papírfojtás sem volt jó, ez is meggyúlt és nagyon rúgott a puska vele.

A lőporfojtás célja az, hogy leszorítsa a lőport, meggyulláskor annak gázait ne eressze a sörét közé. Ennek a fontos feladatnak csakis a jól záró, rugalmas, könnyen nem szakadó fojtás felel meg.

A lőporfojtást papírból is szokták készíteni, melynek rugalmasnak kell lennie. A papírfojtás magassága 9—14 mm, átmérője — az öbnagyság szerint — olyan kell legyen, mely a hüvelybe kissé nehezen menjen és így jól zárjon. Nagy hibája az, hogy nem elég rugalmas és kovartartalma miatt nagyon koptatja a puskacsövet. Jobb minőségű töltényekbe ezt a papír lőporfojtást egyáltalán nem használják.

A szörnemezből készült lőporfojtás vastagsága 9—13 mm. Ennél vastagabb lőporfojtást nem vágnak, mert szabályos kivágása nem könnyű. Rendes úrtartalma hüvelyben a 13 mm vastag lőporfojtás teljesen elegendő, ha a hüvely úrtartalma nagyobb, a lőporfojtásra 2—4 mm vastag, laza papírból készült „kiegyenlítő“ fojtást szoktak tenni.

A sörétek száma különböző nagyság és adagolás mellett.

Sörétadag (lágysörét)	A sörétszem átmérője mm-ben, számozása és darabszáma																	
	5.50	5.25	5	4.75	4.50	4.25	4	3.75	3.5	3.25	3	2.75	2.50	2.25	2	1.75	1.50	1.25
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
10 gramm	10.5	12	13.6	15.6	18	21	25	32	40	48	62	79	104	140	217	317	500	850
20 „	21	24	27	31	36	42	51	64	80	96	124	158	208	280	334	434	1000	1700
24 „	26	29	32	38	43	50	62	78	96	116	149	192	248	236	520	760	1200	2040
25 „	27	30	34	39	45	53	63	81	100	120	155	200	259	350	540	790	1250	2125
26 „	28	31	35	41	47	55	67	84	104	125	161	206	269	364	562	822	1300	2210
27 „	29	32	37	42	49	57	69	87	108	130	167	215	280	378	584	854	1350	2296
28 „	30	34	38	44	51	59	72	90	112	135	173	223	290	392	606	886	1400	2380
29 „	31	35	40	45	52	61	75	93	116	140	179	231	301	406	628	918	1460	2465
30 „	32	36	41	47	54	63	77	97	120	145	186	238	311	420	650	950	1500	2550
31 „	33	37	42	48	56	65	80	100	124	150	192	246	322	434	672	982	1550	2635
32 „	34	38	44	50	58	67	82	103	128	155	198	254	332	448	694	1014	1600	2720
33 „	35	40	45	52	59	69	85	107	132	160	205	262	343	462	715	1045	1650	2805
34 „	36	41	46	54	61	71	88	110	136	164	211	270	353	476	737	1077	1700	2890
35 „	38	42	48	55	63	74	91	113	140	169	217	278	364	490	758	1108	1750	2975

Különböző országok sörétszámozása.

Átmérő mm-ekben	1.5	2	2.25	2.50	2.75	3	3.25	3.50	3.75	4	4.25	4.50	5	5.25	5.50
Magyar számozás	16	14		12		10		8		6		4	2	0	00
Német „		9		7		5		3		1		00			
Angol „		9	8	6.5	5.5	4	3	2	1	BB	BBB	A0BBBB	AA	AAA	SSSSS G0AAAA
Francia „		9	8	7	6	5	4	3	2	1	0	00	0000	00000	

A sörét keménységének vizsgálata.

A vizsgálathoz mindig azonos méretű sörétet használunk, mert 0.1 mm differencia is a leütéskor nagy eltérést mutat! Vegyük alapul a 12 és 2.5 mm-es keménysörétet. A villamos keménységmérőn leütünk egymásután 10—10 szemet. Ezeket mikrométerrel megmérjük u. i. azt, hogy az ütés következtében mennyit lapult a sörét. 10 szem mérésének átlaga mutatja a vizsgálandó sörét keménységi számát.

Magyar Selmecy-féle 1.62 mm, Német 1.50 mm, Olasz 1.37 mm, Francia 1.33, stb.

A kelleténél (11 mm) *vékonyabb* löporfojtás azért nem jó, mert nem képes a löporgázokat visszatartani. Ha pedig magasnyomású löporgáz a sörét közé jut, a lövés ereje és szabályossága nagyon megérzi. A túlságosan *vastag* löporfojtásnak surlódása lefokozza a lövés erejét. Így a *12—13 mm vastag löporfojtás felel meg a legjobban*, mégpedig kisebb öbnagyságban a vékonyabb, a nagyobbban a vastagabb.

A löporfojtást zsírozni szokták, hogy jobban csússzon a cső falán.

Háború előtt angol, francia, de legtöbb német löporfojtást használtunk. A *Hess Speyer-féle fojtások*, bár soha sem az I. minőségűt kaptuk, nagyjában megfeleltek. Majd a háború után *Walther Károly* bécsi gyáros fojtásaival kinlódtunk. Azt kell feltételeznem, hogy hozzánk a gyár „*Balkán minőség*”-űt juttatott, mert a löporfojtás a megfelelő öbnagyságú hüvelybe beleesett, és sok darab kőkemény volt.

Ma Kőszegen magyar fojtásgyár van Gothard Dezső tulajdonában. Ennek a gyárnak minden fojtása igen jó, a legelső német fojtásokkal a versenyt fényesen állja ki. A nemezt az ottani nemezgyár szolgáltatja, a vágás szabályos, dicsősége a magyar iparnak.

A franciák igen sokféle fojtás-féleséggel kísérleteznek. Csinálnak cérnakarikához hasonló parafafojtást, melynek mélyedését viaszos anyaggal töltik ki. Az volna a célja, hogy ne menjen messze; hátránya, hogy hamar szétszakad, nem bírja a nagy gáznyomást.

A *sörétfojtás* többnyire 1—2 mm vastagságú papírból készül. Ennek az a célja, hogy a sörétet a hüvelyben lezárja; lövés alkalmával pedig a csőben rendbe tartsa. Igen fontos az, hogy ez a sörétfojtás, a sörét elöl, a puskacső előtt mielőbb eltávozzon, mert rontaná a löképet, ha messze menne a söréttel.

A háború előtt sörétfojtásban is nagy választékunk volt. Így 3 mm vastagságban finom nemezből készítettek sörétfojtást, mindkét oldalon rózsaszínű papírral fedve és finoman zsírozva a körvonala, hogy a csőfalat a sörét előtt, kissé síkossá tegye.

A franciák *parafával* (2 mm vastaggal) burkolták a sörétfojtás kartonlapját, mely kitűnőnek bizonyult. Majd a németek a parafa helyett *posztót* tettek a sörétfojtás belső felére, mely szintén igen jó volt.

Készítettek celluloidból átlátszó sörétfojtást is, melynek azonkívül, hogy látni lehet a sörétet, semmi célja nem volt, sőt a lövés szempontjából nem is kedvező az ilyen nagyon vékony fojtás, meg a széléből olvadmány is rakódhat a cső falára.

Gothard-féle „*Gode*” 1 ½ mm vastag fapapírfojtás kitűnő, melynek számozása is elsőrendű.

A töltény.

A hátultöltő puskák feltalálása maga után vonta a tölténykészítést is. Addig erre nem volt szükség, mert magába a csőbe töltöttek.

1866-ban találták fel Amerikában a golyós fémhüvelyt, melyet 1871-ben a fémből (vörösréz) készült, teljesen légmentes („Gasdicht“) golyóstöltény követett. A mi hadseregünk első hátultöltő puskájába (Werndl) is vörösréz-hüvely, keményolomgolyó járt, melyet a hosszabb sárgaréz-hüvely és papírba csavart lágyolomgolyós töltény váltott fel.

Ma minden golyóstöltény fémhüvellyel készül, míg a sörétlövéshez majdnem kizárólag papírhüvelyt használnak.

a) Golyóstöltény.

A golyóstöltény a rézből készült, csappantyúval is ellátott hüvelyből, löporból és lövedék, vagy golyóból áll. A hüvely nagysága, alakja a puskától függ és két főcsoportra osztható. *A peremmel ellátott és perem nélküli hüvelyekre.* A billenőcsövű puskákban peremes töltényt használnak; míg a kiálló perem nélküli töltényeket az ismétlőpuskákhoz gyártják. A perem nélküli töltényt „Maxim“ találta fel 1885-ben, előnye az, hogy könnyebben lehet tárba rakni, vagy az ismétlőpuska töltényszartájába.

Legtöbb golyóstöltény a fenéktől a golyó felé keskenyedik, minek az az előnye, hogy a tölténykamrából könnyen kivethető a hüvely lövés után. A Mauser- és Manlicher—Schönauer-töltények is a golyó felé szabályosan elkeskenyednek, sőt a golyó mögött, a töltényhüvely végétől mérve 8 mm távolságra palackformára hirtelen összeszorulnak, mely miatt a töltényürbe kelletténél mélyebbre való becsúszás ki van zárva.

A kiálló peremmel ellátott hüvelyknél is látunk — a golyó mögött — hirtelen kiszélesedést, melyet azért készítenek, hogy a hüvelynek nagyobb úrtartalma legyen, több löport lehessen bele tenni. Az ilyen „palack“-formájú tölténynél, ugyanazon löporadag használata mellett is nagyobb a gáznyomás hátrafelé, ezért a billenőcsövű, rendes závarzatú puskába használni veszélyes. A palackformájú hüvelyeket inkább a nagy, nehéz céllovó puskához használják, melyeknek vastag csőfala a gáznyomást meg sem érzi.

A golyóstöltény hüvelye sárgaréz ötvözetből készül és az a fő kívánságom, hogy ne repedjen el a rendszeren fűrt tölténykamrában lövés alkalmával. *A jó erős, szívós töltényhüvely kíméli a puskát, mert a löporgáz erejét felfogja, s csak közvetve engedi a nyomást a csőfalra.*

A golyóstölténybe ülőnélküli lapos, többnyire Mauser-rendszerű csappantyú jár, az ült a hüvely fenekének e célra való gondos kiképzése pótolja. A csappantyú-fészek alján vannak a gyújtó nyílások, hol a csappantyú tüze a löporba jut. A csappantyú nagysága (átmérő) és erőssége (töltése) a puskák és löpor szerint változik. Az ismétlőpuskába való (pl. Manlicher) csappantyú puha, hajlékony rézlemeze vastagabb, mint a rendes csappantyúé, mert itt az erős spirálrúgóval működő ütőszeg jóval nagyobb üt, mint a sörétespuska kakasa. Csappantyúnak a leg-hajlékonyabb, szívósabb rézlemez való, mert ha ez a lövésnél kilukad, sok

gáz nyomul a puska lakatszerkezetébe, mely elpiszkolódik, sőt a vékony farész le is hasadhat.

A golyóstöltény löpora különbözik a sörétespuska löporától. Nagyobb ellenállást kíván, hogy erejét kifejtse, különben nem hajtja kellő erővel a sörétet, ezért nem szabad söréttöltény készítésére felhasználni. A kívánt mennyiségű löport pontosan kell a hüvelybe mérni, melyre egy kis papírfojtás jön a golyó alá, vagy a golyó. A golyót bele kell szorítani a töltényhüvelybe, hogy szilárdan álljon. Egyébként a golyóstöltényt, pontos gépek segítségével, gyárilag készítik, készítésének apróbb részletei a vadászt közelebről nem is érdeklik. A töltény „rekonstruálása”-t (újratöltés) a vadásznak nem tudom ajánlani, mert a hüvely újra öbözése, csappantyú kiváltás, oly nagy pontosságot igényel, kellő felszerelés mellett is, hogy azt a vadász nehezen tudná jól csinálni.

A golyóstöltényt viasz, vagy valamely zsiradékfelébe szokták mártani, hogy ez a töltényen levő esetleges réseket (gyutacs és golyó mellett) teljesen elzárja és a csappantyút, löport az elromlástól megóvjaa, a golyót csúszósabbá tegye.

b) „Söréttöltény.

Ez is a „hüvely”-ből és „csappantyú”-ból (gyutacs) áll. A hüvely igen erős „nátroncellulóse” papírból készül, melyet különleges automata gépeken, vagy kézzel alakítanak szabályos hengerré, összeragasztva különleges vízetálló „enyv sajtanyag”-gal (kasein). Ezután nedves állapotban pontos kaliberező nyíláson préselik át, szárítják és a kívánt hosszúságúra ledarabolják. A ledarabolt papírcsővekbe a fenékszilárdító vasfenéklemez jön és papírtömb, melyre kívül a rézkupak préselődik rá. A rézkupak magassága lehet 6—25 mm. A magasabb rézkupak erősíti a töltényt, óvjaa a puskát az erős gáznyomástól, de egyben a hüvely árát is emeli.

A füstnélküli löporhoz készített töltényhüvelybe belül is szoktak vashálóból, rézhálóból, vagy alumíniumból fémbélelést tenni, mely a tölténybe helyezett löpor magasságáig ér. A töltény fenekének préselésénél a perem vastagságára kell nagy gondot fordítani, mert ezt nemzetközi megállapodás írja elő; továbbá a csappantyúnak készítenek helyet, hova ez jól beillik.

A papírtölténynél igen fontos az, hogy a hüvely lövéskor — rendes tölténycsappantyúban löve — el ne repedjen, vagy a fenék le ne jöjjön. Utóbbit a gyárban erős húzógéppel is kipróbálják. 160 kilogrammnál kevesebb húzással a fenéknek lejönnie nem szabad. *A magyaróvári vadásztölténycsappantyúban több ízben tettem próbát, igen ritkán mozdult meg a rézkupak 180 kilós húzáson alul, a legtöbb 200 kilón felüli húzással vált le.*

A tölténycsappantyúban sok hüvelyt pazarolnak el arra a próbára, hogy hány lövést bír ki elrepedés nélkül. A magyar tölténycsappantyúban eléggé kikopott tölténycsappantyúból próbálják szándékosan a hüvelyek erősségét; elrepedés csak az 5—7-ik lövésnél fordul elő, mely a magyar hüvely

szívósságát igazolja. Ha tehát a hüvely a puskában elreped az első lövésnél, akkor a tölténykamra nagy, melyben bármilyen drága hüvely el fog romlani.

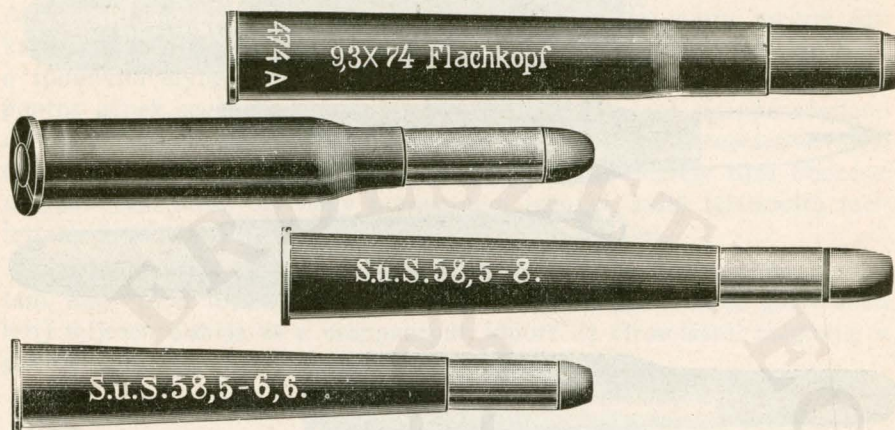

Nagyvadra való töltények fémburkolattal. A) perem nélküliek.

A modern vadásztölténybe „Gewelot“-csappantyút használnak. Két féle ilyen csappantyú van forgalomban. Egyik a „német“, melynek nagy része Nürnbergben készül és VI-os számmal van jelölve. Ez ma a világ legjobb vadásztöltényéhez való csappantyúja. Minden rendes puska, ütésére elsül, a nehezebben gyúló lőporokat is szabályszerűen gyújtja, s ami

szintén fontos, nem rozsdásít. Ugyanezen mintára készül és teljesen ilyen jó az a Gewelot-gyutacs is, mely Magyaróváron készül.

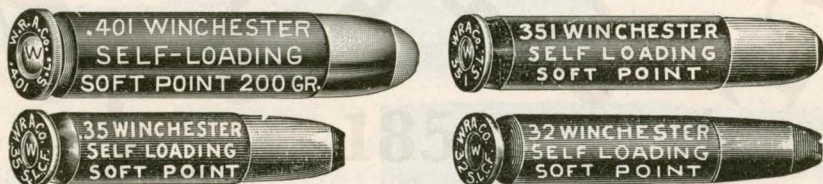
A Gewelot-csappantyú francia találmány, tőlük átvették a németek, s az egész világon mi volnánk a harmadik, mert már 1923. évben

Nagyvadra való töltények fémburkolattal. B) peremmel ellátva.

Magyaróvár gyártotta. A többi államok nagy részében még ma is az elavult típusú csappantyúkkal dolgoznak. Az eredeti francia „Gewelot”-csappantyú valamivel hosszabb, mint a német, átmérője ugyanaz. Ezt a csappantyút készítik a belga tölténygyárak is.

Módomban volt francia „Gewelot”-csappantyúval is lőni, tapasztalatom szerint nem olyan rozsdamentes, mint a német, vagy a mienk.

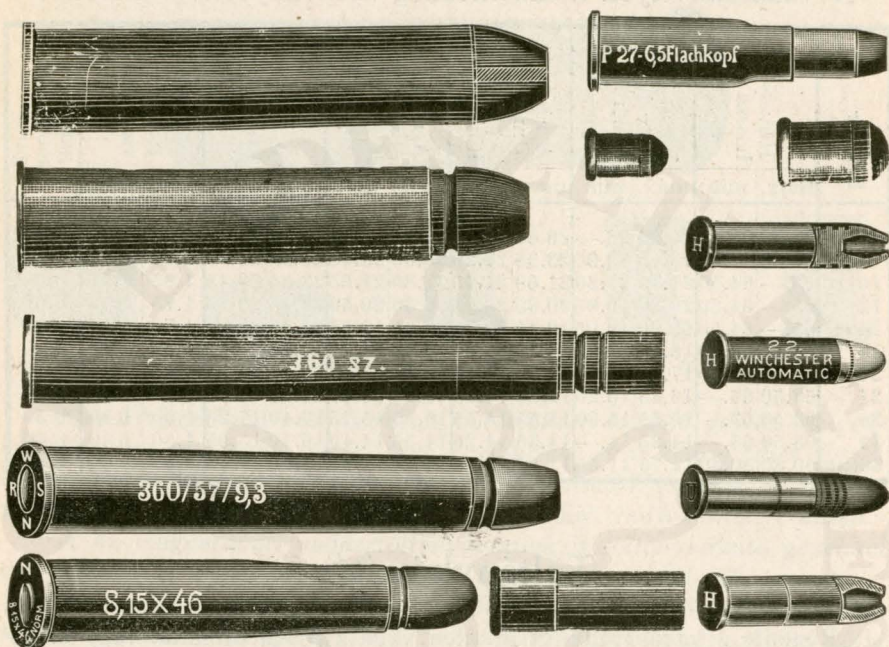

Amerikai Winchester-töltények (nagyvadra nem jók).

Régibb rendszerű töltényekben látunk még: „Berdan”-t, vagy „Mau-ser”-csappantyúkat, mely elég jól gyújt, de nem elég rozsdamentes; majd a „nagy szabadalmazott” gyutacsot, melyet inkább a füstös lőporhoz lehet használni, mert a modern, gyérfüstű lőporokat nem gyújtja jól és rozsdásít. A háború előtti „kisgyutacs” már alig látható. Csupán füstös lőporhoz volt kielégítő, de nagyon jónak sohasem volt mondható.

Külön kell foglalkoznom a régi hirtenbergi, salonkajegyű töltény „Spezialzündung” csappantyúval, melyet a magyaróvári gyár is közvetlenül a háború utáni években gyártott. Ez a palackformájú, hátul szé-

leesebb gyutacs a világ legkomiszabb csappantyúja volt. A kakas, vagy gyúszeg ütötte helyen gyakran beszakadt, s az így keletkezett cca 2 mm nyíláson sok löporgáz nyomult vissza a lakatszerkezetbe, rozsdásította azt, sőt gyakran történt, (velem is), hogy a puskágyát leszakította a kiszabadult löporgáz.

Billenőcsővű puskába használt ólomgolyós és kispuskába való töltények.

Minden állam lassankint a Gewelot-csappantyúra tér át (olaszország 1932-ben szintén áttért), mert *ma ennél jobb nincs.*

A trópusi vadászatokra szoktak fémből is készíteni söréttöltényt. Tiszta rézhüvelyt már 30 év előtt hozott forgalomba az angol „Kynoch” gyár elég tömör minőségben. Ennek az lett volna a célja, hogy 50-szer is lehessen használni. Majd Roth György pozsonyi gyáros is készített ilyen rézhüvelyt vékonyabb minőségben. Nem vált be egyik sem, mert a fojtások nem ülnek benne szilárdan; a jobbsóvel tett többszöri lövésre a balcsőből kihullott a sörét. *Az újra töltött töltény igen rontja a puskát, ezért ma nem is látni ilyen réztöltényt.*

A magyaróvári tölténygyár legújabbán — a vadászok kívánságára — kísérletképen *aluminiumból készít töltényhüvelyt*, mely rendes rézkupakkal van ellátva és megtöltés után — mint a papírhüvely — becsavarva. Jó lehet a trópusra, hol a bádogdobozból kiszedett rendes papírtöltény pár nap alatt elromlik, de általános használatra nem számíthat, mert

egyrészt drágább, másrészt nem talál úgy a mai rendes kamrával fűrt puskába, mint a papírtöltény.

A papírtöltény hüvelyének méreteit nemzetközileg szabályozták, a megállapodást az alábbi táblázat tünteti fel.

A vadászhüvelyek nemzetközileg szabványosított méretei.

Kaliber	Hüvely hossza		Hüvely- átmérő		A rézsapka átmérője a papír- hüvelynél		A rézsapka átmérője közvetlen a perem felett		Perem- átmérő		Perem- vastagság		A perem- legömbölyítés sugara
	max.	min.	max.	min.	max.	min.	max.	min.	max.	min.	max.	min.	
4	82.50	82.—	26.25	26.—	26.60	26.45	27.30	27.15	30.45	30.20	3.20	3.05	0.80
8	82.50	82.—	23.15	22.90	23.35	23.20	23.60	23.45	26.25	26.—	2.85	2.70	0.50
10	65.—	64.50	21.45	21.20	21.60	21.45	21.80	21.65	23.65	23.45	1.85	1.75	0.50
12	65.—	64.50	20.20	19.95	20.35	20.25	20.60	20.50	22.45	22.25	1.85	1.75	0.50
14	65.—	64.50	19.30	19.05	19.45	19.35	19.65	19.55	21.45	21.25	1.70	1.60	0.50
16	65.—	64.50	18.55	18.30	18.70	18.60	18.85	18.75	20.65	20.45	1.55	1.45	0.50
20	65.—	64.50	17.35	17.10	17.50	17.40	17.70	17.60	19.40	19.25	1.50	1.40	0.50
24	63.50	63.—	16.45	16.20	16.55	16.45	16.75	16.65	18.45	18.30	1.50	1.40	0.50
28	63.50	63.—	15.55	15.30	15.65	15.55	15.85	15.75	17.40	17.25	1.50	1.40	0.50
32	63.50	63.—	14.25	14.—	14.35	14.25	14.55	14.45	16.10	15.95	1.50	1.40	0.40
36(410)	50.80	50.30	11.75	11.55	11.85	11.75	12.—	11.90	13.60	13.45	1.50	1.40	0.35

Tölténykészítés.

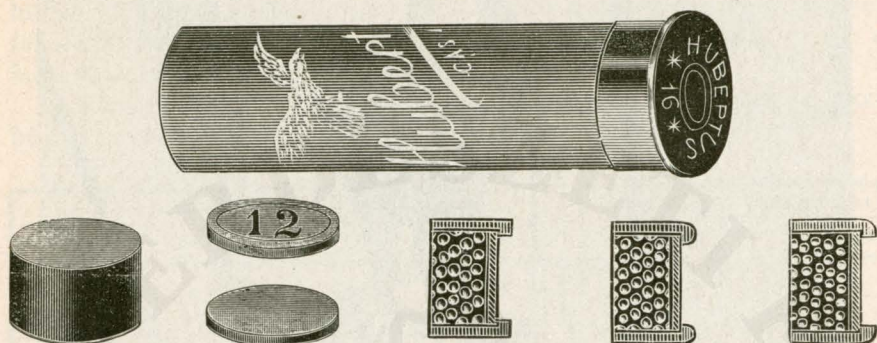
Régezte a vadásztöltényt minden vadász maga csinálta, vagy alkalmazottjával csináltatta. Majd a lőszerkereskedők készítették, töltették vevőik részére a söréttöltényeket. *Ma elenyésző kevés sörétes töltényt készítenek kézzel, gép csinálja azokat mind.*

A töltényhüvelybe a löport pontosan — paránymérlegen — kell mérni, melyre a löporfojtás jön. A fojtást jól rá kell nyomni töltőveszszővel a löporra, de nem ráverni, mert a löporszemcsék erős összehérsése — annak szabályos égésére — nem kedvező. Azután a sörétet mérjük bele mércével, mire a zárófojtást tesszük. Erre íródik a sörét nagysága és végül becsavarjuk a töltény tetejét az erre szolgáló géppel. A becsavarásra 5 mm hosszú részt kell hagyni, ha nagyobb ür jutna a sörét részére, akkor a löporfojtásra helyezett 1, 2, 3, 4 mm vastag fojtással kiegyenlítjük az ürtartalmat.

A papírtöltényt úgy kell becsavarni, hogy a töltény hordozása, vagy a szomszédcső használata folytán előállt rezgés, ne lazítsa fel, nehogy a sörét kihulljon. A becsavarás alakjánál is voltak divatok. Egyidőben kerekre csavarták, majd — mintegy 30 év előtt — a szögletes becsavarás jött divatba; most kívülről befelé hajló a becsavarás vonala, majd merőlegesen esik a zárófojtásra. A becsavarás alakja nincs befolyással

a lövésre. Fődolog, hogy a becsavarás egyenletes legyen, nehogy a sörét indulásakor egyik oldalon hamarabb engedjen, mint a másikon.

Az így elkészített töltényt „öblöző gyűrűvel“ kell végighúzni, hogy az esetleg kinyomódott sörétszemek a hüvely falával együtt vissza-nyomassanak.

Magyar „Hubertus“ hüvely, fojtások és becsavarási módok.

Már évtizedekkel ezelőtt voltak *söréttöltény-készítő gépek*, melyekkel egyenletesebb, jobb töltényeket készítettek, mint kézzel lehet. Egyik legnagyobb tölténygyár Európában a „*Rheinisch-Westfälische Sprengstoff r. t. Nürnberg*“, mely évente 70—80 millió vadásztöltényt készít.

A mi magyaróvári vadásztölténygyárunk is tölténykészítő gépekkel van felszerelve és évente 5—6 millió vadásztöltényt állít elő.

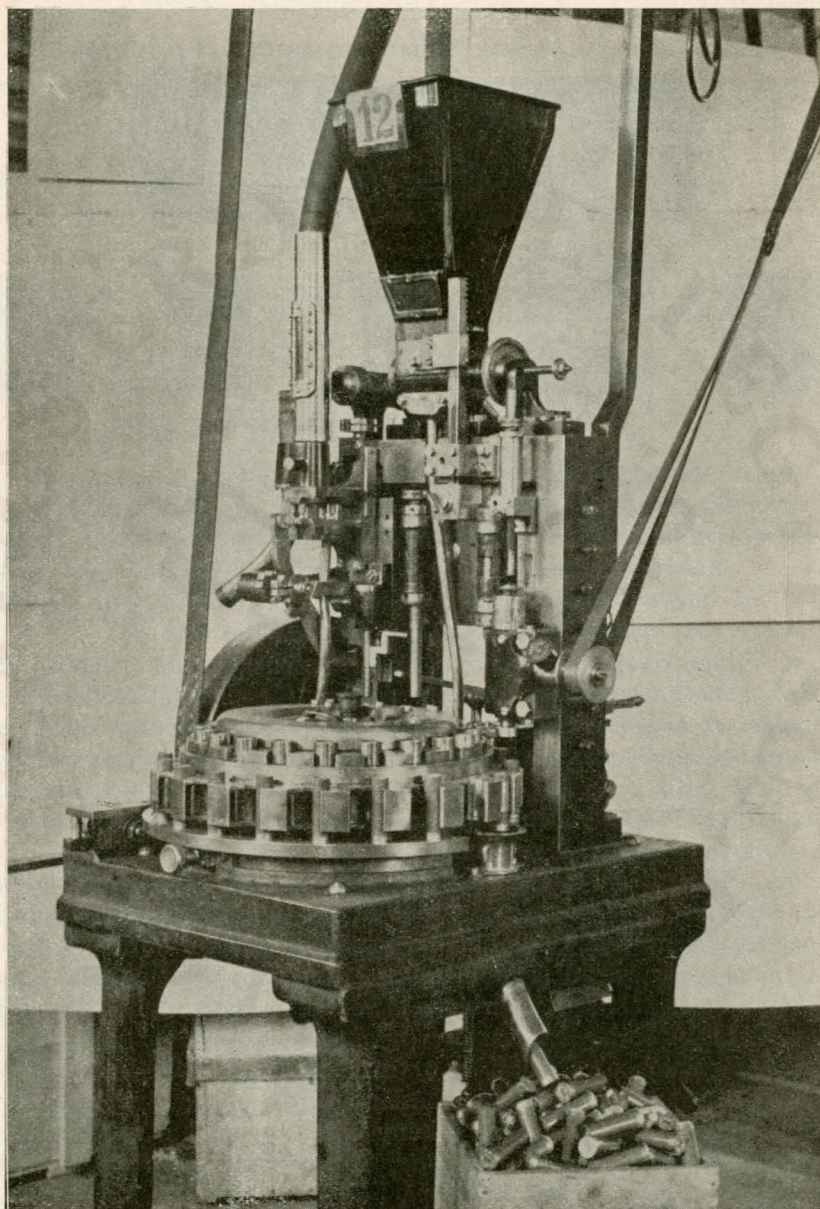
A tölténykészítés kizárólag automatikusan működő gépekkel történik. Ezekbe a gépekbe egy nagy vaskorong (kerekasztal) szélébe rakja a munkás az üres hüvelyeket (20 hely van), a vaskorong, a szélén levő töltényekkel együtt vízszintes irányban lassan forog. A gép tetején garatnyílásokba öntik a löport, löporfojtást, sörétet és zárófojtást, mely anyagok megfelelő csöveken jönnek le a hüvelyekbe, hol a különböző töltőmunkát végző gépezetek vannak.

Ez a töltőgép oly aprólékossáig pontos munkát végez, hogy ha bármely anyagban hiány van, vagy többlet, megáll. Így, ha egyik hüvelyből néhány szem löport kiöntünk és visszahelyezzük a korongra, mikor ez a töltény oda ér, hol a löporfojtást kellene kapnia, megáll a gép és a hüvelyt fogva tartja. Így történik akkor is, ha több löpor, vagy sörét adagolódnék. A fojtásokat vastövis nyomja a hüvelybe egyenletesen, a becsavarás szintén oly kitűnő, hogy azt kézigéppel elérni nem lehet.

Míg a gépet kiszolgáló munkáslány egyik oldalon rakja az üres hüvelyt a gépbe, addig a kész töltény egyenkint hull a másik oldalon egy vesszőkosárba. Egy gép naponta, 2 munkáslány segítséggel, 14.000—16.000 drb töltényt képes készíteni.

A gépből kihullott kész töltények a válogatóba kerülnek, hol minden darabot a legügyesebb munkások vizsgálnak át és jelentéktelen kis

*hibákért már a forgalomból kivonnak, a gyár tisztviselői használják el
téli vadászatokon.*

Töltőgép a magyaróvári vadásztölténygyárban.

A gyártott töltényekből naponként több darab kerül a belövő állomásra, hol azokat gáznyomás- és kezdősebességre kipróbálják. Ha hiba itt sem merül fel, akkor csomagolják a töltényeket 25-ös dobozokba. Minden dobozon betűk vannak bélyegzővel nyomva. Ezek a betűk azt jelzik, hogy melyik munkás csomagolta a töltényt, ki felelős az esetleges hibáért. Ha tehát valaki látható hibát talál a magyaróvári készítőltényen, felszólalásnál említse, hogy melyik kereskedésben vásárolta, mikor és hogy a dobozban milyen betűk, jelek voltak.

A magyaróvári tölténygyár készítményei, melyeket kizárólag fekete hüvelyben hoz forgalomba, a következő adagolással vannak töltve:

1 tölténybe Rex löporból használt adag				Sörétadag	Gáznyomás
sörét nagys.	14—12-es	10-es	8—6-os	gramm	□-cm./kilogr.
20-as öbn.	1.40 gr.	1.45 gr.	1.45 gr.	25 gr.	480 atm.
16-os „	1.55 „	1.60 „	1.65 „	28 „	470 „
12-es „	1.85 „	1.90 „	1.95 „	33 „	470 „

Ez a töltési arány, mely a jobb külföldi készítőltények adagolásának is jórészt megfelel, adja a fenti — mérsékelt nyomás mellett — a legnagyobb kezdősebességet és jó egyenletes löképet, koncentrált fűrésű csőből. A csokkfuratnál — annak erőssége szerint — a gáznyomás valamit emelkedik.

Ha fenti töltési arányt megváltoztatjuk, csak rosszabb lövéseredményt kapunk, mert ez az arány sok próbálövés után állapított meg.

Rendesen kevesebb löporral töltve sűrűbben megy a sörét, de a kezdősebesség (ölő erő) rovására; ha pedig több löport teszünk, akkor — nem lévén söréttel kellőképpen leterhelve — széthordja a sörétet a puská anélkül, hogy nagyobb átütőerővel menne a sörét.

A magyaróvári készítőltény kezdő sebessége 12.5 méter távolságon mérve a cső előtt, 20, 16 és 12-es öbnagyságú puskából löve:

Cső furat	Koncentrált				Csokk			
Sörét nagyság	14	12	10	8	14	12	10	8
Haladás m/sec	283	295	312	325	293	305	322	335

Újratöltés (Rekonstrukció).

Már a világháború előtti években a lőszeranyagok (ólom, réz stb.) ára egyszerre felugrott, ez a vadásztöltények árát is magával vitte. Azóta nemcsak ezekben az anyagokban, de egyebekben is az árak nem tudnak leszállni. Így a töltény ára, a folyton hanyatló vadárakhoz viszonyítva,

magasnak mondható. Ez a — sajnos — megváltoztathatlan körülmény kényszeríti a vadászok egyrészét arra, hogy az egyszer használt papírhüvelybe mégegyszer töltsenek.

Csak igen jó hüvelyt lehet újratölteni, mert a gyengébb hüvely, különösen kikopott, vagy nagyobbra fűrt tölténycamrából löve, elreped, vagy papírja átég.

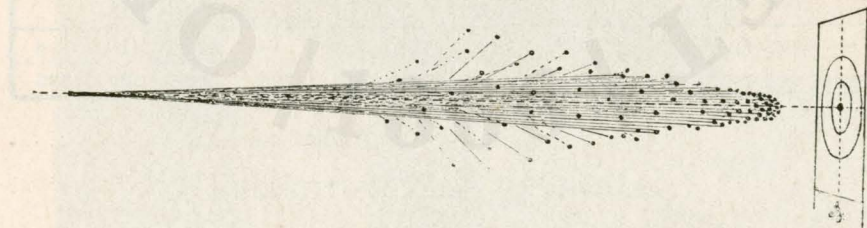
Az újratöltés, ha jól akarjuk azt csinálni, berendezést kíván és fáradtsággal járó munka. — Először is a löporgáz lerakódását kis hengerkefével ki kell tisztítani. Azután a hüvelyt eredeti nagyságára vissza kell préselni. Majd új gyutacsot tenni a hüvelybe és megtölteni úgy, mint az új hüvelyt. Ez nem megy könnyen, mert a legjobb hüvely első papírja is helyenkint az első lövés erejétől megrongálódik, abba a foltot jól elhelyezni nehéz. A becsavarása szintén nem lehet tökéletes, mert a hüvely végét az első becsavarás összetörte.

Nem vagyok híve az újratöltésnek, pedig régebben szenvedélyes tölténycsináló voltam. *Nincsen oly kitűnő papírhüvely, melynek láthatatlan hiányosságai — az első lövés után — ne lennének.* Több kísérletet tettem újratöltött tölténnyel, nem ölt úgy, mint az eredeti.

Igen nagy hibája az újratöltött tölténynek, hogy rontja a puska závarzatát. Rendesen nehezen záródik újratöltött tölténnyel a puska, s az erőszakos becsukás miatt a legjobb puska is megkotyogósodik.

A papírtöltény vízmentesítése.

Ha a kész papírtöltényt nedves helyen tartjuk, vagy eső veri, megázik, papírja megduzzad, mely nemcsak azért hiba, mert a puskába nem megy, vagy beleszorul; hanem azért is, mert a lőpor esetleg veszít jó tulajdonságaiból. Ezért — nálunk nem annyira, inkább Amerikában — lakkkal vékonyan bevonják az egész töltényt. Ez a lakkozás teljesen megvédi a töltényt nedvesség ellen. Az ilyen töltényeket a trópusi meleg, páratelt levegőben is hosszabb ideig lehet használni.

A söréttel való lövés képelt képe a levegőben.

IV. RÉSZ.

A vadászpuskával való lövés elmélete.

Balisztika.

Sok ezer vadász van, ki puskáját jól kezeli, sok vadat lő, de a lövés elméletével soha sem foglalkozott, s így, ha valami nem úgy megy, mint szeretné, azt sem tudja, hogy a baj okát hol keresse.

A balisztika körébe tartozó jelenségeket három részre osztom. Az I-ső részben azokat a tudnivalókat tárgyalom, melyek a töltényben, csőben játszódnak le (belső balisztika); a II. és III. rész (külső balisztika) azokkal a jelenségekkel foglalkozik, melyek a csövön kívül történnek, és pedig a II-ik a csőtorkolattól a célig, a III-ik pedig a célban.

I. Belső balisztika.

Ide tartoznak:

1. A lőpor gyullása, égése.
2. A löporgáz munkája.
3. A gáznyomás és ennek mérése.
4. A lövedék útja, haladása a csőben.
5. A puska rúgása (hátralökés) és ennek mérése.
6. A vibráció (rezgés, lengés).

1. A lőpor gyullása, égése.

A lövés főanyaga a lőpor, melyet a „csappantyú” (gyutacs) tüze gyújt meg. Minél erősebb töltésű a csappantyú, annál erélyesebben gyújtja a lőport. A meggyújtott lőpor — félesége szerint — lassabban, vagy gyorsabban elég, gázzá lesz. A gáz sokkal nagyobb térfogatú lévén, feszíti annak a térnek falait, melybe be van zárva és a lövedéket, mint egy dugattyút maga előtt tolja.

Itt két dologra kell figyelniünk, egyik a gyújtás ideje és erőssége; másik a lőpor meggyullása és égése. Az első a csappantyútól és annak

a töltényhüvelyben való elhelyezésétől függ; a második löportól, t. i., hogy hogyan terjed az égés löporszemcséről löporszemcsére a hüvelyben. Ha túlgyorsan terjed — hasonló körülmények között —, akkor a löpor „brizáns” gyengébb puskába nem való. *Ha a löpor egyszerre gyuladna meg, nem fokozatosan, akkor defonáció állna be, mely szétdobná az erősebb puskát is. Minél kisebb, lazább szemcséjű és szárazabb a löpor, annál gyorsabban ég el.* Ezt a jelenséget inkább a fekete (füstös) löpornál tapasztaljuk, mert a gyérfüstű löporoknál azok vegyi megdolgózása is befolyással van az égés idejére. Így mentől kevesebb segédanyag (paraffin, grafit stb.) van hozzáadva, minél kisebb lemezek, vagy darabokból áll és könnyebbek a löporszemek, annál gyorsabban ég el a löpor. *Mentől egyenletesebbek nagyságban, súlyban a löporszemek, annál szabályosabb az égés is. A jó löporban porhulladéknak nem szabad lennie, ha volna, szitáljuk ki, ne tegyük a tölténybe.*

A löporszemcse kívülről befelé ég, ezért a szemcse nagyságához viszonyítva, nagy felületet kell adni neki. Kocka a leghevesebb, csöves a legenyhébb, ennél a gázszolgáltatás az égés egész tartama alatt állandó. Kellő laposság mellett a lemezes löpor megközelíti a csövest. Ezért használják leggyakrabban a lemezalakot a löpor gyártásnál.

Mivel különböző puskáknál a töltényhüvely, csappantyú és más körülmények a löpor égésének idejét más és másképen kívánják, az ezekhez való löporok is nemcsak vegyi összetételben, de alakban, nagyságban is eltérnek egymástól. *Ezért nem szabad a golyópuska részére készített löport sörétes-puskába használni és viszont. Leggyorsabban égő löport használnak a pisztolyokhoz, azután jön a sörétes-puska, golyópuska és legutoljára az ágyú.* A golyópuska lassan égő löpora a sörétet lassan hajtja a csőtorkolatig, honnan néhány méternyire a sörét lehull. A golyó nehezebben indul, a csőfalban is nagyobb ellenállást talál, viszszaeszköríti a löporgázt, hogy ideje legyen a pornak elégni, míg a golyó a cső végét elhagyja. Éppen így veszélyes volna söréthez gyártott brizáns löport tenni a golyó alá. A löpor gyors égése, a golyó lassú előrehaladása, olyan hatalmas gáznyomást eredményezhetne, hogy hamarabb törne útát magának a gáz a puska závarzatán, vagy csövén, mintsem a golyót nyomja ki.

A löporszemcse nagysága nem minden esetben okoz lassú égést. Ha ugyanis a löpor porózus, sok lyuk van rajta, gyorsan ég, bár nagyszemű. A haslochi löporgyár rézburkolatú golyós töltényéhez olyan nagy darab löport csinált, mely a 8—9 milliméter átmérőjű rézhüvelybe beleilleszkedett. Ha ezt a szivacszerű löport összemorzsolva tettük volna a hüvelybe, szétdobta volna a puskát.

A löpor nagyobb nyomás alatt gyorsabban ég. Mivel a lövedék (golyó, sörét) — különösen induláskor — nagyobb ellenállást fejt ki, a gáznyomás is fokozódik. A golyópuska lövedéke mindig nagyobb ellenállást fejt ki (az ólomgolyó bevágódik a húzagba, a burkolatos golyó

még nehezebben alakul a húzagok szerint), mint a sörét, ezért veszélyes aprószemű, gyorsanégő löportot használni, különösen nagyobbsúlyú golyók alá. Ebből az is következik, hogy lágyóloom-golyó lövéséhez valamivel kisebbszemű, gyorsabban égő löportot használhatunk, mint az acélburkolatos golyóhoz.

Az öbnagyságnak is van jelentékeny hatása a gáznyomásra. A kisebb kalibernél mindig nagyobb a gáznyomás. Minél tömöttebben van elhelyezkedve a hüvelyben és mentől alacsonyabb oszlopban van a löpor, annál gyorsabb a gyulladás és az égés, mert a csappantyú tüze hamarabb jut minden szemcséhez. Ha a gyújtás túl erős, akkor könnyen robbanás (detonáció) támadhat, mely szétszakítja a puskát; ha pedig a gyújtás túlságosan gyenge, akkor a gáznyomás is túlalacsony lesz, nem fejt ki kellő erőt. Az is számításba jön, hogy a löpor honnan kapja a gyújtást? Legtöbbször a fenék közepéről, mely kedvezőbb, mintha oldalról kapná.

A gyérfüstű löpor nehezebben gyullad, de ha meggyulladt, gyorsabban ég, mint a füstös. A löpor égése nagy hőfokot fejt ki, ami növeli a gáznyomást. A füstös löpor égésénél cca 2000—2400 C°, a nitrocellulose porok 2400—2600 C°, míg a nitroglycerin-löporok 3000— C°-on felüli meleget fejlesztenek.

A löpor gyulladására, égésére befolyással van a külső hőmérséklet is; nyáron nagy hőségben, a löpor magasabb hőfoka miatt az égés gyorsabb, mint téli hidegben.

2. A löporgáz munkája.

Ha szabad helyen gyérfüstű löport gyújtunk meg, lánggal, hang és nagyobb hőfejlődés nélkül ég el, míg a füstös löpor hamarabb lángra lobban, tompa hangot adva. Ha zárt térben, mely bizonyos nyomás elérésekor, megnagyobbodhat, gyújtjuk meg a löport, akkor nagy hőfejlődés történik, hang és nyomás kíséretében, igen gyorsan történik az égés, amit „exploziónak” nevezünk.

A puskában elégett löpor, illetve gázának munkája több irányú. Így kiszabadítja a golyót a rézhüvelyből, belesajtolja a cső húzagaiba, legyőzi a csőfalnál levő nagy sűrűlődást, tolja maga előtt a golyót, a csőben levő levegőt; vagy kinyitja a papírtöltény becsavart részét, kimozdítja, maga előtt tolja a fojtásokat, sörétet; továbbá a puska csövét el akarja nyomni a závarzattól, hátralökést ad. A fejlődő melegeből a környezetnek (cső, závarzat, lövedék) sokat lead, erejének, munkaképességének jelentős része, a lövedéknek a csőből való eltávozása (kilépése) után használatlanul kárba vesz. Igen, mert olyan hosszú csövet csinálni, melyben a nyomás a csőtorkolatnál a minimális 1 légköri nyomásra (atmosféra) süllyedjen, nem gazdaságos. De ennek az elképzelt hosszú csőnek sem lenne balasztikai jelentősége, mert a hosszú csőfal sűrűlődása a lövés erejét a csőtorkolatig teljesen legyengítené, pedig a löporgáz munkáját a csőtorkolati, azaz kezdősebesség, kezdő energia révén számítjuk.

3. A gáznyomás kifejlődése és mérése.

Ha a lőpor elégségének folyamata lassan kezdődne, s fokozatos emelkedéssel a maximumot akkor érne el, mikor a golyó a csőből kilép, ideális volna, mert a maximális gáznyomás sokkal alacsonyabb lenne, s a golyó sebesség sokkal nagyobb. Ez az ideális állapot, a tudomány mai állása szerint elérhetetlen, be kell érjünk azzal, hogy ha a gáznyomás elég nagy golyósebességet és lövésről-lövésre való rendszerességet eredményez.

A gáznyomás rendkívül gyorsan emelkedik s így közvetlenül a tölténykamra előtt — mikor a golyó 1—2 cm utat tett meg — éri el a maximumot, majd utána — eleinte erősen —, később lassabban süllyedni kezd. Általában maximális gáznyomást szokás mérni, mely sörétes puskánál 3—4-szer, golyósnál 2·5—3·5-szer akkora, mint a közepes gáznyomás. A gáznyomást légköri nyomásban fejezzük ki (atmoszféra = 1 cm²-re 1 kilogramm). A közepes gáznyomás számított érték, mely alatt azt a gáznyomást értjük, mely nem fokozódó, hanem egyenletes nyomás mellett adná a lövedéknek ugyanazt a sebességet.

A gáznyomás mérésére használt készülékek közül megemlítem a „Rodman“ által 1860-ban („Meissel-Apparat“) és a „Noble“ angol kapitány által 1875-ben feltalált készüléket („Stauch-Apparat“). A „Noble“-féle készülék berendezése és működése a következő: a megvizsgálandó töltényt egy igen erős, vastag csőbe zárjuk, melynek oldalán egy 5—11 mm átmérőjű kerek nyílás van, ebbe egy kis acélrudacska pontosan beleillik. Az acélrúd alsó (töltényfelőli) fele a töltény lőporos részén fúrt oldalnyílásba pontosan illik, míg a felső rész egy ólom- vagy réztömbbel érintkezik. A töltény elsütése pillanatában a gázok egyrésze a fentemlített nyíláson akar távozni, kifelé nyomja az acélrudacska, mely a nyomás erőssége szerint nyomja össze az ólom- vagy rézdarabot (mely felül rögzített). A Rodmann-apparátusnál egy vésőalakú éket nyom bele a gáznyomás az ólom- vagy rézdarabba. Az összelapítás („Noble“-nél), vagy benyomás („Rodman“-nál) mérvéből állapítjuk meg azután a gáznyomás nagyságát. Bármily pontosan hajtjuk végre a mérést, számolnunk kell csekély hibával. Itt igen fontos a használt ólom- vagy rézdarab anyagának egyöntetűsége; de fontos az acélrudacska mérete, pontos beillesztése, valamint a lőszer egyöntetűsége és légköri hőmérsékleti viszonyok is.

A gáznyomást nemcsak a lőpornál, hanem a csőnek bármely pontján lehet mérni, sőt a töltény fenekére is lehet irányítani a mérést. A gyakorlatban leginkább látjuk a tölténykamra előtti részen felszerelve a mérőkészüléket, mely esetben valamivel kevesebb gáznyomást kapunk, mint közvetlen a lőpornál.

A gáznyomást nemcsak a fent ismertetett két készülékkel méri, hanem a „Holden“-féle rúgós szerkezetével is, mely egyszerűbb, de kevésbé megbízható. A dinamikus gáznyomásmérő-eszközöknél nem fém-

henger összelapításával mérik a nyomást, hanem egy ismert súlyra gyakorolt nyomásból állapítják meg.

A vadásztöltények sebesség- és gáznyomástáblázata.

A töltény megnevezés	A sörét nagy- sága	Magyar Diana-lőpor		Magyar Rex-lőpor		K. Rottw. lőpor		Megengedett maximális gáznyomás
		sebesség	gáznyomás	sebesség	gáznyomás	sebesség	gáznyomás	
Hubertus Ia, 12-es	12	280-290	430-480	285-295	440-470	280-290	390-440	575
„ „ „	8	308-318	400-460	315-318	410-450	307-317	370-410	575
„ „ „ 16-os	12	285-295	440-470	285-295	450-480	285-295	390-450	575
„ „ „	8	310-320	420-480	315-320	420-470	310-320	370-430	575
„ „ „ 20-as	12	285-295	460-490	288-296	460-490	283-294	410-480	625
„ „ „	8	312-322	440-470	315-320	440-480	310-320	400-450	625
„ „ „ Ib, 12-es	12	287-298	440-490	286-295	440-470	—	—	575
„ „ „	8	312-322	420-480	315-322	420-460	—	—	575
„ „ „ 16-os	12	290-300	450-480	286-296	440-490	—	—	575
„ „ „	8	314-323	430-490	315-322	430-480	—	—	575
„ „ „ 20-as	12	292-302	470-500	292-300	450-500	—	—	625
„ „ „	8	314-324	450-480	315-322	440-480	—	—	625

Sebesség = $V:2,5$ m/sec, gáznyomás p = Kg/cm²

A gáznyomás mérésére használt eszközök tökéletesítésével ma pontosan mérik azt, mit pár évtizeddel ezelőtt csak hozzávetőleg állapíthattak meg.

4. A lövedék útja, haladása a csőben.

A löporgáz ereje elsősorban a lövedék előretolásában nyilvánul meg, amely előrehaladás eleinte lökészerűen, később lassan történik. Így a löporkamrától számítva mintegy 25 cm út megtétele után már 300 m/sec sebessége van a sörétrajnak és 30—35 cm-nyi út után a golyópuska lövedéke is a teljes sebességét eléri. Ki lehet számítani és megmérni a löporgázok nyomását, lövedéksebességet a cső bármely pontján, valamint ki lehet számítani a lövés kifejlődési idejét is, mely a csappantyúgyújtástól a golyónak vagy lövedéknek a csőből való kilépéséig tart.

A lövés kifejlődésidejét a „Boulenge“-féle kronográffal szoktuk mérni, melynek berendezésénél az egyik villamos áramkört a gyutacs mögött vezetjük át, ezt az ütőszög szakítja meg (ezt a pillanatot egy, az áramkörrel összefüggésben lévő író-, illetve jelzőkészülék rögzíti, a másik áramkör pedig a csőtorkolat előtt vonul el, s azt a kilépés pillanatában a lövedék szakítja el, ezt a pillanatot ugyancsak egy jelzőkészülék rögzíti). Ez az eszköz nem elég pontos és hibája az is, hogy egy lövéssel csakis egy távolságon (útszakaszon) tudjuk mérni az időt;

ha egy időgörbe rajzolása céljából több részletidőre van szükségünk, akkor azokat csakis egymásután leadott több lövésből tudjuk megállapítani, ami növeli a pontatlanságot.

A „Siemens” által 1844-ben feltalált kronográf is erre a célra szolgál. Ennél a kísérleti cső különböző helyeken a cső faláig van átfúrva a villamos vezeték részére. A villamos vezetékek leydeni palackokkal állnak összefüggésben és végük a cső belső faláig ér. Így, mikor a lövedék előrehaladás közben az ilyen átfúrt pontokhoz ér, a szemben lévő drótvégek között egy pillanatra összeköttetést létesít, a leydeni palack kisül és a szikra egy gyorsan forgó fémlapra ugrik át és ezáltal rögzítődik az illető helyen való áthaladás pillanata.

Angliában, főleg sörétlövésnél a „Smith”-féle kronográfot használják, mely egy gyors rezgésben lévő (másodpercenként 10.000) hangvilla segítségével rögzíti az időrészeket. Sem ez, sem a „Noble”-féle accelerométer pontos eredményt nem nyújt, bár kezelése igen sok veszélyeséggel jár.

Egyetlen könnyű módja volna a golyósebesség-mérésnek, ha a csövet fokozatosan levágnók a kívánt helyeken, azaz minden lövést rövidebb csővel tennénk.

A puskacsőben való golyóáthaladás közben legyőzendő ellenállás nagyságát még pontosan megmérni nem sikerült. Annyit azonban tudunk, hogy *legkisebb az ellenállás az ólomgolyónál, utána jön a rézvezetőgyűrűs, papírburkolatú, rézburkolatos és legnagyobb az acélburkolatos golyónál.*

5. A puska rúgása (hátralökés) és ennek mérése.

A puska hátralökése vagy rúgása onnan származik, hogy az elsütött puskában a lőpor elégéséből származó gáznyomás akkora erővel löki hátra a puskát, mint előre a lövedéket. Mivel pedig a lövedék súlya kisebb, mint a puska súlya, ezt a kisebb súlyú lövedéket gyorsabban, messzebbre löki, mint a nagyobb súlyú puskát. Ez a gáznyomásból eredő erő csak röviddel azután szűnik meg teljesen, mikor a lövedék elhagyta a puskacső végét. Ekkor a sörétadag mintegy 380, a puska pedig hátrafelé, a puska és lövedék súlyának fordított arányában, 4–5 méter másodpercenkénti sebességet ér el. Vagyis: *a puska sebessége úgy aránylik a lövedék sebességéhez, mint a lövedék súlya a puska súlyához.*

Ha tudjuk a lövedék súlyát, kezdősebességét és a puska súlyát, könnyen kiszámíthatjuk a puska hátralökési sebességét. Pl. egy 12 kal. puska súlya 3 kg, a lövedék súlya 38 gramm (= 0,038 kg, ebben van a sörét, fojtások súlya és a lőpor súlyának kb. kétszerese, mert annyit tesz ki — tapasztalat szerint — a csőben mozgásba hozott levegőoszlop). A lövedék kezdősebessége 380 m/sec. Tehát abban a pillanatban, mikor

az erő megszűnik (a lövedék elhagyta a csőtorkolatot), a puska sebessége hátrafelé:

$$V = \frac{0.038 \times 380}{3} = 4.81 \text{ méter/sec.}$$

A rúgás erősségét számtanilag a puska mozgási energiája adja, mit a puska hátramozgási sebességéből számíthatunk ki. Valamely mozgó test mozgási energiáját úgy számíthatjuk ki, hogy a test tömegét $\left(\frac{\text{súly}}{9.81}\right)$ megszorozzuk sebessége négyzetének felével. Így a felvett példában a puska hátramozgási energiája, vagyis rúgása:

$$\frac{3 \times 4.81^2}{9.81 \times 2} = 3.54 \text{ méterkilogramm.}$$

Ha ugyanazt a töltenyt egy 2.6 kg-os (tehát igen könnyű) puskából löjjük ki, akkor a hátramenés sebessége és a rúgás erőssége is a kisebb súlynak megfelelően nagyobb lesz:

$$V = \frac{0.038 \times 380}{2.6} = 5.55 \text{ m/sec.}$$

a rúgás erőssége pedig

$$\frac{2.6 \times 5.55^2}{9.81 \times 2} = 4.08 \text{ m. kg.}$$

Ezekkel a számításokkal megerősítettük azt a gyakorlati tapasztalatot, hogy *minél könnyebb a puska — ugyanazon töltennyel — annál jobban rüg. Viszont ugyanazon puska a nagyobb súlyú és kezdősebességű lövedékkel rüg jobban.*

A puska rúgásának erősségét úgy tudnánk érzékelni, ha hanyatt fekve vállunkra ejtenénk egy, a puska agyának megfelelő alakú, 3.54, vagy 4.08 kg súlyú tárgyat 1 méter magasságból.

Téves az a nézet is, hogy a maximális gáznyomás szerint rüg a puska, hiszen tapasztalatból tudjuk, hogy a nagyobb gáznyomást adó, gyérfüstű lőpor azonos sörétterheléssel nem rüg úgy, mint a jóval kisebb gáznyomással lövő füstös lőpor. Ha tehát a kétféle töltenyből azonos kezdősebességgel lövünk ki azonos súlyú lövedéket, a rúgás is egyforma lesz. Ennek az az oka, hogy a füstös lőpor súlya kétszerakkora, mint a füstnélkülié, s hogy a füstnélküli lőpor nagyobb gáznyomása a csőtorkolatnál mérséklődik; míg a lassabban égő füstös lőpor csőtorkolati gáznyomása olyan magas marad, mint a füstnélkülié, különben nem adna a lövedéknek megfelelő kezdősebességet.

A puska rúgásának nem szabad oly erősnek lennie, hogy a vadász — kivált a gyengébb testalkatú — nagyon érezze, mert akkor bizonyos félelemmel nyúl a ravaszhoz s nem lő jól. *A 2—4 m-kg rúgás még tűrhető, az 5 m-kg-nál nagyobb rúgást már minden vadász kellemetlennek tartja.*

A könnyű foglászpuskák rendes tölténnyel is erősen rúgnak; a galamblövők 70—75 mm hosszú, 36 gr söréttel, sok fojtással terhelt 12 kal. puskái nem rúgnak oly kellemetlenül, mert míg a „tollkönnyű“ (Fusil plume) puska súlya 12 kal-ben 2·6 kg, addig a galamblövő puskák 3·5 kilósak, vagy nehezebbek.

A puska rúgásának érzetét még az idegállapot is befolyásolja. Ugyanazon puska azonos tölténnyel egyszer jobban rúg, mint máskor; már legalább úgy érezzük, pedig csak az idegeink voltak egyik alkalommal nyugodtabbak, mint máskor. *A puska kisebb vagy nagyobb durranása is befolyással van a rúgás érzetére.* Azt pedig minden vadász tapasztalta, hogy jobban rúg a puska, ha célba lövünk vele, mintha vadra lőnénk. Itt is tévedés van, mert *csupán azért nem érezzük vadra löve a puska rúgását, mert figyelmünket a vadra fordítottuk.*

Rövid, egyenesagyú puskával löve erősebb rúgást érzünk, mint a jól testhezálló puskaaggyal. Ha a puskát hirtelen kapjuk és nem helyezük agytalpát jól a vállhoz, hanem kijebb, a felkarcsontra, nagyon megérezzük a máskor számba sem vett hátralökést. Az én 12-es kaliberű sörétespuskáim 2·8 kilósak és sokszor lőttem erős, 35 gr söréttel terhelt töltényt, de ritkán éreztem kellemetlen rúgást. Ennek okát abban találok, hogy a puska igen jól fekszik és jól a vállhoz szoktam szorítani. *Ha jól megfogjuk a puskát, nemigen rugdalózik.*

A puska kellemetlen rúgását fokozza az is, ha a csőfurat vagy a cső belső símasága kívánnivalót hagy; ok nélkül emeli a gáznyomást a csőtorkolatnál, mely miatt a sörét szabályos szóródása is szenved. Jól fúrt és tisztára csiszolt puskacsőből, rendes töltésű tölténnyel löve, nem érzünk kellemetlen rúgást.

A puska hátralökési sebességének és energiájának mérésére ma már elég megbízható eszközök vannak, melyek ismertetésére e könyv kerete nem ad módot s a vadászokat közelről nem is érdekli.

A puska rúgásának csökkentésére a lágy gumiagytalpát szoktuk használni, mely — tapasztalatom szerint — teljesen meg is felel. Augusztusban ingben foglászunk, ellövünk egy nap gyakran párszáz töltényt, sem vállunkon, sem arcunkon nem érezzük a puska kellemetlen rúgását.

Ha minden mást megtettünk a puska rúgásának elhárítására és a puskánk mégis rúg, akkor a hibát a túlságosan erős töltényben kell keresni. Gyengítsük le úgy a löpor, mint a sörétadagot és kedvező csőtorkolati sebességet, tehát ölöerőt kapunk s nem rúg a puskánk. Az, hogy néhány szemmel kevesebb sörétet lőttünk a vad felé, még nem is olyan nagy baj az eredmény szempontjából, mintha — az „öreg vadász“ szavát rosszul alkalmazva — „a löport mértékkel, a sörétet kalappal mérjük“, mert a rendesnél több sörét talán sűrűbb löképet ad, de átütőereje gyengébb s a kellemetlen rúgás minden esetben érezhető.

Végezetül pedig megemlítem, hogy a puska nyáron éreztetné inkább rúgását, de akkor gyengébb tölténnyel lövünk; a téli, valamivel erősebb

töltény okozta rúgást a vastag téli ruha felfogja. *Akit pedig minden puska télen-nyáron rúg, az lehetőségig kerülje ezt a goromba szerszámot.*

6. A cső lengése és rezgése (vibráció).

A puska elsütése alkalmával rendszeren csak a hátralökést érezzük és nem is gondolunk arra, hogy az elsütés pillanatától kezdve (tehát mielőtt még a lövedék elhagyta volna a csövet) a puska már nem mozdulatlan. A rúgás — tudjuk — csak akkor válik érezhetővé, mikor a lövedék a csőtorkolattól már néhány méternyire távozott, a lövés kifejlődésének ideje alatt pedig olyan mozgások keletkeznek és járulnak gyakran a hátralökéshez is, melyekről nem szabad megfeledkeznünk. Így a závarzatnak és csőanyagának tágulása vagy összepréselődése, a závarzat, cső és agyazat különböző irányú rezgései és lengései, melyeket „vibráció” néven foglalkozunk össze. Ezeket a lövész csak akkor veszi észre, mikor látja, hogy egyik lövés — bár pontosan az előbbivel egyformán célózva adta le — nem oda ment, ahová a másik. Ennek oka abban van, hogy a csőtengely a golyó kilépésének pillanatában a lövés előtti csőtengelyhelyezettel bizonyos szöget képez. Ezt a képzelt, láthatatlan szöget a *vibráció szögének* nevezzük. A vibráció szöge állandó az egyes puskatípusoknál (Erhebungs-winkel).

A kamrazávarzattal ellátott (pl. Mauser) egycsővű golyópuskának csőve nemcsak hossz tengelye irányában van lengésnek kitéve, hanem a cső vége (torkolatnál) kisebb-nagyobb elhajlásoknak, görbüléseknek is ki van téve lövésközben; olyan, mint az a pálca, melynek egyik vége rögzítve van, másik szabadon áll. Úgy a lengések, mint a találati pont helyzete is változik aszerint, hogy a cső a puska agyában hogyan van megerősítve, s hogy lövésközben a cső megvan-e és hol támasztva. Az is fontos, hogy a puskacső puha vagy kemény tárgyra van-e fektetve. *A kemény tárgyra fektetett puska nem löv olyan pontosan, mint a puha tárgyon nyugvó, ezért helytelen belövésnél a puskát fatörzshöz nyomni, vagy vízszintesen álló kemény fára támasztani.* Puha tárgyat (homokzsák, összehajtogatott rongy stb.) kell a puska alá tenni, ha pontosabban akarunk lőni, vagy a kezünk feküdjék a támasz és puska között. Minél keményebb tárgyra fektetjük s ehhez minél jobban hozzászorítjuk, a megtámasztás minél közelebb van a csőtörökhöz, annál magasabban megy a lövedék.

Ha a kemény tárgyhoz a puska oldalát nyomjuk célzáskor, akkor a hiba jobbra vagy balra irányul. A jobbról támasztott puska lövedéke balfelé tér el és viszont. Az ilyen okokból származó különbségek nem jelentéktelenek, már 100 méter távolságra is 10—15 cm-es eltéréseket okozhatnak.

A puskacső megterhelése is eltérést okoz. Ha egy pontosan lövő golyópuskára nehéz távcsövet szerelünk, az eredeti célgömbön löve 40—50 cm magas lövést kapunk, mely elegendő ahhoz, hogy a vad-

disznónak szánt golyó felette menjen el. Minél nehezebb a távcső és könnyebb a puska és minél erősebb a töltény, annál jelentékenyebb a hiba. Ha a távcövet a puska oldalára szereljük, akkor a golyó nemcsak felfelé tér el a rendes irányától, hanem oldalt is, és pedig arra, amelyik oldalt a távcső terheli.

A csőnek hosszanti lengéseit nagyon befolyásolja az agyazat is, főleg végigagyazott golyóspuskánál. Az agyazathoz a csövet szilárdító tolóka helyzete, a puskaagy nedvességi állapota, mind befolyással vannak a vibráció szögére, így a találati pont helyére is. *Minden új agyazásnál a puska újbóli belövése feltétlenül szükséges.* A vibrációs lengés kevesebb hibát okoz, ha a lövedék igen gyorsan megy ki a csőből, ami a kezdősebesség előnyére írandó.

Lövés közben még egy hátulról előre haladó anyagtágulási hullám is végigfut a csövön, melyet a modern golyóspuskák burkolatos golyója, nagy löporadag idéz elő, a 3000 atm. felüli gáznyomás és 3000 C° körüli hőfok fejlesztése által. Húzagolt csőben a golyónak a húzagokba való belepréselődése, valamint a csavarhúzagba való munkája, mellyel a csövet formálisan el akarja csavarni, mind olyan vibrációs mozgások, melyekről tudnunk kell.

A maximális gáznyomás helye és nagysága, továbbá a závarzat anyaga, milyensége, szintén befolyással vannak a vibráció szögére. Bár milyen erősen készített závarzat — különösen kétsövű golyóspuskánál — a lövés pillanatában lazul, mely lazulás nem jelentéktelen és a závarzat minősége szerint kisebb-nagyobb vibrációs szögeképződést tesz lehetővé. A nagy gáznyomás iparkodik kinyitni a puskát, az erős retesz dacára kisebb szétnyílás támad is, melyet úgy állapíthatunk meg, hogy a megtöltött és bezárt puska csőve és bascule érintkezési vonalának helyére vékony papírt ragasztunk. Lövés után a papír el van repedve, ami igazolja a nyílás keletkezését. El lehet képzelni, milyen oldalmozgás keletkezhet olyan kétsövű golyóspuskánál, melynél a „csapszeg” elkopott, a reteszek is kopottak, nagyon kotyog a puska.

Mivel egyszerre csak egyik csövet szoktuk elsütni, a lövés pillanatában erős oldalfeszítés is támad, mely pl. az elsütött jobb csövet balra akarja nyomni, melynek torkolata visszamarad és így a jobb cső lövedéke kiesé jobbra megy. Akármilyen pontosan van a kétsövű összerforrasztva, a csőmozgás miatt nem megy a két cső lövedéke egy pontra, többször kell a gyártásnál szétvenni a két csövet, míg eltolódik az a szög a két cső között, melyen szilárdítva a két cső golyója a kívánt távolságon egy pontra lőhető.

A sörétes csöveknél könnyebb a helyzet. Ott kisebb a gáznyomás, meg a sörétrajnak pár centiméterrel jobbra vagy balra tolódása alig észrevehető. Ezeknél a csöveket úgy forrasztják össze, hogy a meghosszabbított csőtengelyek metszési pontja 2—2,5 méter legyen a cső torkolat előtt, mert így a szokásos 35 méter távolságban a két cső sörét

raja körülbelül egy pontra megy. Azért mondom körülbelül, mert minden kétsővű puskából lőtt sörétrajnak más a löképe.

Ha a puska következetesen magasán lő, akkor a célgömböt kell magasabbra tenni, ha pedig lefelé hord, akkor alacsonyabbra kell tenni a célgömböt.

A puskával tett több egymásutáni lövés miatti felmelegedés szintén jelentékeny vibrációs eltérést és nagyobb szórást eredményezhet. Ha egyik csőből gyors ütemben tüzelünk, az felmelegszik, a másik hidegen marad, látható eltérés keletkezik. Én még a kevésbbé kényes sörétes puskát is árnyékba állítom belövéskor, mert azt tapasztaltam, hogy ha a puska egyik oldalát a nap nagyon felmelegíti, még a sörét löképnél is kedvezőtlen eredmény mutatkozik.

Az egycsővű puskánál az eltérés jelentéktelen, annál nagyobb a kétsővűéknél, hol a két cső összeforrasztása már magában zavarja az egyenletes rezgést és anyagtagulást. Általában a vibráció okozta hibákat csak részben lehet kikerülni; fontos az, hogy ezek a hibák szabályosak, következetesek legyenek, melyeken csőforrasztással, irányzékallítással lehet segíteni.

II. Külső balisztika.

E csoporthoz a következő jelenségek tartoznak:

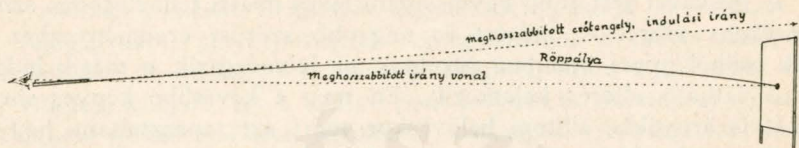
1. A föld vonzóereje.
2. Levegőellenállás.
3. Csőtengelyhelyzet.
4. Golyóforgás (rotáció).
5. Röpssebesség és annak mérése.
6. Lapos röppálya (pásztázás, razancia).

1. A föld vonzóereje.

A föld vonzóereje vagy a nehézségi erő minden tárgyat — így a puska lövedékét is — a föld közepe felé húzza. Ez állandó erő. A lefelé haladás egyenletesen gyorsuló mozgással történik. A szabadon eső testek az első másodperc alatt 9·81 méter sebességet érnek el és minden további másodperc alatt ismét 9·81 méterrel nagyobbodik a sebességük. A sebességnek ezt a változását a nehézségi erő okozza. Nagysága $= 9·81 \text{ m/sec}^2$. Képletekben „g”-vel jelöljük.

A magasán kilőtt golyó, ha nem volna a föld vonzóereje, nem esne a földre, megállna ott, ahol a löpörgáz hajtóereje (pillanati erő) elfogyna. Így állandóan süllyed, míg végül a földre hull. A lövedék által lefelé megtett utat úgy számíthatjuk ki, hogy a nehézségi gyorsulás („g”) felét szorozzuk az idő négyzetével. A „g” $= 9·81 \text{ m/sec}^2$, a „t” a másodpercekben kifejezett „röpidő”. Így bizonyos adott idő alatt $\frac{g}{2} \times t^2$ útdarabbal, mélyebben fogjuk megtalálni a lövedéket, mint ahol lenne, ha egyenes vonalú pályát írta le.

„Röppálya”nak azt az utat nevezzük, melyet a lövedék a csőtorkozlattól a célig, vagy a földbe való bevágódásig megtesz. Ez a röppálya, ha nem volna levegőellenállás, szabályos parabola lenne. De így hamarabb kanyarodik lefelé, kisebb ívet ír le, mert a levegő akadályozza a haladásban.

2. A levegő ellenállása.

A levegőellenállás hatása elsősorban a lövedék sebességének, erejének fokozatos csökkentésében nyilvánul meg. Ha a föld vonzóerejét figyelmen kívül hagynánk, a lövedék a kilőtt irányban, egyenes pályáján addig haladna, míg a hajtóerő 0-ra csökkenne, így azonban a pálya görbevonalú lesz. A levegő ellenállása függ: a) a levegő minőségétől; b) a lövedék sebességétől és c) a lövedék milyenségétől.

a) A levegő minőségének hatása.

Mentől sűrűbb, súlyosabb a levegő, annál nagyobb az ellenállása. A levegő súlya elsősorban a hőfoktól függ. Egy köbméter normál állapotú, vagyis 0°C hőfokú levegő súlya 760 mm nyomás mellett 1.293 kg; 30°C -nál 1.140 kg; 20°C -nál pedig 1.390 kg; tehát a levegő átlagsúlyát 1.2 kg-nak vehetjük köbméterenkint. A légellenállás nagyságára befolyással van a barométerrel kimutatható légnyomás, valamint a levegő páratartalma is, mely utóbbit hygrométerrel vagy száraz-nedves hőmérővel mérjük (relatív nedvességtartalom). Ezek a körülmények vadászpuskánál, mellyel rövid távolságra szoktunk löni, nem bírnak nagy befolyással a lövés eredményére, azonban a téli és nyári lövöldözésnél a laikus is észreveszi a különbséget: nyáron szebb a lökép és az átütőerő is valamivel jobb.

A keresztben futó nyulat ősszel a 12-es vagy 10-es sörét rövid (30 métertől 40-ig) távolságra gurítja; télen 8-as sörét kell rá, nem csupán azért, mert a nyúl téli bundája erősebb, hanem azért is, mert a téli hideg levegő sűrűbb és így jobban akadályozza az apró, nagyobb keresztmetszettel haladó sörét haladását, mint a nyári meleg, ritkább levegő.

b) A lövedék röpsebességének hatása.

Minél nagyobb a lövedék kezdősebessége, annál nagyobb a levegő ellenállása s így annál jelentékenyebb a lövedék sebességvesztése is. Ez az arány azonban nem mondható egyenesnek, mert pl. egy 730 m/sec. kezdősebességű lövedék 100 méternél 85 m/sec., tehát 11.6%, míg egy

370 m/sec, vagyis félakkora kezdősebességű golyó ugyanolyan körülmények között csak 20 m/sec, tehát 54% veszteséget szenved. Ennek az a magyarázata, hogy a sebesség a röppálya elején legnagyobb, tehát a veszteség is itt a legnagyobb, majd rohamosan csökken.

Golyólövési összehasonlítás :

Távolság m.	Vo = 730 m/sec golyónak: m/sec-ban kifejezett		Vo = 580 m/sec golyónak: m/sec-ban kifejezett	
	sebessége	sebes. vesztes.	sebessége	sebes. vesztes.
0	730	—	580	—
20	710	20	568	12
40	692	18	559	11
60	675	17	549	10
80	660	15	539	10
100	645	15	530	9
120	631	14	521	9
140	617	14	513	8
160	604	13	505	8
180	591	13	497	8
200	579	12	490	7

Sörétlövési összehasonlítás :

Távolság m.	Vo = 400 m/sec sörétlövésnek m/sec-ban kifejezett		Vo = 315 m/sec sörétlövésnek m/sec-ban kifejezett	
	sebessége	sebess. vesztes.	sebessége	sebess. vesztes.
0	400	—	315	—
10	330	70	270	45
20	280	50	235	35
30	235	45	205	30
40	200	35	180	25
50	170	30	160	20

c) A lövedék nemének hatása.

(Keresztmetszet-terhelés, lövedékalak.)

Minél nehezebb a lövedék és minél kisebb felülettel halad előre, annál könnyebben tudja legyőzni a levegő ellenállását és így annál inkább megtartja sebességét. Erre való tekintettel készítik a legtöbb golyót hosszúkas hengeralakúra, mert így kis átmérő (kaliber) mellett a golyó súlya aránylag nagy. A golyó súlya és a keresztmetszetének területe közt levő arányt „*keresztmetszet-terhelés*”-nek nevezzük.

A keresztmetszet-terhelést megkapjuk, ha a lövedék súlyát elosztjuk a lövedék keresztmetszetével. Vagyis azt nyerjük, hogy 1 mm²-re hány gramm súly esik. Ha egy 30 mm hosszú, 15 gramm súlyú, 8 mm átmérőjű golyónak keresztmetszet-területe 50 mm², akkor keresztmet-

szet-terhelése 0.3 gramm. Ha a 8 mm-es golyónak hossza 22 mm, súlya 10 gramm, akkor keresztmetszet-terhelése csak 0.2 gramm; viszont, ha ugyanilyen súlyú golyó 6.5 mm átmérővel készül, keresztmetszet-terhelése 0.3 gramm.

A nagy keresztmetszet-terhelésnek előnye főleg a nagy távolságra való lövésnél domborodik ki, ezért készítik a katonapuskákat lehető legkisebb kaliberre. (Kis kalibernek kisebb súly felel meg, tehát ugyanolyan térfogatba több fér bele.)

A levegő-ellenállás a sörétlövésre is hasonló hatással van, mint a golyólövésre. Nagyobb sörétnek nagyobb a keresztmetszet-terhelése, s így kisebb a sebességvesztesége is. Egy 16-os puskába 4 mm átmérőjű sörétből 30 grammot téve, 967 mm²; ha 3 mm-es sörétet teszünk, akkor 1314 mm²; ha 2 mm átmérőjű sörétet teszünk, 2041 mm², s ha 1.25 mm átmérőjű sörétet teszünk, akkor 3122 mm² össz-szelvénnyel (keresztmetszet-területek összege) halad előre a sörét. Tehát az 1.25 mm átmérőjű apró sörét 3½-szer akkora szelvénnyel halad, mint a 4 mm átmérőjű, így érthető az is, hogy a levegő ellenállása 3½-szer jobban nyilvánul meg, lassítja a sörétet. A lelassított apró sörétnek nem csupán átütőereje gyengül, hanem a lassúbb haladással a sörétszemek is eltérnek eredeti irányuktól, „divergál”-nak, s a lökép százalék szerint is gyengébb szokott lenni, mint nagyobb sörétnél. Így amelyik puska 8-as söréttel 80%-os, 14-es söréttel el sem éri legtöbbször a 70%-ot.

A sörétszem		Röpssebesség m/sec-ban		
átmérője	súlya	0 m-nél	25 m-nél	50 m-nél
4.5 mm	0.52 gramm	350	256	205
3.5 „	0.27 „	350	237	173
2.5 „	0.09 „	350	206	135

Ha a golyó alakja karcsú, hegyes és felülete sima, könnyebben győzi le a levegő ellenállását. Az ogivális hegyű lövedék kevesebbet veszít sebességéből, mint a lelapított hegyű. Egyforma kezdősebesség (600 m/sec.), lövedéksúly, lövedékhosszúság, keresztmetszet-terhelés mellett az ogivális hegyű lövedék 200 m-nél csak 150 m/sec.-ot veszít sebességéből, míg a teljesen azonos, de lapított végű lövedék 300-at.

A sörétlövésnél is a deformálódott sörétszemek mennek lustábban, melyek így megkésve érnek a célba. Ezek a sörétszemek legtöbbször a lökép szélén helyezkednek el, vagy ha friss havon lövünk végig, hamarabb hullanak le. Ha a sörétescső fúrása (túlságos szűkülések), tisztatlansága (mély rozsdá) a sörétszemek deformálódását idézi elő, úgy ezek az összenyomott, lecsiszolt sörétszemek nemcsak legyengülnek, hanem sugaras irányban eltérnek útjukból, illetve a középső, jól menő sörétszemektől is eltérnek. Minél simább a csőfal, kevesebb a deformálódás, annál zártabb tömegben repül a sörétraj előre és tudja legyőzni a levegő

ellenállását, megtartja sebességét. A jól fűrt csokk, bár némileg deformálja a szélső sörétszemeket, de együtt tartja, azért megy nemcsak sűrűbben, de nagyobb átütőerővel is csokkcsőből a lövés.

3. Csőtengely helyzet.

Ha a golyópuska csövet vízszintesen tartva lövünk, a golyó — sebességéhez mérten — kisebb-nagyobb távolságra a földbe vágódik, mert a föld vonzóereje fokozatosan lehúzza. Így, ha a célt el akarjuk találni, feljebb kell emelni a csőtorkolatot, és pedig annál magasabbra, minél távolabbra lövünk. A csőtengely és a célvonal szöget alkot, ebből a szögből kiindulva a „röppálya“ könnyen megrajzolható. Kisebb sebességű golyó röppályája magasabb ívelésű, míg a nagysebességű golyónak „laposabb“ a röppályája.

Az irány, vagy „célzóvonal“ változatlansága mellett is jobbra, vagy balra megy a lövedék, ha a puskát vízszintes irányból jobbra, vagy balra elfordítottuk. Ilyenkor amerre vízszintestől elfordítottuk a puskát, arra megy a lövedék és mindig mélyebb lövést kapunk. Ez az eltérés, a vadászaton szokott rövid távolságon, nem okoz nagyobb hibát.

4. Golyóforgás. (Rotáció.)

A hosszúkás golyónak nagy előnye, hogy kicsi a keresztmetszete, de az a hibája, hogy a levegőben megfordul, oldalt fordulva megy, nem győzi le kellőképpen a levegő ellenállását, így nem megy oly messze és jó átütőerővel, mint kellene. Ezen úgy lehet segíteni, hogy a golyó súlypontját előre helyezzük. Ez nem könnyű, mert éppen elől szokott a golyó hegyes, vagy ogivális lenni, tehát kevesebb anyag, könnyebb súllyal. A másik, jobb mód az, hogy a golyót tengelye körüli forgásra kényszerítjük. A golyó hossz tengelye körüli forgását „rotáció“-nak nevezzük.

A rotációt a cső húzágolása által érjük el. A csavarzatot „Drall“-nak is nevezik. Ugyanolyan sebesség mellett minél nagyobb a csavarzati szög, annál nagyobb a golyó másodpercenkénti fordulatszáma és a golyó felületi forgási sebessége. Ugyanolyan csavarzathosszúság (Csavarzathossz az az út, mely alatt a lövedék egy teljes körülfordulást végez.) esetén pedig minél nagyobb a golyó kezdősebessége, annál nagyobb a fordulatszáma és a forgási sebessége. Míg a nagy öbnagyságú (10–12,7 mm), alacsony kezdősebességű (400–500 m/sec.), rövid (2–2½ öbhossznyi) ólomlövedék csavarzathossza 500–600 mm, másodpercenkénti fordulatszáma 700–800, forgási sebessége pedig 25–30 m/sec., addig a modern, kiskaliberű (6–8 mm), nagy kezdősebességű (740–800 m/sec.), hosszú (4–5 öbhossznyi), burkolatos golyó drallhossza 200–250 mm, fordulatszáma 2300–3500, felületének forgási sebessége pedig 70–80 m/sec.

Minél hosszabb a golyó, annál könnyebben bukik fel, tehát annál gyorsabb forgásba kell hozni, vagyis annál erősebb (gyorsabban forduló)

drallt kell alkalmazni. Ha pedig nagy a csavarzatszög, akkor a golyó felületének is keménynek kell lennie, különben átugorja a húzagokat. Hogyha a golyó átugorja a húzagokat, kevésbé razáns röppálya, nagy szórás, gyenge átütőerő lesz az eredmény; legtöbbször nem is csúcsával, hanem lapjával (oldalával) keresztben fog a golyó becsapódni. A csavarzat lehet állandó (végig egyforma) és lehet fokozatosan növekvő (progresszív). Utóbbinál a csavarodás mértéke a tölténykamrától előre, a csőtorkolat felé növekedik.

A csavarodás mértékét nem szabad túlságba vinni, mert minél erősebb a drall, annál nagyobb a sűrűlódás, így a fölösleges erőfelhasználás is. Erős drallal bíró csőből lehet rövidebb golyót is löni jó eredménnyel, ha a golyó vezetőfelülete elég kemény; ezzel szemben gyenge drallal ellátott puskacsőből nem lehet hosszú golyót jó eredménnyel löni. Ugyanis nem kap elég fordulatszámot a golyó, s így repülés közben nem tudja irányát pontosan megtartani.

A rotáció, vagy forgás a puszkák legnagyobb részénél balról-jobbra történik, kevés olyan puska van, amelynél jobbról-balra (a francia 86/93-as mintájú Lebel-fegyver).

A rotáció miatt a golyó eltér az eredeti lőiránytól, és pedig mindig a forgás irányába, vagyis jobbra. Ez az „oldalgás” (*deriváció*), mely nem áll egyenes arányban a távolsággal, hanem annál jóval rohamosabban nő. Azonban ez is a vadászpuskáknál csak néhány centimétert tesz ki, mely irányzékallítással könnyen kiküszöbölhető.

A levegőellenállás a lövedék rotációjára, vagyis fordulatszámszámára aránylag kevés befolyást gyakorol. Igen fontos azonban a golyó súlypontjának kedvező elhelyezettsége, különben a gyorsan forgó golyó is felborul. Ezt tapasztalhattuk az orosz katonapuszkák rosszul szerkesztett hegyes golyójánál.

5. Röpsebesség és ennek mérése.

A lövedék csőtorkolati sebességét „ V_0 ”-val jelezzük („*velocitás*” = sebesség). Ennek mérésére nagyon bonyolult mérőkészülékek szolgálnak. A röpsebességet abból az útdarabból mérjük, vagy számítjuk ki, melyet a lövedék egy másodperc alatt megtenne, ha egyenletes sebességgel repülne. A sebességet Európában — Angliá kivételével — „*m/sec.*”-ban (métersecundum), Angliában és Amerikában „*labsecundum*”-okban méri. Mivel a sebesség a légellenállás miatt állandóan csökken, azért szükséges a röppályának azt a pontját megjelölni, melyre ez a sebességmegállapítás vonatkozik. Így például V_5 , $V_{12.5}$, V_{25} , V_{100} , V_{200} jelzi a sebességet a csőtorkolat előtt 5, 12.5, 25, 100, 200 stb. méterrel, vagy Angliában, Amerikában „*yard*”-dal. A sörétes puskáknál, pisztolyoknál a sebesség — rendszerint — 5 vagy 12.5 m, a golyóspuskáknál 25 m-re vonatkozik és ezt nevezzük kezdősebességnek, pedig helyesebben a csőtorkolati sebességre kellene vonatkoztatni a kezdősebességet. A torkolati

sebesség az, mellyel a lövedék a csőből kilép, itt kezdű röppályáját. Angliában és Amerikában a sebességi adatok rendszerint 0,100 és 200 yardra vonatkoznak.

A sebességet a „Le Boulengé”-féle kronográffal szoktuk mérni, melyet a feltaláló belga ezredes nevére néveztek el. A készülék tulajdonképpen két áramkörből áll. Az első áramkörbe — melynek huzalját a csőtorkolat előtt feszítjük ki — egy elektromágnezt iktatunk, ez pedig egy fémrudat tart felfüggesztve. A golyó a csőből való kilépése pillanatában a csőtorkolat előtt áthúzott drótot elszakítja, miáltal az első áramkör megszakad, az elektromágnes vonzó hatása megszűnik, elereszti az említett fémrudat és az lefelé esik. Közben a golyó beütődik egy, a második áramkörbe iktatott és többnyire 50 m távol levő, vasból készült cél táblába, ez hátralendül, miáltal megszakad a cél táblával összefüggésben levő áramkör, mikor is egy, a második áramkörrel összefüggésben levő kés jelet vág az esés közben előtte lefelé haladó fémrúdba, s így jelöli meg a rúd által esés közben megtett utat, melyből a rúd esési ideje, ebből pedig megállapítható, hogy az 50 m-nyi utat a golyó mennyi idő alatt tette meg. Az így nyert eredmény természetesen nem jelzi a golyónak az illető helyen való sebességét, hiszen a sebesség állandóan csökken, s így a lövedék sebessége a csőtorkolatnál feltétlenül nagyobb, 50 m-nél pedig kisebb, mint amelyet a mérés mutat. Ezért a kapott eredmény annak a sebességnek felel meg, mellyel a lövedék az 50 m-es útdarab felénél, vagyis 25 m-nél volt, miért is nem V_{50s} , hanem V_{25s} -tel jelezzük.

Vannak készülékek, melyek rövid (10 m) útdarabon is lehetővé teszik a sebesség mérését, ilyen a „Radakovic”-féle is.

A V_{25} és a V_0 között a lövedék milyenségének, röpsebességének megfelelőleg 4—7% különbség szokott lenni, a különbség azonban nem áll egyenes arányban a röpsebességgel, hanem annál rohamosabban nő. A 20—30 mm lövedék hosszúság esetén nagyjából a következő arány van a kezdősebesség (V_{25}) és torkolati sebesség (V_0) között.

V_{25}	V_0	V_{25}	V_0
400 m/sec	415 m/sec	700 m/sec	731 m/sec
450 „ „	467 „ „	750 „ „	785 „ „
500 „ „	519 „ „	800 „ „	840 „ „
550 „ „	571 „ „	850 „ „	900 „ „
600 „ „	624 „ „	900 „ „	965 „ „
650 „ „	677 „ „		

A sörétlövésnél nemcsak a csőtorkolattól való távolság, hanem a sörét nagysága is nagy eltérést okoz. Mert ugyan „ V_5 ”-nél a 3·5 és 2·5 mm átmérőjű sörét röpsebessége között még alig van 1—1·5% különbség, tehát alig észrevehető, de már „ $V_{12,5}$ ”-nél körülbelül 10% az eltérés.

Sörétnagyság : 3·5 mm		2·5 mm
$V_0 =$	390 m/sec	390 m/sec
$V_5 =$	350 „ „	340 „ „
$V_{12.5} =$	315 „ „	285 „ „

Ugyanolyan viszonyok között való mérésnél legfeljebb 6—8 m/sec. eltérés szokott lenni, ha gondosan mértünk.

A levegő ellenállásának a sörétlövésre nagy hatása van, annyira, hogy a sörétraj egyes szemei nem azonos, hanem különböző sebességvesztést szenvednek, s a sörétraj a lövés irányában megnyúlik, annak egyik része sokkal előbb ér a célba, mint a másik. Így például mikor az első szemek már a 35 m-re kitett céltáblába vágódtak, az elmaradt sörétszemek még csak 25—30 m utat tettek meg, így az első és utolsó sörétszem között körülbelül 50—80 m/sec. sebességkülönbség lévén, az első sörétszemek körülbelül 0·140, az utolsók 0·180 másodperc alatt vágódtak a célba.

Kísérletekből magam is meggyőződtem arról, hogy a töltényben elhelyezett sörétszemek közül a szélsők, melyek a csőfalon deformálódtak, maradtak hátra, míg a középső sörétszemek a löképen is nagyrészt ben a középre kerültek és hamarabb értek célba. A sörétraj legnagyobb sebességű, tehát leghatásosabb része, melyet a sörétlövés magjának szoktunk nevezni, s mely a töltényben lévő sörétadag mintegy egyharmad részét szokta kitenni, majdnem egy pillanatra ér a célba. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy mozgó célnál mindig kevesebb a találat, mint állónál, ami természetes is, mert míg a sörét utolsó harmada odaér, a mozgó cél már tovább haladt.

Mozgó vadra söréttel mindig jobban tartunk a vad elé, mert ha a túlságos életetartás miatt a sörétraj gyorsabban odaért része el is menne például a nyúl orra előtt, a később haladó sörétszemek még mindig eltalálják. Magától értetődik, hogy apró söréttel, nagyobb távolságra többet kell a vad elé tartani, mint darabossal.

A röpsebességre az erős szélnek is kedvezőtlen hatása van. A sörétet — különösen az aprót — akadályozza a haladásban. Ezt hóban próbáltam meg. Míg szélcsendben a sörétszemek a szokott távolságra jutottak, addig erős széllel szemben, ugyanolyan puskatartás és tölténnyel löve 10—20 méterrel is közelebb csapódtak a hóba. Szélviharban 14-es söréttel nehéz foglyászni, elnyomja a szél a kis önsúlyú és aránylag nagy keresztmetszélvénnyel haladó sörétet.

6. Lapos röppálya. (Pásztázás, razancia.)

Razanciának nevezzük a lövedéknek azt a képességét, hogy lapos röppályát ír le. A röppálya lapossága egyrészt a röpsebességtől függ, másrészt azoktól a befolyásoktól, melyek elősegítik a sebesség megtartását.

vagyis megkönnyítik a levegőellenállás legyőzését; tehát nagy keresztmetszet-terhelés, síma lövedékfelület, hegyes csúcs és kúpos fenékképzés.

Ha vizsgáljuk a röppályát és annak alakulását, azt tapasztaljuk, hogy az annál laposabb lesz, minél kevesebb ideje van a föld vonzóerejének, valamint a légellenállásnak hatásuk kifejtésére; vagyis *minél rövidebb a röppülési ideje a lövedéknek, annál laposabb lesz a röppályája* a meg hosszabbított csőtengelyhez viszonyítva.

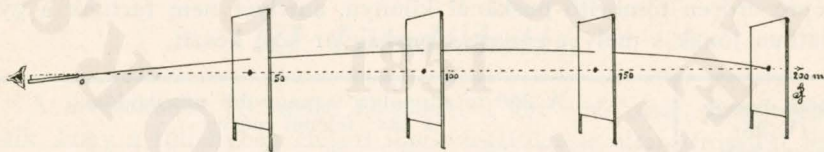
A röppálya laposságára vagy íveltségére a golyó nagyságának semmi befolyása sincs. *A 12·7 mm átmérőjű 500-as golyó éppen olyan lapos röppályát ír le, mint a 6·5 mm átmérőjű Mauser-golyó, ha a kezdősebesség és keresztmetszet-terhelés azonos.* A rendesen lomha 500-as golyónak rövid hüvely és kevés, gyengeerejű lőpor használata mellett ívelt a röppályája, míg ha hosszú hüvelybe sok erős lőport teszünk, ez is lapos röppályát kap. Csakhogy ehhez erősen épített, nehéz puska kell!

A röppálya laposságára még az a körülmény is hatást gyakorol, hogy a puska csövet vízszintes irányban tartottuk-e a lövés pillanatában, vagy ettől eltérőleg felfelé vagy lefelé. Ez azonban a mai lapos röppályára épített erős fegyvereknél — rövid távolságra — számításba sem jövő különbség. *Ha hegyre fel lövünk, kissé lejjebb tartjuk, hegyről le még lejjebb a puskát, hogy jól találjunk.*

Az irányzékokat mindig vízszintesen tartott csőnek megfelelően szerelik a puskára.

a) A razancia nagysága.

A razancia nagyságát vadászpuskánál rendesen 200 méteres röppálya legnagyobb emelkedésénél méri és jelzik, a kisebb távolságokat ebből számítják ki. A röppálya legmagasabb pontja természetesen nem a pálya közepén van, hanem távolabb, mert a golyó útja nem szabályos

körreszlet, hanem „parabola“ (mentől távolabb, annál görbébb). Minél nagyobb a távolság és kisebb a keresztmetszetterhelés, annál távolabb esik a röppálya csúcspontja a távolság közepétől.

A razancia a vadászatra használt golyóspuskáknál is döntő szerepet bír. A régi, ólomgolyós puskák razanciája igen csekély s míg a nagyon görbülő röppálya a távolságok minden 50 méterével egy-egy irányzékallítást kívánt, addig a modern, kiskaliberű golyóspuskáknál egy vagy két irányzékalítás vadászati célra elegendő. *Egy jó „Magnum“-lövedékre épített golyóspuska egyetlen alapirányzékkal 150—200 méter távol-*

ságra jól használható, mert a röppályája, a nagy löporadag, hosszú, kis öbnagyságú golyó miatt razans.

A razanciaemelkedés megállapítása úgy történik, hogy egymástól meghatározott távolságokban (pl. 50, 100, 150, 200 m) igen vékony papírral bevont céltáblákat úgy állítunk fel, hogy azok középpontja (célpontja) teljes pontossággal egy vízszintes vonalba esik, tehát a golyó mindeniken nagyobb ellenállás nélkül megy át. Lövés után könnyű lemérni az egyes céltáblákon azokat a távolságokat, melyekkel a golyó emelkedett, illetve süllyedt. Igen pontosan lövő (távcsöves) puskánál kitűnő lövő úgy is megállapíthatja a röppálya razanciáját, hogy 200-as irányzékkal 50, 100 és 150 m távolságra lő, azután leméri, hogy mennyivel vágódtak be a golyók az egyes táblákon feljebb, mint ahová célzott. Ez az eljárás azonban nem ad oly jó eredményt, mint az első, mert a legjobb puskának, tölténynek is szórása van s a célzásban is lehet valami kis hiba.

Sörétlövésnél a rövid távolság, söréttömeg aránylag nagyfelületű megoszlása következtében a razanciának nem sok gyakorlati jelentősége van. A szokásos 35 m-es röppálya legnagyobb emelkedése 2·5–3·5 cm-t tesz ki sörétnagyság szerint. A nagyobb sörétnek laposabb röppályája van. A vadászatnál ritkán gyakorolt 60 m-es távolságnál is a legnagyobb emelkedés 10–12 cm, tehát 60 m-nél 10 cm-rel magasabban kell lőni, hogy 60 m-re a lökép pontos legyen. Egyes puskaágyarak már 10 cm-rel magasabb lövésre (10 cm hochschuss) készítik a puskát, ami nem is nehéz, mert a csőfal hátul 3·5–4 mm vastag, elől 1·5 mm, minek folytán a célzóvonal a csőtengellyel kedvező szöget alkot. Gyakorlatban pedig jobb, ha a szokásos 35 m távolságnál is 5–6 cm-rel magasabb a lökép, mintha ennyivel alacsonyabb volna.

A sötétespuska razanciáját nem könnyű mérni, mert a sörét szórása a legjobb csokkfuratról is szabálytalan és minden lövésre más kép keletkezik. A találati központ megkeresése is csak olyan sűrűn lövő, középre erősen tömörítő puskánál könnyű, amelyet nem tartunk a gyakorlatban jónak s melyet emiatt a puskaágyár sem készít.

Röpssebesség (V 25) m/sec-ban	A 200 m röppálya legnagyobb emelkedése a táv. felénél mérve	
	golyóhossz : 20—25 mm	golyóhossz : 25—30 mm
400	50 cm	39 cm
450	40 „	32 „
500	32 „	26 „
550	25 „	21 „
600	20 „	17 „
650	16·5 „	14 „
700	13·5 „	11·5 „
750	11·5 „	10— „
800	10— „	9— „
850	9— „	8— „
900	8— „	7— „

b) A legnagyobb röptávolság.

A puska akkor viszi a lövedéket legtávolabbra, ha a puskacső tengelyét 42,5 fokkal emeljük a vízszintes vonal fölé. A Mannlicher-golyó pl. 800 méterre emelkedik és kb. 4500 m távolságra repül. A 800—850 m/sec kezdősebességű golyó maximális röptávolsága 5000 méteren felül van. Az 5000 méteren túllövő puska golyója tetőirányosan (függőlegesen felfelé) célozva 4000 méterig megy fel, ahonnan kb. 1 perc alatt ér vissza.

Ha a golyóspuskát 1,5 m magasságban, a csövet vízszintes irányba tartva sütjük el, akkor a 400 m/sec-s golyó kb. 220; a 800 m/sec-s kezdősebességű pedig kb. 400 méternél ér földet. Itt feltételezzük, hogy a talaj is teljesen vízszintes. Ezeket a lövési kísérleteket télen, friss hóban minden nagyobb berendezés nélkül, egy asztal és egy jó vízmérték segítségével el lehet végezni.

A sörét legnagyobb röptávolsága — sörétnagyság szerint — 100—300 méter, ritkán 300 méteren felül.

A söréttömeg függőlegesen felfelé löve kb. 120—180 m magasságig megy, ahonnan mintegy 10 másodperc alatt érkezik vissza. A visszaérkezett aprósörét nem képes a kalapot átlukasztani, darabos-sörét már kellemetlen, de ez sem veszélyes.

A sörét átmérője	A z e l s ő	az utolsó
	sörétszem földbevágódása	
2 mm	110 m	200 m
2.5 „	140 „	230 „
3 „	170 „	260 „
3.5 „	190 „	290 „
4 „	200 „	300 „
4.5 „	210 „	310 „
7 „	370 „	470 „
posta		

III. Lövedékhatás.

A lövéselmélet III. része kiegészíti a két első részt. Azzal foglalkozik, hogy a töltényben elégett lőpor feszítőereje által kiröpített lövedék mit mível a célban. A „lövedékhatás“ nemcsak a puszkák különbözősége, töltény és töltési arány szerint változik, hanem annyi más körülmény is befolyásolja, hogyha valamit a gyakorlati élet számára le akarunk vonni belőle, fel kell osszuk részekre. Én két főrészt osztom e fejezet alatti tudnivalókat: a golyó- és sörétlövésre.

a) A golyólövés.

Úgy a golyóspuskák tárgyalásánál, mint a balisztika első fejezeteiben érintettem a golyólövés egyes részleteit. Itt inkább a hatásra nagyobb

befolyással levő tényezőkre terjeszkedem ki. Eszerint a lövedékhatás függ a golyó nagyságától (kaliber, súly), anyagától, alakjától, szerkezetétől, röpsességétől, forgásától, becsapódásától, valamint függ a cél tárgyának távolságától, ellenállásától és a becsapódás szögétől.

Minél nagyobb átmérőjű a golyó — hasonló röpsesség mellett —, annál nagyobb lösebet ejt, több csontot, izomszálat, ideget rombol szét, biztosabban esik a vad össze találat után. Nagyobb golyónak a súlya is nagyobb, tehát a tehetetlensége is nagyobb lévén, tör keresztül olyan részeken is, melyeken egy könnyebb golyó megállott volna. Így a trópusi vadászatokra használt nagy cordite-lövedék az 5–6 gr füsttelen por által 550–600 V 25 m/sec-val hajtva, a vastagbőrű állatot is átjárja, mert a nikkelburkolatú nehéz lövedék nagy (800 mkg) energiával bír.

Bármilyen nagy a golyó, ha nincs meg a kívánt röpsessége, a hatás is gyenge lesz, csak rongáljuk vele a vadat, nem öljük meg humánusan. Sok 500-as ólomgolyót láttam a vaddisznó lapockacsontján elapulva megállni, mert a rövid (60 mm) hüvely kevés, gyenge füstös pora nem adott kellő erőt a golyónak arra, hogy az a kemény lapockacsontot áttörje.

A golyó rendesen ólomból készül, mely e célra legalkalmasabb fém. Fajsúlya is nagy, s hogy mégis sok esetben még a kemény ólom sem felel meg, azért van, mert az ólom még a vastag, erős bőrön (a vaddisznó szurkos bőre) is ellapul, megáll. Tehát itt a röpsesség sem használ, a golyó anyagán kell javítani, hogy átütőereje és képessége meglegyen. *Ezért kell az ólomgolyót réz, acél, nikkelköpenybe foglalni, mely kemény anyag áttöri a csontokat, nem lapul el rajta.*

A golyó alakja is igen fontos a lövedékhatás szempontjából. A hegyes, kisátmérőjű golyó puha részeken átszalad, nem roncsol eléggé ahhoz, hogy a vad tűzben essék, messze megy a lövéssel, esetleg még ki is heveri. Az ogivális golyó már jobban szakít, nagyobb lösebet ejt, tehát vadászatra alkalmasabb. A laposvégű golyó igen nagy sebet ejt, különösen lágy részeken, de nem halad úgy a vad testében, mint a hegyes vagy gömbölyű végű (ogivális). A lőtt vadon is tanulmányozhatjuk a lövedék hatását, de puha vagy kemény fa is nagyon alkalmas erre. Ha különböző alakú golyóval, melynek kalibere, súlya, röpsessége azonos, egy darab egyenletesszalú fára egy távolságról lövünk és a fát a golyóknál hoszant fűrészeljük, meglátjuk, hogy legmesszebb hatolt a fába a hegyes golyó, azután a gömbölyűvégű, legkevésbé a laposvégű golyó. Viszont a fa szálainak összeroncsolásánál a sorrend éppen fordított.

A golyó szerkezete sem közömbös a lövedékhatás szempontjából. Látunk olyan burkolatos golyót, mely elől lyukas. Ez a lapítottvégű golyónál nagyobb rombolást végez, mert a golyóba szorult sűrített levegő a golyó első részét szétnyomja, nagyobb szelvénnel halad a vad testében, jobban rombol. A köpenyes golyón is látunk változatot. Egyiknek a hegyén, egytöd részben látszik csak az ólom, a másik háromnegyed részen van burkolva kemény fémmel, negyedén az ólom szabadon látszik; majd olyan burkolt lövedéket is látunk, melynek fele része (a hátsó)

van köpenybe foglalva, míg az első fele lágy ólom. Azt a változatot is látjuk, hogy a félig burkolt golyó első, ólomrésze lyukas is. A lyukas golyóba rézcsövecskét is szoktak dugni úgy, hogy a csövecske feneke (zárt része) a golyó elejére esik. Ez azért jobb, mert itt a csövecske behelyezése közben kétszer annyi levegő kerül a golyóban képződött zárt üregbe, mely a vad testében valósággal explodál.

Az újabban forgalomba jött „Magnum”-golyó teljesen burkolva van, az első része hegyes és külön darabból áll, mely levegőt zár be, s hogy röppályája is laposabb legyen, a hátsó része elkeskenyedik, mely kiképzés a golyómögötti szívóhatás (légörvény) keletkezését van hivatva mérsékelni. Tehát hegyes a golyó, hogy a levegő ellenállását könnyebben legyőzze, a vad testébe könnyebben hatoljon, de az erősebb ellenállásra már szétmegy az első része és rombol.

A golyó szerkezetében bőséges választékunk van, az a fő, hogy ki tudjuk keresni, hogy melyik vadra melyik golyóval löjjünk. Olyan nagyvadra, melynek szőre, bőre, húsa és csontja erős, hiába lövünk lágy, könnyen deformálódó golyóval, mert az ilyen golyó már azelőtt szétmegy, mielőtt nemes részekhez érne, illetve oda nem is ér, mert a szétnyílt golyóból hamarabb fogy ki a hajtóerő, mintsem le tudná győzni az előtte levő akadályt. Ide tehát nehezebben deformálódó golyó kell. Viszont *gyengébb vadra jobb a lágy ólomhegyű golyó, mert a teljes burkolatú átszalad rajta. Így vaddisznóra, szarvasra a teljes burkolatú, lyukas golyó, vagy a „Magnum” felel meg inkább; őzre az ólomhegyű jobb.*

A röpsebesség is igen fontos, mert ez ad erőt a megfelelő alakú, súlyú golyónak arra, hogy a vad testébe nagy erővel hatoljon, vagy át is szakítson rajta. A sebesen haladó golyó, ha a súlypontja jó helyen van, csúcsával megy előre s így hatása is nagyobb, mintha oldalt csapódna be.

A golyó forgása nemcsak arra jó, hogy a golyó nem dől oldalt, tengelyével előre megy, de arra is, hogy jobban fúródik az állat testébe és ott kivált, ha a golyó csúcsa deformálódott, elősegíti, fokozza a rombolást. A sörétescsőből lőtt nagy, lomha golyó megközelítően sem rombol úgy, mint egy 6,5 mm-es, burkolatos, nagy erővel, forogva repülő kis golyó; pedig ennek súlya fele sincs, mint a nagy ólomgolyóé.

A golyó szabályos (csúccsal előre) becsapódása döntő tényező. A röptében feldől golyó, mely oldalával vagy össze-vissza forogva megy előre, nem gyakorol olyan hatást, mint az, amely hegyével megy előre, nem is megy oly messze, irányát is változtatja.

A cél távolságát is számításba kell venni, mikor a lövedék hatásáról beszélünk. A lövedék ereje a távolság növekedésével csökken, és pedig annál inkább, mentől kisebb a röpsebesség. A 16-os kaliberű sörétes csőből gömbölyű ólomgolyóval 40–50 méterre lőhetünk eredménnyel; a Mauser-puska golyója 2000 méterről is halálos sebet ejt.

Nem akarom azt mondani, hogy a sörétescsőből egyáltalán nem lehet nagyvadat löni golyóval sem, mert számtalan eset van, mikor a sörétescsőből lőtt „Brenneke” rövid távolságra jobban helyben ma-

rasztja a nagy vadat, mint a lágy részen átszaladt kis, burkolatos golyó; *de hangsúlyozom, hogy a sörétespuska nem golyólövésre való, azzal csakis szorultságból, kis távolságra (50 m-ig) löjjünk, akkor se laposvégű „Brenneke”-golyóval, hanem hegyesvégűvel.* Elszomorító lenne a statisztikája azoknak a nyomorékká tett nagyvadaknak, melyekre símacsövű puskából, nagyobb távolságra lövöldöztek. *A legkitűnőbb „Magnum”-golyóval sem vadászos 400 méteren túl nemes nagyvadra löni.* A vadászok által hangoztatott 500—600 lépés is a legtöbbször 150—200 méter szokott lenni.

A lövedékhatásnál igen fontos a találat helye. Akármilyen kitűnő szerkezetű, nagy röpsébségű golyó, ha a vadnak jelentéktelen részét találja, elpiszkolva, betegesen elmegy a vad és gyakran az utánkerestetés sem használ. *Mindig azt a részét kell löni a vadnak, melynek találása halálos. Ilyen a szív és agy.* Ha a szívet átlőttük, a vérkeringés azonnal megszűnik, az erekben kint lévő vér megalvad, s a halál rövid időn belül bekövetkezik. Előfordul eset, hogy a kisgolyóval szívenlőtt nagyvad továbbmegy, de 100 lépésen belül rendesen kimúlva találjuk meg.

Agylövessel nem tud elmenni a nagyvad, azonnal összeesik, ott marad. Azonban ritkán löjjük a vadat fején, egyrészt azért, mert értékes fejdíszét ronthatjuk el, másrészt egyes vadnál (vaddisznó, medve) nem is könnyű a nagyagyat eltalálni, a golyó lesiklik a koponyáról. Az oldalt álló vadnál a gerincagylövés rendesen a szívnek szánt, de magasan ment golyótól származik és mindig halálos. Általában *a gerincoszlopot bárhol szakítsa el a golyó, a vad nem tud elmenni.*

A haslövés nem mindig halálos. Ha kis golyóval az üres gyomrot átlöjjük, a vad elszalad, ritkán kapjuk meg, csak ha jó kutyánk van. *Más a haslövés, ha a vad gyomra tele van folyadékfélével, mert ebben az esetben a „hidrodinamikai” hatás rettenetes.* Míg a síkos, rugalmas, üres beleken, gyomron átmenő golyó, hacsak nem nagy átmérőjű, vagy erősen deformált, ritkán okoz gyors kimúlást, addig a tele gyomor és belek a golyó által érintve szétszakadnak, a béltartalom kifolyik, s ha tovább is menne a nagyvad, rövid idő alatt nagyon megbetegszik, a vadász közeledtére sem kel fel, közelről leadott lövéssel válthatjuk meg kínjaitól.

Ha a lapockára szánt lövés után vadunk elszalad, nyomában habos, világos vér hull a bokrokra, földre, sokszor tüdődarabkák is, akkor a tüdejét lőttük át a vadnak, mely *tüdőlövessel messze elszalad*, sokat szenved, lehet, hogy csak napok múlva pusztul el tüdőgyulladásban. Ezért időt kell adni (1—2 órát) és csak azután kell utána indulni jó vérebbel. *Ha a tüdőt csak kisebb részen rongálta a golyó, még meg is élhet a vad.*

Hogyha az állat vázát, *a csontját lőttük el*, a csont fontossága szerint helyben maradhat (gerinc, keresztcsont), vagy elsántikál (lábszár-lövessel) és ragadozók martaléka lesz, ha el nem ejtjük. Ilyenkor sokat szenved az állat, mert a csonttörés fájdalmas. *A csontok nagyrésze*

hengeres felületű és síkos, melyről a golyó könnyen lecsúszik. A nagysebességű golyó akkor ül jól a csonton, ha merőlegesen találta. Mentől kisebb a röpszerűség, annál könnyebben lesiklik a golyó a csontról. Hegyes golyó jól töri a csontot, legkönnyebben siklik le az ogivális. A csontlövésnél a lövedékhatást fokozza az is, hogy az eltört csontszálak izmot, ideget szakítanak.

Az izmok találásánál szintén sok változata van a lövedékhatásnak. Ha egy jó nagy golyó járőrizmot szakít el, arra a részére béna lesz az állat, de nem lévén az izom életfontos organum, sokáig élélhet bénán, ha nem bántja semmi és eleségét meg tudja szerezni. Minél több izomszál roncsolódik össze, annál több ideg is szakad, mely a vadnak nagy fájdalmat okoz, bénítja mozgását, könnyen marad helyben.

Az is igen fontos a lövedékhatásra, hogy *a golyó a vad testében megfelelő ellenállásra találjon.* Sok nyulat löttem télen Mauserpuskával és mondhatom, gyakori eset volt, hogy az átlőtt nyúl kilógó belekkel még úgy menekült, hogy nem értem utól. Igen gyakran előfordult az, hogy 2—3, 8 mm-es ólomhegyű (ogivális) golyóval találtan ment még a nyúl. Igen, mert a kis, puha testben a golyó nem talált elég ellenállásra. Nem ért a golyó szívet, agyat, koponyát, gerincoszlopot, sem pedig a végtagok felső, törzshöz kötött részét; lábszártöréssel a nyúl még jól tud szaladni.

A golyónak a vad testébe való behatolás-szöge sem közömbös, a lövedék hatására. Ha merőlegesen (derékszög, 90°) megy a golyó a vad testébe, akkor jó hatást várhatunk, míg a ferdén, laposszög alatti találatnál a golyó könnyen lecsúszik és pedig annál inkább, minél kisebb erővel megy és gömbölyűbb a vége. A hegyesvégű golyó könnyen fog a testen, mert hegye hamar átszúródik a bőrön; még a lapított végű is hamarabb fekszik fel a vad testére, mint a gömbölyűvégű.

Számot kell vetni azzal is, hogy *a vad testén a szőr* (vaddisznónál), *bőr akadályozza a golyó behatolását;* különösen a bőrt az izmokhoz fűző „kötőszövet” nyúlékonyságánál fogva könnyen eltéríti a gyenge golyót.

Az apácai (Brassó m.) erdőben cca 10 lépésről löttem szembejövő, 150 kiló körüli súlyú vaddisznóra — sajnos — 12-es kaliberű sörétpuskából acélcsúcsú „Brenneke” golyót, mely nem találta a homlokot, hova szánva volt, hanem kissé balra ment, lecsúszott a disznó fejéről, hátraesúszott a kötőszövetben (szalonájában). A vaddisznó jelezte a találatot, de egész jól át tudott szaladni a homoród—kőhalmi erdőbe (cca 10 km), hol másnap terítékre került. Az én nagy golyómmal élt volna a vad disznókor végső határáig.

Igen sokféle formájú, súlyú, szerkezetű és öbnagyságú golyót próbáltam ki kimustrált községi bikákon, melyek a vágóhidra kerültek. Ha nem is nagy távolságról, de a test különböző részére, más és más szög alatt célozva lövöldöztem; mondhatom, értékes gyakorlati tanulmánynyal erősítettem meg a balisztikaelméletet, sajnos, a kísérletezést be

kellett szüntetnem, mert a hús rongálódott, s nem engedték a további lövöldözést.

Az állati testbe hatolt golyó munkáját nehéz volna minden változatban részletesen ismertetni, ezért csakis némi tájékoztatást nyújtottam az elmondottakban; fontosnak tartom röviden megemlékezni arról is, hogyha a golyó célt téveszt, vagy rosszul lőttük és nem találta a vadat, hanem a környezetbe vágódott, hogy akkor milyen eshetőségekre számíthatunk.

Ha a golyó lapos szög alatt földet ér, kipattan abból és bűgö hangot adva, a röpszerűség és golyó milyenség szerint kisebb, nagyobb távolságra megy. A nagysebségű golyó a földön felpattanva (Geller) gyakran kilométerekre megy és ott kárt tehet emberben, állatban, vagy útjában lévő tárgyakban; ezért nagyon kell vigyázni a lövéssel, ha messze hordó golyóspuskával vagyunk. A földet ért forgó golyó nem ugyanazon szög alatt ugrik ki a földből, mint amilyen szög alatt bevágódott, hanem attól eltér. Sok függ a kipattanó golyó továbbhaladásának irányára nézve a föld keménységétől, felületének alakjától. A rögzösen megfagyott földből a golyó kiszámíthatatlan szög alatt és irányban zúg el, miért is fagyott talajon az óvatosság fokozottabb mértékben ajánlatos.

A golyó a vízből is kiszáll, ha lapos szög alatt lőttük, a jégről még jobban; tehát itt még nagyobb elővigyázatosság indokolt.

Az erdő fáját merőlegesen találva, a golyó abba fúródik; ha azonban a fa oldalát éri, lepattan róla, mégpedig oly erővel, hogy halált okozhat. Ha a fán göcs van, mely igen kemény, a golyó elvágódási szöge szintén kiszámíthatatlan.

Kövön a golyó ellapul, sokszor visszacsapódik; lapos szög alatt löve elpattan. A föld megfogja a legerősebb és legkeményebb golyót is. Agyagpartnak merőlegesen lőttem 50—100 méter távolságról hegyes, 8 mm-es Mauser-golyót, 15—20 cm mélyen hatolt be csupán. Az ólomhegyű golyó, mint a gomba kalapja, úgy deformálódott, 10—12 cm mélyen hatolva a földbe.

Mocsárba állított céltáblára próbáltam 8 mm-es Mauser-puskát Gődöllőn. A cöllos fenyődeszkán átszaladt golyó a zombékból még felpattant, erős bűgással 400—500 méterre csapódott a földbe, hol a mezei munkásokat veszélyeztette.

Gurulatból (Geller) legtávolabb megy a teljes burkolatú golyó, nem oly messze az ólomhegyű, mely utóbbi, ha lyukas is, a becsapódásnál ki-fröccsen a köpeny ólombelseje, s cca 200 lépésen belül elhull. Bár a dum-dum golyók, ha célt tévesztenek, s földbe, kőbe, fába ütköznek, nem olyan veszélyesek, mint a teljes burokatúak; még sem árt nagyon vigyázni a golyóval való lövöldözésnél, mert míg a fogolynak szánt 12-es sörétből 50 szemet is elvisz az ember, különösen, ha a szemét ki nem verte; addig a kis 6.7 mm-es modern golyó 1000 méterről, sőt többről is helybenhagyhatja, akit talál.

b) A sörétlövés.

A különböző nagyságú, alakú és szerkezetű golyók útját, lövedékhatását figyelemmel kísérni gondot okoz, pedig ebből csak egy van a töltényben és egy útja, becsapódása van a célban; elhihető, hogy a sörétlövés jóval körülményesebb, mert sörétből 100 drb, ha nagyon apró, 1000 drbnál több is van egy töltényben. *A töltényben levő sörétszemeknek mind más és más útja van és sohasem egyforma a löképe.*

Egy emberi élet komoly tanulmányát fordítottam a sörétlövés megismerésére és ma, több mint ötven esztendei tanulás után, nem akarom azt mondani, hogy kevesebbet tudok, mint mikor kezdtem; de bátran állíthatom, hogy a sörétlövés minden részletét megismerni nem tudtam.

Mikor diplomás embertől, kitűnő vadásztól is hallok kijelentést, hogy az én öreg hosszúcsövűm, kakasosom, vagy angol puskám 120—150 lépésről egymásután gurítja a nyulat, vagy a vadlibát a felhőkből szedi le, stb., nem tudom, mosolyogjak-e vadászczimborám gyerekességén, vagy sajnálkozzam tudatlanságán. S hogy könyvírásra szántam magam, annak egyik főoka az volt, hogy a sörétlövésről való téves fogalmakat eloszlaszam; felvilágosítsam tévelygő vadásztársaimat a sörétlövésnek bizonyos szűk határon túli gyarlóságáról.

A lövéselemélet (Balisztika) A) és B) részében már szoltam a sörétlövés egyes fázisairól, itt csak hivatkozom arra, hogy itt is a löporgáz munkája, lövedék előrehaladása, vibráció, föld vonzóereje, levegő ellenállása, csőtengely helyzete, röpssebesség és razancia azok a tényezők, melyek a lövést befolyásolják. A keresztmetszetterhelés szintén itt is döntő fontosságú, csak hogy *itt a keresztmetszetek sok apró részletekből állnak, melyek egymással nem lévén összefüggésben, a sörétszemek közé jutott levegő is nagyban akadályozza a lövedék (sörétraj) előrehaladását, röpssebességét, szabályos röppályáját.*

Minél darabosabb a sörét, annál kevesebb a keresztmetszet összterülete, tehát *kisebb szelvénnel röpül, nem oly nagy a levegőellenállás, mint apró sörétnél; így — mint már említettem — a röpssebesség is nagyobb.* Nagyobb röpssebesség és sörétsúly mellett a célba becsapódás is nagyobb erővel történik, minek folytán a nagy sörét lövedékhatásának is minden esetben nagyobbnak kellene lenni. De nem így van, mert *sörétlövésnél a sörétszemek egymástól távolsága is döntő szereppel bír.*

A nagy sörét rendszeren ritkásabban megy, nagyobb közök vannak sörét és sörét között, mely tisztásokon kimaradhat a kisebb vad. Ezért kell kisebb vadra — melynek gyengébb testét ez is átszakítja — apróbb, sűrűbben menő söréttel löni. Sőt a nagyobb vadra is célszerűbb a sűrűbben menő, valamivel apróbb sörét, mint a goromba. Míg a nagy sörétből keveset kap a vad, s a kevés sörétből is sok megy jelentéktelen testrészbe, addig a kisebb sörét, melyből sokkal több találja a vadat, valószínűbb, hogy életfontos szervet, nemesrészt is talál, tehát biztosabban esik a vad.

A régi vadászok voltak hívei a nagy sörétnek, talán azért, mert akkor több volt a dúvad (farkas, róka), s nehéz lett volna az elültöltő puskából a nehezen beletöltött töltést átváltani; inkább ha nyúlra mentek is vadászni, rókára, farkasra töltöttek. Nagyatyám, kitől a vadászatot tanulni kezdtem, nem volt híve a nagysörétnek. Hosszúcsövű puskájába a mai 10-esnek megfelelő nagyságú sörétet tett „Récére”; nyúlra még erdei hajtásban sem töltött 6-osnál nagyobb söréttel. Ha őzre, farkasra mentek, a balcsőbe golyót tett, a jobbsőben maradt a 6-os sörét.

Napjainkban is sok vita esik arról, hogy melyik vadra, milyen nagyságú sörét a jobb. Vannak, kik a nagyobb sörétet szeretik, mert ez jobban töri a vadat; mások meg túlságosan apró sörétet használnak, mert ebből sokat kap a vad. Itt is — mint mindenben — legjobb az aranyközépút. *A használandó sörét megválasztásánál igen fontos az is, hogy a puska melyiket viszi sűrűbben.* Ha a puska a nagyobb sörétet (értve $3\frac{1}{2}$ = 8-asig!) sűrűn viszi, akkor téli időben, mikor messze kel és erős a vad, ezt jó használni nyúlra, rókára, vadlúdra, sőt fácánra is. Bár a fácánnak legjobb a 10-es (3 mm átm.) sörét, mely a „toronykakast” is lehozza; mégis ha ettől el kell térni, szívesebben lövöm 8-assal, mint 12-essel. A 12-es ($2\frac{1}{2}$ mm átm.) söréttel lőtt fácánkakas szépen esik, de sok ellábal, míg a jó 8-as söréttel lelőttből alig megy el, többnyire helyben marad.

A szépen kifejtett, keresztben futó nyulat, a hidegek beálltaig, 30—35 méteren belül 12-es söréttel jól lehet lőni, én azért mégis nyúlra a 10-eset tartom jobbnak, mellyel télen az erdei hajtásokban, vagy egyáltalán, hol nem kell messze lőni, a legbiztosabban tudjuk elejteni. *A 12-es sörétből egy félmaroknyit elvisz a hátulról lőtt nyúl, ha 30 méteren túl van; sőt a keresztben futó nyúl is lerázza magáról a 60 lépésről lőtt 12-es sörétet télen, mikor a bundája is jobb, mint nyáron.*

A nagyobbfajta vadkacsára is 10-es sörét való, de ha messzire kell lőni, jobb a 8-as. Ennél sem lehet figyelmen kívül hagyni azt, hogy a tolla sűrű és zsíros, melyen az apró sörét nem megy át. Viszont 8-asnál nagyobb söréttel azok vadásznak nagy kacsára télen, kiknek puskája a 6-ost sűrűbben hordja (ilyen is kerül), vagy pedig kiknek elég leszárnyazni a kacsát, a többi a jó „Pikk” dolga.

Fürjre 16-os, 14-es söréttel szoktak vadászni, valamint sárszalonskára is. Bár kistest úgy a fürj, mint a sárszalonska, mégis jól lövő puskával löve, a 14-es sörétből 3—4 szemet kap, melytől leesik, fölösleges apróbbal lőni.

Fogolyra augusztusban 14-es söréttel biztosabb a lövés, csapatból is többet fog (sajnos!) az igen apró sörét; *ámde a vadat meg is kell enni, s a közléről, 14-es söréttel lőtt fogolyból nehéz kiszedni a sok túlapró sörétet.* Én azért szoktam és csak ott, hol sok a nép a mezőn, 14-eszel lőni, mert félek, hogy valakit megsörétezek. Pedig nem mindegy, hogy valakit 14-es, vagy — a sokak által fogolyra használt — túlnagy 10-es söréttel találunk el.

Vadlibára 8-as sörét kell. Ennél a nagyobb sem ad jobb eredményt, mint a kisebb. Természetesen én esteli és reggeli, vagy nappali vonulást (húzást) értek, mikor a ludat 30—40 méternyire kapjuk. Több ízben tettem próbát. Még a 6-os söréttel sem értem el olyan eredményt, mint a 8-assal, hát még a 4-essel, mellyel sok libám elment akkor, mikor a 10-es söréttel igen szép eredményem volt.

Nehéz volna olyan szabályt állítani fel, mely alól ne lenne kivétel, amikor sörétnagyságról beszélünk. Én azt tartom: „*azzal a legkisebb söréttel löjjünk a kérdéses vadra, mely annak csontját töri*“. Ez rendszeren elég nagy és jó puskából löve, elég sokat kap a vad belőle.

Mint a golyónál, úgy a sörétnél is fontos a felfekvés szöge. Ha egy papírra rajzolt, természetes nagyságú nyúlra lövünk söréttel, látjuk, hogy 20—25 szem is találta a nyulat. Ne higgyük, hogy az élő nyulat is az a 20—25 sörétszem lyukgatta volna át. *A sörétszemek egy része a test szélét éri, mely legömbölyödő, melyről a sörét lecsúszik, megüti, de nem szakítja át a nyúl bőrét.* Hányszor látjuk, hogy a fogolynak — lövéskor — sok tolla száll széjjel, a fogoly pedig elröpül. Igen, mert a sörét közül egy sem talált és rombolt nemes részt, csak a bőrét, tollát találta lapos szög alatt, s lecsúszott róla.

A sörétlövésnél a röppálya figyelemmel kísérése igen nehéz, pedig ettől függ a lövedékhatás is. *Mentől egyenletesebb a csappantyú gyűjtása, löporégése, sörétrajnak a csőben való nyugodt előrehaladása, s a csőtorkolati alacsony gáznyomás, annál laposabb a röppályája az egyes sörétszemeknek, nagyobb röpsebességet, sűrűbb lövést kapunk.* Mert a sörétszemek csak addig mennek együtt, míg a csőben vannak. Mihelyt a csőtorkolatot elhagyták, mind külön-külön szeli a levegőt, ritkább esetben (erős csokk fúrat, igen apró sörét) két-három szem megy együtt a célig.

A sörétszemek célban való egymástóli szabályos távolságát semmi féle sörétpuskával és tölténnyel elérni nem lehet, mert a sörét a csőtorkolat elhagyása után mind külön-külön röppályát ír le, melyek sohasem egyformák. Sőt az ugyanazon lövésből származó, különböző távolságban felfogott lökép sem hasonló, ami onnan ered, hogy a sörétszemek a levegőben egymáshoz ütődnek, röppályájuk irányát szabálytalanul változtatják. Ezt bebizonyítandó, a 35 m távol kiállított céltábla felét fedjük el a távolság felénél elhelyezett vaslappal vagy vastag deszkával; löjjünk rá söréttel. Azt hinnénk, hogy a céltábla elfedett felében nem lesz sörét, pedig igenis találunk néhány szemet, melyek a levegőben egymáshoz való ütődés folytán kerültek a céltáblának arra a felére, mely el volt — sörétet át nem engedő — lemezzel fődve.

A legkitűnőbb puskából, legjobb tölténnyel, azonos söréttel és távolságból löve, minden löképnek nemcsak a formája, de a sűrűsége is változik. *Ezért ha puskát próbálunk, minden sörétnagyságból 10—10 töltényt használjunk a 35 m távolságra kitett, 75 cm átmérőjű külső körrel bíró céltáblára.* Feltámasztott puskával oly nyugodtan löjjünk, mintha

golyóval lőnénk. Azt látjuk, hogy a 80%-osnak mondott puska hol 55%, hol 85%-ot vitt a sörétrajból a 75 cm átmérőjű körbe. És ezen nem szabad megütközni; hanem ki kell számítani a lövések találatának átlagát, mely rendszeren a puska ugyanazon töltényhasználat mellett lövőképességét fejezi ki.

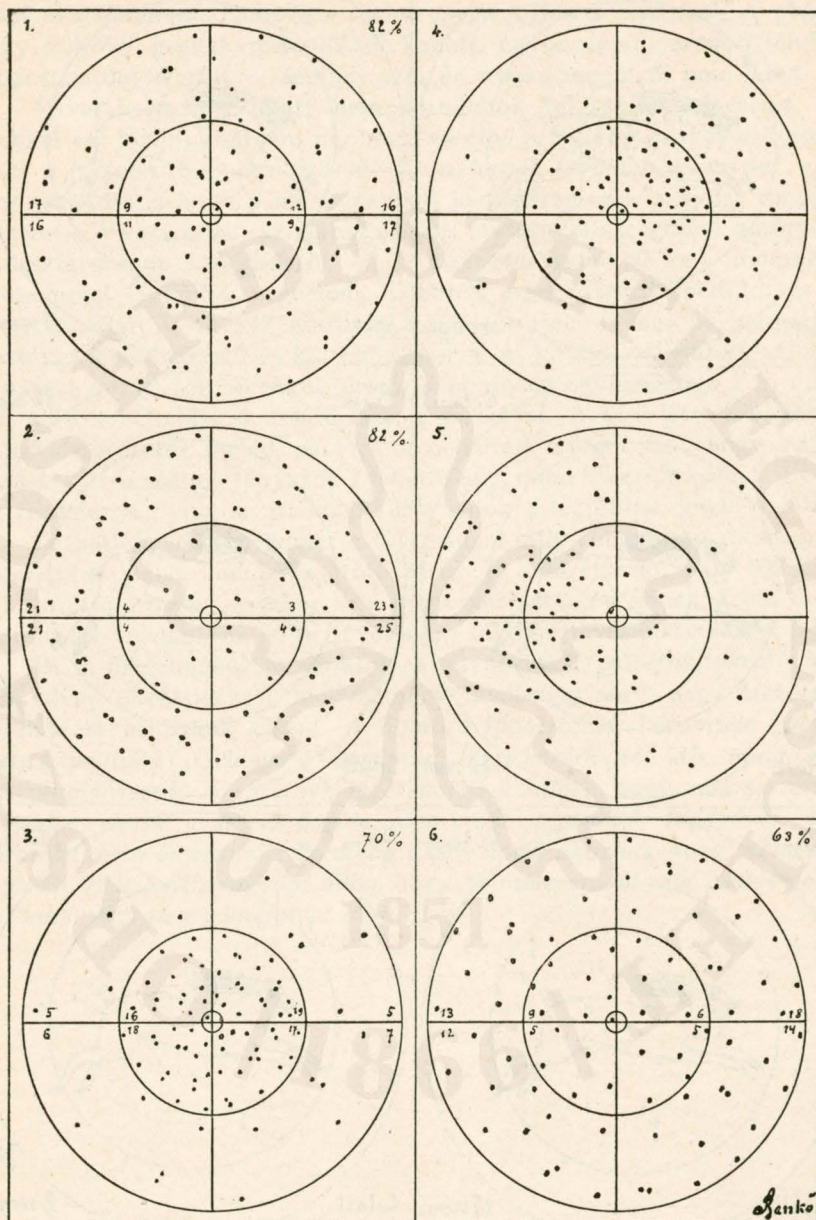
Azt is fontos megfigyelni, hogy a célba becsapódott sörétszemek a 75 cm átm. körben hogyan helyezkedtek el. E célból a kört egy függőleges és egy vízszintes vonallal négy egyenlő részre osztjuk, s külön-külön olvassuk meg a találatokat. Ideális volna, ha ugyanannyi sörétszem találta volna mind a négy negyedét. Ez azonban a legnagyobb véletlenség. Viszont, ha az egyik negyedben következetesen kétszer, vagy háromszor annyi sörét van, mint az átellenben levő negyedben; akkor a puska jobbra, balra, fel, vagy le hord; mely hibán az irányzék állítással leggyakrabban tudunk segíteni.

A sörétrajnak a céltábla közepe felé való tömörülése bizonyos határig kívánatos, különösen a balcsőnél, mellyel rendszeren messzebb lövünk. A középre való túlságos tömörítés hiba, mert közelebből, jó célzás mellett szétlővi; nagyobb távolságra, csekély célzási hibával löve pedig elhibázza a vadat. A középre való tömörítés mérvét megállapítandó, a fent ismertetett céltáblára még egy 37.5 cm átmérőjű kört kell húzni. (Neumannswalde-Neudamm). Ha ebbe a belső körbe, a 75 cm-es körbe csapódott sörétek 30—40 %-a jutott, akkor a lövés igen jónak mondható. Ha azonban a belső körbe még 10 %-a sincs a sörétszemeknek, akkor rossz a lökép, mert a legjobb célzás mellett kap aránylag kevés sörétet a vad.

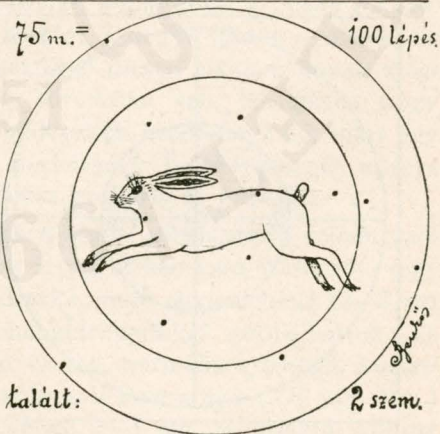
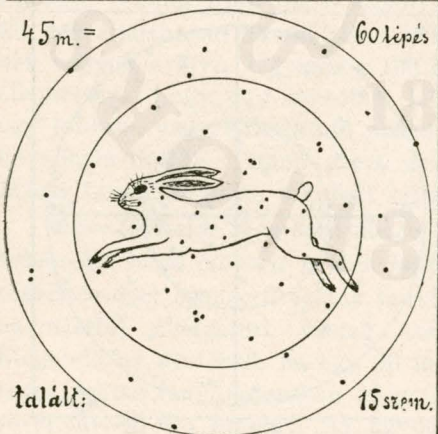
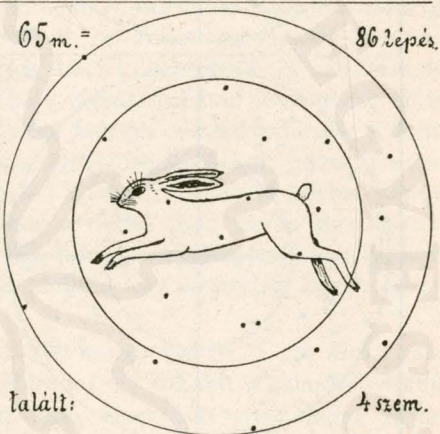
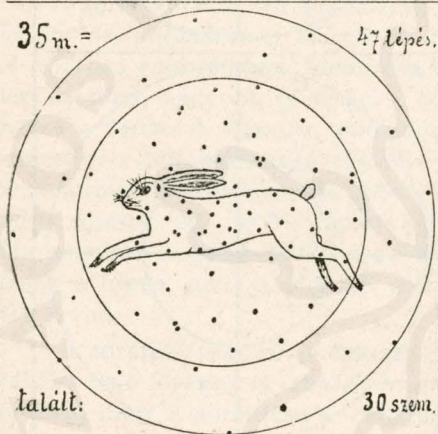
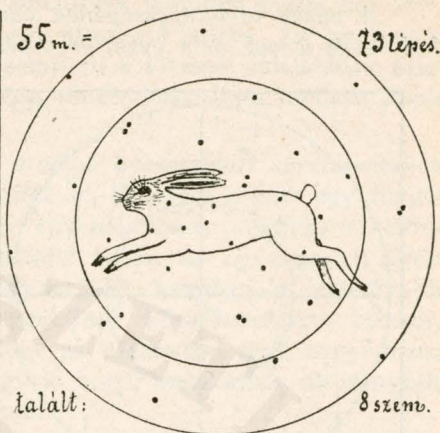
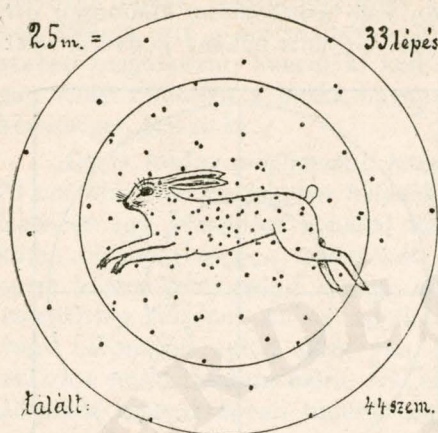
A sörétespuska lövőképességét a 100 mezős (ez is 75 cm átm.) céltáblára való lövéssel is szokták meghatározni. Ez inkább a galamblövéket érdekli, mert a sörétnek a céltáblán való elosztását meg lehet rajta figyelni. *Mentől több mező kapott sörétet, annál jobb a puska löképe.* Én, bár általánosan használják a 100 mezőst, a négy-, illetve nyolcmezősnek vagyok a híve. Ugyanis a 100 mezősnél nicsen alkalom annak megállapítására, hogy egy mezőben hány sörétszem van; lehetséges, hogy egy jobbra-, vagy balrahordó puska kedvezőbb eredményt ad, mint egy központra hordó. Éppen ezért aki puskájának lövőképességét apróra akarja tanulmányozni, mindkét céltáblára próbálja ki puskáját.

Lövedékhatás szempontjából a becsapódott sörétszemek célban való sebessége, tehát öldereje is igen fontos. Ezt a célban való átütőerőt, vagy röpsebességet egyszerű száraz fenyődeszka, vagy egymásmögé (2—3 cm egymástól) állingatott vastag szalmapapírlapokkal próbálhatjuk ki. Elegendő az átütőerő, ha egy 20 mm vastag, normális erősségű, közönséges, száraz fenyőfadeszván 35 m távolságról löve a 8-as (3 ½ mm átm.) sörét 30—40 %-a átmegy. Az egymásmögé 2—3 cm távolságra állított 1.5 mm vastag szalmapapírból fenti távolságra löve 12—14 szálát üt át a jó erővel becsapódott 12-es sörét.

A puska lövőképességének vadon való kipróbálása, különösen ott, hol kevés a vad, nem vezet eredményre. Ugyanis néhány kedvező vélet-

len találat a kérdéses puskát értékénél jobb színben tüntetheti fel; míg a legkitűnőbb puska egy gyenge lövőnél nem tudja felmutatni képessé-

gét. Legjobb, hogyha ismerjük puskánkat, töltényünket, mert akkor vadászaton már tudhatjuk azt is, hogy a lövés után elment vadnál ki a hibás. *A puska löképeségét csakis lövöldében, vagy otthon alkalmas helyen lehet megállapítani. Éspedig a lövész maga löjjön a puskával.* A gyárak- vagy külföldi puszkakareskedőktől kapott, úgynevezett „eredeti löv” — tapasztalatom szerint — semmit sem ér, abban megbízni nem lehet.

Mivel helyszüke miatt nem sorolhatok fel számtalan esetet, melyekkel azt bizonyíthatnám be, hogy *söréttel a legjobb puskával, tölténnyel a legjobb lövő sem tud 40—50 méternél távolabbra, kívánt eredménnyel löni*, s hogy a messzire való lövöldözés csak a vadat rongálja, s juttatja a varjaknak; az alábbi eredeti lövésekkel szeretném meggyőzni vadásztársaimat a valóságról. — A kísérletet saját 80 %os „Forgeron” 12-esemmel Gödöllőn végeztem. Többféle eredeti gyári (belföldi és német) és sajátöltésű 3 ½ mm átmérőjű söréttel, a legjobb gázmentes hüvely, különböző bel- és külföldi löporral és kitűnő, válogatott „Gode”-fojtással töltött töltényekkel lőttem a pontosan egymásmögé 1 m magasan állított céltáblákra, feltámasztott puskával. A kísérletre szélcsendes időt választottam, meleg, párával nem telített levegőt úgy, hogy a lövés hatására kedvezőtlen tényezők a lehetőségig, mind kikerültesse. És íme az eredmény! Pedig az itt közölt lőtt lapok a legjobbak közül valók.

Láthatjuk, hogy a találat a távolsággal mily rohamosan csökken, de nemcsak a találat, hanem az átütőerő is. Az a sörétszem, mely 100 lépésről átütötte a papírt, a bőrén sem megy keresztül a nyúlnek; tehát csakis szerencsés véletlen, ha 60 m távolságon túl sörétlövésünkre esik a nyúl.

Itt is megemlékezem azokról az úgynevezett „söréthajtókról”, vagy más olyan okoskodásról, mellyel nagy távolságra sűrű, nagy átütőerejű sörétlövést próbáltak elérni. *A homorú löporfojtás, háromféle franciafojtás, drótháló („Grillage”), rugalmas „fűzfa söréthajtó” stb., mind, mind haszontalanságok. A sörétnek fűrészpörba, csepűbe, vagy más összetartó anyagba rakása; avagy beöntése stearinnal, praínnal, faggyúval, vagy bármivel, nem ér semmit; de olyan gáznyomást okozhat, hogy szétszakad a puska. Bele kell nyugodni abba, hogy 50 méteren túl már csakis golyóval lehet biztos eredménnyel löni.*

V. RÉSZ.

Egyéb tudnivalók.

A lövés művészete.

Szándékkal használok a „művész”-szót a fogalom meghatározására, mert az meggyőződése, hogy a kitűnő lövő ezzel a képességgel születik, s hosszú gyakorlattal éri el azt, hogy amelyik vadra, rendes távolságból lő, azt az esetek legalább 90%-ban el is találja. Mint az a zene-tanár, ki szorgalommal, de képesség nélkül próbál darabokat írni, s 99%-ban nem sikerül; úgy az is szorgalom és gyakorlat kifejtése után is meg kell elégedjen a „közepes” lövőséggel, kinek Isten nem adott többre képességet.

A magyar ember legtöbbje kitűnő lövő-tehetség. Nem lehetne ennek feltételezése nélkül megérteni, elképzelni sem azt, hogy egyesek alig tanulják, gyakorolják a puskával való lövést és mégis jól lőnek.

A puskával való lövést — kinek tehetsége van — nem nehéz meg-tanulni. Legjobb gyermekkorban kezdeni. Ahány kitűnően lövő vadász ismerék, mind 10—12 éves korban kezdte a puskázást.

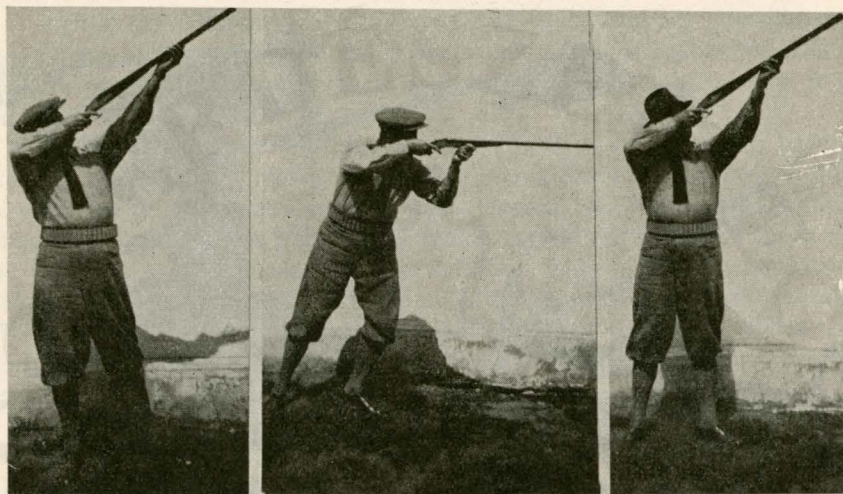
Mint már említettem, *a gyerek kezébe nem szabad ideje előtt olyan löfegyvert adni, mellyel valakiben kárt tehet.* A spirálrugós játékpuska után „gumipuska” (parittyá) következik, mely nagyon alkalmas a célzás gyakorlására. A jó gumipuskával egy verebet a háztetőről könnyen le lehet lőni. A gumipuskán nincs semmi célzóberendezés, nem is nézi a lövő a lövőszerszámot, csak a cél tárgyát. Ki gyermekkorában jól lő ezzel az egyszerű kőhajító eszközzel, nagykorában jó gyorscélzó (kapásból lövő) lesz. Gumipuskával 40—50 méter távolságig lehet lőni, s aránylag kevés szerencsétlenséget okoz emberben, inkább az ablakok esnek áldozatul.

A „nyíllal” való gyakorlat szintén igen jó szolgálatot tesz a lövő-képesség fejlesztésében. Ezzel már céltáblára lövöldöz a gyerek és költségesebb is, mint a parittyázás.

Ezután a „légpuska” következik, mellyel a legpontosabban lehet lőni rövid (20—30 m) távolságra. Nem költséges gyakorlat, mert nyíl-szeggel puhadeszkára lövöldözve nem sok lövedék pusztul. Ha golyóval

lövünk is, olcsó mulatság, mert nincs töltényhüvely, csappantyú, csak a csupasz golyó, mely nem drága.

A puska fogását, célratartását kell ezzel a rendes puska alakkal sokat gyakorolni, hogy a felkapott puska irányzéka azonnal a célponton legyen. A gyakorlathnál a gyorsaság legyen a fő és nem a nagy pontosság, melyet fölösleges hosszas célzással lehet elérni. Az egyenes állásra, szabályos testtartásra már most kell nagy gondot fordítani. A lövő nyugodtan álljon, a testsúlyát a két lábra egyenletesen ossza el, ne hajoljon

Háttra tartott test.

Előre bukás.

Rendes tartás.

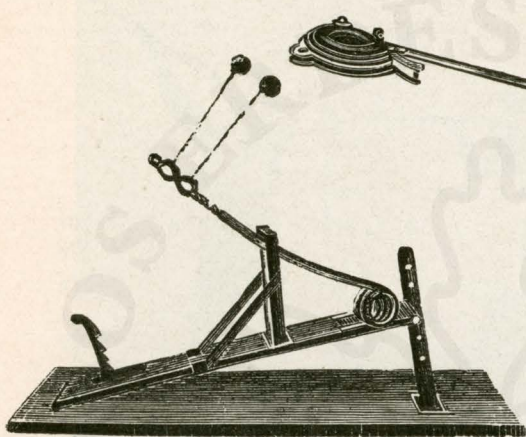
se előre, se hátra. A puskát jól nyomjuk a vállunkhoz s könnyedén kinyújtott balkézszel támasszuk alá. A balkezet nem jó a csapszegen tartani, mert az alá nem támasztott cső lengő mozgása pontatlan lövést eredményez.

A lövészi gyakorlat céltáblára kezdődjön előbb kisebb (10—20 m), majd nagyobb (25—40 m) távolságra, s ha ez jól megy, verebekre kezdünk vadászni, mely mégis élő dolog, meg is mozdul, hozzászokunk az élő, szabálytalanul mozgó dolog célzásához. Mert habár álló verébre lövünk, mégis az a gondolat, hogy célzásközben elrepülhet, gyorsabb célzásra és lövésre készíti a vadászt.

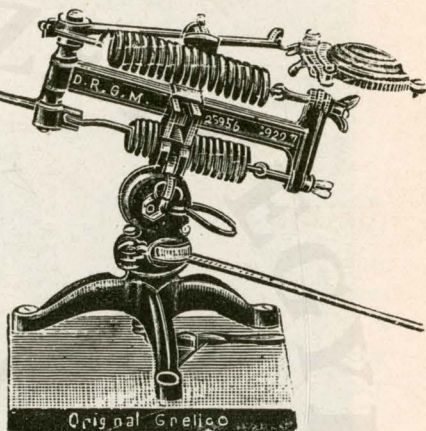
A flóbertpuskával már hamar otthon van az, ki légpuskával elég gyakorlatot szerzett. *Ki felnőtt korában jut puskához, kezdje a flóberttel.* Előbb céltáblára, majd kártékony madarakra gyakorolja a lövést. A lövöldében való golyólövés elengedhetetlen gyakorlat, mert csak az lesz jó nagyvadász, ki a golyóspuskát jól kezeli.

A lövöldében, zárt helyen, vagy kisebb madarakra való lövöldözés még nem tesz vadásszá senkit. A vadász csak vadászaton képezheti ki

magát jó lövőnek. Az a nyugodtság, mely a lövöldében van, megváltozik kinn a vadászterületen. Ott veszi észre a vadász, hogy idegei is vannak. A lövősportnál az idegességet nem vezeti le oly könnyen más testrész, vagy működés, mint más sportnál. A futó, vagy úszó csak az indulás pillanatáig ideges, azután levezetődik idegessége; a lövőnél az idegesség legtöbbször — ha nem vigyáz — a lövésnél nyer kiegyenlítést, elrontva azt. Több kitűnő céllövőt láttam, hogy nem tudott nyulat löni; sőt galamb-
lövő bajnokot is láttam foglyot, nyulat gyakran hibázni. Mindazonáltal

Üveggolyódobógép

Aszfaltgalambdobógép

a mozgótárgyakra való lövöldözés nagyon megkönnyíti a vadászatnál szükséges gyors célzást, elébetartást, ezért *nem tartom fölöslegesnek a gurított fajakarúra való gyakorlatot, mely után a futóvadat könnyebben tanulja löni a vadász.*

Az üveggolyólövés szintén kitűnő gyakorlat kezdőknek. Még jobb az agyaggalamb, mert ez szabálytalanabban repül, mint az üveggolyó. A dobógépet a földbe kell beásni úgy, hogy cca 1 m mély gödör fenekén a gép mellett, a kezelője is elférjen. A földet a gödörből a lövőállás fele úgy kell felhalmozni, hogy a gépkezelőt az esetleg elsült lövés ne érhesse.

Az üveggolyódobógépet különböző irányban való dobásra lehet állítani. Ha alacsony dobásra állítjuk be, a fogolylövést tanulhatjuk. A géppel egyszerre két üveggolyót is lehet dobni, miáltal a „duplázást” tanulhatjuk meg.

Könnyen hordozható, kezelhető és igen jó szolgálatot tesz a „Rotációs” hajítókészülék. Ez 30 cm hosszú, 600 gram súlyú, belül erős tekercs-
rugóval ellátott szerkezet, mely egy kis acéllemez propellert hajt fel 60—80 méter magasra, vagy 80—90 m távolságra. Ha apró sörétünk ezt a gyorsforgással távozó lemezt találja, irányt változtat és le hull. Egy lemezre 20-szor is lőhetünk, s ha elvész sem drága.

Feldobott tárgyakra való lövőgyakorlat is tesz jó szolgálatot, habár ennek mozgása, repülési iránya, a vadászat tárgyát képező madarakéval nem egyezik. Legjobb az élőlámbra való gyakorlás, azonban ez költéséges. Kezdővadász koromban repülő verebekre lövöldöztem nagyon apró söréttel, mely igen jó gyakorlat volt. Hol sok gerlice van, ott ezekre kell vadászni, de természetesen röptiben, kellő távolságból löve. Ki jó lövő akar lenni, annak sokat kell a puskát célra kapni; minden kártékony állatra lövöldözni. Ilyen lövéshez kis öbnagyságú puska kell 32-es, 28-as, mellyel nem olyan könnyű találni, mint a nagyobb puskákkal.

Lövés után, különösen ha golyóval lőttünk, mindig nézzük meg, hogy hova ment a lövedék, ebből megismerhetjük a puska hordását is, meg minden következő lövésnél számításba vehetjük az előbbi hibát, eltérést.

Ha úgy álló, mint jobbra-balra futó tárgyra; valamint bármely irányba dobott üveggolyóra, aszfaltgalambra kitűnően lő a vadász; akkor jó vezetővel vadászatra mehet. Itt néhány vadra való lövés után meg lehet állapítani, hogy milyen lövő lesz. Ugyanis egyes vad felkelése olyan zajjal jár, hogy a vadászt meglepi, löni sem tud; vagy ha lő, nem nyugodtan célozva; hanem csak úgy a levegőbe lő, tájékára sem a felkelő vadnak. Ilyen a fogolycsapat, mely zavarba hozza az öregvadászt is, mikor nagy zörgéssel, robajjal kel fel. Hány kitűnő lövő van, ki zavarában nem tud egy foglyot kiválasztani a csapatból, közé lő, egyet sem talál!

A jó szemem kívül a biztos kéz, nyugodt idegzet alapfeltétele a pontos lövésnek. Löni pedig rendes körülmények között a jobb szemmel szoktunk. A jobb kéz, jobb váll erre alkalmasabb. Hogy célzásnál ne zavarjon, a bal szemet be szoktuk húnyni. Ez nem feltétlenül szükséges, tisztán szokás dolga. Két szemmel nem lehet célozni, mert a két szem egymástól elég távol van ahhoz, hogy a célzóvonalba bevonni egyszerre mind a kettőt ne lehessen. Tehát két nyitott szemmel löni lehet, de célozni egyidőben csakis egyik szemünkkel tudunk. Ezt szomorúan tapasztalom, mert jobb szememben véredény szakadt, nem látok vele jól.

Ha a jó lövést elsajátította valaki, gyakorolni kell, nehogy kijöjjön a jó fogásból. A gyakorlatot úgy golyós-, mint sörétespuskával kell végezni, esetleg lövöldében, hol mozgó céltáblák állnak rendelkezésre, valamint kint a szabadban is. A szobában a célrakapást üres puskalecsattantással szintén lehet gyakorolni és vigyázni arra, hogy akkor húzza ujjunk a ravaszt, mikor az irányzék (célgömb) a célzott helyen van. Tehát ismétlem: *legfontosabb az, hogy a puskával azonnal megkapjuk a célt, s mikor megkaptuk, ujjunk automatikusan abban a pillanatban húzza el a ravaszt. A leggyorsabb célzást és lövést nevezzük „kapásból” való lövésnek*, mert mihelyt felkapta a vadász a puskát, már durran és esik a vad.

A kapásból való lövés is célzás, csakhogy ez alig észrevehető idő alatt történik, míg a célozva lövőt alig tudjuk kívárni lövésével. A kapásból való lövésnek, különösen gyorsan kelő, nem szabályosan haladó vad-

nál igen nagy előnye van, mert míg a sárszalonkára, mikor ez a mocsár-
ból kivágódik, nem tud eredménnyel löni a hosszasan célzó, másképen
jó, nyugodt lövő, addig a kapásból lövő lelövi azt. Az erdei szalonka
őszi bokrászásánál, vagy az üregi nyúl vadászatánál is igen rövid idő
jut a célzásra, itt egy pillanat alatt kell a „jólirányzott“ lövést leadni.
Nagy előnye a gyorsan lövőnek kör- vagy hajtóvadászaton az is, hogy
a vadat a körben befelé tudja löni, nem veszélyezteti a puskás és hajtó-
vonalat, míg a hosszasan célzó, gyakorlatlan lövő gyakran a vonalba lö.

A kapásból lövéshez nagyon „testhezálló“, rövidcsövű, könnyű puska
kell, mert ezt könnyebb célrakapni, mint a hosszúcsövű, nehéz, vízivadra

Mindig az elejét löjjük!!!

való puskát, mellyel lassú célzással mindent, talán biztosabban lehet löni,
mint a rövid, könnyű puskával.

*Rátermettség mellett is csak az tud kapásból löni, ki rengeteget gya-
korolja.* Mert nem értem kapásból lövők alatt azokat, kik felkapják a
puskát és azonnal lőnek, de véletlenül nem a vadba, hanem a levegőbe.

Mosolyognom kellett egy őszi foglászáson, mikor a szép házi-
asszony, hóna alatt szorongatva nehéz Sauerjét, sok-sok fogoly elhibá-
zása után magyarázza: „Tudja, Benkő, én most azért hibázok annyit,
mert tegnap óta kapásból lövök.“ — „Talán sikeresebb lenne a vadászat,
ha hosszabb időt véve, pontosabban célozna, méltóságos asszony,“ —
válaszoltam. Ő szabadkozott, hogy ő a célzással való lövésen már túl
van, nála ez meghaladott dolog, pedig mily messze volt ő még attól is,
hogy lassan haladó vadat célozva, biztosan lőjjön.

*Az állóvadra való lövésnél is fontos a rövid célzás. Mihelyt meg-
kaptuk a vadnak lövendő részét az irányzékkal, azonnal húzzuk a ravaszt,
mert könnyen elmozdul a puska és melléje lövünk a célzott vadnak.*
A ravaszt pedig simán, észrevétlenül kell elhúzni, különben megszokjuk
a „bólintást“, vagyis a ravasszal az egész puskát lerántjuk, lövésünk pár
lépésre a földbe csap.

Mozgóvadnál nem a vadat célozzuk, hanem azt a felvett pontot a levegőben, hol a vaddal a lövedék találkozhat. Itt számításba kell venni a vad haladási irányát, sebességét elsősorban, másodsorban pedig a távolságot és a lövedék haladásának idejét. Méntől gyorsabban halad a vad, ugyanazon puskával és távolságból, annál nagyobb előretartással kell lőni. Viszont jobban elébe kell tartani mozgóvadra azt a puskát, melynek lövedéke lassabban halad. Így a közelben felkelő fogolynak elég, ha a csőrét célozzuk, a magasan repülő fácánnak 3—4 méterrel kell elébe lőni, hogy a söréttel összetalálkozzék. Ha úgy a vadnak, mint a lövedéknek sebességét ismerjük, valamint a távolságot is, könnyen ki tudjuk papíron is számítani a találkozási pontot. Azonban én elvből a lehetőségig mellőzők minden képletet, papíron való számítást, nem akarom sok szíves olvasómnak a középiskola sok aggodalmas perceit felidézni. Ugysem sokra menne a pontos papíreredménnyel, hisz a távolságokat sem tudjuk lemérni, ha a röpssebességeket ismerjük is.

A vadra lövésnél pedig csakis a gyakorlat adja meg a tudást, távolságbecslést, életetartás mértékét; elméleti dolgok itt célra nem vezetnek. A legtöbb kitűnő lövő zavarba jő, ha azt kérdik: „Annak a magas toronykakasnak mennyit fogott elébe?” „Érzésből lövünk a mozgó vadra” s ha érzésünk jó volt, akkor a vad esett, ellenkező esetben elment. Sok kitűnő lövő tagadja, hogy a kapásból való lövés is célzás. Pedig célzás még akkor is, ha nem néz végig a puska csövén, hanem attól távol tartott szemmel lő. Ha ezeknek is átmenetileg a legjobb vadászidényben olyan szembalesete lenne, mint nekem, csak akkor jönnének rá, hogy minden jó lövés célzás eredménye.

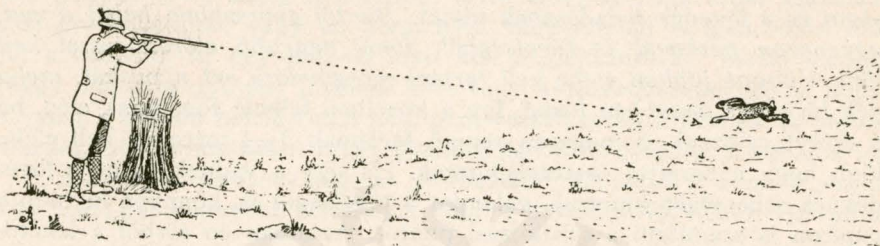
Bár minden a gyakorlattól függ, mégis röviden megemlítek pár esetet, melynek ismerete a gyakorlatszerzésre előnyös.

Kezdjük a futóvadakon, melyeknek haladása egyszerűbb, mint a madaraké. A szőrmés vad jobbra, balra, el és felénk szokott haladni. Ez a haladás is lehet különböző szög alatt, melyet célvételnél figyelni kell méltatni. Ha előttünk 90° szög alatt, tehát keresztbe fut a vad, akkor a közelinél kevesebb, a távolinál nagyobb életetartással lövünk, mely távolságot már csak egyugyanazon vadnál is nehéz megállapítani, mert a vad haladása sem pontosan egyenlő. Például a fagyott földön keresztben futó nyúlra 35 m távolságból az orra elé — a puska, töltény szerint — 20—30 cm-rel lövünk; a 10 méterre futónak az orra hegyét nézzük. Ugyanezen nyúl, ha felázott agyagtalajon csoszog, 35 m távolságról is orrhegyre célzott lövésre esik.

Könnyebb a célvétel egyenesen felénk közeledő, vagy tőlünk távozó vadra. Kisvadnál, ha felénk jő, a körmére célzunk; ha elfelé szalad, a feje fölött lövünk el, mely nyakat, fejet talál. Nagyvadat magassága szerint veszünk célba. A keresztben futónak a szügyére (ha igen közel van), vagy a szügye elé vesszük a célpontot, hogy golyónk szívet találjon. A hozzáruk, vagy tőlünk futó nagyvadra úgy lövünk, mintha állócélnak volna.

Körülményesebb a célzás, ha a futó vad rézsútosan jön felénk, vagy

megy tőlünk. Itt is minden esetben elébe tartunk, még pedig kissé alája, ha közeledik és föléje, ha távozik.

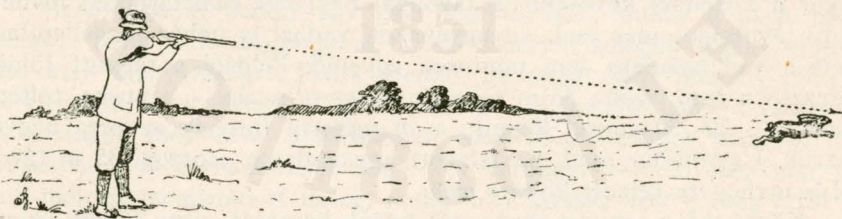
Szembejövő nyúl.

A hegyről lefelé szembejövő vad alá, a tőlünk hegyre futó vadnak fölé kell lőni.

A madaraknál nehezebb a célvétel, mert azok repülési sebessége, iránya, szabályossága igen különböző. Könnyebb lőni az aránylag kisméretű, nagytestű madarakat, mert repülésük többnyire egyenes, szabályos, míg a kisméretű, nagyszárnyú madarak össze-vissza kalimpálva repülnek, nehéz őket eltalálni.

A sükösdői zsilip (Pest m.) melletti dunamenti mocsárban 10 töltevével 8 sárszalont lőttem, és pedig tavasszal (ekkor nehezebb lőni), ugyanazon napon egy kitérőre szánt bagolyra négyet lőttem, alig tudtam eltalálni a közel és lassan lebegő madarat. Ugyanezen évben, kevés gyakorlás után „22-es long”-töltevével egész jól lőttem a repülő varjakat. Ebből azt következtetem, hogy a madarakra való lövés sem olyan nehéz, ha gyakoroljuk. Sőt itt kedvező az, hogy a háttér mindig jobb, mint a futó vadnál, kivéve a szép, fehér havat.

Rengeteg azoknak a változatoknak a száma, melyben a vad előttünk megjelenik, miért is nehéz volna minden állását, mozgását leírni és tanácsot adni arra, hogy melyik esetben hova tartsuk a puskát, hogyan lőj-

Elfutó nyúl.

jünk; inkább azt említem meg, hogy mindig arra kell törekedni, hogy a mozgó vad és lövedékünk találkozzék. Ezért hangsúlyozom, hogy a puskát és töltényt ne változtassuk csekély okból, hogy legalább ez legyen állandó, ha a vad mozgása mindig más.

Sok vadásztársamtól hallom, hogy ő a foglyot vagy fácánt 90%-ra lövi. Az előtt 12 töltényre 12 fácánja van. Az ilyen mondás után tiszt

Felszálló és elrepülő fogoly.

tában lehetünk, hogy nyári, kelő foglyokról, vagy közel kelő fácánról van szó. A nyári foglyot egy kis ügyességgel mind le lehet lőni, a kelő fácánt is, különösen a tyúkot; ezeket a madarakat tessék hajtásból, télen mind lelőni, kiváltképen nyúl vadászat közben. A vadász a nyúl mozgásához szokott, a fogoly télen gyorsan repül, úgyhogy igen gyakran a legjobb lövő is lekésik fogolynál a lövéssel, a nyúlnál pedig az orra előtt vág el a sörétje.

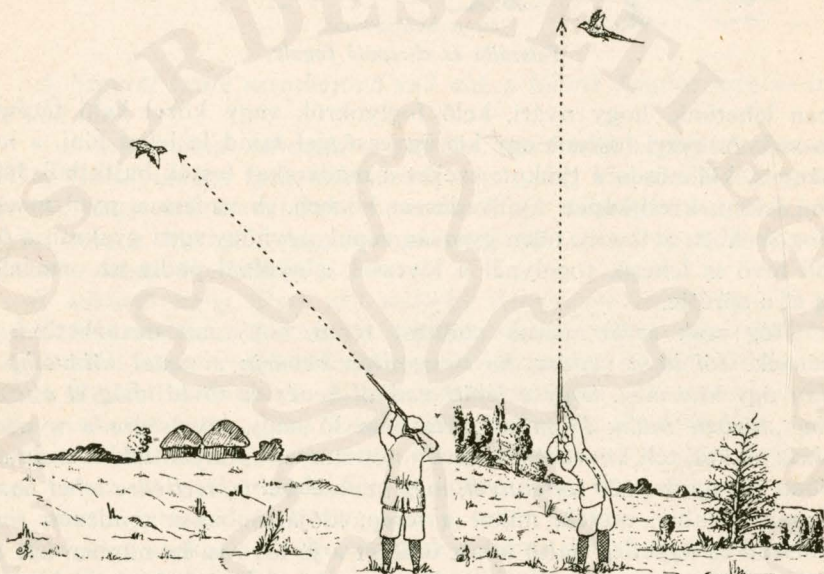
Még csak arról akarok említést tenni, hogy mit nevezhetünk jó lövésnek. Jól lő a vadász, ha nyugodtan bevárja a vadat lőtávolságra és akkor úgy lövi meg, hogy a lelőtt vadból kevés és rövid ideig él a lövés után, „tűzben múlik ki mind“. Ha nem lő nagy távolságra a nyugodt vadász, akkor téli körvadászaton $1\frac{1}{4}$ tölténnyel könnyen löheti a nyulat. Hóban 100 nyulat 120 tölténnyel, még kevesebbel is, terítékre lehet hozni. Vannak azonban esetek, mikor a terep, időjárás, rossz rendezés, rossz szomszéd és ügyetlen hajtó miatt örülhet a jó lövő is, ha minden két töltényre esik egy megkerült nyúl. Magasan húzó fácánkakasból aki átlag két tölténnyel lő 70–80%-ot, kitűnő lövő. A legjobb lövők évi tölténye

Jobbról balra repülő fogoly.

fogyasztása terítékre került vadankint $1\frac{1}{2}$ szokott lenni. Jó lövő az is, kinek évi átlagban két töltény jut egy vadra. Sőt azt a vadászt sem szabad kicsinyelni, ki három tölténnyel hozza be évi átlagban a vadat. Láttam a „művelt nyugat“ népeiből előkelő vadászt, ki Valkón (Pest m.),

erdei hajtóvadászatán 97 tölténnyel „állítólag“ három nyulat lőtt. Azért mondom, hogy állítólag, mert a puskahordozója leteszi a főesküt arra, hogy a háromból kettőt a szomszéd-puskás lőtt. Vagy a foglyászatból hozzak példát? 1934. évi augusztus 26-án vadásztunk hárman egy vas megyei község határán. Egyik vadásztársam boldog volt, mert három foglyot lőtt 57 tölténnyel, a másik kerek 50 tölténnyel semmit (rossz napja volt); én 71 darabot 94 tölténnyel. Szeles idő volt, sok fogoly veszett el jó vizsla híjján. Egyik legeredményesebb vadászatom volt 1927. évi december 16-án „Cirkó“ és „Ihráz“ pusztán (Bihar m.), hol 140 nyulat és két fácánkakast lőttem 154 tölténnyel. Ezzel szemben föl-

Balról jobbra repülő fogoly.

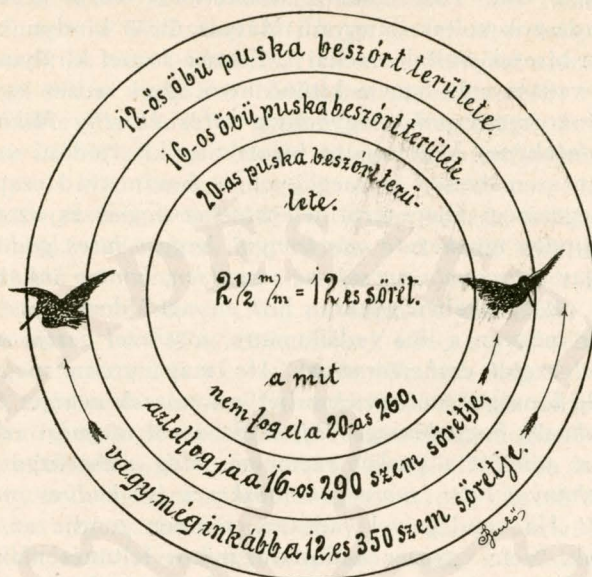
Toronykakas.

jegyeztem vadásznaplómban az 1924. évi november 6-át, mely napon a gödöllői határban egy délután ellőttem 18 töltényt s nem lőttem semmit. Izgatott, ideges voltam s „kapásból“ lőttem, azaz mindig elkaptam a célból a puskát elsütéskor.

Ezeket az adatokat azért mondtam el, hogy vadásztársaimat egyrészt serkentsem a nyugodt, jó lövésre, másrészt vigasztaljam a netán előforduló csekély eredményért. *Végül is nem vagyunk „Carver“-ek, de átlag-magyarvadászok, lövésben nem eresztjük magunk elé más nemzetek fiait.*

A rossz lövőnek bélyegzett vadászból is jó lövőt lehet faragni, ha az elmondottak mellé még megjegyezzük azt, hogy kapkodva lövőnek dupla puskájába csak egy töltényt tétessünk, így nem hamarkodja el az első lövést azzal, hogy majd a másik cső leviszi. Csak, ha egycsővel

nyugodtan lő, engedjük megtölteni a bal csövet is. Sörétes-automata csak akkor való ilyen puskás kezébe, ha tölténygyára is van.

Ötven évet meghaladó vadászmúltam alatt alig láttam néhány olyan puskást, ki teljesen képtelen volt a puskával a lövésre. Ezért ne csüggedjen el a gyenge lövő se, hanem igyekezzék, tanuljon, mert egy nemzetnek sincs oly nagy szüksége a jó lövőkre, mint a magyarnak.

Vadász.

Az igazi vadász különb, mint embertársai. Azért több embertársainál, mert „vadászerevények” ékesítik. Vallásos, istenfélő, erre neveli a környezet, melyben felnőtt s él. Vagy lehetne-e istentagadó az, aki mindig látja, bámulja a „Nagy teremtmény” dicső alkotásait, aki Isten templomában éli a földi élet legszebb perceit?!

A vadász tiszteli a törvényt, szereti embertársait. Lelket gyönyörködtető látvány egy olyan társasvadászat, ahol mind vadászok vannak együtt. Az a jóindulat, egymást tisztelés, figyelmesség és az ezzel járó vidámság máshol nem található. Mint sajtóhiba a szép költemény sorai között, úgy ri ki a félszesség vagy rosszindulat, irigység az igaz vadászok társadalmából.

Ha történelmünk nagyjait tekintjük, igen sokan hódoltak Diana istenasszonynak. A honfoglalás mondája szerint Hunor és Magor szarvas-üzés közben talált a mai szép hazánkra, ahol megtelepedve mindennap

vadásztak és halásztak; ezért váltak ki ősünk vadászat terén a többi nemzetek fiai közül. A gyenge fizikumú Szent István, nagy királyunk, szenvedélyes vadász volt. Alig találunk uralkodóink közül nem-vadászt is, mind-mind vadászok voltak. Hunyadi Mátyás dicső királyunk vadászatai messze földön híresek voltak. Néhai I. Ferenc József királyunk nemcsak szenvedélyes vadász volt, hanem kitűnő lövő, igazi vadász is.

Szeretett kormányzónk, nagybányai vitéz Horthy Miklós, az igazi úri vadász mintaképe. A gondjaira bízott nagykiterjedésű vadászterület vadállományát személyesen is megfigyeli, a hasznosvad szaporodásáról, fejlődéséről, egészségi állapotáról jelentéseket fogad és személyesen is intézkedik. *Minden igyekezete oda irányul, hogy a híres gödöllői vadászterületek magas színvonala ne csúszjon, hanem inkább emelkedjen.* E nemes cél érdekében gyakran hoz anyagi áldozatot is.

S ha már megvan a dús vadállomány, *jószívvá osztja meg a vadászatot magas élvezetét embertársaival.* Ha magányosan megy vadászni, inkább az erdő fönséges, ünnepi csendjét, a madarak zenéjét élvezi, *sohasem arra törekszik, hogy tömeget löjjön.* Százszor megnézi azt a szarvasbikát, őzbakot, mielőtt a puskát ráemelné. *Még a csavargó vadrecét is kíméli; ha néhányat lőtt: „maradjon máskorra is“ kedves mondással leteszi a puskát.* Ha vendégeivel vadászik, minden gondja az, hogy azok jól mulassanak. Nem egyszer hallottam, mikor feltűnés nélkül odaszólt a vadászatrendező erdőtisztnek: *„X. urat kérem valami jó helyre állítani, eddig keveset lőtt.“* Azzal, hogy *ő lö-e vagy nem, keveset törődik, fő a vendég.*

Hány vadászterülettulajdonos, vadászatrendező *„szíves házigazda“* tanulhatna a Főméltóságú Úrtól! Hiszen oly gyakran látunk esetet, mikor nagy vadasterületéről egyik-másik vendéglátó úr a vadászat hajnalán kizavartatta a vadat, nehogy terítékre is kerüljön valami. A vadat majd ő egyes-egyedül lövi meg máskor. Sokan a nagy vadászat előtti napon a házbéliekkel *„próbavadászatot“* tartanak a vendégekre való tekintettel. *Az úri viselkedés a vadászatnál ítéltető meg legjobban.*

Az igazi vadász születik vadásznak, őseitől örökli a rátermettséget, vadászszenvetélyt és hajlamot. Ezzel nem akarom azt mondani, hogy minden jó vadásznak jó vadász lesz a fia is; vagy hogy akinek apja véletlenül nem vadászhatott, abból nem lehet vadász. Az *„atavizmus“*, vagyis a megelőző ősökre való *„visszaütés“* sehol sem olyan gyakori, mint itt. Ezért ki imádja a szabad természetet, növény- és állatvilágot; kinek normális képessége van arra, hogy tanulással, gyakorlással a puskával való bánást elsajátítsa; pénze, ideje is engedi, bátran csapjon fel *„vadászjelöltnek“.* Azért hangsúlyozom, hogy vadászjelöltnek, mert nem vadász még az, kinek területe, puskája, vadászjegye és sárga kamáslija van.

A vadászat tudomány, melyet el kell sajátítani. Hogy aztán kinek milyen alkalma, módja van a vadászat megtanulására, az más kérdés. Mindenesetre kedvező az, hogyha a vadászjelölt apja vadász, kitől már kiskorukorában tanulhatja könnyűszerrel a vadászatot. Ez esetben sem

árt vadász- és állattani, fegyvertechnikai és balisztikai könyveket, szaklapokat olvasni, melyekből sok olyant is megtanulhat, amit sem az apjától, nagybátyjától, sem más vadásztól megtanulni nem tudott. *Egy szóval sem állítom, nem is állíthatom azt, hogy aki minden könyvet, szaklapot apróra kitanult, az már vadász; azt azonban bárkivel szemben is állítani merem, hogy aki a vadászati tudomány alapismereteit írott művekből már elsajátította s a vadászat gyakorlására képessége van, könnyebben elsajátítja az utóbbit, ha az elméleti résszel már tisztában van.*

Ebből az is következik, hogy ha valaki a vadászati tudomány egyik ágát (pl. vadtenyésztés, óvás) tudja, még nem vadász. Sok kitűnő versenylovót láttam, aki vadászon alig tudott 1—2 vadat elejteni; viszont az sem vadász, aki mindent le tud löni, de nem ért a vadtenyésztéshez, a vad természetét nem ismeri. Míg a vadászati tudomány technikai, felszerelési ismereteit írásból sajátíthatjuk el, addig a gyakorlati részt csakis vadászon, jó tanítómesterek mellett tanulhatjuk meg.

Edzett, erős szervezet kell a vadásznak. Ezt az edzett szervezetet az észszerűen gyakorolt vadászat is fokozatosan meghozhatja. Mindenesetre jó gazdálkodni a szervezettel, olyan vállalkozásba menni, mely az egészségre veszedelmes, nem tanácsos. Így, a még alig edzett vadász egy vadliba után a jegesvízbe ne menjen. Vagy aki az aszfalton is nehezen jár, ne vállalkozzon arra, hogy a gőzszántáson, körvadászon elsőnek indul. *Csak fiatal korban kezdett gyakorlat után lehet a havasokon hétézig tartózkodni, fák alatt éjjelezni, még megfelelő felszereléssel is.*

Az igazi vadász pontosan megtartja, amit ígért, vagy amire vállalkozott és sohasem hazudik. Pontos időben jelenik meg a vadászon, nem bosszantja várakoztatással vadásztársait és nem gorombáskodik, ha a vadászjegyét kéri. Nincs kellemetlenebb, mint mikor a helyszínén vadász és hajtó együtt van már, csupán egy úrra kell várakozni, mert nem szeret korán kelni. *Akinek nehéz a koránkelés, az egyedül vagy hozzá hasonló vadással menjen vadászni és ne rontsa el mások élvezetét.*

Az igazi vadász szerényigényű. Ha vendégnek hívják, arra törekszik, hogy a háziaknak mentől kevesebb alkalmatlanságot okozzon. Úgy öltözködik, hogyan a helyzet kívánja. Csak abban az esetben ül a vendéglátó gazda asztalához vadászöltözékben, ha ez előre megállapítva volt; különben a vadászon kiizzadt ruhaneműit felváltja s a sáros csizma helyett a sötét ruhához illő könnyű cipőt húz. Nem kellemes látvány, mikor a másutt kedves úriember idegen helyen, tanyán gorombáskodik a személyzetel, mert soká hozta a melegvizet a mosakodáshoz, vagy keveset hozott. Nem tud arra gondolni, hogy egy tanya nincs berendezkedve arra, hogy 20—25 vadász úr túlzott igényeit kielégítthesse.

Minden szükséges holmit magával visz az igazi vadász, de semmi fölösleget sem. Első esetben nem szorul kunyorálásra, inkább visszavisz a 200 töltényből 100-at. Második esetben nem foglalja el rengeteg fölösleges holmijával azt a tanyai kocsit egyedül, melyet 3—4 vadásznak szántak.

A házigazda személyzetét, szolgálatuk arányában, szerényen jutalmazni kell, mert az a nagy munkatorlódás, melyet a vadász urak okoznak, nem az a rendes munka, mire a személyzet szegődött. Láttam több esetet, midőn éppen az a vadász úr nem adott semmit a kocsisnak, kiszolgálószemélyzetnek, aki ezekkel a legtöbbet rendelkezett.

A magyar vadász nem a pecsenyéért megy vadászni, hanem a lelki testi üdülés, szórakozás céljából. Éppen ezért futó vadra, ha az áll, repülőre a földön csak rendkívüli esetben lő. Sokat szeret löni, de nem mások rovására, meg nem engedett szabálytalanságokkal, hanem jó vadászfelszerelésével, tudással, ügyességgel. Nem törekszik arra, hogy a szomszédjával közösen löjjön, de ha a helyzet így hozta, szívesen lemond a vadról, illetve a lövés dicsőségéről is. Az sem jó, ha úgy mond le a szomszéd vadász javára, hogy azt megbántsa vele. Inkább sorshúzással döntsék el, vagy abban állapodjanak meg, hogy annak számít a közös vad, akinek estig kevesebb vadja lesz. A sportszabályokat betartja, nem lő nagy távolságokról, hogy sebezze, rongálja a vadat. Söréttel 35—40, golyóval 100—150 méter az a távolság, ahonnan jó lövő biztosan lelőheti a vadat. A lelőtt, de még kinlódó vadra nem sajnálja a töltenyt, kegyelem-lövessel megváltja hosszú kinjaitól.

Különösen cserkészethetnél kell a nemes nagyvadat közelre kapni, gondos fáradtsággal, nem pedig 300—400 méterről lövöldözni rá, ahonnan löve csak véletlenül találhatunk szívet vagy agyat, inkább jelentéktelen részét rombolva tesszük nyomorékká azt.

A rendes vadász tudja azt, hogy *az lőtte a nemes nagyvadat, akinek golyója előbb találta halálosan*, holmi horzsoló lövéssel nem formál jogot, vagy a más által halálosan sebzett nagyvadra adott kegyelem-lövése után nem siet a meg nem illető „törés“ (tölgyleveles gally a lőtt vad vérébe mártva) feltűzésével.

A lőtt vad trófeáját is inkább szerényen elkéri a házigazdától, mint nemlétező jogokra hivatkozva követeli. A szíves házigazda úgyis odaadja; kevés vadász dicsekszik és ékeskedik idegen trófeával. Csak jelentéktelen értékű dolgot (a szalonka ecsettolla, a róka ibolyaszagú szőrtincse) vehet el kérés nélkül is a vendégvadász. Így a körben lőtt róka bőre sem illeti meg a vendéget, csak ha a házigazda felkínálja. Egyszóval *minden vad a vadászgazdát illeti — a decemberi, körben lőtt foglyot sem kivéve —, mindent a „terítékre“ kell számán leadni.* A vendégvadász pontosan számolja az általa lőtt vadat és ellenőrzi a hajtókat, hogy lopás ne forduljon elő.

Itt említem meg, hogy a „terítéket“ átlépni illetlenség. Magam is gyakran esem ebbe a hibába, mikor vizsgálom a lőtt nyulak ivararányát.

Ne törekedjünk, mikor a kör összeszorult, sörétezten nyulakra löni, mert azok 90%-a szuka. A gyengén lőtt nyulat ne hajkurásszuk töltött puskával s ne engedjük a hajtóknak kínozni, hanem 25—30 méterről löjjük agyon. *A nyúl annak számít, kinek a lövésére birtokba lehet venni.* Ha a nyúl még úgy fut, hogy a hajtó nem érné utól, löjje le az a vadász,

aki közelebb éri és számítsa ő fel. *Nem illik olyan nyulat felszámítani, melyet a hajtók is lövés nélkül könnyen megfoghattak volna.* Arra is ügyelni kell, hogy a vad (nyúl, fogoly) közelről szét ne lövődjék, mert nem lehet használni vagy értékesíteni.

A vérbeli vadászt a puska hordozásánál vagy kezelésénél sohasem kell figyelmeztetni, véreben van az, hogy a puska csövét mindig égne tartsa, vagy esőben és üresen lefelé, de soha ember felé. A puskát csak a lövőállásban (körben, ha 100 lépést tettünk a kiindulóhelytől) szabad megtölteni s ha vége a körnek, hajtásnak, a töltényeket ki kell szedni. *„Különösen ne adjunk töltött puskát a hajtó kezébe, még ha el is van zárva.“* Sok szerencsétlenség történt azzal is, hogy töltött puskával kocsira ült a vadász s vagy magát, vagy a kocsist lőtte le.

Itt említem meg, hogy *a puskahordozásnak csakis egy módja van: mint a katonák viszik, felfelé tartott csővel, vállon. Irtóztató látvány, mikor egy vadász úgy hordja a puskát szíjjon, hogy a puska elül van, a szíjj hátul és a puskacső mindig a fejünknek áll.* Az ilyen ügyetlen ember rendesen töltve is hordja a puskáját, gyakran a két ujját a csővébe dugva. Nem szabad sajnálni az intő szót az ilyentől, le kell szoktatni erről, különösen az úgynevezett „vadöröket“ (inkább orvvadászok!), mert ha lelő egy sokgyermekes apát az ilyen ügyetlen, nem lehet bocsánatkéréssel jóvátenni a dolgot. *„A puskának ördöge van“* — mondta nagyatyám, nem lehet tudni, mikor esik baj vele, ezért nagyon kell ügyelni.

Az igazi vadász nem vár figyelmeztetést, csendesen indul, nem kaszinózik, különösen erdei hajtásban, mert tudja, hogy a vad az emberi hangtól fél legjobban. Sok erdei hajtás azért eredménytelen, mert a hangos puskások, hajtók kizavarják a vadat a következő hajtásból is.

Kapzsi, irigy vadász az, ki a másnak tartó vadra távolról puskázik. Inkább udvariasan, a lőtávolságban előttünk haladó nyulat is engedjük arra a szomszédunkra, aki amúgy is keveset lőtt.

Ha körvadászaton sorszámot húzunk, ne elégedetlenkedjünk, inkább cseréljük el a jó számot azzal, aki nem tud a nehéz terepen úgy menni, mint mi. Ha szám nélkül indít a rendező, ne válogassunk, ne szaporítsuk gondjait, úgysem lehet tudni, hogy hová megy több vad.

Csak józanéletű, nem részeges ember lehet igazi vadász; ennek van teljesen rendben az idegzete, ez tud nyugodtan, számítással löni és ez tudja a vadászszabályokat pontosan betartani.

Igen sokat lehetne írni az igazi vadászról, de a helyszűke miatt csak azt említem meg, hogy azok, akik magukat vadászoknak tartják, iger sokfélék. Egyik azért vadászik, hogy 170 kilónyi tömegsúlyából leadjon valamit, a másik csörgő csontjaira néhány kiló húst ezúton óhajtana rakni. Van, aki az evésért jár vadászni; van, aki az ivásért; a másikat a vadászvacsora utáni „csöndes“ (kártyázás) vonzza a vadászok közé. Majd a kedves társaságért jön téli körvadászatra az, aki máskor nem törődik vaddal, puskával; sokan a pecsenyéért vadásznak, mások a ruha kedvéért; vannak, akik az „előkelőséget“ domborítják ki azzal, hogy vadásznak.

Olyanok is vannak, akik azért vadásznak, hogy magyar vendégszeretetüket nyilváníthassák, jóbarátaikat meghívhassák, s a jó Ég tudja, hányféle rúgója van annak, hogy az emberek vadásznak. Az igazi vérbeli vadász azonban mégis csak az, ki a vadászat élvezetét minden más földi jó fölé tudja helyezni, s ki a vadászszabályokat az elmondottak szerint mindig pontosan betartja.

Ma Magyarországon 28.000-en váltanak vadászjegyet. Hogy ezekből hány százalék a vadász, s hogy ez a százalék a társadalom mely osztályai-ból kerül ki, azt megmondani senki sem tudhatja. Ötven évet meghaladott tapasztalatom szerint az igazi vadászság nem a társadalmi osztálytól függ, hanem attól, hogy milyen meleg szívvvel, jóindulattal születik a vadász. Láttam kellemetlen vadászokat az úgynevezett felsőbb tízezerből és láttam igazi, vérbeli, kiváló vadászokat az egyszerű falusi polgárok között is. Hogy az iskolázott emberek között több az igazi vadász, az majdnem természetes, mert hosszabb ideig voltak az iskola fegyelmező és oktatás hatása alatt, sok jót tanultak az iskolában, mely nélkül igazi vadász senki sem lehet. — *Mi magyarok — mint az előszóban is említet-tem — a világ első vadászhai vagyunk; arra kell törekednünk, hogy ezt az elsőséget megtartsuk. Különösen más nemzetek fiait kell udvariasan fogadni, hogy még rosszindulattal se mondhassanak rólunk rosszat odahaza.*

A vadász ruházata és felszerelése.

Ha vadászdényben, ünnepnapon, kora reggeli órákban a főváros vasúti állomásain tartózkodunk, rengeteg tarka-barka urat, kevesebb nőt látunk puskával, nagy hátizsákkal, ezek a vadászok. Ha ezek ruházatát, felszerelését „laikus“ szemléli, megáll az esze, el sem tudja képzelni, hogy mire jó az a teverakományszámba menő sok mindenféle.

A ruházaton, a legkényesebben kezdem, mert bár hazai vadászci-mboráink tagadhatatlanul vadászosabban öltözködnek, mint külföldi kol-légáink, kik sötétkék „pantalló“- és fekete „überciher“-ben is szoktak vadászni, mégis nagyon sok megjegyezni valóm van úgy a ruházathoz, mint a felszereléshez.

A vadászruha szövetminőségben, színben, szabásban eltér a rendes utcai, vagy szalónban használt ruhától; míg az utcáról lekopott ruha esetleg vadászatra használható, a szalónruha soha.

A vadászruha szövete legyen az évszaknak, időjárásnak megfelelő. Nyáron vászon, vagy igen vékony, könnyű lóden, ősszel, tavasszal közép-vastag lóden, vagy más puha, könnyű, elég meleg szövet, télen vastagabb lóden, vagy más erősebb szövet felel meg a legjobban. A bőrruhát csak szeles, száraz időben tartom jónak, és akkor is csak finom, puha bőrt, az olcsó, lehetetlen színű juhbőr esőben elázik, tartótlan, azonkívül, hogy csúnya.

A vadászuha színe alkalmazkodjék annak a terepnek a színéhez, melyen vadászunk. Bár a vad legtöbbször nem ijed meg a ruha — nem alkalmas — színétől, ha a vadász mozdulatlanul áll, mégis jó a „Mimikri“, vagyis a vadász színének a környezetbe való beleolvadása. Figyelje meg bárki, hogy zöld, ritkás tengeriben a fehérruhás vadászt a foglyok nem várják oly közel, mintha zöldesszürke vászonruhában, vagy ingben volna. Körvadászon, fekete szántásban a sötét-barnásszürke, hóban a világos-szürke, tarlóban és vörösödő erdőben a sárgásbarna (drapp) színű ruha a legalkalmasabb. Aki pedig fenyőerdőben vadászik, annak télen-nyáron zöld ruha kell.

Erdélyben, hol kopóval is vadásztunk, ősszel a sárguló lombokhoz hasonló, télen pedig az ott szőtt „*fehértaró*“ — elnyúlhatatlan posztóból készült — ruhában ültem ki az erdőbe, minden vadat közel kaptam, nem vett észre egy sem. Utóbbi 30 éves tarócruhamban néhány téli körvadászon résztvettem. Úgy jött rám a nyúl, mintha zsinóron húzták volna. Vadásztársaim nem ok nélkül zúgolódtak, hogy *minden nyúl a „kődruhára“ megy.* Nem is hordom már, nem csupán vadásztársaim miatt, de azért sem, mert nedves állapotban nehéz és nem hajlik.

Itt pillanatra kitérek arra, hogy *illik-e hóban, körvadászatra világos színű ruhát venni fel?* Szerintem nincs semmi erkölcsi akadálya, mert az a cél, hogy a nyulat meglőjjük, nem az, hogy a hajtók között szökjön ki. Ha pedig a vadász világos ruhájával maga felé tereli a körből kifelé igyekvő nyulat és meg is lövi, rendben van. Más eset az, ha a világosruhás vadász nagy „*kaput*“ is hagy, „*zsákot*“ is csinál, s mindent elhibáz. Az ilyenre pedig, bárki legyen is, „*rá kell menni*“. Ha a hajtókat felé nyomjuk, s a szomszéd puskás is közeledik, másfelé irányulnak a nyulak, mulat más is, lesz nyúl is a terítéken.

Más kérdés a mimikri a vadász testi épsége szempontjából. A háttérből ki nem vehető vadászt egyik ügyetlen szomszédja úgy megsöréztetheti azon címen, hogy „*nem látta*“, hogy soha sem felejtí el a „*kődruhát*“.

Jó vadászuhát kevés szabó tud készíteni. A vadászuhanak tetszetőség mellett mindenképpen felett igen kényelmesnek kell lennie, hogy a vadász ne is érezze, hogy rajta van. A kabátnak a háta kell, hogy jó bő legyen, különben mikor a puskát célra kapjuk, húz, nem engedi a kezeket szabadon.

A kabátnak ne legyen elől nagy kivágása (fazón), jobb, ha egészen csukott, mint a katonablúz. *Semmi külső zsebeknek nem szabad lenni a kabát felső részén, mert akadályozza a puska célratartását.* Általában a mellen semmi fölösleges dolog ne legyen, a gombok pedig gömbölyűek, vagy gömbölyűszélűek legyenek, hogy a puskafoogást ez se zavarja. A vadászkabát vállaira egy formás bőrborítást célszerű tételni, különben a puska a szövetet kikoptatja. Az ujjakra sem szükséges cifraságnak gombokat varratni, legfeljebb akkor, ha az télen az ujj összeszorítására való. *A vadászkabát zsebeit nagyon erős vászonból készíttessük,*

mert a belerakott töltény kieszi idő előtt az utcai ruhákba szánt, gyenge anyagot.

A nadrág bő térdnadrág legyen, se túlságosan hosszú, se nagyon rövid. A hosszúra lecsüngő csúnya és kényelmetlen, a rövid kitérdesedik és a láb szabad mozgását gátolja. Sokan az egész rövid, alul nyitott tirolai nadrágot hordják nyáron, mely felette kényelmes, de csalán, tüske közötti járásra nem alkalmas. Nyári foglászásnál tulajdonképpen derékon alul ruházkodunk rendesen; kabátot nem veszünk, könnyű, izzadságot is felszívó, zöldes-barnás ingben vadászunk, sokan — hol nem látják — e nélkül. *Általában nyáron a meleg ellen, télen a hideg miatt kell öltözködnünk.*

A téli nagy hideg ellen réteges öltözködéssel védekezhetünk legjobban. Ahelyett, hogy egy rend nagyon vastag ruhát vennénk fel, több vékony ruhát húzzunk egymás fölé, hogy a nap különböző hőváltozásai egészségünket meg ne támadják. A reggeli és esti órákban több ruhát húzunk, a déli időben levetjük, hátizsákba tesszük a fölöslegest.

Azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy *másképpen kell öltözni a menő, és más módon az ülvadászatra.* Hol úgyszólván egész napon járunk (kör- és vonal), ott könnyebb ruhát tartunk magunkon járás közben, míg a kör végén, vagy ha hosszabb ideig kell egy helyben maradni, hátunkra akasztjuk a meleg nagykabátot.

Erdei, vagy mezei hajtásokon, hol sokáig kell egyhelyben ülni, jó melegen kell öltözködni, mert az ember észrevétlenül hűl meg különben. Azt talán mondanom sem kell, hogy *vadászruhán prémgallérnak helye nincs.* Sok esetet láttam, mikor a kitűnő lövő az arcába felnyomuló (amint a puskát emelte) opossumgallér miatt sok „könnyű” nyulat elhibázott.

Kitűnő ruhadarab hideg télen a „bundás-mellény.” Ennek szövete világos sárgásbarna vagy szürke, bélése apró báránybőrből készül, mely tartós és meleg. Az ujj selyemből legyen, melybe kétrétű vattaszövet (Wattelin) van és szépen keresztben tűzdelve, hogy a vattabélés el ne csússzék. Erre a tetszetős, meleg mellényre, ha hó van, világosszürke vászonkabát jön, ha pedig sötét talajon (szántás) vadászunk, barnásfekete színű. Erdőben az erdő színének megfelelő vászonkabát. A nadrág, mely alá kötött melegítőt (trikót) húzunk, hasonló színű legyen, mint a kabát. Ez a vászonhuzat azért jó, mert sűrű, szélálló, tartós, védi a ruhát, mosható, és végül a hátizsákban kevés helyen elfér.

A divatos „Rozsnyai” vadászbundában (lengyel bunda) könnyű a járás; ha finom, könnyű és elég bő, jól lehet benne vadászni.

Vadászatra legjobb a nem magasszárú vadászcipő. Az igen magas szárú fogja a lábat, nem kényelmes benne járni. A félcipő is inkább divatos, mint jó a vadászatra. Még a rendes „bergsteiger” cipő szárán is behull minden gyommag, sár, kavics, hát még a félcipő, hogy telegyűl minden szeméttel! A cipőszárra védőt szoktunk tenni, mely lehet bőrből, vagy erős szövetből, vászonból. Legjobb az, amelyiknek alsó fele

rendes bokavédő, szára pedig 20—25 cm magas. A csattal felerősíthető keskeny bokaszíj vékony lábon nem áll meg, felcsúszik, otthagyja, nyitva a cipő szárát. — A kemény bőrkamásli legjobban védi a lábat, de nehéz és nem tetszetős.

A vadászcsizma szintén igen jó viselet, aki megszokta; sajnos, ha kényelmes, akkor nehéz és csúnya, ha pedig talál a lábra, akkor nehéz fel- és lehúzni.

Nehéz feladat télen, olvadó hóban a lábbeli kérdése. Mert bár minden suszter és cipőüzlet „garantáltan vízhatlan” vadászcipőt árul, én még ilyent nem láttam. A bőrcipő, bárhogyan kezeljük is, előbb-utóbb átveszti a vizet. Oroszbagariából készíttettem, marhaszívóhólyag közbebetéttel vadászcipőt, mely újkorában vízhatlan volt, később beszívárgott a víz ebbe is. Minden javasolt szerrel kentem be a vízhatlannak adott cipőt, de hiába. A vizes, harmatos fű, növényzet rosszabb a lábbelire, mintha azzal vízben járnánk. A cipő járás közben hajladozik, a bőr és talp összevarrásánál láthatatlan nyílások keletkeznek, melyeken a víz lassan beszűrődik. A halina, vagy posztóbélés szintén száraz hidegre való; ha ez átnedvesedik, napok alatt tudjuk a cipőt, vagy csizmát használhatóvá tenni.

Egyetlen vízhatlan anyag a gumi. A könnyű, de erős, vastagtalpú gumicsizma olvadó hóban utólérhetetlen. Ennél ne törődjünk a „sikkesség”-gel, jó nagyot vegyünk, húzzunk mindenikbe egy-egy vastag törülközőt; lucskos hóban, nagy hidegben bátran mehetünk vele, sem meg nem fázik, sem át nem nedvesedik a lábunk. Egyetlen hibája, hogy jégen csúszik, mert azt a hiányosságát, mely szerint könnyen kiszakad, vászonbetétekkel már megoldották.

A vadászcipők talpába télen szegeket kell veretni, hogy jeges talajon, vagy hegyre is bátran mehessünk. Ez természetesen nehézzé teszi a cipőt, melyben fárasztó a járás, de ezen másképp segíteni nem lehet és mégis jobb a nehéz, szeges cipőt emelgetni, mint a síkotalpúban csúszkálni.

Esős, havas időben nélkülözhetetlen a vízhatlan köpeny, vagy gallér. Legjobbnak tartom a vékony, tiroli teveszőrlődent erre a célra, mert kis helyen elfér, elég vízellenálló és nem drága. A gumiköpeny vagy vastag, durva; vagy nem vízhatlan, s ha igen vékony, könnyen szakad. A drága vékonygumi újkorában jó, de hamar összetörik a szálak közé kent gumi és átveszti a vizet.

A vadászok egyrésze a kalapot, másik a sapkát kedveli. Mindkettő jó. Nyáron legjobb a trópusra használt „napsisak”, mely könnyű, szellős és a szemet is eléggé védi. Kinek a feje nem izzad, használhat könnyű vászonkalapot, vagy vászon angolsapkát, fő, hogy szemvédője legyen. A vadászkalap erős lódennevezőből készül és teljesen vízhatlan. A kalap karimája ne legyen nagy, mert kényelmetlen, különösen szeles időben, mikor a szél hol szemünkbe csapja, hol nem a széles karimát.

A vadászkalapra diszt is szoktak tenni, mely kedves, ha odaillő, szerény; nem ízléses, ha túl nagy és rikító színű. A sajátlövésű vadász disznósörte, szalonkatoll, vagy gácsérfarktoll, esetleg jelvényekkel kombinálva, tetszetős kalapdísz. Ez azonban ízlés dolga, sok vadász indus fejedelemnek néz ki, úgy feltollazza magát.

A vadász kesztyűviselete nyáron szokás dolga, télen, nagy hidegben pedig szükséges. Puha, jó szarvasbőrkesztyűt találtam legjobbnak; a vastag, bélelt kesztyű alkalmatlan. Inkább vigyünk jó vadász-, „muffot“ a 10 C°-nál nagyobb hidegben, mert a 15 C°-nál nagyobb hidegben már a vadászat nem kellemes.

A vadász annyi dolgot vigyen magával, amennyire okvetlenül szüksége van s melyet könnyen el tud hátizsákjában helyezni, a vasúti kocsiból az állomás előtt várakozó kocsig — segítség nélkül — cipelni. Ha saját kocsiján megy vadászni s az utazás kellemetlenségeit mérsékelheti, valamivel több holmit is vihet, a szükség szerint.

A vadász hátizsákja magasabb, mint széles. A széles, alacsony hátizsákkal a vasúti kocsiba felszállni, annak keskeny folyosóján járni nehéz. Az én hátizsákom 58 cm széles és 70 cm magas; mondhatom, igen sokat lehet bele pakolni, s úgy a háton való hordás, mint a vasúti kocsiban elhelyezés nem okoz gondot. A hátizsák barna, vagy szürke, esetleg zöldes, vastag, impregnált vászonból készüljön, kívül 1—2 nagy zsebbel, melyben szintén sok mindent el tudunk helyezni. A szíj széles, erős legyen, valamint a csattok, felvarrások is. Gumibélést is szoktak a hátizsákba tenni, hogy a belerakott nyúl vére át ne szívárogjon. Nem jó. A gumi hamar összetörik s nem akadályozza meg az átszívárgást. A vadnak külön zsákot kel csináltatni vastagszövésű, vízhatlan vászonból (autófédélvászon) és ebbe téve kell a hátizsákba helyezni, különben a hidegen berakott nyúl a meleg vasúti kocsiban vérezni kezd, tönkre teszi ruhánkat, a vasúti kocsi párnázatát, melyért kártérítéssel tartozunk.

A puskatok szintén nélkülözhetetlen kelléke annak a vadásznak, ki kocsin, vagy vasúton jut a vadászterületre. Rendes vadász csupasz puskával nem utazik. Kétféle puskatokat látunk leggyakrabban: a rövidet és a hosszú. Egyikbe a szétszedett puskt rakjuk, másikba az egydarabban lévő. A hosszú tok olyan puszáknál indokolt, melyeket nem lehet szétszedni; minden más esetben jobb a rövid (80 cm) puskatok, mert könnyebb hordozni, elhelyezni. A puskatok lehet puha és kemény. A kemény jobban védi a puskt; a puhát vadászat alatt könnyen elhelyezhetjük a hátizsákban. Készül erős vászonból, bőrrrel felszerelve és egészen bőrből. Én a marhabőrből készült rövid, puha tok híve vagyok.

Értékes párpuskák részére pazar kiállítású talpbőrpuskaszekrényt szoktak készíteni, mely igen célszerű, megvédi a puskt teljesen és úgy kocsin, mint vasúton könnyen hordható. Készül ugyanilyen alakú puskaszekrény egyszerűbb kiállításban is, vászonbevonattal.

Tölténytartóra is szüksége van a vadásznak, és pedig aszerint, hogy milyen vadászatokra jár. Aki naponként többszáz töltényt lő el, annak

kemény talpbőrből készült, 200—300 töltényt befogadó ládára van szüksége, melyet a hajtó vállszíjjon hord. *Igen jó a puha marhabőrből készült, körtealakú, felül lakattal bezárható töltényzsák is*, mely megvédi a töltényt az esetleges nedvesség ellen s a hordozó sem tudja ellopni a töltényeket.

Kisebb igényű vadásznak teljesen megfelel a jó marhabőr „*vadásztarisznya*“. Ebben el lehet helyezni 100 töltényt is, a többi addig a dobozokban, hátizsákban megőrizhető. Hátránya ennek a vadásztarisznyának, hogy szijja a mellünket szorítja. Én a vadásztarisznyát teljesen mellőzöm. Egy egész kis, külsőzsebnélküli hátizsákba teszek 100—150 töltényt, melyet a hajtó hátára akasztok; ebből annyit szedek a zsebeimbe, amennyi kell (50—60 darabot), s ha fogytán van, újra töltöm zsebeimet. *Töltényövem vászonból készült, hogy üresen kis helyet foglaljon el a hátizsákban és 40 darab 12 kaliberű töltény fér bele. Csakis akkor hordom — kabát alatt —, ha esik az eső, különben soha, mert alkalmatlan minden „töltényöv“, melegíti az ember derekát.* Nem vagyok híve a bőrből készült töltényöveknek, mert alig fér bele 24 töltény s csomagolásnál nagy helyet foglal.

Golyóstöltények számára igen jó, szivartárcaalakú börtokot lehet kapni, melyben 10—12 darab, tehát sokszor évekre elegendő töltényt lehet elhelyezni s mellényzsebben hordható.

A havasokra járó vadásznak „sátorra“ és „hálózsákra“ is szüksége van; aki a Hortobágyra megy libázni, jó meleg és sáros gödörben sem sajnált ruhát célszerű vinni; valamint azt sem kell mondanom, hogy téli mezei körvadászatra, ahol hölgyek is vannak, s a ruha nem romlik, a szebb ruhánkat szoktuk felvenni.

Hogy mit vigyünk magunkkal vadászatra, azt nehéz volna pontosan elsorolni, mert a vadászat sokféle, s ami egyikén nélkülözhetetlen, az a másikon fölösleges.

Puskát mindenesetre vinni kell, „mert nem lehet tudni!“ De ne sokat, ahol kevés is elég! Két puskát vigyünk (de párat!), ahol igen sok a vad és oly gyorsan kell lőni, hogy egy puskával győzni nem lehetne. Nevetséges azonban oly vadászatra cipelni két puskát, ahol egész nap 10—15 vad lövésére számíthatunk. Egy puskával egy nap alatt 100—200 vadat könnyen lehet lőni, s az a körülmény, hogy néhány vad lövés nélkül megy el, ne bántsa a vadászt. Jobb, ha ilyen „*sörézetetlen mag*“ marad jövőre, mint amikor a két puskában bízó, nem elég higgadt vadász minden vadra — sokszor lehetetlen messziről — rálő s vadjai a kutyák, rókák, varjak prédái lesznek.

Ha jól áll a két puska tehetősebb vadászainknak, akiknek „*ikerpuskáit*“ csak az „1“ és „2“ számról lehet egymástól megkülönböztetni, kiknek saját begyakorolt puskahordozói vannak, éppúgy nem kellekmes látvány, mikor valaki a „*divat*“ vagy „*előkelőség látszat*“ kedvéért visz két puskát, melyek egyike lotyogós kakasos mordály, s adja az

ügyetlen hajtó kezébe, aki annak kezeléséhez nem ért s bajt csinálhat a gyilkos szerszámmal

Töltényt is vigyünk bőségesen, kiváltképen ha ismeretlen helyre megyünk. Sok vadászgazda túlszerűen kevesebb vadat említ, mint amennyi van s nem kellemes, ha töltényhíján akkor kell abbahagyni a vadászást, mikor legjobban szórakozunk, vagy mástól kell kölcsön kérni töltényt.

Vadászszéket hajtóvadászatra vigyünk, ahol sokat kellene egyhelyben állni, de ne vigyünk „menő-vadászatra“, ahol igen kevés időnk van a széken ülésre. Ha téli körvadászatra visz vadászszéket az, akinek a kör indításaig is nehéz állni, megértem, de hogy miért kell nyári foglászaton egész nap cipelni vagy cipeltetni a fölösleges háromlábú széket, nem tudom belátni. Egész nap járunk s ha délben ebédre le kell ülni, erre alkalmasabb a jó meleg föld, mint a vadászszék. A hajtó pedig ily nélkülözhető holmival túlterhelve nem tud úgy futni a szárnyazott fogoly után, mintha csak a szükséges dolgokkal terhelték volna meg.

Ha egész napra megyünk vadászni, „ennivalóról“ se feledkezzünk meg. Egy kis hideg húsétel, szalonna, vaj, túró vagy sajt jó rozskenyérrel, „az Isten szabad ege alatt“, többet ér minden dús bankettnél. *Keveset együnk, többet adjunk a hajtónak!* Tele gyomorral nehéz járni. *Lehetőleg mellőzzük a szeszes italt!* A szesz szénvegyület, melegíti az embert, tom-pítja az idegzetet, rontja a vadászatot. Még télen inkább használhatunk kevés szeszesitalt, mint nyáron, mikor nem tudunk hová lenni a nagy hő-ségtől. *Nyáron hideg teát, feketekávét vigyünk, kevés cukorral és a min-dennél többet érő kútvizet, ha a határban megbízható kutak nincsenek.* Nem árt a vízbe citromot csavarni, ez valamennyire oltja a szomjúságot. *Általában le kell szokni és a vendéglátó házigazdát is le kell szoktatni a vadászat közben való nagyszabású lakmározásról. Más a helyzet, ahol „a vadászat csak ürügy, az igazi cél az evés-ivás!“* — Így a Székelyföldön, a régi jó időkben egész disznót, hordó sört, bort vittünk vadászni. Reggel-től estig süttöttük a „zsiványpecsenyét“, ittuk a behűtött italokat. Bizony a vadászatról egészen megfeledkeztünk volna, ha egyik cimboránknak eszébe nem jut a „kalaplövés“. Összelövdödtük tehát a feldobott kalas-pokat, megettünk, megittunk mindent, s kocsikra kapván, vígan dalolva kocogtunk, nem haza, hanem egyik jónevű kocsmába feketére.

Ha hosszabb időre megyünk vadászni, vigyünk magunkkal tartalék-ruhadarabokat, mosakodó, borotváló készségeket, puskatisztító kellékeket, cipőzsínórt, erős madzagot, stb. Fődolog, hogy olyan dolgokat vigyünk, melyekre szükségünk van, s melyek bepakolása, hordása nem nehéz.

Hajtók.

Kevés olyan vadászat van, hol segítségre nem szorulunk. A vizslá-sal való vadászatnál ugyan, ha nem sok eredményre van kilátás, hor-dozni való tartalék-ruhadarabokat sem kell vinnünk, egyedül is meg-

lehetünk; de itt sem árt, ha reggeltől estig rójuk a mezőt, erdőt; ha valaki cipeli úgy a lőtt vadat, mint ruhánkat és az ennivalót.

Magános vadászatnál ez csak harmadrendű kérdés; *nélkülözhetetlen a hajtó a társas vadászatoknál.*

Hogy a vadászhidény elején kezdjem, a nyári vadrécézésnél csónakra és hajtóra van szükség. A csónakon ülünk és járjuk a nádist, zsombékost; vagy nád közé rejtőzünk és magunkra hajtjuk a récéket. Majd a foglyászatnál akasztjuk a hátizsákot a hajtóra, melyben ruhanemű, ennivaló és töltény van; kezébe adjuk a fogolyaggatót és indulunk a kisebb tengeri-táblák, foglyos-földek közé. Ha az ős elhozta a nyúllövés szabadságát, még ugyancsak szükség van erős hajtóra, ki holminkon és a foglyokon kívül a konyhára lőtt nyulat is cipeli. Mikor aztán a föld fagyos, a nyúl, fogoly, fácán nem tart ki; hajtókkal veretjük fel és tereltetjük lövésre. Végül jó a téli nagyvadászatok ideje, mikor *jó hajtóktól függ az eredmény, a jó pusksók mellett.*

Ha a mezei, tavi és erdei kisebb vadra felnőtt, ügyes, tanult hajtó kell, annál inkább szükséges a nagyvad-vadászatnál az ügyes, erős hajtó.

Hajtónak — hacsak lehet — felnőtt férfiakat használjunk, ritkábban nőket és csakis szükségből gyerekeket. Ezzel korántsem mondtam azt, hogy egy ügyes nő, vagy még inkább egy vadászérzéssel bíró 14—15 éves fejlett suhanc nem ér többet egy lusta embernél, vagy menni is alig tudó öregnél; de tény az, hogy a sok helyen 10 éves csecsemőkből álló hajtósereg nevetségessé, eredménytelenné teszi a vadászatot.

Mindenhez kell érteni, a hajtáshoz is. Ügyetlen, tanulatlan hajtóval kínos vadászni, s a legnyugodtabb idegzetű, kitűnő lövő is hibáz rossz hajtóval. A hajtókat válogatni kell, csak olyanokkal próbálkozzunk, kiknek érzékszervei jók. Évtizedek multán sem tudom elfeledni, mikor egy aradmegyei dús nyulasterületen süket hajtó került mellém, a tudómet kiordítottam, ő csak bután nézett, sem szóra, sem intésre nem ment arra, amerre kellett, mert szegény — amiről nem tehet — süket volt.

Az arravaló hajtókat a vadásznak kell oktatnia. Türelmesen, kitarással betanított hajtókkal öröm vadászni. Hazánknak alig akad olyan vidéke, ahol ne vadásztam volna, így bőséges tapasztalatom van a hajtókkal. A nyugati megyék sváb hajtói a jellegzetes kék köténnyel — kevés kivétellel — rémei a nyugodt, rendes vadásznak. Lusták, össze-vissza mennek, állandóan lármáznak, kettő-három együtt megy, s körvadászatton a nyúl csak úgy megy ki köztük. Jó, tanult hajtók vannak nagyobb uradalmak mellett, hol a nagy vadászatok gyakoriak, s a képzett vadászszemélyzet betanítja, kiválogatja őket.

Bár négy évtized telt el azóta, még most is előttem áll „Sántha” pusztaakasztói (Békés m.) kitűnő tanító, hajtó-nebulóival. Nem hanyagolta el az oktatást, de e mellett csodás hajtógárdát nevelt. Ezekkel a 8—10 éves fiúkkal nem volt semmi baj, intésre mentek, ahova kellett.

Mindazonáltal a legjobb hajtók — tapasztalatom szerint — a bolgariak. E tiszta magyar község lakói jóraivaló, szorgalmas népek, kitűnő

gazdák, gazdasági munkások, és ha kell, utolérhetetlen hajtók. Vizsla nélkül foglyászunk, kevés fogoly vesz el, mert a hajtó azonnal elfogja, mihelyt a földre esett. Körvadászaton rendesen mennek, közöttük nehéz „zsákot“ csinálni, mert figyelmeztetik a vadász urat, hogy „el vagyunk maradva“.

A hajtókat oktassuk a használt vadászati módokhoz. Így, hogyha vonalban (Stráf) megyünk, ne maradjon el és ne menjen előre. Inkább a hajtóvonal legyen egy lépéssel hátrább, mint a puskások vonala. Egyenletesen állják el a két puskás közötti teret, hogy nyúl közöttük ki ne menjen. A puskásnak a szomszéd hajtó akkora kaput hagyjon (cca 40—50 lépés), hogy az a nyulat meglőhesse. *Ha szűkül a kör, sűrűsödik a hajtó, puskás, akkor a hajtók egymáshoz és sohasem a vadászhoz közeledjenek, hogy a vadász mellett valami kis kapu maradjon.* Arra a szóra vagy kürtjelre, hogy: „Hajtók, befelé!“ — ne várjon a hajtó egymásra, induljon a kör közepe felé, s ha nyúl jőne a túlsó oldalról, álljon meg, hogy az a puskásra mehessen.

Rossz szokása a hajtónak, hogy a körön kívül lelőtt nyúlért lassan cammog, azt sokáig babrálja, mely miatt a helyén több nyúl kiszalad, a puskás miatta nem tud rálőni sem. Ilyenkor a vadász erélyesen kiáltson rá: „Kapt fel azt a nyulat, szaladj vissza a helyedre!“ Azt is meg szokták jegyezni a hajtók, hogy melyik a jó puskás, ki sok nyulat lő. Ettől a ravasz hajtó távol szeret állni, hogy ne kelljen sok nyulat cipelni. Ezen sok helyen úgy segítenek, hogy a behozott nyulakért a hajtó filléreket kap. Az olyan hajtót pedig, ki szándékkal elhagyja vagy eldugja a vadat azzal a számítással, hogy majd este értemegy, el kell kergetni, vagy mint vadtolvajt, hatósági kézre adni.

A hajtó viselkedése, mikor a nyúl feléje közeledik, igen fontos. Nem szabad lármázni, csakis kézfelemeléssel terelni a vadász felé, mert rendesen a nyúl a körből ott oszon ki legkönnyebben, hol rendetlenség van és nagy a láрма. *Azt pedig pillanatig sem szabad tőrni, hogy a hajtó botját a nyúl után dobja.* Elsősorban nem ő vadászik, másodsorban pedig míg a botja után megy és vissza, addig helye üres és kiszökhet rajta a következő nyúl.

A jó hajtót meg kell becsülni, rendesen fizetni, mert nem csupán a fáradság, hanem a ruhakopás is számításba kell jöjjön a díjazásnál.

Még sokat lehetne írni a hajtóról, de a helyszűke miatt csakis a fontosabb dolgokról szólhattam. Végül csak még azt említem meg, hogy *az én társaságom mindig juttat az ebédből a hajtónak is.* Természetesen ezt a nagyvadászatonál mi sem tudjuk gyakorolni.

Vadászkutyák.

A kutya a vadászatnál sohasem közömbös, mint szokták mondani: a körösi szentelt víz, mely „ha nem használ, nem is árt“; „a kutya vagy használ, vagy árt a vadászatnál, itt harmadik eset nincs.“

A vadászkutyákat négy csoportra osztom — használat szerint — éspe-
dig: 1. vizslák, 2. hajtóebek, 3. agarak, 4. véredek csoportjára. Röviden
írok a vadászkutyákról egyrészt, mert erről kitűnő könyvek és vadász-
újságban megjelent cikkek állnak az olvasó rendelkezésére; másrészt
könyvem terjedelme sem engedi meg a részletes tárgyalást.

Vizsla.

*A vizslának az a rendeltetése, hogy a vadat felkeresse, „megállja”,
míg a vadász közelbe ér, akkor parancsszóra felkeltse, hogy a vadász
meglőhesse; majd szintén parancsra a lelőtt vadat elhozza. Amelyik ezt
a feladatot jól oldja meg, kitűnő segítőtársa a vadásznak; amelyik csak
részben, az e szerint értékelendő, míg az olyan, mely ezeknek a
feladatoknak megoldására alkalmatlan, semmit sem ér.*

A vizsla használhatóságát, viselkedését a vadászok különbözőképen szokták elbírálni; engedje meg a szíves olvasó, hogy én egy átlagot vonjak a sok kíváncsúságból; azt mondom el, milyen vizslát tud a magamfajta átlagvadász használni.

A vizsla nagysága, alakja, színe és viselkedése fajtájának jellegével birjon; mindenek fölött „kitűnő orra” legyen; azaz, a hasznosvadat távolról megérezze, s feléje óvatosan közeledjék. A jó orrú vizsla magasan tartott fejjel „húz” (a fekvő, nem látott vad felé közeledik); „gyengeorrú vizsla, amely földről veszi a szimatot”. A jó vizsla meg tudja különböztetni és csak azokat a vadféléket állja, melyekre gazdája vadászik. Csakis fiatal vizslánál, szeles időben nézzük el azt, hogy minden pacsirtát megáll.

A vizsla kereséskor ne járjon nagyon messze gazdájától, legfennebb 50—60 méterre, arra keressen amerre gazdája útaitja és ne galoppban, vagy sebes iramban; hanem hosszú, kinyújtott lépésekkel. Az ugrálva, száguldva kereső szeles vizsla, bármily kitűnő orra van, átugrik a szágon, zajával felveri a vadat. Erre egyes vizslatulajdonos azt mondja; hogy az ő „temperamentumos” vizslája hamarabb, nagyobb területet lekeres, mint a lassú, lépésben kereső vizsla. De hogyan keres és abból mennyit lehet

lövésre kapni!? A szeles, ugra-bugra vizsla a nyugodt vadászt idegesíti, minek következménye a gyakori hibázás. A túltemperamentumos vizslából lesz a messze kereső és nyúlhajszoló-dög, melyet a vadászterületre sem szabadna engedni.

Utálom a szelekótya vizslát, a túlságosan lassút sem szeretem. Az a lusta, vagy egyhelyben, ok nélkül sokat szamárkodó vizsla sem érdemi meg, hogy vadászterületre vigyük, mely — rendesen rossz orra miatt — lassan motoszkál, s dűsvadas területen is alig akad valamire.

A vizsla minden esetben szót fogadjon és gazdájának engedelmeskedjék. Szófogadatlan, fejes vizslával kín a vadászat. Jobb, ha ennek bőréből cipőt, keztyűt csináltatunk, semhogy életünket rövidítsük.

A jó vizsla egyszerre megy a lelőtt vad után és bármi legyen is az, elhozza. Hallottam több vizslatudóstól azt, hogy „nem fontos a vizsla apportírozása!“ Én egyik legfőbb kíváncsagságnak tartom, mert egy hajtóval, vizsla nélkül, jó területen egy nap akár 100 foglyot is tudok löni, de bánt, ha szárnyazott, vagy sűrűségbe esett foglyom vesz el. Vízi vadászatnál is igen jó, ha a vizsla elhozásra van tanítva, különben a lelőtt vad nagyrésze elvész.

Igen fontos, hogy a vizsla ne csak akkor hozza el a lelőtt vadat, ha kedve tartja; hanem minden esetben, ha parancsoljuk; sőt csakis akkor, ha utasítjuk. Az olyan vizsla, mely parancs nélkül indul lövés után „apportírozni“, gyenge kézben hamar elromlik, vadhajszoló lesz. *Minden ok nélkül ne hozassuk el a lőtt vadat, különösen nyulat a vizslával, mert a kutyával születik a nyúlüldözési hajlam, s ha erre módot talál, nehéz lesz erről leszoktatni.* Arra is tanítani kell a vizslát, hogy a vadat szépen, óvatosan fogja meg, ne rágja össze.

Ha számításba vesszük azt, hogy a vizslát természetével ellentétes dolgokra használjuk, könnyű belátni, hogy nevelése, idomítása nem könnyű feladat és tudáson kívül igen sok türelmet kíván. A vizslát már néhány hetes korában kipróbáljuk, hogy van-e finom szaglása. Ha nincs, úgy bármely híres telivér szülőktől származott, figyelmen kívül hagyjuk, kár vele foglalkozni. A vizslakölyket vezetéken menni tanítjuk és engedelmességre szoktatjuk. Majd „magyar vezényszóra“ előre küldjük, visszahívjuk, fektetjük. Az „előre“, „vissza“, vagy „hátra“, „jobbra“, „balra“, „ülj le“, „fogd meg“, „ereszd el“, „hagyd ott“ szavakat hamar megtanulja, jó ha kézzel intünk, mutatunk, mert hamarabb megjegyzi, melyik szóra, mit kell tennie. *A vizslaidomítás állatszeretettel párosult következetességet, szigorúságot kíván.* Tisztában kell lennie az idomítónak, hogy a vizsla igen okos állat, gyakran ravasz is, próbára teszi az ember tudását, erélyét. Csendesen, szépen kell vele bántani, mert sok érzékeny vizslának elég egy erősebb szó, hogy félénk lesz, ami a tanítást felette nehezíti.

A vizslaidomítási gyakorlatokat naponként kell végezni és erre olyan helyet választani, hol a vizslakölyök figyelmét semmi sem vonja el a tanulástól. A lecke rövid ideig tartson, nehogy a vizsla megunja,

játékba fogjon. A jól teljesített munka után megsímogatjuk a vizslát, egy kis ennivalót is adhatunk az általa kedvelt ételből.

Mondanom sem kell, hogy a vizslát csakis a vadászatra kell tanítani, s vele semmi más produktíót végeztetni nem szabad. Idegeneknek, gyerekeknek a vizslával való foglalkozást, játszást tiltani kell, mert „sokgazdás” lesz, ami igen nagy hiba. Ha a házi neveléssel, tanítással (szobadresszúra) készen vagyunk, s a kutya már 8—10 hónapos, (jobb, ha több!); akkor mezőre vihetjük, hogy a gyakorlati tanítást ott folytassuk. Legjobb, ha a nyári hónapokban (június, július), a kora reggeli órákban megyünk tanulónkkal a foglyos, nyulas területre, hol a kutyát egyelőre vezetőken tartjuk, nehogy a vad kicsinyeiben kárt tehessen. Itt a házi tanítás tárgyán kívül a keresésre, nyugodt, kitartó „állásra” szoktatjuk. Kölyökvizslát a vadra beugratni nem szabad; keltsük fel magunk, őt pedig fektessük le a vadfelkelés pillanatában. Később puskát is vihetünk magunkkal, melynek célraemelésénél a vizslának feküdnie kell. Arra is megtanítjuk, hogy kézemelésre, vagy füttyre, vezényszót nem várva, azonnal feküdjék és ott maradjon, míg nem hívjuk. Arra is szoktatni kell a vizslát, hogy a lövéstől ne féljen. Előbb kisebb pisztollyal, majd vadászpuskával lövünk előtte, melyre a vizslát megsímogatjuk.

E rövid fejezet keretében nem lehet leírni mindazt, mit egy fiatal vizsla nevelésénél, idomításánál tudni, gyakorolni kell; én csupán ízelítőt adtam a vizslaidomítás tudományából, mely nehéz, de hálás feladatra csak az vállalkozzon, kinek tudáson kívül jó szíve és rengeteg türelme van. Azt sem szabad szem előtt téveszteni, hogy a vizsla nemcsak fajtája, hanem egyede szerint is más és más tulajdonságokkal bír. Egy finom angol „Pointer”-t, vagy egy ehhez hasonló „Sárga magyar” vizslát más módon kell tanítani, mint egy Német-hosszúszőrűt, vagy más, kevésbé kényes, gyakran goromba, harapós vizslát.

A vizsla fajtáját a vadászterülethez választjuk. Sík határban való madarászásra jobb a rövidszőrű; erdőre és nádasba a szálkás, vagy hosszúszőrű vizsla való. S bár símaszőrű vizslát is be lehet tanítani a vízi vadászatra, mégis használjunk nádasba erősebb szőrű kutyát, mert kín nézni a nádasban összevagdalt lelkiismeretes símaszőrű vizslát. A hosszúszőrű vizsla mezőn nagy melegben hamar kidől. Különben azt minden vadásznak tudnia kell, hogy augusztusi forróságban egyetlen vizslával sem lehet vadászni, mert nincs szimat; csak hozzá nem értő szidja, veri a vizsláját, hogy nem találja meg a szárnyazott foglyot.

Jó, csendes vizslával megfelelő területen kisvadra vadászni rendkívül nagy élvezet. Nem robotolunk, a vizsla megkeres mindent, mi csak válogatunk a lelövendő vadban. Sőt nyugati vármegyékben a téli vadászatra is vizslákat visznek. Ezek a nagy, erős kutyák nem mozdulnak gazdájuk mellől; ha azonban sörétezett nyúlért küldik, minden esetben elhosszák azt.

A nagyháború utáni időben, az általános megélhetési viszonyok romlásával, a vizslák száma is apadt. Nehéz a tartás, költséges a vadász-

szatra szállítás, sokan lemondtak a vizsláról. A Magyar „Országos Vizsla Club” üdvös tevékenységet fejt ki a vizslatenyésztés érdekében; évenként vizslaversenyeket rendez, s különösen dicséretreméltó az, hogy a kitűnő magyar sárgavizslát felkarolta. Ez a gyönyörű, okos, jó orrú vizsla emberemlékezet óta él Hazánkban, éspedig nemcsak a dunántúli részen; hanem Erdélyben is. Így nagyatyámnak is volt 55 év előtt sárga magyar vizslája a híres „Szatyí” (igazi neve: „Szatíra”), mely teljesen olyan volt, mint a mai magyar vizslák, és képességben, tudásban nem igen versenyezhetnének vele a legújabb kor vizslái. Hiába, az akkori vadászoknak több ideje, szíve és türelme volt, mint a maiaknak, kik kész, bevezetett vizslát keresünk, hogy legyen mit elrontani.

A vizslával való nyúlászás nem kedvez a nyúl szaporodásának. Vizsla előtt jobban kitart a szukanyúl, s kevés az a higgadt vadász, ki le nem lövi. Meg nem is lehet a felugrott nyulat biztosan megismerni, jobb ha vizslával madarászunk, a nyulat pedig kevés hajtóval faszorra, vagy árokra magunkra hajtadjuk.

Hajtókutya.

A hajtókutya között első helyen emlitem meg a „kopót”. Nagyságban, alakban, színben és viselkedésben nagyon eltérnek egymástól a kopók. Az ötvenes években, hegyes, erdős vidéken a kopózás még nagy

divat volt, külföldről (Német-, Cseh-, Lengyel-, Bajorországból) is sok jó kopó jött Hazánkba, melyeket: „hegyi, vagy bajor kopó”, „holsteini”, „würtembergi”, „westfáliai”, „lüneburgi” kopók néven ismertek. Székelyföldön minden hosszúszőrűt „orosz kopó”-nak neveztek. Ma tisztavér-

Puli.

ben kevés kopót találunk, jelentősége is egyre vesz; ma-holnap csak régi könyvekben látunk kopót, mert lassankint kihalnak öreg, kopászvadászaink is.

A kopó arra való, hogy a vadat, a reggeli harmaton elindulva, fekvő helyén felkeresse, felugrassa és a területen szüntelenül hajtja, míg a vadász le nem lövi, vagy őt haza nem hívják. A kopónál fődolog a jó, erős test, kitűnő orr, kitartás a hajtásban, végül az is, hogy hívásra a vadászhoz jöjjön. Aszerint, hogy mire használjuk, megkülönböztetünk: „vaddisznó”-s kopót, „rókakopót”, „nyúlász”-kopót, „vidra”-kopót stb. Vaddisznóra kevés kopó használható, mert legtöbb fél a disznótól. Leg-

jobb a törpe, erős kuvasz és szálkás foxterrier kereszteződéséből származó ivadék, ha ez vaddisznóra megy. A magas kopó nem jó disznóra, mert a disznó hamar felhasítja, míg az alacsonytermetű fölött „elvág”. *Nem használható vaddisznóra az a kutya, melyik nyulat, rókát szívesebben hajt.* A puli és törpekopó keresztezésekből is jó disznós kutyákat láttam. Kitartó volt és ügyes, nem tudta a vaddisznó felhasítani.

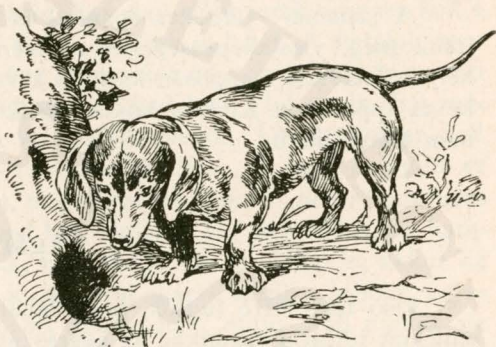
Nyulat, őzet csak rengeteg erdőben szabad kopóval vadászni, hol kevés van és más módon nem kaphatnánk lövésre. Itt is *inkább megtűrt vadászati mód a kopózás, mint kívánatos; mert ahol kopóznak, ott a vad el nem szaporodhat.* Rövidlábú kopó (tacsó) elől könnyebb, különösen az őzet löni; a nyúl sem megy oly messze, ha tacsó hajtja. A kopónak szorgalmasan kell menni a nyomon, a „cselvetés”-eket hamar kibogozni, s mihelyt látja a vadat, hangosan csaholni, hogy tudjuk hol van a vaddal. *Amelyik kopó a nyomon viszszafelé hajt, azt a gyakorlott kopász lelövi, meri csak zavarni a vadászatot.*

A rókát minden kopó szívesen és kitartóan hajtja. Talán a rókára való kopózást lehetne megengedni az összes kisvadra való kopózás közül. Kártékony állat, hol el van szaporodva, ott úgyszint más hasznos vad, s ha a nagy, összefüggő nádasokba alkalmas időben jó kopókat csaphatunk, gyönyörű, eredményes vadászatban lesz részünk. Igen jó rókára a puli is, ha fiatal korában már erre szoktatják.

Megengedhető hajtóvadászat a fiatal récékre, nádas tavakon való kopózás is. Erre a célra elrontott (nyulat hajszoló), erős szőrözetű vizsla, vagy vizslakopó korcs való, mely felveri a — más módon lövésre nem kapható — récéket, különösen, ha többen vannak. Ezeknek a „vízikopónak” a kacsák kihozása is kötelességévé teendő.

Hajtókutyák a különféle „kotorékebek” is, melyek igen rövid lábakkal, hosszú derékkel és hatalmas szájjal, fogakkal rendelkeznek. A legokosabb kutyák közé tartoznak, de egyben a legfejesebb, konokabbak az összes kutyák között. Közmondássá vált az öreg „jäger” mondása, mikor tacsóját dicséri: „Az én kutyám a Valdi, olyan okos és engedelmes, hogy mikor azt parancsolom, idegyere; akkor azonnal vagy odajő, vagy nem”. — Gyönyörű kiskutyák rövid és hoszúsőrrel, vörös, fekete-babos, tisztafelete színben. A tacsó nevelése, idomítása, a vizslaidomításhoz hasonló külön tudomány, melynek gyümölcsében gyönyörködhetünk az évenként többször rendezett „kotorékeversenyeken”.

A „Foxterrier” is — mint neve mutatja — vadászkutya; azonban — akár a tacsók egyrészéből — szoba- vagy szalonkutyát neveltek; a vere-

Tacsó.

kedő természete, szemtelen bátorsága maradt meg, de a vadászatnál oly fontos kitartás, türelmesség, teljesen hiányzik már a foxikból. Jól tudna hajtani, de türelmetlen, a hajtott vad nyomát veszítve észrevétlenül hazaszökik, nem törődik a vadászattal. Rókalyukban már más, ott nem nyugszik, míg a rókát ki nem ugratja, vagy — ha lehet — meg nem fojtja. A „simaszőrű“ és „szálkás“, nagyságban, színben megegyezik, csupán a szőrzet durvaságában van különbség köztük. Legszebb kutyák egyike foxterrier, melyet bátorságban egyetlen kutyafajta sem múl felül. Minden ok nélkül rátámad a legnagyobb kutyára, s ritka eset, hogy ő húzza a rövidebbet; mindig sikerül megharapnia az ellenfél lábát, s akkor ép bőrrel kisikul nagy ellenfele karmai közül.

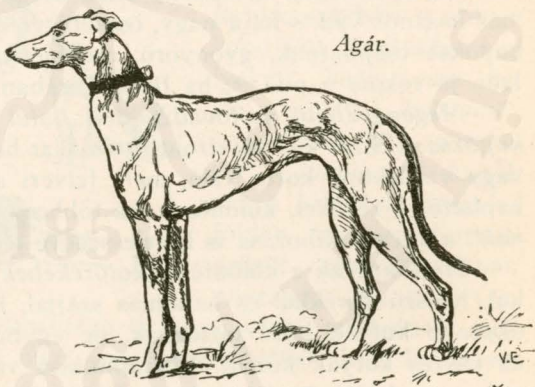
A „spaniel“ (crocker spaniel) is hajtó, kajtoló eb. Sokan tévesen ítélik meg, vizslaképességeket és teendőket várnak tőle. Sűrű, bokros helyen felkeresi, hangosan kajtolja a vadat, de nem áll, mint a vizsla és kevés apportíroz. Kedves, hosszúsőrű, lógófülű kutya, mely vizsla helyett nem használható.

Agár.

Első tekintetre tudjuk, hogy lábaival keresi kenyerét. Régi jó idők emlékeit juttatja eszünkbe az agarászat, mindig úrimulatság volt, melyet főuraink legtöbbször a hölgyekkel együtt gyakoroltak. — Az agár magas, igen vékony, de kitűnő izomzatú kutya, mesés látóképességgel, erős szájjal, hatalmas fogakkal. Színe különböző. Van rövidszőrű és hosszúsőrű agár; nálunk mindig a rövidszőrű volt divatos; a hosszúsőrű, többnyire fehéragarat, orosz agárnak tartottuk.

Agárral nyúlra és rókára szoktak vadászni, mégpedig úgy, hogy a felugratott nyúl után eresztik az agarat, mely legtöbbször rövid távolságra eléri, elfogja azt. Az agárnak nincs jó szaglása, a vadat csak „szemre“ tudja hajszozni.

Csak tehetséges, jószülöktől származó agarat érdemes felnevelni és betanítani, mert amelyik nem öröklí a jótulajdonságokat, abból nem lesz jó agár. Jó, izomképző takarmánnyal tartjuk a kis agarat, vigyázva arra, hogy el ne hízzon, s mikor az egyéves kort elérte, kezdhethük a tanítást, „behajszolást“. Mindenekelőtt vezetéken, nyereg melletti járásra szoktatjuk; ha több egyidős agarunk van, többet veszünk egy szíjra, „fűzérre“.

Agár.

Az agárfüzér szíja olyan karabínerrel van felszerelve, hogy adott pillanatban egyszerre az összes agár szabadulhasson. Erre a füzérre mindig egy öreg, kitűnő agarat is teszünk, mely „mestere“ lesz a többinek.

Az első gyakorlatot alkalmas, sík területen kezdjük, hol kevés nyúl van, és mindig süldőnyúlra. Jó vizslával megkerestetjük a fekvő nyulat, s a vizslát visszatartva, mikor a füzér, mely ló mellett halad, a nyúltól 30—40 méterre van, felugratjuk a nyulat. Ha süldő a nyúl, azonnal „Hajrá!“ kiáltással utána eresztjük az agarakat. Az öreg agár után a többi is rohan, s ha gyenge, ügyetlen a nyúl, azonnal megfogják. Nem így, ha fejlett, ravasz a süldő. Ez, mikor az agarakat látja, lebukik, az agarak átfutnak rajta, majd ide-oda próbál menekülni a nyúl, de hiába, valamelyik agár elkapja és megropogtatja. Egy nap előbb csak egyszer kell a „Hajrá!“t végeztetni, majd ha jól megy, kétszer is lehet. A fiatalok igen hamar belejönnek a nyúlfogásba, úgy, hogy már öreg nyúl után is eresztethetjük őket. Itt természetesen nagyobb a küzdelem. Hol egyik, hol más sik kapja el a nyulat, míg végre valamelyik megöli. Lóval gyorsan kell követni az agarakat, nehogy a nyulat enni kezdjék. *Az agár a fogott és megölt nyúl mellett kell maradjon, míg a vadász vagy a „pecér“ oda nem érkezik.* Fogás után az agarakat meg kell dícsérni. Ha látjuk, hogy a fiatalok már jól értik a dolgot, úgy sík, mint hullámos területen is, akkor az öreg agarakat már nem is visszük ki. A fiatal agarak közül a jobbat, ügyesebbet egyedül is eresztethetjük előbb nyúlsüldőre, majd öreg nyúlra, de vigyáznunk kell, hogy az elfogás minden esetben sikerüljön, különben elromlik az agár, nem tartja fontosnak a nyúl elfogását, a félig kifáradt nyulat futni engedi, ő visszatér.

Amelyik agár egyedül is biztosan elfogja a nyulat, rókát, „szóló“-agárnak nevezzük; azt a becsületes agarat pedig, amelyik megvédi a többitől az elfogott vadat, „védő“-agárnak szokták tisztelni.

Az agarászat tagadhatatlanul a legszebb mulatságok közé tartozik, de nem szegény embernek való. Terület, ló, agarak, személyzet, mind olyan tételek, melyekhez csakis gazdag emberek juthatnak. *Általános vadtenyésztési szempontból az agarászat éppen olyan kártékony dolog, mint a kopózás.* Az agarász azt szokta mondani, hogy 15—20 nyulat fogatok el agárral összesen; ennyit a legrosszabb puskás egy nap alatt ló körvadászaton. Ez elméletben így is van; azonban számtalan példát tudok arra, hogy amely határszélen mult télen 200 nyúl esett, ott ezen 15—20 — agárral fogott — nyúl után az idén csak 30 darab vagy kevesebb került terítékre. Heves megye egyik uradalmában, mely mellett minden határrészben hemzsegett a nyúl, egy napi téli — kitűnően rendezett — vadászaton alig esett 200 nyúl (esnie kellett volna 1000 darabnak!). Nem tudtam okát találni a silány eredménynek, míg végre egyik helyi viszonyokkal ismerős említette meg, hogy talán azért nem volt több nyúl, mert a tulajdonos pár alkalommal agarászott. Nem fogott 20 nyulat, ősszel a nagyvadászat előtt két hónappal járt agár utoljára a területen, mégis egyötöde nyúl volt, mint kellett volna.

Véreb.

A nemes, nagyvad vadászatánál nélkülözhetlen a jó véreb, vagy vezető kutya. Bár a mai nagy kezdősebességű, kitűnően ölő puskákkal könnyebb a nehéz nagyvadat löni, mint a régi, kisebb képességűekkel lehetett; gyakori az, hogy a nagyvad lövés után elmegy, megtalálni kutya nélkül alig vagy sehogy sem lehet. Sok nagyvad olyan szívós, hogy a szívlövést is 100 méterekre képes vinni; hát még ha arra gondolunk, hogy vadászaink mindig a 400—500 lépéses lövéseikkel dicsekednek, honnan vadat biztosan löni semmiféle távesőves puskával nem lehet, el lehet gondolni, mennyi értékes nagyvad megy veszendőbe, nem kerül meg használható állapotban.

A véreb arra való, hogy a meglőtt vadat nyomán kísérje, felkeresse. A lövés után a helyet átkutatjuk, hogy megállapítsuk, vajjon hol találta lövedékünk a vadat, milyen rombolást végzett azon, melyből gyakorlott vadász arra is következtethet, hogy a vad mily távolságra mehetett el a lövés helyétől, hol fekszik súlyos betegen, vagy kimúlva. E szerint a vérebet kisebb-nagyobb idő múlva eresztjük a vad nyomára, jobb 1—2 óra múlva, hogy addig a vad vagy kiszemledjen, vagy annyira beteg legyen, hogy az őt közelítő véreb és vadász elől menekülni ne tudjon. Igen hosszú idő múlva már a nyom kiszárad, kedvezőtlen (a keresésre) időjárás mellett a jó véreb is alig tudja a sűrűségekben, árkon, bokron, vizen keresztül megtalálni a beteg vadat.

A vérebet hosszúsínóron állítjuk a sebzett vad nyomára és ezen engedjük tovább, míg a vadra nem talált. Ez természetesen nem mindenütt lehetséges, mert rengeteg-erdők sűrűségeiben, hová a sebzett vad gyakran menekül, nem lehet a kutyát követni, kénytelenek vagyunk szabadon bocsátani. A „bajor hegyi véreb“ felel meg a mi viszonyainknak legjobban. Ez a fajta, ha jól neveltük és tanítottuk, szabadon ereszthető a sebzett vad után. „Csaholva hajtja a mozgó vadat, és állóra csaholja (dermedtre) a kimultat.“

A véredek kopókból tenyésztettek ki, közép nagyságú, erős testalkatú kutyák, színük többnyire vörös, vörösbarna, sárga vagy sárgásszürke.

Igen kedves kis könyvet írt „A véreb munkában“ címmel Storcz Mátyás kir. udv. vadásztiszt, melyben nagy szeretettel, hozzáértéssel ismerteti a vérebekeket, s azok tanítását, képességét és hasznát.

Kóborkutyák.

Amily szeretetreméltó, hűséges pajtása, kísérője az embernek a kutya, éppen olyan ellensége is lehet, ha azzal nem törődünk, ha azt „Istenszámba“ eresztjük.

A magyar ember szereti az állatot, különösen a kutyát, engedi szaporodni, nem is gondolva arra, hogy a szaporulat, ha felnő, gondozást,

etetését kíván; egy disznót lehet tartani azon, mit egy nagykutya elfogyaszt. Főúri passzió-számba megy egy-egy borjú nagyságú kutyanak idősebb, nagyon kiöltözködött hölgyek által való vezetgetése. Mennyivel hazafiasabb, szebb cselekedet lenne, ha a helyett a „bernáthegyi“ helyett egy elhagyott gyermeket venne pártfogásába, s nevelne belőle embert az a tehetős úrinő, kinek gyakran kell eltűnnie — kutya miatt — nem kellemes célzásokat, vagy gondolatokat. De ezt a kényes dolgot jobb, ha mi vadászok nem érintjük, van nekünk bőségesen bajunk a kutyaival vadászterületünkön is.

A vadászterület melletti községekben rendszeren felszaporodott kutyaállomány etetésével, gondozásával tulajdonosa nem sokat törődik, ezek a szegény párák éhen nem dögölhetnek, kénytelenségből ott szereznek ételmet, ahol van, kimennek a mezőre vadászni. *A vadászösztön minden kutyaiba beleszületik, s ha gyomra is kergeti, fokozottabb mértékben áldoz vadászszenvedélyének, rengeteg kis vadat pusztít el.*

*A kutya szaporítása, kölyök-nevelése a tavaszi hónapokra esik, tehát arra az időre, mikor pocakosnyúl, süldő bőven van. Ezeket a kora reggeli órákban, nyomaikon bármelyik kutya fel tudja keresni, s a „fűgablában“, kevés hajszolás után el is fogja. Mivel több ennivalót talál a határban, mint mostoha gazdájánál, legtöbb idejét kinn tölti, állandóan vadászik. Az ilyen kutya rendszeren gazda nélkül rójja a határt, kóborol, „kóborkutyanak“ szoktuk nevezni. „Kóbor“ minden kutya, mely gazda nélkül a vadászterületen jár és irtandó, mert *semmi ragadozóvad nem képes annyi kárt tenni a vadállományunkban, mint a kutya.* A vizsla, kopó, tascó, agár, véreb korcsai mind veszedelmesebb vadirtók, mint a becsületes, otthonülő „kuvasz“ és „komondor“.*

Legveszedelmesebb az összes kóborkutyák között a „farkaskutya“. Ez a szép megjelenésű, nagytestű, erős és eszes, ravasz kutya átka a vadászterületnek. Németországból került hozzánk ezelőtt mintegy 40 évvel, s e pár évtized alatt úgy elszaporodott, hogy az ország minden táján látható, ha tisztavérben nem, korcsokban. Ha egy faluba egy him farkaskutya bekerülhet, pár év múlva csak farkaskutya korecsot látunk, mely éppen olyan vadirtó, mint telivér őse.

A farkaskutya vadászszenvedélye, vadirtásra termettsége bámulatos. Nem válogat a vadban. Ha teheti, gímszarvast, dämvdát, őzet, muflont, vaddisznót hajt és tépi szét; ha rőtvdra nem talál, szerényen beéri a nyúllal is, melyet hangtalanul, kitartással hajt és csak ritka esetben nem tud elfogni.

Némelyek azt állítják, hogy a farkassal nincs rokonságban. Ezt mi vadászok, kik neveltünk is farkaskutyát, határozottan tagadjuk. A némánhajtás, a szövetkezés és vadcsapán való lesben állás, teljesen farkas tulajdonságok. A kutyák 90%, ha megsöréteződik, hangosan vonít, a farkas csak a lövés helyéhez harap, de némán marad. Egészen így viselkedett sok farkaskutya, melyeket sikerült mezőn megsöréteezni. A testnagyságban, színben való különbség nem nagyobb a farkas és farkaskutya között,

mint más és más vidéken nevelkedett farkasok között. A farkas és kutya egymással párosítva nemzőképes ivadékat hoz, tehát rokonok s hozzá elég közeliek. Az a vérengzési vágy, mely sok farkaskutyán megfigyelhető, szintén beszédes bizonyíték a közeli rokonság mellett. A farkaskutya a háziállatokra is veszedelmes. Megtámadja, széttépi a bárányt, házinyulat, baromfit, tehát olyan állatot is, melyhez másfajta kutya nem nyúl. *Néhány farkaskutyát neveltem, meggyőződtem arról, hogy a farkaskutya csak produkciókra jó, egyébre, pl. házörzésre, egyáltalán nem, és hogy a vadásatról nem lehet leszoktatni.*

Teljesen indokolatlan az a kímélet, melyben Hazánkban a farkaskutyát tartják. Házörző kutyát megillető adókedvezményben részesül, holott ott nem őrzi a házat, elszökik vadászni. Sokkal indokoltabb volna a világ legjobb házörző kutyáit, a „magyar kuvaszt” és „magyar komondort” karolni fel, melyek büszkeségeink és a vadásztól is inkább vissza lehet tartani, mint más kutyafélét.

A koborkutyák irtása a vadász első kötelessége, mert amint a tűz és víz nem fér meg egyhelyen, úgy a kutya és nyúl sem. Le kell szoktatni a gazdákat arról, hogy mezőre vigyék magukkal a kutyáikat. A pásztorkutyák „kolonc”-ára is vigyázni kell. Szabályosnak, nagyinak kell lennie a koloncnak, mely a vadászatban teljesen megakadályozza a kutyát; nem pedig a nyakra szorosan erősített, szívarnagyságú játéknak, melytől a kutya elfoghatja a vemhes nyulat. Más mindenben lehetünk elnézők a gazdákkal szemben, kutyakóboroltatásban azonban nem. Eltekintve, hogy egyes csavargó dög gyereket, sőt embert is indokolatlanul megtámad, a kóbor, gazdátlan kutyák a veszettségnek is a legjobb terjesztői, ezért teljes erővel kell fellépni velük szemben.

A bagollyal való vadászat. (Uhuzás.)

Az „uhuzás” azon alapszik, hogy a baglyot, mint éjjeli ragadozómadarat a nappali ragadozók utálják, megtámadják ahol lehet, hogy boszszút álljanak rajta nappal, mikor a bagoly kissé gyámoltalan, éjjeli csínytevéseiről.

A vadász felhasználja a bagoly és nappali kollégái közötti rossz viszonyt; a bagollyal, mint kevésbé kártékonyal, csalogatja a legártalmasabbat puskavégre, kedves szórakozás közben.

Bagollyal szárnyas ragadozóra vadászni csakis ott érdemes, hol utóbbiból sok van; s a vadászást is legjobb ezek tavaszi és őszi vonulása idejére tervezni. Hol alig van kártékony madár, ott unalmas, órákig hiába várni rá; ahol azonban szép számmal van, ott igen élvezetes vadászat, elsőrendű lövőgyakorlat az uhuzás.

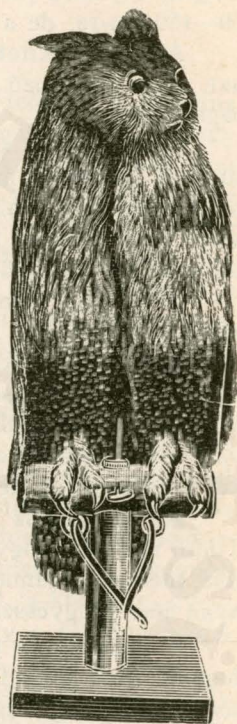
A bagoly lehet bármely nagyobb fajta, de legalkalmasabb a „nagy fülesbagoly” (Bubo, bubo, Linn), melyre nemcsak a kisebb, hanem a

nagyobb ragadozómadarak is szívesen jönnek. Az élő bagollyal való vadászat azért eredményesebb, mert az olyan, még távollevő ragadozót is meglát, jelez, melyet mi nem veszünk észre. A kitömött bagolyra is igen sok vágómadár lecsap, de még a mozgásra jól készített kitömött bagoly is messze elmarad az élőbagoly mögött.

A bagoly számára félreeső helyen kell megfelelő kalitkát felállítani, hol árnyékos és csendes a környezet. Húsfélékkel, lőtt verebekkel szokták tartani a baglyot; utóbbtól könnyen kaphat ólommérgezést, melyben sok bagoly már ideje előtt pusztult el. Jobb, ha a verebeket csapdával, hálóval fogjuk a bagoly részére. *Az etesse naponkint a baglyot, ki vadászni jár vele,* hogy megszokja, megismerje jóltevőjét, kivel könnyebben megy vadászni, mint ismeretlennel. A madarat tollasan, az emlőst szőrösen kell a bagolynak adni, mert ez nála igen fontos. A tisztán nyershússal, májjal etetett bagoly nem sokáig él. *A bagoly nem bárányszelidségű* madár. Mikor ki akarjuk venni lakóhelyéről, rúg-kapál, ezért tanácsos jó vastag bőrkezttyűvel nyúlni hozzá, nehogy piszkos körmeitől mérgezést kapjunk. A bagoly lábára bőrrel felszerelt kis karabinert erősítünk, melyet hosszú zsinórral látunk el a helyszínen.

Uhúzásra olyan hely való, honnan messzire lehet látni, mert az ide kiállított baglyot is nagy távolságról meglátja a ragadozó, vagy kártékony madár. Nagy területen több lesőhelyet kell építeni és azokon a vadászatot időnkint felváltva gyakorolni, különben a lövöldözés miatt elidegenednek onnan a ragadozók.

A lesőkunyhót legjobb földbe süllyeszteni, nád-
dal, szalmával, gyeppel úgy fedni be, hogy annak
necsak az ajtaján, hanem lehetőleg más részein is lesőnyílás legyen a
ragadozók közeledésének megfigyelésére. A kunyhó különben lehet
nyolcszögletes, négyzetes és téglányalakú; fődolog, hogy ágakkal meg-
rakva a környezetbe beolvadjon, s hogy benne két egyén kényelmesen
(jobb, ha több is!) elférjen. A kunyhó elé, ettől mintegy 8–10 méter
távolságra állítjuk fel a bagoly állóhelyét. Erre a célra sokan kis asztal-
kát szegeznek 60–80 cm magas cölöpre, melyen lyuk van a zsineg részére.
Jobb ennél egy vastagabb bot, melynek vége derékszög alatt fordul
vízszintes irányba és ezen a vízszintesen álló gömbölyű részen fúrunk
kisujjnyi nyílást a tartózsinegnek; az ilyen gömbölyű puhafán szívese-
ben ül a bagoly, mert körmeivel meg tud kapaszkodni, míg az asztalkán
nem szívesen marad, leszáll róla. Midőn vadászat céljából a baglyot
erre az ülőkére helyeztük, a zsinór egyik végét az ülőke lyukján áthúзва

a bagoly lábbéklyójára erősítjük, a másik végét a kunyhóba visszük. Így a bagoly az ülőjén úgy van megerősítve, hogy onnan csak a zsinór engedte távolságra mehet el.

A kunyhó ajtajával szemben, ettől cca 20 m távolságra, a bagollyal nem egyirányban, hanem ettől jobbra, vagy balra 2—3 méterrel, állítjuk fel a „leszálló“ fát, melyre sok ragadozó madár leszáll, hogy a bagolyhoz innen közeledjék. Ez a fa egy 15—20 cm átmérővel bíró, 5—10 m magas, lehetőleg puhafa (fűz, nyár), melyen pár ágat hagyunk lerövidítve 50—150 cm-re, de a héjjat mindenesetre meg kell hagyni rajta.

A helyére kitett uhut állandóan figyelni kell, mert ő jelzi nemcsak azt, hogy ragadozó közeledik; hanem azt is, hogy nagy, vagy kisebb ragadozó-e az.

Leghamarabb szoktak megjelenni a varjak, szarkák. Ezekre ne lőjünk rá lehetőleg, mert ezek jelenléte, rövid idő alatt érdemesebb szárnyas ragadozót csalhat oda. Ha azonban nem számíthatunk más kártékony vágómadárra, akkor a varjút, szarkát is leszedhetjük nagy élvezettel akár röptiben söréttel; akár a fáról „22-es long“ golyóval.

Itt hangsúlyozni kívánom, amit könyvem „*Ragadozómadarak*“ fejezetében mondtam. „*Ha uhuzni megyünk, ne feledjük otthon szívünket és józan belátásunkat!*“ Csakis azokat a madarakat lőjjük, melyek más hasznos madarakban, vadjainkban rengeteg kárt tesznek, s számuk bőséges. Ne bántsuk a különben kegyetlen káros madarat sem, ha kevés van belőle; természeti kincs az, mely kiméletet érdemel. Riasztó lövésekkel kergessük el, de ki ne irtsuk.

Az uhuzáshoz némi tudás is kell, hogy a kedvtelés teljes legyen. Tudni kell azt, hogy a lőni szándékolt ragadozó hogyan közelít a bagoly felé, hosszasan támadja-e, vagy csak egyszer rácsap s tovább áll? Alacsonyban jő-e (hegyesszárnyú sólyom), vagy magasról vág le?

A nagybagoly nem fél a kisebb ragadozóktól, jelzi, de egykedvűen fogadja azok támadását. A ránézve is veszélyes nagymadarak közeledésére leszáll baglyunk a földre, hanyattfekszik, éles karmait irányítja a támadó felé. Ilyenkor, ha lőhető a támadó, mielőtt baglyunkban kárt tehetne, lőjjük, vagy ugorjunk ki a kunyhó elé és ijesszük el.

A bagoly jellemvonásai felette eltérők. Van amelyik kisebb ragadozó támadására is összehúzódik, meghunyászkodik. A másik semmi félelmet nem árul el, felborzolja a tollát, csőrével mérgesen „kaffog“ a támadó felé, formálisan ingerli továbbtámadásra, mutatja, hogy felveszi a harcot, „áll elibe“.

Mondanom sem kell, hogy az őszi vonuláskor való uhuzásnál könnyebb nagyobb eredményt elérni, mert ilyenkor több a fiatal, tapasztalatlan ragadozó, mint tavasszal.

Az uhuzást lehet kunyhó nélkül is gyakorolni hosszú zsinagre kötött uhuval és földbeszúrható, környezet színével egyenlő „nagy paraplival“, mely alá beállunk s nem vesz észre a bagolyra figyelő ragadozó madár.

Az uhuzás különleges vadászati mód, melyet minden természetkedvelő igaz vadász — ha módjában van — szívesen gyakorol. Különösen ajánlhatom azoknak, kik a rendes, menő vadászattal járó fáradságot nem bírják; kik a szoba levegőjét megúnva, vágynak a szabadba, hol egy jó távcsővel szemlélődnek; ismerkednek növényvel, állattal s gyönyörűséget, élvezetet találnak a nagyalkotás csodás berendezésében.

Sólymászat.

Régi jóidők emléke, mely nálunk majdnem a feledés homályába ment, a „solymászat“ A solymászatot ma a világ más részein is vagy igen gazdag emberek gyakorolják, kiknek telik erre a költséges passzióra; vagy pedig a világ térképének alig berajzolt részein, hol a szegény ember nem jut más módon finom madárpecsenyéhez. A magunkféle ember nem is ér rá a solymászatra, szívesebben megy puskával vadászni, hol saját testi ügyessége érvényesül, s hol a zsákmány is tekintélyesebb. Feszedelmek és királynők hódoltak évszázadokkal ezelőtt a solymászat magas élvezetet nyújtó szenvedélyének, ma Európában alig pár állam (Anglia, Belgium) tehetős urai solymásznak.

A solymászat lényege az, hogy erős „vágómadarat“ szelidítenek meg, úgy, hogy az, ha vadra eresztettük, vagy levágja, vagy nem, de gazdájához hívásra visszajő. Erre a célra különböző sólyomféle madarakat használnak. Az Ázsiában élő nagyobb sólyom alkalmasabb e célra, de a nálunk elvétve fészkelő „kerecsensólyom“ is kitűnő. Igen jók a „vándorsólyom“, „héja“, „törpesólyom“ és „karvaly“ is. Mindenesetre nagyobb emlősre vagy madárra nagyobb, erősebb vágómadarat, a kisebbre, gyengébbre kisebbet használunk. *Azt is fontos tudni, hogy a nőstény példányok könnyebben szelidülnek és jobban használhatók, mint a hímek.*

A sólymot vagy felnőtt korában fogjuk el s szelidítjük meg, vagy magunk neveljük fel. Utóbbi szelidebb, előbbi használhatóbb lesz. A sólyom megszelidítése egész tudomány. A lábára kis bilincset, fejére sapkát tesznek és állandóan kézen hordják. A sólyommal való vadászat úgy történik, hogy a vadászterületen vizslával felkerestetjük a foglyot, fácánt, kacsát vagy nyulat, s mikor felkeltettük, a bilincstől, szemetfedő csákótól megszabadított sólymot utánaeresztjük. Ez üldözőbe veszi és addig vág rá, míg le nem verte, ha bír vele. A foglyot, fácánt könnyen levágja a jó erős sólyom; soká küzd, nehezen győzi le a gémet, darut vagy erősebb emlős vadat.

Kedves multság jó sólyommal varjakra vadászni. Ezekből bőségesen van, hamar találunk, s mikor közelükbe jutottunk, eleresztjük a sólymot. A varjak ijedten repülnek széjjel, a sólyom üldözőbe vesz egyet, csapkodni kezd rá, s az, ha nem elég ravasz, ide-oda repül, a sólyom utána és legtöbbször kemény hajsza után legyőzi. Ha ügyesebb a

varjú, a sólyom elől magasra száll, irányt vesz egy erdő vagy facsoport felé és egyenesen oda repül sokszor 5—6 kilométerre is. A sólyom üldözi, csapkod rá, de ő álhatatosan repül, amíg a faágak között biztonságba nem helyezkedhetik. *Mivel a sólyommal való hajsza gyakran igen nagy területen játszódik le, hová követni gyalog nem lehetne, lóhátról célszerűbb solymászni.* Erre a célra erős, minden terepet könnyen bíró „vadászló” kell. Ha ugyanis az üldözés oly messze megy, hol nem látjuk, akkor nemcsak az élvezet lesz hiányos, hanem a sólyom is elveszhet. Ez pedig nem kis kár, mert *egy kitűnő vadász sólyom jó néhány ezer pengőt képvisel.*

Újabban a gödöllői kir. vadász hivatal is foglalkozik sólyomvadászattal. Célja, hogy hazánkban is újra felkeltse a tehetősebb vadászok figyelmét ez iránt a fejedelmi szórakozás iránt. Nemeskéri Kiss Géza kir. vadászmester külföldön is tanulmányozta a solymászatot és igen érdekes előadást tartott a Magyar Ormithologusok Szövetségében a solymászatról. Lehetséges, hogy ezt a régi, kedves vadászati módot újra felkarolják, mert Alföldünk kiválóan alkalmas a solymászatra, kitűnő vadászlovakkal, lovasokkal rendelkezünk.

A solymászat a vadtenyésztésben nem tesz annyi kárt, mint a kopászat vagy agarászat, mert szakértők gyakorolják és rendesen olyan területen, hol bőségesen van vad.

Falkavadászat.

Csak megemlítem, mert ez is, mint vadászat, a múlté, ma mint kitűnő lovassportot gyakorolják.

Régente, jó lövéfegyverek híján, a hasznosvadat is lóhátról addig hajtották, üldözték, míg nyílhegyre vagy lándzsára nem került. A vad felkeresésénél, hajszolásánál természetesen nem hiányoztak a kopók sem. Később főúri, királyi élvezet lett a lóval és egész falka kopóval üzött passzió, melyre nagy költséggel szervezkedtek. Egész ménesre való ló, párszáz hajtókutya, lovások, kutyavezetők (pecérek), s más szükséges személyzet állott tisztán a falkavadászat rendelkezésére, a nagy apparátusnak fenntartása kis vagyonba került.

Franciaországban, a császárság fénykorában divatozott a nagy fényvel, pompával rendezett falkavadászat, melyen mindent, ami szép és drága, bemutattak, különösen lovakban, felszerelésekben és festői színes ruhákban. A hajtás szarvasra, vaddisznóra és őzre ment; ritkábban nyúlra, rókára. A vadászok, ostorosok, pecérek szétoszlottak, kört formálva, behajtották a mezőn, réten levő szarvasokat az erdőbe. Az erdőt körülállták, kopókat eresztettek a szarvasokra, melyek felverték őket és hajtani kezdték. Most a „falkanagy” kijelöli (ismertető jeleit közli) az üldözendő szarvast, mire az egész társaság ezt üldözi, ha csapatban van, elválasztja társaitól. Az üldözött fut a falka előtt, sűrűbe is próbál mene-

külni, de végre is úgy elfárad, hogy utoléri; két vadász a lóról leszáll, elvágja a szarvas inait a térdizület fölött, majd a menni nem tudó szarvast agancsánál fogva földreszorítják, mire a vadászgazda vagy vendége leszúrja azt (kegyelemldöfés). Ez a „*Halali*“, melyre a vadászszemélyzet „*Halalitust*“ fúj, jobbjáról lehúzza a kesztyűt és kihúzza hüvelyéből vadászkését.

A vadelejtés helyén, vagy ha ez nem alkalmas, ennek közelében a vadat felvágják, beleit egycsomóra rakják, leterítik az állat bőrével.

A falkavadászok átkelése.

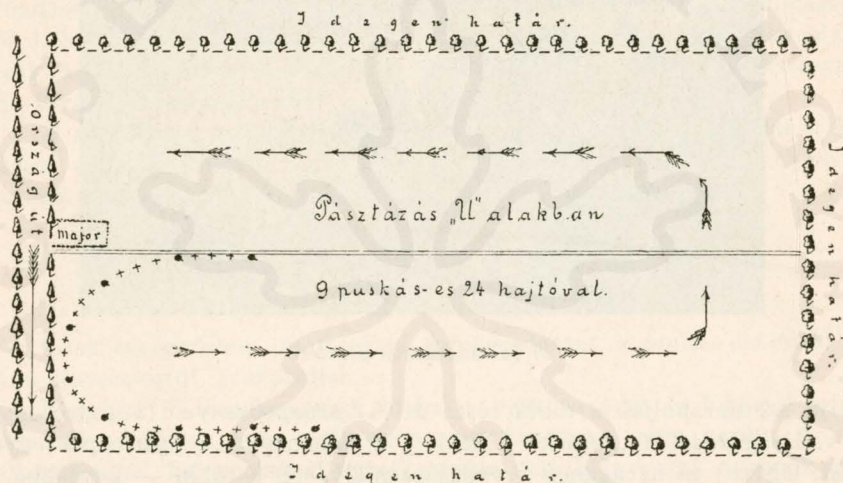
Majd szétdarabolják a többi részt is. A „*szüzpecsenye*“ (vesepecsenye) a vadászgazdáé, a „*remek*“ (Ziemer) a falkanagyé, a „*gerincpecsenye*“ (hát, lágyék) és az agancs a vadászszemélyzeté, a többi — kevésbbé jó — rész (fej, nyak) a hajtóké szokott lenni. Ezután a belekről a takarót lerántják és a kopókat ráengedik („*kapzsira adják*“), melyek pillanat alatt — marakodás közben — felfalják.

Ha jól sikerült a vadászat, lakoma után élénk trombitaszóval vonult haza a falkavadásztársaság, ha eredmény nem volt, csendesen vonulnak haza.

Ma lovastisztek, úrlovások csinálnak falkavadászatot erre alkalmas terepen; ritka esetben rókát üldöznek, gyakrabban vonszolókra eresztett hajtókutya után lovagolnak. Legtöbbször a jóelőre elszórt papírszeletek nyomán haladnak. Gyönyörű vadászversenyek voltak a nagyháború előtti boldog időben a Kolozsvár melletti „*Alsózsukon*“, hol ilyen alkalmakkor nemcsak erdélyi főuraink és hölgyeink, hanem hazánk igen sok előkelősége öltözött piros és zöld frakkba. Ma, mint mondtam, vadászati jelentősége nincs, de mint lovascsoport elsőrendű, boldogabb idők emléke.

Vadászatrendezés.

Ha ketten, hárman megállapodunk, hogy pl. jövő vasárnap foglyászni, kacsázni vagy nyúlra kimegyünk, csekély előkészületre, rendezésre van szükség, mert tudjuk a vonat vagy kocsi indulási idejét, pusztát, vadászjegyet, töltenyt, vadagगतót és enivalót minden mondás nélkül szoktunk magunkkal vinni; hajtókról egyikünk gondoskodik, valamint kocsiról is, ha a vasuti állomástól a vadászterület távolabb esik. Bár az elmondott csak egy kisebb vadászati kirándulás, mégis, ha elgondoljuk, ott is elő kell készíteni a dolgot, mert ha elfelejtenénk kocsit, hajtót rendelni, az érkező vasuti állomáson tanácstalanul állnánk, a napnak jó részét ellopnók a pótintézkedéssel, s a reggeli izgalom miatt nem lenne kellemes, eredményes a vadászat.

A nagyobb vadászat rendezése már hozzáértést, gondot és pontos-ságot kíván; különben úgy az erkölcsi, mint az anyagi siker elmarad. A helyszűke miatt nem sorolhatom fel a nagyobb vadászatok sokfélesé-gét; a téli körvadásatról vagy ehhez hasonló nagyobb hajtóvadásatról említek meg egyet-mást.

Ha valaki „nagy” vadászatot akar rendezni, elsősorban azzal ke-l tiszttában lennie, hogy van-e mire? Mert az „üres” területre csődített va-dászok közül sok az első félóra eredménytelensége után kedvét veszti, arra gondol, hogy minek is jöttünk ide; s azon ürügy alatt, hogy kisfiát lázas állapotban hagyta reggel otthon, aggodalmában vadászni sem tud; kocsira ül, otthagyja a vadászatot. A területet a jó gazda maga szem-léi meg lóhátról, nem bíz meg a kerülő, vagy úgynevezett „vadőr” je-lentésében, kik közül sok a szerint lát több vagy kevesebb nyulat, hogy aznap reggelén hány kupicát sikerült kalapálá juttatni.

Ha emberi számítás szerint elegendő a vad, akkor a házi és időjárási viszonyok jönek számításba, a vadászat idejének megállapításánál. Itt komplikálja a helyzetet az, ha néhány olyan jóbarátunk van, kiket nem akarunk kihagyni a meghívottak sorából, de kiknek bokros elfoglaltsága van, s ha egyik jöhetne, nem jöhet a másik. Ezen a nehéz kérdésen kompromisszummal valahogyan túlesünk; most jön a meghívandók névsorának megállapítása. *Meg kell hívni a kedves barátainkat, de hogy valami eredmény is legyen, jó puskásokat is hívni kell.* Csak mellékesen említem meg, hogy arra is kellene gondolni, ha jó vadászatot akarunk, hogy járni teljesen képtelen vadászokat menővadászatra ne hívjunk. Ezek számára más alkalommal csináljunk hajtásokat, hol ők is jól mulathatnak.

Ha a terület vadban dús, könnyű rá vadászokat kapni, ilyenkor a minőségi selectionnak is helye lehet. *Jó, rendes vadászokat hívunk; fájó szívvel, de — az ügy érdekében — mellőzzük azokat, kik soha máskor nem vadásznak, most is csupán „a társaság kedvéért” vennének puskát a kezükbe.* Az utóbbiak szoktak elhozni „számfeletti”-nek II-ik gimnázista fiukat, természetesen 16-os cal. puskával, hadd tanuljon a nagyok között. Erről még sokat tudnék mondani, de rátérek a meghívókra.

A vadászatra-hívás, hol gyakori a nagyvadászat, ízléses, nyomtatott meghívóval történik; hol egy évben egyszer-kétszer vadásznak, ott közönséges levelezőlapon vagy levélben is elintézhető. *A meghívó rövid szövegű legyen, de minden fontos dolognak azért rajta kell lennie.* Talán nem követek el hibát, ha az udvari vadászatra szóló meghívót, mint a legegyszerűbbet, ismertetem, melyből láthatjuk, hogy ma a legfelsőbb helyen sem keresik a fölösleges cicomát, komoly egyszerűsége törekednek.

MAGYARORSZÁG KORMÁNYZÓJA

tisztelettel meghívja

.....urat

az 1934. évi december hó 8-án „Égettvágáson” tartandónyúl- és fácán vadászatra.

Találkozás 8 órakor

..... a gödöllői kir. kastély előtt.

Válasz kéretik a szárnysegédi iroda címére.

A 17×10 cm nagyságú, fehér kártyapapírra, fekete betűkkel nyomtatott ízléses meghívó hátlapján „Meghívottak”: felírás alatt a vadászatra hívottak névsora van írva.

Midőn a nemes egyszerűséget dícsérem, nem ítélem el azt sem, ha a vadászmeghívón csinos, nem terjedelmes, vadászjelenet is van a hangzatosság okáért; semmi szükség sincs azonban az otrombán rajzolt vadászjeleneteknek arra a tömegére, melytől nem látható a szöveg sem.

Egyes esetekben *kívánatos a meghívóra rányomtatni, vagy írni a vasúti állomást, indulásérkezés idejét*, továbbá: „*étkezésről gondoskodunk*“, „*vadászat után vacsora*“, „*csak vadászruha!*“ Szóval mindent, ami a vadászat és vadász szempontjából fontos. Sok meghívón látjuk: „*Aki le nem mond, jön!*“ írást is, melyet sok tekintetben nem találok elegendőnek szomorú tapasztalataim miatt. Lemondás, ha megelőző este közli a vadász, hogy nem mehet, de ez esetben helyette, vagy ha többen mondtak le utolsó percben, ezek helyett, nem tud a házigazda megfelelő puskákról gondoskodni. Így csak lazán rendezett vadászatnál elég az utolsó pillanatban való lemondás, ott azonban, ahol a vadászatot pontos számításokkal készítették elő, nagy gondot okoz a rendezőnek.

A vadászatra való meghívás a vadászra olyan megtisztelés, hogy azt félvállról venni nem lehet. Esetet tudok, mikor a szíves házigazda 20 meghívottjából megjelentünk 8-an, lemondott 2 vadász; 10 vadász pedig egyszerűen nem jelent meg. Hogy mily gondot okozott a házigazdának ez a példátlan rendetlenség, azt mondanom sem kell; nem is szólva arról, hogy a háziasszony 20 vadász részére készített magyar vendégszeretettel lakomát. *Az a vadász, ki idejében nem mond le és nem jelenik meg rendezés időben a vadászaton, nem érdemli meg a meghívást.*

A meghívók szétküldése után, tehát legalább is egy héttel a vadászat előtt, a vadászat rendezője megtervezi a hajtásokat, köröket, vagy hajtásvonalakat. Ha a területről térkép van, arról csináljunk vázlatot, rajzoljuk bele a köröket, vagy hajtásvonalat (Stráf), állapítsuk meg a körvonal (vagy vonal, oldalvonalak) hosszát, osszuk be a meghívott puskásokat úgy, hogy egymástól induláskor 300—400 méternél távolabb ne legyenek, számítsuk ki a hajtók számát is. Ha pl. 8000 a körvonal hossza és 20 puskás van; akkor minden vadász a másiktól 400 m távol esik; tehát a két puskás közé 7 hajtóra lenne szükség, kik egymástól cca 50 méterre esnek. Ily beosztás mellett 140 hajtó kell, kik a 20 puskással elegendők arra, hogy a nyulakat felverjék, a körbe irányítsák. Kezdetben ugyanis kevés a kifelétörő nyúl, azután pedig kisebb lesz a kör, sűrűbben esik az ember a körvonalban. *Vadhordókról is kell gondoskodni*, kik hosszú rúdra aggatva viszik a nyulát a vadasszekeréhez. Ezek számát a remélt nyúlmennyiség szerint állapítjuk meg.

A hajtókat számokkal kell ellátni, éspedig 1-től 70-ig piros, a másik 70-et kék, vagy fekete számmal. E nélkül a körrendezés lassan megy, elbújkálnak vadaskocsi mögé a hajtók. Itt említem meg, hogy a vadászokat is sorshúzással piros és kék számhoz kell juttatni, mely a körbeindítást felette megkönnyíti. Egyik körben a pirosak mennek jobbra, kezdve a kis számokon; másik körben a kékek, de ekkor már a nagy szám kezd a menést.

Azt is számításba kell venni, hogy a terület levadászása mennyi időt kíván, s tekintettel a nap rövidségére, *célszerű korán, ½8—8 órakor már kezdeni, hogy estig elvégezhezzük.* Az előkészületekkel a vadászat előtti napon teljesen készen kell lenni, és pedig nemcsak a vadhordó kocsinak rudakkal való ellátásával, hanem a lőtt vad értékesítésével is. *Az eladást pontosan körvonalazzuk, nehogy a vadászat napján az átvevő részéről*

Nyúlteríték.

meglepetés érjen. Nem árt kézben függeszthető mérleget is előzetes kipróbálás után kivinni, mellyel a nyulakat pontosan megmérhetjük. Sok helyen szokás a nyulakat 10-enként — vékony sodronnyal vagy erős zsineggel — kötni hüvelyknyi vastag rudakra, hogy a vasúti kocsiban való elhelyezés könnyebb legyen.

Tegyük fel, hogy minden előkészületet megtettünk a vadászatra, az előző nap estjéhez értünk, mikor a vasúton távolról jövő vendégek egy része érkezik. Elszállásolásukról nem szólok, egyszerű, vadászós legyen. *A vadászat előtti estén lakomát csapni, soká fennmaradni, lumpolni egyáltalán nem vadászós és mint a vadászat elrontóját, kerülni kell.* Az igazi vadász vacsora után rövid ideig a háziakkal elbeszélget, majd nyugvóra tér, mert tudja, hogy *csakis pihent testtel és lélekkel lehet élvezni a vadászatot, bírni a velejáró fáradalmakat.*

Reggel, mikor a közeli vendégek kocsin, szánon érkeznek, esetleg reggelivel is kínálja a házigazda, vagy pedig a találkozás helyén üdvözlí vendégeit. — A reggeli rövid, vadászós szokott lenni, tea, kávé és egy kis hideg ételből (szalonna, sonka, vaj) áll. *Szeszes italt lehetőleg nem kell felszolgálni,* legfeljebb azoknak, kik egy pohár valamelyes pálinka

nélkül nem tudnák a napot kezdeni. *A szesz italal való erőszakos kínálkozás nem vadászos és nem engedhető meg, mert sem járni, sem löni nem tud jól a beszeszelt ember.*

Reggelizés után a társaság gyalog (ha közel a vadászterület), kocsin, szánkón, vagy kisvasúton (lórén) a vadászat helyére vonul, hol már várja a hajtósereg. A puskát itt is tokban jó vinni, de ha összerakva vinnénk,

Indulhat a hajtás !

arra ügyeljünk, hogy egymás orrát le ne üssük puskánkkal. *Kocsin a hosszú puskát mindig azon az oldalunkon vigyük, mely a kocsi széléhez támaszkodik és sohasem a mellettünk üő szomszéd felől. A kocsin puskát tölteni, onnan lövöldözni illetlenség, ami bántja a többi rendes vadászt. Egyetlen kivétel a csavargó kutya, melyet kocsiról is löni kell.*

A helyszínén a vadászatrendező röviden elmondja, hogy hány kör, hány ráhajtás, vagy vonal lesz. Azt sem fölösleges szerényen megemlíteni, hogy a tizórait (harapnivalót) mikor kapjuk, mert vannak vendég urak, kik már az első kör után azt keresik, hol füstöl a kazlak mellett a tűz, mely egy kis meleg „*tormás*“-sal, vagy ha vacsora nem lesz, kiadós ebéddelel szolgál az addigra „*farkaséhes*“ társaságnak.

A rendezőnek, még ha az kisebbrangú gazdasági alkalmazott is, szót kell fogadni és engedelmeskedni, mert ő felelős a vadászok testi épségéért és a vadászat eredményéért. Ha a rendező szokásból, kötelességszerűen kéri a vadász urakat arra, hogy a mellettük lévő hajtókra gondjuk legyen, puskájukat összejövéskor ürítsék ki, se be ne menjenek a körbe, se el ne maradjanak stb., nem szabad rossz néven venni, sőt helyeselni kell és segíteni neki a rendezésben, a rend fenntartásában. Indulás előtt közli a rendező a vadászokkal, hogy a kör merre hosszúkas, tehát melyik oldalnak kell állnia, míg a hosszú és rövid tengely egyenlő nem

lesz. Arra pedig mondást sem kell várni, hogy induláskor a sarkoknak, a tervezett körvonaltól kívül álló részeknek ki kell lépni, hogy mielőbb szabályos legyen a kör.

Mint a nyúl vadászatnál is említettem, nem fölösleges két ügyes lovasembert, de olyant, kinek fogalma van a körről, a puskások mögött járatni, kik figyelmeztetik az elmaradottakat, megállítják azt az oldalt, melyik kelleténél beljebb nyomult.

Mivel a rendező nem lehet mindenütt, a vadászok kötelessége a megindított kört tovább rendezni, illetve arra törekedni, hogy a kör igazi kör legyen, nem pedig hosszúkás „hurka“, melynek két vége mulat, a két oldala nézi és bosszankodik. A könnyelmű vagy gyakorlatlan puskást is a szomszédpuskás figyelmeztesse, ha töltött puskáját vadászok, hajtók felé tartja, s a nyulat a puskásvonalon át kíséri célratartott puskájával („léniaz“); jobb — ha még rosszul is esnék az illetőnek — azelőtt szólni, mielőtt valakit lelőtt.

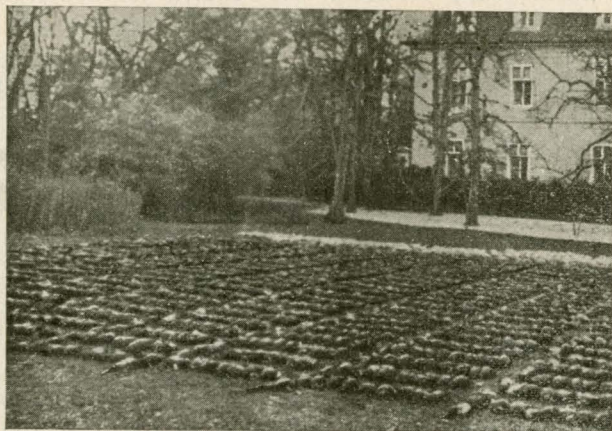
A nyúl vadászatra vonatkozó dolgokat a „nyúl“-fejezetben megírtam, itt csak felemlítem, hogy egyenes terepen, jóindulattal, kellő segítséggel igen szép és élvezetes vadászatot lehet rendezni, de ehhez első sorban megértő, rendes vadászok kellenek.

A vadászat végén, ha utána vacsora nem lenne, ne terheljük a házigazdát ottlétünkkel, elég dolga van ezen kívül is, köszönjük meg a szíves látást és egy feledhetetlen, kedves nap után térjünk haza. A nagy vacsoráknak nem vagyok híve, de sok vadásznak ez a legkedvesebb élvezete. Hiába, a sanyarú, rossz megélhetési viszonyok sem tudják még soká a magyar emberből kipusztítani a magyar vendégszeretet — sokszor túlzott — szokásait. Helyenkint a gazdaságban ez a legnagyobb ünnep. Ilyenkor a személyzetet is, mely résztvett — hajtói minőségben — a vadászatban, megvendégelik. Sok helyen a vendégsereg táncra is perdül, reggelig mulat.

A kör vadászatban előforduló rossz szokások közül fel kell említenem azt, amidőn a körbe a vadászok és hajtók közé nem vadászok — csupán érdeklődők — tömegesen állnak be. Ha a horgász nem szívesen veszi az érdeklődőt, oka van a rendes vadásznak is arra, hogy meneküljön a fölösleges nézőközönségtől. Ha látja a nyúl a sok embert, nem megy arrafelé, s mivel a vendégek rendszeren a jó puskás mögé állnak, a nyulak a gyengébb lövőkre mennek, kik elhibázzák, s a „teríték“ sovány lesz. Megengedhető az, hogy a körrel haladni tudó kíváncsi a vonalba úgy álljon be és úgy viselkedjék, hogy a nyulakat el ne térítse. Az ilyen, kocsin, vagy szánkón megjelenő nézőközönség szokott legtöbbször az ügyetlen vadász sörétjeiből kapni, vagy miattuk nem lehet a körből menekülő nyúlra lőni.

Nem tartom fölöslegesnek e helyen is ismételni, hogy ilyen társas vadászatra, hol sok az ember, lehetőleg kisebb söréttel menjünk, mert a nyulat közelebb kapjuk, elég rá a 10-es sörét is, míg a darabos sörét a fagyos földről messzепattan, kárt tesz valakiben.

Az udvari vadászat példásan van rendezve. Pontos időben érkezik mindenki, a rendező erdőtiszt térkép után jelöli ki a puskások helyét, a hajtók gyakorlottak és közöttük mennek, rendet tartanak a kiváló vadőrök, erdővédek. A hajtás kezdetét kürtszó (háromszor felhívás és előre) jelzi, végén „lefúvás” van. Egyik hajtásból a másikba példás csendben mennek; a lőtt vadat a hajtók az illető puskás mellé rakják sorba, melyeket a hajtást lassan követő vadaskocsi szed fel. Az ebéd

Fácánteríték.

12—1 óra között van kinn a szabadban, hol nagy tűz mellett, fehér terítéken, magyarcímeres evőedényben jön a kitűnő magyar konyha remeke. *Az ebéd izletes, rövid és sohasem fajul lakmározással.* All egy csésze levesből, pecsenyéből, vagy ezt pótló töltöttkáposzta, kolbászból, gyümölcs-, feketekávéból, melyek mellett jobbminőségű, rendes asztali bort szolgáltatnak fel. Egy rövid óra alatt megvan az ebéd, tovább vadászik a társaság. *A főméltóságú kormányzó úr, mint a legszivesebb házigazda, nagy súlyt fektet arra, hogy csak magyar ételt szolgáljanak fel.* A külföldi magas vendégek nem győzik élvezni és dicsérni a jó magyar konyhát, s azt az egyszerűségében is nagyhatású terítést, melyet az erdő gyönyörű környezete s a madárdal tesz még fönségesebbé.

Vadászat végén a rendezőség, élén a királyi vadászmeisterrel, a főméltóságú úr elé sorakozik, ünnepélyesen, levett kalappal jelenti a királyi vadászmeister a nap eredményét. Ha a zsákmány a tavalyitól nagyobb eltérést mutat, a jelentés ennek megemlézésére is kiterjed. A főméltóságú kormányzó úr megköszöni a jelentést, elbúcsúzik vendégeitől, vadász-erdész tisztikartól, s szétoszlik a társaság. De hálatelt szívvel mennek szét a vadászok, mert olyan igaz vadász vendégei voltak, ki hazájának él, ki az ország kormányzásával járó nehéz gondokat is azért teszi le pillanatra, hogy a vadászatot is felhasználja honfitársai és más országok

fiai iránti tiszteletének nyilvánítására. *Az udvari vadászatok sok őszinte jóbarátot szereztek Magyarországnak.*

Hogy a vadászatrendezés sok fáradsággal, költséggel jár, mely költség a vad árában nem mindig térül meg, azt minden vadász tudja; ezért az áldozatért kell hálával lenni a vadászgazda iránt, megkönnyíteni gondjait, hisz a vadászat nemes élvezetétől eltekintve is, *olyan baráti összejövetelre nyújtott alkalmat, melyre az élet nehéz gondoljai között szükségünk van, s melyhez mi, vadászok más úton alig juthatunk.*

Vadásztársaságok.

Boldogok azok, kik saját birtokukon vadászhatnak, vagy elég tehetősek ahhoz, hogy egyedül béreljenek vadászterületet. A 28.000 magyar vadásznak igen nagy százaléka kénytelen összeállni, szövetkezni arra, hogy vadászterületet béreljen. Természetes, hogy az ilyen haszonbérelt területen, hol többen vannak hasonló jogokkal, nem vadászhat egyik sem oly szabadon, mintha egyedül az övé volna a terület.

Ha sikerül jó vadasterületre úgy állni össze, hogy a tagok egyforma gondolkodású, belátó, egymást tisztelő, türelmesek mind, akkor boldogan vannak együtt; ha azonban csak egy tag van közöttük, ki nem tud a társai közé beilleszkedni, vége a békés együttvadászásnak.

Az egylet területén egyebeken kívül főleg a vadlelövással rendet kell tartani, különben hamar kifogy az állomány. Ennek a rendnek megszervezése, a megállapodás betartása körül szoktak bajok fordulni elő, mely megrontja az egyleti életet. Legnagyobb baj az, hogy kevés az egyforma vadász. A gyengébb lövő is annyit szeretne löni, mint a jobb lövő, s mert ez semmi módon el nem érhető, sok esetben olyan megszorításokat terveznek, mely a jobb lövőt elkedvetleníti, a társaságból való kilépésre indítja. Vannak egyletek, hol az egymás iránti bizalom oly fokon áll, hogy: *„csakis együtt szabad kimenni vadászni!”* — Amilyen kedves az önként társulás, oly kellemetlen, ha erőszakkal hozzuk össze az össze nem illőket.

Saját terület híján, egy igazán vegyes vadásztársaságba vétettem föl magamat. Ebben kúriai bírótól a tót kigazdáig minden társadalmi osztály képviselve volt. *„Csak együtt volt szabad vadászni!”*, legalább is az egylet szabályai szerint, mert az egyleti szabályoktól eltérően a községi kigazda vadásztársaink — betakarítás után — minden áldott nap levadászták a határt. Legtöbbször üresen jöttem haza, de boldogan, mert a mellettem elsüvítő nullás sörétből — Isten különös oltalma folytán — egyet sem kaptam. Könnyű belátni, hogy nem vettem zokon, mikor az *„évrőz nagyvadászat”*-ról való távolmaradásom miatt (lőttek 16-an három nyulat!) tudomásomra adták, hogy tagságom lejárt. Hálát adtam az Istennek, hogy ép bőrrel kikerültem, hiszen nekem ez a különben jóra való gazdákból álló társaság több aggodalmat adott, mint élvezetet.

De nem kell szegény kispolgárt bántani, ha ő nem tudja a társadalmi szokásokat és nem tud úgy vigyázni a puskával, mint mi, hiszen látunk diplomás emberekből álló társaságban is hasonló dolgokat. Esetet tudok, mikor „örök harag“ lett abból, hogy az egyik vadász kilenc foglyot lőtt, míg a másiknak csak nyolc sikerült! Ezért azt mondom: *„csakis az lépjen be vadászegyletbe, vagy társaságba, ki szereti vadásztársait, nem irigy, nem önző, ki nem akar mások rovására mindent lőni“, kit hidegen hagy, ha vadásztársának jobban kedvezett a szerencse, mint neki.* Talán példának hozhatnám fel a mi szerény boldogi vadásztársaságunkat, hol semmi rossz érzés nincs azért, ha egyik 30 foglyot lőtt, a másik csak hármat. Ha tizenötöt szeretne hazavinni, aki hármat lőtt, könnyen vihet, mert szívesen adunk „kölcson“, majd megadja, mikor ő lesz szerencsésebb.

A társulattá alakult vadászoknak jogait és kötelezettségeit „*alapszabály*“ba kell foglalni, hogy minden félreértés kikerülhető legyen. Ebbe az alapszabályba a társulat szervezetén kívül a vezetők teendői is pontosan beveendők. A vadtenyésztés és gondozás részletei nem foglalhatók az alapszabályokba, mert ezek a dolgok évről-évre változnak. Így például legjobb július végén, közgyűlésen határozni meg — az állomány szerint —, hogy augusztus hányadikán kezdődjék a foglászati, mely napokon szabad vadászni, s kimenésenkint, vagy havonként hány foglyot lehet egy vadász.

Igen fontos az, hogy hetenkint legfeljebb egy napon vadásszunk egy területen, mert a gyakori hajkurászással elvadítjuk a foglyokat, más vadat is.

A lőhető foglyoknak (általában vadnak) egy kimenésre vagy hétre való, számszerű szabályozását — rendes állomány mellett — nem tartom helyesnek. *Sokkal jobb, ha hónapokra szabjuk ki a lőhető foglyok, vadfélék számát,* mert ha valakinek jól kelnek és egy óra alatt kilövi a 10—15 darabból álló kompetenciáját, fájó érzés abbahagyni a vadászatot, melyre esetleg költséges úttal jutott. Ha egyhavi illetmény fölött rendelkezik a vadász, könnyebben tudja idejét beosztani s a szerencsés napot kihasználni.

Amelyik egyletben az egymást megértés, bizalom teljes, ott egész időnyire *határozhatják meg azt, hogy egy tagnak, melyik vadnemből mennyit szabad lőni.* Az ilyen kompetenciába a „körvadászat“ eredménye nem számít, mert ott úgyis „*terítékre*“ vadászunk, a lőtt vadat az egylet pénztára javára értékesítjük.

Hosszú tárgyalás helyett inkább azt említem meg, hogyan kell a vadásztársaságot megalakítani, jóváhagyás végett fölterjeszteni.

Mindenekelőtt alapszabályokat kell kidolgozni (alább mintát közlök), mely tervezet alapján fog alakulni a társaság. Egyik tag a többiekkel legalább is 14 nappal előbb alakuló gyűlésre hívja össze, hol korelnök nyitja meg a gyűlést. Két tagot kér fel a jegyzőkönyv hitelesítésére, egyet a jegyzőkönyv vezetésére. Ezután a korelnök ismerteti az alapszabály-

tervezetet és esetleges vita után azt elfogadásra ajánlja. Az alakuló gyűlés azt elfogadja. Ha módosítással, úgy ezt pontosan jegyzőkönyvbe foglalják. Majd a körelnök, vagy alakuló gyűlés elnöke, a gyűlésnek azt a határozatát, hogy az alapszabálytervezetet elfogadta, „kimondja” s felhívja a gyűlést a tisztikar megválasztására. A választást lehet közfelkiáltással vagy szavazással megejteni. Utóbbi esetben szavazatszedő bizottságot küld ki az elnök. A tisztikar megválasztása után az „elnök”, vagy ha ezt nem választanának, a „vadászmester”, foglalja el az elnöki széket és most már mint megalakult társaság határozza el, hogy az alakulást bejelenti a m. kir. belügyminiszternek, s az alapszabályok jóváhagyását kéri. Például:

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

A i vadásztársaság 193...
évi hó , az 1., alatt 4 eredeti példányban
idecsatolt jegyzőkönyv szerint megalakult és a 2., alatt 5 ere-
deti példányban mellékelt alapszabályait megalkotta, tisztikarát
a 3., alatt 3 példányban idecsatolt névsor szerint, megválasztotta.

Társulásunknak az a célja, hogy
..... községek határában, de máshol is a
hasznosvad tenyésztéséről gondoskodjunk és a vadászatot sport-
és okszerűen gyakoroljuk.

Tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy alapszabályain-
kat jóváhagyni, annak minket illető példányát elnökünknek
megküldeni kegyeskedjék.

Kelt , 193... évi hó n.

.....
társulati jegyző.

P. H.

.....
társulati elnök.

.....
társ. ügyész, vagy vadászmester.

A kérelem külzetére, de csak felére (hosszan összehajtvá) írva

A nagymélt. Belügyi
és Földművelésügyi miniszter
urakhoz

Budapesten.

a vadász-
társaság kérése, melyben alap-
szabályainak jóváhagyását kéri.
(cím elnök,
lakik : község
..... utca sz.)

12 db melléklettel.

Ez a kérés törvényhatósági városban a polgármesternél, járásban a főszolgabíróéagnál nyújtandó be azzal a kérelemmel, hogy az illetékes minisztériumokba terjesszék fel.

A kérelemhez mellékelendő névsornál fel kell említeni a vadásztársaság címét, alakulása idejét, a tisztikart név, foglalkozás és lakóhely szerint és ugyanazon aláírásokkal, pecséttel kell ellátni, mint a közgyűlési jegyzőkönyvet.

Az alapszabály rendes ívpapírokon kézzel (jobb géppel!) írva, öt példányban mellékelendő, az íveket úgy kell összevarrni, hogy a zsinór vége 8—10 cm hosszan maradjon, melyet a minisztériumban pecséttel leragasztanak. Ezért az írás hátán hely hagyandó a pecsét részére, valamint a jóváhagyási záradék számára is.

1. Alapszabályminta.

(Mint az ország vadásztársaságai között egyik legkitűnőbbben megszerkesztett alapszabályt, amely ellen sem a belügy-, sem a földművelési minisztérium nem emelt kifogást, az újabb rendeletek figyelembevételével. — A „Székesfehérvári Hubertus Vadásztársaság” alapszabályait közlöm.

A „Székesfehérvári Hubertus Vadásztársaság” alapszabályai.

I. FEJEZET.

A társaság címe, székhelye és pecsétje.

1. §.

A társaság címe: Székesfehérvári Hubertus Vadásztársaság.
Székhelye: Székesfehérvár.

2. §.

A társaság pecsétje: A köriratban a társaság címét és középen a székhely nevét foglalja magában.

A társaság hivatalos nyelve: magyar.

A társaság célja.

3. §.

A társaság célja a vadtenyésztés előmozdítása mellett a vadászatnak okszerű gyakorlása és fejlesztése.

A társaság megalakulása és tagjainak száma.

4. §.

A társaság alapszabályainak jóváhagyása után tartandó közgyűlésen egyszer s mindenkorra megalakul és tagjainak megengedett számát megállapítja.

A társaságnak csak annyi tagja lehet, hogy minden tagra legalább 250* kataszteri hold jusson a társaság által bérelt vadászterületekből.

A társaság tagjai.

5. §.

A társaság tagja lehet minden feddhetetlen jellemű magyar állampolgár, aki a vadászatot nem keresetképpen űzi, vagy az 5007/1923. P. M. rendelet 10. és 11. §-ainak joghatálya alatt nem áll.

* Nagyon helyes a 250 kat. hold, megjegyzem azonban, hogy a földművelési minisztérium legalább 200 kat. holdat köt ki.

Kiskorúak csak szülőik, gyámjuk, illetve gondnokuk beleegyezése mellett léphetnek be a társaságba, kötelesek azonban a választmány e célra kijelölt három tagja előtt a fegyver kezelésében és az általános vadászmertekben való jártasságukról vizsgát tenni.

Iskolai fegyelem alatt állók tagok nem lehetnek.

6. §.

A társaság tagjai rendes és tiszteletbeli tagok.

Rendes tagok a működő tagok, tiszteletbeliek azok, akik a vadászat terén általában, de főleg a társaság céljai elérésében tevékenységük által érdemeket szereztek és ezek elismeréséül a közgyűlés által tiszteletbeli tagnak megválasztattak.

Tagsági kötelezettség tartama.

7. §.

A tagsági kötelezettség a társaság által bérelt vadászterületek bérletének tartamára terjed ki.

Belépés.

8. §.

A belépési szándék a társaság elnökéhez intézett levél útján közlendő.

A felvétel vagy elutasítás a belépni szándékozóval minden indokolás nélkül szintén levél útján közlendő.

A társaság tagjai sorába való jelentkezés alkalmával a közgyűlés dönt afelett, hogy a társaság tagjai sorába való felvételnek helye van-e.

A társaság polgári tagjainak felvételét a közgyűlés eszközöli.

A m. kir. honvédség és a m. kir. csendőrség tisztjei (hason állásúak) felvételére vonatkozólag a társaság tiszti (hason állású) tagjai előzetesen maguk között határoznak s határozatuk eredményéhez képest az ajánlottak titkos, vagy nyílt szavazás mellőzésével a tagok sorába felvételnek tekintendők.

Ezzel szemben a társaság mindenkor tiszti (hason állású) tagjai a társaság polgári tagjainak felvételi eljárásába be nem folynak és így a társaság polgári tagjainak felvétel körül előírt eljárás tisztán és kizárólag a polgári tagok joga.

Minden tag felvételekor nevét az e célra szolgáló tagsági könyvbe tartozik sajátkezűleg beírni.

A tagok ezen aláírás által magukat az alapszabályok határozatainak és pénzbeli kötelezettségeinek teljesítésére kötelezik. A társaság által bérelt vadászterületekre vonatkozó bérleti szerződésekben foglalt összes felvételekre és az esteleg eredő vadkár-térítésekre (1883. évi XX. t.c. 7. §.) egyenként és összesen kötelezettséget és szavatosságot vállalnak, valamint pénzbeli kötelezettségeik teljesítésére nézve a székesfehérvári kir. Járásbíróság illetékességének magukat alávetik.

A tagság megszűnése.

9. §.

A tagság megszűnik:

- a) halálozás,
- b) kilépés,
- c) kizárás által.

A kilépés az elnökkel levél útján közlendő és rendszerint csak akkor van megengedve, ha a társaság vadászterületének bérlete lejárt, ezen időn belül csak akkor, ha az illető tag a székhelytől távoli vidékre költözik.

Az elköltözés évére eső díj lefizetendő. Halálozás és kizárás esetén az évdíjfizetési kötelezettség megszűnik, de a már befizetett évdíjak vissza nem fizetnek és a künnlevő hátralékok behajtatnak.

A kilépés egyéb eseteiben a közgyűlés dönt.

Kizárás.

10. §.

Azon polgári tag, ki feddhetetlen nevét bármi módon elveszíti, ki magaviselete vagy tette által a társaság tekintélyét és méltóságát sérti, vagy kétszeri elnöki intés dacára a megállapított vadászati rendet tudva és akarva áthágja, ki évdíjával és egyéb pénzbeli tartozásaival hátralékban van és ebbeli kötelezettségeit az igazolt elnöki felhívást követő 8 nap alatt nem teljesíti, aki vadászati kihágásért (1883 :XX. t.-c. V. fejezet) jogérvényesen büntetve lőn, akinek vadászati jegy elnyeréséért benyújtott bejelentésétől a láttamozást az arra hivatott közigazgatási tisztviselő jogérvényesen megtagadta, vagy akinek vadászati jegyét jogérvényesen visszavette, bármely tagnak indítványára a tagok sorából a polgári tagok összessége által kizárható.

Minden polgári tag teljes mértékben elismeri a vadásztársaság abbeli jogát, hogy az alapszabályok, vagy a társulat által alkotott vadászati rendtartás rendelkezéseinek megsértése esetén a vadásztársaság által kizárható, jogorvoslást pedig a kizárási határozattal szemben a bírói út kizárásával csakis közigazgatási úton kereshet.

A társaságnak tisztí (hason állású) tagjaira vonatkozólag beérkező esetleges kizárási indítványok érdemleges tárgyalás nélkül az elnökség által a társaság tagjainak sorából kizárni indítványozott tiszt (hason állású) felettes katonai parancsnokságához továbbítandók és tisztek (hason állásúak) kizárását illetőleg tárgyalásnak helye nics.

A társaság jövedelmei és vagyona.

11. §.

A társaság jövedelmeit és vagyonát képezik:

- a) A tagoknak a közgyűlés által évről-évre megállapított évdíjai és a felvételi díjak. A díjak, tekintet nélkül a belépés idejére, mindenkor a belépés egész évére fizetendő.
- b) A kihágásokkal okozott károkért a társaság részére megítélt összegek és
- c) a vendégek után fizetendő díjak.

II. FEJEZET.

12. §.

A tagok jogai és kötelességei.

A tagok:

- a) személyes tanácskozási és szavazati joggal birnak a közgyűléseken,
- b) a társaság iratait és számadásait megtekinthetik,
- c) jogosítva vannak indítványaik, panaszaiikat és kívánságaikat az elnökkel írásban közölni, azoknak közgyűlés vagy választmány elé terjesztését, illetve elintézését és elintézésükről értesítést kíván,
- d) kötelesek évdíjaikat a lejárati napokon és egyéb pénzbeli tartozásaikat, vadászati költségeiket stb. a vadászat után 2 hét alatt nyugta átvétele mellett pontosan megfizetni,
- e) kötelesek a vadászati törvényt és ezen alapszabályokat, valamint az évenként megállapítandó vadászati rendet megtartani,

f) a társaság által kötött vadászterület bérleti szerződésekben foglalt s ebből folyó kötelezettségekre nézve egyenként és együttesen szavatolnak.

g) Meghívhatnak és résztvehetnek a társaság által rendezett valamennyi vadászaton és egyenként is vadászhatnak.

h) Kötelesek a vadászat rendezése körül tett intézkedésekhez feltétlenül alkalmazkodni és végül

i) kötelesek bármi úton tudomásukra jutott vadászati és jövedéki kihágásokat (5007/1924. P. M. rendelet) az elnökséggel közölni és esetleg az illetékes hatóságnál feljelenteni, a vadászati ügy érdekeit óvni, a vadászati törvény végrehajtását, a vadtenyésztést előmozdítani és egyáltalában odahatni, hogy a társaság elé tűzött célok minden irányban és minél inkább érvényesüljenek.

Vadak gondozása.

13. §.

A vadak gondozandók a törvény által tiltott módokon való üldözés és pusztítás, valamint a ragadozó és kártékony állatok ellen lehetőleg védelmezendők, tenyésztjük a téli évszak szigorúságához mért mesterséges etetés által minden elképzelhető módon előmozdítandó.

A vadásztársaság minden egyes tagja köteles évenként legalább 10 darab szarkát vagy szürke varjút elejteni, minek igazolásául a társaság vezetőségének köteles évenként 10 pár szarka, vagy szürke varjulátat beszolgáltatni. Ezen szám az említett szárnyas ragadozók elszaporodásához képest a társaság vezetőségének véleménye szerint megfelelően emelhető. Magától értetődik, hogy amennyiben a társaság területein az említett szárnyas ragadozók nagyszámban nem fordulnak elő, ezen beszolgáltatási kötelezettség megfelelő arányban leszállítható.

A vadásztársaság köteles minden évben és pedig télen a hóban kiöntött marhavérrel, költés idején pedig foszforozérral preparált műtojással a kártékony vadat mérgezni. Ezen célból köteles a vadásztársaság a 77.686/1922. B. M. rendelet értelmében a mérgezési engedélyt az illetékes hatóságtól egész évre kérelmezni és a mérgezési eredményt minden év május hó 1-ig a Földművelésügyi m. kir. Minisztériumnak bejelenteni.

III. FEJEZET.

A vadtenyésztés előmozdítása és a vadászat gyakorlása. A vadászterület tilalom alá helyezése.

14. §.

A vadászterület egy bizonyos hányadrésze a törzsállomány fenntartásának minden eshetőségére való biztosítása céljából évenként általános tilalom alá helyezendő.

A kíméleti terület a bértartam utolsó évében az összterület $\frac{1}{3}$ része.

15. §.

Tilalom alá helyezhető a társaság egész területén, vagy annak egy bizonyos részén a vadak egyik vagy másik faja is, az állomány fenntartásának indokából.

Ezen tilalom kiterjedhet az egész vadászidényre, vagy annak bizonyos részére.

A tilalmakat elrendelő közegek.

16. §.

A tilalom felett a társaság közgyűlése, a vadászmaster meghallgatása mellett, határoz.

17. §.

A társaság tagjai a vadászatot társaságban és egyenként, magánosan gyakorolják.

Társaságban rendszerint legfeljebb 3 vadász vadászhatik. Minden vadász egy-egy hajtót vihet.

Vendégek.

18. §.

Magános vadászatokra vendéget hívni csak az évenként megállapítandó vadászati rend által meghatározott mérvben lehet.

Egyenkénti — magános — vadászaton rendszerint helybeli vendég nem vihető.

A vendégdíjak összegét minden évben közgyűlés állapítja meg.

Magános vadászat.

19. §.

A tagok egyenként — magánosan — a vadászidény alatt az évenként megállapított vadászati rend határozmányai szerint vadászhatnak.

Lőhető vadak minősége és mennyisége.

20. §.

A közgyűlés a vadászmaster meghallgatása mellett évről-évre megállapítja a vadászati rendet és valamennyi taggal közli, hogy a magános vadászatokon minő és mennyi vadat szabad lőni. A víziszárnyasok ezen megszorítás alól kivételnek.

Feljegyzési könyv.

21. §.

A vadászatokon elcjtett vadak és kártékony állatokról faj és szám szerint lőjegyzék szerkesztendő. Ezen lőjegyzéket évről-évre a magános vadászatok eredményéről a tagok által vezetett feljegyzési könyvekben és az általuk elpusztított ragadozók és kártékony állatokról szerkesztett jegyzékekben, valamint a vadászmaster feljegyzéseiben foglalt adatok alapján a vadászmaster állítja össze.

IV. FEJEZET.

A társaság ügyeinek intézése.

22. §.

A társaság ügyeit intézi:

- a) a közgyűlés,
- b) a választmány,
- c) a számvizsgálóbizottság,
- d) az elnök,
- e) a vadászmaster,
- f) a titkár.

Közgyűlés.

23. §.

A közgyűlés elnöke a társaság elnöke, akadályoztatása esetén a vadászmaster. A közgyűlés jegyzőkönyvét a titkár, akadályoztatása esetén az elnök által megbízott társasági tag vezeti.

A közgyűlésen úgy a rendes, mint a tiszteletbeli tagok megjelennek, szavazati joggal azonban csak a rendes tagok bírnak, tisztségre is csak az utóbbiak választhatók. A tiszteletbeli tagok tanácskozási és ülési joggal bírnak csupán.

24. §.

A közgyűlés rendes, vagy rendkívüli.

Rendes közgyűlést a társaság évenként kétszer, július és február hó első felében tart.

Rendkívüli közgyűlést az elnök, ha a társaság érdekei megkívánják, bár mikor hívhat össze, a tagok létszámszerűnti egyharmadrésznének írásbeli indítványára pedig egybehívni köteles.

25. §.

A közgyűlésekre a napirend fontosabb tárgyainak közlése mellett, a közgyűlést legalább 3 nappal megelőzőleg valamennyi tag írásbelileg meghívandó.

A tagok indítványára tartandó rendkívüli közgyűlés, ha ennek határideje magában az indítványban kitéve nem volt, az indítvány beadásától számítandó legkésőbb 14 napra egybehívandó.

Határozathozatal és szavazat.

26. §.

A közgyűlés általában véve határozatképes, ha azon a megjelenésre jogosított összes rendes tagok legalább egyharmada jelentkezik.

Tagkizárás, alapszabálmódosítás, más egyesületbe olvadás, valamint az egyesület feloszlása és ez esetben a vagyon hovaforodítása tárgyában egybehívott közgyűlésen a határozatképességhez azonban a rendes tagok legalább kétharmadának jelenléte és az e tárgyban hozott határozat érvényességéhez a jelenlevő rendes tagok kettőharmadának hozzájárulása szükséges.

A közgyűlés vagy felkiáltással, vagy szavazással határoz. A szavazás, kivéve a 27. §. 3. és 4. pontjainak eseteit, nyilvános.

Szavazatok egyenlősége esetén az elnök szava dönt.

A közgyűlés hatásköre

27. §.

1. Megalkotja és módosítja a társaság alapszabályait.

2. Megállapítja tagjainak számát.

3. Közfelkiáltással, vagy a tagok egyharmadának kívánatára titkos szavazás útján két évre megválasztja az elnököt, a vadászmestert, a titkárt, számvizsgálóbizottságot és a választmány tagjait.

4. Titkos szavazás útján a közgyűlés polgári tagjai a társaságba belépni szándékozó polgári jelentkezőket a társaság polgári tagjaivá felveszik vagy elutasítják, valamint határoznak a polgári tagok kizárására vonatkozó indítványok tárgyában.

5. Megállapítja az évi költségvetést és ebből kifolyólag:

6. meghatározza évről-évre a tagok évdíját,

7. felülvizsgálja a számadásokat és leltárt, a titkárt a felelősség alól felmenti és a netáni feles vagyon hovaforodítása iránt intézkedik.

8. Megállapítja a vadászati év kezdetét és végét.

9. Vadászterületek kibérlése iránt intézkedik és a kötött szerződéseket jóváhagyja, valamint az összes bérleti szerződések lejártát megelőző évben határoz az elnöknek a vadászterületek bérletének meghosszabbítása, új vadászterületek kibérlése, vagy abbanahagyása és ezzel kapcsolatban a társaság további fennállása, bizonyos időre való felfüggesztése, vagy feloszlása iránt tett előterjesztése felett.

10. A vadászterületek egy bizonyos részét évről-évre védterületként általános tilalom alá helyezi.

11. Határoz a társaság feloszlása és a meglevő vagyon hovaforodítása iránt.

12. Az alapszabályok megalkotására és módosítására és a társaság feloszlása esetén a meglévő vagyon hovafordítására vonatkozó határozatok fogantatása előtt a m. kir. Belügyminiszter úr jóváhagyása alá terjesztendők.

A választmány.

28. §.

A választmány a közgyűlés véleményező és előkészítő testülete és minden rendes és rendkívüli közgyűlés előtt az elnök által a közgyűléseket megelőzőleg legalább 3 nappal írásbeli meghívóval összehívandó.

A választmány 4 tagból áll. Tagjait a közgyűlés választja közfelkiáltással, vagy a tagok egyharmadának írásbeli kérelmére titkos szavazással. Elnöke a társaság elnöke. Hivatalból szavazattal bíró tagjai a vadászmeister és a titkár.

A választmány üléseinek határozatképességéhez az elnökön kívül legalább 2 tag jelenléte szükséges.

Miután a választmány érdemi határozatokat nem hoz, határozatai ellen jogorvoslatnak helye nincs.

A választmány hatásköre.

29. §.

1. Összeállítja az évi költségvetést és zárószámadást.
2. Előterjesztést tesz a közgyűlésnek a tagok évdíjára vonatkozólag,
3. a vadászati év kezdetére és végére vonatkozólag,
4. a védterület kijelölésére vonatkozólag,
5. az egy-egy idényben lőhető vadak számára vonatkozólag,
6. a lelövés mennyiségének időközben való szabályozására vonatkozólag,
7. a vendégdíjakra vonatkozólag,
8. a ragadozó és kártékony állatok pusztításáért fizetendő jutalomdíjakra vonatkozólag.

Számvizsgálóbizottság.

30. §.

A társaság vagyonkezelését a számvizsgálóbizottság vizsgálja felül.

A számvizsgálóbizottság 3 tagból áll. Tagjait a közgyűlés választja közfelkiáltással, vagy a tagok egyharmadának írásbeli kérelmére, titkos szavazással egy évi időtartamra, cselekvőképes rendes tagjai sorából, kik sem a választmány tagjai nem lehetnek, sem pedig más tisztséget be nem tölthetnek.

A számvizsgálóbizottság megbízatásának tartama alatt a pénzkezelést bár mikor megvizsgálhatja, a számadási év leteltével pedig az évi zárószámadást, a pénzkezelésre vonatkozó okmányokat, naplókat és egyéb iratokat részletesen megvizsgálni és vizsgálatának eredményéről a közgyűlésnek írásbani jelentést tenni tartozik.

Jegyzőkönyvek hitelesítése.

31. §.

A közgyűlésről és a választmányi ülésekről felvett jegyzőkönyvek legalább 8 nap alatt az e célra a közgyűlés által megbízott 2 társasági taggal hitelesíttetnek.

A jegyzőkönyvek összefűzve a titkárnál őrizendők.

Elnök.

32. §.

Az elnök képviseli a társaságot egyesek, testületek és hatóságok előtt, öröködi az alapszabályok megtartásán, vezeti a társaság ügyeit és érdekeire vonatkozólag mindenben és mindenhol felügyeleti jogot gyakorol.

Ezen hatásköréből kifolyólag:

a) összehívja a közgyűléseket és választmányi üléseket és azokon elnököl, a titkár akadályoztatása esetén a tagok sorából jegyzőt rendel, a tanácskozást vezeti, a szavazást elrendeli, a közgyűlést bezárja és a hozott határozatok fogadtatásáról gondoskodik.

b) Utalványoz a társasági pénztárból a költségvetés korlátai között és időnként a pénztár kezeléséről és az ügyek állapotáról meggyőződést szerez.

c) A titkár jelentése alapján a tagsági könyvet aláírni vonakodó, valamint az évdíjakkal és egyéb tartozásaikkal hátralékos tagokat köteleességüknek 8 nap alatti teljesítésére megintsi s ezen idő sikertelen letelte után a hátralékos tartozásukat sokat bírói úton behajtja, illetve a 10. §. rendelkezéseit alkalmazza.

d) Aláírja a társaság fontosabb kiadványait és levelezéseit, valamint a társaság által kötött terhes szerződéseket a közgyűlés jóváhagyása után.

e) A hozzáérkező kívánságokban és panaszokban intézkedik, vagy azokat, amelyeket oda intéznek, vagy oda tartoznak, a közgyűlés elé terjeszti.

f) A bérleti szerződések egyes lejártát megelőző években tartandó rendes közgyűlések elé köteles előterjesztést tesz a vadászterületek kibérlése és ezzel kapcsolatban a társaság további fennállása, működésének bizonyos időre való felüggesztése, vagy végleges feloszlása iránt.

Vadászmester.

33. §.

A vadászmester:

a) gondoskodik arról, hogy a társaságnak alkalmas vadászterületei legyenek, ilyeneket kiszemel és az elnöknek megteszi előterjesztéseit,

b) a vadak gondozása, a ragadozó és kártékony állatok pusztítása iránt a 13. §-ban foglaltak értelmében intézkedik és a vadászterületek őrzítéséről gondoskodik. A társaság 2000—5000 kat. holdra egy-egy lehetőleg szakvizsgázott vadórt alkalmaz.

c) A társaság területein elejtett vadakról, ragadozó és kártékony állatokról faj- és számszerinti lőjegyzéket évről-évre a 21. §-ban foglaltak szerint összeállítja.

Titkár.

34. §.

a) Vezeti a társaság háztartását, leltárba veszi és nyilvántartja a társaság vagyonát, személyi és vagyoni felelősség mellett kezeli a pénztárt, beszedi és átveszi a tagok évdíját és egyéb tartozásait, a hátralékosok névjegyzékét az esedékesség után 8 nap alatt az elnöknek bemutatja, teljesíti a bevételezéseket és elnöki utalványra a kiadásokat. Az elnök megbízásából a társasági pénztárból a költségvetés korlátai között utalványoz, rendes naplót vezet, a vagyonkezelésről évről-évre elszámol és okmányolt számadását a leltárral együtt az évi rendes közgyűlés elé terjeszti. A fölös készletet jóhírű pénzintézetben gyümölcsözőleg elhelyezni köteles.

b) Őrzi és kezeli a tagsági könyvet és gondoskodik arról, hogy abba nevét valamennyi társulati tag sajátkezűleg be- és aláírja. Azon tagot, aki az aláírást megtagadta, vagy azt 8 nap alatt nem teljesíti, az elnöknek bejelenteni köteles.

c) Teljesíti a társaság összes írásbeli teendőit, levelezéseit, vezeti a közgyűlési és választmányi jegyzőkönyveket és ezeket, valamint a szerződéseket és a társaság egyéb iratait rendben tartva őrzi.

V. FEJEZET.

A társaság feloszlása.

35. §.

A társaság feloszlik, ha alkalmas területhez nem jut, vagy bármi oknál fogva tovább működni nem akar.

Ez iránt a társaság az általa bírt összes vadászterületek bérleti lejártát megelőző évi rendes közgyűlésen határozz.

A társaság feloszlása esetén rendelkezni köteles a társaság a netáni szenvedő állapot kielégítése után fennmaradó vagyonáról is, mely a tagok között fel nem osztható és csak közhasznú, vagy jótékony célra fordítható.

Ha a társaság időközben vadászterületek bérletéhez jut, működését újból megkezdi, ellenkező esetben egy, e célra egybehívandó közgyűlésen a végleges feloszlítás és a meglévő vagyon hovafordítása iránt fentiek szerint határozz.

Királyi kormány általi feloszlítás.

36. §.

Azokban az esetekben, ha a társaság az alapszabályokban előírt célját és eljárását be nem tartja, hatáskörét túllépi, államellenes működést fejt ki, a közbiztonság és közrend ellen súlyos vétséget követ el, vagy a tagok vagyoni érdekeit veszélyezteti, a m. kir. Belügyminiszter ellene vizsgálatot rendelhet el, működését felfüggesztheti és végleg fel is oszlathatja.

Tárgyaltott és elfogadtatott Székesfehérvárott, 1926. évi július hó 13-án tartott közgyűlésen.

.....
jegyzőkönyvvezető.

.....
elnök.

.....
.....
hitelesítők.

A vad kártétele.

A vadfajok egyrésze a gazdaságban, erdőben kárt tesz, másik része kárt is tesz, hasznot is; vannak olyanok, melyek csakis hasznot hajtanak a gazdának, erdésznek. Az egyes vadfajok leírásánál megemlítettem az erre vonatkozó tudnivalókat, itt csak arról akarok röviden szólni, hogyan lehet elkerülni a vadász, gazda és erdész közötti nagyobb érdekellentétet, hogy a megértés, békesség teljes legyen.

A nagyobb károkat okozó vadat (szarvas, őz, vaddisznó) csak a magunk területén tartjuk oly nagyszámban, hogy az erdőn, mezőn súlyos károkat okozzon, mert itt a kárunkat a mi vadunk okozta, nem tartozunk senkinek számadással, kártérítéssel. Másképpen alakul a helyzet, ha vadászterületünket béreltük, túlszaporodott vadunk másnak terményében károsít. Ebben az esetben a törvény által meghatározott kártérítéssel tartozunk. Ennek a kártérítésnek mikéntje, vidékek és vadászok szerint nagyon eltérő és a gazdák részéről sok panaszra ad alkalmat.

Azzal mindnyájan tisztában vagyunk, hogy a nagyvad szívesebben legel, tapos a gazdák terményeiben, mint az erdő árnyékos helyein nőtt — nem tápláló — növényzetben. A kár nagyságát nem lehet igazságosan megállapítani, főleg megnyugvásra, mert a gazda „mindent tönkre tetek”-ével szemben a vadász úgy találja, hogy „elenyésző a kár”. A két álláspont között áthidalhatatlan ürré lévén, jön „az előzetes bírói szakértői szemle”, „tanulás”, másrészt a „tagadás”, a törvény szavainak kívánt értelmezése, melyek mindjobban elmérgesítik a helyzetet. *Itt az igazság csakis az lehet, hogy akinek nagyvadja kárt okoz, térítse meg; vagy kerítse be nagyvadas területét és vessen az erdőtisztásokon takarmánynövényeket számukra, hogy idegen birtokossal ne legyen baja.* A magyar vadász minden körülmények között úr szokott lenni. Számot kell vetni azzal, hogy szebb agancsot kapok, ha bikáim a gazdák földjén járnak, de drága lesz az agancs a kárfizetéssel. Ha saját bekerített területén, „vadföldeken” legelteti is, csak akkor kap jó agancsot, egyebektől eltekintve, ha nem túlszűfolt az állomány a takarmányhoz viszonyítva.

Egyetlen helyes megoldásnak azt találnám, ha itt is a minőségi termelésre térnék át. A rengeteg satnya állat rengeteget fogyaszt, kevés értéket képvisel; *ki kell löni vagy lövetni a tenyésztésre nem kívánatos egyedeket;* kevesebb bikát löhetünk azután, de többnek fejdíszre kerül díjazásra. Így vagyunk az őzzel is. Egyes helyeken több az őz, mint a nyúl, de alig nagyobbak egy jó nagy „kannyúlnál”; nem tudunk belőlük puskára érettet, alkalmast találni. A vaddisznó sem tud megnőni, ha minden esztendőben kilőjjük a nagyját. Gyakori eset, hogy sok a süldő, kevés a mázsán felüli a terítéken. *A kiváló tenyészanyag kímélése, a terület nagyságához mért létszám tartása vezet egyes-egyedül célhoz.*

A kis, vagy apróvaddal másképen vagyunk. Ez alig tesz kárt gazdasági terményeinkben. *A legkártékonyabbnak kiképzett nyúl sohasem képes úgy elszaporodni, hogy nagyobb kárt okozzon.* Ha nem vadászszák, betegségben hull el, de igen sok sohasem lesz. Jó nyulas az a terület, hol minden négy kat. holdra esik egy nyúl; négy kat. hold terményében egy nyúl fogyasztása pedig meg sem látszik. A fákat télen tagadhatatlanul körülrágja, ha be nem kötöttük. Mivel pedig a be nem kötött gyümölcsfát a kemény hideg is megviseli, a bekötés költségét nem lehet tisztán a nyúl számlájára írni.

A fácánra is nagy a panasz, hogy kiszedi a vetést, megeszi a tengetit stb. Igen, határozottan kárt is tesz a fácán, ha nagy tömegben él egy helyen. *A fácán a kártékony rovarok irtásával sokkal többet használ a gazdának, mint amennyi kárt okoz a terményekben.*

A fogoly pedig megbecsülhetetlen hasznos madár. Tisztán gyommagvakkal és rovarokkal él. Ebből nem lehet oly sok, hogy a legkisebb kártételét látni lehessen.

A vadlúd vetéseinken elenyésző kárt tesz; a vadréce inkább a tarlón elhullott magvakat eszi, tehát ennek sem jelentékeny a kártétele.

A gazdák részéről kisvadra hangoztatott panaszok 99%-ban nem őszinték. Ott panaszkodnak a nyúlra (Duna—Tisza köze), hol az egész községi határban 2—3 nyúl van; hol hemizseg a nyúl (Moson, Sopron megyék), ott nincs nyúlkár, panasz. A panasznak legtöbbször az a rügója, hogy a községi gazdák ingyen szeretnének vadászni néhányan a többi rovására. A területbér rendszeren dúsan fedezi a kisvad által okozott kárt.

Nem nehéz megtalálni azt a jó közéletűt, melyen a vadász és a gazda békében járhat. *Ne károsítson (magterményben taposás) szárdékkal a vadász a gazda terményében és annyi vadat tenyészten, amennyi számbavehető kárt nem okoz.* Tenyésztetni, ápolni, de rendszeren vadászni, lőni is kell a kisvadat, mely eljárás úgy a gazda, mint a vadász érdekeinek megfelel.

Orvvadász.

Tolvaj — sajnos — majdnem mindenütt van. A város tolvaja kasszát fúr, a mező tolvaja terményt lop, a vadászterület gazembere „vadat oroz“. Egyik sem oly elszánt, vakmerő, mint az „orvvadász“. Míg a kasszafúró nagyobb értéktől sarkallva indul a betörésre, elszalad, gyáván viselkedik, ha rajtacsípi, a mező tolvaja kevésértékű, könnyen hozzáférhető dolgot lop és nem olyan szenvedéllyel, hogy arról leszoktatni ne lehetne, addig a vadászó aránylag csekélyértékű vadért maga és embertársa életét könnyen veszélyezteti s rá a törvény sújtó keze majdnem hatástalan.

Az orvvadászokat két csoportba osztom. Egyik nem csinál nagy dolgot abból, hogy hurkot rak le, nyulat, fácánt fog; ez abbahagyja az orvvadászkodást, ha látja, hogy nehezen megy, rajtakapják, megbüntetik. Az orvvadászoknak ez a csoportja a közigazgatási hatóságok lanyhaságán nő fel. Hol a közigazgatás jó kezekben van, ott ilyen orvvadász nincsen.

A másik, veszedelmesebb csoportja az orvvadászoknak az, hol a tolvajöszton vadászszenvetéllal párosult. Az ilyen elvetemült, szenvedélyes orvvadász csak a sírban tér az egyenes útra; földi életében őt az orvvadászatról leszoktatni nem lehet. Az igazi, veszedelmes orvvadász hazája a hegyvidék, hol az erdők fás, bokros terepe jó rejtékhelyet nyújt; sík vidéken nehezebben tud felnőni, mert könnyebben el lehet fogni, ártalmatlanná tenni.

Az orvvadász legtöbbször a falu dologkerülőiből rekrutálódik, ritkábban jobb gazdák is rávetemednek az orvvadászat aljas útjára. *Hol nem törődnek a vadászterülettel, ott elharapózik az orvvadászat, kis társasággá alakulnak az orvvadászok. Hiába, alkalom szüli a tolvajt. Az ilyen orvvadász-társaság kiszámíthatatlan ravasz fogásokkal vezeti félre a vadőrszemélyzetet, hogy a fővadból zsákmányolhasson. Kémszervezetük útján a vadőrök minden lépését ismerik; akkor mennek és*

oda vadat lopni, ahol és mikor közelben vadőr nincs. Csak hasonló ügyességű, lelkiismeretes vadőrnek sikerül az ilyen ravasz orvvadászt megközelíteni s elfogása életveszéllyel jár. Ily veszedelmes, elvetemült, mindenre képes emberrel szemben egy vadőr semmit sem ér. Az ily vadorzókat, mivel rendesen együtt többen járnak, csak a vadőrök és csendőrség közös igyekezete tudja hurokra keríteni.

Az orvvadász legtöbbször mint ártatlan szárazágszedő jelenik meg, puskája egy félreeső odvas fában van eldugva; máskor töltött fegyvert fog a vadőrre, „*s amelyik hamarabb lö, az marad életben*“. Mily gyakran olvassuk a napilapokban, hogy az orvvadászok lelőtték a vadőrt, erdőkerülőt, vagy éppen a vadászterület tulajdonosát. Hol az orvvadászok szabadon járhatnak, ott kevés a hasznos vad. Nem említem meg azokat a vármegyéket, melyekben dühöng az orvvadászat, a birtokos hiába költ a vadtenyésztésre, minden áldozata, fáradsága kárbavész azon, hogy az elhatalmasodott orvvadászoktól a hatóság is fél.

Somogy megye egyik községének határában voltunk vadászni. Indultunk $\frac{1}{2}$ 9 órakor, alig kaptunk nyulat, mert előttünk az orvvadászok már levadászták volt a területet. A Balaton körüli községek gyönyörű, vadtenyésztésre kiválóan alkalmas területei siralmasan üresek. Egy 1500 holdas erdőben, mely szántókkal volt körülvéve, s hol néhány száz nyúl-
nak kellett volna esnie, egy nap, sok hajtóval, tizen négy nyulat lőttünk! Ott a vadásztörvényt nem ismerik. Tavaszi szalonkázáskor vitatta egyik hajtó, hogy a nyulat szabad löni, mert március „r“-es hónap.

Csendőrökkel beszéltem. Tudják, hogy sok az orvvadász, de kevesen vannak, sok más dolguk miatt nem tudnak utánukjárni. Ne vegye senki rossz néven, hogy félszázados tapasztalatom után a hasznos vad hiányaért a közigazgatást teszem felelőssé. Vadorzásért enyhén, vagy sehogysem büntetik a tolvajt, nem csoda, ha elterjed a vadorzás, elfogy a hasznos vad. — A gödöllői járásban is megvan a népben a hajlandóság az orvvadászatra, de nem igen mernek belefogni, habár a szép, hegyes, dombos terület erre alkalmas volna, mert itt az orvvadász hamar kézre kerül, s rendesen megbánja a vadászatot. Ebben a járásban kap a község párezer holdas határáért jó néhány ezer pengő évi vadászhaszonbért; vajjon mit adhatnak egy üres határért a Balaton északi partjain?

Ha számításba vesszük, óriási veszteség az országra nézve a vadászatilag elhanyagolt terület, hiszen a vadászat élvezetétől eltekintve is, nagy summa pénz jön be nyúlból, fácánból és fogolyból. Ezért kellene az ország minden részében végrehajtani lelkiismerettel túlságosan enyhe vadásztörvényünket, míg szigorúbbat, jobbat nem kapunk.

Az orvvadászt, utánajárva, könnyen el lehet fogni, mert a lövés messze elhallatszik, s ha gyakran szedjük el a dugdosott puskákat, kifognak lassan. *Hibának tartom azt, hogy az elkobzott puskákat árverésen eladják. Jobb lenne, ha csövét befűrészelnék, úgysem értékes az orvvadásztól elszedett flinta, és így anyagnak adnák el, hogy kiszámíthatatlan utakon az orvvadász kezébe vissza ne kerülhessen.*

Sok felelősség terheli azok lelkét is, kik meggondolatlanul lőszerhez juttatják a vadorzót. Esetet tudok, mikor a nyulat löni nem tudó vadász hírhedt vadorzónak adott lövészert, hogy konyhája számára az év minden szakában nyulat vigyen.

Nem akadályozza meg a vadorzást az sem, ha a vasútra, postára adásnál „származási bizonyítványt“ kell csatolni, mert az orvvadász csak úgy, „suba alatt“ hordja be és „megbízható“ helyeken adja el a lopott vadat.

Legkönnyebb leszerelni a hurkolót, különösen hóban, mikor nyomán a hurokig mehetünk. Ha alkalmas helyen, kora hajnalban, a kitett hurok közelében elrejtőzünk, meglephetjük a tolvajt éppen akkor, mikor a nyulat a hurokból kivette és a hurkot újra felállította. Itt a letagadás, ha tanunk is van, igen nehéz; sajnos, a büntetés rendesen igen enyhe, ha véletlenül egy kis testi fenyítéssel nem javítjuk meg azt.

A kézdi járásban (Háromszék m.) a 80-as években Gábor Péter (az ágyúhős rokona) volt a főszolgabíró. Bár járásában rabiátus, verekedő nép lakott, az ő idejében az orvvadászat teljesen szünetelt. A hatalmas termetű főbíró úgy meg tudta magyarázni a törvényt, hogy aki egyszer orvvadászatért irodájában megfordult, nem igen volt kedve máskor orvvadászni. Kitűnő tisztviselő, vérbeli vadász volt!

Vadőrök.

Jó vadászterületet lelkiismeretes vadőr nélkül elképzelni sem lehet. Az embereknek legtöbbször az a nézete, hogy a vadat az Isten adta, azé, ki megfogja, vagy birtokba tudja venni. Vadásztörvényünk is a bekerítetlen területen mozgó vadat gazdátlannak, „*Res nullius*“nak tekinti, mely csakis akkor válik értékké, mikor valaki jogos területén azt birtokba veszi. Bár a törvény elég világos, mégis kerül, aki másképp magyarázza, hogy jogosulatlanul vadhoz jusson.

Az orvvadászról szóló fejezetben megírtam, hogy sok elvetemült ember van, ki a nagy fáradsággal, költséggel tenyésztett vadjainkra les, kikkel szemben meg kell őriztetni vadállományunkat.

Ha egyetlen orvvadász sem volna, még akkor is nélkülözhetetlen a megbízható vadőr, mert a kóbor kutyák, kártékony állatok csakúgy dézsmálnák vadjainkat, mint az orvvadász, és végül, a vadászterületen mindig van teendő, melynek elvégzése a vadőrre vár. Így a vadetetés, nagyvadász — ha vízinséges a hely — itatás, szók rendben tartása, a vadállomány megfigyelése, értékesebb példányok nyilvántartása, hullott agancsszedés, segítés a vadászatnál, vadértékesítésnél, cserkészutak rendbentartása, tilalomtáblákra való felügyelet stb. mind olyan dolgok, melyek ügyes, rátermett, becsületes, szorgalmas és megbízható embert kívánnak.

Az ám, csakhogy a minden tekintetben megbízható, használható vadőr, ha nem is olyan ritka, mint a fehér holló, de nem minden bokorban terem. Ha keresünk, százan is jelentkeznek, köztük a legmegátalkodottabb vadorzók is, kiknek csak az kell, hogy a vadászterületre valami módon bejussanak, a többi aztán az ő dolguk.

A m. kir. földművelésügyi minisztérium minden évben négyhetes tanfolyamot tartat július hóban az erdőigazgatóságoknál, saját, három évet szolgált alkalmazottai részére, mely nem kötelező, de a vadőri vizsga letételét megkönnyíti. A vizsgára uradalmak, vállalatok vadőrei is jelentkezhetnek.

Az ilyen, vizsgázott vadőrtől mindenesetre többet várhatunk, mint attól, ki előképzettség nélkül lesz vadőr. Nem sokat ér azonban a vizsga sem, ha egyébként alkalmatlan vadőri szolgálatra az illető. Megkísérlem összeállítani, hogy miket kívánhatunk minden vadőrtől.

Erős, egészséges test, edzettség, kitűnő szem, fül, egyenes, férfias jellem, józan élet, a vad szeretete, jó lélek, tolvajokkal szemben szigorú következetesség, bátorság, gazdája iránt hűség, ragaszkodás, egyszerűség, becsületesség és vallásosság. A katonaviseltség is jó lenne; de — sajnos — annyi volt altisztet láttam, kiket nem lehetett használni, hogy kénytelen vagyok ezt kihagyni, pedig mindig aszerint szoktam becsülni az embert, hogy volt-e katona.

Legjobb az, ha a vadőrök, kiket mi neveltünk, saját régi alkalmazottaink házából, kiket évtizedes családi kapcsolat köt házukhoz. Ha ilyen nem volna, ne községünkéből fogadjunk, hanem távolról hozzuk, nehogy a rokonság, barátság a vadászterület kárára menjen.

A vadőrnek annyi javadalmazást adjunk, hogy abból szerényen megélhessen, s ne legyen kénytelen lopásból egészíteni ki a túlkeves járandóságot. Az elejtett kóbor kutyák, kártékony vadak után részesítsük megfelelő jutalomban, valamint a nagyvadászatokon elért jobb eredményért is, hogy legyen, ami szorgalmát fokozza.

Kártyás, részeges ember nem való vadőrnek, mert általában az ilyen ember a társadalom bármely osztályához tartozzék, mindenkivel barátkozik, ami vadőrnél nagy hiba; meg e két költséges szórakozásra valahonnan pénzt kell szerezni és ez a szerzési mód legtöbbször a lopás, vagy csalás.

A lelkiismeretesség, megbízhatóság oly kívánalmak, melyek nélkül a vadőrt egy napig sem szabad tartani. A vadőrt az első hazugságért el kell kergetni, mert amint kutyából nem lesz szalonna, úgy a hazug, csirkefogóból sem vadőr soha.

Nógrád megye egyik legjobb községi vadászterületére jártam — mint vendég — néhány éven át. A vadőr úgy tudott hízelegni gazdáinak, hogy azok, mikor azt mondtam, ez egy képmutató gazember, megütköztek rajta. Pedig én csak abból indultam ki, hogy az első évben dúsan volt nyúl, fogoly; a másodikban — bár minden alkalmas volt a nyúl szaporodására — kevés; harmadik évben alig láttunk nyulat, a sok fogoly is

indokolatlanul eltűnt; negyedik évben megfogták, mint egy orvvadász bandának vezetőjét, kik minden elképzelhető módon lopták a társaság vadját, „steril“⁴lé tették a gyönyörű, vaddús határt. *Ha minden látható ok nélkül fogy a vad; akkor a vadórt kell elsősorban felelőssé tenni, illetve nagyon a körmére nézni, mert lelkiismeretes vadór mellett szaporodik a vad.*

Egy dunamenti községi határban nyugalmazott tüzérőrmester volt a vadór. Csak elvétve láttunk nyulat a kitűnő határban, ellenben tele volt kutyanyommal a terület. A községben a kutyák rettenetesen vonítottak. Egy arra járó polgár kérdésemre felvilágosított, hogy a kutyák azért ordítanak, mert a „vadász urak“ miatt mára megkötötték őket. Kisült, hogy az őrmester úr, mint vadór, nem bántja a kutyákat, megtűri a mezőn őket, mert nem akar haragot a községben. *Így volt békeség és kutya, de nyúl nem.*

Sokat tudnék beszélni arról, hogy — különösen hegyvidéken — mint állítja fálnak egy-egy raffinált vadór a tapasztalatlan városi vadászurakat, kik tátott szájjal hallgatják „*tapasztalt, megbízható*“ vadóruk hülye hazugságait. *Ne a vadór beszéljen; hanem a terület, népes vadállományával; mert ez valóság, nem pedig mese!*

Hogy a vadórnek a terület őrzésén és vadtenyésztésen kívül érteni kell a vadászat rendezéséhez, vadnyúzáshoz, zsigerezéshez, szétosztáshoz, s más — a vadászattal járó — teendőkhöz is, azt mondanom sem kell. Mindez azonban csak másodrendű dolog, fő a becsület, szorgalom, megbízhatóság, s orvvadászokkal szemben való meg nem alkuvó szigor és bátorság.

Egy vadór képes, a terület minősége szerint, 5—6 ezer holdat is megőrizni; az természetes, hogy belterjes vadtenyésztésnél, nehezen járható és áttekinthető területen több vadórra van szükség. Hol a fokozott felügyelet csak időszakonként indokolt, ott segítséget adunk a vadór mellé arra az időre. Alföldi határban 10 ezer holdat is könnyen rendben tart egy jó vadór. *Végül, inkább ne tartsunk vadórt, mintsem megbízhatatlan embert eresszünk területünkre, mert nincs rosszabb a házi tolvajnál.*

Vadértékesítés.

Vadállományunk úgy minőség, mint mennyiség tekintetében elsőrendű és kevés európai állam versenyezhet velünk e téren. Így a magyar vad keresett, különösen a nyugati államokban, hová évenként sokat visznek lelőtt és élő állapotban. Sok szó esik arról, hogy a vadkivitel a vadászok és az ország szempontjából hasznos-e vagy sem, s hogy az hol, milyen esetekben kívánatos és hol lehetne mellőzni. Mivel ebben sok vadásznak eltérő a véleménye, kialakult megállapodás nincs, talán megengedi a szíves olvasó, hogy saját felfogásomat nyilvánítsam ebben a fontos kérdésben.

A magyar ember a vadászatot nemes szórakozásnak tartotta mindig, abból üzletet a lehetőségig nem csinált. Így van ez ma is sok vadász-társaságban, hol a tenyésztett vadat a társaság tagjai lelövés után saját konyhájuknak adják, vagy elajándékozzák. Hol sok a vad, társas vadászon annyit lőnek, hogy azt sem maguk elhasználni nem tudják, sem pedig elajándékozni nem lehet; ott legtöbbször a vadászat költségeinek fedezésére eladják a fölösleget.

A jobb vadászterület rendesen magasabb bérért kapható meg, ha haszonbérletről van szó; s mert a vadász sem éri be azzal, hogy egy évben 20 nyulat lőjön; hanem sokat akar, el kell adnia a lőtt vadat két okból: először, mert nem tudja mit csináljon vele; másodszer, mert azt a tekintélyes összeget, mibe a vadászat kerül, nem írhatja tisztán a szórakozás számlájára; annak egyrészét az elejtett vadból kell fedeznie.

Hallunk beszélni „Vadgazdálkodás”-ról, melynél a sportot, élvezetet valahogyan össze kell egyeztetni a haszonvétellel; tehát lassankint az „üzlet” is belopakodik a vadászat isteni élvezetébe. *Mentől több vadat tenyészttek, többet lövők; annál nagyobb teret kell adjak, bármilyen kelemetlenül érinti a régi úri vadász fülét, az „üzletnek” is.*

A székelyföldön, hol egy község 10.000 k. holdas határát (többnyire erdő) meg lehetett kapni évi 6 forint bérösszegért, s lehetett rajta 2—3 nyulat (évenként) lőni, s hol ujjal mutattak arra a vadászra, ki szerencsés volt nyulat lőni; ott ugyan senki sem gondolt arra, hogy eladja. Ünnepi vacsorát csináltattunk a nyulból, melyre azokat a jóbarátainkat hívtuk, kik még sohasem ettek nyúlpecsenyét. — Egy soproni vagy mosonmegyei község határán egy nap könnyen lőhető 1000 nyulat nem is lehetne házilag elfogyasztani ott, hol mindenki csömörlésig jóllakott nyullal; de a határért évenként fizetendő pár ezer pengő, hajtó, töltény és egyéb költségek is parancsolják, hogy az elejtett vadat pénzzé tegyünk. *Így a vadtenyésztés, vadászat érdeke megengedi, hogy a lőtt vadat eladjuk; az ország érdeke pedig az, hogy a belföldi fogyasztásra elegendő javak fölötti mennyiségért pénzt kapjunk. Az elejtett vad kivitele tehát nemcsak megengedhető, de kívánatos is.* Nemcsak nyúl, fácán, fogolyról szólok itt; hanem a nagyobb vadfélékről is.

A magyar vadász szempontjából is kívánatos az elejtett vad kivitele, mert mentől többet vittünk ki; annál több kedves szórakozásban volt részük. A belföldi fogyasztó szólhatna a kivitel ellen, de nem szól, mert nálunk a vadhús más húsfélékhez viszonyítva is mindig olcsó.

Más a helyzet az élővad-kivitelnél. Ha a vadat tenyésztésre, élő állapotban visszük ki, kevesebbet vadászhatunk; tehát ez a magyar vadász érdekeibe vág. Megszűnik sok jó vadászalkalom, márpedig itt megint joggal mondhatjuk, hogy a magyar vadász először „úr” és csak másodsorban üzletember. Hasonlatot tudnék vonni — bár minden hasonlat sántít — a búza vagy pedig a liszt kivitelre. Ha buzát viszünk külföldre, veszít a malomipar, elvész a drága korpa; míg ha lisztet viszünk ki, ránkénézve jobb, gazdaságosabb.

Másik ok, amely miatt nem lehetünk barátai az élővad kivitelnek az, hogy nyugati szomszédaink — hová élővadunk megy — vadászati alkalmához jutnak, nem szorulnak elejtett vadjainkra, s amennyivel többet kapunk az élővadért, annyival kevesebbet a löttért. Nem indokolt sehol az élővadnak derűreborúra való befogása és eladása külföldieknek, mert ezzel magunk alatt vágjuk a fát. *Az élővad külföldre való eladását csakis magas áron és ott tartanám megengedhetőnek, hol a vad túlszaporodásával gazdának, erdésznek kárt okoz; de sehol sem ott, hol a rövidlátás, kapzsiság, irigység szüli a kivitelt.*

Nagyobb uradalmak rendszeres vadállományából jut — a rendszeres vadászat mellett — kivitelre is; tehát itt megengedhetőnek tartanám az élővad külföldre való eladását. Tudok azonban esetet, mikor a 40.000 k. holdas uradalom jó vadállományát rendes vadászzal értékesítették, meghívták a szomszéd vadászokat is, s a terület jól fizetett, a nemes élvezeten kívül. Majd a birtokos nagy elfoglaltsága miatt keveset vadászhatott; fővadásza kivénült, nem tudott vadászni, „s ha már ők nem vadászhatnak, ne vadásszon más se” — gondolattal áttértek a vadfogásra. Sok napszámossal, drága berendezéssel sok vadat fogtak, s ezeket látszólag magas áron adták el külföldre. *Szállításkor sok veszteség volt, teljes fogolyküldemény döglött el, s a végelszámolás — per után — veszteséggel járt. Az ilyen „vadgazdálkodás”, melynek főrugója az irigység, sem a birtokosra, sem az államra nem előnyös; vadászszempontból elítélendő, mert úgy prédálódik el a drága vad, hogy abban senkinek sincs haszna.*

Ha tehát valaki a saját tulajdonát képező gazdaságában termett vadat élve, magas áron eladja, hogy abból a mai nehéz viszonyok között jövedelmet lásson, nem lehet szólni. Sajátja, az ő terményein nőtt fel, kiadásai voltak, míg a vad eladásra került; elmarad a vadászzal járó élvezet, meghívottak hálája; de ezzel nem törődhet, neki pénzre van szüksége, s így többet kap, mintha vadászatot rendezne.

Egészen más eset az, mikor nem a saját, hanem bérelt területen rendezkedünk be, a vadászat nemes élvezetének teljes mellőzésével „üzletre”, „rablógazdaságra”. Sok esetet látunk, mikor a dús vadállományú községi területet „túllicitálja”, kiveszi azok kezéből, kik fáradsággal, költséggel, önmegtartózkodással a dús állományt létesítették, egy számító üzletember, s kifogja, külföldre eladja a vadat. S mert számítását az első „aratással” már megtalálta, iparkodik felbontani az egyességet, nem fizet, perre mennek, kiteszik a bérletből, és marad az üres határ, melyért a község egyelőre kevés haszonbért kaphat. Ebben az esetben csakis az üzletember nyerhet, ha nincs rajta mit venni, s odébb állhat a vad árával. Legtöbbet veszít az a kisgazda, akinek terményén a sok vad felnőtt, de mert a vadászhaszonbért legtöbb helyen nem osztják el igazságosan, ő méltánytalanul keveset, vagy semmit sem kap. Pedig a haszonbérből egyeseknek jutott pénz, a kisvad által okozott kár megtérítése is földjének hozadéka kellene legyen.

Mivel — a tapasztalat szerint is — a községi területről való élővad külföldre szállítása sem vadászati; sem általános gazdasági szempontból nem indokolt, sőt káros; kívánatos lenne törvényes úton szabályozni az élővad kivitelét, s míg ez megtörténik, az árverési feltételek közé be kellene venni azt, hogy élővadat fogni, külföldre szállítani nem szabad; vagy az ebből befolyó pénz fele a haszonbéren felül a községet illeti. Így lehetne megakadályozni a „köz“-re annyira káros élővaddal való üzérkedést.

Külföldi vadászok.

Az utóbbi években, különösen a nyugati államokból, sok úri vadász keresi fel Hazánkat. Érdeklődésük tárgyát elsősorban a nagyvad képezi (szarvas, őz, vaddisznó), melyekből itt többet és legtöbbször jobbat találunk, mint hazájukban. A módos, áldozatkész vadászok szívesen fizetnek nagyobb összegeket egy-egy szép trófeáért, mellyel gazdagíthatják gyűjteményüket.

A nagyvadvadászok rendszerint vagyonosabbak és elfoglalt egyének, kik pénzükért szíves fogadtatást, kényelmet és elfogadható trófeát joggal várnak. Így olyan nagyvad területre, melyen a vaddal hosszú utánjárásra lehet találkozni, vagy kényelmetlen az elszállásolás, étkezés, kiszolgálás, nem jönnek.

A vadászterületen, vagy közelében kényelmes elhelyezésről (lehetőleg fürdőszobával!), nyelvükön is tudó, értelmes vadőrrel, jó cserkészutakról, lesőhelyekről gondoskodni kell, hogy könnyűszerrel, mielőbb lövési alkalomhoz jussanak, mert ők nem turistáskodni, hanem nagyvadat löni jönnek, nincs idejük csupán a vadászterület fönségében gyönyörködni.

Szarvasból a 7 külön, őzből a 350 grammon felüli agancs érdeklő; vaddisznóból pedig a szép, fejlett agyaras, melynek nem romlott agyarája érdemes hazavinni. Az elejtett vadat minőség szerint, az előre megállapított áron fizetik.

Kisvadás területnél fő a vadbőség és a példás rendezés. Foglászni néhányan jönnek, rendesen többhétre, hogy pár ezer foglyot löhessenek. Foglászatra kevés segítséget (hajtó, vadhordó) igényelnek. — Fácánból is tömeget szeretnek löni néhány nap alatt, melyre gyakran a szám meghatározásával kötnek egyezséget. Csupán nyulat löni kevesen jönnek, őket inkább a repülő érdekli.

Olyan kisvadás területre is akad társaság, hol fácán, fogoly és nyúl bőségesen van. Itt azonban egy napon egy vadász legkevesebb 50—100 vadat akar elejteni, kevesebb nem elégíti ki őket. A kisvadért, csak ha sok van, fizetnek jól, különben ezért keveset adnak.

Az elejtett vad a terület tulajdonosé, melyért — ismétlem — lelövési díjat; úgyszintén ellátási díj címén fizetnek egy napra személyenkint

8—30 pengőt, melyben a lakás, élelmezés, kocsihasználat, a kiszolgáló és vadászszemélyzetnek járó borraival is befoglaltatik.

A külföldi vadászok megszerzésével, vadászatok bérbeadásával Hazánkban több vállalat foglalkozik. Ilyen a „*Sport Túrák korlátolt felelősségű társasága*“ is (Budapest V., Wurm u. 3., tel. 816—03), mely a külföldi vadászokkal összeköttetésben van, s amely készséggel vesz ki vadászterületet, ha erre idejében felszólítást kap. Mivel az ilyen ügy sok külföldi levelezéssel, területmegtekintéssel jár, kívánatos félévvel a vadászat előtt megbízással felkeresni. Ebben a vadászterület-tulajdonos felteteleit részletesen megírja, vagy még jobb, ha az irodát személyesen keresi fel.

Úgy a magy, mint a kis vadnak ily módon való értékesítése, a terület tulajdonosnak jó üzlet, s mert ezen az úton sok jó valuta is kerül hozzánk, országos érdek is. Csupán a vadászok veszítenek néhány jó vadászati alkalmat. Ezt azonban a magyar úri-vadász nem veszi zokon, mert tudja, hogy itt nemcsak üzletről van szó, hanem arról is, hogy egy államnak az idegenforgalom mindig előnyös, s nekünk csak örülnünk kell, ha minél több külföldi vadászcimboránk megismer, jóbarátunk lesz. Meg aztán, ha gondoztuk területeinket, nekünk is marad kisvad bőségesen.

AZ 1883. ÉVI XX. TÖRVÉNYCIKK

a vadászatról.

(Szentelést nyert 1883. évi március hó 19-én. — Kihirdetett az „Országos Törvénytár“-ban 1883. évi március hó 25-én.)

I. FEJEZET.

A vadászati jogról.

1. §.

A vadászati jog a földtulajdonnak elválaszthatatlan tartozéka

2. §.

Saját földbirtokán a tulajdonos, vagy az, akinek az jogot vagy engedélyt adott, a vadászatot az ezen törvényben meghatározott korlátok között szabadon gyakorolhatja, ha az:

1. egy tagban vagy összefüggésben álló részeken legalább 200 holdra terjed, holdját 1600 □-ölével számítva, habár több határban fekszik, vagy utak, vasútak, csatornák, folyók vagy patakok által hasított is; vagy ha az földbirtok;

2. kétszáz holdnál kisebb ugyan, de kertileg műveltetik és kerítéssel vagy árkolattal el van zárva, belső telket, szőlőt vagy állandó szigetet képez;

3. az egy tagban legalább — holdját 1600 □-ölével számított — 50 holdat tevő földbirtokok tulajdonosai összefüggésben levő földjeikre nézve a vadászati jog gyakorlására egyesülhetnek, amennyiben az egyesített területek a 200—1600 □-ölével számított — holdat megütik.

Ha az iránt, hogy valamely terület ezen szakaszban körülírt területek közé tartozik-e vagy nem, vitás kérdés támad, afölött elsősorban a járás közigazgatási szolgabírája — rendezett tanácssal bíró városokban a polgármester —, törvényhatósági joggal felruházott városokban a kapitány — végre Budapesten a kerületi előjáróság —, másodfokban pedig a törvényhatóság első tisztviselője (alispán, polgármester), Budapesten a városi tanács határoz.

3. §.

A 2. § alá nem tartozó földbirtokon és a községek tulajdonát képező területeken, az utóbbiak terjedelmére való tekintet nélkül, a vadászati jogot az azon egy határbeli földbirtokosok a községgel együtt legalább is 6 évi tartamra bérbeadni kötelesek; az évi tiszta jövedelem a tulajdonosokat birtokaránylag illeti. Ha az arány ily módon nem lenne megállapítható, az egész jövedelem a községet illeti, mely azt közigazgatási célokra fordítani köteles.

Az egy folytonosságban levő ily terület, ha az 2000 kataszter holdnál nem nagyobb, egyben adandó, különben több, legalább is 2000 kataszter hold részletben is adható bérbe. A bérbeadásnál az 1871: t.c. 110. §-ban megállapított eljárás szabályai tartandók meg, de a bérszerződés mindig a megyei alispán, törvényhatósági joggal felruházott városokban a tanács jóváhagyása alá terjesztendő, kinek határozata ellen a belügyminiszterhez fellebbezés intézhető.

A községi birtokok vadászati bérlete, az 1871: XVIII. t.c. 36. §-a b) pontjának intézkedése alá nem esik.

Ha valamely külön vadászterületet képező nagyobb erdőterület által egy vagy több birtokosnak 1600 □-övel számítandó 200 holdnál kisebb terjedelmű birtoka legalább három oldalról körülvértetik, az ilykép elszigetelt birtok tulajdonosa a vadászati jogot az azt környező vadászterület birtokosának, vagy haszonbérelőjének haszonbérbe adni, ez viszont haszonbérbe venni köteles.

A barátságos egyesség létre nem jötte esetére a 2-ik §-ban megnevezett közigazgatási hatóság határoz.

4. §.

Azon községekben, hol a birtokszabályozás és az úrbéri elkülönzés még nem eszközöltetett, a vadászati jog a közös legelőkön, erdőkben és nádasokban a községet; azon erdőkben és nádasokban, melyek a korábbi földesúr tulajdonát képezik, habár a volt úrbéreseket illető faizás vagy egyéb szolgálomakkal vannak terhelve, kizárólag a volt földesurat; irtványokon udvartelki bérfizetés mellett bírt (curialis és censualis) és egyéb úrbéri természetű tartozásokkal terhelt ingatlanokon pedig, a törvényhozásnak az ily természetű viszonyok iránti további intézkedése a jelenlegi birtokosokat illeti.

5. §.

Azon községekben, hol a birtokszabályozás és úrbéri elkülönzés megtörtént és a korábbi földesúr a vadászati jogot a volt úrbéresek tulajdonában magának jövőre is fentartotta, az ily kikötés érvényét veszti. A volt úrbéresek azonban kötelesek, ha a földesúr a vadászati jog fentartásaért akár ingatlanban, akár más módon bármi árt adott, ezen szolgalmat azon szabályok szerint megváltani, amelyek az úrbéri természetű szolgálományok megváltására külön törvény által megállapítottak.

6. §.

A haszonbérő a vadászati jog gyakorlatában csak ezen és a mezői rendőrségi törvény határozatai által korlátozható. A vadászat közben okozott károkat illetőleg a 16. §. rendelkezései alkalmazandók.

II. FEJEZET.

A vadak által tett károk megtérítéséről.

7. §.

A fővadak (szarvas, dām vad) által a vetésekben, ültetvényekben, vagy más gazdálkodási és erdészeti ágakban okozott minden kárért azon birtokos vagy haszonbérló, kinek vadászterületén az említett fővad tenyésztetik, teljes kárpótlással tartozik.

E végre megkívántatik, hogy a kár a hatóságnak a kár elkövetésétől számítható 8 nap alatt felvehetés céljából bejelentessék.

A vetésekben okozott kárnak becslése mindig oly időben eszközzendő, midőn a termékmennyiségben megállapítható; a kár vagy természetben vagy pénzértékben téríthető meg.

8. §.

Ragadozó vagy kártékony állatok (III. fejezet, 13. §.) által tett károk, mivel ezen vadak a föld birtokosa által bármikor elpusztíthatók — meg nem téríttetnek.

III. FEJEZET.

A vadászati tilalmakról.

(Megváltozott!)

9. §.

Az általános vadászati tilalom tart február hó 1-től augusztus hó 15-ig, mely idő alatt hajtókutyákkal (kopó, tascó, agár, komondor, vagy egyéb hajtó-ebbel) egyáltalán nem szabad vadászni.

Ettől eltérőleg tilos a vadászat:

a) szarvasbikára október hó 15-től, dām vadbikára november hó 15-től július hó 1-ig.

b) szarvas, dām vad és őztehénre január hó 1-től október hó 15-ig;

c) őzbakra január hó 15-től április 1-ig;

d) zergére december 15-től augusztus 1-ig; zergegidára pedig minden időben;

e) siket- és nyírfajdkakasra június hó 1-től március hó 1-ig, jércékre pedig minden időben;

f) császármadarakra december hó 1-től, fácánokra és tűzokokra február hó 1-től; augusztus hó 15-ig;

g) foglyokra január hó 1-től augusztus hó 1-éig;

h) éneklő madárra minden időben;

i) minden más madárra a 11. és 12. §§-ban meghatározott kivételekkel február hó 1-től augusztus hó 15-ig; a tilalmi időszak alatt sem a vadak fiait elfogni, sem a madarak fészkeit szándékosan érinteni vagy tojásaikat elszedni nem szabad, kivéteven ezalól azon tulajdonosok vagy bérlok, kik a tojást épp a vadtenyésztés céljából szedetik.

10. §.

A tilalmi időszakban az első 14 napot kivéve, vadat általában, vagy ha a tilalom csak némely vadra vonatkozik, illet áruelni, venni, vagy nyilvános helyiségekben étlapra jegyezni nem szabad.

11. §.

A madarak közül kivételt képeznek a vándor- és vízimadarak, de ott, hol ez utóbbiak költenek, a párosodás és költés időszaka alatt a tilalom reájuk is kiterjed.

12. §.

Tiltott időszak alatt is szabad vadászni a seregekben vonuló vadludakra, vadkacsákra, vad- és szelíd galambokra, keselyűkre, és sasok, sólymok, kányák, véresék, héják és ölyvek minden nemeire, valamint a nagysuholyra, s végül a hollókra, szarkákra, varjakra, verebekre és seregélyekre; a seregélyekre azonban csak szőlők és gyümölcsösökben.

13. §.

A ragadozó vagy kártékony állatokat, úgymint: medvét, farkast, rókát, hiúz, vadmacskát, nyestet, vaddisznót, borzot, tengeri nyulat, höresögöt, ürgét, görényt, menyétet, nyusztot, vidrát saját területén a birtokos bármikor elpusztíthatja azon esetben is, ha a vadászat bérbe volna adva; ha azonban a pusztítást vadásztilag hajtókkal vagy bárminemű vadászebekkel akarja végbevenni, erre az esetre a bérlő beleegyezését tartozik kieszközölni.

Oly vidékeken, hol a vaddisznók nagyobb mérvű károkat okoznak, a vadászterületek tulajdonosai, bérlői kötelesek az érintett kártékony vadakat lehetőleg pusztítani. Ebbeli kötelezettségük teljesítésére felmerülő alapos panaszok folytán a közigazgatási bizottság, — vagy annak elnöke által záros határidő kitűzése mellett figyelmeztetendők; a határidő elmulasztása esetére az érintett vadak elpusztítása a jelen törvény IV. fejezetében megállapított módon hivatalból eszközözendő.

14. §.

A vadászati területen talált házi macskákat és kóbor ebeket a vadászatra jogosított elpusztíthatja.

15. §.

Szabad időben is tiltatik minden szörmés vagy szárnyas hasznos vadat törökkel, hálókkel, hurkokkal elfogni, vagy megölni, különösen tűzokokat ölmes esők alkalmával behajtani vagy agyonverni.

Kivételnek a fenyvesmadarak, melyeket hurokkal és léppel fogni szabad időben megengedett.

Tenyésztés céljából a befogás csak a vadászat tulajdonosai, bérlői, vagy azok szakértő megbízottjai részére engedtetik meg.

16. §.

A vadászat csak löfegyverrel vagy lóháton bárminemű vadászebek használatával gyakorolható.

A vadászat gyakorlása közben a vetésekben, ültetvényekben vagy más gazdálkodási és erdészeti ágakban okozott minden kárért, a vadászatot gyakorlók teljes kárpótlással tartoznak. A kár bejelentése, becslése és megtérítése a 7. §-ban megírt módon eszközözendő.

A vadászatra jogosítottakon kívül senkinek sem szabad a vadászati területre bármi fajú ebeket bocsátani; kivételnek a nyájőrök, kik azonban kötelesek ebeik nyakára oly nehezéket függeszteni, mely első lábaik térdein alul 3 centiméternyi távolságra lóg alá.

17. §.

A sebzett vadat idegen területen üzni nem szabad. Ha a vadászatra jogosultak vadászzebei idegen területre átmennek, ott az illető vadászatra jogosult által letartóztathatók mindaddig, míg gazdáik az okozott károkért teljes elégtételt nem adtak; a kártérítés iránti követelés joga az ebek le nem tartóztathatása esetén is fennmaradván.

18. §.

Kerítéssel kellőleg elzárt oly helyeken, melyeken a vad ki nem válhat, a tulajdonos vagy vadászati bérlő a vadászatot minden időben gyakorolhatja és megengedheti.

IV. FEJEZET.

A hivatalból való vadászatról.

19. §.

A ragadozó vadak elpusztítása végett a hivatalból való vadászatok megtartását, a mutatkozó szükséghez képest, esetről-esetre a közigazgatási bizottság, illetve annak elnöke engedélyezi; az engedély megadásáról az illető vadászterület tulajdonosának vagy bérlőjének egyidejűleg való értesítése mellett, egyszerűsmind a belügyminiszterhez azonnal indokolt jelentést tesz.

20. §.

Az előző §. alapján engedélyezett vadászat megtartását az illető terület tulajdonosa vagy bérlője nem gátolhatja.

21. §.

Azon esetben, ha a belügyminiszter arról győződnék meg, hogy valamelyik közigazgatási bizottság, illetve annak elnöke a hivatalból való vadászatot alapos indokok nélkül engedélyezi: az illető közigazgatási bizottságtól a 19. §-ban körvonalozott engedélyezési jogosultság gyakorlását rendeleti úton meghatározott időtartamra magához vonhatja.

22. §.

Ily vadászatokon ragadozó vadakon kívül más vadat löni nem szabad.

Aki más vadat lő, az a további vadásztól eltiltandó, s ha az elejtett vad a jelen törvény 12. és 13. §-aiban említettek közé nem tartozik, reá a 26. §-ban megállapított pénzbüntetés alkalmazandó.

Ily hivatalos vadászatokon elejtett ragadozó és dúvadak mindig azon tulajdonost vagy bérlőt illetik meg, kinek területén elejtettek.

23. §.

Az ily vadászatoknál hajtók gyanánt közreműködni az illető hatóság rendelkezésére azon községek lakói kötelesek, amelyek érdekében a vadászat tartása engedélyezett.

24. §.

Ily vadászatok hatósági felügyelet alatt tartatnak, s azokban az illető törvényhatóság főispánjának, vagy annak akadályoztatása esetében alispánjának, — polgármesterének esetről-esetre szóló írásbeli meghívása mellett olyanok is résztvehetnek, kik a fegyveradóról és a vadászati adóról szóló törvény értelmében — mert vadászati jeggyel ellátva nincsenek —, vadászatra jogosultsággal nem bírnak.

25. §.

Oly megyékben, ahol a ragadozó vadak a természeti viszonyoknál fogva nagyon elszaporodnak, azok pusztítására, illetve elejtésére a közigazgatási bizottság indokolt felterjesztése alapján a belügyminiszter jutalomdíjakat (praemiumokat) állapíthat meg.

V. FEJEZET.

A vadászati kihágások és azok büntetéséről.

26. §.

Aki a tulajdonosnak, vagy ha a vadászat bérbe van adva, a haszonbérlőnek engedélye nélkül vadász: 10 frttól 50 frtig, és ha a vadászat lóháton történt, 20 frttól 100 frtig terjedhető pénzbüntetéssel sujtandó.

27. §.

Ha az orvvadászat éjjel vagy kerített helyen vagy tiltott eszközökkel történt, vagy ha az orvvadász álcázva avagy másképen ismerhetlenné téve talál-tatik, vagy ha nevét eltagadja avagy álnévvel azt, ki tetten kapja, félrevezetni igyekszik, vagy azt veszélyesen fenyegeti, ellene fegyvert fog vagy erőszakot használ, 100 frttól 200 forintig terjedhető pénzbüntetésben elmarasztalandó.

Azon felül, amennyiben az elszámlált esetek a büntetőtörvényekben is tiltott cselekményt képeznek, a bűnvádi eljárás külön megindítandó.

28. §.

Ha a haszonbérbe adott vadászati téren a tulajdonosok valamelyike a haszonbérletet vagy azt, aki ennek az engedélyével vadász, megtámadja vagy akadályozza: annyszor, amennyiszor 10 frttól 50 forintig terjedhető pénzbüntetésben marasztalandó.

29. §.

Aki tiltott időben vadász, 5 frttól 50 forintig büntetendő.

30. §.

Aki a vad fiait elfogja, a madarak fészkeit (kivéve a 12. és 13. §-ban említett ártalmasokét) elrombolja, tojásait elszedi, 1 frttól 10 frtig terjedhető pénzbüntetéssel sujtandó.

31. §.

Aki tiltott időben hasznos vadat lő, árul vagy vesz, ha a vad nála találta-tik, a következő pénzbüntetésekben marasztalandó: szarvas- vagy dāmva-d-bikáért darabonként 60 frt, — szarvas- vagy dāmva-d-tehénért 50 frt, — őzért 20 frt, fajt-, fácán- és tūzokért 5 frt, úgy minden más vadért darabonként 3 frt pénzbüntetésben.

Ezenkívül a lefoglalt vad a helyi szegények javára elkobzandó.

32. §.

Aki ebét szándékosan valamely reá nézve tilos vadászati térre viszi, úgy-szintén az is, aki a nyájörző ebekre vonatkozó intézkedés ellen vét, 1 frttól 10 frtig büntetetik.

33. §.

A megelőző §-okban foglalt kihágások ismétlése esetében a büntetés meg-kétszerezendő olymódon, hogy a kiszabandó pénzbüntetés a megelőző esetben alkalmazottnak mindig kétszeresét tegye; mely azonban a 300 forintot meg nem haladhatja.

34. §.

Ha az ezen fejezetben elsorolt esetekben a vadállományban is kár okoztatott, a vadászatra jogosult azon kihágási bíróság előtt, mely a pénzbüntetés kiszabására illetékes, egyúttal kártérítést is követelhet.

35. §.

Ha valaki egyszerre több kihágásért kerül vád alá, a pénzbüntetés minden egyes kihágásért külön szabandó ki.

Ha valaki a vadászati kihágás elkövetésénél szolgálait vagy napszámosait használta segédül, a segédek ellen kiszabott pénzbüntetésekért szintén felelős.

Ha valaki a vadászati kihágás elkövetéséhez családtagjait, a vele közös háztartásban élőket, gyámsága és gondnoksága alatt álló egyéneket, cselédeket, iparos és kereskedőtanoncokat vagy munkásokat használja, az ezek ellen kiszabott pénzbüntetésekért — fizetésektelenségek esetén — elsősorban felelős. Az eljárás a 44. §-ban megszabott módon alkalmazandó.

36. §.

A pénzbüntetések fele mindenkor a feljelentőt illeti, a másik fele azon község szegényei javára esik, melynek határában a kihágás elkövetett.

37. §.

A pénzbüntetés a vétkes fizetési képességére való tekintet nélkül szabatik ki, egyszersmind az ítéletben az elzárás tartama is meghatározandó, amely a pénzbüntetés be nem hajthatása esetén fog alkalmaztatni.

Ezen átváltoztatásnál két forintot felül nem haladó pénzbüntetés helyett hat óránál rövidebb s tizenkét óránál hosszabb ideig tartó elzárás nem állapítható meg.

Két forinttól tíz forintig egy napi, azon felül pedig minden tíz forintig terjedő összeg helyett egy-egy napi elzárás állapítandó meg.

Ha az elzárásban levő a pénzbüntetésnek a szenvedett elzárás által még le nem rótt részét lefizeti, azonnal szabadon bocsátandó.

38. §.

Ha valamely vidéken az orvvadászat, s a vadnak tilalmi időben való lövése igen gyakoriakká válnék, a belügyminiszter a közigazgatási bizottság által, az érdekelt vadászterület tulajdonosa vagy bérlője kérelmére, vagy anélkül is saját kezdeményezéséből felterjesztett indokolt javaslat folytán elrendelheti, hogy azon vidéken, valamint azokon is, ahol az orozva lőtt vad eladatni szokott: a vadak eladása, szállítása vagy vásárlása, a vad jogos szerzését bizonyító igazolványok előmutatása mellett történjék.

Igy igazolványul szolgálnak: az eladóra vagy szállítóra nézve azon vadászati terület tulajdonosának, vagy bérlőjének, vagy ezek megbízottjának az illetékes községi előljáróság által láttamozandó bizonyítványa, akitől a vad szereztetett.

A bizonyítványon vagy szállítólevélben megjelölendő a vad faja, neme és mennyisége.

VI. FEJEZET.

Az eljárásról.

39. §.

Az előbbi fejezetben meghatározott büntetéseknek kiszabása végett az illetékes bíróság nemcsak a vadászattulajdonos vagy haszonbérbe adó, avagy

haszonbérbe vevő panaszára, hanem a 29., 30., 31. §§-ok eseteiben a közrend fenntartására felállítandó hatósági vagy községi előljáróknak feljelentésére hivatalból is tartozik eljárni.

40. §.

A vadászati területre való felvigyázattal megbízott személyeknek hit alatt teendő vallomása teljes bizonyító erővel bír, míg annak ellenkezője be nem bizonyíttatik.

41. §.

Az előbbi szakaszban említett felvigyázó személyek hitletételre csak akkor bocsáttathatnak, ha:

- a) nagykorúak;
- b) hamis eskü, hamis tanúzás, hamis vád, lopás, rablás, zsarolás, sikkasztás, zártörés, orgazdaság, csalás vagy okirathamisítás büntette vagy vétsége miatt soha büntetve nem voltak;
- c) az illetékes hatóság előtt felvigyázói minőségük eleve bejelentetvén, efelől hivatalos bizonyítvánnyal vannak ellátva.

42. §.

A vadászat tulajdonosa vagy haszonbérelője és a felvigyázó személyzet, nemkülönben a közrend fenntartására hivatott közegek jogosítva vannak mindekit, kit tilos vadászatot kapnak, ha magát fel nem ismerhetővé tette, nevét eltagadta, vagy állandó lakhelye ismeretlen, a legközelebbi községi hatósághoz kísérni, hogy itt kiléte kideríthessék.

43. §.

Vadászati kihágásokra nézve a hatósági illetőséget az elkövetés helye határozza meg.

Ha az elkövetés helye szerint több bírói hatóság lenne illetékes, ezek közül a panaszló szabadon választhat.

44. §.

Ha többen társaságban követtek el valamely kihágást, a kártérítésért egyetemleg felelősek.

A büntetés mindenik tettesre külön-külön szabandó ki.

45. §.

A vadászati kihágások által okozott költségek és közvetlen károk, amennyiben az eljárás folyama alatt bejelentetnek, a kihágás felett hozandó ítéletben megállapítandók.

Ha alapos megbírálsuk bővebb bizonyítási eljárást igényelne, s a kihágás feletti ítélet hozatalát késleltetné: a káros fél követelésével polgári perre utasítandó.

Ha a panaszlott a vád alól felmentetik, költségei a magánvádló ellen megítélendők.

46. §.

Ha a vadászati kihágás miatt a kihágási bíróságnál a tett elkövetése napjától számítandó három hó alatt panasz vagy feljelentés nem történik, a kihágás büntethetősége elévül.

Ha azonban a büntető törvények alá tartozó eset forog fenn, az elévülési idő is a büntetőtörvények értelmében határoztatik meg.

47. §.

A vadászati kihágások elítélése ezután is az 1880. évi XXXVII. t.-c. 41. §-a értelmében illetékes közigazgatási hatóság hatásköréhez tartozik.

A közigazgatási elbírálás alá tartozó kihágások eseteiben követendő eljárásra nézve az előbb idézett törvény 42. §-a alapján kibocsátott miniszteri szabályrendelet, a törvényhozás további intézkedésig, a vadászati kihágásokra nézve is, zsinórmértékül szolgál.

48. §.

A vadászatról szóló 1872. évi VI. t.-c., és az 1876 : XLIV. t.-c. hatályon kívül helyeztetnek.

49. §.

A jelen törvény hatálybalépte előtt történt cselekmények, — úgy a büntetés, mint kártérítés tekintetében a korábbi törvények határozatai szerint ítélelndők meg.

50. §.

Ezen törvény végrehajtásával a belügyi, igazságügyi, földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterek bíznak meg.

*

Ez a, ma életben levő vadásztörvényünk az 52 éves korát meghaladta. Bármilyen gonddal és jól volt annakidején alkotva, ma sok tekintetben nem felel meg, mert a hosszú idő alatt változtak a viszonyok. Egyes fejezeteit törvényerejű miniszteri rendeletekkel pótolják ma is, de általános az az óhaj, hogy egy új, a kornak megfelelőbb vadásztörvényünk legyen.

Már az I. fejezetben is sok a kívánni való, mert időközben a földbirtokreform végrehajtásával kapcsolatban sok vitás kérdés keletkezett. A szőlők külön vadászterület volta, a bekerített területek kerítése; a kóbor eb fogalma, vadkárok és sok-sok más, állandó félremagyarázásokra és félreértésekre adott alkalmat; igen sok bírói eljárást kívánt, úgyhogy ma már kiterjedt irodalma van a vadászati ügyeknek.

Csak néhány dolgot említek, melyek úgyszólván naponként előfordulnak.

A községi közbirtokossági vadászterületek szabályszerűen (a várm. hiv. lapjában és legalább egy országosan ismert vadászlapban) hirdetett, nyilvános árverésen kell nem 6; hanem 10 évre bérbeadni annak, aki a községre (birtokosságra) legelőnyösebb. A községre illetékes szolgabírónak, főszolgabírónak nem szabad résztvenni az árverésen. Az összejátszás, vagy bármely, a község érdekét sértő szabálytalanság, az árverés megsemmisítésére vezet. S ami igen helyes, ha bármilyen ok miatt a községi határ bérbe nem adódott, azon senkinek sem szabad vadászni.

A vármegyék jóváhagyott vadászati szabályrendeletei, melyek a törvényt kiegészítik, irányadók. Az árverési feltételek közé olyan korlátozó pontokat felvenni, melyek egyeseket a szabad versenytől visszatartanának, nem szabad. Ha az árverés napján komoly közlekedési akadály volna, az árverés elhalasztandó. — A „Közigazgatási Bíróság“ gyakorlata szerint utóajánlatnak csak abban az esetben van helye, ha ez az árverési hirdetményben ki van kötve. — A „zárt ajánlat“nak mindig

határozott összegre kell szólni és csak távollevők tehetik, kik az árverésen nem jelenhetnek meg.

A vadászati tilalmakat a m. kir. földmív. miniszter a szükséghez mérten rendeletileg állapítja meg, melynek kivonatát a vadászjegy váltáskor kézbesítik.

A törvény 14. §-a a házi macskák és kóbor ebek elpusztításáról szól. Ezt a §-t a 17. §. vitássá teheti, mert a területre bejött idegen vadászku-tyák elfogását említi. Ez, az akkor még gyakorolt kopózásra való tekin- tettel foglaltatott törvénybe. Mivel a törvény a kóbor eb fogalmát nem is érinti; irányadónak kell tekinteni a felsőbíróági ítéleteket, döntvénye- ket, melyek szerint: „fajtájára való tekintet nélkül kóboreb az, mely gazda nélkül, a vadászterületen találtatik. Az ilyen eb, ha vizsla, vagy kopó és nyakszíjat, láncot visel is, büntetlenül, a vadászterület tulajdonosa, bér- löje, vagy megbízottja által kiirtható“. (Kir. Kúria 1899. évi 12.479. sz. d.)

Nem tekinthető kóborebnek, s nem szabad lelőni azt a kutyát, mely gazdája mellett van; de fel kell jelenteni a közig. hatóságnál, mert a me- zőre, vadászterületre illetéktelennek kutyát vinni nem szabad. Az én gyakorlatom az, hogy megkérdezem, akinek közelében a kutya van, hogy: „magáé-e az a kutya?“, azt feleli: „nem az enyém“. „Nem tudja kié?“, feleli: „nem tudom“. Erre én a kutyát „kapásból“ lelövöm, mert amelyik kutyának a gazdája ismeretlen és a mezőn kóborol, azt ki kell irtani.

Orvvadászatot gyakorol az, ki vadászás közben jogosulatlanul ide- gen területre lép. Nem mentség az, hogy a terület határát nem ismerte.

Bekerítetlen területen a vad gazdátlan jóság. Azé a vad, ki vadá- szatra jogosult területén azt törvényesen engedett eszköz segítségével birtokba veheti. Így nem jogos tulajdonom az a nyúl, melyik saját terüle- temen kapta a halálos lövést, de átgurult a szomszéd vadászterületre. Ebből könnyen érthető az is, hogy hajtót, vagy kutyát a szomszéd terü- letre küldeni nem szabad.

Vadászatra alkalmas puskával, ha az szétszedett állapotban is van, nem szabad idegen vadászterületre menni.

A puskával való gondatlan bánásmód (töltött állapotban kocsin-, szánkóhordás, otthagyas stb.) büntetendő cselekményt okozhat.

A puskára fényzőrőt tenni tiltott cselekedet.

Vadászatra alkalmasnak minősül minden puska, tekintet nélkül alakjára, szerkezetére és öbnagyságára, mellyel hasznos vadat lehet elejteni.

Ha valaki idegen puskával kénytelen vadászni, köteles igazolni az okát és azt, hogy a puska tulajdonosa bír fegyvertartási engedéllyel.

Temetőben vadászni nem szabad, még úgy sem, hogy azon kívül állunk puskával, s a hajtókat küldjük be.

A vadászhaszonbér leszállításának csak akkor van helye, ha a va- dászterület nagyobb részét olyan célra vették igénybe, hogy azon vad nem tenyészhet, vagy valamely elemi csapás a vadállományt kipusztí- tja.

totta. Kivételesen akkor is, ha a vadárak a szerződés kötése óta 50 százaléknál többet estek. (1400—1932. M. E. rend.)

A hajtó-segéd-személyzetet gazdasági munkaerőnek tekintik, érte a vadász felelősséggel tartozik, míg hajtásra, vadászatra alkalmazta. Így, *ha a hajtó idegen vadászterületre megy, a vadászt büntetik meg helyette.*

A hatóság által felesketett vadőr hatósági közegnek tekintendő, s mint szerződött gazdasági cselédet, az Orsz. Gazdasági Munkáspénztárnál kell biztosítani; betegség esetén gazdája kell gyógykezeltetéséről gondoskodjon. Fegyverhasználata csakis az önvédelemre vonatkozik.

Sajnos, a helyszűke miatt nem folytathatom, de nem is kell, mert a vadászati joggal kapcsolatos ügyekben hozott felsőbb bírósági döntvényeket „*A vadászati jog lexikona*” című terjedelmes és részletes munka érthetően dolgozta fel.

Balesetek.

Bár könyvemen végigvonul az óvatosságra intés, nem tartom fölöslegesnek röviden megemlékezni a vadászaton vagy ezzel kapcsolatban előforduló balesetekről sem.

Az ember élete Isten kezében van, s ha a Váci utcán sétálót is agyonütheti a háztetejéről esetleg lehulló tégladarab, mégis ott történik hamarabb szerencsétlenség, ahol gyilkos szerszámokkal dolgozunk. A puska pedig gyilkoló eszköz, melyet csak komoly, óvatos ember kezébe lehet adni, s nem akarok megbántani senkit, de sok szomorú tapasztalat után mondom, hogy akik puskával járnak (a katonákat nem számítva), azok 30 százalékanak még a kapanyelet is félve merném a kezébe adni.

Hány esetről hallunk, mikor a „töltetlen” puska nézegetés közben sült el, s oltott ki egy emberi életet?! Vagy a vadászat után kocsira, szánkóra iparkodó vadász kezében sült el a „töltetlen” puska s lőtte nyakszirten a kocsist! Itt csak olyan esetekről szóltam, hol semmi keresnivalója a tölténynek a puskában; elképzelhető, hogy mily veszélyben forog puskás, hajtó egy ügyetlen puskás közelében, mikor a körben vagy vonalban vadászva megyünk.

Ha puskát veszünk kezünkbe bármilyen okból, első dolgunk legyen az, hogy óvatosan kinyitjuk, megnézzük, hogy nincs-e töltény benne. Ha üres puskába töltényt próbálunk, lehetőleg a szabadba tegyük azt, mert előfordul eset, hogy becsukáskor elsül a puska s csak később tudjuk meg, hogy a díófog el van kopva vagy a gyúszeg kintszorult s becsapáskor elsütötte a töltényt.

Sem töltve, sem üresen sohase fordítsuk a puska csövét ember vagy állat felé, hanem tartsuk fölfelé, mint a katonák, legfennebb esőben fordíthatjuk az üres puska csövét a föld felé. Ha a töltött és lőz-

vésre kész puska csöve föld felé áll, vagy a magunk, vagy más lábába lőhetünk vele.

Vadászaton akkor töltjük meg a puskát, mikor a kijelölt helyre állítottak, vagy körbe indulásnál mintegy 100 lépést tettünk.

Erdőben, bokros helyen vagy magas terményben vadászva, a puskás és hajtóvonal egyenes legyen, az oldalra (Flanke) állított vadászokra ügyelni kell, inkább — különösen golyóval — csak kifelé löjünk, mintsem meglőjük a tőlünk jobbra vagy balra, kissé előttünk álló puskást vagy hajtót. Csak letarolt mezőn, réten lövöldözhetünk nyugodtan, hol mindenkit látunk, erdőben, sűrűségben az elővigyázat nem lehet elegendő.

Igen gyakori a söréteződés a foglyászaton. Álló termény, mely mögött a puskást, hajtót nem látjuk, fejmagasságban repülő fogoly, melyre „kapásból” lövünk, a többi magától jön. Ezért lehetőleg ne menjünk sokan, hosszú vonalban, hanem osszuk dülők szerint a határt, mert könnyebb egy puskásra és két hajtóra vigyázni, mintha 15-en vagyunk egy girbe-görbe vonalban. Bár a foglyot zavarja, nem árt egy-egy halk „happ”-al megtudni, hogy ki hol jár, hogy oda ne löjünk.

Sokan azt tartják, hogy a fogolyra bátran lehet lőni, mert nem repül ember felé. A legtöbbször nem, de gyakran igen, mikor meglepjük a csapatot és össze-vissza repülnek fel.

Mielőtt vadászni kezdünk, figyeljük és kérdezzük meg, ha valakit látunk: vannak-e munkások a mezőn tengeriben, mert előfordult a legóvatosabb vadással is, hogy a fogolynak szánt sörétje az éppen abban a pillanatban felemelkedő babszedő asszony arcába vágódott.

Száraz nyár után, tiszta tengeriben messze lát a fogoly, nem kel fel, hanem kiszalad a tábla végén. Ezen úgy szoktak segíteni, hogy egyik puskás a tábla végén áll fel. Mivel pedig a keskeny tengeriföld hosszában repül legtöbbször a fogoly, könnyen megsöréteződik valamelyik vadász, ha nem vigyáznak eléggé.

Ha a vad esett s több lövésre nem nyílik alkalom, vagy ha árkon megyünk át, a puskát zárjuk el. — Én a vadászaton mindig zárva hordom a puskát, s mikor célra emelem, nyitom ki hüvelykujjammal. Ha nem sütöm el, mikor arcomtól leveszem, hüvelykem szokásból hátra is húzza a biztosítót.

Álló határban mindig apróbb söréttel löjünk, mert a nagy megszzebb megy, nagyobb kárt tehet emberben, állatban.

Sok söréteződéssel találkozunk a körvadászaton is, pedig ha valahol lehet vigyázni, úgy itt lehet leginkább. Ennek okát abban leljük, hogy „körvadászatra megy a legtöbb „kocapuskás”, kik nem elég járatosak a puskázásban, nagynehezen tudják a körből kifelé futó nyulat megcélozni, s nem is veszik észre, hogy mire az irányzék a nyúl felé van, a nyúl is éppen a körvonalat szeli át, hol a nyúlnak szánt sörétből sokan osztozkodnak.

A körvadászaton való foglyászás is juttat elgyengült sörétet pus-
kásnak, hajtónak. Jó itt is vigyázni, mert a téli ruháról lepattog a da-
rabbos sörét, de a szemét kiütheti valakinek, ha véletlenül eltalálja. Téli
körvadászaton a fagyos földről, vadkacsázásnál a vízszínéről pattan el
a sörét gyakran olyan erővel, hogy félszeggé tehet valakit.

A kapásból lövőknél is — ha nem elég higgadt a vadász — gya-
kori a sérülés. *Míg a vad mögött és körül a területet nem láttuk, addig
el ne húzzuk a ravaszt!*

Jó közepes lövőnek tartom magamat, síkon, mezőn elég jó ered-
ménnyel szoktam lőni, sűrű erdőben aránylag gyenge eredménnyel.
Igen, mert míg a mezőn mindent látok, bátran lövök, addig sűrű erdő-
ben mindig félve húzom el a ravaszt, attól félek, hogy a bokrok között
valaki keservesen jelzi lövésemet.

A nagyobb szerencsétlenségeknek oka legtöbbször a rossz puska,
melynek ravasza csekély érintésre működik. Bár repülő vadra azzal a
puskával lehet könnyen lőni, amelyiknek a ravasza könnyen jár, *vétkes
könnyelműségnek tartom a sörétes puska ravaszának olyan érzékenyre
állítását, mely csekély érintésre már elsül.* A ravasznak legalább 1 kiló
terheléssel kell működnie, amit az ujj megszok és véletlen elsülés ki
van zárva. *Könnyen sülő puskával emberek közé menni nem szabad!*

Az őzre cserkészők nem szívtelenségből türelmetlenek az erdőtjáró
turistákra s nem csupán azért tiltják az erdőben való mászkálást, mert
az ott járók nyugtalanítják a fővadat, hanem főleg azért, mert szeren-
csétlenség történhet, a nagyvadra használt golyópuska kilométerekre
is halált okozó golyójával.

Arról talán szólanom sem kell, hogy töltött puskával kocsira, szán-
kóra szállni, vagy ott megtölteni és mikor tele a kocsi vadással, onnan
puskázni, nem vadászos, utálatos, veszedelmes szokás.

Az olyan könnyelmű vadász pedig, ki elhagyja azt a helyet erdő-
ben, ahová állították, az öngyilkossági kísérletek sorozatát követi el.

Végül adjunk hálát a Mindenhatónak, hogy nem tízszerannyi bal-
eset van, mert ennek egyes-egyedül az Ő jósága és oltalma, nem pedig
a vadászok óvatossága az oka.

Kíváncos lenne a vadászjegy kiadását, a puska ismerete, kezelése
és óvatosságról való vizsga előzetes letételéhez kötni; mert a puska nem
veszélytelenebb az autónál, melynek vezetését vizsgához kötik.

Zárószó.

Mielőtt letenném a tollat, kötelességemnek tartom hálás köszönetet mondani azoknak, kik e könyv kiadásához segítettek.

Mikor a megíráshoz fogtam, nem tudtam, hogy milyen nehézségekkel kell megküzdenem, ha céloimat el akarom érni. Könnyebb három könyvet megírni, mint egyet kiadni, mert nincs pénz.

Sok mindenben csalódtam. Azt hittem, hogy a vadászat tudománya egy könyvbe, ha összeszorítjuk, könnyen belefér. Sajnos, sokat ki kellett hagynom úgy a szövegből, mint a képekből, pedig rövidre terveztem. A szöveg sem aranytollal, virágos nyelven van írva, csak amolyan vastollal. Hol röviden vadászatot mondtam el, mellőztem a feldíszítést, inkább a valóságra törekedtem. Utálok a gyerekes hazudozásokat. Hol talán kissé éles hangon mondok véleményt a magukról megfélemlített vadász-cimboráimról, elnézést kérek a kényesebb ízlésű olvasóimtól; több évtized keserű tapasztalata vezette ott tollamat, s azt szeretném, hogy a magyar egyenességet, úri viselkedést a vadászatban se tévesszük szem elől.

Könyvem, mint a legtöbb emberi alkotás, nem tökéletes. Már előre hallom a fővad vadászainak jogos kritikáját, hogy keveset adtam a legfontosabb vadfajokból. Viszont a kisvadra vadászók között is lesz, ki azt szeretné, hogy én le is lőjem helyette a foglyot, nyulat. A puska-imádók arról fognak panaszkodni, hogy nem részleteztem eléggé az általuk kedvelt puskatípusokat. A balisztikus laikusságnak fogja mondani a fejezetet, mert nincs agyonterhelve képletekkel. Az agarász, solymász, vadászatrendező, vadőr, orvvadász és kapásból lövő, mind, mind megteszi a megjegyzését, mert tudjuk, hogy minden vadász többet tud, mint a másik; van, ki azt is tudja, hogy a másik semmit sem tud. Én mindennel számolva, a jogos kritikát állva, azzal a megnyugvással bocsátom útjára szerény könyvemet, hogy nem zártam el vállalkozásommal senki előtt az utat, ki vadászati szakkönyvet akar írni, hiszen ebben nagyon szegények vagyunk. Ami a könyv árát illeti, sem érzek lelkifurdalást. Nem ezúton és e földön akarok meggazdagodni; rám a túlvilágon nagykiterjedésű birtok, kitűnő vadászterület vár.

Gödöllő, 1935. évi június hó.

Benkő Pál.

Ne adjunk könyvet kölcsön, mert rendesen elfelejtik visszaadni!

Vadászfegyverek

pisztolyok, töltények
a legolcsóbbtól
a legfinomabbig.
Puskaműves munkák
és minden felszerelés

Skaba és Plökl

fegyverraktáraiban

B u d a p e s t

VI, Vilmos cs.-út 33

IV, Váci-utca 40

**Fennáll
70 év óta**

Tartalom.

	Oldal
Előszó	5
A vadászatról általában	7

I. RÉSZ.

Medve	12
Vaddisznó	24
Szarvas	33
Dámvad	48
Őz	51
Zerge	65
Mutlon	70
Mezei nyúl	73
Üregi nyúl	77
Farkas	108
Róka	118
Borz	133
Vadmacska	138
Hiúz	143
Vidra	145
Nyest	149
Nyuszt	152
Görény	154
Menyét	156
Fácán	158
Fogoly	168
Fürj	181
Császármadár	183
Siketfajd	186
Nyírfajd	191
Tűzok	194
Reznek-tűzok	198
Erdei szalonka	199
Nagy sárszalonka	208
Középső sárszalonka	209
Kis sárszalonka	210
Nagy szélkiáltó	211
Szárca	213
Cigányréce	215
Tókésréce	217
Csörgőréce	222
Nyílfarkú réce	223
Kanalaréce	224
Fütyülőréce	225
Vadludak	226

	Oldal
Ragadozó madarak	233
Vándorsólyom	233
Kabasólyom	234
Kissólyom	234
Kerecsensólyom	234
Vércse	234
Kékvércse	235
Karvaly	235
Héja	235
Réti héja	236
Egerészölyv	236
Gatysólyv	236
Vörös kánya	237
Barna kánya	237
Réti sas	237
Szírti sas	237
Parlagi sas	238
Barátkeselyű	238
Fakó keselyű	238
Dögkeselyű	238
Hamvasvarjú	239
Szarka	239
Szajkó	240

II. RÉSZ.

Gyermekpuskák	241
Golyópuskák	244
Mauser-puska	246
Mannlicher—Schönauer-puska	250
Mannlicher-puska	252
Önműködő (automata) golyópuskák	252
Billenőcsővű golyópuskák	254
Sörétespuskák	257
A sörétespuska csőve, csőanyag	258
Öbnagyság (kaliber)	259
Csőfurat	261
A sörétescső hossza	266
A sörétescső súlya	267
A csőkampó	267
A csősin	268
A sörétespuska závarzata	269
Hosszúkulcsos závarzat	270
Excenter závarzat	270
Kengyelkulcsos závarzat	270
Pedálzávarzat	271
„Scott“- vagy „Toplever“-závarzat	271
„Greener“-závarzat	271
„Record“-závarzat	273
Purdey-závarzat	273
Lakatszerkezet	274
Anson- és Deeley-rendszer	276
Oldallakatos rendszer	277
Westley-rendszer	280
Automatikus törőszerkezet	280
Ravasz, vagy elsütőszerkezet	280
Közönséges kéttravaszos rendszer	280
Egytravaszos rendszer	281
Tölténykitoló	281
Tölténykidobó (ejector)	282

	Oldal
Puskaagy, vagy puskatus	283
Pisztolytogásos agy	283
Angol agy	284
Pofadék	284
A puskaagy méretei	284
A puskaagy hajlítása	284
A puskaagy nyaka	285
A puskaagy súlya	285
Agytalp	285
Előagy	286
Ismétlő sörétes puskák	287
Kengyellel működő „Winchester”	287
Csőalatti számmal működő „Winchester”	287
Önműködő sörétes puskák (automaták)	289
„Winchester” sörétes automata	289
„Browning” sörétes automata	289
„Sjögren” sörétes automata	289
„Walther” sörétes automata	289
„Reinmetall” sörétes automata	290
„Becker” sörétes automata	290
Vegyescsővű puskák	291
Golyós-sörétes kétsővű puska	292
Golyós-sörétes háromcsővű puska	292
Golyós-sörétes négycsővű puska	295
Angol puskák	296
Belga puskák	298
Német puskák	298
Osztrák puskák	300
Francia puskák	302
Amerikai puskák	303
Magyar puskaipar	303
A puska készítése	304
A vadászpuskák hatósági vizsgálata	306
Vadászpuska-vásárlás.	312
A puska tisztítása	315
Célzótávcső	316

III. RÉSZ.

A lőpor	320
Golyó, posta	327, 328
Sörét	328
Fojtás	330
Töltény	332
Tölténykészítés	338

IV. RÉSZ.

I. Belső balisztika	343
A lőpor gyullása, égése	343
A lőporgáz munkája	345
A gáznyomás és mérése	346
A lövedék útja, haladása a csőben	347
A puska rúgása és mérése	348
A cső lengése, rezgése (vibráció)	351
II. Külső balisztika	353
A föld vonzóereje	353
Levegő ellenállása	354

	Oldal
Csőtengely-helyzet	357
Golyóforgás (Rotáció)	357
Röpssebesség és mérése	358
Lapos röppálya (Pásztázás, razancia)	360
III. Lövedékhatás	363
Golyólövés	363
Sörétlövés	369

V. RÉSZ.

A lövés művészete	376
A vadász	385
A vadász ruházata és felszerelése	390
A hajtók	396
A vadászkutyák	398
Kőborkutyák	406
A bagollyal való vadászat (Uhuzás)	408
Solymászat	411
Falkavadászat	412
Vadászatrendezés	414
Vadásztársaságok	421
A vad kártétele	432
Orvvadász	434
Vadőrök	436
Vadértékesítés	438
Külföldi vadászok	441
Vadásztörvény	442
Balesetek	452
Zárószó	455

VACUUM FEGYVEROLAJ

A Vacuum Fegyverolaj a fegyverek leghatásosabb védőszere. A legjobb tisztítószer és egyben vékony rétegben felkenve, hatásosan konzervál. Gyorsan és teljesen eltávolítja a lőpor nyomait. Semlegesíti a gyutacs és a lőportól keletkező nitrogázos savakat.

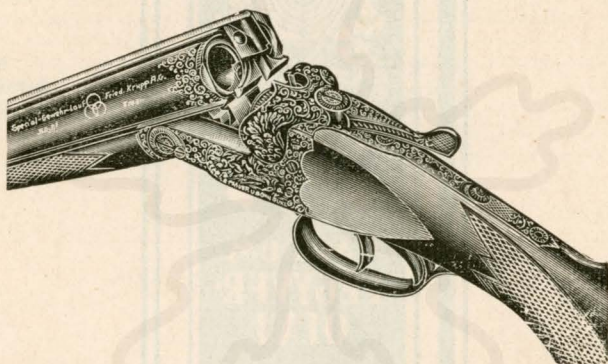
VACUUM OIL COMPANY R.T.

Fegyverek, lőszeresek, vadászati felszerelések

legjobban és legolcsóbban!

*Fegyverjavítások, átalakítások,
távcsőszerelések modern műhelyünk-
ben szakszerűen, jutányos áron!*

A L A P Í T V A 1 8 7 1 - I K É V B E N

Kitüntetve: 3 ezüst, 1 bronz éremmel és 5 oklevéllel

Zubek Bertalan és Tsa

puskaműves, fegyver- és sportáruháza

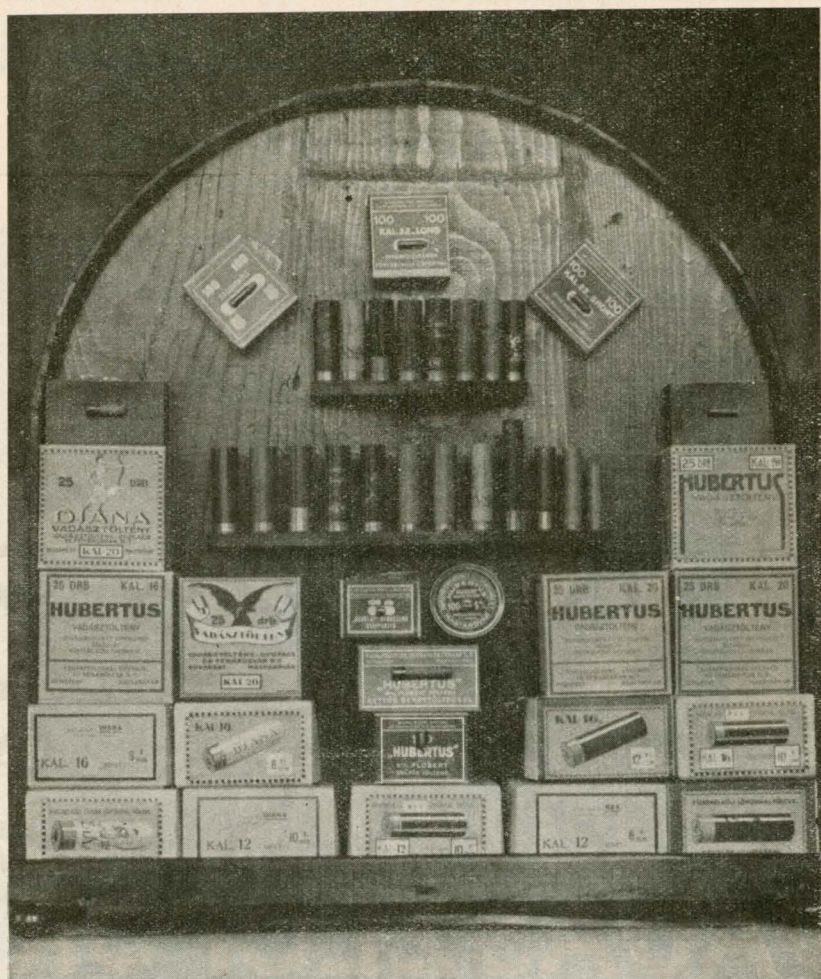
Budapest IV, Múzeum-körút 29. szám

TELEFON: 85-7-07 — ÁRJEGYZÉK INGYEN

GYÁRTJA: NITROKÉMIA IPARTELEPEK RT

V, NÁDOR-UTCA 21 – TELEFON 28-5-99

Ezeket a töltényeket készíti a
Magyaróvári Tölténygyár

1929

- STOCKHOLM • Egyéni világbajnokság • Csapat világbajnokság • Csapat Európabajnokság

1931

- LEMBERG • Csapat világbajnokság

1932

- PÁRIZS • Csapat világbajnokság

1933

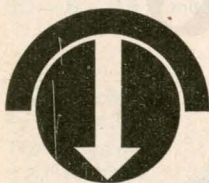
- BÉCS • Egyéni világbajnokság • Csapat világbajnokság • Egyéni Európabajnokság • Csapat Európabajnokság • Világrekord 229-es sorozattal

1934

- BUDAPEST • Egyéni világbajnokság • Csapat világbajnokság, élőgalamb • Csapat világbajnokság, agyaggalamb

1935

- BRUXELLES • Csapat világbajnokság, élőgalamb • Csapat világbajnokság, agyaggalamb • Csapat Európabajnokság, agyaggalamb

Összesen 11 világbajnokságot és 4 Európabajnokságot nyert a magyar fekete **HUBERTUS-TÖLTÉNY**

Helle Antal

puskaműves

fegyver — lőszer

**Budapest, VIII. kerület,
Szentkirályi-utca 4. sz.**

Telefon : Hívó **31-5-96**,
Alapított 1907. évben.

Elvállal új agyazásokat, átalakításokat, barnítást, teljes felújítást, távcsőfelszerelést, belövést, javításokat, legjobb, legolcsóbb kivitelben, jótállással

Legelismertebb legjobb, és legolcsóbb.

Külföldiek részére bérbeveszünk vadászatokat

elsőrangú vadászterületeken

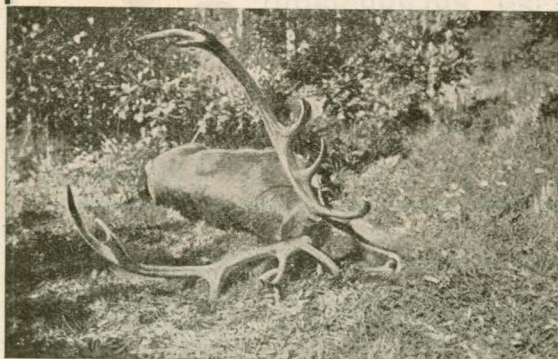
kapitális nagyvaddal v. gazdag apróvad-állománnyal

Részletes ajánlatokat kérünk a terület, a vadállomány, az elszállásolás és az árigenyek ismertetésével

Sport-Turák k.f. társaság

Budapest V, Wurm-utca 3

Telefon : 81 — 6 — 03

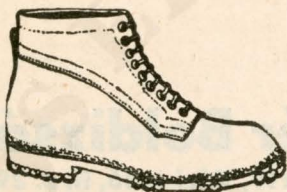

Rónai István

ezüstkoszorús cipésmester

Budapest IV, Irányi-u. 5. T. 87-0-91

Vadászcipőkülönlegességek. Valódi angol sportbőrök. — Készít mértékre és raktáron tart gumitalpú és szegestalpú vadász-, sí-, turista- és goyser hegymászó-cipőket garantált vízmentes minőségben

Halwa Sándor puskaműves

Üzlet és műhely: I, Szent János-tér 4. Telefon: 50-7-37.

Távcsőszerelések, fegyverjavítások kiváló szakértelemmel, jutányos áron végeztenek. A legkényesebb igényeknek is megfelelő külföldi, ú. m.: angol, francia, belga, német stb. vadász-fegyverek igen jutányos áron kaphatók. Lőszerek. Vadászati cikkek.

Többszörösen
kitüntetve.
Törvényszéki
szakértő.

Nimród Vadászujság

Megjelenik minden hó 1-én, 10-én és 20-án

Felelős szerkesztő és kiadó: Kittenberger Kálmán. Szerkesztőség és kiadóhivatal Budapest IV, Egyetem-utca 4. szám. Előfizetési ára negyedévre 3.= P. Egyes szám ára 50 fillér

Rozsnyói vadászbunda

készíti

Fehér Boldizsár

Budapest IV, Váci-u. 16, II. e. 29/b

Elvállal vadász ujjasmel-
lényt, a legcélszerűbb
sportkosztümöket, bő-
rabátok különleges ké-
szítését. — Ha igényeit
óhajtja kielégíteni, egy
próbarendeléssel meg-
győződhet szolid, elis-
mert munkám megbíz-
hatóságáról. — Eredeti
ROZSNYÓI VADÁSZ-
BUNDA 250.— P-től

Magyar Vadászujság

Főszerkesztő: gyöngyös-halászi
Takách Gyula. — Megjelenik min-
den hó 5-én, 15-én és 25-én. Elő-
fizetési díj havi 1 aranypengő. —
Szerkesztőség és kiadóhivatal
Budapest X, Szapáry-utca 9. sz.

22.443. — Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, (F.: Thiering Richárd).

